

ASTANA
2. ULUSLARARASI HUKUK VE SOSYAL BİLİMLER
SEMPOZYUMU
11-12 Kasım 2023, İstanbul/Türkiye

ASTANA
2th INTERNATIONAL SYMPOSIUM
ON LAW and SOCIAL SCIENCES
11-12 November 2023, ISTANBUL/TURKEY

TÜRK-ALMAN ÜNİVERSİTESİ VE ASTANA YAYINLARI
TÜRKİSCH-DEUTSCHE UNIVERSITÄT AND ASTANA PUBLICATIONS

BİLDİRİ ÖZET KİTABI
ABSTRACT PROCEEDINGS BOOK

astana
yayınları

**ASTANA 2. ULUSLARARASI HUKUK VE SOSYAL
BİLİMLER SEMPOZYUMU**
11-12 Kasım 2023, İstanbul/Türkiye

**ASTANA 2th INTERNATIONAL SYMPOSIUM
ON LAW AND SOCIAL SCIENCES**
11-12 November 2023, ISTANBUL/TURKEY

ISBN: 978-625-6501-40-9

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı:

Prof. Dr. Cemal YILDIZ
Türk-Alman Üniversitesi

Prof. Dr. İlyas DOĞAN
Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Editörler:

Dr. Ömer E. EGELİĞİ
Türk-Alman Üniversitesi

Dr. Aigerim SERDALİYEVA
Astana Yayınları

Toplam Bildiri Sayısı: 257

Türkiye'den Katılan Bildiri Sayısı: 91

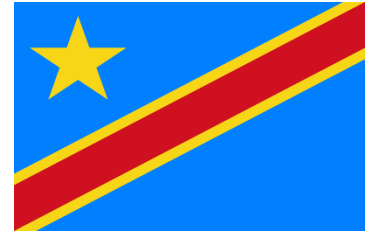
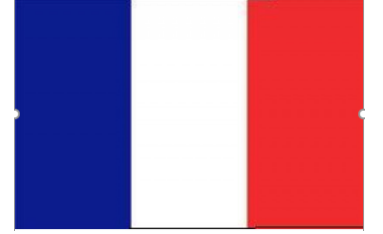
Diğer Ülkelerden Katılan Bildiri Sayısı: 166

Katılım Sağlayan Ülkeler: Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan, Hindistan, Türkmenistan, İran, Fransa, Rusya, Gürcistan, Burundi, Bulgaristan, Başkurdistan Özerk Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Fildişi Sahili

Bu kitap sempozyumda sunulmuş olan bildirilerin Özet Metinlerini kapsar. Yazıların yasal ve etik sorumluluğu yazarına aittir. Kaynak göstermek kaydıyla alıntı yapılabilir.

30 Kasım 2023
ANKARA

27 Haziran 2018'de yayımlanan Akademik Teşvik Yönetmeliği Madde 7/9 da belirtildiği üzere “(9) (Değişik: RG-17/1/2020-31011-CK-2043/3 md.) Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarısından fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır”. Bu kapsamda 11-12 Kasım 2023 tarihlerinde İstanbul, Türkiye’de düzenlenen ASTANA 2. Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilimler Sempozyumu akademik yükselme ve teşvik ödeneği kriterini sağlamaktadır.

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Cemal YILDIZ, Türk-Alman Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. İlyas DOĞAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. M. Fikret GEZGİN, Beykent Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Sabahattin NAL, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Dr. Aigerim SERDALİYEVA, Astana Yayınları

Dr. Gülden ÇAMURCUOĞLU, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye

Dr. Melek MEHMETOĞLU, Azerbaycan

Dr. Ömer E. EGELİĞİ, Türk-Alman Üniversitesi, Türkiye

Dr. Sevil PİRİYEVA KARAMAN, Ankara Üniversitesi, Türkiye

LLM Bekir Fatih BİLGİ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye

Av. Ahmet Batuhan DOĞAN, Astana Yayınları, Türkiye

Altyn KUSSEINOVA, Rusya Federasyonu

Bahadır DOĞAN, Astana Yayınları, Türkiye

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN, Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Anna BARTKULAŞVİLİ, AMBA, Azerbaycan

Prof. Dr. Barshagul ISSABEK, South State Pedagogical University, Kazakistan

Prof. Dr. Can ÜNVER, İstinye Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Çetin BEKTAŞ, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ferhat MEHDİYEV, Azerbaycan

Prof. Dr. Gülnar NURBETOVA, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi, Kazakistan

Prof. Dr. İygilik BEYSENOVİÇ, M. Avezov Güney Kazakistan Devlet Üniversitesi, Kazakistan

Prof. Dr. Kemal ÇİÇEK, Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Yener ÜNVER, Özyeğin Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Alla MONGUSH, Tıva Devlet Üniversitesi, Rusya

Doç. Dr. Almira IBASHOVA, Dean South State Pedagogical University, Kazakistan

Doç. Dr. Bedirhan Yavuz HATUNOĞLU, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Bülent ALGAN, Ankara Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Celalettin GÜNGÖR, Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Güljan OTARBAYEVA, M. Auezov Güney Kazakistan Devlet Üniversitesi, Kazakistan

Doç. Dr. Jamilya MUNAŞOVA, Merkezi-Asya İnovasyon Üniversitesi, Kazakistan

Doç. Dr. Mohammad Monir ALAM, Jamu Üniversitesi, Hindistan

Doç. Dr. Nedim MERİÇ, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Olga STYCHEVA, Güney Kazakistan Pedagoji Üniversitesi, Kazakistan

Doç. Dr. Ongarkul KOBLANOVA, Sırderya Üniversitesi, Kazakistan

Doç. Dr. Jazira SAYIN, L. N. Gumilyov National University, Kazakistan

Doç. Dr. Sıddık BAKIR, Atatürk Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Svetlana BAİMOLDİNA, L. N. Gumilyov National University, Kazakistan

Doç. Dr. Tamara ÖLÇEKÇİ, TİKA, Kırgızistan

Dr. Asker PİRİYEV, Kazakistan Halk Asamblesi Üyesi, Kazakistan

Dr. Danakul SEİTİMBETOVA, M. Avezov Güney Kazakistan Devlet Üniversitesi, Kazakistan

Dr. Gülnar JUMAGULAVA, Merkezi-Asya İnovasyon Üniversitesi, Kazakistan

Dr. Kezban YILDIZ, Bordeaux Sosyal Hizmetlerinde Sosyal Danışman, Fransa

Dr. Kübra MASOOMI, Jawaharlal Nehru University, İran

Dr. Saltanat NİYAZBEKOVA, South State Pedagogical University, Kazakistan

Dr. Roza TUKENOVA, M. Avezov Güney Kazakistan Devlet Üniversitesi, Kazakistan

Dr. Saule AMANDIKOVA, M. Avezov Güney Kazakistan Devlet Üniversitesi, Kazakistan

astana

---

yayınları

Uluslararası Akademik Yayınevi

İletişim Adresi / Contact Info

**e-mail: astanasempozyum@gmail.com
Web: <https://www.astanasempozyum.com>**

İÇİNDEKİLER

GEZEN ÇÖP: ÇÖPÜN METALAŞTIRILMASI Arş. Gör. Merve EVREN	2
LES FONDEMENTS JURIDIQUES ET PHILOSOPHIQUES DES DROITS DE L'HOMME KOFFI Lopez Emmanuel Oscar	3
ANIMALISTIC METAPHOR IS AN IMPORTANT ELEMENT OF THE LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD Zhetessova Zh. A.	4
MİZAHİ SÖYLEM: ANLATI YÖNÜ Prof. Dr. Issakova S. S.	6
MİZAHİ SÖYLEMİN TÜR SINIFLANDIRMASI Dr. Kultanbayeva N. K.	8
TIBBİ KÖTÜ UYGULAMAYA İLİŞKİN ZORUNLU MALİ SORUMLULUK SİGORTASINDA RİZİKO VE TEMİNAT DIŞINDA KALAN HALLER Dr. Öğr. Üyesi Aydın Alber YÜCE	9
FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATION AND COMMUNICATION ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY THROUGH A MOBILE BLOG Assist. Prof. Dr. Gulmira AMANGELDIYEVA	11
KLASİK DÖNEMDEN TANZİMAT DÖNEMİNE KADI Kübra AKAY	13
NATIONAL IDENTITY AND UNIVERSALITY OF DEMOCRACY: SEVENTEEN YEARS LATER, THE DRC ON THE PATH OF ITS AFRICAN PEERS IN THE ADOPTION OF DIFFERENT INSTITUTIONS IN THE SERVICE OF DEMOCRATIC LAW? By Balangalire Mugurha Leonard	14
DİL POLİTİKASI VE YENİ BİR DİL ÖĞRENMENİN PERSPEKTİFLERİ Prof. Maia KIKVADZE Assoc. Prof. Teona BERİDZE	16
PROBLÉMATIQUE DES ADF-NALU EN RDC; QUI SONT-ILS, ET APRÈS YODI DJUME Pablo	18
KAZAKİSTAN'DA ORTA SINIFIN OLUŞUM DİNAMİKLERİ: ASTANA ŞEHİRİ ÖRNEĞİNDE SOSYOLOJİK ANALİZ Dr. Tazhibayeva Gülnar DUYSENBAYOVNA	19
ULUSLARARASI HUKUK KAPSAMINDA İHTİLAFLI DENİZ ALANLARINDA DENİZALTI TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI: MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ Dr. Öğr. Üyesi Berkant AKKUŞ	21
KAZAKİSTAN CUMHURİYETİNDE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASINA İLİŞKİN ULUSLARARASI YASAL DÜZENLEME Dr. Svetlana Baimoldina MALİKOVNA	23
DISASTER OF "STALIN'S MODEL OF SOCIALISM" IN KAZAKHSTAN Doç. Dr. Nursulu DUYSSENOVA Zauresh KOYGELDIYEVA	24
CREATIVE POTENTIAL OF "AK ZOL" NEWSPAPER AUTHORS Zauresh KOYGELDIYEVA Assoc. Prof. Dr. Nursulu DUYSSENOVA	26

SİBİRYA’NIN KOLONİZASYONU: SİBİRYA’DA RUS ŞEHİRLERİNİN İNŞASI VE İSKÂNİ (17. ASIR) Dr. Öğr. Üyesi Zafer SEVER	28
İNGİLİZ HUKUKUNDA KONUT KİRASİ BAKIMINDAN “KİRALAMA HAKKI” Dr. Öğr. Üyesi Aytuğ Ceyhun ÇAKIR	30
UYGUR HUKUK VESİKALARINA GÖRE ESKİ TÜRKLERDE KÖLE SATIŞI UYGULAMASI VE KÖLELİK ANLAYIŞI Fatma Betül BAYRIK	32
AZƏRBAYCAN-ALMAN ƏDƏBİ ƏLAQƏLƏRİ Leyla Qasanzade	33
AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ’NİN (AİHM) NURCAN BAYRAKTAR KARARI BAĞLAMINDA TÜRK MEDENİ KANUNU’NUN (TMK) 132. MADDESİNDE YER ALAN “KADIN İÇİN BEKLEME SÜRESİ”NİN DEĞERLENDİRİLMESİ Arş. Gör. Ayşegül POLAT DOĞAN	35
NEO-EVOLUTIONIST KAMU POLİTİKALARI VE İNSAN HAKLARI Öğr. Gör. Dr. Ayşe YAŞAR ÜMÜTLÜ	37
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK’ÜN YÖNETİMİ ALTINDA SOSYO-EKONOMİK REFORMLAR Doç. Dr. Güljamal JORAYEVA	38
VECİHİ OFLUOĞLU PERSPEKTİFİNDEN PANTOMİN SANATI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: ÜLKEMİZDE PANTOMİM SANATININ DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI Öğr. Gör. Umut Abdül SÜSLER Araş. Gör. Ramazan BİLGİ	40
ÇİVİ YAZILI HUKUKİ BELGELERE GÖRE ESKİ MEZOPOTAMYA’DA HAYVAN HAKLARI Doç. Dr. Hülya KAYA HASDEMİR	41
SOSYAL MEDYADA İHLAL EDİLEN İTİBARIN HUKUKEN İADE EDİLMESİ Dr. Öğr. Üyesi Sarp ŞAHANKAYA	42
DEMOKRASİ DÖNEMİNDE BULGARİSTAN TÜRKLERİ Nurten REMZİ	44
1921 ANAYASASI’NIN TÜRK İNKILÂBININ DİNAMİZMİNE OLAN ETKİLERİ Öğr. Gör. Dr. Ersin GÜRDAMAR	46
KAPSAYICI EĞİTİM İÇİN BEKLENTİLER KAZAKİSTAN’DA VE DÜNYA DENEYİMİNDE Res. Shakhista Alişerovna MAKHMUTALİEVA Doç. Dr. Altynay Kenzhemuratovna KALZHANOVA	48
KAZAK VE TÜRK DİLLERİ ARASINDAKİ BENZERLİKLER HAKKINDA Prof. Dr. Bakyt AİTBAYEVA Dr. Sevil PIRIYEVA KARAMAN	49
TEŞHİS KONULAN ÇOCUKLARDA EĞİTİM SORUNLARI KONUŞMA GECİKMESİ Res. Adel Khamzayevna ISMAİLOVA Doç. Dr. Altynay KALZHANOVA	51
ZİHİNSEL GELİŞİM GERİLİKLİ ÇOCUKLARIN SOSYALLEŞMESİ Araştırmacı Viktoriya Vyacheslavovna VOLOVİKOVA Doç. Dr. Altynay KALZHANOVA	52
ALIENS IN KURT VONNEGUT'S NOVEL SLAUGHTERHOUSE-FIVE OR THE CHILDREN'S CRUSADE Latifa Ahmadova	54
SYMBOLIC MEANING OF THE SACRED CONCEPT OF "KOK BORI" IN TURKIC MYTHOLOGY Doç. Dr. Amur Abdrahmanovna ZHIYENBEKOVA	55
NƏSİMİ POEZİYASI HAQQINDA DƏYƏRLİ TƏDQİQAT: “BÖYÜK İDEALLAR ŞAİRİ” Ruhangiz ALİYEVA	56

ZENBUR DERGİSİNE YANSIYAN SORUNLAR Şahane Mammedova (Köçerli)	57
İSLAMOFOBİ’NİN ORTAYA ÇIKIŞINI HAZIRLAYAN FİKRİ ARKA PLAN VE BAZI DÖNÜM NOKTALARI Arş. Gör. Edip YILMAZ	58
DAVİD KOLB’UN YAŞANTI TEMELLİ ÖĞRENME MODELİ BAĞLAMINDA 2019 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA BİR BAKIŞ Galip ÇAĞLAYAN	60
MEŞHUR YUSUP MİRASINDAKİ “ER TÖŞTÜK” MASAL VERSİYONU Serikgul SULTANKAZHY	62
HUSSERL’DE YÖNELİMSELLİK KAVRAMI Arş. Gör. Dr. Ahmet Kadir USLU	64
MƏHƏMMƏD NİDAİNİN “MƏNAFEÜN-NAS” ƏSƏRİNDƏ BƏHRƏLƏNDİYİ TƏBİBLƏR Sonaxanın HADİYEVA	65
“DATAİSM”E KARŞI VERİ GÜVENLİĞİ VE ADALETİ Ögr. Gör. Dr. Ayşe YAŞAR ÜMÜTLÜ	66
SATİRİK “TUTİ” JURNALINDA MAARİF VƏ MƏKTƏB MƏSƏLƏLƏRİ Dilbər RZAYEVA	68
XX ƏSRİN ƏNVƏLLƏRİNDƏ UŞAQ ƏDƏBİYYATI UĞRUNDA MÜBARİZƏ Vüqar ƏHMƏD	69
HƏBİB FƏRŞBAF VƏ UŞAQ ƏDƏBİYYATI Kifayət MƏMMƏDOVA	70
SOME CURRENT ISSUES OF THE HISTORY OF CENTRAL ASIA Prof. Dr. Shohistahon ULJAEVA MAMAJONOVNA	71
ISSUES OF THE SOCIAL STATE, JUSTICE AND LEGALITY IN THE POLITICAL-LEGAL DOCTRINE OF EASTERN THINKERS Fıryuza Abdurashıdovna MUKHİTDİNOVA	72
SEMAVİ DİNLERDE KUDÜS VE MESCİDİ AKSA Dr. Hayri ERENAY	73
COVID19 İLE BİRLİKTE ARTAN OTOMASYONLAŞMA SÜRECİNİN İŞSİZLİĞE ETKİSİ: BURSA ÖRNEĞİ Şeyma TÜTÜNCÜ	74
AVUKATLIK SÖZLEŞMESİNDE AŞIRI YARARLANMANIN SONUÇLARI Araş. Gör. Banu ATLI DARCAN	76
THE CIVIL LIABILITY OF THE CARRIER INTERNATIONAL AIR: CASE OF LOST BAGGAGE Drs. MATABARO MANEGABE Suleiman	77
ƏNVƏR MƏMMƏDXANLI YARADICILIĞINDA MÜASİRLİK DUYĞUSU Elmira BABAYEVA	79
“MOLLA NƏSRƏDDİN” JURNALININ TÜRK DÜNYASINDA TƏDQIQI Gülbəniz BABAYEVA	80

AGGRAVATION OF THE ECOLOGICAL SITUATION IN THE ARAL SEA AND ITS SURROUNDINGS Dr. Prof. YUNUSOVA KHURSHIDA ERKINOVNA	82
"ПУТЬ АБАЯ" TRANSMISSION OF PROXIMAL SIGN AND PROXIMAL BEHAVIOR IN M. AUEZOV'S NOVEL "THE WAY OF ABAI" Dr. Almagul KAZMAGAMBETOVA Assoc. Prof. Dr. Bakyt AITBAYEVA	84
УЧЕБНОЕ ДВУЯЗЫЧИЕ: ВОПРОСЫ ИНТЕГРАЦИИ И ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ Res. Assemgul Manatovna MAULENOVA	85
KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ANAYASASINDA 2022 YILINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER SONRASI ANAYASA YARGI SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER Dr. Aigerim SERDALİYEVA	86
KONUŞMA BOZUKLUKLARININ DÜZELTİLMESİNDE YENİLİKÇİ TEKNOLOJİLER Samaya Vali kızı Gazrati	88
EFFECTIVENESS OF MULTIMEDIA ELECTRONIC TEXTBOOKS IN LANGUAGE TEACHING Res. Assel Manatovna MAULENOVA	89
İNGLİZ TİLİDƏ ONA VƏTƏNƏ TARİXİNİ ÖRGƏNİŞ ÜÇÜN MƏTN: «SHOHİ ZİNDƏ-SƏMƏRQƏNDNİNG DİQQƏTƏ SƏZOVOR JOYI» Dr. Mavlyuda İGAMBERDİYEVA Araştırmacı Dİlfuza UMRQULOVA	90
ETNİK TEMİZLİK DAVALARINDA ADİL YARGILANMA HAKKININ ÖNEMİ: BELENE DAVASI Araş. Gör. Harun KOÇAK	92
GÜNEY SUDAN'IN BAĞIMSIZLIĞI BAĞLAMINDA 21.YY'DA SELF-DETERMİNASYON HAKKININ DÖNÜŞÜMÜ Araş. Gör. Harun KOÇAK	93
AİLE HAFİZASI OLUŞUMUNDA SOSYAL AĞLARDA PAYLAŞIMIN ROLÜ ÜZERİNE ETNOGRAFİK BİR ÇALIŞMA Dr. Abdullah TÜRKMEN Doç. Dr. Hüseyin TOLU	94
TÜRKİYE'DE YARGININ SİYASALLAŞMASI: 28 ŞUBAT SÜRECİ ÖRNEĞİ Dr. Muhittin IŞIK	95
UNITING OF REAL HISTORICAL POETRIES Prof. Dr. Rakhimov B.S.	96
OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNİN İÇ VE ULUSLARARASI ÖNKOŞULLARIN ORTAYA ÇIKMASI Doç. Dr. Güljamal JORAYEVA Dr. Sevil PİRİEVA KARAMAN	98
METHOD OF AUTOMATIC MICROCLIMATE CONTROL IN A GREENHOUSE COMPLEX Lecturer Phd. Aizhan YERULANOVA Assoc. Prof. Elibek ASANGALIEV	100
1876 ANAYASASI'NIN HAZIRLANMASI SÜRECİNDE MEVLEVİ ŞEYHİ OSMAN SELÂHADDİN DEDE'NİN ROLÜ Prof. Dr. Ergin ERGÜL	102
BOŞANMIŞ VE ÇALIŞAN KADINLARIN ÇOCUKLARI İLE OLAN İLETİŞİM PROBLEMLERİ Ayşe ULAŞ	104
APPLICATION OF DIGITALIZATION IN LEGAL SCIENCE: THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS Mukhitdinova Firyuza Abdurashidovna	106

ABU RAYHAN BERUNİY-THE ROLE OF THE GREAT GENIUS OF THE MIDDLE AGES IN EDUCATING THE SPIRITUAL THINKING OF THE YOUTH OF NEW UZBEKISTAN Diloram Babajanova	107
STATE POLICY ON THE ATTITUDE OF WOMEN AND GIRLS IN UZBEKISTAN Nilufar Dalibaevna DJURAEVA	108
THE IMMORTAL STORY OF THE TURKISH PEOPLE Sayyora TOYCHIEVA	110
THE FEMALE INFERIORITY COMPLEX FROM THE PRINCIPLE OF DOWRY IN THE SOCIAL CONTEXT OF BANGLADESH: AN IMMINENT FEATURE OF MARRIAGE. Dr. A. H. M. Ershad UDDIN	112
MÜSTƏQİLLİK DÖVRÜ LƏNKƏRAN ƏDƏBİ MÜHİTİNDƏ QƏLƏBƏ MOTİVLƏRİ Dr. Nərmin MƏMMƏDOVA	113
İNSAN HAKLARI: SON MU, GELECEK MI? Yıldırım ORTAOĞLAN	114
AYDINLANMANIN AYDINLANMASI: HZ. İBRAHİM ÖRNEĞİ VE BİRLİKTE YAŞAMAK Arş. Gör. Dr. Mustafa BARIŞ	116
DEDE KORKUT HİKÂYELERİ'NDE 21. YÜZYIL BECERİLERİ Belgin KESKİN	117
ЕСКІГЕ ЖАҒА КӨЗҚАРАС: КӨНЕ ТҮРКІ ЖАЗУЫ Dr. Khanshaim KARABAEVA	118
GELENEKSEL KAZAK TOPLUMUNDA YARGI YETKİSİ Indira SHAKIRBAYEVA	119
ЕМЛЕ ЕРЕЖЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ ҰСТАНЫМДАРЫ Dr. Toleubek ZAĪSANBAEV Araşt. Ainur ABDYKADYROVA Araşt. Ingkar TURUSSKELDĪ	120
THE LEGITIMACY OF GOVERNMENT UNDER INTERNATIONAL LAW: NIGER CRISIS CASE Dr. MONDJOMBO SAIDI SINDANI	121
ON THE FORMATION OF A MOTIVATIONAL-VALUES ATTITUDE OF UNIVERSITY STUDENTS TO THEIR HEALTH Abdullina Liliya Bakirovna	123
BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞININ İTİRAZ YETKİSİNİN KAPSAMI VE UYGULAMADA ORTAYA ÇIKAN HUKUKSAL SORUNLAR Dr. Mustafa ATALAN	124
KIRGIZ KÜLTÜRÜNÜN KAHRAMANLIK KARAKTERİNİ YANSITAN ULUSAL AT OYUNLARI Abdurasulova Aksana Ikramzhanovna	125
STATE REVENUES OF THE GENERAL-GOVERNORATE OF TURKESTAN. Uygun Khalimjonovich JUMAEV	126
THE ROLE OF FAMILY AND NATIONAL VALUES IN FORMING INDEPENDENT THINKING ACTIVITY OF YOUTH IN UZBEKISTAN Saodatoy Ikromaliyeva	127
THE SPIRITUAL AND ETHICAL CONCEPTS OF EASTERN CONCEPTS ON EDUCATION Dr. Nilufar Mirzaeva	129

KAZAK TÜRKÇESİNDEKİ -LI ADDAN AD EKLE YAPILAN YER VE SU ADLARI Dr. Meirim İssakhanova	130
GÜNEY AZERBAIJANLI YAZARIN BAKIŞ AÇISINDAN "AĞRI DAĞININ AFSANASI" ROMANINDAKİ GELENEKLER Şehram ZEMANI	131
HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLULARIN DIŞARI İLE HABERLEŞME HAKLARINA GETİRİLEN BİRTAKIM SINIRLANDIRMALARIN ANAYASA AYKIRILIĞI SORUNU Öğr. Gör. Şeyda Betül EKİN AYDIN	132
TREATIES AND RESOLUTIONS IN ISLAM: A CASE STUDY ON 'AHD' AND 'SULH' Dr. Saifudheen Kunju S.	134
COMMERCIAL ISSUES OF UZBEKISTAN AND TURKEY Baltabaeva Manzura Sobirjonova Mohlaroy	135
FUNDAMENTALS OF YOUTH POLICY IN UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE Hojiev Farhod Jumaboevich	136
TOPLU YAPI KAPSAMINDAKİ ORTAK YERLERİN BAKIM VE KORUNMASINDA RIZA Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KÜÇÜKDAĞLI	137
V. I. KUSHELEVSKII IN THE WORK "MATERIALS FOR THE MEDICAL GEOGRAPHY AND SANITARY DESCRIPTION OF THE FERGANA REGION" INFORMATION ABOUT THE FOOD OF THE INHABITANTS OF THE VALLEY Khulkar Turaeva Allaberdieva Sayyora	139
THE ROLE OF ORPHANS AND DEPRECATED CHILDREN IN SOCIETY Safikhodjaeva Nadira NABIÉVNA	140
STATE POLICY ON WOMEN AND GIRLS AT THE NEW STAGE OF REFORMS IN UZBEKISTAN Zarnigor Olimjon qizi OLİMJONOVA Docent M. Baltabaeva	142
XVII ƏSR - XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA MƏSNƏVİ JANRI Ruziyə Zaman qızı Quliyeva	143
MOLEKÜLER FİZİK BÖLÜMÜ LABORATUAR DERSLERİNİN STEM YÖNTEMİYLE ÖĞRETİLMESİNİN ETKİNLİĞİ Doç. Dr. Aliya SARYBAYEVA Assem AKHANOVA Öğretmen Aigerim BAIMAKHANOVA Doç. Dr. Ganiya ORMANOVA	144
THE EFFECTIVENESS OF STEM TECHNOLOGY IN THE FORMATION OF EDUCATIONAL AND COGNITIVE COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN PHYSICS Assoc. Prof. Dr. Ganiya ORMANOVA Assoc. Prof. Dr. Khadisha ABDRAKHMANOVA Akylbek KULZHANOV	146
AGE RESTRICTIONS OF MOVIE INDEXES Lecturer Galymzhan TAZHIBEYEV	148
RESPONSABILITE INDUSTRIELLE DU TITULAIRE D'UN DROIT MINIER POUR DES DOMMAGES CAUSES AUX PERSONNES, AUX BIENS ET A L'ENVIRONNEMENT DU FAIT DES ACTIVITES MINIERES EN RD CONGO Par Aimé BANZA Ilunga	149
ZEKÂTIN VEREN AÇISINDAN FAYDASI Dr. Öğr. Üyesi Fatih OKUMUŞ	150

BİKAMARALİZM, ÜNİTER DEVLET VE FRANSIZ SENATOSU: ÜNİTER DEVLETTE İKİNCİ MECLİSİN ROLÜ? Prof. Dr. Hüseyin ÖZCAN	151
DİJİTALLEŞME SİGORTA ACENTELERİNİN GELECEĞİ İÇİN BİR TEHDİT Mİ, YOKSA BİR FIRSAT MI? Öğr. Gör. Dr. Erdiñ CESUR	152
OTİSTİK SPECTRUM BOZUKLUĞU TANISI ALAN ÇOCUKLARA SAHİP EBEVEYNLERİN BİLGİ DÜZEYİ Dr. Azamat AMETOV Dr. Azhar ZHAIYKKYZY	154
AİLE HEKİMLERİNİN OTİSTİK SPEKTRUM BOZUKLUĞU HAKKINDA YETERLİLİK VE BİLİNÇ SEVİYESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: KAZAKİSTAN ÖRNEĞİ Dr. Azamat AMETOV Dr. Azhar ZHAIYKKYZY	156
OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU İLE İLGİLİ SOSYAL REFAH TRENDİ OLARAK DESTEKLEYİCİ TEKNOLOJİLER: WEB OF SCIENCE VERİ TABANI ÜZERİNDEN BİBLİYOMETRİK ANALİZ (2010-2023) Dr. Azamat AMETOV	157
İNGİLTERE'DE OTİSTİK SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARIN PSİKOSOSYAL DURUMLARINI İYİLEŞTİRMEYE YÖNELİK BÜTÜNLEŞTİRME OKULLARIN DENEYİMİ: SİSTEMATİK İNCELEME Dr. Azamat AMETOV	159
GÜNCEL AŞAMADA ÇOCUKLARDA OTİZM ŞİDDET DERESESİ İLE SOSYAL İLETİŞİM ARASINDAKİ İLİŞKİ Dr. Azamat AMETOV Munara KENZHEGUL	160
TÜRKİYE'YE TEDAVİ AMAÇLI GELEN KAZAKİSTANLI SAĞLIK TURİSTLERİN HASTANELERDEN MEMNUNİYETİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA Dr. Azamat AMETOV	162
OKUL ÖNCESİ OTİZMLİ ÇOCUKLARDA SOSYAL BECERİLERİN GELİŞİMİ: KAZAKİSTAN ÖRNEĞİ Dr. Azamat AMETOV	163
INFLUENCE OF RELATIONSHIP ON PERSONALITY DEVELOPMENT Dr. Gulnara Shyngysovna DZHUMAGULOVA Dr. Zhamilya Balkybekovna MUNASHOVA	164
THE SPIRITUAL HERITAGE OF NOMAD CIVILIZATION Res. Anarkul Elmuratkyzy YESIMOVA	166
KAZAKİSTAN VE TÜRKİYE CUMHURİYETLERİNDE MEDYA MEVZUATLARINDA İFADE HÜRRİYETİ Öğr. Gör. Galymzhan TAZHİBEYEV	167
THE ISSUE OF WOMEN-GIRLS IN UZBEKISTAN (1940s-1980s) PhD, Doçent Sobirova Dilfuza Tokhtasinovna	168
ÖZEL HASTAELERİN HASTANE ENFEKSİYONU NEDENİYLE TAZMİNAT SORUMLULUĞU Prof. Dr. Zafer ZEYTİN	169
THE GOVERNOR-GENERAL OF TURKESTAN K.P.FON KAUFMAN'S CULTURAL POLICY IN THE COUNTRY (IN THE EXAMPLE OF ISLAM) Kamolova Muxlisa Farhod qizi	171
O'ZBEKISTON VA TURKIY XAMKORLIK MASALALARI Baltabaeva Manzurahon Cobirjonova Mohlaroy	172
HISTORY OF WOMEN'S PRESS IN UZBEKISTAN Dildora Valisherovna Alinazarova Salomova Barchinoy Zhurakulovna	173

65 YAŞ ÜSTÜ BİREY SAYISINDAKİ ARTIŞ VE YAŞLI HAKLARI Öğr. Gör. Pervin Ahu ÇERÇİ	174
THE ROLE OF ORPHANS AND DEPRECATED CHILDREN IN SOCIETY Safikhodjaeva Nadira Nabievna	176
THE ROLE OF IFEAC IN STRENGTHENING THE COOPERATION BETWEEN FRANCE AND CENTRAL ASIA Yulduz Bakhromovna KUSHANOVA	177
THE STATUE OF KHORAZMSHAH JALOLIDDIN KHORAZM BECOME A "VISIT PAPER". Tojiyev Alisher Sultannazirovich	178
USING COMPUTER GRAPHICS IN BOOK ILLUSTRATION Allayorova Shakhnoza	179
HISTORY OF FEW NATIONS IN UZBEKISTAN Yusupova Sevara Nizamitdinovna	180
MINIATURES OF THE "BABURNAMA" MANUSCRIPT. MINIATURE ART OF THE BABURIAN PERIOD Norchayev Ravshan Toshtemirovich Toshtemirova Maftuna Ravshan kizi	181
IMPACT OF MIGRATION PROCESSES ON SECURITY AND STABILITY OF ARAB STATES IN THE REGION Assoc. Prof. Durdona MADAMINOVA	182
KAYS İBN MULA VVAH'IN POETİKASI İLE NİZAMİ GENCEVİ'NİN MİRASI ARASINDAKİ İLİŞKİ Sadiqova Könül Fahreddin kızı	183
KAZAK TÜRKÇESİ VE TÜRK LEHÇELERİ ARASINDAKİ YERİ Bayan ZHUNUSSOVA	184
ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR - BUYUK DAVLAT ARBOBI, YIRIK OLIM VA TAFAKKUR SOHIBI Prof. Dr. Rahmonali Xasanov	186
TRAINING OF INDUSTRIAL PERSONNEL IN UZBEKISTAN (1920-1960) Akramova Fazilat Artikbaevna	187
THE MEANING OF THE TERMS "DIASPORA" AND "IRREDENTA" IN DIASPOROGY Isakov Bakhadir Nigmatullayevich	188
GREAT UNIVERSAL SCIENTISTS AND THEIR PLACE IN THE HISTORY OF WORLD CIVILIZATION Inoyatov Kutlugjon Hamdamovich	189
ADVANCED JADID CULTURE IN CENTRAL ASIA AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY Gairat Talipovich Abdullahodzhaev	190
CEZA HUKUKUNDA KASTI ENGELLEYEN HATA TÜRLERİ Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇINAR	191
ULUSLARARASI SUÇLARDA BİREYSEL CEZAI SORUMLULUK VE DOKUNULMAZLIK SORUNSALI Dr. Öğr. Üyesi Derya Nur KAYACAN	192
COĞRAFYA ÖĞRETMEN ADAYLARININ KAYAÇLARI TANIMA VE SINIFLANDIRMA BECERİLERİ Araş. Gör. Ertuğrul Alper KURBAN Coğrafya Öğrt. Muhammet ALAN	194
THE POWER OF THE POETIC WORD ON MARTIN HEIDEGGER, CHATBOTS AND THE POST-HUMAN LANDSCAPE Dr. Gabriela IVANOVSKA	195

İNCİL METİNLERİNE GÖRE SU OLGUSU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME Dr. Ramazan YILDIRIM	196
KAZAK DİLİNİN DEVLET DİLİ OLARAK ÖĞRETİLMESİNE YÖNELİK UYGUN METODOLOJİNİN OLUŞTURULMASI SORUNU Prof. Dr. Sayle Jumakasovna SHAHİNA	198
DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU (DEHB) EĞİTİM PROGRAMININ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DEHB DÜZEYLERİ ÜZERİNE ETKİSİ Prof. Dr. Suna KAYMAK ÖZMEN	199
O'ZBEKİSTONDA ZİYORAT TURİZMİNİN RİVOJLANISHI Sanabar Nurmatovna DJURAYEVA	201
GÖSTERİŞÇİ TÜKETİM BAĞLAMINDA BOŞ ZAMAN OLGUSU Arş. Gör. Duygu NURAL Arş. Gör. Beste Nisa ORHUN	202
ASKERİ GÜLABOĞLU ESERLERİNİN BAKÜ YAZMA NÜSHALARI HAKKINDA Tünzale Elizade kızı Seyfullayeva	204
"ŞERHİ-MESNEVİ"ESERİNİN BAKÜ YAZMA NÜSHASI Mirzayeva Xoşqedem Alyoşa kızı	205
INTERETHNIC RELATIONS IN CENTRAL ASIA: HISTORY AND MODERNITY Yusupova Sevara Nizamitdinovna Oripova Shakhnoza Kadirovna	206
KAZAKİSTAN'DA EĞİTİMCİ HAZIRLIĞININ ÖZELLİKLERİ Doç. Dr. Ademi BOTABAYEVA Doç. Dr. Rahat YELUBAYEVA Dr. Aygerim TAZHİKOVA	207
IN THE MODERN SYSTEM THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE STUDY OF INTERNATIONAL RELATIONS Zhurayeva Kamola Saifiddinovna	209
YAPILANDIRMA HUKUKU BAKIMINDAN HOLLANDA HUKUKUNDAKİ GELİŞMELERE İLİŞKİN OLARAK BAZI TESPİT VE DEĞERLENDİRMELER Doç. Dr. Efe DİRENİSA	210
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN JOURNALISM: NARRATIVE SCIENCE Assist. Prof. PhD Gulmira AMANGELDIYEVA Assist. Prof. PhD Zhazira YERKIN Assist. Prof. PhD Makpal ZHUMATAEVA	211
NAMİQ KAMALIN SƏNƏT DÜNYASINDAKİ ROLU Musayeva Aytən Cəbrayıl qızı	213
DİDAKTİK MATERYALİN DİL EDİNİMİNDE BİLGİLENDİRİCİ ÖNEMİ G. K. ALTINBEKOVA	214
EDEBİYAT EĞİTİMİ İÇİN BÜTÜNLEŞTİRİCİ FIRSATLAR Prof. Dr. Olga Andreevna STİÇEVA	216
MODERN OKULDA EDEBİYAT ÖĞRETİMİNİN BİLGİ TEKNOLOJİSİ Akbilek P. MYNBAYEVA	218
YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNDE İLETİŞİM BECERİLERİNİN GELİŞİMİNDE DRAMATİK ETKİNLİĞİN ROLÜ Abramova Galina Iosifovna Talip Gülzhan Tazabekova Gülmira Balabekovna	220
OKUL ÇOCUKLARININ SİVİL FAALİYETLERİNİ ŞEKİLLENDİRMENİN YOLLARI A. S. ORTAYEVA	221

INTELLECTUAL AND MORAL EDUCATION OF SCHOOL STUDENTS THROUGH THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC TASTE N. K. Karazhigitova A. B. Yessirkepova	223
GELİŞEN EĞİTİM BAĞLAMINDA BİREYİN SOSYALLEŞMESİ Madina. K. PULATOVA Madina S. SYZDYKOVA	225
TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL GELENEKLERİN TARİHİ Doç. Dr. Güljamal JORAYEVA Balgerim BEKARYS KYZY	227
ALMAN YENİDEN YAPILANDIRMA KANUNU ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER Doç. Dr. Anıl KÖROĞLU	229
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE ULUSLARARASI HUKUK ARASINDAKİ ETKİLEŞİMDE YÖNTEM SORUNU Doç. Dr. Derya AYDIN OKUR	230
ULUSLARARASI HUKUK KOMİSYONU'NUN AFET DURUMUNDA KİŞİLERİN KORUNMASI'NA İLİŞKİN TASLAK MADDELERİ Doç. Dr. Derya AYDIN OKUR	232
ATIK HAVUZLARI VE DAĞ ÇÖPLÜKLERİNİN YÖNETİMİ ALANINDA ÇEVRE İHLALLERİNE İLİŞKİN ULUSLARARASI SORUMLULUK Araş. PHD Almaz Mamedovna OSMANOVA	234
HÜKÛMET SİSTEMİNİN BELİRLENMESİNDE TARİHSEL OLAYLARIN ETKİSİ Dr. Öğr. Gör. iur. Berçin KUZU	236
FRANSADA YAŞAYAN TÜRK KÖKENLİ ÇOCUKLARIN ÇİFTDİLLİKLERİ: FRANSIZ-TÜRK ÇOCUKLARIN İKİ DİLLİLİĞİNİN EBEVEYNLERİ VE ÖĞRETMENLERİ TARAFINDAN ALGILAR Dr. Keziban YILDIZ	237
HAZİR OFİS VE PAYLAŞIMLI OFİS SÖZLEŞMELERİ Öğr. Gör. Dr. Alper AKSU	239
ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE ABD'NİN TUTUMU Dr. Öğr. Üyesi Hazar LEYLANOĞLU	240
ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK İLE ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU ARASINDAKİ ETKİLEŞİM Dr. Eray Sinan DEMİRHAN	241
ANAYASA'DAKİ ÇEVRE HAKKININ NORMATİF DEĞERİ: SÜBJEKTİF BİR KAMU HAKKI OLARAK İDARE VE YARGI ÖNÜNDE TALEP EDİLEBİLİRLİĞİ Dr. Öğr. Üyesi Muhlis ÖĞÜTÇÜ	242
KUTADGU BİLİĞ'TEN ANAYASAL DERSLER Doç. Dr. Tolga ŞİRİN	243
KAZAK DİLİ ÖĞRETİMİNDE İNTERNET KAYNAKLARININ ETKİLİ KULLANIMI Prof.Dr. Bakyt AİTBAYEVA	244
İDARİ YARGIDA ISLAH SONRASI TAZMİNATLARA UYGULANACAK FAİZ SORUNUNA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME Av. Arb. Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ	245
CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK MEDENÎ KANUNU: DÜNDEN BUGÜNE NELERİ DEĞİŞTİRDİK? Doç. Dr. Murat SARIKAYA	247

İNSAN HAKLARI BELGELERİNİN NİTELİĞİ ÜZERİNE VİRGINIA İNSAN HAKLARI BİLDİRİSİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME Dr. Öğr. Üyesi Özgür AYDIN	248
İDARENİN DAVA AÇMA HAKKINI KÖTÜYE KULLANMASI Doç. Dr. Hüseyin Melih ÇAKIR	250
İDARİ BAŞVURULARA ELEKTRONİK ORTAMDA YAPILMA ZORUNLULUĞU GETİRİLMESİ Araş. Gör. Melike Sevim AYNURAL	252
TOPLA DAĞIT KARTELİ UYGULAMASI BAĞLAMINDA REKABET KURULUNUN HIZLI TÜKETİM MALLARI KARARININ DEĞERLENDİRİLMESİ Araş. Gör. Muhammed İsmail ÇEKİÇ	254
B2C E-TİCARET İLİŞKİLERİNDE TÜKETİCİNİN CAYMA HAKKI HUSUSUNDA BİLGİLENDİRİLMESİ Araş. Gör. Murat UÇAK	256
İMAR PLANI DEĞİŞİKLİKLERİNDE DEĞER ARTIŞ PAYI UYGULAMASI Dr. Öğr. Üyesi Muhammed GÖÇGÜN	258
SÖZLEŞMELİ ÖĞRETMEN İSTİHDAMINDA SÖZLÜ SINAV VE BU SINAVIN LİYAKAT İLKESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Cemil SOYLU	260
İDARİ YARGILAMA USULÜNDE DURUŞMA ESNASINDA DELİL İBRAZİ HALİNDE SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİNİ TEMİN ETMEDE TUTANAK HAKKINDA DÜZENLEME YAPILMASININ GEREKLİLİĞİ Araş. Gör. Muhammed Cihad ŞAYLAN	262
KAMU İHALE SÜRECİNDEN DOĞAN UYUŞMAZLIKLARDA İDARİ YARGI KARARININ FİİLİ İMKÂNSIZLIK NEDENİYLE UYGULANMAMASI HALİNDE YOKSUN KALINAN KÂRIN TAZMİNİ Dr. Öğr. Üyesi Sinan SEÇKİN	264
İŞGÜCÜ PİYASALARINDA CENTİL MENLİK ANLAŞMALAR VE TÜRK REKABET HUKUKUNDA GÜNCEL GELİŞMELER Dr. Öğr. Üyesi Gökmen GÜNDOĞDU	265
İSVİÇRE MEDENİ KANUNU'NUN MİRAS HUKUKU HÜKÜMLERİNDE 1.1.2023 TARİHİNDE YÜRÜRLÜĞE GİREN DEĞİŞİKLİKLER IŞIĞINDA TÜRK HUKUKU'NDA SAKLI PAYLI MİRASÇILAR VE SAKLI PAY ORANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ Dr. Öğr. Üyesi Nuri Aziz MİDYAT	267
HUKUK VE DİSİPLİNLERARASILIK Dr. Öğr. Üyesi GÜNEŞ ÇAP	268
TEDARİK ZİNCİRİ ÇEVİKLİĞİ VE TEDARİK ZİNCİRİ DAYANIKLILIĞININ FİRMA PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ Öğr. Gör. Dr. Esra Nur GÖKHAN	270
ÇEVİRİMİÇİ ALIŞVERİŞ YAPAN MÜŞTERİLERİN SON MİL TESLİMATI İÇİN KENDİN TOPLA HİZMETLERİNİ KULLANMA NİYETİ Öğr. Gör. Dr. Esra Nur GÖKHAN	271
NETİCESİ SEBEBİYLE AĞIRLAŞMIŞ SUÇLARA DAİR TARTIŞMALI HUSUSLAR Dr. Öğr. Üyesi Ashhan ÖZTEZEL	272
HOW DO CHILDREN BARGAIN - AN EXPERIMENTAL STUDY Dr. Öğr. Üyesi Levent YILMAZ	275

SAMAD VURGUN'UN EDEBİ VE TEORİK GÖRÜŞLERİ Lala Safar kızı Hüseynova	276
ŞANLI VE ŞEREFLİ ZAFER Chinara Tofiq kızı Gabulova	277
TÜRK EDEBİYATINDA SERBEST ŞİİRİN GELİŞMESİNDE NAZİM HİKMET'İN ROLÜ Araş. Gör. Ramide Akif kızı Abbasova	278
TRANSFORMATION OF THE SOCIAL FUNCTIONS OF CULTURE AND ART IN CREATING A NEW SPIRITUAL SPACE Khodjaeva Rozibi Madievna	279
YÖRESEL RESMİN EĞİTİM POTANSİYELİNİN İNSANİ DİSİPLİNLERİN ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI Prof. Dr. İleskan Smanov	280
YERLİ RESMİN EĞİTİM SÜRECİNDE DİDAKTİK POTANSİYELİNİ UYGULAMA MODELİ Prof. Dr. Gaziza İleskanovna SMANOVA	281
EĞİTİMİN UNSURLARI OLARAK KONUŞMA FAALİYET TÜRLERİ Doç. Dr. Zhuparkul Sadbekovna AULBEKOVA Araş. Gulnara Turganaliyeva TURGIMBAYEVA ..	282
RESİM PRİZİNDAN ULUSAL TARİH Araş. Elena Vladimirovna SPİNOVA	284
TEMEL HAKLARIN İHLALİ NEDENİYLE AVRUPA TUTUKLAMA EMRİNİN REDDİ Dr. Öğr. Üyesi Coşkun KOÇ	286
ADADDİN EL-İCİNİN EL YAZMALARI HAZİNESİNDEKİ ESERLERİ Doç. Dr. Rubaba Şirinova	288
ARAP DİLİNİN GELİŞİMİNDE ORTAÇAĞ AZERBAIJAN BİLİM ADAMLARININ ROLÜ Dr. Bayramova Sevinc Behram gızı	289
MİLLİYETÇİLİK TİPOLOJİLERİNE YENİDEN BAKMAK VE TÜRKİYE'DE YÜKSELEN MİLLİYETÇİLİĞİ KONUMLANDIRMAK Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÇINKARA	290
KAN, KAN ÜRÜNLERİ'NİN KULLANILMASI VE TAKİP SİSTEMİ'NİN (HEMOVİJİLANS) SAĞLIK HUKUKU BAĞLAMINDA İDARENİN SORUMLULUĞUNUN KAMU HUKUKU YÖNÜNDEN İNCELENMESİ Dr. Hakife AKTAŞ BELEK	292
YAPAY ZEKA NELER VAAD EDİYOR?:TÜRKİYE'DE SANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARINDA YAPAY ZEKA'NIN POTANSİYEL ETKİLERİ Öğr. Gör. Dr. İsmail KUÇU	294
KLİM KRİZİ BAĞLAMINDA ORTAK AMA FARKLILAŞMIŞ SORUMLULUKLAR VE GÖRECELİ KABİLİYETLER İLKESİ&GÜNCEL GELİŞMELER Araş. Gör. Ayşen KÖSE	296
İNSAN HAKLARI TAZMİNAT KOMİSYONU VE ADİL YARGILANMA HAKKININ AYRILMAZLIĞI SORUNU Dr. Ömer E. EGELİĞİ	298
BLOKZİNCİR TEKNOLOJİSİNİN AKREDİTİF MEKTUPLARINDA KULLANILMASI Dr. Öğr. Üyesi Ekrem SOLAK	299

ADİL YARGILANMA HAKKI BAKIMINDAN YABANCILARIN TEMİNAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ Av. Muhsine Zeynab ÖZKAN	300
KAZAKİSTAN'DA COVID SONRASI TURLAR VE AKTİVİTELERİN İYİLEŞTİRİLMESİ İÇİN YENİLİKÇİ ÇÖZÜMLER, BÜYÜK NUR-SULTAN ÖRNEĞİ Dr. Azamat AMETOV Adlet ASSYKPAYEV.....	301
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KORUNMASININ KOŞULLARI Araş. Gör. Kemal BAŞOL.....	303
ASYA ÜLKELERİNDE FİNANSAL GELİŞMİŞLİK İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: 2000-2020 DÖNEMİ İÇİN BİR PANEL VERİ ANALİZİ Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ Eriş ÜNVER.....	304
KIRGIZİSTAN CUMHURİYETİNDEKİ YABANCI YATIRIM ORTAMI Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ Nurzat CEEMBAEVA	306
MODERN SUCCESSFUL SCHOOL MANAGEMENT MODEL Res. Chinar TYLEGENOVNA MAZHINOVA.....	308
EFFECTIVE MANAGEMENT OF EDUCATIONAL WORK AT SCHOOL: IDEAS OF THE ALASH INTELLIGENTSIA AND NATIONAL VALUES Res. Zhansaya MURATOVNA IMANKENOVA.....	309
THE ROLE OF THE STUDENT IN SELF-DEVELOPMENT THROUGH THE STEM METHOD IN MASTERING CHEMISTRY Res. Shynar AKYLBEKOVNA ALTAYEVA	310
PRESENTATION OF NATIONAL VALUES TO STUDENTS BY TEACHING THE ART OF AITYS Res. Saule MYRZABEKOVA AITONOVNA	311
THE IMPORTANCE OF THE LITERARY SUBJECT IN THE DEVELOPMENT OF MORAL QUALITIES OF PRIMARY SCHOOL PUPILS Res. Anargul ZAMANOVNA AKHMADIEVA Res. Altyn ZHURSINKANKYZY ZHURSINKANOVA	313
WAYS TO INCREASE THE STUDENT'S CREATIVITY THROUGH NEW LEARNING PLATFORMS Res. Akgul SAIRANBEKKYZY	314
THE IMPORTANCE OF PEDAGOGY IN THE FORMATION OF THE CORRECT ATTITUDE TO WORK AND MASTERING THE CULTURE OF WORK Res. Asel ZHANARBEKKYZY KADYLBEK Res. Arai BOLATOVNA ZARIPOVA.....	315
MY POINT OF VIEW ON UPBRINGING Res. Manar KAKESHOVNA ZHANKEBAYEVA Res. Nargiz KAIRATKYZY SABYR.....	316
A QUALIFIED TEACHER IS A REQUIREMENT OF TIME Res. Bakyt DAVLETCHANOVNA OZHEKENEVA Res. Alira PAZYLOVNA NIGMETOVA	317
IN THE ERA OF GLOBAL INFORMATIZATION, STUDENTS INSTILLING NATIONAL VALUES Res. Aizhan ASKARKYZY Res. Madina ALTYNKHANOVNA SAKALBAYEVA.....	319
EDUCATING PRIMARY SCHOOL STUDENTS ON THE BASIS OF NATIONAL VALUES Res. Kamila ASSYLBEK Res. Alina SEITKANKYZY ZAIKONOVA	320
CHOOSING A PROFESSION-CORRECTLY LAYING ONE BRICK OF YOUR LIFE Res. Ayaulym KUMAROVNA ASSYLBAYEVA Res. Umit KYZYROVNA AKHMETOVA.....	321

THE PLACE OF NATIONAL VALUES AND COMPETENT EDUCATION IN THE UPBRINGING OF CHILDREN IN THE ERA OF GLOBALIZATION Res. Almira KONAKAEVNA YEDILBAEVA Res. Zhanna RIZABEKOVNA SUYUNDINOVA	322
NATIONAL VALUES-THE FORTRESS OF THE NATION Res. Ainur GALYMBEKOVNA OSPANOVA Res. Syndar USENOVNA AKTAEVA	323
SPECIFIC STEPS IN THE PATRIOTIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS Res. Gulnaz NURLYBEKOVNA MUSINOVA Res. Dinara SAKHANOVNA AKHMETOVA	324
UNIVERSAL EDUCATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS THE IMPORTANCE OF VALUES IN RAISING CHILDREN Res. Nazerke BAKYTBEEKYZY ASSYLBEK Res. Nazym NURLANKYZY MAUILKANOVA	325
COLLOQUIAL LEXEME FOUND IN ARTICLES IN THE NEWSPAPER "DIDAR" OF EAST KAZAKHSTAN REGION Res. Tolkyñ ALPYSPAYEVNA TEMKENEVA	326
DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH THE GAME IN THE EDUCATIONAL PROCESS Res. Ademi BOLATKYZY BAIZHUMANOVA	328
PROFESSIONAL ORIENTATION WORK AT SCHOOL Res. Zhaniya KAIRBEKOVNA SATKENEVA Res. Aizada BAKYTZHANOVNA SAMEKENOVA	329
ALPHA CHILDREN: TOPICAL ISSUES TO CONSIDER IN TRAINING AND EDUCATION Res. Rysbekova Shynar Maulykhanovna Res. Oralbayeva Zhuldyz Manarbekovna	331
THE ROLE OF THE CLASS TEACHER IN RAISING CHILDREN Res. Altynai ADILBEKOVNA ANUARBEKOVA Res. Moldir ZHUMAKANKYZY SMAGULOVA	332
WAYS TO FORM EFFECTIVE METHODOLOGICAL WORK AIMED AT IMPROVING THE READING LITERACY OF A STUDENT IN PRIMARY SCHOOL Res. Aiyngul KAKENKYZY KUMALKANOVA Res. Raushan ERLANOVNA AKYLBAYEVA	333
K STUDY OF SOCIAL ADAPTATION OF CHILDREN IN THE PROCESS OF TRANSITION FROM PREPARATORY CLASSES TO PRIMARY SCHOOL Res. Bakytgul SOVETOVNA TURABAYEVA Res. Karlygash KATAYEVNA ZHUMAGALIYEVA	334
M. JUMABAEV'İN "TÜRKİSTAN" ŞİİRİNİN "ŞAHNAMA" BÖLÜMÜ İLE BAĞLANTISI Araştırmacı Aygöl Erkinovna MAMAEVA	335
İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ÇALIŞMA SÜRECİNDE BİLİŞSEL AKTİVİTELERİNE YÖNELİK MOTİVASYONUN PSİKOLOJİK - PEDAGOJİK TEMELLERİ Araştırmacı Marziya Abdukhalykyzy KUBEEVA	336
ÇOKDİLLİ EĞİTİMİN GELECEĞİ Akzhunisova N.B. Smakova T.	337
ABAY'IN ESERLERİNDE MANEVİ EĞİTİM Baymoldina Anar Sabyrovna	338
İBRAHİM'İN ÖĞRETİŞİ Rakhmetova Bazar Anasovna Serikbayeva Zhannur Kuanyshbaevna	339
KARKARALI BÖLGESİNDEKİ YER VE SU ADLARI Muftalova Akku Kusayinovna	340

YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ ANGLO-SAKSON MODELİ: TARİHSEL GELİŞİMİ, KAPSAMI VE ÖNEMİ Araş. Gör. Dr. Eyüp Kaan DEMİRKIRAN	341
INTENSIFICATION OF STUDENTS' COGNITIVE ACTIVITY Prof. Dr. Koblanov Zhanpeis	343
TÜRK MİLLETİNİN KÖK TARİHİ Abrorbek Alişeroğlu KADİROV	345
TRADE ROUTES IN INNER RUSSIA: ON THE EXAMPLE OF THE SOUTHERN URALS OF THE EARLY TWENTIETH CENTURY Zuhra Ramilevna SABİROVA	346
YANGI O'ZBEKISTONDA BARKAMOL AVLOD TARBIYASI Xayriniso Jo'rayeva	347
MIGRANT MOVEMENT IN TURKESTAN AT THE END OF THE 19TH - EARLY 20TH CENTURIES Faizulla Kabilov	348
KHOJA AHMAD YASSAVIY IS THE FOUNDER OF THE YASSAVIYA TARIQAT Gulistan Masharipova	349
PROCESSES OF STUDYING AND MUSEUMALIZATION OF AXISKENT HISTORY Hasanova Feruza Rahmonalievna	350
BUILDINGS AND HISTORICAL MONUMENTS OF THE TEMURIAN PERIOD Vokhidova is the daughter of Shahlo Bakhrom	351
ADOLESCENCE, PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF MORALITY OF A SELF-DESTRUCTIVE PERSON PhD Associate Professor H. F. Sirojiddinova	352
THE ROLE OF OUR WOMEN IN SOCIETY Akhrarova Sevar Akhmedovna	353
UNIFYING FORCES: THE IMPERATIVE OF GLOBAL COLLABORATION IN ADVANCING GENDER EQUALITY Ganieva Dinora Abuqaxxor qizi Docent M. Baltabaeva	354
THE THIRD RENAISSANCE: THE NEED AND SIGNIFICANCE OF CREATING A NEW UZBEKISTAN NATIONAL EDUCATION Hojiyev Farhod Jumaboyevich	355

ASTANA
2. ULUSLARARASI HUKUK VE SOSYAL BİLİMLER
SEMPOZYUMU
11-12 Kasım 2023, İstanbul/Türkiye

ASTANA
2th INTERNATIONAL SYMPOSIUM
ON LAW and SOCIAL SCIENCES
11-12 November 2023, ISTANBUL/TURKEY

TÜRK-ALMAN ÜNİVERSİTESİ VE ASTANA YAYINLARI
TÜRKİSCH-DEUTSCHE UNIVERSITÄT AND ASTANA PUBLICATIONS

BİLDİRİ ÖZET KİTABI
ABSTRACT PROCEEDINGS BOOK

GEZEN ÇÖP: ÇÖPÜN METALAŞTIRILMASI

Arş. Gör. Merve EVREN

Maltepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-4412-6644
merveevren@maltepe.edu.tr)

ÖZET

Çöp ya da atık olarak ifade edilen ana kullanım işlevini kaybeden materyallerin, ciddi çevresel etkilerinin yanı sıra varlıkları hukuki bir zeminde de karşılık bulmaktadır. Bu çalışma kapsamında, bir meta olarak çöp kavramı üzerinde durulmuştur. İlk olarak bir nesnenin hukuken ne zaman çöp ya da teknik anlamda atık statüsünde sayılacağı üzerinde durulmuştur. Akabinde atık kavramı unsurları açıklanarak konuya giriş yapılmıştır. Uluslararası mahkeme kararları da dikkate alınarak ekonomik bir değer olarak atık ve insan hakları ilişkisi değerlendirilmiştir. Özellikle mülkiyet hakkı ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı perspektifinden konuya yaklaşılmıştır. Atıkların uluslararası hareketliliği mevzuu, 1989 tarihli *Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınması ve Bertaraf Edilmesinin Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi* ve atık hukuku ilkeleri açısından değerlendirilmeye sunulmuştur. Bilhassa son yıllarda, plastik atıklar konusunda uluslararası sözleşmelerde düzenlemelere gidildiği görülmektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda, ülkemizde özellikle Avrupa Birliği atık hukuk mevzuatının etkisiyle yönetmeliklerin uygulama alanları oluşmaktadır. Son kısımda da atık yönetimi ve atık hiyerarşisi kavramlarından bahsedilerek iç hukukta atık taşınımının hukuki rejimi ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Atık hukuku, Çöp, Atık yönetimi, Basel Sözleşmesi, Atıkların sınır ötesi hareketliliği.

MOBIL GARBAGE: COMMODIFICATION OF GARBAGE

Res. Assist. Merve EVREN

ABSTRACT

Materials that have lost their main use function, such as garbage or waste, have serious environmental impacts, but their assets also have a legal basis. The concept of garbage being a commodity was emphasized within the scope of this study. The first thing that was emphasized was when an object was classified as legal garbage or technically waste. Subsequently, the elements of the concept of waste were explained and the introduction to the topic was made. The waste as an economic value and human rights has been assessed based on international court decisions. The issue has been dealt with, particularly from the point of view of the right to property and the right to live in a healthy environment. The international mobility of waste is submitted for consideration in terms of *The Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal* was adopted in 1989 and the principles of waste law. In the last few years, it has been observed that regulations have been made in international conventions regarding plastic waste. In line with these developments, The European Union waste law legislation has influenced the areas of regulation in our country. Finally, by mentioning waste management and hierarchy, the legal regime of waste transport in domestic law was attempted to be explained.

Keywords: Waste law, Garbage, Waste management, The Basel Convention, Cross-border mobility of waste.

LES FONDEMENTS JURIDIQUES ET PHILOSOPHIQUES DES DROITS DE L'HOMME

KOFFI Lopez Emmanuel Oscar

École Normale Supérieure d'Abidjan

koffilopez@live.fr

RÉSUMÉ

Les droits naturels ont pour fondement le respect des règles de la nature: vivre honnêtement, révéler les intérêts de l'autre, être juste. Cette perception a des limites parce qu'elle est basée sur l'ordre de la nature, lui-même empreint à de multiples iniquités. Grotius, Pufendorf, Burlamaqui, apportent une importante contribution, pour justifier ce refus. Ils s'appuient sur les travaux de Copernic, de Newton, de Galilée, qui ont permis une nouvelle définition de l'homme et de son rapport au monde. La révolution scientifique permet d'avoir une approche inédite de l'univers. Prend fin l'ancienne représentation qui en faisait un espace hétérogène. À sa place, apparaît un environnement régi par la science. Dans les sociétés modernes, les Droits Universels ont pour fondement la nature rationnelle de l'homme. Les philosophes du contrat, Hobbes, Locke, Rousseau, Spinoza, préparent la voie à la philosophie des Lumières, qui contribue à fonder les droits humains dans nature libre de l'Homme. Cette production se situe dans le champ conceptuel de la philosophie de l'éducation et se propose à partir de la méthode comparative de contribuer à la réflexion sur les crises politiques aux effets néfastes sur les libertés fondamentales, pour en déterminer les causes et proposer des solutions.

Mots clés: Crises politiques, Droits de l'homme, Fondements, Impérialisme.

ANIMALISTIC METAPHOR IS AN IMPORTANT ELEMENT OF THE LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD

Zhetessova Zh. A.

Aktobe Regional University named after K. Zhubanov

Kazakhstan, Aktobe

ORCID ID: 0000-0002-7594-1695

zhanar_almasovna@mail.ru

THESIS

The purpose of the article is to analyze the features of the use of animalistic metaphors in modern fiction and identify individual laws of the use of metaphorical models in the text. An animalistic metaphor is a complex phenomenon that contains both figurative and cognitive potential for expressing concepts about the world. The essence of the animalistic metaphor lies in the creation of associations that allow a person to connect the phenomena of different subject areas with the help of nominative activity. The main associative connection is one of the main characteristics of the animalistic metaphor. Metaphor is considered as a form of realization of knowledge about the surrounding reality. The metaphor allows us to identify the associations of a particular language inherent in the native language, to penetrate the general laws of human thinking. Animalistic metaphor reflects the way of dividing and classifying reality perceived within a particular linguistic community and is a reflection of the value system. The image that underlies the animalistic metaphor plays the role of an internal form with characteristic associations. Animalistic metaphors in each language culture and informational fund reflect the human control over the appearance and habits of animals and express the attitude of people towards them. The animalistic metaphor is considered the main thought operation in the process of cognition of reality. It acts as an element of conceptual ideas about the world. Researchers consider metaphor not only a means of decorating speech but also an element of knowledge of the processes of creating mental ideas about the world. The animalistic metaphor plays an important role in describing certain qualities of a person. The names of animals indicate that they are associated with certain features of human nature, behavior, and appearance.

HAYVANSAL METAFOR, DÜNYANIN DİLSEL RESMİNİN ÖNEMLİ BİR UNSURUDUR

Zhetessova Zh. A.

ÖZET

Makalenin amacı, modern kurguda hayvansal metaforların kullanımının özelliklerini analiz etmek ve metinde metaforik modellerin kullanımına ilişkin bireysel yasaları belirlemektir. Hayvansal bir metafor, dünyayla ilgili kavramları ifade etmek için hem mecazi hem de bilişsel potansiyeli içeren karmaşık bir olgudur. Hayvansal metaforun özü, bir kişinin farklı konu alanlarındaki fenomenleri aday faaliyet yardımıyla birleştirmesine olanak tanıyan derneklerin yaratılmasında yatmaktadır. Ana çağrışımsal bağlantı, hayvansal metaforun temel özelliklerinden biridir. Metafor, çevredeki gerçeklikle ilgili bilginin gerçekleştirilmesinin bir biçimi olarak kabul edilir. Metafor, insan düşüncesinin genel yasalarına nüfuz etmek için ana dilin doğasında bulunan belirli bir dilin çağrışımlarını tanımlamamıza olanak tanır. Hayvansal metafor, belirli bir dilsel topluluk içinde algılanan gerçekliğin bölünme ve sınıflandırılma biçimini yansıtır ve değer sisteminin bir yansımasıdır. Hayvansal metaforun altında yatan imge, karakteristik çağrışımlara sahip içsel bir form rolünü oynar. Her dil kültüründe ve bilgi birikiminde yer alan hayvansal metaforlar, insanların hayvanların görünümü ve alışkanlıkları üzerindeki kontrolünü yansıtır ve insanların onlara karşı tutumunu ifade eder. Hayvansal metafor, gerçekliğin biliş sürecindeki ana düşünce işlemi olarak kabul edilir. Dünyayla ilgili kavramsal fikirlerin bir unsuru olarak hareket eder. Araştırmacılar metaforu yalnızca konuşmayı süslemenin bir aracı olarak değil, aynı zamanda dünya hakkında zihinsel fikirler yaratma süreçlerine ilişkin bir bilgi unsuru olarak görüyorlar. Hayvansal metafor, bir kişinin belirli niteliklerini tanımlamada önemli bir rol oynar. Hayvan isimleri, onların insan doğasının, davranışının ve görünüşünün belirli özellikleriyle ilişkili olduğunu gösterir.

MİZAHİ SÖYLEM: ANLATI YÖNÜ

Prof. Dr. Issakova S. S.

Filoloji Bilimleri

K. Zhubanov adına Aktyubinsky Bölge Üniversitesi

Aktobe Şehri, Kazakistan

ÖZET

Makale mizahi söylemi karşılaştırılabilir bir açıdan araştırıyor. Dilbilimdeki söylem sorununa, türlerine, mizahi söylemine ilişkin bir tanım verilmiştir. Mizahi söylemin karakteristik özellikleri ortaya çıkarılmıştır. Çalışmanın materyali olarak Kazakça, Rusça, Arapça, İngilizce, Fransızca dillerinin mizahi hikayeleri alınmıştır. Söylem kavramının, birçok akademisyen tarafından incelenen ve dilbilim de dahil olmak üzere beşeri bilimlerde yaygın olarak kullanılan referans terimlerden biri olarak kullanıldığını savunuyoruz. Bu çalışma sırasında N.D.'yi bulduk. Harutyunova'nın [1] tanımıyla, söylemin yaşam durumundaki birçok faktörü birleştiren tutarlı bir metin olduğu yönündeyiz: konuşma, ekstrasilinguistik, pragmatik, sosyokültürel, psikolojik vb. Bu çalışmada VI Karasik'in söyleminin tipolojisinden başlıyoruz [2]. Bilim adamı sosyolinguistik söylem türlerine şunları içerir: a) pedagojik, dini, politik, bilimsel ve tıbbi söylemi içeren kurumsal söylem; b) günlük söylem; ve ayrıca pragmalinguistik: a) mizahi söylem, b) ritüel söylem. V. I. Karasik'in önerdiği "komik iletişim durumunda metin" ifadesiyle yönlendirilen mizahi söylem kavramını tanımlayarak [3] mizahi söylemi, hayatın gerçeklerini tasvir etmede komik iletişim durumunda bir metin olarak tanımlayarak, onu dışsal dilbilimsel, sosyal, kültürel, psikolojik ve diğer faktörlerden etkilediğine inanarak ifade ediyoruz. Mizahi hikayelerin karşılaştırılabilir bir analizi, Kazak milletinin olumlu niteliklerine samimiyet, hoşgörü, sosyallik, zeka, misafirperverlik / naifliği göstermektedir; Rus milleti neşeli, becerikli, sabırlı, elleri açık/ kaygısız, açık sözlü bir kişiliğe sahipti, tembeldi; Araplar sakın, hoşgörülü, ölçülü/cimriydi; İngilizler formalite ve nezaketi sevdiler, becerikli/gururluydular; Fransızlar iyimser, kibar, yeniliğe özlem duyuyorlardı/itaatsizlerdi, düşüncesizlerdi, vb. Etnik mizah, insanların davranışlarının ve davranışlarının özellikleri hakkında değerlendirci ve duygusal yargıları içeren ortak tipik fikirlerdir; Araplar sakın, hoşgörülü, ölçülü /cimriydi; İngilizler formalite ve nezaketi sevdiler, becerikli/ gururluydular; Fransızlar iyimser, kibar, yeniliğe özlem duyuyorlardı/itaatsizlerdi, belirli bir kültüre ait. Etnik klişe, çeşitli etnik grupların temsilcilerinin fiziksel, ahlaki ve zihinsel görünümünün genelleştirilmiş bir temsilidir, etnik bilinç biçimi olarak etnik klişeler, sadece kendileri hakkında değil, diğer halkların ve kültürlerin yabancı unsurları hakkında da istikrarlı temsiller oluşturur.

Finansman Bilgileri: Makale, 2023-2025 yılları için PKK'nın Devlet Hibe Fonu tarafından finanse edilen «etnik klişeler ve mizahi söylemde Kahkaha Kategorisi: Karşılaştırılabilir Yönler» adlı IRN AR19676461 bilim projesi kapsamında yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mizahi söylem, Mizahi hikayeler, Söylem, Metin

ӘЗІЛ-ОСПАҚ ДИСКУРСЫ: САЛҒАСТЫРМАЛЫ АСПЕКТ

Исакова С.С.

ТҮЙІН

Мақалада әзіл-оспақ дискурсы салғастырмалы аспектіде зерттелді. Тіл біліміндегі дискурс мәселесіне, оның түрлеріне, әзіл-оспақ дискурсына анықтама берілді. Әзіл-оспақ дискурсына тән белгілер анықталды. Зерттеу материалы ретінде қазақ, орыс, араб, ағылшын, француз тілдерінің әзіл әңгімелері алынды. Дискурс ұғымын көптеген ғалымдар зерттеген және гуманитарлық ғылымдар саласында кеңінен қолданылатын, оның ішінде тіл білімінде тірек терминдердің бірі ретінде жұмсалады деп тұжырымдаймыз. Осы зерттеу барысында біз Н.Д. Арутюнованың дискурс өмір жағдаятындағы сөйлеу, экстралингвистикалық, прагматикалық, әлеуметтік-мәдени, психологиялық және т.б. көптеген факторларды біріктірген байланысқан мәтін деген анықтаманы басшылыққа аламыз. Біз бұл жұмыста В.И. Карасиктің дискурс типологиясын негізге аламыз. Ғалым дискурстың әлеуметтік-лингвистикалық түрлеріне: а) институтционалды дискурс, оған педагогикалық, діни, саяси, ғылыми және медициналық дискурс түрлерін жатқызады; б) тұрмыстық дискурс; сонымен бірге прагматикалық түрлеріне: а) әзіл-оспақ дискурсы, б) ритуалды дискурсты жатқызады. Әзіл-оспақ дискурсы ұғымын анықтауда В.И. Карасик ұсынған «күлкілі қарым-қатынас жағдаятындағы мәтін» деген тұжырымын басшылыққа ала отырып, әзіл-оспақ дискурсын өмір шындығын бейнелеудегі күлкілі қарым-қатынас жағдаятындағы мәтін деп анықтап, оған экстралингвистикалық, әлеуметтік, мәдени, психологиялық және тағы басқа факторлар ықпал етеді деп тұжырымдаймыз. Әзіл әңгімелерді салғастырмалы талдау қазақ ұлтының жағымды қасиеттеріне шыншыл, шыдамды, көпшіл, тапқыр, қонақжай/жағымсыз қасиеттеріне жалқаулығы, аңғалдығын; орыс ұлтының көңілді, тапқыр, шыдамды, қолы ашық/қамсыз, тік мінез, еріншек; арабтар сабырлы, төзімді, ұстамды/сараң; ағылшындар ресмилік пен сыпайылықты сүйеді, тапқыр/мақтаншақ; француздар оптимист, сыпайы, жаңалыққа құштар/тәртіпсіз, жеңілтек т.б. болатынын анықтады. Этникалық әзіл - бұл белгілі бір мәдениетке жататын адамдардың мінез-құлқы мен мінез-құлқының ерекшеліктері туралы бағалау-эмоционалды пайымдауларды қамтитын жалпы типтік идеялар. Этникалық стереотип - әртүрлі этникалық топ өкілдерінің физикалық, моральдық және психикалық келбеті туралы жалпыланған түсінік, этникалық сананың бір түрі ретінде этникалық стереотиптер тек өздері туралы ғана емес, сонымен қатар басқа халықтар мен мәдениеттердің бөтен элементтері туралы тұрақты түсініктерді қалыптастырады.

Қаржыландыру туралы ақпарат: Мақала ҚР ҒЖБМ 2023–2025 жылдарға арналған мемлекеттік грантымен қаржыландырылатын ИРН АР19676461 «Әзіл-оспақ дискурсындағы этникалық стереотиптер мен күлкі категориясы: салғастырмалы аспекті» ғылыми жобасы аясында жазылды.

Кілт сөздер: әзіл-оспақ дискурсы, әзіл әңгімелер, дискурс, әзіл-оспақ дискурсы, мәтін.

MİZAHİ SÖYLEMİN TÜR SINIFLANDIRMASI

Dr. Kultanbayeva N. K.

K. Zhubanov adına Aktyubinsky Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0003-4609-6135

nuryku76@mail.ru

ÖZET

Makale mizahi söylemin tür sınıflandırmasının tanımlanmasına odaklanacaktır. Çalışmanın alaka düzeyi, Kazak dilbiliminde mizahi söylemin tür sınıflandırmasının özel bir araştırmanın konusu olmadığı gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Herhangi bir söylemin tür özgüllüğü sorusu, türlerin genel tipolojisini geliştirmek ve bu tür söylemlerin tamamlanmış bir tür resmini oluşturmak için gerekli görünmektedir. D. Boksör ve F. Cortes-Condé, alıcının sınıflandırma ilkelerine ve mizah biçimine bağlı olarak üç tür ev mizahı arasında ayrım yapar: 1) alay etmek (alay etmek), 2) varolmayan şeylerle ilgili şakalar (başka bir şey hakkında şaka yapmak), 3) kendini küçümseme (kendi kendini küçümseme). Mizahı bu şekilde sınıflandırmak doğrudur, ancak olası tüm komik iletişim biçimlerini kapsamaz.

En önemlisi, türlerin işlevsel yönlerine göre ayrılmasıdır. Mizahi söylemin tür sınıflandırması hakkında yazılan çalışmalara dayanarak, bunlar şu şekilde ayrılabilir: temsili mizahi türler (epigramlar); deklaratif mizahi türler (mizahi aforizma); değerlendirici mizahi türler (feleton, parodi, hicivsel roman - bu tür bir yönelimin eserlerinde yazar kendi bakış açısını ifade eder, muhatapın karşılık gelen tepkisini beklerken herhangi bir şeyin değerlendirilmesi ifade edilir); iletişimsel mizahi türler (anekdot, mizah, çocuk şiirleri, saçmalıklar, velerizm - bu türler çoğunlukla sözlü konuşmada bulunur ve muhatapların ortak bir dili daha hızlı bulmalarına yardımcı olan mizah biçiminin yanı sıra bilgi alışverişi aracı olarak hizmet ederler); karikatürize mizahi türler (feleton, parodi, ironik şiir, hicivsel roman, limerick- içlerinde gerçeklik, okuyucunun (muhatap) dikkatini belirli dillere çekmek amacıyla kasıtlı olarak yapılan biraz değiştirilmiş, çarpık bir şekilde temsil edilir gerçekliğin parçalarına); ölümcül mizahi türler (mizah, anekdot - genellikle sözlü konuşmada kullanılır, iletişimi kolaylaştırır ve iyi iletişim kurar; referans mizahi türler (chastushka, mizahi aforizma- birikmiş insan deneyimini mizahi bir biçimde yansıtır); akülü mizahi türler (hicivsel roman, ironik şiir - sadece iletmek için değil, aynı zamanda korumak için de bilgi); konjonktif mizahi türler (muhatapın belirli bir tepkisine odaklanan - muhatap, «şakayı» anlamalıdır, bu nedenle, "şakayı" anlamalıdır, "şakayı" anlamalıdır); aksi takdirde konuşma eylemi olmayacaktır).

Çok sayıda mizah türü nedeniyle, türlerinin tek bir sınıflandırmasını yapmak zordur. Bununla birlikte, bu türlerin içsel sınıflandırmasını, ortak özelliklerini ve farklılıklarını anlamak, komedinin doğasını anlamanın yanı sıra, mizahi türlerin özelliklerini, eşsiz doğasını birleştiren mizahi atmosferi tanımayı, komünistlerin iletişim türünü ve durumunu dikkate alarak bunların çeşitli biçimlerini bulmayı mümkün kılmaktadır.

Finansman Bilgileri: Makale 2023-2025 yılları için PKK'nın Devlet Hibe Fonu tarafından finanse edilen «etnik klişeler ve mizahi söylemde Kahkaha Kategorisi: Karşılaştırılabilir Yönler» adlı IRN AR19676461 bilim projesi kapsamında yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Mizahi söylem, Mizahi tür, Mizahi atmosfer, Komedi

TIBBİ KÖTÜ UYGULAMAYA İLİŞKİN ZORUNLU MALİ SORUMLULUK SİGORTASINDA RİZİKO VE TEMİNAT DIŞINDA KALAN HALLER

Dr. Öğr. Üyesi Aydın Alber YÜCE

Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Kayseri, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-6178-9143

aayuce@erciyes.edu.tr

ÖZET

Tıbbî kötü uygulamaya ilişkin zorunlu malî sorumluluk sigortası (TKÜZMMS), hekimlerin meslekleri ile ilgili faaliyetlerinden kaynaklanabilecek muhtemel hukukî sorumluluklarından doğabilecek rizikoyu teminat altına almayı amaçlar. Tıbbî Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları (GŞ) “sigortanın konusu” başlıklı A.1 hükmüne göre bu sigorta sözleşmesi, serbest ya da kamu veya özel sağlık kurum ve kuruluşlarında çalışan tabipler, dış tabipleri ve tıpta uzmanlık mevzuatına göre uzman olanların poliçe kapsamındaki meslekî faaliyetlerini ifa ederken, sözleşme tarihinden önceki on yıllık dönemdeki veya sözleşme süresi içinde mesleki faaliyeti nedeniyle verdiği zararlara bağlı olarak sözleşme süresi içinde kendisine yapılan tazminat taleplerine, bu taleple bağlantılı yargılama giderleri ile hükmolunacak faize ve sigortalı aleyhine ileri sürülen tazminat talebine ilişkin makul giderlere karşı poliçede belirlenen limitler dahilinde teminat sağlar.

TKÜZMMS ile kendisine karşı teminat sağlanmak istenen riziko, sigorta ettirenin meslekî faaliyetinin icrası sırasında vermesi muhtemel zararlardan sonra bir tazminat talebiyle karşı karşıya kalması ya da zarar görenin doğrudan doğruya sigortacıya başvurmasıdır. Tazminat talebiyle karşı karşıya kalma rizikonusunun yanında teminat dışında kalan haller de GŞ içinde gösterilmiştir. GŞ m. A. 3 hükmüne göre, a- sigortalının, poliçe kapsamında yer alan ve sınırları hukuk kuralları veya etik kurallar ile tespit edilen meslekî faaliyet dışındaki faaliyetlerden kaynaklanan tazminat talepleri teminat dışındadır. b- Bir insanî görevin yerine getirilmesi hali hariç, sigortalının, poliçe kapsamındaki kuruluşların sorumluluk alanı dışındaki faaliyetlerinden kaynaklanan tazminat talepleri de teminat dışındadır. c- İdarî ve adli para cezaları dahil her türlü ceza ve cezaî şart da teminat dışındadır. d- Son olarak, ilgili mevzuatla belirlenen çerçevede tıbbî meslekî faaliyet gereği yapılanlar hariç her türlü deneylerden kaynaklanan tazminat talepleri de teminat dışındadır.

Sigortalının istediği sigorta teminatından mahrum kalması sonucunu doğuran rücu hallerine de değinilmelidir. GŞ m. B. 6 hükmüne göre şu durumlarda sigortacı sigortalıya rücu etme hakkına sahiptir: i- Meslekî faaliyetin icrası sırasında, sigortacı tarafından kasten sebep olunan her türlü olay ve davranışların varlığı halinde. ii- Sigortalı veya çalıştırdığı kişilerin, poliçe kapsamındaki meslekî faaliyeti icra ederken alkol, uyuşturucu ya da narkotin maddelerin tesiri altında bulunmasından doğan zararlar varsa. iii- Sigortalının talebi üzerine, zeyilname yapılması gerekli durumlarda ve sigortalının bu talepte bulunmaması halinde, ödenen tazminatın eksik prim oranına denk gelen kısmı sigortalıya rücu edilir.

TKÜZMMS ile teminat altına alınan rizikoya bakıldığında, bunun sigorta ettirenin malvarlığının bir kötüleşme tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı görülmektedir. Teminat dışı haller ile rücu halleri incelendiğinde ise ilk olarak görülmektedir ki teminat dışında bırakma tercihi ile, tedavi edilen hastanın sağlık durumunu kötü etkileyebilecek olayların bertaraf edilmesi amaçlanmaktadır. Çıkarılabilecek diğer sonuç ise, teminat kapsamı dışında bırakılan ya da rücu konusu yapılan ihtimallerin sigortacıyı üstlenmek zorunda olmadığı bir tazminat yükümlülüğünden kurtarmayı sağladığıdır.

Anahtar Kelimeler: Sigorta sözleşmesi, Sorumluluk sigortası, Sigortacı, Sigorta ettiren, Malpraktis

RISK AND EXCLUSIONS FROM COVERAGE IN COMPULSORY LIABILITY INSURANCE FOR MEDICAL MALPRACTICE

Assist. Prof. Dr. Aydın Alber YÜCE

ABSTRACT

Compulsory Liability Insurance for Medical Malpractice (TKÜZMMS) provides coverage for the risk that may arise from the potential legal liabilities of doctors arising from their activities related to their profession. Under Article A-1 titled "subject matter of the insurance" of the General Terms and Conditions (GC) of the Compulsory Financial Liability Insurance for Medical Malpractice, the insurance contract applies to physicians, dentists and specialists working in freelance or public or private health institutions and organizations while performing their professional activities within the scope of the policy, within the limits specified in the policy against claims made to the insured during the contract period due to damages caused by his/her professional activity in the ten-year period prior to the date of the contract or during the contract period, the judicial expenses related to this claim, the interest to be charged and the reasonable expenses related to the compensation claim asserted against the insured.

By means of TKÜZMMS, the risk against which coverage is sought to be provided is that the insured encounters a claim for compensation following possible damages that may be caused by the insured during the performance of his/her professional field of activity, or that the injured party directly appeals to the insurer. Apart from the risk of facing a claim for indemnity, the situations excluded from coverage are also specified in the GC. Art. A. 3 of the GC excludes: a- Compensation claims arising from the activities of the insured outside the professional practice covered by the policy, the limits of which are determined by the rules of law or ethical rules. b- Compensation claims arising from the activities of the insured outside the area of responsibility of the organizations covered by the policy, except for the fulfillment of a humanitarian duty. c- All kinds of fines and penalties, including administrative and judicial monetary fines. d- Finally, claims for compensation arising from all kinds of experiments, except those conducted for medical professional activities within the framework determined by the relevant regulations.

The recourse cases that result in the insured being deprived of the insurance coverage he sought should also be highlighted. Under Art. B. 6 of the GC, the insurer is entitled to recourse to the insured in the following cases: i- In the event of any event or behavior intentionally caused by the insured during the performance of the professional activity. ii- If there are damages arising from the insured or his/her employees being under the influence of alcohol, drugs or narcotic substances while performing the professional activity within the scope of the policy. iii- In cases where it is necessary to make an addendum upon the request of the insured and the insured does not submit this request, the part of the indemnity paid corresponding to the missing premium rate shall be recourse to the insured.

Considering the risk covered by the TKÜZMMS, it is evident that the risk exposes the insured's assets to the risk of a worsening situation. An analysis of the cases of exclusion from the coverage and the cases of recourse reveals, first of all, that the exclusion of coverage aims to eliminate the events that may adversely affect the health status of the patient being treated. Secondly, the other conclusion that can be drawn is that the excluded or recourse eventualities relieve the insurer from an indemnity obligation that the insurer is not obliged to undertake.

Keywords: Insurance contract, Liability insurance, Insurer, insured, Policyholder, Malpractice

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATION AND COMMUNICATION ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY THROUGH A MOBILE BLOG

Assist. Prof. Dr. Gulmira AMANGELDIYEVA

Karaganda Buketov University
Kazakhstan, Karaganda
ORCID ID: 0000-0002-6107-7824
gulmira.sabyr@mail.ru

ABSTRACT

As of today, according to the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan, 120 higher educational institutions have been registered in Kazakhstan. Educational institutions use various methods to form their image. In order to create communicational models, the demand for digital journalism has increased. The demand for network journalism is becoming increasingly important in creating a communicative environment. The reputation of Kazakhstan's universities is measured by the rank of scientists, and we are convinced that it is possible to create authority through social networks in today's society. The influence of a mobile blog on creating an informative and communicative environment in several universities of Kazakhstan has been studied. The connection between users of the mass blogging service is a social network. Since the mobile blogosphere system is dynamically developing, an examination was carried out in our research work on how well this area of knowledge is developed.

In order for the blogosphere to function well, the social network must be able to perform the following tasks:

- To consider the possibility of creating a virtual identity of a specific object and flexibly manage it by the user.

A mobile blog, thanks to its speed and quality, can form an idea of a real object by forming an image by presenting its portrait, interests, inclinations and habits to the public.

- A communication system that allows for bilateral relations. In this case, it does not matter if they are familiar in an offline environment: the need here is to create a connection with a distant, close environment.

The features of the communication model of blogs provide information communication in a mobile blog and contribute to the organization of public discussions, through which not only a certain public opinion on topics is formed, but in some cases specific measures are applied to solve problems. Researchers of the history of the blogosphere show that traditional journalism is based on facts, and an interesting fact can make news. The blog focuses on opinions not facts. At the same time, close interaction is manifested not only in communication, mutual reading and commenting on each other's publications, but also in the dissemination of information, joint participation in organizing discussions, holding events, etc.

When considering the dissemination of information in a mobile blog as a means of communication, it is of great importance to know the contribution of a particular blog to the formation of an idea of the social network in which it is located. It should be noted that the specific gravity is not always obvious to an external observer. Having a card of social contacts on the network gives an even greater advantage. Proper maintenance of a mobile blog, a social network in universities, leads to its popularity. It makes a huge contribution in exchange for changes and discoveries in the field of education, science with others, increasing the number of students, entering the world market, as well as in work between commercial, political, public organizations and religious associations, image formation.

In order to study how the mechanisms of network journalism are used by universities in research work, Al-Farabi Kazakh National University, L. N.Gumilyov Eurasian National University, and Karaganda University were selected. Academician E. A. Buketov, International University of Information Technologies, University named after Suleiman Demirel and M. S. Narikbayev KAZGUU University and International Kazakh-Turkish university named after Khoja Ahmed Yasawi (IKTU). These are reputable universities in Kazakhstan, which became the basis of communication in the education system. A study of the online pages of these educational institutions was conducted using methods of analysis, synthesis and expertise. Sociological surveys of students studying at these educational institutions were also conducted. The rational and inefficient aspects of mobile blogs of each educational institution are revealed. Based on the analysis, three mobile applications for blogs were presented.

Keywords: Mobile blog, Journalism, Communication, Social networks, Mobile journalism.

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНЫҢ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАТИВТІК ОРТАСЫН МОБИЛЬДІ БЛОГ АРҚЫЛЫ ДАМУЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Gulmira AMANGELDIYEVA

АБСТРАКТ

Бүгінде Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің мәліметінше Қазақстанда 120 жоғары оқу орны тіркелген. Ол оқу орындары өзінің имиджін қалыптастыруда әртүрлі әдістерді пайдаланады. Ал жоғары оқу орындарының коммуникациялық моделін құруда цифрлы журналистиканың қажеттілігі артуда. Әлеуметтік желі, желілік журналистикаға деген сұраныс коммуникациялық ортаны құруда маңызды болуда. Қазақстандық жоғары оқу орындарының беделі ғалымдардың дәрежесімен өлшенеді, десек те бүгінгі таңда әлеуметтік желідегі блогтар арқылы да бедел қалыптастыруға болатынына көз жеткізіп отырмыз. Осы ретте Қазақстандағы бірнеше жоғару оқу орнында ақпараттық-коммуникативті ортану құруда мобильді блогтың әсерін зерттелді. Жаппай блог қызметін пайдаланушылар арасындағы байланысты әлеуметтік желіні құрайды. Блогофераның мобильді жүйесі қарқынды дамып отырғандықтан, зерттеу жұмысымызда білім саласы осы саланы қаншалықты меңгергендігіне сараптау жасалды.

Блогосфера қалыпты жұмыс істеуі үшін әлеуметтік желі келесі міндеттерді атқара білуі керек:

- нақты объектінің виртуалды тұлғасын құру және оны пайдаланушыны икемді басқару мүмкіндігін қарастыру. Яғни, мобильді блог өзінің жылдамдығы мен сапасы арқылы нақты объект туралы идеяны қалыптастыра алады. Оның портретін, қызығушылықтарын, бейімділігі мен әдеттерін көпшілікке ұсыну арқылы бейне қалыптастырады.

- екіжақты қарым-қатынасты жүзеге асыруға мүмкіндік беретін байланыс жүйесі. Бұл жағдайда олардың офлайн ортада таныс екендігі маңызды емес: мұндағы қажеттілік алыс жақын ортамен байланыс құру.

Блогтардың коммуникациялық моделінің ерекшеліктері мобильді блогтағы ақпараттық байланысты қамтамасыз етеді және қоғамдық пікірталастарды ұйымдастыруға ықпал етеді, соның арқасында тақырыптар бойынша белгілі бір қоғамдық пікір қалыптасып қана қоймай, кейбір жағдайларда мәселелерді шешудің нақты шаралары қолданылады. Блогосфера тарихын зерттеуші ғалымдар дәстүрлі журналистика фактіге сүйенетінін және қызықты факт жаңалықты жасай алатындығын көрсетеді. Блог фактіге емес, осы факт туралы пікірге назар салады. Бұл ретте тығыз өзара іс-қимыл тек қарым-қатынаста, бір-бірінің жарияланымдарын өзара оқуда және оларға түсініктеме беруде ғана емес, сондай-ақ ақпаратты таратуда, пікірталастарды ұйымдастыруға, іс-шараларды өткізуге бірлесіп қатысуда және т.б. көрініс табады.

Коммуникация құралы ретінде мобильді блогта ақпараттың таралуын қарастырған кезде, ол орналасқан әлеуметтік желінің көрінісін қалыптастырудағы белгілі бір блогтың үлес салмағын білу үлкен маңызға ие. Айта кету керек, үлес салмағы сыртқы бақылаушы үшін әрдайым айқын бола бермейді. Желі ішіндегі әлеуметтік байланыстар картасына ие болу одан да үлкен артықшылық береді. Жоғары оқу орындарында мобильді блогды, әлеуметтік желіні дұрыс жүргізу оның танымалдылыққа жетелейді. Білім, ғылым саласындағы өзгерістер мен жаңалықтарды басқалармен бөлісуге, білім алушылар санын арттыруға, әлемдік нарыққа шығуға, сонымен қатар коммерциялық, саяси, қоғамдық ұйымдар мен діни бірлестіктер арасында жұмыс жасауға, бедел қалыптастыруға орасан зор үлес қосады.

Зерттеу жұмысында желілік журналистиканың тетіктерін жоғарғы оқу орындары қалай пайдаланып отырғандығын зерделеу мақсатында Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Халықаралық Ақпараттық Технологиялар Университеті, Сулейман Демирель атындағы университет және М.С.Нәрікбаев атындағы ҚазГЗУ және Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті (ХҚТУ) университеттері таңдалып алынды. Бұлар білім беру жүйесіндегі коммуникацияның негізіне айналып отырған Қазақстандағы беделді ЖОО болып табылады. Бұл оқу орындарының желідегі парақшаларына талдау, сараптау, синтездеу әдістері арқылы зерттеу жасалды. Сонымен қатар осы оқу орындарында оқитын студенттермен әлеуметтік сауалнамалар жүргізілді. Әр оқу орнының мобильді блогтарының ұтымды және тиімсіз тұстары анықталды. Сараптауларға сүйене отырып, үш мобильді блог қосымшасы ұсынылды.

Түйінсөз: мобильді блог, журналистика, коммуникация, әлеуметтік желі, мобильді журналистика.

KLASİK DÖNEMDEN TANZİMAT DÖNEMİNE KADI

Kübra AKAY

kbraakay10@gmail.com

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde yargı kurumundan sorumlu kuruluş olarak kadılık meydana getirilmiştir. Kadılık, Osmanlı Devleti'nde adaletin temelini oluşturmakta idi. Ve bu kuruluş Osmanlı Devleti'nde uzun yıllar boyunca varlığını sürdürmüştür. Kadı, kazalarda hukuki ve idari birçok alanda yetki sahibi olan kamu görevlisidir. Kadı, görev yaptığı yerde hem idari ve beledi işler ile uğraşırken hem de şer'i mahkemenin başında yer almıştır. Klasik dönemde oldukça saygın bir meslek olan kadılık Tanzimat dönemine doğru diğer kurumlarda olduğu gibi kadılık kurumunda da bozulmalar meydana gelmiştir. Özellikle usulsüzlüklerin ve rüşvetin artması, eğitim kalitesini düşmüş olması bu kurumda bozulmalara sebep olmuştur. Bu çalışmada, kadının Klasik dönemden Tanzimat dönemine kadar geçirdiği değişim ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Adalet, Kadı, Yargı, Şer'i Mahkemeler.

FROM THE CLASSICAL PERIOD TO THE TANZİMAT PERIOD

Kübra AKAY

ABSTRACT

In the Ottoman Empire, the kaddish was established as the institution responsible for the judicial institution. Kadılık was the basis of justice in the Ottoman Empire. And this organization continued to exist in the Ottoman Empire for many years. A qadi is a public servant who has authority in many legal and administrative areas in accidents. In his place of duty, the qadi was engaged in administrative and municipal affairs and at the head of the Shari'a court. Towards the Tanzimat period, which was a highly respected profession in the classical period, there were deteriorations in the institution of kaddish as in other institutions. In particular, the increase in irregularities and bribery and the decrease in the quality of education have caused deterioration in this institution. In this study, the change of women from the Classical period to the Tanzimat period is discussed.

Keywords: Ottoman Empire, Justice, Qadi, Judgment, Sharia Courts.

NATIONAL IDENTITY AND UNIVERSALITY OF DEMOCRACY: SEVENTEEN YEARS LATER, THE DRC ON THE PATH OF ITS AFRICAN PEERS IN THE ADOPTION OF DIFFERENT INSTITUTIONS IN THE SERVICE OF DEMOCRATIC LAW?

By Balangalire Mugurha Leonard

Doctorant en Droit public de l'Université de Lubumbashi et Avocat au Barreau du Haut-Katanga
(Lubumbashi)

mugurhabal@gmail.com

ABSTRACT

After more than thirty years of experimentation with democracy in Africa, a discourse based on national identity and/or state particularities has appeared concomitantly in State Constitutions and in the practice of political actors. This is of course not trivial: it is at the moment when the difficulties of taking root of this form of political organization in many African States rather than the impossibility of its realization are no longer hidden. The privileged instrument of development which has become a source of conflicts, crises, putsch, etc.

If not the break with universal democracy which has become "authoritarian democracy" for a democracy of development, the notion of state particularities is then mobilized in reaction to democratic law wrongly considered Western, yet democracy remains universal (except its processes) and there cannot therefore be an "African-style" democracy, any more than it is conceivable to imagine an African-style theory of human rights, man being the same everywhere, whatever be their sex, race, origin, religion, etc.(ref)

Above all an experience of the People, democracy in Africa is generally perceived as an exotic product of the West and its setbacks are often justified in the light of this importation. And as a replacement, the consecration of provisions tending to protect cultural particularisms contributes to the consecration of a right to cultural difference which, in certain contexts, can exacerbate the withdrawal of identity and give rise to the emergence of centrifugal forces putting at risk risks the principles of sovereignty and indivisibility of the State proclaimed in almost all African Constitutions.

From this, we ask ourselves:

- Is democracy in line with the desires, aspirations, values, beliefs and traditions of African society or is it a problem of people and ideas?
- Is it possible to build democracy exclusively with regard to African realities and values, the benefit of which is also essential?
- Are there values in Africa compatible with the modern evolution of democracy to be integrated into the knowledge and practice of democratic law?
- Seventeen years of Democracy, is the DRC following its African sisters in adopting different institutions in the service of democratic law?

Without answering it in one page, let us at least indicate that the DRC follows its peers in the adoption of different institutions in the service of democratic law. It is important to note that certain Constitutions provide provisions intended to take into account the geographical balance and the representativeness of the provinces in the formation of the government; parity between men and women provided for in particular in the Constitutions of the two Congos, the presence of different ethnic groups in public institutions, cultural diversity, minorities. Provisions relating to the protection

of minorities or certain ethnic groups have been inserted in the Constitutions of Rwanda, Burundi, DRC, Uganda and Cameroon. The reasons for this consecration are to be found in the specific dynamics of each State and are linked to its history. In Cameroon, the 1996 Constitution states that the Regional Council must reflect the different sociological components of the region (Art.57, al.1). Ethiopia enshrined, in its 1994 Constitution, ethnic federalism making the Nations, nationalities and Peoples of Ethiopia the components of this federal State. The Beninese Constitution would have taken into consideration the sociology of the country in the choice of the political regime, avoiding any cohabitation.

Despite some failures of different institutions in the service of democratic law, democracy can be adapted to the specific realities of each African State and thus break with the umbilical cord that binds it to its insides. Participatory democracy (electoral, procedural) must rhyme with substantive democracy based on values. The law of numbers is no longer a determining criterion in the identification of a deliberative democracy, because it combines the weight of numbers (majority) and the consideration of minorities (opposition) for political inclusion. The principle of inclusiveness or equitable and balanced sharing of power is part of this logic. The Bamako Declaration of November 3, 2000 affirms, in its article 3-2, the possibility of taking into account certain specificities in the organization of democracy. Indeed, for the Francophonie, “there is no single mode of organization of democracy and in compliance with universal principles, the forms of expression of democracy must be part of historical realities and specificities, cultural and social aspects of each country. The African Charter on Democracy, Elections and Governance invites States Parties to respect ethnic, cultural and religious diversity “which contributes to the strengthening of democracy and citizen participation

DİL POLİTİKASI VE YENİ BİR DİL ÖĞRENMENİN PERSPEKTİFLERİ

Prof. Maia KIKVADZE

(Department of Georgian Philology, Faculty of Humanities
Batumi Shota Rustaveli State University
maia.kikvadze@bsu.edu.ge

Assoc. Prof. Teona BERİDZE

Department of German Philology, Faculty of Humanities
Batumi Shota Rustaveli State University
teona.beridze@gmail.com

ÖZET

Önemli başarıların ancak kaliteli eğitimle elde edilebileceği, zorluklarla dolu bir çağda yaşıyoruz. Kaliteli, eksiksiz ve akademik eğitim niteliksel olarak dil öğrenimini ima eder. Bugün gençler hem kendi ülkelerinde hem de yurtdışında eğitim alma konusunda gerçek bir fırsata sahipler.

Dedikleri gibi dilin sınırları yoktur. Dil bir yandan kimliğin ifadesi, diğer yandan yeni gerçeklikle, yeni dünyayla bütünleşmenin bir aracıdır.

Her yerde iletişime ihtiyacımız var, özellikle konu öğretmeye gelince.

Raporda Gürcüce ve Almanca'nın yeni dil olarak öğretilmesinin olanakları, kültür ve dil politikası ilişkileri hakkında konuşacağız.

Önemli sayıda Türk Gürcistan'da yaşıyor, ticari faaliyetlerde bulunuyor ve kişisel ilgi alanlarına göre Gürcü dilini öğreniyor. Birçoğu okullarda veya üniversitelerde eğitim alıyor. Almanya'da çok daha fazla Türk yaşıyor. Yıllardır orada temel eğitim alıyorlar ve Alman üniversitelerinde okuyorlar. Almanca onlar için ana dilleri olan Türkçe kadar önemlidir.

Ders kitapları, referans kitapları ve sözlükler dil öğrenen biri için çok önemlidir.

Araştırmamızın amacı Almanya'da Almanca dilinin, Gürcistan'da ise Gürcü dilinin nasıl çalışıldığını araştırmaktır. Dil öğrenenlere yönelik kitapların ilkeleri nelerdir, kaç isim, söz dizimi yapısı, kültürel iletişimi yansıtan metinler ve diğerleri yer alır. İncelenen ülkelerin dil politikası nedir ve yeni bir dil öğrenme sürecinde hangi bakış açıları ortaya çıkmaktadır?

Anahtar Kelimeler: Dil, Siyaset, Bakış açıları, İlişkiler

LANGUAGE POLICY AND PERSPECTIVES OF LEARNING A NEW LANGUAGE

Prof. Maia KIKVADZE

Assoc. Prof. Teona BERIDZE

ABSTRACT

We live in an era of challenges, where significant success can only be achieved through quality education. Quality, complete and academic education qualitatively implies the study of languages. Today, young people have a real opportunity to get an education both in their own country and abroad.

As they say, language has no boundaries. Language, on the one hand, is an expression of identity and on the other hand, a means of integration with the new reality, the new world.

We need communication everywhere, especially when it comes to teaching.

In the report, we will talk about the prospects of teaching Georgian and German as new languages, cultural and language policy relations.

A considerable number of Turks live in Georgia, engage in business activities, and study the Georgian language based on their personal interests. Many of them receive education in schools or universities. Much more Turks live in Germany. They have been receiving basic education there for years and studying at German universities. German is equally important for them along with their mother tongue, Turkish.

Textbooks, reference books and dictionaries are very important for a language learner.

The purpose of our research is to study how the German language is studied in Germany and the Georgian language is studied in Georgia. What are the principles of language learner's books, how many names, syntactic constructions, texts reflecting cultural communication and others are included in them. What is the language policy of the analyzed countries and what are the perspectives in the process of learning a new language.

Keywords: Language, Politics, Perspectives, Relationships

PROBLÉMATIQUE DES ADF-NALU EN RDC; QUI SONT-ILS, ET APRÈS

YODI DJUME Pablo

zamanisumaili@gmail.com

L'ADF-NALU est l'un des groupes armés qui opèrent dans le massif de Ruwenzori à l'Est de la RD Congo. Les acteurs qui s'y intéressent, à savoir les gouvernements congolais, ougandais, les Nations Unies et la population victime affichent des divergences quand il s'agit de définir sa composition, ses motivations, sa chaîne de commandement et plus encore son idéologie, son organisation interne, ses capacités militaires et sa chaîne de ravitaillement.

Par conséquent, avant d'envisager toute intervention militaire contre les ADF-Nalu, il convient de faire la part du mythe et de la réalité et de réduire sa base socio-économique.

Les ADF-Nalu luttent initialement contre le régime ougandais de Yoweri Museveni, mais ils ne sont jamais parvenus à s'y implanter. Mouvement d'origine ougandaise, il s'est enraciné dans l'Est de la RDC et, plus particulièrement, dans des zones montagneuses difficiles d'accès.

Dans les lignes qui suivent nous parlons sur la genèse de la rébellion, les motivations ainsi que les coalitions des mouvements qui forment l'ADF-NALU.

KAZAKİSTAN’DA ORTA SINIFIN OLUŞUM DİNAMİKLERİ: ASTANA ŞEHİRİ ÖRNEĞİNDE SOSYOLOJİK ANALİZ

Dr. Tazhibayeva Gülnar DUYSENBAYOVNA
Y. Altynsarin adındaki Ulusal Eğitim Akademisi
Stratejik gelişim departmanı, PhD, Baş uzman

ÖZET

Toplumsal eşitsizliğin araştırılmasında ve açıklanmasında sınıf analizinin rolü, sosyal bilimler tarihi boyunca değişen bir süreç olmuştur. Ancak “sınıf” kavramı hâlâ toplumsal gerçekliğin anlaşılmasında işlevsel bir kavramsal araç olarak kalacaktır. XXI. yüzyılda kapitalist yönün gelişme sürecinde oluşmaya başlayan “orta sınıf” analizinin teorik temelleri ve günümüz modern Kazakistan’ın gelişme aşamalarında orta sınıfın oluşumuna ilişkin bir takım sorular önemlidir. Bu makalenin amacı Astana’nın orta sınıfını etkileyen toplumsal değişimler de dahil olmak üzere Kazak orta sınıfının oluşum ve gelişim dinamiklerini analiz etmektir. Ayrıca bu makalede toplumun sosyal yapısı ve sosyal sınıfa ilişkin yerli ve yabancı literatürün kronolojik bir incelemesi yapılmış olup, “tarihsel değerlendirme” yöntemiyle gerekli bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. Makalede ele alınan Astana şehrinin orta sınıfının gelişim dinamiklerini belirlemek amacıyla sosyolojik bir çalışma yapılmıştır. Araştırma yöntemi olarak anket kullanılmıştır.

Kazak orta sınıfının karakterinin, özellikle oluşum ve değişim dinamikleri açısından Batı orta sınıfından önemli ölçüde farklı olduğunu belirtmek gerekir. Bu makalede Kazak orta sınıfının oluşum ve gelişim sürecinde niteliksel farklılıkların olduğu ayrıntılı olarak tespit edilmiştir. Bu özelliklerden en önemlisi Astana orta sınıfı olarak tanımlananların çoğunluğunun ekonomik durumunun anlatılması ve sosyal değişimlerin etkisinin de belirlenmesidir. Ayrıca Kazakistan’da son iki yılda yapılan sosyolojik araştırmaların uzman özelliklerinin analizi yapılmıştır. Ülkemizde son yıllarda bu tür analitik çalışmaların nadiren yapıldığı açıktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal yapı, Orta sınıf, “yeni” orta sınıf, Kazak orta sınıfı.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ОРТА ТАПТЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ДИНАМИКАСЫ: АСТАНА ҚАЛАСЫ МЫСАЛЫНДА Әлеуметтанулық талдау

Тәжібаева Гүлнар Дүйсенбайқызы

АНДАТПА

Әлеуметтік теңсіздікті зерттеуде және түсіндіруде таптық талдаудың атқаратын рөлі әлеуметтік ғылымдардың бүкіл тарихында өзгеріп отыратын үдеріс. Дегенмен, «тап» ұғымы әлі де әлеуметтік шындықты түсінудің функционалдық тұжырымдамалық құралы болып қала бермек. ХХІ ғасырдағы капиталистік бағыттың даму процесінде қалыптаса бастаған «орта тап» талдауының теориялық негіздері және қазіргі заманғы Қазақстанның даму кезеңдеріндегі орта таптың қалыптасуы туралы бірқатар сұрақтар бүгінгі таңда маңызды сипатқа ие. Бұл мақаланың мақсаты Қазақстандық орта таптың қалыптасуы және даму динамикасы, соның ішінде Астаналық орта тапқа әсер еткен әлеуметтік өзгерістерге талдау жасау болып табылады. Сонымен қатар, бұл мақалада қоғамның әлеуметтік құрылымы және әлеуметтік тап туралы қарастырылған шетелдік және отандық әдебиеттерге хронологиялық шолу жасалып, «тарихи бағалау» әдісі арқылы керекті мәліметтерге қол жеткізуге мүмкіндік берілді. Мақалада қарастырылған Астаналық орта таптың даму динамикасын анықтау үшін әлеуметтанулық зерттеу жүргізілді. Зерттеу әдісі ретінде сауалнама қолданылды.

Қазақстандық орта таптың сипаты батыстық орта таптан, әсіресе қалыптасу және өзгеру динамикасы бойынша айтарлықтай ерекшеленетінін атап өткен жөн. Бұл мақалада қазақстандық орта таптың қалыптасу және даму процесіндегі сапалық айырмашылықтары бар екені егжей-тегжейлі анықталды. Осы ерекшеліктердің маңыздысы Астаналық орта тап ретінде анықталғандардың көпшілігінің экономикалық жағдайына сипаттама беріп, әлеуметтік өзгерістердің әсері де анықталды. Сонымен қатар, Қазақстанда соңғы екі жыл ішінде жүргізілген әлеуметтанулық зерттеулердің де сараптамалық сипаттамаларына талдау жасалынды. Елімізде мұндай талдамалық зерттеулер соңғы жылдары сирек жүргізіліп жатқаны анық.

Түйін сөздер: әлеуметтік құрылым, орта тап, «жаңа» орта тап, Қазақстандық орта тап.

ULUSLARARASI HUKUK KAPSAMINDA İHTİLAFLI DENİZ ALANLARINDA DENİZALTI TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI: MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Berkant AKKUŞ
İstanbul Okan Ün., Hukuk Fak.
ORCID ID: 0000-0001-6652-2512
berkantakkus91@gmail.com

ÖZET

İhtilafli deniz alanlarında denizaltı telekomünikasyon kabloları, deniz hukuku açısından önemli ve hassas bir konuyu ele almaktadır. Uluslararası deniz hukuku, denizaltı kablolarının döşenmesi, bakımı ve kullanımıyla ilgili kuralları ve normları belirler. Bu alanlardaki kablolar, bir ülkenin egemenlik alanlarından geçebilir ve farklı ülkeler arasında geçişler yapabilir. Bu durumda, kablo döşeme işlemleri uluslararası anlaşmalara, özellikle de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) uygun olmalıdır. BMDHS, deniz alanlarının kullanımıyla ilgili genel kurallar ve prensipler içerir ve ülkeler arasındaki ihtilafları çözmek için bir çerçeve sağlar. Ancak, ihtilafli deniz alanlarında kablo döşeme işlemleri zaman zaman gerilimlere yol açabilir. Bu nedenle, uluslararası ilişkilerde uygun diplomasi ve iş birliği önemli hale gelir. Denizaltı telekomünikasyon kablolarının kullanımıyla ilgili anlaşmazlıkların çözümü için müzakereler, arabuluculuk veya uluslararası mahkemeler gibi mekanizmalar kullanılabilir. Bu süreçler, taraflar arasındaki anlaşmazlıkları çözme ve denizaltı kablolarının etkin ve güvenli bir şekilde kullanılmasını sağlama amacını taşır. Bu bağlamda, uluslararası hukuk ve diplomasi, ihtilafli deniz alanlarında denizaltı telekomünikasyon kablolarının düzenlenmesi ve kullanımıyla ilgili önemli roller oynamaktadır.

Bu bildirideki ana araştırma sorularını sıralamak gerekirse: İhtilafli deniz alanlarında denizaltı telekomünikasyon kablolarının mevcut durumu ve kullanımı nasıldır? BMDHS ve diğer uluslararası anlaşmalar, ihtilafli deniz alanlarında denizaltı kablolarının döşenmesi ve kullanımını nasıl düzenlemektedir? İhtilafli deniz alanlarında denizaltı kablolarının kullanımıyla ilgili yaşanan hukuki ve diplomatik sorunlar nelerdir? İhtilafli deniz alanlarında denizaltı telekomünikasyon kablolarıyla ilgili uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde hangi hukuki mekanizmalar ve diplomasi stratejileri kullanılmaktadır? Denizaltı kablolarının ulusal güvenlik ve çevresel faktörlere etkisi nelerdir?

Bu araştırma doğrultusunda, uluslararası hukuk açısından ihtilafli deniz alanlarında denizaltı telekomünikasyon kablolarının düzenlenmesi ve kullanımıyla ilgili mevcut durum analiz edilerek gelecekteki sorunlar öngörülebilecektir. Ayrıca, uluslararası ilişkilerdeki diplomasi stratejilerinin etkinliği ve denizaltı kablo ihtilaflarının çözümü için önerilen politika seçenekleri üzerinde de önemli bir ışık tutulacaktır. Araştırmanın sonuçları, uluslararası hukukçular, diplomatlar, denizcilik endüstrisi uzmanları ve politika yapımcılar için faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Deniz Hukuku, Denizaltı Telekomünikasyon Kabloları, İhtilafli Deniz Alanları

SUBMARINE TELECOMMUNICATION CABLES IN DISPUTED MARITIME AREAS UNDER INTERNATIONAL LAW: CURRENT STATUS, ISSUES, AND SOLUTIONS

Assist. Prof. Dr. Berkant AKKUŞ

ABSTRACT

In an era dominated by digital communication, submarine telecommunication cables play a pivotal role in facilitating global connectivity. However, the installation and maintenance of these cables in disputed maritime areas raise intricate legal questions. This research aims to investigate the legal frameworks governing submarine telecommunication cables in disputed maritime territories under international law. By analyzing existing conventions, treaties, and case laws, the study will provide comprehensive insights into the legal challenges and potential solutions surrounding this critical issue.

The primary objectives of this research are as follows: To assess the existing international legal frameworks regulating submarine telecommunication cables in disputed maritime areas. To identify the challenges faced by states and private entities in the installation, maintenance, and protection of these cables. To explore case studies of disputes related to submarine telecommunication cables in disputed maritime regions. To propose recommendations and guidelines for states and international organizations to address legal uncertainties and promote cooperation in managing submarine telecommunication cables in disputed areas.

This research outlines a comprehensive study focused on submarine telecommunication cables in disputed maritime areas under international law. By addressing the legal ambiguities and challenges associated with these cables, the study aims to promote cooperation, stability, and connectivity in the digital age. Through rigorous analysis and thoughtful policy recommendations, this research will contribute significantly to the fields of international law, maritime studies, and telecommunications.

Keywords: Law of the Sea, Submarine Telecommunication Cables, Disputed Maritime Areas

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ'NDE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASINA İLİŞKİN ULUSLARARASI YASAL DÜZENLEME

Dr. Svetlana Baimoldina MALİKOVNA

Hukuk Bilimleri Doktoru

Kazakistan Cumhuriyeti

ORCID: 0000-0003-1347-331X

baimoldinasveta@yandex.ru

ÖZET

Fikri mülkiyet haklarının korunması, hukukun üstünlüğü devletinde önemlidir; çünkü ekonomik kalkınma, hukuki ilişkilerin iyileştirilmesi, kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi, halkla ilişkilerin geliştirilmesi büyük ölçüde fikri mülkiyet haklarına uyulmasına ve bunların doğru uygulanmasına bağlıdır. Kazakistan'ın dünya toplumuna entegrasyonu, Kazakistan pazarlamasına yabancı yatırım çekmesi, uluslararası anlaşmalara katılması, ortak devletlerin fikri mülkiyet haklarına uyumu gerektirir. Devlet egemenliğini kazandıktan sonra Kazakistan Cumhuriyeti, fikri mülkiyet haklarının korunması çerçevesi de dahil olmak üzere her alanda kendi yasal platformunu geliştirdi. Kazakistan Cumhuriyeti'nde fikri mülkiyet haklarının korunması halihazırda yasal yöntemlerle, ulusal yasa ve yönetmeliklerin yanı sıra uluslararası yasal belgelerle yürütülmektedir. Ekonomisi gelişmiş olan önde gelen yabancı ülkelerde, 17. yüzyıldan itibaren fikri mülkiyet haklarını korumaya yönelik hukuki ve örgütsel tedbirler uygulanmaktadır. Bununla birlikte şu yöntemler de kullanılmaktadır: "Anton Piller'in emri", "Marev'in emri", "Norwich İlaç çözümü" ve fikri mülkiyet haklarının yasa dışı kullanımını engellemeye yardımcı olan diğer yöntemler.

Anahtar Kelimeler: Fikri mülkiyet, Dijitalleştirme, Uluslararası anlaşmalar

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Баймолдина Светлана Маликовна

АННОТАЦИЯ

Защита прав интеллектуальной собственности имеет важное значение в правовом государстве, поскольку развитие экономики, совершенствование правовых отношений, цифровизация государственных услуг, развитие общественных отношений, во многом зависит от соблюдения прав интеллектуальной собственности, правильного их применения. Интеграция Казахстана в мировое сообщество, привлечение иностранных инвестиций в рынок Казахстана, присоединение к международным договорам, требует соблюдения прав интеллектуальной собственности государств-партнеров. После обретения государственного суверенитета Республика Казахстан разработала свою правовую платформу во всех сферах, в том числе и в рамках защиты прав интеллектуальной собственности. Защита прав интеллектуальной собственности в Республике Казахстан в настоящее время осуществляется правовыми методами, национальными законами и нормативно-правовыми актами, а также международно-правовыми документами. В ведущих зарубежных странах с развитой экономикой, еще с 17 века применяются правовые и организационные меры, направленные на защиту прав интеллектуальной собственности. Наряду с этим, применяются такие методы как: «ордер Антона Пиллера», «Судебный запрет Марева», «средство Норвич Фармакл», а также другие методы, которые способствуют пресечению незаконного использования объектов права интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, цифровизация, международные договора.

DISASTER OF "STALIN'S MODEL OF SOCIALISM" IN KAZAKHSTAN

Doç. Dr. Nursulu DUYSSENOVA

Academy of Science of the Republic of Kazakhstan

ORCID: 0000-0003-3259-1549

nur_sulu18@mail.ru

Zauresh KOYGELDIYEVA

L.N. Gumilev Avrasya University, Kazakhstan

ORCID: 0000-0002-4603-1975

zauuuuuu@mail.ru

ABSTRACT

In the article, the dominant «white» in history is the 20th century. The persecution campaign conducted in the 1920s and 1950s and the meaning of Stalinist policy are revealed. After the establishment of the totalitarian system in the 20s, the distortions in the life of the society and the consequences of narrow politics have caused the spiritual consciousness of the people, it is said about the suffering.

At the end of the 20s, the period known in history as the «Stalinist model of socialism» was the beginning of totalitarian repression. Stalin's left-wing policy brought the Kazakh society under ideological pressure and held the people's consciousness in a fist. I.Stalin's coming to the head of the government fueled political terror, the struggle against «nationalism» intensified during the Soviet era, A. Bokeikhanov, A. Baitursynov, Zh. Akbaev, M. Dulatov, M. Zhumabaev, S. .Saduakasov and others. citizens become victims of repression under the slander of «nationalists». The political repression carried out in the beginning and end of the 1930s made the ranks of the Kazakh nation hollow.

In the history of Kazakhstan, the 20s and 50s were a very complicated period full of contradictions. Between these years, the policy of «pressure» has dominated the country's economy and public political life for a long time. Coercion and violence methods specified by the government are implemented and thousands of people are exiled on the basis of political accusations. Thousands of people were imprisoned, shot, and sent to camps on political charges of being «alien and hostile to the Soviet government».

Keywords: Soviet era, Political repression, Aqtandak, Spiritual consciousness, Totalitarian system, Kazakh intellectuals, Cosmopolitanism, Nationalism, Government, Authority.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ «СОЦИАЛИЗМНІҢ СТАЛИНДІК МОДЕЛІНІҢ» ҚАСІРЕТІ
Нұрсұлу ДҮЙСЕНОВА
Зауреш КОЙГЕЛЬДИЕВА

АННОТАЦИЯ

Мақалада тарихта «ақтаңдағы» басым XX ғ. 20-50-ші жылдардағы жүргізілген қуғындау науқаны және сталинизм саясатының мәні ашылып көрсетіледі. 20-шы жылдары тоталитарлық жүйе билігі орнағаннан кейін қоғам өмірінде орын алған бұрмалаушылықтар мен қысаң саясаттың салдары халықтың рухани санасына тигізген зардабы, қайғы-қасіреті туралы айтылады.

20-шы жылдардың аяғында тарихта «социализмнің сталиндік моделі» деген белгілі кезеңі тоталитарлық қуғын-сүргіннің бастауы болды. Сталиндік солақай саясат қазақ қоғамын идеологиялық қыспаққа алып, халық санасын бір уыста ұстады. И.Сталиннің үкімет басына келуі саяси террорды өршітіп, «ұлтшылдықпен» күресі кеңес дәуірінде күшейе түсіп, қазақ зиялыларының алды болған, қазақ елінің тәуелсіздігі жолында күрескен Ә.Бөкейханов, А.Байтұрсынов, Ж.Ақбаев, М.Дулатов, М.Жұмабаев, С.Сәдуақасов және т.б. азаматтар «ұлтшылдар» деген жаламен қуғын-сүргін құрбандарына айналады. 30-шы жылдардың басы мен аяғында жүргізілген саяси қуғын-сүргін қазақ ұлтының қатарын ойсыратып жібереді.

Қазақстан тарихында 20-50-ші жылдар өте күрделі, қайшылыққа толы кезең. Осы жылдардың түйісу аралығында еліміздің экономика саласында, қоғамдық саяси өмірінде жаппай орныққан «қысым көрсету» саясаты ұзақ уақыт бойы үстемдік етті. Үкімет тарапынан көрсетілген күштеу, зорлық-зомбылық әдістері жүзеге асырылып, сан мыңдаған адамдарға саяси айыптар тағу негізінде қуғындалады. Мыңдаған адам «кеңес өкіметіне жат, қас» деген саяси айыптармен түрмеге жабылады, атылады, лагерьге айдалады.

Кілт сөздер: кеңес дәуірі, саяси қуғын-сүргін, ақтаңдақ, рухани сана-сезім, тоталитарлық жүйе, қазақ зиялылары, космополитшылдық, ұлтшылдық, үкімет, өкімет.

CREATIVE POTENTIAL OF "AK ZOL" NEWSPAPER AUTHORS

Zauresh KOYGELDIYEVA

Gumilev Avrasya University
Kazakhstan

ORCID: 0000-0002-4603-1975
zauuuuuu@mail.ru

Assoc. Prof. Dr. Nursulu DUYSSENOVA

Academy of Science of the Republic of Kazakhstan

ORCID: 0000-0003-3259-1549
nur_sulu18@mail.ru

ABSTRACT

The article describes the authors who published «Ak Zhol» publication and contributed to gaining its own place in society. New research was done on articles published in newspapers.

The main authors enriched the potential of the publication, wrote quality articles, were constantly in creative search, touched on new, relevant topics in each of their articles, and showed an example of free expression of thought.

The publication published many research articles, as well as about the origin of Kazakhs and Kyrgyz. We have made sure that the valuable thoughts of the public figure M. Dulatov on the issues of aesthetic education for young people today have not decreased, if not increased, educational value for the formation of a comprehensive citizen of young people.

Mirzhakip Dulatov was a scientist who tried to increase the creative potential of the newspaper.

Most of the materials published in the pages of «Ak Zhol» newspaper were problematic and analytical articles.

In the course of our research, M. Dulatov focused on the ingenuity and justice of the judges in his articles, and we found out that during the time when the Kazakhs did not obey the king, they were wise and intelligent among themselves. When the author mentioned the reasons for being fair, we noticed that he wanted to have an irreplaceable power according to his time.

Keywords: White road, Press, Nation, Youth, King.

«АҚ ЖОЛ» ГАЗЕТІ АВТОРЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ

Зауреш КОЙГЕЛЬДИЕВА
Нұрсұлу ДҮЙСЕНОВА

АННОТАЦИЯ

Мақалада «Ақ жол» басылымының жарыққа шығып, қоғамда өзіндік орнын алуға үлесін қосқан авторлар туралы жазылған. Газет беттерінде жарық көрген мақалаларға тың зерттеулер жасалды.

Негізгі авторлар басылымның әлеуетін байытып, сапалы мақалалар жазғанын, үнемі шығармашылық ізденісте болғанын, әр жазған мақалаларында жаңа, өзекті тақырыптарды қозғап, еркін ой білдірудің үлгісін көрсеткен.

Басылым бетінде көптеген зерттеу мақалаларын, сондай-ақ қазақтар мен қырғыздардың шығу тегі туралы да жариялаған. Қоғам қайраткері М.Дулатов жастарға эстетикалық тәрбие беру мәселелері бойынша құнды ойлары бүгінде жастардың жан-жақты азамат болып қалыптасуына тәрбиелік мәні артпаса кемімегендігіне көз жеткіздік.

Газеттің шығармашылық әлеуетін көтеруге ат салысқан ғалым Міржақып Дулатов болды.

«Ақ жол» газеті беттерінде жарияланған материалдарының басым көпшілігі проблемалық, талдамалы мақалалар болған.

М.Дулатов мақалаларында билердің тапқырлығы мен әділдігіне тоқталған, қазақтың патшаға бағынбай тұрған заманында өз арасында данышпан, ақылгөйі болғанына зерттеу барысында көз жеткіздік. Автор әділ болудың себептерін айта келе, өз заманына сай таптырмайтын билік болғанын қалайтындығын байқадық.

Кілт сөздер: Ақ жол, баспасөз, ұлт, жастар, патша.

SİBİRYA’NIN KOLONİZASYONU: SİBİRYA’DA RUS ŞEHİRLERİNİN İNŞASI VE İSKÂNI (17. ASIR)

Dr. Öğr. Üyesi Zafer SEVER

Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fak.

ORCID: 0000-0003-1876-0246

zafer.sever@erzurum.edu.tr

ÖZET

16. asrın sonunda kadim Türk toprağı Sibiryada başlayan Rus işgalleri bölgedeki Rus kolonizasyon faaliyetlerine hız kazandırdı. Bölgede görevlendirilen Rus valiler ilk olarak Batı Sibiryada Sibir Hanlığı ve diğer bölge halklarıyla daha iyi mücadele edebilmek ve bölgedeki Rus hâkimiyetini kalıcı kılmak için Tümen (Тюмень), Tobolsk (Тобольск) ve Tara (Тара) adlı kale/şehirleri kurdu. Sibir Hanlığı tehdidinin ortadan kaldırılmasıyla devasa bir alan Rus yayılmacılığının menziline girdi. 17. asırda Sibiryada kurulan ilk Rus şehri Mangezeyya (Мангазья)’dır. 1601 yılında kurulan bu şehir bölge ticaret yollarına hâkim olmak ve Sibirya halkları arasında yer alan Samoyedleri kontrol etmek amaçlı inşa edildi. Mangezeyya’dan hemen sonra 1604 yılında Tunguzlar ve Yenisey Kırgızlarına karşı bir kale inşa edilerek Tomsk (Томск) adı verilen bir şehir kuruldu. Yenisey’e kadar ulaşan Ruslar, 1607 yılında Yenisey’in de ilk Rus şehri olan Turuhansk’ı (Туруханск) kurdu. Akabinde sırasıyla 1618’de Kuznetsk (Кузнецк), 1619’da Yeniseysk (Енисейск) ve 1628’de Krasnoyarsk (Красноярск) şehirleri Ruslar tarafından inşa edildi.

Rus şehirleri 17. asrın ikinci yarısında bölgenin ticari ve stratejik güzergâhlarında yükselmeye devam etti. Doğu Sibiryaya kadar ilerleyen Ruslar, Trans-Baykal bölgesinde 1653’te Çita (Чита) ve Nerçinsk (Нерчинск) şehirlerini kurdu. Bölgedeki Rus iskânı Yenisey valisinin emriyle Rus kâşif Yakov Pokhabov tarafından 1661 yılında Angara Nehri’nin sağ kıyısında kurulan İrkutsk (Иркутск) şehriyle devam etti. Sibiryaya hızla yayılmaya devam eden Ruslar aynı dönemde yeni coğrafyaların keşfi için harekete geçti. 17. asrın sonunda Rus kâşif Vladimir Atlasov tarafından 1697-1699 yıllarında Kamçatka’ya bir sefer düzenlendi. Bu seferin ardından bazı kaleler ele geçirildi. Aynı zamanda Atlasov bölgede yeni kaleler inşa ettirdi. Böylelikle 17. asırda Sibiryanın muhtelif bölgelerinde irili ufaklı birçok kale/şehir inşa edildi. Bu durum takip eden asırda bölgenin Ruslaştırılmasına ve İmparator I. Petro dönemiyle başlayan Rus ekspedisyonlarına da zemin hazırlamış oldu.

Anahtar Kelimeler: Sibirya, Ruslar, Rus Şehirleri, İskân.

COLONIZATION OF SIBERIA: CONSTRUCTION AND SETTLEMENT OF RUSSIAN CITIES IN SIBERIA (17TH CENTURY)

Assist. Prof. Dr. Zafer SEVER

ABSTRACT

The Russian invasions that started in the ancient Turkish land of Siberia at the end of the 16th century accelerated Russian colonization activities in the region. Russian governors appointed in the region first established castles/cities named Tümen (Тюмень), Tobolsk (Тобольск) and Tara (Тара) in Western Siberia in order to better fight against the Sibir Khanate and other regional peoples and to make Russian domination in the region permanent. With the elimination of the threat of the Khanate of Sibir, a huge area came within the range of Russian expansionism. The first Russian city founded in Siberia in the 17th century was Mangezeyä (Мангазёя). Founded in 1601, this city was built to dominate the regional trade routes and to control the Samoyeds, one of the Siberian peoples. Immediately after Mangezeyä, in 1604, a fortress was built against the Tungus and Yenisei Kyrgyz and a city called Tomsk (Томск) was founded. The Russians, who reached the Yenisei, founded Turuhansk (Turhansk), the first Russian city on the Yenisei, in 1607. Subsequently, the cities of Kuznetsk (Кузнецк) in 1618, Yeniseysk (Енисейск) in 1619 and Krasnoyarsk (Красноярск) in 1628 were built by the Russians.

Russian cities continued to rise along the commercial and strategic routes of the region in the second half of the 17th century. Advancing into Eastern Siberia, the Russians founded the cities of Chita (Чита) and Nerchinsk (Нерчинск) in the Trans-Baikal region in 1653. Russian settlement in the region continued with the city of Irkutsk (Иркутск), founded in 1661 by Russian explorer Yakov Pokhabov on the right bank of the Angara River, by order of the Yenisei governor. Russians, who continued to rapidly expand into Siberia, took action to explore new geographies in the same period. At the end of the 17th century, an expedition was organized to Kamchatka by Russian explorer Vladimir Atlasov between 1697 and 1699. After this expedition, some castles were captured. At the same time, Atlasov had new castles built in the region. Thus, many castles/cities, large and small, were built in various regions of Siberia in the 17th century. This situation paved the way for the Russification of the region in the following century and the Russian expeditions that started with the reign of Emperor Peter I.

Keywords: Siberia, Russians, Russian Cities, Settlement.

İNGİLİZ HUKUKUNDA KONUT KİRASİ BAKIMINDAN “KİRALAMA HAKKI”

Dr. Öğr. Üyesi Aytuğ Ceyhun ÇAKIR

Balıkesir Üniversitesi Hukuk Fakültesi

<https://orcid.org/0000-0002-4212-5392>

aytugcakir@balikesir.edu.tr

ÖZET

Küreselleşen dünyada, insan hareketliliği kira hukukunu da etkilemiştir. Birleşik Krallık ulusal istatistiklerine göre 1990'lı yıllarda tüm konutların yaklaşık yüzde onu (%10) özel kiralama ile kiralanmıştı. Yaklaşık otuz (30) yıl sonra, 2022 yılı itibarıyla özel kiracıların toplam nüfus içindeki payı yüzde on dokuz (%19) olup, özel kiracıların istikrarlı bir artış gösterdiği iddia edilebilir. Öyle ki yakın gelecekte bu oranın toplam nüfusun yüzde yirmi beşine (%25) ulaşması beklenmektedir. Özellikle son yıllarda yaşanan yoğun göç hareketlerinin, insanların iş amacıyla çok daha kolay mobilize olmalarının ve yaşam merkezlerini bir başka coğrafyaya taşıma yönündeki kararlılıklarının bu artışta etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu durumun bir sonucu olarak, İngiliz hukukunda konut kiracılığına ilişkin bazı yasal değişiklikler yapılmıştır. Göç Kanunu 2014 olarak adlandırılan yasal düzenleme uyarınca, özel kiralamaya konu olan bir konuttan kiracı olarak yararlanabilmek için "kiralama hakkına" sahip olmak gerekir. Diğer deyişle, “kiralama hakkı” olmayanların, özel olarak kiralanmış bir taşınmazda kiracı olabilmek için hiçbir yasal hakkı yoktur. Bu yüzden özel kiralamada kiraya verenler, potansiyel kiracıların “kiralama hakkına” sahip olup olmadıklarını kontrol etmekle yükümlüdürler. Çalışmada, kimlerin bu hakka sahip olduğu, uygulama alanına giren konut kiralaları, uygulama alanı dışında kalan durumlar, kiraya verenlerin yükümlülükleri, ihlal halinde öngörülen cezalar ve bu itibarla konut kirasında alt kira ilişkisi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiliz hukuku, Kiralama hakkı, Konut kirası, Kiraya veren, Kiracı.

"RIGHT TO RENT" IN TERMS OF RESIDENTIAL TENANCY IN ENGLISH LAW

Assist. Prof. Dr. Aytuğ Ceyhun ÇAKIR

ABSTRACT

In the globalizing world, human mobility has also affected the rent law. According to national statistics of the United Kingdom, approximately ten percent (%10) of all housing was privately rented in the 1990's. After nearly thirty (30) years, share of private renters among the total population is nineteen percent (%19) for the year of 2022 and it may be claimed that there is a steady increase of private renters; even expected to reach twenty five percent (%25) of the total housing in the near future. It is an undeniable fact that especially the intense migration movements experienced in recent years, the easier mobilization of people for work purposes and their determination to move their living centers to another geography have an impact on this increase. As a result of this situation, some legal changes have been made in English law regarding residential tenancy. Pursuant to the legal regulation called Immigration Act 2014, it is necessary to have the "right to rent" to benefit from an accommodation subject to private rental as a tenant. In other words, those who do not have the "right to rent" have no legal right to become a tenant in a privately rented property. Therefore, private landlords are obligated to check whether prospective tenants have the "right to rent" or not. In the study, who has this right, residential tenancies within the application area, situations outside the application area, obligations of the landlords, the penalties foreseen in case of breach, and in this respect the sub-tenancy relationship in the residential tenancy are discussed.

Keywords: English law, Right to rent, Residential tenancy, Landlord, Tenant

UYGUR HUKUK VESİKALARINA GÖRE ESKİ TÜRKLERDE KÖLE SATIŞI UYGULAMASI VE KÖLELİK ANLAYIŞI

Fatma Betül BAYRIK

Genel Türk Tarihi Bilim Uzmanı

ORCID: 0000-0001-6324-2574

betulbayrik@protonmail.com

ÖZET

Erken devirlerdeki Orta Asya Türk devletleri içerisinde Hsiung-nu ve Kök Türklerin kölelik uygulaması ile Uygurların kölelik uygulaması arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Uygur devrine kadar ağırlıklı olarak konar-göçer yaşam biçimini tercih eden Türklerde bu tercihin neticesi olarak bireysel kölelik pek görülmemiş, ancak Uygur devrinde yerleşik yaşamla birlikte hukuk vesikalarında karşımıza köle satış belgeleri de çıkmaya başlamıştır. Bu çalışmada eski Türklerin kölelik anlayışının aynı devirlerdeki diğer devletlerden farklılık gösterdiği, özgün bir biçime sahip olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla köle satış vesikaları kaynak gösterilerek Türk tarzı köleliğin özellikleri aktarılacaktır. Alanda tarihçi perspektifinin eksikliği ve genel anlamda diğer disiplinler tarafından da çok fazla araştırılmamış olması bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Tarihsel yöntem kullanılarak hazırlanan çalışma, Uygurlarda kölelik uygulamasının var olduğunu ancak bunun çok yaygın bir uygulama olmadığını, köle satışının da genelde ihtiyaçtan ötürü yapıldığını göstermektedir.

SLAVERY PRACTICES AND THE CONCEPT OF SLAVERY IN ANCIENT TURKS ACCORDING TO UYGHUR LEGAL DOCUMENTS

Fatma Betül BAYRIK

ABSTRACT

In the early periods of Central Asian Turkic states, differences can be observed between the practice of slavery by the Xiongnu and the Göktürks, and that of the Uyghurs. Until the Uyghur period, the predominantly nomadic Turkic people rarely practiced individual slavery, likely as a result of their preference for a nomadic way of life. However, with the transition to a sedentary lifestyle during the Uyghur period, documents related to the sale of slaves began to appear in legal records. This study suggests that the concept of slavery among the ancient Turks differed from other contemporary states during the same periods and had its unique characteristics. Consequently, this research will convey the features of Turkic-style slavery by referencing slave sale documents. The absence of a historical perspective in the field and the limited exploration of this topic by other disciplines in a general sense make this study significant. Using a historical methodology, this study demonstrates the existence of slavery practices among the Uyghurs, albeit not widespread, and suggests that slave sales were typically conducted out of necessity.

AZƏRBAYCAN-ALMAN ƏDƏBİ ƏLAQƏLƏRİ

Leyla Qasanzade
qasanzade.leyla@mail.ru

ÖZET

Dövlətlər arasında qurulan və inkişaf edən ədəbi-mədəni əlaqələr və onun genişlənməsi siyasi və iqtisadi bağlılığın qurulmasından sonra gələn mərhələdir.

Həm strateji, həm də iqtisadi-coğrafi cəhətdən əlverişli məkanda yerləşən Azərbaycan qədim dövrlərdən həm qonşu, həm də digər dövlətlər arasında istər siyasi-iqtisadi, istərsə də ədəbi-mədəni əlaqələri yaratmaq və inkişaf etdirmək baxımından fərqlənmişdir.

Ayn-ayrı vaxtlarda Azərbaycana gələn səyahətçilər, tarixçi və coğrafiyaşünaslar bizim tariximizdə özləri barədə müəyyən iz qoymaqla bərabər, Azərbaycan haqqında və ya digər sahələrlə bağlı informasiyanı götürmüşlər. Hələ ən qədim zamanlardan qədim Yunanıstandan Strabon, Homer, Herodot bu torpağın mövcudluğu, ədəbi-mədəni irsi barədə öz əsərlərində dəfələrlə məlumat vermişlər. Belə səyahətçilərin sonradan dönə-dönə gəlişi, bizim dövlətimizlə müxtəlif ölkələr arasında müxtəlif istiqamətli əlaqələrin qurulmasına gətirib çıxarır.

Dövlətlər arasında qurulan və inkişaf edən ədəbi-mədəni əlaqələr və onun genişlənməsi siyasi və iqtisadi bağlılığın qurulmasından sonra gələn mərhələdir.

Ədəbi əlaqələrin bir sıra ədəbiyyatdankənar formaları da vardır ki, ədəbiyyat sahəsində müəyyən yaxınlığa gətirib çıxarır. Ədəbiyyatşünas alim D.Dyurişinin fikrincə, ədəbi əlaqələrin öyrənilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb etməsə də, bir sıra komparativistik ədəbi işlərdə bu formalar ən ciddi müzakirə obyektidir. Bu baxımdan, səyahət və səyyahların rolu da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bəzi ədəbiyyatşünaslıq kitablarında da bu öz əksini tapmışdır. Təsədüfə deyil ki, D.Dyurişin Klod Pişua və Andre M.Russontfl “Müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq” əsərində səyahət və səyyahların rolunun ədəbiyyatlararası əlaqələr və oxşarlıqlarda kifayət qədər geniş surətdə nəzərdən keçirilməsini vurğulayaraq qeyd edir: “Bədii nəzəri tədqiqatlarda xüsusi diqqət verilməsə də, ədəbi problemlərdən uzaq olsa da, səyahətlərin müxtəlif formalarının da bu və ya digər tərzdə beynəlxalq və habelə ədəbiyyatlararası əlaqələrə təsir etməsi kimi aydın faktı inkar etmək olmaz”. Burada həmçinin, J.M.Karrenin səyahətnamələrin tarixi və bir ölkənin ədəbiyyatının başqa ölkə tərəfindən bədii interpretasiyası tarixi haqqında fikirlərini xatırlamaq lazımdır .

Dünya ədəbiyyatında səyahətnamələr qədimliyi ilə seçilir. Səyahətnamələr qədim zamanlardan xarici ölkələr və mədəniyyətlər haqqında bilgilərin transferi və formalaşması üçün mühüm funksiya daşmışdır. Səyahətnamələrdəki məlumatlar bir giriş kimi insanları xarici aləmə yaxınlaşdırır. Xüsusilə, coğrafiya və etnologiya baxımından səyahətnamələr böyük əhəmiyyət kəsb etməkdədir. Bir sıra ədəbiyyatşünaslıq terminləri lüğətlərində bu janrın yol qeydləri, səfərnəmə, dramaturji, poetik, roman, fəlsəfi, felyeton formaları göstərilir .

Orta əsrlərdə Avropa ədəbiyyatında Şərq haqqında bilgilər demək olar ki, müstəsna olaraq səyahətnamələrdə və ya bu səyahətnamələrə olan kompilyasiyalarda verilmişdir.

XVII əsr Avropada səyahət təsvirlərinin ilkin yaşı hesab edilir. 1700-cü ilə qədər bir çox Avropa ölkələrində, başlıcası isə İtaliyada qiymətli və zəngin toplular yaradılmışdır ki, bunlarda çoxlu sayda səyahət təsvirləri var. XVIII əsrin sonlarında tərtib edilmiş səyahət təsvirlərinin siyahısına əsasən demək olar ki, bu əsərlər arasında latın dilində yazılmış səyahət təsvirləri xüsusi yer tutur. Bu siyahıda XVI-XVII əsrlərdə 30-a yaxın latınca olan səyahət təsviri vardır ki, bunlar birmənalı surətdə Şərqdən bəhs edir və təqribən yarısı Almaniyada nəşr edilmişdir.

Alman tədqiqatçısı P.Hulçun məlumatına görə, 1700-ci ilə qədər Şərqlə haqqında məlumat verən müqayisəli səyahət təsvirləri və səyahət əsərləri sırasında 143 əsər vardır ki, həmin əsərlərdən 5% İspaniyanın, 15% Hollandiyanın, 18% İngiltərənin, 28% Almaniyanın, 34% Fransanın payına düşür. Bunlardan 38 alman səyahət təsvirinin yalnız 28-i 1660-1700-cü illərdə nəşr edilmişdir. Alman dilində olan səyahət təsvirlərinin 27-si xarici dillərdən (11-i fransız, 7-si holland, 5-i italyan, 2-si isə ingilis, 2-si ispan dillərindən çevrilmişdir; bunlardan 23-ü 1660-1700 illər arasında nəşr edilmişdir) tərcümə olunmuşdur. P.Hulç bu səyahət təsvirlərinin ən mükəmməl nümunəsi kimi Adam Oleariusun səyahət kitabını göstərir [11]. Qeyd olunan dövrdə səyahətnamələr əhalinin müxtəlif təbəqələri üçün yazılır və müxtəlif məqsədlər daşıyırdı. Belə ki, bəzi səyahətnamələr missionerlərə işlərinin sübutu və reklam vasitəsi kimi xidmət edirdisə, digər səyahətnamələr tədqiqat, təhsil məqsədi daşıyırdı. XVI əsrdə Frankfurt am Mayn, XVII əsrdə Nürnberg, Hamburq və Amsterdem səyahətnamələrin nəşriyyat ocağı kimi fəaliyyət göstərirdi.

Alman dilli alim və səyyahların Azərbaycan haqqında elmi mülahizələri və məlumatları uzun zamandan məlumdur. Dörd əsrdən bəri Almaniyanın sərhədlərini aşaraq Avstriya -Macarıstan və Rusiya da daxil olmaqla H.Şiltberqer, G.Tektander, A.Olearius, E.Kempfer, S.Q.Qmelin, A.Q.Serebrov, F.M.Biberştayn, K.E.Ayxvald, H.Abix, Ç.Hentsşe, N.Zaydlitts, H.Bruqş, Q.Radde, A.Pettsold kimi bir çox alman mənşəli səyyahlar bu ərazini təsvir və tədqiq etmişlər. Onlar ya ekspedisiya tərkibində səyahət etmiş və ya müxtəlif elm sahələri üzrə - etnologiya, coğrafiya, botanika, tarix, mədəniyyət, geologiya, tibb, kənd təsərrüfatı, arxeologiya, topoqrafiya, kartoqrafiya və s. tədqiqat aparmışlar. A.Oleariusun ən mükəmməl səyahət nümunəsi hesab edilən səyahətnaməsindən bəhs etməzdən öncə, hələ XV əsrdə Hans Şiltberqerin yazdığı səyahətnamədən bəhs etməyi məqsədə müvafiq hesab edirik.

**AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ’NİN (AİHM) NURCAN BAYRAKTAR
KARARI BAĞLAMINDA TÜRK MEDENİ KANUNU’NUN (TMK) 132. MADDESİNDE
YER ALAN “KADIN İÇİN BEKLEME SÜRESİ”NİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Arş. Gör. Ayşegül POLAT DOĞAN

Kafkas Üniversitesi

ORCID ID: 0009-0000-5227-2129

av.aysegulpolat@gmail.com

ÖZET

İnsan haklarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen kadın haklarının tarihsel süreç içerisinde tartışılmaya başlanması, yaşamın her alanında olduğu gibi hukuki açıdan da birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Bu durum Türk hukukunda da önemli gelişmelere olanak sağlamış ve kadının eşitlik mücadelesi ile birlikte birçok hüküm nezdinde insan haklarına yaraşır sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ne var ki, ataerkinin katmerleşmiş düşünce yapısı bazı eşitsizlik barındıran hükümlerin normatif çerçevelerini koruyarak bugüne değin varlıklarını sürdürmelerine neden olmuştur. Boşandıktan sonra kadına yeniden evlenebilmesi için bekleme süresi öngören hüküm de bunlardan biri olup 4721 sayılı TMK’nın 132. maddesinde bugün halen güncelliğini korumaktadır.

Söz konusu maddenin Anayasa’ya ve Uluslararası Sözleşmelere aykırı olduğu iddiası ile AİHM’ye taşınan çalışma konusu davada, Mahkeme tarafından Türkiye aleyhine ihlal kararı verilmiştir. İnsan hakları içerisinde en temel yapı taşlarından kabul edilen özel hayatın gizliliği, evlenme hakkı ve ayrımcılık yasağının cinsiyet temelinde değerlendirildiği bahse konu karar, çalışma kapsamında hem Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) hem de Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (KKAOKS) hükümleri çerçevesinde incelenecektir. Kamu yararı ile kişi haklarının çarpıştığı bu karar bağlamında menfaatler dengesi değerlendirilerek hükmün TMK sistematikteki gerekliliği temel ve hak özgürlükler çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: AİHS, Ayrımcılık, Bekleme Süresi, Kadın-Erkek Eşitliği

EVALUATION OF THE "WAITING PERIOD FOR WOMEN" ADDRESSED IN ARTICLE 132 OF THE TURKISH CIVIL CODE (TCC) IN THE CONTEXT OF NURCAN BAYRAKTAR DECISION BY THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS (ECHR)

Res. Assist. Ayşegül POLAT DOĞAN

ABSTRACT

Commencement of the discussion of women's rights, which are regarded as an integral part of human rights, in the historical process has brought along several changes in legal terms as well as in every sphere of life. This situation has also enabled significant developments in Turkish law leading to outcomes befitting human rights to come forward in many judgments with the women's struggle for equality. However, the layered mentality of the patriarchy has preserved the normative framework of some inequitable provisions and caused them to survive up to the present. The provision stipulating a waiting period for the woman to remarry after divorce is one of them, and it is still up-to-date today in Article 132 of the TCC No. 4721.

In the case discussed in this study, which was brought to the ECtHR with the claim that the article in question is non-compliant with the Constitution and International Conventions, a violation decision was rendered against Turkey by the Court. The aforementioned decision, in which the right to privacy, the right to marry, and the prohibition of discrimination, which are considered the most fundamental building blocks of human rights, were approached on the basis of gender, will be analyzed within the framework of both the European Convention on Human Rights (ECHR) and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) in this study. In the context of this decision, where the public interest and individual rights collide, the balance of interests will be evaluated and the entailment of the judgment in question in the TCC systematics will be discussed within the framework of fundamental rights and freedoms.

Keywords : ECHR, Discrimination, Waiting Period, Equality Between Women and Men

NEO-EVOLUTIONIST KAMU POLİTİKALARI VE İNSAN HAKLARI

Öğr. Gör. Dr. Ayşe YAŞAR ÜMÜTLÜ

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Konya, Türkiye

ayumutlu@erbakan.edu.tr

ÖZET

İlk şehirlerin, devletlerin ve uygarlıkların evrimi yüzyıllardır düşünürlerin argümanları arasında yer alan muazzam bir konudur. Her ne kadar “neo-evrimci” teori kökeni Edward Tylor ve Lewis Henry Morgan'ın insani ilerlemenin kategorilerini çalıştıkları on dokuzuncu yüzyılın antropolojisine dayanıyor olsa da, yirminci yüzyılın ortalarında konunun Amerika’da Leslie White ve Julian Steward ve diğerleri tarafından biçimlendirilmeye devam etmesi artık kamu politikalarında ve uluslararası ilişkilerde neo-evolutionism yada toplumsal evrim terimini reddedilemez hale getirdi.

Bu bildiride öncelikle White ve Steward’ın neo- evolutinism düşüncesi özetle ortaya konulacak ve 20nci yüzyılın sonlarında uluslararası bir sorun olarak insan haklarının yükselişi ile birlikte toplumsal evrim teorileri ve insan haklarının neo-evolutinist kamu politikaları ile ilişkisi açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Neo-evolutionism, Kamu politikaları, İnsan hakları, Uluslararası hukuk, Hukuk felsefesi

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN YÖNETİMİ ALTINDA SOSYO-EKONOMİK REFORMLAR

Doç. Dr. Güljamal JORAYEVA

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
Türkistan, Kazakistan
gulzhamal.zhoraeva@ayu.edu.kz

ÖZET

Makale, Osmanlı imparatorluğunun çöküşünün ve eski Osmanlı-Türk elitinin siyasi iflasının en önemli bağlantılarını, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'ndeki sosyo-ekonomik reformlarla ilgili gerekli radikal reformların tanıtımıyla inceliyor. Türk ülkeleri SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlığa kavuştu. Bundan sonra Türk dünyasının tarihi üzerine yapılan araştırmalar, gelecek nesillerin yaygınlaşması, Türk Ülkeleri Topluluğunun gelişimi ile ilgili güncel bilgiler verilmektedir. Bu yolda Türk ülkelerinin tarihi, büyük şahsiyetler de dahil olmak üzere incelenip kaleme alınması önemli. Türkiye cumhuriyeti'nin ilan edilmesinin ardından Mustafa Kemal Atatürk her alanda reformları gerçekleştirdi.

Makalenin amacı, Osmanlı imparatorluğunun gerileme döneminin özelliklerini ve Mustafa Kemal Atatürk döneminde Türk devletinin hukukunun ve yeni anayasasının farklılaştırılmasını, ülkenin yargı sisteminin ve hukuk normlarının Batı modeline geçişini, sosyo-ekonomik alanda reformların tanımlanmasını, Şeriat mahkemesinin kaldırılmasını ve çok eşliliğe yasaklanmasını, eğitim sistemindeki reformları ve medresenin kapatılmasını, yeni Türk alfabesinin analiz edilmesini ve Türk kadınlarının sosyal haklarına ilişkin konuları ele almasını analiz etmektedir. Atatürk'ün demokratikleşme reformları ülkenin tüm yaşam alanlarını süpürdü. Kadınların yüksek öğrenim kurumlarında eğitim görmelerine izin verildi. Kadınların iş yapma, oy kullanma, parlamento seçilme hakları vardı. Laik bir devlete çevrildi, Kur'an-ı Kerim Türkçe'ye çevrildi. Efsanevi Aya Sofya Camii ulusal müze haline geldi. Birleşik bir eğitim sistemi ortaya çıktı. Ülkede binlerce yeni okul açıldı, Türk çocuklarına ücretsiz eğitim verildi. Büyük Atatürk, Anavatan, Devlet, Cumhuriyet ve kamu hukukunun temel ilkelerini, ulusal-Türk fikrinin temellerini formüle etmiştir. Buna ek olarak, Anayasaya dahil edilen bir dizi ilke kabul edildi. Mustafa Kemal Atatürk'ün altında, Türkiye Cumhuriyeti'nin barış ilkeleri, barış gücü, diyaloga açıklık ve sosyo-ekonomik alanda reformlar yoluyla istikrara kavuştuğu anlatılıyor.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Reform, Basın, Eğitim, Milliyetçilik

МУСТАФА КЕМАЛ АТАТҮРІК БАСҚАРУЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК- ЭКОНОМИКАЛЫҚ РЕФОРМАЛАР

Гүлжамал ЖОРАЕВА

ТҮЙІН

Мақалада Осман империясының құлдырауы мен бұрынғы османлы - түрік элитасының саяси банкроттығы Ататүріктің қажетті түбегейлі реформаларды енгізуіне жол ашылып, Мустафа Кемал Ататүріктің басқаруындағы Түркия Республикасындағы әлеуметтік-экономикалық реформаларға қатысты ең маңызды байланыстары қарастырылған. Түркі елдері КСРО ыдырағаннан кейін тәуелсіздікке жетті. Осыдан кейін, түркі әлемінің тарихын зерттеу, болашақ ұрпаққа дәріптеу, түркі елдердің достастығын дамыту өзекті. Бұл жолда түркі елдерінің тарихы, оның ішінде ұлы тұлғалардың тарихы маңызды. Түркия Республикасы жарияланғаннан кейін, Мустафа Кемал Ататүрік барлық салаларда реформалар жүргізді.

Мақала мақсаты Осман империясының құлдырау кезеңінің ерекшеліктері мен Мустафа Кемал Ататүрік тұсындағы құқық пен түрік мемлекетінің жаңа конституциясын саралау, елдің сот жүйесін және құқықтық нормаларды батыс үлгіге көшіру, әлеуметтік-экономикалық саладағы реформаларды айқындау, шариғат сотын тарату және көп әйел алуға тыйым салу, білім беру жүйесіндегі реформалары мен медреселердің жабылуы талданып, жаңа түрік Алфавиті мен түрік әйелдерінің әлеуметтік құқықтарына қатысты мәселелерін қарастырады. Ататүріктің демократияландыру реформалары ел өмірінің барлық саласын қамтыды. Әйелдерге жоғары оқу орындарында оқуға рұқсат етілді. Әйелдер бизнес жасау, дауыс беру, парламентке сайлану құқығына ие болды. Зайырлы мемлекетке көшірілді, қасиетті Құран түрік тіліне аударылды. Аты аңызға айналған Айя-София мешіті ұлттық мұражайға айналды. Бірыңғай білім беру жүйесі пайда болды. Елде мыңдаған жаңа мектептер ашылып, түрік балалары тегін білім алды. Ұлы Ататүрік ұлттық түркі идеясының негізі - отан, мемлекет, республика және қоғамдық құқықтың негізгі қағидаларын тұжырымдады. Сонымен қатар, Конституцияға енгізілген бірқатар қағидалар қабылданды. Мустафа Кемаль Ататүріктің тұсында Түркия Республикасы бейбітшілік, бітімгершілік, диалогқа ашықтық ұстанымдары мен әлеуметтік-экономикалық саладағы реформалары арқасында тұрақтылыққа жеткені айқындалады.

Кілт сөздер: Мустафа Кемаль Ататүрік, реформа, баспасөз, білім, ұлтшылдық.

VECİHİ OFLUOĞLU PERSPEKTİFİNDEN PANTOMİN SANATI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: ÜLKEMİZDE PANTOMİM SANATININ DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI

Öğr. Gör Umut Abdül SÜSLER

İstanbul Topkapı Ün., Tiyatro Bölümü
abdulsusler@topkapi.edu.tr

Araş. Gör. Ramazan BİLGE

İstanbul Topkapı Ün.
Yeni Medya ve İletişim Bölümü
ramazanbilge@topkapi.edu.tr

ÖZET

Gösteri sanat dallarından biri olan pantomim, en yalın tanımıyla söze gerek duyulmadan duyguların aktarıldığı tiyatro oyunudur. Pantomim sanatının ortaya çıkışının, ortak bir dil ve kültür olmayışından ötürü anlaşılabilirliğin sağlanması amacıyla, İngiliz gezici tiyatroların tercih ettiği bir yöntemeye dayandığı ileri sürülür. Tarihsel süreç içerisinde farklı evrelerden geçerek günümüze ulaşan pantomim sanatı, diyalog olmayan evrensel bir sanat olarak kabul edilebilir. Günümüzde bu alanda alınan aksiyonların yetersiz kalması, pantomim sanatının geri planda kalmasına yol açmakta, bu alanda istihdam olanaklarını kısıtlı hale getirmekte ve dolayısıyla pantomim-seyirci ilişkisini zedelemektedir.. Bu bağlamda gerçekleştireceğimiz çalışmada, pantomim sanatının yüzlerce performans çalışmasının yanı sıra özellikle eğitiminin önemine vurgu sağlamak adına çalışmalar yürüten, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı Pantomim Sanat Dalı'nı kuran ve bir çok önemli isimle çalışmalar gerçekleştiren İstanbul Topkapı Üniversitesi Sahne Sanatları Anabilim Dalı Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Vecihi Ofluoğlu'nun deneyimleri üzerinden; bu sanatın gelişimi, günümüzdeki durumu ve üniversite eğitim süreçleri perspektiflerinden bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Pantomim, Sanat, Eğitim

ÇİVİ YAZILI HUKUKİ BELGELERE GÖRE ESKİ MEZOPOTAMYA'DA HAYVAN HAKLARI

Doç. Dr. Hülya KAYA HASDEMİR

Muş Alparslan Üniversitesi

Orcid: 0000-0002-9529-1167

h.kayahasdemir@alparslan.edu.tr

ÖZET

İnsan-hayvan ilişkisi dünyadaki yolculuğun başlangıcından itibaren uzunca bir zamandır süregelmektedir. Evcilleştirmeye birlikte hayvanların sosyo-ekonomik yaşamda daha fazla yer almaları, hayvanların hukuki statüsü, insanların hayvanlar karşısındaki sorumlulukları, hayvanlara karşı işlenen suçlar ve bu suçlara karşı uygulanan cezai yaptırımlar gibi konuların en eski hukuk metinlerinde yer almasını sağlamıştır. Sözlü hukuk kurallarını ilk kez yazıya aktaran Sumerler ve onlardan sonra yazılı hukuk geleneğini sürdüren Samilere ait hukuk metinlerinde hayvanlara mülk bağlamında yer verildiği görülmektedir. Bu kanunların şekillenmesinde eski Mezopotamya toplumlarında iktisadi hayatın çoğunlukla tarım ve hayvancılığa dayalı olması etkili olmuştur. Bu bağlamda kanun maddelerinde hayvanların kira ve satış bedelleri, hayvanlara verilen zararlar ve hayvanların meydana getirebileceği zararlara yönelik yaptırımlar yer almaktadır.

Çalışmamızda Sumer ve Sami hukuk metinlerinde hayvanlarla ilgili yer alan kanun maddeleri ele alınarak, hayvanların mülkiyeti kapsamında uygulanan cezai yaptırımlar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sumer Hukuku, Sami Hukuku, Hayvan Hakları, Eski Mezopotamya'da Evcil Hayvan Mülkiyeti.

ANIMAL RIGHTS IN ANCIENT MESOPOTAMIA ACCORDING TO CUNEIFORM LAW DOCUMENTS

Assoc. Prof. Dr. Hülya KAYA HASDEMİR

ABSTRACT

The human-animal relationship has been going on for a long time since the beginning of the journey in the world. The increased involvement of animals in socio-economic life with domestication has enabled subjects such as the legal status of animals, the responsibilities of humans towards animals, crimes committed against animals and criminal sanctions against these crimes to be included in the oldest legal texts. It is seen that animals are included in the context of property in the legal texts of the Sumerians, who were the first to make oral law rules written, and the Semites, who continued the written law tradition after them. The fact that economic life in ancient Mesopotamian societies was mostly based on agriculture and animal husbandry was effective in preparing these laws. In this context, the articles of the law include the rental and sales prices of animals, the damages caused to animals, and the sanctions for the damages that animals may cause.

In our study, the articles of law regarding animals in Sumerian and Semitic law texts will be discussed and the criminal sanctions applied within the scope of ownership of animals will be evaluated.

Keywords: Sumerian Law, Semitic Law, Animal Rights, Pet Ownership in Ancient Mesopotamia

SOSYAL MEDYADA İHLAL EDİLEN İTİBARIN HUKUKEN İADE EDİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Sarp ŞAHANKAYA
Çankırı Karatekin Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
ORCID ID: 0000-0002-3906-6977
ssahankaya@karatekin.edu.tr

ÖZET

Manevi kişilik hakkı oluşturan kişinin ismi, şeref ve haysiyeti, özel hayatı vb. değerlerin günümüzde daha çok sosyal medya yolu ile ihlal edildiği vakıadır. Bu mecrada kişi hakarete maruz kalabilir, hakkında gerçeğe aykırı bilgiler sunulabilir veya örgütlü ve toplu hareketler ile itibar suikastının mağduru olabilir.

Kişinin itibarı, toplumda nasıl algılandığı ile ilgilidir. Hukukumuzda itibar daha çok “şeref ve haysiyet” başlığı altında, manevi kişisel değerler arasında ele alınmaktadır. Şeref ve haysiyet, manevi kişisel değerlerin temel bileşeni ve özünü teşkil etmektedir. Bunun hukuka aykırı olarak ihlal edilmesi durumunda toplum nezdindeki değerlerin eski haline getirilmesi yani itibarın hukuken iade edilmesi talep edilebilmektedir.

Sosyal medyada gerçekleştirilen ve kişilik hakkını ihlal eden fiillere karşı hukuk davaları ve ceza davalarının yanında içeriğin çıkarılması/erişimin engellenmesi gibi yeni alternatifler de bulunmaktadır. 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” dan doğan bu alternatifler daha çabuk çözüm getirebilmeleri nedeniyle uygulamada sıklıkla kullanılmaktadır ancak daha kuvvetli ve kalıcı yaptırım Türk Medeni Kanunu’nun kişilik hakkını koruyucu davaları ile sağlanmaktadır.

Bu çalışma daha çok Türk Medeni Kanunu’ndan doğan kişilik hakkını koruyucu davaların tamamlayıcısı olarak da nitelenebilecek, itibarın hukuken iade edilmesini ele alan “düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesi ya da yayımlanması istemi” üzerinde duracaktır. Anayasa’nın 32.maddesinde yer verilen “düzeltme ve cevap hakkı” da kısaca ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler : Kişilik Hakkı, Manevi Kişisel Değer, İtibar, Tekzip, Kararın Yayınlanması.

LEGAL RESTORATION OF VIOLATED REPUTATION ON SOCIAL MEDIA

Assist. Prof. Dr. Sarp ŞAHANKAYA

ABSTRACT

It is a fact that values such as the name, honor and dignity, private life etc. which constitutes moral personal right are violated mostly through social media today. In this environment, the person may be insulted, untrue information about him may be declared or he may become a victim of reputation assassination through organized and collective actions.

A person's reputation is about how he is perceived in society. In our law, reputation is addressed among moral personal values, mostly under the title of "honor and dignity". Honor and dignity constitute the basic component and essence of moral personal values. If this is violated unlawfully, restoration of this value may be requested which can also described as legal rehabilitation of the reputation.

In addition to civil lawsuits and criminal cases against acts committed on social media that violate personal rights, there are also new alternatives such as content removing content/access blocking. These alternatives arising from the Law No. 5651 are frequently used in practice because they can provide quicker solutions, but stronger and more permanent sanctions are provided by the Turkish Civil Code's personal rights protection cases.

This study will focus on the "request for notification or publication of the correction or decision to third parties", which deals with the legal restoration of reputation, which can be described as a complement to the cases protecting personal rights arising from the Turkish Civil Code. The "right to correction and reply" included in Article 32 of the Constitution will also be briefly discussed.

Keywords: Personal Right, Moral Personal Value, Reputation, Refutation, Publication of Decision.

DEMOKRASİ DÖNEMİNDE BULGARİSTAN TÜRKLERİ

Nurten REMZİ

Şumnu Kültür Evi Başkanı

Bulgaristan

nurtenremzi@abv.bg

ÖZET

Bulgaristan Türkleri, Kuzeydoğu ve Güney'de bulunan Deliorman, Dobruca, Gerlova, Tozluk, Tuna Kıyısı, Kamçı boyu, Karadeniz kıyısı, Rodoplar'da oturup, başta Filibe, Kırcaali, Razgrad, Şumnu, Eski Cuma, Silistre, Dobriç, Burgaz ve Rusçuk şehirlerinde yaşamaktadır. Bulgaristan Milli İstatistik Enstitüsü, ülkede 2021 yılında yapılan nüfus sayımının ayrıntılarının yer aldığı dokümanı yayınladı. Ona göre Bulgaristan'ın 6,5 milyonluk nüfusunun yüzde 8,4'ü Türk kökenlidir.

Bizler, Bulgaristan'da doğup, yetişen, eğitim alıp bilgi sahibi olan, çalışıp incelemeler yapan, Bulgaristan vatandaşı olan bir Türk olarak, bu sunumumuzda Demokrasi döneminde Bulgaristan Türkleri özellikleri ile ilgili bilgi vereceğiz. Osmanlı Rus Savaşı'ndan önce de sonra Bulgaristan Türkleri ile ilgili kısaca bazı önemli olanaklar ortaya koyup 14. yüzyılın sonlarında, Osmanlıların fethinden başlayıp, 1878'de Bulgaristan'ın bağımsızlığına kadar yaklaşık 500 yıllık bir zamanı kapsayan ve Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra bugünkü Bulgaristan topraklarında kalan Türklerin, Demokrasi döneminde özelliklerine değineceğiz.

Bu çalışmanın ana konusu, Bulgaristan'ın Demokrasi yönetimi altında yaşayan Türklerin dini, siyasi, ekonomik ve kültürel faaliyet, aktivite ve girişimleridir. Çalışmada Osmanlı döneminden kalan Türklerin Bulgar Demokrasi yönetimi altına girdiği eylemlerin nedenleri incelendi, yaşandı, anlatıldı, açıklandı.

Bulgarların Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttüğü olumsuz faaliyetlerin temelinde, Osmanlı hakimiyetine karşı ve özellikle Türk kökenli toplumlara karşı olan Rus siyasetin olumsuz politikası var. Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra Balkanlar'daki gelişmelerin etkisiyle Rusya devletin müdahalesiyle Osmanlı yönetimine karşı bir eyleme dönüşmüştür. Bulgaristan ve Rusya'da Rusların yardımıyla açılan okullarda yetişen aydınların eylemleriyle Bulgarlar bağımsızlık bilincini kazanmaya başladılar. Bağımsız olabilmek için önce eğitim, kültür, ardından siyaset alanında özgürlükle ilgili fikirlerini yüksek sesle dile getirmeye başlayıp Rusya'nın çabalarıyla 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması ile, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir Bulgaristan prenslik statüsüne kavuşur. Bulgarların din, eğitim, kültür ve siyaset alanındaki çabaları 1908'de bağımsızlıkla sonuçlanır.

Osmanlı döneminden kalan Türk kökenli toplum Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan topraklarında kalır ve günümüze kadar oturmaya devam eder. Bulgaristan Türkleri, bugünkü Bulgaristan topraklarına ne zaman yerleşti konusu da ele alınacaktır. Bulgaristan Türkleri, genelde Osmanlı döneminde Anadolu'nun çeşitli yörelerinden Rumeli'ye gelip yerleşir, ama Osmanlılar gelmeden önce, Tuna nehrini geçen Türk kavimleri, Yürükler, Osmanlı döneminde gelen ve oluşan timareler, bugünkü Bulgaristan topraklarına gelip yerleşir. Bilindiği gibi, Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra Türkleri yok etme ve Türk kültürünü eritme politikasında katliamlar, sürgünler, soykırımlar, baskılar, idam cezaları, eziyetler, göçler var. Ne yazık ki, bu olumsuz politikanın etkisi günümüzde de, ama aöık, ama kapalı, ama daha sert, ama daha nazik şekilde, hala devam etmektedir.

Rus siyasetinin Türkleri tamamen sürmek ve bir Slav Bulgar devleti kurmak amacı ile ilgili Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç ne zaman başladı, Bulgaristan Demokrasi yönetimi altında yaşayan Türklerin Bulgaristan'dan Avrupa, Amerika ve Türkiye'ye olan göçler ve nedenleri de bu çalışmanın konusunda yer almaktadır. Bu göçlerden en önemlisi Bulgaristan'da baskılara maruz kalan Türkler oldu.

Bulgar yönetimi tarafından bir toprak reformu olarak nitelenen, çiftliklerin kooperatifleşme surecinden sonra toprakların yeniden geri verilmesi ve insanların kendi topraklarında çilesi, Türk okullarının kapatılması ve günümüze kadar hala açılmaması, Türkçe eğitimi yasaklamalarından sonra Türkçe eğitimi ve problemleri, Bulgaristan'da yaşayan Türkler arasında güvensizlik, Türklerin oy verdiği siyaset parti ideolojisi, yöneticilerin kişisel menfaatleri, ve azınlıkların kişisel ve kimlik hakları, kültür, eğitim, sosyal, maddi ve manevi sıkıntı ve zorlukları.

Türkleri yok etme ve eritme politikası olan Ad değişimi dönemi, 1989 protestoları ve göç olaylarından sonra kalan ve hala çözülmemiş olan sıkıntılar da söz konusu olacak.

Düşman olarak muamele gören Türkler ve Bulgaristan milli bayramları ve kahramanları, Türk düşmanlığı yaratan faaliyet ve aktiviteler, Bulgaristan okulu derslerinde Türk düşmanlığı Bulgaristan Türklerin dini, siyasi, ekonomik ve kültürel faaliyetlerini küçümseme veya redetme, Türk kültürü kurumların olumsuz çalışma şartları ve uzman, bilir kişi, öğretmen eksiklikleri, Bulgaristan'da Anadili Türkçe eğitimi köstekleri, Türklerin çoğunlukla oy verdiği siyaset partisi ve faydasız siyaseti. Demokrasi döneminde şehitleri anma törenleri, Koca Yusuf, Filiz Nurullah vebaşka güreş spor faaliyetlerinde eksiklikler.

Bulgaristan nüfus sayımı rakamlarına inanalım mı? Bulgaristan Milli İstatistik Enstitüsü, ülkede 2021 yılında yapılan nüfus sayımının ayrıntılarının yer aldığı dokümanı yayınladı ve ona göre Bulgaristan'ın 6,5 milyonluk nüfusunun yüzde 8,4'ü Türk kökenlidir. Resmi nüfus sayımı bu rakamları göstermektedir, ama son sayım doğru yapılmadığından şüphe edecek çok kanıtlar var. Türklerin sayısını az gösterme politikası devam etmektedir.

Türkçe medyalar, Türkçe gazete ve dergi, Türkçe basın yok denecek kadar azdır. Milli Kanal 1 TV Türkçe haber programı, sadece 10 dakika sürmektedir. Türk kültürü, Türk tarihi, özellikle Türk özü ile ilgili hiç bir şekilde bilgi verilmemektedir.

Bulgaristan Demokrasi döneminde yazar, şair ve araştırmacılardan da bahsedilecek. Demokrasi yıllarında önde gelen kişilere baskı, eziyet, uydurma suçlamalar ve olağanüstün cezalar, işten atılmalar, psikolojik baskılar. Demokrasi yıllarında da ayırıcılık var ve bununla ilgili çalışmalar devam etmektedir.

1921 ANAYASASI'NIN TÜRK İNKILÂBININ DİNAMİZMİNE OLAN ETKİLERİ

Öğr. Gör. Dr. Ersin GÜRDAMAR

Adıyaman Üniversitesi
egurdamar@adiyaman.edu.tr

ÖZET

1921 Anayasası Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk basamak taşıdır. Mustafa Kemal Atatürk, 24 Nisan 1920 tarihli önerge ve 13 Eylül 1920 tarihli "Halkçılık Programı" ile 1921 Anayasası'nın ön hazırlıklarını gerçekleştirmiş oldu. Ancak 1921 Anayasası'nın ilan edilebilmesi için I. İnönü Zaferi'nin gerçekleşmesi gerekmektedir. Kısa, geçici, sivil ve bir geçiş anayasası olması sebebiyle dinamik bir özelliğe sahip olan bu anayasayı ön plana çıkartan bir diğer özelliği ise yerel yönetim anlayışına önem veren çoğulculuğu bünyesinde barındırmasıdır. I. Meclis ülkeyi işgalden kurtarma faaliyetlerini meşru bir zemine oturtmaya çalıştığı için bu sorumluluğu özellikle ilk üç maddesi aracılığıyla Osmanlı saltanatından alarak millete yüklemiştir. Bu anayasa yürürlükte olduğu süreçte millet iradesi meclise tam olarak yansıtılabildiği. Anayasa'nın 5. maddesine göre vekiller sadece kendi illerinin değil aynı zamanda bütün milletin vekilidir. Böylece kendisini tüm millete karşı sorumlu hisseden dinamik bir meclis yaratılmaya çalışılmıştır. Anayasanın 7. maddesi önemli kararlar alma hakkını meclise vererek Emperyalizme karşı refleks göstermiş ve Sevr'i tanımadığını açıkça ortaya koymuştur. Yine anayasanın 9. maddesi bütüne hâkim olan yasama üstünlüğü ilkesi inkılâba dinamizm sağlamak amacıyla esnetilmiştir. Bu maddeye göre meclis başkanı meclis adına yetkileri kullanabilmekte ve aynı zamanda Bakanlar Kurulu'nun da doğal başkanı kabul edilmekteydi. Ülkenin içinden geçtiği zorlu koşullar göz önüne alındığında "Başkumandanlık Yasası" ve "Güçler Birliği" ilkesine paralel bir bakış açısı söz konusudur. Zaten 1924 Anayasası ile bu durum ortadan kaldırılmıştır. 1921 Anayasası merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki sınırı çizmiş ve yerel yönetimlere geniş yetkiler tanımıştır. Aynı zamanda bu yetkiler genel müfettişlerin denetimine tabi olacak şekilde çerçevelenmekteydi. Bu anayasayı Türk İnkılâbının geçirdiği süreçlerle eş zamanlı değerlendirmek kaçınılmazdır. Anayasa'nın 1. maddesi Cumhuriyeti kurmuş ve bu durum 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatın kaldırılması ile kalıcı hale gelmiştir. Bu sebeple 29 Ekim 1923 tarihinde mevcut durum ilan edilmiş ve anayasa bu duruma göre güncellenmiştir. Cumhuriyet'in ilan edildiği gün çıkarılan 364 sayılı kanun ile de gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün ifadesiyle 1921 Anayasası TBMM'ye kalıcı ve olağan dışı bir boyut katarak onun geçici olduğu algısını yıkmayı amaçlıyordu. Sonuç olarak anayasalar, sade, anlaşılır ve net olmalıdır. Demokrasi anlayışının sadece anayasalar ile yerleşmesi mümkün olamaz. Bunu kolektif bilinç ile gerçekleştirmek ve anayasayı tamamlayıcı bir konuma oturtmak gerekmektedir. 1921 Anayasası bu bilince çok net bir çerçeve çizerek ve ona dinamizm katarak işlevini yerine getirmiş oldu. Bu çalışma 1921 Anayasası'nın anlamını ve işlevini objektif bir şekilde ortaya koyabilmeyi amaçlamış ve özgün sonuçlara ulaşmaya çalışmıştır. Yine bu çalışmada 1921 Anayasası'nın Cumhuriyet'in kurulmasına ve Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasına olan katkıları karşılaştırmalı olarak ve özgün bir şekilde ele alınmıştır. Konu incelenirken Atatürk'ün söylev ve demeçleri, nutuk, süreli yayınlar, dönemin araştırma kaynakları, zabıt cerideleri ve anılardan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1921 Anayasası, Millî Mücadele, Türk İnkılâbı, Dinamizm, Cumhuriyet

THE EFFECTS OF THE 1921 CONSTITUTION ON THE DYNAMISM OF THE TURKISH REVOLUTION

Lecturer Dr. Ersin GÜRDAMAR

ABSTRACT

The 1921 Constitution is the first stepping stone of the pilgrimage of the Republic of Turkey. Mustafa Kemal Atatürk made the preliminary preparations for the 1921 Constitution with the proposal dated April 24, 1920 and the "Populism Program" dated September 13, 1920. However, in order for the 1921 Constitution to be declared, the First İnönü Victory had to take place. Another feature that makes this constitution, which has a dynamic structure with the principle of being a short, temporary, civil and transitional constitution, is that it embodies pluralism that gives importance to the understanding of local government. Since the activity of saving the I. Assembly kingdom from occupation tried to establish a legitimate ground, this protection was given to the nation by taking it from the Ottoman sultanate, especially through the first three articles. In these constitutional periods, the will of the nation was fully reflected in the parliament. According to Article 5 of the Constitution, deputies are not only representatives of their own provinces but also of the whole nation. Thus, an attempt was made to create a dynamic assembly that felt responsible to the entire nation. Article 7 showed a reflex against imperialism by giving important decisions to the assemblies and showed that he did not recognize Sevres in general. Again, the 9th article of the constitution, the principle of the legislative principle that dominates the whole, was stretched to provide dynamism to the revolution. According to this article, the chairman of the assembly exercises the powers on behalf of the assembly and at the same time, the Council of Ministers is naturally accepted as the chairman. Considering the difficult conditions going through the country, it includes a perspective parallel to the "Law of the Commander-in-Chief" and the "Union of Powers" principle. In fact, this situation was abolished with the 1924 Constitution. The 1921 Constitution drew the border between the central government and local governments and gave broad powers to local governments. At the same time, these powers are framed to be subject to the supervision of general inspectors. It is inevitable to evaluate this constitution simultaneously with the processes of the Turkish Revolution. Article 1 of the Constitution established the Republic and this situation became permanent with the abolition of the sultanate on November 1, 1922. For this reason, the current situation was declared on 29 October 1923 and the constitution was updated accordingly. Necessary arrangements were also made with the law numbered 364, which was enacted on the day the Republic was proclaimed. In the words of Mustafa Kemal Atatürk, the 1921 Constitution aimed to destroy the perception that it was temporary by adding a permanent and extraordinary dimension to the Grand National Assembly of Turkey. As a result, constitutions should be simple, understandable and clear. It is not possible for the understanding of democracy to be established only with constitutions. It is necessary to realize this with a collective consciousness and to place the constitution in a complementary position. The 1921 Constitution fulfilled its function by drawing a very clear framework to this consciousness and adding dynamism to it. This study aimed to reveal the meaning and function of the 1921 Constitution in an objective way and tried to reach original results. Again in this study, the contributions of the 1921 Constitution to the establishment of the Republic and the victory of the War of Independence will be discussed in a comparative and original way. While examining the subject, Atatürk's speeches and statements, speeches, periodicals, research resources of the period, minutes, and newspapers were used.

Keywords: 1921 Constitution, National struggle, Turkish Revolution, Dynamism, Republic.

KAPSAYICI EĞİTİM İÇİN BEKLENTİLER KAZAKİSTAN'DA VE DÜNYA DENEYİMİNDE

Reseracher Shakhista Alişerovna MAKHMUTALİEVA

O. Zhanibekov Güney Kazakistan Pedagoji Üniversitesi
Çimkent, Kazakistan
shaukatova21@gmail.com

Doç. Dr. Altynay Kenzhemuratovna KALZHANOVA

O. Zhanibekov Güney Kazakistan Pedagoji Üniversitesi
Çimkent, Kazakistan
kalzhanova@mail.ru

ÖZET

Bu makale Kazakistan'da kapsayıcı eğitimin geliştirilmesine yönelik sorunları ve beklentileri ortaya koymaktadır. Ülkede kapsayıcı eğitimi tanıtmanın, uluslararası deneyimin tanıtılması da dahil olmak üzere ortaya çıkan sorunları çözmenin yolları.

Kapsayıcı eğitim, modern insanların bilincinde ve açık demokratik devletlerin tercihinde bir devrimdir; bir dizi Birleşmiş Milletler sözleşmesiyle desteklenen küresel bir harekettir.

Kapsayıcı eğitimin geliştirilmesi, sadece engelli çocuklara yönelik eğitimin değil, tüm eğitim sisteminin geliştirilmesidir. Herkese eşit şartlar ve koşullarda öğrenme fırsatı sunarak, engelli çocukların kendilerini toplumun tam katılımcıları gibi hissetmelerine, gelişmelerine ve başkalarına faydalı olmalarına olanak tanır.

Anahtar Kelimeler: Kapsayıcı eğitim, Engelli çocuklar, Adaptasyon, Modifikasyon, Düzeltme sınıfları

ПЕРСПЕКТИВЫ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ И МИРОВОЙ ОПЫТ

**Махмуталиева Шахиста Алишеровна
Калжанова Алтынай Кенжемуратовна**

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрываются проблемы и перспективы развития инклюзивного образования в Казахстане. Пути внедрения инклюзивного образования в стране, решения возникающих проблем, в том числе с помощью внедрения международного опыта.

Инклюзивное образование — переворот в сознании современного человека и выбор открытых демократических государств, это глобальное движение, которое поддерживается рядом конвенций Организации Объединенных наций.

Развитие инклюзивного образования — это развитие образования не только для детей с ограниченными возможностями, но и всей образовательной системы. Оно дает возможность обучаться всем на равных правах и в равных условиях, позволяют детям с ограниченными возможностями чувствовать себя полноценными участниками общества, развиваться и стать полезными окружающим.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с ограниченными возможностями, адаптация, модификация, коррекционные классы.

KAZAK VE TÜRK DİLLERİ ARASINDAKİ BENZERLİKLER HAKKINDA

Prof. Dr. Bakyt AİTBAYEVA

Al Farabi Kazakh National University

beibarys@mail.ru

ORCID 0000-0002-4288-6204

Dr. Sevil PIRIYEVA KARAMAN

Ankara Üniversitesi

ÖZET

Kazaklar ve Türkler, ortak din, tarih ve kültüre sahip, manevi değerleri bir arada paylaşan, Türkçe konuşan halklardır. Kazak dili ile Türk dili yakından ilişkili olmasına rağmen farklı dilsel özelliklere sahiptirler. Kazakça ve Türk dillerinin fonetik özelliklerini, gramer farklılıklarını, ortak kelime ve atasözlerini analiz edeceğiz.

Genel olarak Türk boylarının dilleri ilk olarak Mahmud Kaşakari'nin "Divani Lugat-at Türk" adlı eserinde yazılmıştır. Bu bizim paha biçilmez mirasımızdır. Bu değerli eser, Türk halklarının ortak sözcüklerinden oluşan bir sözlük ve ansiklopedik mirastır. Sözlükte verilen ortak kelimeler Kazakça ve Türkçe dillerinin aynı kökten akraba diller olduğunu kanıtlamaktadır.

Tuymebaev Zh.K. ve Sagidolda G. "Kazak ve Türk dillerinin karşılaştırmalı-betimleyici grameri" adlı eserinde fonetik ile ilgili şu incelemeyi yapar: "Fonetik, dilin ses sistemini inceleyen dilbilimin temel dallarından biridir. Fonetik, araştırma yönlerine göre dahili olarak tanımlayıcı, tarihsel, karşılaştırmalı ve karşılaştırmalı olarak sınıflandırılır. Tanımlayıcı fonetik, dilin ses sistemini o dönemin bakış açısına göre ayırırken, tarihsel fonetik, dilin ses sistemini tarihsel gelişimi açısından inceler. Karşılaştırmalı fonetik ise ilgili dillerin ses sistemlerini karşılaştırarak her dilin ortak noktalarını ve kendine özgü özelliklerini belirlemeyi, karşılaştırmalı fonetik yapısı ise yabancı, ilgisiz dillerin ses sistemlerindeki tipolojik benzerlik ve farklılıkları belirlemeyi amaçlamaktadır. Amacımız iki dildeki ortak kelimelerin ses alışverişi olmasına rağmen aynı anlama sahip olduklarını göstermektir. Ayrıca tüm Türk halklarında ortak olan Arapça-Farsça dillerinden giriş sözcüklerini analiz etmek. Günümüzde Kazak dili Kiril alfabesini, Türk dili ise Latin alfabesini kullansa da her iki dilin de ortak bir kök kelimesi bulunmaktadır. Makalede bu kelimeleri birkaç gruba ayırdık.

Anahtar Kelimeler: Kazak dili, Türk dili, Akrabalar, Ortak kelimeler, İlk kelime, Sesli harf

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ ТҮРІК ТІЛДЕРІНІҢ ОРТАҚ ТҰСТАРЫ ХАҚЫНДА

Айтбаева Бакыт Манатовна
Пириева Караман Севиль

АҢДАТПА

Қазақтар мен түріктердің діні, тарихы мен мәдениеті ортақ, рухани құндылықтарды бірге бөлісіп келе жатқан тамыры бір түркітілдес халықтар. Қазақ тілі мен түрік тілі түбі бір туыстас болғанымен олардың бір-бірінен өзгеше тілдік ерекшеліктері бар. Қазақ тілі мен түрік тілінің фонетикалық ерекшеліктерін, грамматикалық өзгешеліктерін ортақ сөздер мен мақал-мәтелдерін талдап көрсетпекпіз.

Жалпы, түркі тайпаларының тілдері туралы ең алғаш Махмуд Қашақари өзінің «Диуани лұғат-ат түрк» еңбегінде жазған болатын. Бұл – біздің баға жетпес мұрамыз. Бұл құнды еңбек – түркі халықтарының ортақ сөздері жинақталған сөздік және энциклопедиялық мұра. Сөздікте берілген ортақ сөздер қазақ және түрік тілдерінің бір түбірден тараған туыстас тіл екенін дәлелдейді.

Түймебаев Ж.Қ. және Сағидолда Г. «Қазақ және түрік тілдерінің салыстырмалы-сипаттамалы грамматикасы» еңбектерінде фонетикаға мынадай талдау жасайды: «Фонетика - тілдің дыбыстық жүйесін зерттейтін тіл білімінің іргелі салаларының бірі. Фонетика зерттеу бағыт-бағдарына қарай сипаттамалы, тарихи, салыстырмалы, салғастырмалы болып іштей жіктеледі. Сипаттамалы фонетика тілдің дыбыстық жүйесін сол уақыт тұрғысынан саралайтын болса, тарихи фонетика тілдің дыбыстық жүйесін оның тарихи дамуы тұрғысынан зерделейді. Ал салыстырмалы фонетика туыстас тілдердің дыбыстық жүйелерін салыстыра отырып, олардағы ортақтықтар мен әр тілдің өзді-өздеріне ғана тән ерекшеліктерін, ал салғастырмалы фонетика құрылымы бөтен, туыс емес тілдердің дыбыстық жүйелеріндегі типологиялық ұқсастықтар мен өзгешеліктерді анықтау мақсатын көздейді.» Біздің де мақсатымыз – екі тілдегі ортақ сөздердің дыбыстық алмасулары болса да, бірақ олардың бір мағына беретінін көрсету. Сонымен қатар, түркі халықтарының барлығына ортақ араб-парсы тілдерінен енген кірме сөздерге талдау жасау. Қазіргі күнде қазақ тілі кирилл әліпбиін ал түрік тілі латын әліппесін қолданса да, екі тілдің өзіндік түбірі бір ортақ сөздері бар. Мақалада осы сөздерді бірнеше топқа жіктедік.

Кілт сөздер: қазақ тілі, түрік тілі, туыстас, ортақ сөздер, ата сөз, дауысты дыбыс

TEŞHİS KONULAN ÇOCUKLARDA EĞİTİM SORUNLARI KONUŞMA GECİKMESİ

Researcher Adel Khamzayevna ISMAILOVA

adel.ismailova.02@mail.ru

Doç. Dr. Altynay KALZHANOVA

kalzhanova@mail.ru

ÖZET

Bu makale, konuşma gecikmesi tanısı alan çocuklara eğitim verilmesindeki sorunları ortaya koymaktadır. Her yıl çocukların konuşmasının gelişimi önceki nesillerden giderek daha belirgin bir şekilde farklılık gösteriyor. Gecikmiş konuşma gelişimi genetik yatkınlığın bir sonucudur. Bu teşhisi alan çocukların zorunlu tıbbi ve eğitimsel yardıma ihtiyacı vardır. Çevresel faktörler de çocuğun konuşma gecikmesini etkiler ancak bu sapmanın temel nedeni bu değildir. Çocuğun konuşma gelişiminin hangi hızda bozulabileceğini belirlemek de imkansızdır. Konuşmanın genel ve sistemik bir az gelişmişliği var. Genel - normal zekaya sahip çocuklarda gecikmiş konuşma gelişimi.

Entegre bir yaklaşım (ilaç tedavisi, düzeltici egzersizler, fizik tedavi) en etkili yöntemdir. Düzeltme yönteminin seçimi, konuşma gelişimindeki gecikmeye neden olan nedene bağlıdır. Konuşma gelişimi gecikmiş bir çocuk için, ilaç tedavisi ve sorunu ortadan kaldırmak için psikolojik ve konuşma terapisi yöntemini içeren entegre bir yaklaşımı ima eden düzeltici ve gelişimsel çalışmalar gereklidir. Önleyici tedbirler, çocuğun gelişimi ve konuşma işlevi için en uygun ortamın yaratılmasını içerir.

Anahtar Kelimeler: Gecikmiş konuşma gelişimi, Zihinsel gelişim, Konuşma işlevi, Bütünleşik yaklaşım, Toplum.

ПРОБЛЕМЫ В ОБРАЗОВАНИИ У ДЕТЕЙ С ДИАГНОЗОМ ЗАДЕРЖКА РЕЧЕВОГО РАЗВИТИЯ

Исмаилова Адель Хамзаевна

Калжанова Алтынай Кенжемуратовна

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрываются проблемы в обучении детей с диагнозом задержка речевого развития. С каждым годом развитие речи детей отличается от предыдущих поколений всё сильнее и заметнее. Задержка речевого развития является последствием генетической предрасположенности. Детям с таким диагнозом нужна обязательная медицинская и педагогическая помощь. Средовые факторы так же влияют на задержку речи ребенка, но это не является первостепенной причиной этого отклонения. Также нельзя определить с какой скоростью может ухудшаться развитие речи ребенка. Существует общее и системное недоразвитие речи. Общее - задержка речевого развития у детей с нормальным интеллектом.

Комплексный подход (медикаментозное лечение, коррекционные упражнения, физиотерапия), являются самым эффективным методом. Выбор метода коррекции, зависит от причины, вызвавшей задержку речевого развития. Для ребенка с задержкой речевого развития необходима коррекционно-развивающая работа, которая подразумевает комплексный подход, включающий и медикаментозное лечение, и психологический, и логопедический способ устранения проблемы. Профилактическими мерами, является создание оптимальной среды для развития ребенка и его речевой функции.

Ключевые слова: задержка речевого развития, психическое развитие, речевая функция, комплексный подход, социум.

ZİHİNSEL GELİŞİM GERİLİKLİ ÇOCUKLARIN SOSYALLEŞMESİ

Araştırmacı Viktoriya Vyacheslavovna VOLOVİKOVA

vika.volovikova.03@mail.ru

Doç. Dr. Altynay KALZHANOVA

kalzhanova@mail.ru

ÖZET

Bu makale modern Kazakistan'da kapsayıcı eğitimin sorunlarını ortaya koymaktadır. Ülkede özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların sayısı her geçen yıl artıyor. Bu bağlamda kapsayıcı eğitimin geliştirilmesi sorunu giderek acil hale gelmektedir. Kapsayıcı eğitim, tüm eğitim sisteminin geliştirilmesinde bir sonraki adımdır.

Zihinsel engelli çocuklar geçtiğimiz yüzyıldan beri araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Birçok öğretmen, psikolog ve defektolog bu kategorideki çocukları inceledi. Bu hususa rağmen, uygulamada bu kategorideki çocukların doğru bir şekilde tanınması, zamanında tespit edilmesi ve onlara psikolojik ve pedagojik yardım sağlanmasında zorluklar yaşandığından sorunlu olmaya devam etmektedir.

Zihinsel gerilik, çocukların bilişsel işlevlerinin akranlarına göre daha yavaş olduğu, normal zihinsel gelişim hızının ihlalidir. Böyle bir çocuk daha az meraklıdır, ancak etrafındaki dünyada pek fazla "duymuyor" veya "görmüyor" gibi görünüyor, çevresinde meydana gelen fenomenleri ve olayları anlamaya veya kavramaya çalışmıyor. Bu onun algısının, dikkatinin, düşüncesinin, hafızasının, duygusal-istemli alanının özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Zihinsel süreçlerin ataletinden yoksundurlar, bu nedenle yalnızca yardımı kabul edip kullanmakla kalmazlar, aynı zamanda öğrenilen zihinsel aktivite becerilerini diğer durumlara aktarabilirler. Çoğu zaman, çeşitli bilgi türlerini özümsemekte büyük zorluk çekerler çünkü hem fiziksel hem de entelektüel olarak hızla yorulurlar. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların öncelikle sosyalleşme ve çevrelerindeki dünyaya uyum sağlama konusunda yardıma ihtiyaçları vardır.

Anahtar Kelimeler: Sosyalleşme, Zihinsel engelli çocuklar, Kaynaştırma eğitimi

СОЦИАЛИЗАЦИЯ ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

**Воловикова Виктория Вячеславовна
Калжанова Алтынай Кенжемуратовна**

В данной статье раскрываются проблемы инклюзивного образования в современном Казахстане. В стране с каждым годом растет количество детей с особыми образовательными потребностями. В связи с этим, проблема развития инклюзивного образования становится все более актуальной. Инклюзивное образование является следующим шагом в развитии всей образовательной системы.

Дети с задержкой психического развития обратили на себя внимание исследователей еще в прошлом столетии. Изучением детей данной категории занимались многие педагоги, психологи и дефектологи. Несмотря на это аспект остается проблемным, так как на практике существуют трудности правильного распознавания, своевременного выявления детей данной категории и оказания им психолого-педагогической помощи.

Задержка психического развития представляет собой нарушение нормальных темпов развития психики, когда когнитивные функции детей формируются медленнее, чем у их сверстников. Такой ребенок менее любознателен, но как бы «не слышит» или «не видит» многого в окружающем его мире, не стремится понять, осмыслить происходящие вокруг него явления и события. Это обуславливается особенностями его восприятия, внимания, мышления, памяти, эмоционально-волевой сферы. У них отсутствует инертность психических процессов, поэтому они способны не только принимать и использовать помощь, но и переносить усвоенные навыки умственной деятельности в другие ситуации. Чаще всего с большим трудом усваивают различного рода информацию, потому что быстро утомляются как физически, так и интеллектуально. Дети с особыми образовательными потребностями в первую очередь нуждаются в помощи по социализации и адаптации к окружающему миру.

Ключевые слова: социализация, дети с задержкой психического развития, инклюзивное образование

ALIENS IN KURT VONNEGUT'S NOVEL SLAUGHTERHOUSE-FIVE OR THE CHILDREN'S CRUSADE

Latifa Ahmadova

Ganja State University

Baku, Azerbaijan

letife.ahmedova64@mail.ru

ABSTRACT

Kurt Vonnegut is a prominent representative of American literature of the 20th century. The writer used various literary techniques in the famous novel Slaughterhouse-Five, or the Children's Crusade, in an original artistic device he showed the tragedy of people who died in the Second World War, especially during the bombing of Dresden, and reflected on the fact that wars lead to the destruction of humanity.

Kurt Vonnegut tried to use the language of black humor to reveal the horror of the tragedies caused by war, massacres and bombings. Irony against death is essentially a critique of wars that present death as an ordinary event. The novel is about another planet called Tralfamadore, the philosophy of its inhabitants, the Tralfamadorians, and the writer used it to criticize wars and reveal the causes of disasters. The inclusion of a planet called Tralfamadore also shaped the idea of a fantasy novel.

K. Vonnegut presented an interesting and original method of using time transformations in the novel. The hero of the novel, Billy Pilgrim, is a character who shuttles between the Earth and the planet, called by the writer Tralfamadore, combining socio-political, spiritual, psychological and intellectual aspects.

K. Vonnegut contrasts the planet Tralfamadore with a world full of lies and disasters: "This was nothing more than the imposition of corrective glasses on the souls of the earthlings who inhabited it. Billy thought that the soul had become lost and mixed with the herd. The reason was that they could not see as clearly as their little green friends from Tralfamadore." Describing the thoughts of the planet Tralfamadore and its inhabitants, Vonnegut criticized the actions of the inhabitants of the earth, leading to disasters and tragedies of war.

Keywords: Kurt Vonnegut, Tralfamadore, American literature, Dres

SYMBOLIC MEANING OF THE SACRED CONCEPT OF "KOK BORİ" IN TURKIC MYTHOLOGY

Doç. Dr. Ainur Abdrahmanovna ZHIYENBEKOVA

ORCID ID: 0000-0003-4516-2436

ainur7105@mail.ru

ABSTRACT

In the article, there are many words with the same root and meaning in the spoken literature of Turkic-speaking peoples. One loses its meaning, the other adapts over time and uses it in life. The fact that among these words the word "Kok Bori" is of interest to all Turkic people will be studied in the course of this article. At first glance, it may seem that the word for the color of a wolf, Tarlan, is a chain, but at the root there is a wide meaning, it is explained in the article. In the course of the study of the meaning of the word "Bluebird", the author focused on the word "blue".

A) in the form of the usual "epithet" denoting the critical nature of the object ("the background was blue", "the blue light is colored", "the light is blue than the mirror", "the eyes are blue than the sky", "Kok Bori", "kokzhal Arlan")

B) the direct name of a particular object or person ("let it be our blue tent", "shoot the bullet in the sky", "Kok – the name of the son of Oguz")

C) The Creator, the Emir of the strong Allah ("blue Tengri", "blue light came from heaven", "if the girl laughed, blue Tengri "in the sense of" Tengri would laugh, if she cried, blue Tengri would cry", "to the Blue Tengri I will pass")

Keywords: Kok Tengri, Kok Bori, Symbol, myth, Turkic kaganate

ТҮРКІ МИФОЛОГИЯСЫНДАҒЫ КИЕЛІ «КӨК БӨРІ» ҰҒЫМЫНЫҢ СИМВОЛДЫҚ МӘНІ

Жиенбекова А. А

ТҮЙІН

Мақалада түбі бір түркі тілдес халықтардың ауызекі әдебиетінде түбірі, мағынасы бір сөздер көптеп кездеседі. Біреуі өзінің мәнін жоғалтып пайдаланудан шықса, енді бірі уақыт өте бейімделіп, тұрмыс-тірлікте қолданып келе жатыр. Сол сөздердің ішінде «Көк бөрі» сөзі барша түркі халқын қызықтыратындығы осы мақала барысында зерделенеді. Бір қарағанда жай ғана бөрі, тарлан қасқырдың түсін білдіретін сөз тізбек сияқты болып көрінгенмен, түбірінде кең мағына жатқанын мақалада түсіндіріліп айтылып кеткен. Автор «Көк бөрі» сөзінің мағынасын зерттеу барысында «көк» сөзіне тоқтала кеткен. а) Заттың сын – сипатын білдіретін кәдімгі «эпитет» түрінде («өң – шырыйы көк еді», «көк жарық түсті», «жарық айнадан көгілдірек», «көзі көктен көгірек», «көк бөрі», «көкжал арлан»)

б) Белгілі бір заттың не кісінің тікелей аты («көк шатырымыз болсын», «оқты көкке атыңдар», «Көк – Оғыздың ұлының аты»)

в) Жаратушы, әмірі күшті Алла («көк тәңірі», «көктен көк жарық түсті», «қыз күлсе, көк тәңірі» мағынасында «тәңірі күлер еді, жыласа көк тәңірі жылар еді», «көк тәңірге мен өтемін»)

Кілттік сөздер: көк тәңірі, Көк бөрі, символ, миф, Түркі қағанаты

NƏSİMİ POEZİYASI HAQQINDA DƏYƏRLİ TƏDQIQAT: “BÖYÜK İDEALLAR ŞAİRİ”

Ruhangiz ALİYEVA

AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat institutunun
böyük elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
aliyeva-72@ mail.ru

GİRİŞ

Nəsiminin adı bütün insanlar - bizlər üçün çox qiymətlidir. Şərqi qiymətli şairi olub, ana dilimizdə ilk dəfə bədii fəlsəfi şeirlər yazan şair, yüksək zəkası ilə bütün dünyada yüksəlmiş və tanınmışdır. Nəsimi Azərbaycan dilini bədii dil kimi ilk dəfə olaraq tarix və mədəniyyət sahəsinə çıxaran, dilimizi cilalandıran və zənginləşdirən bir şairdir. Şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini nəzərə almasaq, yazılı ədəbiyyatda Nəsimidən əvvəl İ. Həsənoğlunun 2 qəzəli, Şeyx Səfiyyəddinin ana dilində şeir toplusu, XIV-XV əsrdə Qazi Bürhanəddinin ana dilində “Divan”ı dövrümüzə gəlib çatmışdır ki, bunlar da ana dilimizdə olan ədəbiyyat nümunələrinin ilk rüşeymləri idi. Nəsimi isə Azərbaycan şeir dilini qüdrətli bir silaha çevirmiş və onu daha da təkmilləşdirmişdir. Ondan sonra yetişən sənətkarlar ənənəyə sadıq qalaraq Azərbaycan dilində yazıb yaratmışlar.

Acar Sözlər: Azərbaycan ədəbiyyatı, Mirzağa Quluzadə, Nəsimi,

ЦЕННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ О ПОЭЗИИ НАСИМИ

Рухангиз Алиева

РЕЗЮМЕ

Имя Насими очень дорого для всех нас – людей. Он был знаменитым поэтом Востока, впервые написал на родном азербайджанском языке художественно-философские стихи, отличался высоким умом, стал известным во всем мире. Мирзага Гулузаде является одним из талантливых мастеров слова, хорошо знакомых с богатой сокровищницей азербайджанской классической поэзии. Его творчество отличается своей силой. Можно смело утверждать, что нет поэта, более близкого к мировоззрению, практике художественного творчества М.Гулузаде, чем Насими. М. Гулузаде любил Насими, очень много читал произведения, стихи родного поэта, изучал, анализировал его творчество. В истории азербайджанской литературы Имадеддин Насими прославился тем, что стал основоположником философской поэзии на родном языке, воспевающим Красоту и Любовь. Стихи Насими можно назвать «гимнами о нравственном величии Человека».

Ключевые слова: Азербайджанская литература, Мирзага Гулузаде, Несими

ZENBUR DERGİSİNE YANSIYAN SORUNLAR

Şahane Mammedova (Köçerli)

Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Nizami Gencevi onuruna Edebiyat Enstitüsü

ORCID ID: 0009-0003-3052-3419

shahanakocharli89@gmail.com

ÖZET

20. yüzyılın başında, Birinci Rus Devrimi'nin etkisiyle, özgürlük eğilimini, yenilik ve gelişime sempatiyi, zamanı geçmiş gelenek ve göreneklere eleştirel yaklaşımı yansıtan bir dizi hiciv dergisi yayınlanmaya başladı. Bu dergiler arasında Molla Nasreddin dergisi geleneğine sadık kalan Zenbur, özellikle fikirleri ve siyasi yönelimi açısından öne çıkıyordu. Sade bir dilde yazılmasının derginin okuyucular arasında yayılmasında büyük etkisi oldu. Molla Nasreddin dergisi gibi Zenbur yazarları da Azerbaycan dilinin saflığı için mücadele vermiş ve onu Arapça-Farsça ve Rusça kelimelerle bozanlara karşı derin nefretlerini dile getirmişlerdir. Dergi din ve fanatizmle mücadele etmiş ve din adamlarını eleştirmiştir. Dergide toplumdaki kusurları eleştirmek için en çok kullanılan yöntemlerden biri ironiydi.

Anahtar Kelimeler: Hiciv dergileri, Eleştiri, Zenbur, İroni

THE PROBLEMS REFLECTED IN ZANBUR MAGAZINE

Shahana Mammadova (Kocharli)

ABSTRACT

At the beginning of the 20th century, under the influence of the First Russian Revolution, a number of satirical magazines began to be published, reflecting a tendency to freedom, sympathy for innovation and progress, a critical attitude to cultural backwardness, outdated customs, and traditions. Among these magazines, *Zanbur*, which was faithful to the traditions of *Molla Nasreddin* magazine, was especially distinguished in terms of its ideas and political direction. Writing in a simple vernacular had a great impact on the spread of the magazine among readers. Like *Molla Nasreddin* magazine, *Zanbur* writers also fought for the purity of Azerbaijani language and expressed their deep hatred for those who corrupted it with Arabic-Persian and Russian words. The magazine fought against religion and fanaticism and criticized the clergy. One of the most used methods in the magazine to criticize the flaws in society was irony.

Keywords: Satirical magazines, Criticism, Zanbur, Irony

İSLAMOFOBİ’NİN ORTAYA ÇIKIŞINI HAZIRLAYAN FİKRİ ARKA PLAN VE BAZI DÖNÜM NOKTALARI

Arş. Gör. Edip YILMAZ

Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ORCID ID: /0000-0002-7055-3298

edipyilmaz2568@gmail.com

ÖZET

İslamofobi, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı kamuoyunda zikredilmeye başlandı. Özellikle ikinci dünya savaşından sonraki yıllarda Müslüman ülkelerin bağımsızlıklarını elde etmeleri ve yine soğuk savaş döneminin olumsuzluklarına muhatap olan bu ülkelerin tepkilerini gayri meşru yollara başvurarak ifade etme biçimleri, İslamofobi'nin olgu düzeyine çıkmasında etkili oldu. Ancak İslam medeniyeti ile Batı medeniyetinin karşılaşması, yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaşanan gelişmelerin çok daha ötesine uzanmaktadır. Dini zeminde bu karşılaşma, İslam'ın bir din olarak ortaya çıkması ile başlamıştır. Siyasi ve kültürel zeminde ise ilk İslami fetihlerin yaşandığı miladi 640'lı yıllara kadar geriye gitmektedir. Bu uzun geçmişi, siyasi tarih kitaplarında anlatıldığı üzere sadece savaşların yaşandığı bir süreç olarak okumak yerine sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerin de yaşandığı çok boyutlu bir ilişkiler ağı olarak görmek ve okumak daha doğru olacaktır. Başka bir ifade ile söz konusu iki dinin ve medeniyetin günümüzdeki durumlarının İslamofobi ile özdeşleşmesi ve kökenlerinin geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde yaşanan bazı gelişmelerle ilişkilendirilmesi hiç şüphesiz eksik bir yaklaşımdır. Bu ilişkinin tarihi sürecinin bütün yönleri ile aydınlatıldığını söylemek henüz güç olsa da birtakım çalışmaların yapıldığını ve yapılmaya devam ettiğini ifade etmek mümkündür. Ancak, İslamofobi'nin görünür ve olgusal düzeye çıktığı ve yirminci yüzyılın ikinci yarısını kapsayan süreci ele alan sistematik ve kapsamlı çalışmaların yeterli ölçüde yapıldığını ifade etmek ne yazık ki mümkün değildir. Bu bakımdan sosyo-politik, kültürel ve ekonomik gelişmelerin merkeze alındığı ve ilgili dönemi kapsayan akademik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca İslamofobi'nin ortak bir takım motivasyon ve hareket noktaları olsa da ülkeden ülkeye farklılık gösteren değişik tezahür biçimleri vardır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İslamofobi'yi tetikleyen saiklerle Avrupa ülkelerindeki saikler arasında dikkate değer farklılıklar bulunmaktadır. Bu ayrımları dikkate alarak yapılan çalışmalar mevcut olmakla beraber daha ileri çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmadaki amacımız, yirminci yüzyılın ikinci yarısında İslamofobi'nin Batı dünyasında ortaya çıkış sürecini ve bu süreci besleyen bazı dönüm noktalarını ele almaktır. Ancak İslamofobi'nin ortaya çıkışını yirminci yüzyılın ikinci yarısında gelişen bazı olaylarla sınırlandırmak mümkün değildir. Her ne kadar ifade edilmese de söz konusu iki medeniyet arasındaki düşmanlığın örtük birtakım referans çerçeveleri de vardır. Bunlar daha çok dini, tarihsel ve kültürel uzantıları olan çok yönlü ve uzun bir süreci içermektedir. Bütün bu süreçleri ele almak çalışmamızın sınırlarını aşmaktadır. Bu sebeple ilişkilerin tarihi seyrini ilgili çalışmalara havale ederek daha çok olayın baskın ve görünen (veya görülmek istenen) yönünü oluşturan sosyo-politik unsurlar üzerinde durmaya çalışacağız. Bu süreci ele alırken öncelikli olarak Batılı devletlerin Ortadoğu'ya yönelik politikalarının üretilmesinde etkili olan ve yaşanan siyasi gelişmelerin temelini oluşturan iki önemli arka plan üzerinde duracağız. İlk olarak soğuk savaş sonrası dönemde Batı'nın Ortadoğu siyasetinde köklü bir değişime sebep olan *medeniyetler çatışması* tezine değineceğiz. Daha sonra oryantalistler tarafından ortaya konan ürünler ve bu ürünlerdeki bakış açılarının Müslüman toplumlar hakkında oluşan algıya ne yönde etki ettiğine işaret edeceğiz. Bunun yanı sıra oryantalizmin sadece akademik kaygılara dayanan bir disiplin olup olmadığını soracağız. Üçüncü aşamada yirminci yüzyılın ikinci yarısında yaşanan, İslamofobi'nin oluşmasına ve gün yüzüne çıkıp iyice belirginleşmesine katkı sağlayan bazı önemli siyasi ve toplumsal gelişmeleri ele alacağız. Son aşamada ise 11 Eylül ve sonrasında yaşanan gelişmelere değineceğiz. Sonuç olarak ifade etmek gerekirse İslamofobi'nin *tarihsel hafıza*, *teorik evre* ve *olgusal/fili evre* olmak üzere üç aşamalı bir süreçten oluştuğunu söyleyebiliriz. 11 Eylül olayları ile başlayan olgusal süreç, İslamofobi'nin zirve noktasını temsil etmektedir. Ayrıca İran devrimi sonrasında İslami bir rejimin iktidara gelmesi ile birlikte İslam dini; hukuk, aile, miras, kadın hakları gibi konularda katı ve negatif ayrımcılık içerdiği gerekçesiyle daha yoğun bir şekilde eleştirilmeye başlandı.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Medeniyetler Çatışması, Oryantalizm, İran Devrimi, 11 Eylül.

THE INTELLECTUAL BACKGROUND OF THE EMERGENCE OF ISLAMOPHOBIA AND SOME MILESTONES

Res. Assist. Edip YILMAZ

ABSTRACT

Islamophobia has been mentioned in the Western public opinion since the second half of the twentieth century. Especially in the years after the Second World War, the independence of Muslim countries and the ways in which these countries, which were faced with the negativities of the cold war, expressed their reactions by using illegitimate ways, were effective in the rise of Islamophobia to the level of phenomenon. However, the encounter between Islamic civilization and Western civilization goes far beyond the events of the last quarter of the twentieth century. This encounter on the religious ground started with the emergence of Islam as a religion. On the political and cultural ground, it goes back to the 640s, when the first Islamic conquests took place. It would be more accurate to see and read this long history as a multidimensional network of relations in which socio-cultural and economic relations are experienced, rather than as a process where only wars took place, as described in political history books. In other words, identifying the current situation of these two religions and civilizations with a long history with Islamophobia and linking its origins to some developments in the last quarter of the last century is undoubtedly an incomplete approach. Although it is difficult to say that this relationship has been clarified in all aspects of the historical process, it is possible to state that some studies have been done and continue to be done. However, it is unfortunately not possible to state that systematic and comprehensive studies have been carried out sufficiently to deal with the process covering the second half of the twentieth century, when Islamophobia reached a visible and factual level. In this respect, there is a need for academic studies that focus on socio-political, cultural and economic developments and cover the relevant period. In addition, although Islamophobia has some common motivations and points of departure, it has different manifestations that differ from country to country. There are notable differences between the motives that triggered Islamophobia in the United States and in European countries. Although there are studies that take these distinctions into account, further studies are needed. Our aim in this study is to discuss the emergence of Islamophobia in the Western world in the second half of the twentieth century and some of the turning points that fed this process. However, it is not possible to limit the emergence of Islamophobia to some events that took place in the second half of the twentieth century. Although it is not expressed, the enmity between the two civilizations in question also has some implicit reference frames. These include a multifaceted and long process with religious, historical and cultural branches. Addressing all these processes is beyond the limits of our study. For this reason, we will try to focus on the socio-political elements that constitute the dominant and visible (or wanted to be seen) aspect of the event by leaving the historical course of relations to related studies. While discussing this process, we will primarily focus on two important backgrounds that are influential in the production of the policies of the Western states towards the Middle East and that form the basis of the political developments. First of all, we will touch on the clash of civilizations thesis, which caused a radical change in the West's Middle East politics in the post-cold war period. Later, we will point out how the products put forward by orientalists and their perspectives on these products affect the perception about Muslim societies. In addition, we will ask whether orientalism is a discipline based only on academic concerns. In the third stage, we will discuss some important political and social developments that took place in the second half of the twentieth century and contributed to the emergence of Islamophobia. In the final stage, we will talk about the developments that took place on September 11 and after. In short, we can say that Islamophobia consists of a three-stage process: historical memory, theoretical phase and factual/actual phase. The factual process that started with the events of September 11 represents the peak of Islamophobia. In addition, with the coming to power of an Islamic regime after the Iranian revolution, the religion of Islam has been criticized on the grounds that it includes strict and negative discrimination on issues such as law, family, inheritance, women's rights.

Keywords: Islamophobia, Clash of Civilizations, Orientalism, Iranian Revolution, September 11th.

DAVİD KOLB'UN YAŞANTI TEMELLİ ÖĞRENME MODELİ BAĞLAMINDA 2019 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA BİR BAKIŞ

Galip ÇAĞLAYAN

Kırıkkale Ün., Sosyal Bilimler Enst.

ORCID ID: 0000-0001-5791-2201

galipcaglayan465@gmail.com

ÖZET

Bireyler, öğrenme sürecinde hedeflediği kazanımı gerçekleştirmek için farklı öğrenme stillerini uygulamaktadır. David Kolb'un ortaya koyduğu yaşantı temelli öğrenme modeli bu stillerden birkaçıdır. Ona göre her bireyin bir öğrenme biçimi vardır. Bunlar; aktif yaşantı, somut yaşantı, yansıtıcı gözlem ve soyut kavramsallaştırmadır. Aktif yaşantıya sahip bireyler, yaparak ve yaşayarak bir öğrenme gerçekleştirme eğilimindedir. Somut yaşantıya sahip bireyler, duyguları ön plana çıkararak öğrenmeyi tercih etmektedir. Yansıtıcı gözleme sahip bireyler, yapmaktan veya hissetmekten ziyade öğrenmek istediği durumu izleyerek gerçekleştirmektedir. Son olarak soyut kavramsallaştırmaya sahip bireyler ise öğrenmek istedikleri durumlara daha çok sebep sonuç ilişkisiyle yaklaşarak öğrenmelerini gerçekleştirmektedir. Bireylerin bu stillerle öğrenme gerçekleştirebilmesi eğitim-öğretimin niteliğiyle ilgilidir. Eğitim ve öğretimde bireylerin yapma, duygu, izlenim ve düşünme tarzı gibi eylemleri kazanmasında öğretim programları önem arz etmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın örneklemini 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde ortaya koyulan veriler doküman incelemesiyle elde edilirken verilerin yorumlanması ve çözümlenmesi sürecinde içerik analizi kullanılmıştır. Kolb'un yaşantı temelli öğrenme modelinde yer verdiği her ana stil ve bu stillerle ilişkili olan alt beceriler kullanılarak programın inceleme çerçevesi oluşturulmuş ve programda bu ana stiller ve ilişkili alt beceriler hangi başlıklar altında ne oranda yer verildiği belirlenmiştir. Netice olarak 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yaşantı temelli öğrenme modelinde yer alan stiller ve bunlara ilişkin alt becerilere ait doğrudan herhangi bir başlığa yer verilmediği, ilişkili kavram ve ifadeler üzerinden programın farklı başlıkları altında öğrenme stillerinin ve bunlarla ilgili becerilerin düzensiz yer aldığı ve bu başlıklar altında soyut kavramsallaştırma stili ile ona ilişkin yerleştiren becerisine sahip bireylerin niteliklerinin programda diğerlerine göre daha fazla değinildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kolb, Yaşantı temelli öğrenme, Öğretim, Program, Türkçe Dersi Öğretim Programı

AN OVERVIEW OF THE 2019 TURKISH CURRICULUM IN THE CONTEXT OF DAVID KOLB'S EXPERIENCE-BASED LEARNING MODEL

Galip ÇAĞLAYAN

ABSTRACT

Individuals apply different learning styles in order to realise the acquisition they aim in the learning process. The experience-based learning model put forward by David Kolb is one of these styles. According to him, each individual has a learning style. These are active experience, concrete experience, reflective observation and abstract conceptualisation. Individuals with active experience tend to learn by doing and experiencing. Individuals with concrete experience prefer to learn by bringing emotions to the forefront. Individuals with reflective observation realise learning by watching the situation they want to learn rather than doing or feeling. Finally, individuals with abstract conceptualisation learn by approaching the situations they want to learn more with cause and effect relationship. The ability of individuals to learn with these styles is related to the quality of education and training. In education and training, curricula are important for individuals to acquire actions such as doing, feeling, impression and thinking style. In this direction, the sample of the study consists of the 2019 Turkish Lesson Teaching Programme. While the data revealed in the research process were obtained through document analysis, content analysis was used in the process of interpreting and analysing the data. By using each main style and sub-skills related to these styles in Kolb's experience-based learning model, the examination framework of the programme was created and it was determined under which titles these main styles and related sub-skills were included in the programme and to what extent. As a result, it has been determined that the 2019 Turkish Language Teaching Programme does not include any direct title of the styles and related sub-skills in the experience-based learning model, learning styles and related skills are irregularly included under different titles of the programme through related concepts and expressions, and under these titles, the qualities of individuals with abstract conceptualisation style and related placement skills are mentioned more than others in the programme.

Keywords: Kolb, Experience-based learning, Teaching programme, Turkish Curriculum

MEŞHUR YUSUP MİRASINDAKİ “ER TÖŞTÜK” MASAL VERSİYONU

Serikgul SULTANKAZHY

Kazakistan

serikgulsultangajy@gmail.com

ORCID: 0009000649180083

ÖZET

Bu çalışmada ünlü şair, bilim adamı, gençliğinden itibaren kendi eserlerinin yanı sıra kazak sözlü ve yazılı edebiyatın bir araya getiren ve toplayan Meşhur Yusup Köpeyulu'nun keşfedilmemiş dünyaları dikkate alınmıştır.

Bu yıl bilim adamı doğumunun 165. yıl dönemi. Meşhur Yusup Köpeyulu'nun eserleri ve hayatı sadece Kazak halkı için değil, Türk dünyası için de önemlidir. Bu çalışmada Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı, Prof. İsmet Çetin'in rehberliğinde (danışmanlığında) Meşhur Yusup'un bu güne kadar araştırılmamış «Er Töştük» masalı incelenmiştir.

Meşhur Yusup'un yazılarında yaklaşık otuz tane gelenek ve görenek manzum şiir (yır), efsanelerin 200 örneği, yırın dört örneği, on bir hikâye ve destan, elliye kadar bilmece ve kara söz, ozanlar atışmasının yirmi beş örneği, yaklaşık otuza kadar ozan ve jıray'n şiirleri ve ona kadar masal bulunmaktadır. Bunun dışında en fazla sayıda efsane ve destan, atasöz ve yanılmaç vardır. Araştırmamızın sonucunda bu on masal üzerine "Er Töstik" masalını ekledik.

Büğüne karad "Er Töstüğü"ün bütün türk halklarına ortak kara söz ve şiirle yazılmış destan ve masal olan birçok versiyonu vardır. Araştırmada filoloji bilimleri doktoru, bilim adamı Nartai Yusup ile röportaj yapıldı. Ona göre "Er Töstük" masal veya destanlarının olay örgüsü değişse de birbirlerine çok benzerler. Ancak Meşhur Yusup'un el yazındaki "Er Töstük" masalındaki karakterlerin isimleri farklıdır ve masalın son kısmı korunmamıştır. Bu Meşhur'un mirasındaki hala araştırılmamış eserlerinden biridir.

Anahtar Kelimeler: Meşhur Yusup, Er Töstük, Masal, Sözlü edebiyat

МӘШҺҮР ЖҮСІП МҰРАЛАРЫНДАҒЫ «ЕР ТӨСТІК» ЕРТЕГІСІНІҢ НҰСҚАСЫ Serikgul SULTANKAZHY

АННОТАЦИЯ

Бұл ғылыми зерттеуде ақын, ғалым, жастайынан өз шығармаларымен қатар қазақ ауыз және жазба әдебиетіне қатысты құнды қолжазбаларды жинақтаған Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының зерттелмеген дүниелері назарға алынды.

Биыл ғалымның туғанына 165 жыл. Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының еңбектері, өмір сүрген дәуірі тек қазақ халқы үшін ғана емес, түркі әлемі үшін маңызды. Мақалада Анкара Гази университеті Білім ғылымдары факультеті Түрік тілі мен әдебиеті бөлімінің (Gazi Üniversitesi Eğitim fakültesi Türk dili ve edebiyeti bölümü) жетекшісі, профессор Исмет Четиннің (İsmet Çetin) жетекшілігімен Мәшһүр Жүсіп Көпеев шығармаларындағы ертегілер, оның ішінде «Ер төстік» ертегісі назарға алынды.

Мәшһүр Жүсіп жазбаларында тұрмыс-салт жырларының отыз шақты түрі, аңыз-әңгімелердің екі жүздей үлгісі, жырдың төрт үлгісі, кисса-дастанның он бір, жұмбақ пен қара сөздің елу шақтысы, ақындар айтысының жиырма бес нұсқасы, отыз шақты ақын-жырау өлеңдері және он шақты ертегі бар. Бұдан бөлек дастан-жырлар мен саны жағынан ең көп мақал-мәтел, жаңылтпаштарды кездестіруге болады. Ал осы он шақты ертегінің қатарын «Ер Төстік» толықтырып отыр.

«Ер Төстіктің» түркі халықтарына ортақ қара сөзбен, өлеңмен жазылған дастан, ертегі нұсқалары көп. Ал Мәшһүр мұраларындағы «Ер Төстікте» кейіпкерлер аты мүлдем өзгеше аталады. Зерттеуде филология ғылымдарының докторы, мәшһүртанушы Нартай Жүсіптен сұхбат алынды. Оның айтуынша, «Ер Төстік» ертегілерінде немесе дастанда оқиға желісі өзгеріп отырғанымен манмұн жағынан бір-бірлеріне қатты ұқсас. Дегенмен Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының «Ер Төстік» ертегісіндегі кейіпкерлер аты өзгеше және ертегінің соңғы жағы сақталмай қалған. Бұл Мәшһүр мұраларындағы әлі күнге дейін толық зерттелмеген туындылардың бірі.

Кілт сөздер: Мәшһүр Жүсіп, Ер Төстік, Ертегі, Ауыз әдебиеті мәшһүртану

HUSSERL'DE YÖNELİMSELLİK KAVRAMI

Arş. Gör. Dr. Ahmet Kadir USLU
Çankırı Karatekin Üniversitesi Felsefe Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-9134-0059
ahmetkadiruslu@karatekin.edu.tr

ÖZET

Yönelimsellik kavramı zihin felsefesinde ve özellikle Husserl'in fenomenolojisinde merkezde yer alan kavramlardan bir tanesidir. Hatta Husserl yönelimselliği bilincin en temel (asli) özelliği olarak tanımlamaktadır. Bilindiği üzere zihin felsefesinde yönelimsellik ile ilgili en önemli sorunlardan bir tanesi, bilincin yöneldiği nesnenin her zaman dış dünyada bir gerçekliğinin olmamasıdır. Husserl bu sorunu, yönelimselliği yönelinen nesnenin varlığından tamamen bağımsız bir şekilde ele alarak çözmeye çalışmaktadır. Buna göre yönelimsellik, dış dünyayla girdiği ilişkiye bakılmaksızın zihinsel durumun ya da deneyimin içsel ve fenomenolojik bir özelliği olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla soruna Husserl'in bakış açısıyla yaklaşacak olursak, yönelimselliği dış dünyadan tamamen bağımsız, zihinsel deneyimin içsel karakteri ve subjektif özelliğe sahip bir şey olarak nitelendirebiliriz. Bu durumda yönelimselliğin üçüncü şahıslar tarafından objektif bir biçimde değerlendirilmesi de söz konusu değildir. Bundan dolayı Husserl, zihinsel durumların nasıl oluyor da beynimizdeki nörofizyolojik süreçlerle ilişkili olduğu gibi sorular yerine fenomenolojik problemin konusu olan farklı tür sorular sormaktadır. Bir eylemin yönelimsel karakterinin ne olduğu ve neyi temsil ettiği, zihinsel eylemin kendi içsel yapısı ve bunun dışsal dünyayla nasıl ilişki kurduğu gibi sorular Husserl'in ilgilendiği sorulardan bazılarıdır. Bu çalışmanın **nihai** amacı da yönelimsellik ile ilgili bu ve benzeri soruları Husserl'in görüşleri çerçevesinde ele almak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yönelimsellik, Husserl, Bilinç, Zihin Felsefesi.

THE CONCEPT OF DIRECTIONALISM IN HUSSERL

Res. Assist. Dr. Ahmet Kadir USLU

ABSTRACT

The concept of intentionality is one of the central concepts in the philosophy of mind and especially in Husserl's phenomenology. In fact, Husserl defines intentionality as the most fundamental (essential) feature of consciousness. As it is known, one of the most important problems in the philosophy of mind regarding intentionality is that the object to which consciousness is directed does not always have a reality in the external world. Husserl tries to solve this problem by treating intentionality as completely independent of the existence of the object of it. Accordingly, intentionality appears as an intrinsic and phenomenological feature of the mental state or experience, regardless of its relation to the external world. Therefore, if we approach the problem from Husserl's point of view, we can characterize intentionality as something that is completely independent of the external world, as something that is the internal character of mental experience, and as something that has a subjective character. In this case, there is no objective evaluation of intentionality by third parties. Therefore, instead of asking questions such as how mental states are related to neurophysiological processes in our brain, Husserl asks different kinds of questions that are the subject of the phenomenological problem. What is the intentional character of an action and what it represents, the internal structure of the mental act itself and how it relates to the external world are some of the questions that Husserl is interested in. The ultimate aim of this study is to address these and similar questions about intentionality in Husserl.

Keywords: Intentionality, Husserl, Consciousness, Philosophy of Mind.

MƏHƏMMƏD NİDAİNİN “MƏNAFEÜN-NAS” ƏSƏRİNDƏ BƏHRƏLƏNDİYİ TƏBİBLƏR

Sonaxanim HADIYEVA

Azərbaycan Əlyazmalar İnstitutu
sonaxeyal@mail.ru

XVI əsr türk ədəbiyyatında həm şair, həm də təbib kimi tanınmış, II Sultan Səlimin sarayında həkimbaşı olmuş Məhəmməd Nidai bir çox tibbi, tarixi əsərlərin və şeirlərin müəllifidir. Əslən Misirdən olan Nidainin atası Misirdən Qüdsə, ordan da Ankaraya gəlmiş, Nidai Ankarada doğulmuşdur. Türkiyədə onun bir sıra əsərləri tədqiqata cəlb edilmişdir. AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda Nidainin “Mənafeün-nas” və “Kitabi-tibbi-mənzum” adlı iki əsərinin əlyazması saxlanılır. Hər iki əsər tibb tarixinin öyrənilməsində dəyərli mənbədir. İnsanların faydalanması üçün özünə qədər olan tibbi əsərləri oxuyub “xalis türk dilində” əsər yazmaq qərarına gələn Məhəmməd Nidai hər iki əsəri II Sultan Səlimə ithaf etmişdir. Bu məqalədə “Mənafeün-nas” əsərində Nidainin bəhrələndiyi təbiblərdən Hippokratın, Klavdius Qalenin (Calinus), Loğmanın, Əbu Əli ibn Sinanın, Şərafəddin Sabunçuoğlunun, Şeyx Məhəmməd bin Həməzə Ağşəmsəddinin və Yəqub həkimin həyatı, həkimlik fəaliyyəti, kibbi əsərləri haqqında məlumat verilir. Məhəmməd Nidainin əsərində bu təbiblərə istinadən verdiyi üsullardan və dəvalardan bəhs edilir.

Açar sözlər: Nidai, Mənafeün-nas, Əsər, Tibb tarixi.

DOCTORS TO WHOM MAHAMMAD NIDAI ADDRESSED IN HIS "MANAFEUN-NAS"

Sonakhanim HADIYEVA

ABSTRACT

Mahammad Nidai, known as both a poet and a physician in the 16th century Turkish literature, who was the chief physician in the court of Sultan Selim II, is the author of many medical, historical works and poems. Originally from Egypt, Nidai's father came from Egypt to Jerusalem and from there to Ankara, Nidai was born in Ankara. A number of his works have been involved in research in Turkey. Both works are valuable sources for studying the history of medicine. Mahammad Nidai, who decided to write a work in "pure Turkish language" after reading the medical works he had for the benefit of people, dedicated both works to Sultan Salim II. Manuscripts of Nidai's two works named "Manafeun-nas" and "Kitabi-tibbi-manzum" are stored at the Institute of Manuscripts named after Mahammad Fuzuli of ANAS. This article provides information about the lives, medical activities and works of such doctors as Hippocrates, Claudius Galen (Calinus), Loghman, Abu Ali ibn Sina, Sharafeddin Sabunchuoglu, Sheikh Mahammad bin Hamza Aghshamsaddin and Doctor Yaqub, to whom Nidai addressed in his work "Manafeun-nas". Mahammad Nidai's work mentions the methods and remedies given by these doctors.

Key words: Nidai, Manafeun-nas, Work, History of medicine.

“DATAİSM”E KARŞI VERİ GÜVENLİĞİ VE ADALETİ

Öğr. Gör. Dr. Ayşe YAŞAR ÜMÜTLÜ

Erbakan Üniversitesi, Konya

ORCID ID: 0000-0001-9500-5338

ayumutlu@erbakan.edu.tr

ÖZET

Dataizm ve veri adaleti, teknoloji dünyasında birbirine zıt iki paradigim haline gelmiş durumdadır. Genellikle kişisel verilerin toplanması ve optimizasyonunun aralıksız takibiyle ilişkilendirilen dataizm, veriye dayalı karar vermenin, otomasyonun ve teknolojinin toplumsal ilerlemeye yol açacağı anlayışıyla karakterize edilir. Bu bağlamda veri toplayıcılığı savunucuları, verimlilik, kolaylık ve yenilik umuduyla ne kadar çok veri toplanır ve işlenirse hayatlarımızın o kadar iyi olacağını iddia etmektedirler.

Fakat veri adaleti anlayışı, ilkesiz bir veri toplayıcılığına kesinlikle tezat bir fikri savunmaktadır. Veri ekosisteminde adalet, eşitlik ve bireysel hakların ve mahremiyetin korunması ilkelerine dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla veri adaleti savunucuları, veriyle ilgili eşitsizliklerin, algoritmalarındaki önyargı ve ayrımcılık potansiyelinin ve bireylerin refahı pahasına gözetim veya kâr amacıyla verilerin kötüye kullanılmasının ciddiyle dikkate alınması gerektiğini vurguluyor.

Bu bildiri, veri merkezli yaklaşımların etik ve sosyal sonuçlarını vurgulayarak bu iki paradigma arasındaki gerilimi araştırıyor. Veriye dayalı verimlilik ile bireysel ve toplumsal hakların korunması arasındaki dengeler hakkında soruları gündeme getiriyor. Verilerin hayatımızda giderek daha merkezi bir rol oynadığı bir çağda, vericilik veya veri toplayıcılığa karşı veri adaleti perspektiflerini anlamak ve uzlaştırmak, daha adil ve sorumlu bir veri geleceğini şekillendirmek için hayati önem taşıyor.

Anahtar Kelimeler: Dataizm, Veri Adaleti, Uluslararası Hukuk, Cyber Hukuk

DATA SECURITY AND FAIRNESS AGAINST “DATAISM”

Lecturer Dr. Ayşe YAŞAR ÜMÜTLÜ

ABSTRACT

Dataism and data justice represent two contrasting paradigms in the world of data and technology. Dataism, often associated with the relentless pursuit of data collection and optimization, is characterized by the belief that data-driven decision-making, automation, and technology will lead to societal progress. Proponents of dataism argue that the more data is gathered and processed, the better our lives will become, with promises of efficiency, convenience, and innovation.

On the other hand, data justice stands in stark contrast to dataism. It is rooted in the principles of fairness, equity, and the protection of individual rights and privacy within the data ecosystem. Data justice advocates emphasize the need to address data-related inequalities, the potential for bias and discrimination in algorithms, and the abuse of data for surveillance or profit at the expense of individuals' well-being.

This abstract explores the tension between these two paradigms, highlighting the ethical and social implications of data-centric approaches. It raises questions about the trade-offs between data-driven efficiency and the protection of individual and societal rights. In an era where data plays an increasingly central role in our lives, understanding and reconciling the perspectives of dataism and data justice is crucial for shaping a more equitable and responsible data future.

Keywords: Dataism, Data Justice, International Law, Cyber Law

SATİRİK “TUTİ” JURNALINDA MAARİF VƏ MƏKTƏB MƏSƏLƏLƏRİ

Dilbər RZAYEVA

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsi, böyük elmi işçi
vuqar.ehmed.63@mail.ru

XÜLASƏ

“Molla Nəsrəddin” jurnalının nəşrə başlamasından (1906-cı il) sonra Azərbaycanda bir-birinin ardınca müxtəlif satirik dərgilər, məcmuələr meydana çıxdı.

Jurnalın redaktoru Cəfər Bünyadzadə, nəşiri isə Tağı Nağıyev idi. Jurnal Orucov qardaşları mətbəəsində çap edilirdi. “Tuti” 1915-ci ildə 45 (bunlardan iki nömrə 1914-cü ildə çıxmışdır.), 1916-cı ildə 46, 1917-ci il iyul ayına qədər isə 21 nömrə çıxmışdır.

“Tuti”də ictimai-siyasi mövzularda, maarif, ədəbiyyat, incəsənət məsələlərinə dair, əsasən xırda islahatçılıq, bəzən demokratik ruhda yazılar dərc olunurdu. Jurnalda mütləqiyyət üsul-idarəsinə, müstəmləkə siyasətinə qarşı kəskin çıxışlar da əksini tapmışdır. Məktəblərin çatışmamazlığı, məktəb binalarının yarasız halda olmasını göstərən tənqidi məqalələr də “Tuti” jurnalının səhifələrində tez-tez rast gəlirik.

C. Bünyadzadə, Məmməd Səid Ordubadi, Seyir Hüseyn, Mir Balaqədəş Hacıyev, Hacı Səlim Səyyah, Səməd Mənsur, Cabbar Əsgərzadə (Aciz), Əli Məhzun Rəhimov, Əli Nəzmi və bir çox başqaları jurnalın fəal əməkdaşları və iştirakçıları olmuşlar.

Açar sözlər: Satirik jurnal, Felyeton, Gizli imza, Poçt qutusu, Teleqram xəbərləri.

EDUCATION AND SCHOL ISSUES A SATIRICAL JOURNAL “TUTI”

Dilber RZAYEVA

ABSTRACT

Various satirical magazines and collections appeared one after another in Azerbaijan after the magazine “Molla Nasraddin” (1906 year) was published.

The editor of the journal was Jafar Bunyadzade, and the publisher was Taghi Nagiyev. The journal was published in the printing house of Orujov Brothers. In 1915, 45 issues (two issues of them were published in 1914), in 1916, 46 and in 1917 until July, 21 issues of the “Tuti” journal were published.

In the journal “Tuti” were published the articles on socio-political issues, issues of education, literature and art, mainly of a minor reformist nature, sometimes in a democratic spirit. In the magazine harsh speeches were reflected against absolute monarchy and colonial policy. We often come across critical articles on lack of schools and being useless of school buildings in the pages of the journal “Tuti”.

J. Bunyadzade, Mammad Said Ordubadi, Seyir Huseyn, Mir Balagedesh Hajiyev, Haji Selim Seyyah, Samad Mansur, Jabbar Asgarzade (Ajiz), Ali Mehzun Rahimov, Ali Nazmi and others were active contributors and participants of the journal.

Keywords: Satirical magazine, Feuilleton, Secret signature, Post box, Telegram news

XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ UŞAQ ƏDƏBİYYATI UĞRUNDA MÜBARİZƏ

Vüqar ƏHMƏD

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun
Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsinin müdiri
filologiya elmləri doktoru, professor
vuqar.ehmed.63@mail.ru

XÜLASƏ

XX əsrin əvvəllərində böyük inqilabi çarpışmalar şəraitində xalq maarifi, milli mətbuat, teatr və incəsənətin inkişafı uğrunda genişlənən mübarizə məhz xalqı maarifləndirmək, şüurunu aydınlaşdırıb siyasi döyüşlər meydanını gətirmək arzusu ilə bağlı idi. I rus inqilabından sonra bir-birinin ardınca yaradılmış «Nəşri-maarif», «Nicat», «Səadət», «Səfa» kimi cəmiyyətlər və onların həyata keçirdikləri saysız-hesabsız mədəni-kütləvi tədbirlər: açılan məktəblər, verilən teatr tamaşaları, nəşr edilmiş qəzet-jurnallar geniş kütləni maarifləndirmək, mədəniləşdirmək, tərəqqi yoluna çıxarmaq, son nəticədə ağır həyatlarını yüngülləşdirmək, fərəhsiz məişətinə işıq şüası gətirmək ideali ilə bağlı idi.

XX əsrin başlanğıcında uşaq ədəbiyyatı yaratmağın zəruri tələb olduğunu nümayiş etdirən yazılar iki millət xadiminin şəxsi subyektiv fikri deyildi. Bunlar milli intibah dövründə geniş ziyalı kütləsinin fikrini ifadə edirdi. Arxiv sənədləri və mətbuatda dərc olunmuş məqalələr belə bir fikri deməyə imkan verir ki, əsrimizin başlanğıcında uşaq ədəbiyyatı yaratmaq ideyası bütün ziyalıları düşündürmüşdür. Onun yaradılması uğrunda mübarizə müxtəlif siyasi cərəyanlara mənsub olan yazıçılar, C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, Ə.Hüseynzadə, Ə.Ağayev, M.Ə.Rəsulzadə, R.Əfəndiyev və b. eyni səviyədə iştirak etmişlər.

Əsrin maarif xadimləri uşaq ədəbiyyatının qarşısında duran məsələlər haqqında mühakimələr yürüdür, beləliklə onun inkişafına istiqamət verməyə nail olurdu.

Açar Sözlər: Xalq maarifi, Milli mətbuat, Qəzet, Jurnal, Teatr, Uşaq ədəbiyyatı

THE STRUGGLE FOR CHILDREN'S LITERATURE AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Vüqar ƏHMƏD

ABSTRACT

At the beginning of the 20th century expanding struggle for the development of public education, the national press, the theater and the art in conditions of great revolutionary conflict was due to the desire to educate the people, clarify their consciousness and bring them to the field of political battles. After the first Russian revolution the societies such as "Neshri-maarif", "Nijat", "Seadet", "Sefa" that were created one after another and numerous cultural and mass events that they held: schools, theater performances, published newspapers and magazines was connected with the ideal of enlightening and civilizing the masses, leading them to the way of progress, ultimately making their difficult lives easier and shedding light on their unhappy life.

The writings that revealed the necessity of creating children's literature at the beginning of the 20th century were not the personal subjective thoughts of two national figures. They expressed the opinion of large mass of intellectuals during the national renaissance period. The archival materials and the articles published in press allows us to express such a thought that the idea of creating children's literature has made all intellectuals think at the beginning of our century. Writers from different political movements such as J.Mammadguluzade, M.A.Sabir, A.Huseynzade, A. Aghayev, M.A.Rasulzade, R.Afandiyev and others participated in the struggle for its creation at the same level.

Intellectuals of the century passed judgments about the problems facing children's literature and so they were able to direct its development.

Keywords: Public education, National press, Newspaper, Journal, Theatre, Children's literature

HƏBİB FƏRŞBAF VƏ UŞAQ ƏDƏBİYYATI

Kifayət MƏMMƏDOVA

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat
İnstitutu, Cənubi Azərbaycan Ədəbiyyatı şöbəsi
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
vuqar.ehmed.63@mail.ru

XÜLASƏ

Həbib Fərşbaf müasir Azərbaycan ədəbiyyatının ən görkəmli təmsilçilərindən biridir. Xalq ruhunun gözəl bilicisi, milli xüsusiyyətlərimizin mahir sərrafı, insan səciyyələri zənginləşmiş yaradıcı şəxsiyyətdir. Ana dili şeirimizin, nəsrimizin, uşaq ədəbiyyatının dəyərli simalarındandır. Həbibin könül dünyası uşaqların arzu, istəkləri ilə uzun illərdir k1, bəzənibdir. Onun əsərlərindən görünür k1, ürəyində uşaqlara bəslədiyi məhəbbətin böyük yeri vardır. Həbibin uşaq şeirlərinin əsas mayasını təmsil mahiyyətli nağıllar təşkil edir.

Həbibin əsərlərindən görünür ki, o uşaq dünyasını çox yaxşı tanıyır. Buna görə də, o bacarıqla uşaqlar üçün məna dolu nağıllar, ürək oxşayan şeirlər, sevinc bəxş edən hekayələr yazır, yaradır.

Həbib Fərşbaf təkcə şeir deyil, nəsr sahəsində də gözəl, maraqlı, yaddaqalan hekayələrin müəllifidir. “Bir sevgi bir ömür”, “Süleyman”, “Qara gış”, “Humay” və s. hekayələrində xalqımızın keçmiş həyat tərzi, o vaxtlarda kəndlərin ictimai-iqtisadi vəziyyəti, o dövrün ruhu, nəfəsi, eləcə də müəyyən bir nəslin həyat tarixi sənətkarlıqla canlanıbdır.

Açar Sözlər: Şifahi xalq ədəbiyyatı, Şeir, Hekayə, Nağıl, Nəsr, Bayatı, Atalar sözü

HABIB FARSHBAF AND CHILDREN'S LITERATURE

Kifayət MAMMADOVA

ABSTRACT

Habib Farshbaf is one of the most prominent representatives of modern Azerbaijani literature. He is an excellent connoisseur of the national spirit, knowledgeable about our national characteristics, and a creative personality enriched with human qualities. He is one of the valuable figures of poetry, prose, and children's literature in the Azerbaijani language. Habib's inner world has been decorated with children's wishes for many years. It is clear from his works that love for children occupies a large place in his heart. Habib's children's poems are based on metaphorical fairy tales.

Habib's works demonstrate his profound understanding of the the children's world. Therefore, he skillfully writes and creates meaningful fairy tales, heartfelt poems and joyful stories for children.

Habib Farshbaf is the author of beautiful, interesting and memorable stories not only in poetry, but also in prose. In his stories “One Love, One Life”, “Suleiman”, “Harsh Winter”, and “Humai” and other works, he has artistically revived the historical life of the people, socio-economic situation in villages in the past, the spirit of that time, as well as the life history of a certain generation.

Keywords: Oral folk literature, Poem, Story, Fairy tale, Prose, Lyrical quatrains-bayati, saying

SOME CURRENT ISSUES OF THE HISTORY OF CENTRAL ASIA

Prof. Dr. Shohistahon ULJAEVA MAMAJONOVNA

National Research University Tashkent

Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers

uljaevashohistahon@gmail.com

ABSTRACT

This article covers some current issues of the history of Central Asia. It analyzes the research conducted by historians of the Central Asian republics today and the trends observed in them.

In the article, the history of kingdoms and states belonging to the same historical period is interpreted from different perspectives in different republics. The process of joining some states that were not established in their territories is being interpreted as a history of invasion. Some scholars claim that their republican nation was the main driving force and Master of History. These are one-sided views and the history of the peoples who lived in the same geopolitical space should be covered objectively.

In this article, the author proposes to write the history of the peoples of Central Asia together with the scientists of the neighboring countries.

Keywords: Nation, Central Asia, History, Integration, Inter-ethnic relations

MARKAZIY OSIYO TARIXINING BA'ZI DOLZARB MASALLARI

Prof. Dr. Shohistahon ULJAEVA MAMAJONOVNA

Ushbu maqolada Markaziy Osiyo tarixining ayrim dolzarb masalalari yoritilgan. Unda bugungi kunda Markaziy Osiyo respublikalari tarixchilari tomonidan olib borilayotgan tadqiqotlar va ularda kuzatilayotgan tendentsiyalar tahlil qilingan.

Maqolada bir tarixiy davrga mansub saltanat va davlatlar tarixi turli respublikalarda turli nuqtai nazardan talqin etilgan. O'z hududlarida tuzilmagan ayrim davlatlarning qo'shilish jarayoni bosqinchilik tarixi sifatida talqin qilinmoqda. Ayrim olimlarning ta'kidlashicha, ularning respublika xalqi tarixning asosiy harakatlantiruvchi kuchi va ustasi bo'lgan. Bular biryoqlama qarashlar va bir geosiyosiy makonda yashagan xalqlar tarixini xolis yoritib borish kerak.

Muallif ushbu maqolasida qo'shni mamlakatlar olimlari bilan birgalikda Markaziy Osiyo xalqlari tarixini yozishni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: Millat, O'rta Osiyo, Tarix, Integratsiya, Millatlararo munosabatlar

ISSUES OF THE SOCIAL STATE, JUSTICE AND LEGALITY IN THE POLITICAL- LEGAL DOCTRINE OF EASTERN THINKERS

Firyuza Abdurashidovna MUKHITDINOVA

Doctor of Law, Tashkent State Law University, professor,
feruza.mukhitdinova@gmail.com

ANNOTATION

The article analyzes the issue of the formation of a new scientific worldview facing the Social Sciences. Works about the formation and development of views of Eastern thinkers on society, Public Administration, Law, were scientifically studied by the author. The emphasis is on the importance of such concepts as the legal and social state, politics, democracy, legislation, Justice. Having further studied the political and legal teachings of Oriental scientists from the point of view of jurisprudence, it was recommended to widely use it in the formation of a legal state, civil society.

Keywords: Legal and social state, Politics, Democracy, Legislation, Justice

ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИ СИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТИДА ИЖТИМОИЙ ДАВЛАТ, АДОЛАТ ВА ҚОНУНИЙЛИК МАСАЛАЛАРИ

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна

АННОТАЦИЯ

Мақолада ижтимоий фанлар олдида турган янги илмий дунёқарашни шакллантириш масаласи таҳлил этилган. Муаллиф томонидан Шарқ мутафаккирларининг жамият, давлат бошқаруви, ҳуқуқ, тўғрисидаги қарашлари шаклланиши ва ривожланиши ҳақида асарлар илмий ўрганилган. Ҳуқуқий ва ижтимоий давлат, сиёсат, демократия, қонунчилик, адолат каби тушунчаларнинг аҳамиятига эътибор қаратилган. Шарқ олимларининг сиёсий-ҳуқуқий таълимотларини ҳуқуқшунослик нуқтаи назаридан янада тадқиқ этиб, ундан ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамияти шаклланишида кенг фойдаланиш тавсия этилган.

Калит сўзлар: ҳуқуқий ва ижтимоий давлат, сиёсат, демократия, қонунчилик, адолат

SEMAVİ DİNLERDE KUDÜS VE MESCİDİ AKSA

Dr. Hayri ERENAY

Başkanlık Müftüsü

erenayhayri@gmail.com

ÖZET

Kudüs ve Mescid-i Aksa, birçok peygambere ev sahipliği yapmış, vahye muhatap olan kavimlerle peygamberlerin tevhit mücadelesine şahitlik etmiştir. İslami kaynaklara göre Hz İbrahim'in Kudüs' hicret etmesiyle başlayan tevhit mücadelesi, Hz. İsa ile devam etmiştir. Son peygamber Hz. Muhammed, miraca Kudüs'teki kutsal mabet Mescid-i Aksa'dan yükselmiştir.

Kudüs'ün içinde bulunduğu kadim coğrafyalardan birisi olan Filistin bölgesi, tarihten günümüze tevhit ve küfrün mücadelesine şahit olmuş, Mescid-i Aksa bu mücadelenin merkezinde yer almıştır. Stratejik konumundan dolayı, tarih boyunca birçok saldırı, savaş ve yağmaya maruz kalan Kudüs, sık sık el değiştirmiş kutsal mabet savaşlarda büyük zarar görmüştür. Yaşanan bu işgal ve el değiştirmelerde galip gelen devletlerin, bölgede kendi kültürlerini hakim kılmak için verdikleri mücadele bu coğrafyanın bir çok kültürü içinde barındırmasına yol açmıştır.

Çok sayıda peygamber kabrini içerisinde barındıran kutsal şehir, Davut, Süleyman, Zekeriyya, İsa peygamber ve diğer peygamberlerin yaşadığı zorlu sınavlara şahitlik etmiştir. Son peygamber Hz. Muhammed'in de Kudüs ve Mescid-i Aksa ile yolu kesişmiş, kutsal mescit, İsrâ ve Miraç hadisesine ev sahipliği yapmıştır. Müslümanlar, namazlarda Kabe'ye dönülmesi emrini içeren kible ayeti gelinceye kadar namazlarını Mescid-i Aksa'ya yönelerek eda etmişlerdir.

Hal böyle olunca Kudüs, Yahudi, Hristiyan ve Müslümanlarca kutsal kabul edilerek saygı görmüştür. Bu üç semavi dinin mensuplarının, Kudüs şehrinde barış içinde yaşadıkları dönemlerde bölgeye huzur hâkim olmuş, çatışma içinde oldukları dönemlerde ise Kudüs ve insanlık barışa hasret kalmıştır. İslam peygamberi Hz. Süleyman ve Müslümanların şehirde yönetimi ele aldıkları dönemlerde, Kudüs ve Mescidi Aksa'da barış hâkim olmuş, bölgede imar ve şehirciliğin ilerlemesiyle ekonomik refah seviyesi en üst düzeye çıkmıştır.

Bu tecrübelerden anlaşılıyor ki Kudüs ve Mescid-i Aksa başta olmak üzere, Ortadoğu bölgesinde barış ve kardeşlik hakim olup, mabetlerde ibadet edenler kendini güvende hissettiklerinde, dünya da güven ve huzur hakim olacaktır. Çalışmamızda, Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın tarihi, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'daki yeri ve kutsiyetine değinilecek, bölgede barışın hakim olması için geçmişteki olumlu tecrübelere dikkat çekilecektir.

COVID19 İLE BİRLİKTE ARTAN OTOMASYONLAŞMA SÜRECİNİN İŞSİZLİĞE ETKİSİ: BURSA ÖRNEĞİ

Şeyma TÜTÜNCÜ

Bursa Teknik Ün., İnsan ve Toplum Bilimleri Fak.

ORCID ID: 0000-0002-7129-120X

seymatutuncu9@gmail.com

ÖZET

Dünyada bir devrim gerçekleşmektedir. Dördüncü Sanayi Devrimi olarak nitelediğimiz bu devrim bir önceki devrimlerden farklı olarak işgücü becerilerine odaklanmıştır. Endüstri 4.0 deyince aklımıza ilk gelen kavramlardan olan otomasyon bu devrimin bileşenlerindedir. Özellikle bu dönemde ortaya çıkan “ışsıksız/karanlık fabrika”lar bu yeni modeli açıklamaktadır. Yeni modelin üretim araçlarından olan robotlar eski zamanlarda kullanılan basit araçların gelişmiş birer versiyonudur. Robotlar günümüzde üretimde verimliliği arttıran ve maliyeti düşüren araçlardır. Özellikle otomotiv sektöründe tercih edilen üretimde hataları ortaya çıkaran robotlar zamandan tasarruf sağlarken verimliliği de büyük ölçüde arttırmaktadır. Toplumlar otomasyonlaşma ile bu dönüşümün eşliğindeyken Covid-19 kriziyle birlikte farklı bir boyuta girmiştir. Kapitalizm tarih boyunca krizlerle karşı karşıya kalmıştır. İlki 2008-2009 yılında güvencesiz istihdamın sonucunda ortaya çıkan finansal kriz olmuştur. “Büyük Resesyon” olarak adlandırılan bu krizden 12 yıl sonra küresel ekonomi yeni bir yavaşlama sürecine girmiştir. Koronavirüs pandemisiyle de bu ekonomik kriz farklı bir boyuta ulaşmıştır. Özellikle bu dönemde bulaş riskini azaltmak için hükümetlerin uyguladıkları politikaların ardından birçok sektör insan faktörü yerine yapay zeka temelli uygulamalara geçmiştir. Belki onyıllar içinde olacak bu değişimi Covid-19 pandemisi hızlandırmıştır. Pandeminin de etkisiyle otomasyonlaşmanın hızlı bir şekilde yayılması ve yakın gelecekte de Covid-19 gibi farklı virüslerle karşı karşıya kalma ihtimali olduğundan çalışanların yerine robotların mı tercih edileceği meselesi tekrar gündeme gelmiştir. Bu mesele şüphesiz çalışanların karakterini de dönüştürmektedir. Endüstriyel rutinle birlikte çalışanların yapacağı işler robotlarla birlikte sınırlandırılmıştır. Bu durum çalışanların işgücü becerilerini zayıflatarak, emeklerini nesneleştirmelerinin önüne geçmiştir. Vasıfsız bir çalışanın bile bir şeyi yapmış olmasının verdiği gururu engelleyerek yaptığı işe yabancılaşmasına neden olmuştur. Bu çalışmanın amacı, Endüstri 4.0 teknolojilerinin ve otomasyon sürecinin artmasıyla birlikte Covid-19 salgınının dijital dönüşüm sürecine etkileri ve bu etkilerin gelecekte insan gücüne olan ihtiyacı azaltacağını ve özellikle robotlarla çalışanların yaptığı işi sorgulayarak karakter bütünlüğünü bozma durumunu Richard Sennett’in “Karakter Aşınması” kitabı üzerinden incelemektir. Bu kapsamda Bursa’da otomotiv fabrikalarında gerçekleştirilmiş araştırmada 7 demografik özellikleri içeren soru ile Akpolat ve Çetin (2019) tarafından geliştirilmiş 22 maddeden oluşan “Karakter Aşınması” ölçeğinin yer aldığı anket kullanılmıştır. Araştırmanın yöntemi karma desendir. Amaca yönelik sorular yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak 10 yöneticeye uygulanacak ve elde edilen verilerin içerikleri yorumlanacaktır. Araştırmanın ilk hipotezi “Covid-19 döneminde artan otomasyon işsizliğe neden olmaktadır.” İkincisi, “Covid-19 döneminde artan otomasyonlaşma güvencesizliğe neden olmaktadır.” Son hipotezi ise “Covid-19 döneminde robotların daha fazla kullanılması çalışanların aidiyetini azaltmaktadır” şeklinde oluşturulmuş ve karakter aşınması ile demografik değişkenler ilişkisine de bakılacaktır. Sonuçlar yorumlanarak, öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Otomasyon, Robotlar, Covid-19, İşsizlik, Karakter aşınması

*Bu bildiri Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında yürütülmekte olan “Covid19 İle Birlikte Artan Otomasyonlaşma Sürecinin İşsizliğe Etkisi: Bursa Örneği” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

THE IMPACT OF INCREASED AUTOMATION PROCESS ON UNEMPLOYMENT DUE TO COVID-19: A CASE STUDY OF BURSA

Şeyma TÜTÜNCÜ

ABSTRACT

Revolution has been taking place in the World. The fourth industrial revolution, as we describe, focuses on labor skills, unlike the previous revolutions. Automation which is one of the primary terms that comes to our minds when we talk about Industry 4.0 is among the components of this revolution. The “unilluminated/dark” factories that came out specifically in this era account for this new model. Being the mediums of production for the new model, the robots are the developed versions of basic mediums that were used in the past. Today, Robots are the mediums that boost productivity and decrease the cost of production. Preferred especially for the Automobile sector and uncovering the faults in production, the Robots augment the production to a great extent while saving time as well. Societies, while at the edge of this transformation, stepped into a different dimension with the crisis of COVID-19. Throughout history Capitalism has faced crises, the first of which was the financial crisis that came out as a result of precarious employment in 2008-2009. 12 years after this crisis called as the “Great Recession”, the global economy has entered into a new period of slowdown. This economic crisis reached an unusual dimension as a result of the Coronavirus pandemic. After governments’ policies aimed to diminish the risk of infection, a great number of sectors during this period switched to artificial intelligence-based applications instead of human factor. The COVID-19 pandemic accelerated this transformation that may take decades. Because of the quick expansion of Automation and having possibility of facing with different viruses similar to COVID-19 in the near future, the issue of whether robots will be preferred over human workers has come into the agenda again. This issue, without doubt, changes the personality of the workers as well. With the industrial routine, robots have limited the work done by workers. Weakening the workforce skills of the workers and hindering the materialization of their labor, this situation has caused even an unskilled worker to feel alienated from their work by preventing them from taking pride in accomplishing anything. The purpose of this study is to examine the effects of the increasing use of Industry 4.0 technologies and automation processes along with the impact of the Covid-19 pandemic on the digital transformation process. It also aims to explore how these effects will reduce the future need for human labor and potentially disrupt character integrity, especially in jobs performed by robots, through an analysis based on Richard Sennett's book "The Corrosion of Character." In this concept, a questionnaire that includes 7 questions regarding demographic features, as well as a “Character Corrosion” scale which is composed of 22 questions prepared by Akpolar and Çetin (2019), was used in a study carried out in automobile factories in Bursa. The methodology of the research is mixed-pattern. Goal-oriented questions were directed to 10 executives by using a semi-structured interview technique and the content of the data obtained was interpreted. The study’s hypotheses were built up respectively as “increased automation during COVID-19 is causing unemployment,” “increased adopting automation during COVID-19 is causing precarity,” and “increased usage of robots during COVID-19 decreases workers’ engagement.” The relation between character corrosion and demographic variables is going to be examined and recommendations are going to be provided by interpreting the results.

Keywords: Industry 4.0, Automation, Robots, Covid-19, Unemployment, Character corrosion

*This paper was derived from master’s thesis that is conducted in Sociology Department of the Graduate Education Institute of Bursa Technical University titled as “The impact of increased automation process on unemployment due to COVID-19: A case study of Bursa”

AVUKATLIK SÖZLEŞMESİNDE AŞIRI YARARLANMANIN SONUÇLARI

Araş. Gör. Banu ATLI DARCAN
Dokuz Eylül Ün., Hukuk Fak.
ORCID ID: 0000-0002-0739-3308
atlibanu@gmail.com

ÖZET

Avukatlık sözleşmesinde avukatın hukuki yardım sağlama şeklindeki iş görme edimine karşılık müvekkil (Avukatlık Kanunu m. 164/f. 4, c.2 istisna olmak üzere) ücret ödeme borcunu üstlenir. Taraflar ücreti götürü, dava veya hükmedilenin değerine göre, zamana veya başarıya bağlı olacak şekilde ve hatta bu ücret türlerini karma biçimde bir araya getirerek serbest iradelerine göre kararlaştırabilir. Ancak taraflarca yapılan ücret anlaşması, Avukatlık Kanunu'ndaki sınırlamalara riayet etmenin yanı sıra Türk Borçlar Kanunu'ndaki geçerlilik şartlarını da ihtiva etmelidir. Avukatlık sözleşmesinde ücretin türü fark etmeksizin aşırı yararlanma gündeme gelebilir. Bu bakımdan, harcanan zamana göre ücret veya götürü ücret yahut başarı priminin bulunduğu karma ücret türünden hangisinin kararlaştırıldığı önemsizdir. Bu çalışma ile avukatlık sözleşmesinde aşırı yararlanmanın bulunmasının, özellikle edimler arasındaki açık oransızlığın Türk Borçlar Kanunu'nun aşırı yararlanma ve ahlâka aykırılık hükümleri ile Avukatlık Kanunu m. 163/f. 2 ve m. 164/f. 4 kapsamında ele alınması, müvekkil tarafından sözleşme ile bağlı olunmadığının bildirilmesi durumunda ücretin akıbeti, aşırı yararlanma ve/veya ahlâka aykırılığın mevcut olduğu uyuşmazlıklarda Yargıtay kararlarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada ayrıca İsviçre ve Alman hukuklarında avukatlık sözleşmesi bakımından aşırı yararlanmanın bulunmasının sonuçları incelenerek Türk hukuku bakımından çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avukatlık Sözleşmesi, Ücret Anlaşması, Aşırı Yararlanma, Avukatlık Ücret Anlaşmasının Geçersizliği

CONSEQUENCES OF UNFAIR ADVANTAGE IN ATTORNEY CONTRACT

Res. Assist. Banu ATLI DARCAN

ABSTRACT

In attorney contract, the client undertakes the obligation to pay remuneration (with the exception of Article 164/4, sent. 2 of the Attorneyship Law) in return for the lawyer's performance of the act of providing legal services. The parties may freely agree on a fixed fee, based on the value of the case or the award (contingent on the case's outcome), a fee based on time or success, or even a combination of these types of fees. However, the fee agreement concluded by the parties must not only comply with the limitations of the Attorneyship Law, but also include the validity requirements of the Turkish Code of Obligations. Regardless of the type of fee, unfair advantage may arise in an attorney agreement. In this respect, it is irrelevant which type of fee is agreed, such as a fee based on the time, a fixed fee or a mixed fee that includes a success premium. This study aims to examine the existence of unfair advantage in the attorney agreement, particularly the clear disproportionality between the performances, within the scope of the provisions of the Turkish Code of Obligations on immoral and unfair advantage, Articles 163/2 and 164/4 of the Attorneyship Law, the fate of the fee in the event that the client notifies that s/he is not bound by the contract, and the evaluation of the decisions of the Court of Cassation in disputes involving the presence of unfair advantage and/or immoral. The study will also examine the consequences of the existence of unfair advantage in Swiss and German law in terms of the attorney agreement, and provide recommendations under Turkish law.

Keywords: Attorney Contract, Remuneration Agreement, Unfair Advantage, Invalidity of Attorney Remuneration Agreement

**THE CIVIL LIABILITY OF THE CARRIER INTERNATIONAL AIR:
CASE OF LOST BAGGAGE**

Drs. MATABARO MANEGABE Suleiman

Hope Africa University Bujumbura

République du Burundi

josephkabinmatabaro@gmail.com

ABSTRACT

Our article deals with the civil liability of an international air carrier: case of loss of luggage. Worrying questions motivated this choice. What are the legal conditions for the implementation of the civil liability of the international air carrier: case of loss of luggage? To which category of legal orders does the civil liability of the international air carrier provided for by the Warsaw Convention of 1929, the Montreal Convention of 1999 belong? How is the compensation of the international air transport passenger who is the victim of lost luggage operated? These are the questions that guided our research. More than one passenger uses the aircraft to travel with their baggage. It is imperative for victims of lost luggage linked to the carrier by contract to know how to move to court to find compensation.

To answer our problem, the following hypotheses have been formulated: the legal conditions for the implementation of the civil liability of the international air carrier in the event of loss of passenger baggage are: the existence of the fault that caused the damage, the causal link between this fault and the damage suffered;

The civil liability provided for by these two conventions (C.V 1929 and C.M 1999) is contractual due to the fact that the existence of a contract of carriage is necessary for the application of conventions under the terms of their first articles, which provides that the liability based on the agreements would be of a contractual nature between the international air carrier and the passenger who lost his checked or hand luggage;

Legally, the compensation of a passenger for loss of luggage takes place after having established the civil liability of the author of the fault who caused damage to the victim. In the absence of an amicable arrangement, it is determined by the judge of a competent court based on the conventions mentioned above and the internal laws relating thereto.

At the end of the data analysis and their interpretation, the results obtained confirm our research questions; hence some suggestions were made to the main actors concerned.

Keywords: Liability, Civil, Carrier, International, Air, Loss and Baggage

DE LA RESPONSABILITE CIVILE DU TRANSPORTEUR INTERNATIONAL AERIEN: CAS DE PERTE DES BAGAGES

Drs. MATABARO Manegabe Suleiman

RESUME

Notre article porte sur la responsabilité civile de transporteur international aérien : cas de perte de bagages. Des questions préoccupantes ont motivé ce choix. Quelles sont les conditions juridiques de la mise en œuvre de la responsabilité civile du transporteur international aérien : cas de perte de bagages ? A quelle catégorie d'ordres juridiques appartient la responsabilité civile du transporteur international aérien prévue par la convention de Varsovie de 1929, la Convention de Montréal de 1999 ? Comment s'opère l'indemnisation du passager du transport aérien international victime de perte de bagages ? Telles sont les questions qui ont guidé notre recherche. Plus d'un passager utilise les aéronefs pour se déplacer avec leurs bagages. Il est impérieux pour les victimes de perte de bagages liée au transporteur par contrat de savoir comment se mouvoir en justice pour trouver réparation.

Pour répondre à notre problématique, les hypothèses suivantes ont été formulées : les conditions juridiques de la mise en œuvre de la responsabilité civile du transporteur aérien international en cas de perte de bagages du passager sont : l'existence de la faute ayant causé le dommage, le lien de causalité entre cette faute et le dommage subi ;

La responsabilité civile prévue par ces deux conventions (C.V 1929 et C.M 1999) est contractuelle du fait que l'existence d'un contrat de transport est nécessaire à l'application de conventions aux termes de leurs premiers articles, qui prévoit que la responsabilité fondée sur les conventions serait de nature contractuelle entre le transporteur aérien international et le passager en perte de ses bagages enregistrés ou bagages à mains ;

Juridiquement, l'indemnisation d'un passager en perte de bagages s'opère après avoir établi la responsabilité civile de l'auteur de la faute qui a causé dommage à la victime. A défaut d'arrangement amiable, elle est déterminée par le juge d'un tribunal compétent en s'appuyant sur les conventions citées ci-haut et sur les lois internes y relatives.

A l'issue de l'analyse des données et de leur interprétation, les résultats obtenus confirment nos questions de recherche; d'où certaines suggestions ont été formulées à l'endroit des principaux acteurs concernés.

Mots-clés: Responsabilité, Civile, Transporteur, International, Aérien, Perte et bagages

ƏNVƏR MƏMMƏDXANLI YARADICILIĞINDA MÜASİRLİK DUYĞUSU

Elmira BABAYEVA

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
XX əsr (sovet dövrü) Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsinin böyük
elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
gulbeniz-babayeva@mail.ru

ÖZET

Azərbaycan ədəbiyyatının 30-cu illər nəslinə mənsub olan Ənvər Məmmədخانlı zəngin və çoxşaxəli yaradıcılığı ilə ədəbiyyat tariximizdə özünəməxsus yer tutan sənətkarlarımızdandır. Sənət dünyasına 1936-cı ildə "Bakı gecələri" kitabında toplanan "Ananın nəziri", "Kiçik məktub" və "Qaralmaz günəş" hekayələri ilə gələn Ənvər Məmmədخانlının uğurlu əsərləri ədəbiyyatımıza orijinal üslub, yeni ab-hava gətirdi. Yazıcının yaradıcılığında xüsusi yer tutan, Azərbaycan xalqının mübarizələrlə dolu keçmişinin bədii inikasını verən "Babək" tarixi romanı, "Fətəli xan", "Leyli və Məcnun" filmlərinin ssenarisi, "Şərqi səhəri", "Od içində" pyesləri Ənvər Məmmədخانlıya milyonlarca oxucu və tamaşaçı sevgisi qazandıra bilmişdir. Bununla yanaşı yazıcının yaradıcılığında müharibənin insanlara vurduğu maddi və mənəvi zərbələri əks etdirən hekayələr, Cənubi Azərbaycanda yaşayan həmvətənlərimizin acınacaqlı sosial həyatının mənzərələrini canlandıran əsərlər xüsusi yer tutur. Ənvər Məmmədخانlının 1937-1939-cu illərdə ailə-məişət mövzusunda qələmə aldığı "Ay işığında" və "Ayrıldılar" əsərləri oxucular tərəfindən böyük maraqla qarşılanan nəsr nümunələridir. Sonralar Ənvər Məmmədخانlı Azərbaycan ədəbiyyatına böyük töhfələr vermiş və ardıcıl olaraq "Ayna" (1939), "Vasya Luçik"(1942), "Analar və yollar"(1943), "Qərbə atəş"(1943), "Dirilik çeşməsi"(1944), "And" (1947), "Qızıl qönçələr"(1949), "Şərqi səhəri"(1949), "Hekayələr"(1954), "Balaca Nərgiz"(1955), "Hekayələr"(1956), "Seçilmiş əsərləri"(1960) və başqa maraqlı kitablarla oxucuların rəğbətini qazanmışdır. Bütün bunlar Ənvər Məmmədخانlının əsərlərindəki müasirlik duyğusunun bu gün də önəmli olduğunu göstərir və yazıcının əbədiyaşarlığını təmin edir.

Açar sözlər: Azərbaycan ədəbiyyatı, Ənvər Məmmədخانlı, Hekayə, Roman, Dram

THE SENSE OF MODERNITY IN THE WORKS OF ANVAR MAMMADKHANLI

Elmira BABAYEVA

ABSTRACT

Anvar Mammadkhanli, who belongs to the generation of Azerbaijani literature of the 30s, is one of our artists, who has a special place in our literary history with his rich and diverse creativity. The successful works of Anvar Mammadkhanli, who came to the world of art in 1936 with the stories "Mother's Vow", "Little Letter" and "The Dark Sun", collected in the book "Baku Nights", brought an original style and a new atmosphere to our literature. The historical novel "Babək", which gives an artistic vision of the past of the Azerbaijani people, which has a special place in the writer's work, the screenplay of the films "Fateli Khan", "Leyli and Majnun", the plays "The Morning of the East", "In the Fire", are loved by millions of readers and viewers. At the same time, in the writer's creativity, stories reflecting the impact of the war on people, and works depicting the sad social life of our compatriots living in South Azerbaijan occupy a special place. "In the light of the moon" and "Ayrıldılar" written by Anvar Mammadkhanli in 1937-1939 on the theme of family and household are examples of prose that have great impact on readers. Later, Anvar Mammadkhanli made great contributions to Azerbaijani literature and successively wrote "Ayna" (1939), "Vasya Luchik" (1942), "Mothers and Roads" (1943), "Fire in the West" (1943), "Fountain of Life" (1944), "And" (1947), "Golden Buds"(1949), "Eastern Morning"(1949), "Stories"(1954), "Little Daffodil"(1955), "Stories"(1956), "Selected Works" (1960) and other interesting books have won the sympathy of readers. All this shows that the sense of modernity in Anvar Mammadkhanli's works is still important today and ensures the eternal life of the writer.

Keywords: Azerbaijani literature, Anvar Mammadkhanli, Story, Novel, Drama

“MOLLA NƏSRƏDDİN” JURNALININ TÜRK DÜNYASINDA TƏDQIQI

Gülbəniz BABAYEVA

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsinin
aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
gulbeniz-babayeva@mail.ru

ÖZET

Məqalədə 25 il Şərqi dünyasını azadlığa, milli istiqlala səsləyən, bir əsrdən artıq Cənubi Azərbaycanda, İranda, Orta Asiyada, Türkiyədə və digər türkdilli xalqların yaşadığı coğrafi ərazilərdə geniş yayılan və satirik mətbuatın inkişafına, təkamülünə təsir göstərən “Molla Nəsrəddin” jurnalının tədqiqat tarixindən bəhs olunur. Jurnalın ardıcıl və sistemli şəkildə öyrənilməsi prosesinə XX əsrin 30-cu illərindən sonra başlanılmışdır. “Molla Nəsrəddin” jurnalının fundamental şəkildə tədqiqata cəlb olunmasının ilkin mərhələsi 1930-1940-ci illəri əhatə edir ki, bu dönəmin araşdırmaları, əsasən, siyasi-ideoloji baxımdan fərqli bir yanaşma sərgiləyir. XX əsrin əvvəllərində F.Köçərli, N.Nərimanov, Ü.Hacıbəyli, H.Minasazov, sonrakı mərhələlərdə isə Ə.Nazim, M.Ələkbərli, Ə.Şərif və başqa görkəmli şəxsiyyətlərin “Molla Nəsrəddin” jurnalı haqqında bir-birindən maraqlı və dəyərli yazılarına rast gəlinir. Dövri mətbuatda dərc edilən bu tədqiqatlarda “Molla Nəsrəddin” jurnalının müxtəlif istiqamətlərdə araşdırılmasının şahidi oluruq. “Molla Nəsrəddin” jurnalı nəşrə başladığı dövrdən Şərqi dünyasında, eləcə də Türkiyədə geniş yayılmış və tədqiqat predmetinə çevrilmişdir.

“Molla Nəsrəddin” jurnalı dünya xalqları arasında böyük şöhrət qazanmış, Fransa, İngiltərə, Almaniya və başqa ölkələrdə nəşr edilən bir çox mətbuat orqanlarında, ensiklopediya və icmallarda jurnalın Şərqi xalqlarının taleyindəki rolundan söhbət açılmış, molla-nəsrəddinçi şair və yazıçılar, xüsusilə də, M. Ə. Sabir və C. Məmmədquluzadənin müstəsna xidmətləri geniş şəkildə araşdırılmışdır. Türkiyədə bu satirik jurnal bir çox tədqiqatçıların diqqətini cəlb etmiş, dərgi və onun yazarları haqqında maraqlı mülahizələr irəli sürülmüşdür. “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbi və molla-nəsrəddinçilər haqqında Türkiyə şair və yazıçıları, tədqiqatçıları Nazim Hikmət, Hilmi Ucabaş, Məmməd Fuad Köprülü, İbrahim Altay Qövsü, Hüseyin Kazım Qədri, Səlim Rəfiq Rəfiqoğlu, Əbdülvahab Yurtsevər və başqa görkəmli şəxsiyyətlər dövri mətbuatda, ədəbiyyat tarixi kitablarında və bir çox mənbələrdə maraqlı məlumatlar vermişlər. “Molla Nəsrəddin” jurnalının çağdaş mərhələdə müxtəlif istiqamətlərdə və fərqli aspektlərdə araşdırılması bu gün də uğurla davam etdirilir və mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Açar Sözlər: “Molla Nəsrəddin” jurnalı, tədqiqat tarixi, Məmməd Fuad Köprülü, Əziz Nesin, İsa Həbibbəyli

STUDY OF “MOLLA NASREDDIN” MAGAZINE IN THE TURKISH WORLD

Gülbaniz BABAYEVA

ABSTRACT

The article talks about the research history of “Molla Nasreddin” magazine, which for 25 years called the Eastern world for freedom and national independence, was widely spread in South Azerbaijan, Iran, Central Asia, Turkey and other geographical areas inhabited by Turkic-speaking peoples and influenced the development and evolution of the satirical press for more than a century. The process of studying the journal in a consistent and systematic way was started after the 30s of the 20th century. The initial stage of the fundamental involvement of the “Molla Nasreddin” magazine in the research covers the 1930-1940s, and the researches of this period mainly exhibit a different approach from the political-ideological point of view. At the beginning of the 20th century, F. Kocharli, N. Narimanov, U. Hajibeyli, H. Minasazov, and in the later stages, A. Nazim, M. Alekbarli, A. Sharif and other prominent personalities wrote about the “Molla Nasreddin” magazine. In these studies published in periodicals, we witness the investigation of “Molla Nasreddin” magazine in various directions. Since its publication, “Molla Nasreddin” magazine has been widely distributed in the Eastern world, as well as in Turkey, and has become the subject of research.

“Molla Nasreddin” magazine has gained great fame among the peoples of the world, many press agencies, encyclopedias and reviews published in France, England, Germany and other countries have discussed the role of the magazine in the fate of the peoples of the East. Molla Nasreddin poets and writers, especially exceptional services of Sabir and C. Mammadguluzadeh have been widely explored. In Turkey, this satirical magazine has attracted the attention of many researchers, and interesting opinions have been put forward about the magazine and its authors. Turkish poets and writers, researchers Nazim Hikmet, Hilmi Ujabash, Mammad Fuad Köprülü, Ibrahim Altay Govsi, Huseyin Kazim Qadri, Salim Rafiq Rafioglu, Abdülvahab Yurtsever and other prominent personalities about the “Molla Nasreddin” literary school and Mollanasreddins in periodical press, literary history books and many sources have provided interesting information. The investigation of “Molla Nasreddin” magazine in the modern stage in different directions and from different aspects is successfully continued today.

Keywords: “Molla Nasreddin” magazine, Research history, Mammad Fuad Köprülü, Aziz Nesin, Isa Habibbayli

AGGRAVATION OF THE ECOLOGICAL SITUATION IN THE ARAL SEA AND ITS SURROUNDINGS

Dr. Prof. YUNUSOVA KHURSHIDA ERKINOVNA

Khurshida@mail.ru

ABSTRACT

The Aral Sea is considered to be one of the largest freshwater and non-flowing lakes located in the desert region of the world, and it is the fourth largest in the world, and the second largest in the Soviet Union after the Caspian Sea. The sea receives water mainly from Amudarya and Syrdarya. When the island's water did not recede, the sea level received sunlight equivalent to 7 billion tons of conditional fuel capacity every year. This was equal to the total capacity of fossil fuels in the country. About 40 percent of sunlight is absorbed by seawater, creating a warm climate favorable for agriculture over a large radius. In the 1960s, the depth of the island was 53 meters, and its total area was 66.1 square meters. km. established By 1987, its water area decreased to 20,000 sq. km. The total volume of water has doubled, the coastline has shrunk from 30 km to 80 km, two-thirds of this area has turned into salt marshes, and atmospheric pollution has increased 5 times the norm.

Reservoirs were misplaced to develop reserve lands for cotton cultivation. There are more than 50 reservoirs in Central Asia, which used to release water to irrigate cotton. The water did not fully reach Syrdarya and Amudarya. The largest reservoirs in Uzbekistan were located in the Andijan region on the Syr Darya river. Built in 1959-1967, three large reservoirs built in the Karakum Canal in Turkmenistan received 300 m³ of water per second from the Amudarya. These conditions naturally caused the sea to dry up. It had a serious impact on agriculture and animal husbandry in Kyzylorda of Kazakhstan, Tashkhovuz of Turkmenistan, Republic of Karakalpakstan of Uzbekistan, Khorezm, Navoi, Bukhara regions. Salt dunes exposed at sea level killed trees in Turkmenistan's orchards. A new sand-salt desert known as "Arolqum" has appeared on 5.5 million hectares of dry seabed. More than 75 million tons of dust and salts were released into the atmosphere every year from the sandy salt located in the field. The drinking water of the inhabitants of the island is contaminated with salt, and oncological, gynecological, gastrointestinal and liver diseases have increased among the population. Among women and children, especially lung, anemia and calcium deficiency diseases have increased dramatically.

Keywords: Aral Sea, Amudarya, Syrdarya, Ecology, Cotton growing

ОРОЛ ДЕНГИЗИ ВА УНИНГ АТРОФИДА ЭКОЛОГИК ВАЗИЯТНИНГ КЕСКИНЛАШУВИ

Юнусова Хуршида Эркиновна

Орол денгизи ер куррасининг чўл минтақасида жойлашган энг йирик, суви шўр ва оқмайдиған кўллардан ҳисобланиб, катталиги жиҳатидан дунёда тўртинчи, совет давлати ҳудудларида Каспий денгизидан кейин иккинчи ўринда турган. Денгиз сувни асосан Амударё, Сирдарёдан олған. Оролнинг суви пасаймаған вақтларда денгиз сатҳига ҳар йили 7 миллиард тонна шартли ёқилғи қувватига тенг қуёш нури тушган. Бу мамлакатда қазиб олинадиған жами ёқилғилар қувватига баробар бўлған. Қуёш нурининг тахминан 40 фоизини денгиз суви ютиб, катта радиусда қишлоқ хўжалиги учун қулай илиқ иқлимни юзага келтирган. 1960 йилларда Оролнинг чуқурлиги 53 метр бўлиб, унинг умумий майдони 66,1 кв. км. ни ташкил этган. 1987 йилга келиб, унинг акваторияси 20.000 кв.км.га камайиб кетди. Сувнинг умумий ҳажми икки марта, қирғоқ 30 км дан 80 км гача қисқариб, бу майдоннинг учдан икки қисми шўр ерларга айланған, атмосфера ифлосланиши меъёридан 5 марта ошған.

Пахтачиликни ривожлантириш учун кўриқ ерлар ўзлаштирилиши учун сув омборлари нотўғри жойлаштирилди. Ўрта Осиёда 50 дан зиёд сув омборлари бўлиб, улар пахтани суғориш учун сув чиқариб турган. Сув Сирдарё ва Амударёга тўлиқ етиб бора олмаған. Ўзбекистонда энг йирик сув омборлари Сирдарё оқимидаги Андижон вилоятида бўлған. 1959-1967 йилларда қурилған Туркменистондаги Қорақум канали ўзанида қурилған катта учта сув омборлари Амударёдан секундига 300 метр³ сув олди. Бу ҳолатлар табиийки денгизнинг қуриб боришига ҳам сабаб бўлди. Қозоғистоннинг Қизилўрда, Туркменистоннинг Тошҳовуз, Ўзбекистоннинг Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм, Навоий, Бухоро вилоятларидаги деҳқончилик ва чорвачиликка жиддий таъсир этди. Денгиз сатҳида очилиб қолған тузли барханлар, Туркменистоннинг мевазор боғлардаги дарахтларни нобуд қилди. Денгизнинг қуриған тубидан иборат 5.5 миллион гектар майдонда “Оролқум” деб номланувчи янги кум-тузли чўли пайдо бўлди. Майдонда жойлашған кумли тузнинг ҳар йили 75 миллион тоннадан кўп чанг ва тузлар атмосферага кўтарилди. Орол бўйи аҳолиси ичимлик сувлари тузлардан ифлосланиб, аҳоли орасида онкологик, гинекологик, ойқозон-ичак ва жигар касалликлари кўпайиб кетди. Аёллар ва болалар орасида айниқса, ўпка, камқонлик ва кальций етишмаслиги касалликлари кескин ортди.

Калит сўзлар: Орол денгизи, Амударё, Сирдарё, экология, пахтачилик

**"ПУТЬ АБАЯ" TRANSMISSION OF PROXIMAL SIGN AND PROXIMAL BEHAVIOR IN
M. AUEZOV'S NOVEL "THE WAY OF ABAI"**

Dr. Almagul KAZMAGAMBETOVA

Senior lecturer of Al-Farabi Kazakh National University

Almaty, Kazakhstan

alma_kaz70@mail.ru

Assoc. Prof. Dr. Bakyt AITBAYEVA

Kazakh National University named after Al-Farabi

Almaty, Kazakhstan

alma_kaz70@mail.ru

ABSTRACT

In this article reviews the mechanisms, ways and the methods of the proxem verbalization and behavioral proxem in the language of art literature. On the anvil of the article , installed case of proxems, their role and position in the art language of Kazakh and Russian peoples. This is characterized by the verbal proxem of communicators, who are Russian and Kazakh native-speakers. This article based on the analysis of factual materials from artistic works of (M. Auezov “the way of Abay”).

In the work described functional features proximodo behavior, describes the ways of verbalization of Proxim literary texts analyzed languages, revealed the national-cultural specificity of Proxim each of the researched languages and modes of transmission of Proxim in the artistic translation, the model of lexicographic source.

It seems that the conclusions made in the article allow us to expand the linguistic and cultural understanding of the role of proxemics in the language and the features of the rules of proxemic behavior that reflect the national and cultural specifics of the Russian and Kazakh languages.

Keywords: Proxem, Behavioral proxem, трансмиссия=verbalization, Mechanisms, Ways and the methods.

УЧЕБНОЕ ДВУЯЗЫЧИЕ: ВОПРОСЫ ИНТЕГРАЦИИ И ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ

Researcher Assemgul Manatovna MAULENOVA

maulnova1977@mail.ru

Языковые контакты являются одним из важнейших факторов экстралингвистического характера, способствующих образованию в языке определенных инноваций. Практически каждый язык испытывает в диахроническом процессе влияние соседних языков. Социальное и языковое взаимодействие между различными государствами и народами расширяет и углубляет языковые контакты. Как отмечает Н.Б. Мечковская, происхождение языка и его контакты с «себе подобными» – это силы, как бы спорящие друг с другом, с противоположных сторон формирующие своеобразие конкретного языка [1, 169]. Генетическое наследство выступает как внутренняя структурная определенность языка и основа его саморазвития. Контакты языков проявляются в их взаимодействии и взаимовлиянии друг на друга. Контакты – это наиболее заметные события языковой истории; именно языковые контакты более всего изменяют языки.

Сегодня очевидным фактом стало то, что возникла острая необходимость обеспечения рынка труда высококвалифицированными специалистами, свободно владеющими государственным и русским языками. Не вызывает сомнений и очевидная необходимость в конвертируемости образовательной парадигмы для решения государственных задач первостепенной важности: интеграция Казахстана в мировую экономику, конкурентоспособность выпускников отечественных вузов, удовлетворение спроса на рынке труда и др.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ANAYASASINDA 2022 YILINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER SONRASI ANAYASA YARGI SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

Dr. Aigerim SERDALİYEVA

Kazakistan

ORCID ID: 0000-0003-3824-6025

aserdaliyeva@gmail.com

ÖZET

Anayasa mahkemeleri, demokrasi ilkeleri ve insan haklarının korunması prensiplerine dayanan modern ülkelerin çoğunda bulunur. Kazakistan Cumhuriyeti de çok yakın bir zamanda mevcut Anayasa Konseyini Anayasa Mahkemesine dönüştürmüştür. Bu gelişme, hukukun üstünlüğü alanında Kazakistan'daki en başarılı gelişmelerden biri olarak değerlendirilebilir. 1992'den 1995'e kadar Kazakistan'da Anayasa Mahkemesi faaliyet göstermiş olmasına rağmen, 1995 yılında yeni anayasanın kabul edilmesiyle kaldırıldı ve yerine 2023 yılına kadar faaliyet gösteren Anayasa Konseyi kuruldu.

Bu çalışmada, Kazakistan Cumhuriyeti'nde 2023 yılından itibaren faaliyet göstermeye başlayan Anayasa Mahkemesi'nin yetki ve görevleri ele alınmıştır. Çalışmanın temel amaçlarından biri, Anayasa Yargısı sisteminin üçüncü kez radikal bir şekilde değiştirilmesinin nedenlerini anlamaktır. Bunu yaparken öncelikle Kazakistan Cumhuriyeti'nde anayasa yargı sisteminin gelişme süreci ve daha sonra 2023 yılında kurulan Anayasa Mahkemesi incelenmiştir.

Çalışmada, Kazakistan Cumhuriyeti'nde farklı dönemlerde kabul edilen anayasa, anayasal kanunlar ve kararnamelerden oluşan dokümanlar veri analizi yöntemi incelenerek ele alınmıştır. Çalışmanın problemini, Kazakistan Cumhuriyeti'nde çok kısa bir sürede anayasa yargısı sisteminin üç kez değişikliğe uğramasının yargı sisteminin sürdürülebilirliğine olumsuz etkisi ve kamuoyunun hukuk devletine olan güven kaybı sorunsalı oluşturur.

Analiz sonucunda, 2022 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliklerinin, Kazakistan'ın yargı sisteminde önemli değişikliklere yol açtığı söylenebilir. Anayasa yargısına ilişkin yapılan değişikliklerin amacı, yasa yapma faaliyeti üzerinde denetimi güçlendirmek ve yetkililerin gücünü kötüye kullanmasını önlemek, böylece vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini sağlamak olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca son değişikliklerle Kazakistan Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılması imkânı doğmuştur. Vatandaşlara tanınan bu hakla birlikte Kazakistan'da bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasında oldukça önemli bir aşamaya ulaşılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın problemi olarak belirtilen hususların belli bir zaman dilimi ve halkın bireysel başvuru mekanizması yönünde bilgisinin artması neticesinde ortadan kalkacağı ve yargı sisteminin daha şeffaf bir şekilde çalışmış olacağı ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Mahkemesi, Kazakistan, Bireysel Başvuru.

ИЗМЕНЕНИЯ В КОНСТИТУЦИОННОЙ СУДЕБНОЙ СИСТЕМЕ, ПОСЛЕ ВНЕСЕНИЯ ИЗМЕНЕНИЙ В КОНСТИТУЦИЮ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В 2022 ГОДУ

Доктор Айгерим СЕРДАЛИЕВА

АННОТАЦИЯ

Во многих современных странах, основанных на принципах демократии и защиты прав человека, существуют конституционные суды. Республика Казахстан недавно преобразовала существующий Конституционный Совет на Конституционный суд. Этот шаг можно рассмотреть, как один из наиболее успешных достижений в области верховенства права в Казахстане. Несмотря на то, что в Казахстане с 1992 по 1995 год действовал Конституционный Суд, с принятием новой Конституции в 1995 году он был упразднен и заменен Конституционным Советом, который функционировал до 2023 года.

В данной работе рассматриваются полномочия и обязанности Конституционного Суда Республики Казахстан, который начал функционировать с 2023 года. Одной из основных целей исследования является выявление и понимание причин радикальных преобразований в системе конституционной юрисдикции в третий раз. Для этого вначале был проанализирован процесс развития и становления конституционного судопроизводства, а затем рассмотрены функции и полномочия, созданного в 2023 году Конституционного Суда.

В работе был использован метод анализа документов, включающих нормативные акты, принятые в различные периоды в Республике Казахстан. Проблемой данного исследования является систематическое изменение в третий раз конституционного судопроизводства, который может негативно повлиять на устойчивость судебной системы и доверие общества к правовому государству в будущем.

В результате анализа можно сказать, что изменения, внесенные в конституцию в 2022 году, имеют существенное влияние на судебную систему Казахстана. Целью внесения изменений было укрепление контроля над законодательной деятельностью и предотвращение злоупотребления властью, обеспечивая тем самым основные права и свободы граждан. Кроме того, эти изменения позволили гражданам подавать индивидуальные жалобы в Конституционный Суд. С предоставлением этого права гражданам, был достигнут значительный прогресс в обеспечении прав и свобод личности. С увеличением информированности общества о механизме индивидуальных обращений в конституционный суд с течением определенного периода времени проблема, выделенная в данной работе, будет устранена. Следовательно, можно предположить, что в дальнейшем судебная система будет функционировать более прозрачно.

Ключевые Слова: Конституционный Суд, Казахстан, Индивидуальные обращения.

KONUŞMA BOZUKLUKLARININ DÜZELTİLMESİNDE YENİLİKÇİ TEKNOLOJİLER

Samaya Vali kızı Gazrati

Çimkent, Kazakistan

sam-758@mail.ru

ÖZET

Modern toplum, okul öncesi çocuklar arasında giderek artan konuşma bozuklukları sorunuyla karşı karşıyadır. Bu makale, okul öncesi çocuklarda konuşma bozukluklarının teşhisi, düzeltilmesi ve önlenmesinde görev alan konuşma terapistlerinin çalışmalarının önemine dikkat çekmektedir. Sadece çocukların eğitimine değil, aynı zamanda öğrenme güçlüğü olan çocuklarla çalışan öğretmenlerin eğitimsel ve sosyal çevreye başarılı bir şekilde uyum sağlaması için etkili bir destek sisteminin oluşturulmasına da özel önem verilmektedir.

Makale ayrıca okul öncesi çocuklarda konuşma düzeltmede bilgisayar programları, sanal gerçeklik ve mobil uygulamalar gibi modern teknolojilerin önemini vurgulayarak onları bu bağlamda değerli araçlar haline getiriyor. Ayrıca evde konuşma terapisinin etkinliğini sağlamak için ebeveynlerin ve öğretmenlerin konuşma bozukluğu olan çocuklarla çalışma yöntemleri konusunda eğitilmesine özel önem verilmektedir.

Bu makalede anlaşıldığı üzere yenilik, konuşma bozukluklarının düzeltilmesi ve önlenmesinde etkinliğin artırılmasına yardımcı olan yeni yöntem ve teknolojilerin tanıtılması anlamına gelmektedir. Pedagojik teknoloji, öğretmenlerin eğitim hedeflerine ulaşmak için kullandıkları, öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate alarak, sonuçların izlenmesi ve değerlendirilmesi ile yenilikçiliğe ve en uygun çalışma yöntemlerinin seçimine vurgu yapan bir yöntem ve araçlar sistemidir.

Anahtar Kelimeler: Erken teşhis, yenilikçi dijital teknikler, pedagojik teknolojiler, konuşma terapisinin etkinliği, eğitimdeki yenilikler.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В КОРРЕКЦИИ РЕЧЕВЫХ НАРУШЕНИЙ

Газрати Самая Вали гызы

АННОТАЦИЯ

Современное общество сталкивается с растущей проблемой нарушений речи среди детей дошкольного возраста. Эта статья обращает внимание на важность работы логопедов, которые занимаются диагностикой, коррекцией и профилактикой речевых нарушений у детей дошкольного возраста. Особое внимание уделяется не только обучению детей, но и созданию эффективной системы поддержки для педагогов, работающих с детьми с особенностями обучения, чтобы обеспечить успешную адаптацию в образовательной и социальной среде.

В статье также подчеркивается важность современных технологий, таких как компьютерные программы, виртуальная реальность и мобильные приложения, в коррекции речи у детей дошкольного возраста, что делает их ценными инструментами в данном контексте. Кроме того, особое внимание уделяется обучению родителей и педагогов методикам работы с детьми с нарушениями речи, чтобы обеспечить эффективность речевой терапии в домашних условиях.

Инновации, как понимается в данной статье, означают внедрение новых методов и технологий, которые способствуют улучшению эффективности коррекции и профилактики речевых нарушений. Педагогическая технология представляет собой систему методов и средств, используемых педагогами для достижения образовательных целей, с акцентом на инновационности и выборе оптимальных методов работы, учете индивидуальных особенностей учащихся, а также контроле и оценке результатов.

Ключевые слова: Раннее выявление, инновационные цифровые методики, педагогические технологии, эффективность речевой терапии, инновации в образовании.

EFFECTIVENESS OF MULTIMEDIA ELECTRONIC TEXTBOOKS IN LANGUAGE TEACHING

Res. Assel Manatovna MAULENOVA

Karaganda Technical University named after Saginov

beibarys@mail.ru

ABSTRACT

Multimedia electronic textbooks are an information-technological hypertext structure containing all types of speech activity.

"Multimedia" means "multimedia" in Latin. Multimedia is text, sound, video, etc. combined use.

The multimedia electronic textbook helps the language learner to remember and understand unfamiliar words by seeing and hearing. Methodist-scientist K. Kadasheva says: "When listening-understanding, seeing-observation tools are used, three main types of lessons are defined:

- approval and conclusion of the textbook material;
- bring closer to reality in life and increase knowledge;
- revitalization of speech in the activity of the student's abilities.

The multimedia teaching program for teaching the Kazakh language does not respond to any requests of language learners, in each part of the educational process in the state language, one or another exercise is the main focus, depending on the volume or duration. Only a properly designed set of exercises will make the training process purposeful, communicative and effective. A multimedia electronic textbook should contain materials, test tasks, audio materials, and video materials that language learners can perform independently. It accelerates listening and speaking skills, helps to understand unfamiliar words. A language learner has the ability to go back to material he did not understand.

The task of the teacher in the organization of the educational process is the rational use of electronic textbooks.

The use of electronic textbooks in the classroom forms the cognitive activity of the language learner, promotes independent action in solving certain problems. The main goal is to learn and master the language. Therefore, a teacher who effectively used an electronic textbook in language teaching:

- with professional skills;
- with the ability to think logically;
- with innovative activities;
- with high methodological skills;
- with the ability to focus on the most important thing in teaching;
- with the content style of the material;
- is distinguished by the language learner's ability to develop independent work skills.

INGLIZ TILIDA ONA VATANA TARIXINI O‘RGANISH UCHUN MATN: «SHOHI ZINDA – SAMARQANDNING DIQQATGA SAZOVOR JOYI»

Dr. Mavlyuda IGAMBERDIYEVA

Independent researcher

Araştırmacı Dİlfuza UMRQULOVA

uljaevashohistahon@gmail.com

ABSTRAKT

Bugungi kunda ona vatan tarixini ingliz tilida o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarixiy matnlar yoshlarga til o‘rganish bilan birga til o‘z Vatani tarixini ham o‘rganishga yordam beradi.

Ushbu maqolada biz “Shohi Zinda – Samarqandning diqqatga sazovor joy” mavzusida inglizcha matn tayyorladik.

Sayyohlar Shohi Zindaga o‘rta asrlarda yashagan me‘morlar ijodini ko‘rish uchun kelishadi. Samarqanddagi noyob me‘moriy yodgorlik – “Shoxi-Zinda” ansambli nafaqat Markaziy Osiyoda, balki butun dunyoda ham munosib shuhrat qozongan. Bu yerda birgina maqbarani emas, balki musulmon avliyolari va samarqandlik zodagonlarning qabrlari majmuasini ko‘rish mumkin.

Mashhur islom voizi Kussam ibn Abass payg‘ambar Muhammad s.a.v.ning amakivachchasi edi. Kussam ibn Abass oz sonli qo‘shin bilan odamlarni musulmon diniga o‘tkazish uchun Samarqandga keladi. Lekin u mushriklar tomonidan o‘ldirilgan.

Va u vafot etgan joyda muhtasham Shoxi-Zinda maqbarasi qurilgan. Aynan u shohlar va ularning oila a‘zolari, shuningdek, zodagonlar dafn etilgan qabrlar qatorini yaratgan. Shunday qilib, faqat dafnlardan iborat ko‘cha paydo bo‘ldi. Samarqandliklar bu joyni “mayitlar ko‘chasi” deb atashadi.

Qabrlar bir-biriga juda yaqin qurilgan. Olijanob insonlar avliyoning qabriga qanchalik yaqin dafn qilinsa, Alloh taolaga shunchalik yaqin bo‘ladi, gunohlari kechiriladi, deb ishonishgan.

Shohi Zinda majmuasi 9 asr davomida (XI asrdan XIX asrgacha) qurilgan. Bu shahar hayotining muhim qismiga aylandi va butun Osiyodan ziyoratchilar keladilar.

Maqolada Shohi Zinda kompleksi tarixi ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Samarqand, ingliz tili, Vatan tarixi, Shohi Zinda, Qusam ibn Abbos

**TEXT FOR LEARNING THE HISTORY OF THE MOTHERLAND IN ENGLISH:
"SHOHI ZINDA - A NOTEWORTHY PLACE OF SAMARKAND"**

**Dr. Igamberdiyeva MAVLYUDA
Umrqulova DILFUZA**

ABSTRACT

Today, studying the history of the Motherland in English is of great importance. Historical texts help young people to learn the language as well as the history of their homeland.

In this article, we have prepared an English text on the topic "Shakhi Zinda- an interesting place of Samarkand".

Tourists come to Shakhi Zinda to see the works of medieval architects. A unique architectural monument in Samarkand - the "Shakhi-Zinda" ensemble has gained a well-deserved reputation not only in Central Asia, but also in the whole world. Here you can see not only one mausoleum, but also a complex of graves of Muslim saints and Samarkand nobles.

The famous Islamic preacher Kussam ibn Abbas was the cousin of the Prophet Muhammad. Kussam ibn Abbas came to Samarkand with a small army to convert people to the Muslim religion. But he was killed by polytheists.

And at the place where he died, the magnificent Shahi-Zinda mausoleum was built. It was he who created a series of tombs where kings and their family members, as well as nobles, were buried. Thus, a street with only burials appeared. The people of Samarkand call this place "the street of corpses".

The graves are built very close to each other. Noble people believed that the closer they are buried to the saint's grave, the closer they will be to God and their sins will be forgiven.

The Shakhi Zinda complex was built over 9 centuries (from the 11th to the 19th century). It has become an important part of city life and pilgrims come from all over Asia.

The article reveals the history of the Shakhi Zinda complex.

Keywords: Samarkand, English language, History of the Motherland, Shahi Zinda, Qusam ibn Abbas

ETNİK TEMİZLİK DAVALARINDA ADİL YARGILANMA HAKKININ ÖNEMİ: BELENE DAVASI

Araş. Gör. Harun KOÇAK
Kastamonu Ün., İİBF
ORCID ID: 0000-0002-9182-9062
hkocak@kastamonu.edu.tr

ÖZET

İnsanlığa karşı işlenen suçların bir kolunu oluşturan etnik temizlik davalarında adil yargılanma hakkı büyük önem taşımaktadır. Ancak adil yargılanma hakkı üzerine yapılan çalışmalarda bu hakka genellikle suçluların perspektifinden bakılmaktadır. Bu çalışmada mağdurların bakış açısından adil yargılanma hakkının önemi vurgulanacaktır. Söz konusu duruma örnek teşkil eden en kritik ve tartışmalı konulardan biri olan Belene Davasıdır. Belene Davası yaklaşık otuz yıl süren uzun bir süreçte çeşitli aşamalardan geçmiş ve işbu süreçte adil yargılanma hakkı ve adalete erişim konusunda büyük sorunları içerisinde barındırmıştır. Bu bağlamda Belene Davası ele alınacak, adil yargılanma hakkı kapsamında yaşanan ihlallerin olumsuz sonuçları bizzat mağdurların ifadelerine başvurulacaktır. Bunu yaparak, adil yargılanma hakkının özellikle etnik kökenle ilgili davalarda nasıl bir hukuki ayırım aracı olarak kullanıldığına dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Adil yargılanma, Belene, Etnik temizlik, Adalete erişim, İnsanlığa karşı suçlar

THE IMPORTANCE OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL IN ETHNIC CLEANSING CASES: THE BELENE CASE

Res. Assist. Harun KOÇAK

ABSTRACT

The right to a fair trial is of great importance in ethnic cleansing cases, which constitute a branch of crimes against humanity. However, in the studies on the right to a fair trial, this right is generally viewed from the perspective of the guilty. This study will emphasize the importance of the right to a fair trial from the victims' perspective. The Belene Case, which is one of the most critical and controversial issues that constitute an example of the situation in question, will be discussed in this context, and the negative consequences of the violations experienced within the scope of the right to a fair trial will be addressed by referring to the statements of the victims themselves. Doing so will draw attention to how the right to a fair trial is used as a means of legal distinction, specifically in ethnicity-related cases.

Keywords: Fair trial, Belene, Ethnic cleansing, Access to justice, Crimes against, Humanity

GÜNEY SUDAN'IN BAĞIMSIZLIĞI BAĞLAMINDA 21.YY'DA SELF-DETERMINASYON HAKKININ DÖNÜŞÜMÜ

Araş. Gör. Harun KOÇAK

Kastamonu Ün., İİBF

ORCID ID: 0000-0002-9182-9062

hkocak@kastamonu.edu.tr

ÖZET

Self-determinasyon hakkı, günümüze değin belirli aşamalardan geçerek ve hem tanımını hem de içeriğini geliştirerek gelmiştir. İlk ortaya çıktığı dönemde siyasi bir kavram olarak görülen self-determinasyon kavramı, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası önemli gelişim göstermiş ve uluslararası hukuki metinlere konu olmaya başlamıştır. Dekolonizasyon döneminde, yabancı boyunduruğundan kurtulma ve bağımsızlık ile özdeşleşen ve sık sık başvurulan bir hak olan self-determinasyon, uluslararası konjonktürün değişmesi ile kendisi de değişime uğramıştır. Geline noktada halen sınırları tartışılan bir kavram olan self-determinasyon, 21.yy'da, daha önce özdeşleştiği dekolonizasyon bağlamının dışına çıkmış ve bütün halkların, gerekli durumlarda başvurabileceği bir hak konumuna gelmiştir. Bu bağlamda, self-determinasyon hakkının günümüzdeki değişimini görmek adına Güney Sudan'ın 2011 yılında kazandığı bağımsızlığı analiz etmek faydalı olacaktır. Bu çalışmada ulaşılmak istenen amaç, sözü edilen Güney Sudan örneğini analiz ederek, self-determinasyon hakkının 21.yy'daki statüsünü anlamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Self-determinasyon hakkı, dekolonizasyon, Güney Sudan, jus cogens, insan hakları

TRANSFORMATION OF THE RIGHT TO SELF-DETERMINATION IN THE 21ST CENTURY IN THE CONTEXT OF SOUTH SUDAN'S INDEPENDENCE

Res. Assist. Harun KOÇAK

ABSTRACT

The right to self-determination has developed and refined in definition and content over various stages. Originally a political concept, self-determination underwent significant evolution after the Second World War and has since become the focus of numerous international legal agreements. During the period of decolonization, self-determination - the right to liberation and independence from foreign occupation - was also influenced by global circumstances. Today, self-determination - a concept whose boundaries are still being discussed - extends beyond its original context of decolonization and is applicable to all individuals as a right. In this context, it will be useful to examine the independence that South Sudan achieved in 2011 to assess the contemporary development of the right to self-determination. The purpose of this study is to scrutinize the South Sudan case and comprehend the status of self-determination in the 21st century.

Keywords: Self-determination, Decolonization, South Sudan, Jus cogens, Human rights

AİLE HAFIZASI OLUŞUMUNDA SOSYAL AĞLARDA PAYLAŞIMIN ROLÜ ÜZERİNE ETNOGRAFİK BİR ÇALIŞMA

Dr. Abdullah TÜRKMEN

Recep Tayyip Erdoğan Ün., Eğitim Fak.,
ORCID ID: 0000-0001-8740-2106
abdullah.turkmen@erdogan.edu.tr

Doç. Dr. Hüseyin TOLU

Recep Tayyip Erdoğan Ün., Eğitim Fak.,
ORCID: 0000-0003-0769-6779

ÖZET

Sosyal medyanın gelişen ve küreselleşen yaşamlarımızı farklı şekillerde etkilemesi kaçınılmaz bir toplumsal gerçek haline gelmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı etnografik araştırma yönteminin yaklaşımlarını kullanarak sosyal ağlar aracılığıyla paylaşılan ve görünür hale getirilen aile fotoğraflarının aile hafızasını ve aile imajını nasıl oluşturduğunu anlamaya çalışmaktır. Günlük yaşamın ve özel alanın görsel kayıtları, sosyal medyada çok yaygın bir sosyal uygulama haline geldiğinden, çeşitli sosyal bilim alanları açısından incelenmeye değerdir. Sosyal bilimsel çalışmalara özellikle bu tür görsel resimlerin sosyal medya üzerindeki etkilerinin nesiller arası iletişimi sağlama ve kültürel hafızayı aktarma açısından ne olduğu sorusu yön vermiştir. Bu çalışmada ailelerin sosyal medyada fotoğraf paylaşma alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları kullanarak oluşturdukları aile anılarını anlamak amacıyla bir saha araştırması yapılmıştır. Rize ilinde seçilen orta ve alt sınıf çekirdek ailelerin evleri ziyaret edilerek gerçekleştirilen saha araştırmasında, derinlemesine görüşme, resmi olmayan görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Analiz sonucunda sosyal ağlarda paylaşılan aile fotoğraflarının aile hafızasının oluşmasında kurucu unsurlardan biri olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bu çalışma, sadece Millî Eğitim Bakanlığına değil, başta İçişleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmak üzere eğitim sosyolojisi ve eğitim psikolojisi alanlarına ilişkin çeşitli öneriler ve ileri araştırma önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile Fotoğrafları, Bellek, Sosyal Ağlar, Fotoğraf Paylaşımları

AN ETHNOGRAPHICAL STUDY ON THE ROLE OF SHARING ON SOCIAL NETWORKS IN THE FORMATION OF FAMILY MEMORY

Dr. Abdullah TÜRKMEN

Assoc. Prof. Dr. Hüseyin TOLU

ABSTRACT

It has become an inevitable social fact that social media affects our evolving and globalizing lives in different ways. In this sense, the purpose of this study is to use the ethnographic research method's approaches to attempt and understand how family photographs which are shared and made visible through social networks create family memory and family image. Visual records of daily life and private space are worth examining for various social science fields because they have become such a common social practice on social media. Social scientific study has been particularly guided by the question of what the effects of such visual pictures on social media are in terms of assuring intergenerational communication and conveying cultural memory. In this research, field research was conducted to understand the families' photo sharing habits on social media and the family memories they create using these habits. In the field research, which was carried out by visiting the houses of middle- and lower-class nuclear families selected in the province of Rize, with in-depth interview, informal interview, and observation techniques. As a result of the analysis, family photos shared on social networks appear to be one of the founding elements in the creation of family memory. In this context, this study aims to make various suggestions and further research proposals on the fields of educational sociology and psychology, not only to the Ministry of National Education, but also primarily to the Ministry of Internal Affairs, Family and Social Services.

Keywords: Family Photos, Memory, Social Networks, Photo Shares.

TÜRKİYE'DE YARGININ SİYASALLAŞMASI: 28 ŞUBAT SÜRECİ ÖRNEĞİ

Dr. Muhittin IŞIK

Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

ORCID ID: 0000-0002-8477-4622

muhittin.isik.kou@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye’de yargının siyasallaşması sorunsalını Türk siyasal hayatında bir dönüm noktası teşkil eden 28 Şubat süreci üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır. Literatürde gerek yargının siyasallaşması gerekse 28 Şubat süreci hakkında çok sayıda akademik çalışma bulunmakla birlikte yargının siyasallaşması durumunu 28 Şubat özelinde ele alan spesifik bir akademik çalışmaya rastlanılmamaktadır. Bu çalışma literatürdeki bu boşluğu önemli düzeyde giderme iddiasındadır. Başlangıç ve bitiş noktası hakkında görüş birliğine varılamamış 28 Şubat süreci; siyasi, ekonomik, askeri, hukuki yönleri bulunan karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin hukuki ve siyasi açıdan önemli bir özelliği de yargının siyasallaşmasıdır. Yargının siyasallaşması, kabaca hukukçunun kararlarını siyasal görüşü ya da ideolojisi doğrultusunda teşkil etmesidir. Yargının siyasallaşması tartışmaları ağırlıklı olarak bağımsızlık ve tarafsızlık kavramları üzerinden yürütülmektedir. Bu doğrultuda 28 Şubat sürecinde yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını yitirerek siyasallaştığı ileri sürülebilir. Bu süreçte yargı organları resmî ideolojinin (Kemalizm) etkisinde kalarak hüküm vermişlerdir. 28 Şubat’ta yargı organlarının “irtica” gerekçesiyle Refah Partisi ve Fazilet Partisi kapatmaları, yargı organlarının yüksek mensuplarının Adalet Bakanlığının tüm itirazlarına rağmen genelkurmay tarafından organize edilen irtica brifinglerine katılmaları yargının siyasallaşmasının somut örnekleridir.

Anahtar Kelimeler: Yargı, Yargının Siyasallaşması, 28 Şubat Süreci, Postmodern Darbe.

POLITICIZATION OF THE JUDICIARY IN TURKEY: AN EXAMPLE OF THE 28 FEBRUARY PROCESS

Dr. Muhittin IŞIK

ABSTRACT

This study aims to analyze the problematic of politicization of the judiciary in Turkey through the February 28 process which constitutes a turning point in Turkish political life. Although there are many academic studies in the literature about both the politicization of the judiciary and the 28 February process, there is no specific academic study that addresses the politicization of the judiciary specifically on 28 February. This study claims to significantly address this gap in the literature. The February 28 process for which no consensus was reached regarding the starting and ending point; it is a complex process with political, economic, military and legal aspects. An important feature of this process, both legally and politically, is the politicization of the judiciary. Politicization of judiciary is roughly the decision of the jurist in line with her political views or ideology. Discussions on the politicization of the judiciary are mainly carried out on the concepts of the independence and impartiality. In this regard, it can be argued that judiciary lost its independence and impartiality and became politicized during the February 28 process. In this process judicial bodies made decisions under the influence of the official ideology (Kemalism). The closure of the Welfare Party and the Virtue Party by judicial organs on February 28 on the grounds of “reactionism” and the participation of high-ranking members of the judicial organs in the reactionary briefings organized by the general staff, despite all the objections of the Ministry of Justice, are concrete examples of the politicization of the judiciary.

Keywords: Judgment, Politicization of the Judiciary, February 28 Process, Postmodern Coup.

UNITING OF REAL HISTORICAL POETRIES

Prof. Dr. Rakhimov B.S.

Academician Buketov Karaganda State University

ABSTRACT

Researchers made versatile analyze which shows that historical poetries are unprecedented wealth of Kazakh epic and say that it became apparent in several fields. Historical poetries taking methods of depicting truth of former heroic epics found a new way of showing whole situations of certain period. Historical epic describing real events from poetic view takes true legends, psychological historical songs, not taking fairytale elements of ancient epos. Kazakh oral literature, especially including epic poetry proved that it developing notably reached its climax. Therefore, it's interesting for science studying and seeing it's uniting from the nature of new epic works recognizes how it stands out. S. Sadyrbaev who studies issue of uniting in science of Kazakh folklore illustrates four conditions of this process: the first is that variety of events about one hero may be said separately; the second is biographical accumulation; the third is genealogical descendant uniting; the fourth is if few heroes obey to the main hero it is called uniting to one centre.

It was concluded that first three of them in this uniting is clearly seen in heroic poetries.

It is well known from history that Kazakh people lived through different periods, epic heritage composed at that period is a monument of one era. "There is no common entirety without epic era".

One of the initial conditions of the uniting is exact conclusions about relativity to epic era. The main period of uniting historical poetries is Kazakh-Kalmak invasion, but the era of accumulation is period of Abylaykhan. There are four historical poems uniting condition. The first three of them are widespread in Kazakh heroic epics, condition of uniting reached its climax in historical epic.

1. For example, various events a happened tone hero compile several cycles in separate historical poetries. In poetry "Otegen hero" "The birth of Otegen", "Otegen's heroism", "Searching for resettlement", "Otegen's forecasting the future," "In campaign" "Otegen's life," and "Otegen's testing Abyulay", "Otegen and Sabalak", "Abulay's coming after Otegen's death", "Khan bitht from Kara" "Otegen's dividing from Abulay", "Otegen's words said to Abyulay", "Otegen's hating Khans", "Otegen's helping to poors", "Otegen's marriage", "Otegen's interpreting dreams ", "Otegen's foresight", etc.

Abulay khan in poetry "Sabalak" Sabalak's youth, first heroism, becoming Khan, being in captivity, etc. Bogenbay, Kabanbay, Olzhabay, Shakshak Zhanibek, Arkaluk, Surum, etc show such several cycles. "Issatay-Mahambet", "Kenesaru-Nauruzbay", "Ernazar Becket," "Jangozha hero" poetries that demonstrating resistance to the colonization of the XIX century showed heroism, Amangeldy, Bekbolat and other epic works relating to uprising in 1916 consist of several cycles.

2. "Biographic uniting" that includes whole life of hero of heroic epos from his birth is said as historical exposition in the introduction of historical poetry. Historical epic right off start from hero's heroic courage way not focusing on hero's childhood, first trip, issue of wedding in heroic epos. It is planned at the decision at the end of poetry to make full analysis by reviewing his life covering it wider. Giving biographical data in this way shows that it is close to real truth by showing specific peculiarity of it and by making different from mythological dreams and wishes.

3. In historical poems it is described hero's being in need of one child then having baby with special body construction, person's nature who is close to death being separated from others or hero's, who is going to go to campaign against enemies, all ancestors being heroes. It is known from the poetry that legendary Abylay Khan's ancestors were heroes. Famous Bogenbay hero's ancestors

Aldewin, from hi Koshkar- Akshas were valiant heroes, Bogenbay born from Akshalay was like his ancestor heroes. Kabanbay hero's ancestors or even his all kin were heroes. Shakshak Zhanube hero's ancestor Amanzhol's name became a slogan, his son Shakshak, Shakshak's son Koshet, Kosghey's son Koshkar, Koshkar's son Zhanibek all were hero. Similarly Otegen, Olzhabay, Arkaluk, Surum, etc. all were described as heroes in poetries like their fathers. Real historical eposes of XIX century about Kenesaru-Nauruzbay, Ernazar-Beket, Zhankozha, Issatay- Mahambet, etc, poetries about heroes of the national liberation uprising in 1916 Amangeldu and Bekbolat do not eliminate genealogical history of heroes. It means that genealogical uniting in historical epic is completely systematized.

4. If thoroughly understand periods of historical epic and real- historical poems there can be found the fourth condition of uniting. All Kazakh heroes' gathering under domination of Abulay and obeying to Bogenbay and Kabanbay proves this statement. E.Esenberlin's trilogy "Nomads", K.Zhumadilov's romance-novel "Daraboz", etc works show this. Let us note that there are works. Especially several heros totally obeying to one hero is especially seen in real historical epics of XIX century national liberation uprising in 1916.

Undoubtedly, this is the main character of the main measurement of changing of time frames and domination of periods in the epic era. It proves that the main point of nation is unity and the main size is heroism.

It can be recognized that image of epic ruler formed from uniting of historical epos. It is undoubtedly that Abylay is real sign of it. This is described and explained in the next chapters.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNİN İÇ VE ULUSLARARASI ÖNKOŞULLARIN ORTAYA ÇIKMASI

Doç. Dr. Güljamal JORAYEVA

H. A. Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
Türkistan / Kazakistan

ORCID ID: 0009-0003-9737-8770

gulzhamal.zhoraeva@ayu.edu.kz

Dr. Sevil PİRİEVA KARAMAN

Ankara Üniversitesi

Ankara, Türkiye

spiriyeva@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9781-8236

ÖZET

Makalede Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ulusal kurtuluş mücadelesinin iç ve dış önkoşullarının ortaya çıkmasının karmaşık sorunlarını araştırıyor. Modern uluslararası sermaye değişimleri jeopolitik, jeostratejik ve ekonomik arasında en önemli yeri işgal etmektedir. Avusturya, Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya'nın zayıflamış Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmesinde rekabetini içeren uluslararası ilişkilerde büyük güçlerin çatışmaları tanımlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda ulusal kurtuluş mücadelesinin iç ve dış önkoşullarının ortaya çıkmasının önemi, Avrupa'daki bölgesel siyasi değişimler, devletlerin iç ve dış diplomasisinin özellikleri analiz edilmektedir.

Makalenin amacı, önde gelen emperyalist devletlerin, 19. yüzyılın 70'lerinden bu yana kapitalizmin emperyalizme yükselişinin etkisi altında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sermaye yatırımlarının tekelci kontrolü için mücadelelerinin güçlendirilmesi, Türkiye'nin ekonomik boyun eğmesinin en önemli kolları: krediler, faydalar, bankalar, dış ticaret ve teslim olma sisteminin penetrasyonu, kendi hatalarından dolayı Osmanlıların kendileri tarafından yaratılan imparatorluğun yıkılması. Ayrıca, sık sık yapılan talepler, salgın hastalıklar, bunların hepsi büyük insan kurbanlarına yol açtı. Köylerde sınıf katmanlaşmasının artması, köylülerin durumlarının bozulmasına tepki olarak iktidardan hoşnutsuzluğu, vergi ödemeyi reddetmesi, köylüler arasında ulusal kurtuluş hareketlerinin yaygınlaşması, Türk endüstrisinin mekanik motorlarının bulunmaması ortaya çıkıyor. Devlet askeri fabrikaları, belediye işletmeleri, ulaşım, madencilik işletmeleri dışındaki tüm sanayi yabancıların elindeydi.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ulusal kurtuluş mücadelesinin önkoşulları nedeniyle maliyeler zayıflatıldı, ulaşım çöktü, tüketim malları ve yiyecekleri yoktu. Kadınların ve çocukların katıldığı kitlesel gösteriler ve hükümet karşıtı protestolar her yerde kendiliğinden gerçekleşti. Buna ek olarak, Türk hükümetinin faaliyetleri, İtaatkar ülkelerin yüksek komiserleri tarafından tamamen kontrol edildi. İngiliz birlikleri, Türkiye'nin topraklarının ele geçirilmesini, işgal, keyfilik, soygun ve şiddetin önkoşullarının ortaya çıkmasını ilk ifade eden İngiliz birlikleridir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı imparatorluğu, ulusal kurtuluş, mücadele, Türk halkı, egemenlik.

ОСМАН ИМПЕРИЯСЫНДАҒЫ ҰЛТ-АЗАТТЫҚ КҮРЕСТІҢ ІШКІ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АЛҒЫШАРТТАРЫНЫҢ ТУЫНДАУЫ

Гүлжамал ЖОРАЕВА
Севиль ПИРИЕВА КАРАМАН

ТҮЙІН

Мақалада Осман империясындағы ұлт-азаттық күрестің ішкі және халықаралық алғышарттарының туындауының күрделі мәселелері зерттеледі. Қазіргі кездегі халықаралық күрделі өзгерістер геосаяси, геостратегиялық, экономикалық тұрғылардан аса маңызды орында тұр. Ұлы державалар Австрия, Ресей, Ұлыбритания, Франция, Италия, Германияның әлсіреген Осман империясын бөлудегі бақталастығын қамтитын халықаралық қатынастардағы қақтығыстары айқындалады. Осман империясындағы ұлт-азаттық күрестің ішкі және халықаралық алғышарттарының туындауының маңызы, Еуропадағы территориялық саяси өзгерістері, мемлекеттердің ішкі және сыртқы дипломатиясының ерекшеліктері талданады.

Мақаланың мақсаты XIX ғасырдың 70-жылдарынан бастап капитализмнің империализмге өсуінің әсерінен жетекші империалистік мемлекеттердің Осман империясындағы капитал салымдарының салаларын монополиялық бақылау үшін күрестерінің күшейе түсуі, Түркияға экономикалық бағынудың маңызды тұтқалары: несиелер, жеңілдіктер, банктер, сыртқы сауда және капитуляция жүйесінің енуі, османдықтардың өздері құрған империясының өздерінің қателіктеріне байланысты құлдырауға ұшырағаны қарастырылады. Сонымен қатар, жиі жүргізілетін реквизициялар, эпидемиялар, мұның бәрі көп адам шығынына әкелді. Ауылдарда таптық стратификацияның күшейе түсуі, шаруалар өздерінің жағдайларының нашарлауына жауап ретінде билікке наразылық туғызғаны туралы, салық төлеуден бас тартуы, шаруалар арасында ұлт-азаттық қозғалыстардың кең таралуы, түрік өнеркәсібінің механикалық қозғалтқыштарының мүлдем болмағандығы айқындалады. Мемлекеттік әскери фабрикалардан, муниципалдық кәсіпорындардан, көлік, тау-кен кәсіпорындарынан басқа барлық өнеркәсіп шетелдіктердің қолында болды.

Осман империясындағы ұлт-азаттық күрестің алғышарттарының туындауынан қаржы бұзылды, көлік құлдырады, тұтыну тауарлары мен азық-түлік жетіспеді. Әйелдер мен балалар қатысқан жаппай демонстрациялар мен үкіметке қарсы наразылықтар барлық жерде өздігінен өтті. Сонымен қатар, Түрік үкіметінің қызметін Антанта елдерінің жоғарғы комиссарлары толығымен бақылап отырды. Британ әскерлері бірінші болып Түркияның территорияларын басып алуы, оккупация, озбырлық, тонау, зорлық-зомбылықтар алғышарттарының туындауы тұжырымдалады.

Кілт сөздер: Осман империя, ұлт-азаттық, күрес, түрік халқы, егемендік.

METHOD OF AUTOMATIC MICROCLIMATE CONTROL IN A GREENHOUSE COMPLEX

Lecturer Phd. Aizhan YERULANOVA

D. Serikbaev East Kazakhstan Technical University
ORCID ID: 0000-0002-8429-8507
A_Erulanova@BK.ru

Assoc. Prof. Elibek ASANGALIEV

D. Serikbaev East Kazakhstan Technical University
ORCID ID: 0000-0003-4002-8350
elibek60@mail.ru

ABSTRACT

New technologies and methods based on the use of electronics and microprocessors have become firmly established in our everyday life. Routine plant care can now be automated and entrusted to automatic systems. Correctly setting up the equipment and taking into account individual needs will maintain the microclimate and create optimal conditions for the growth and development of plants. The goal of the work is to develop new methods for automatic microclimate control in a greenhouse. To achieve the goal of the work, the following tasks were solved: to construct a model of a greenhouse, to study the operating principle of the characteristics of humidity sensors and a microcontroller, to develop an algorithm for controlling humidity in the greenhouse. Controllers with a digital interface simplify the irrigation programming process and are small in size. They are designed to work with irrigation systems of various configurations. Useful functions of digital microcontrollers include: the presence of various programs for starting irrigation systems, the use of different operating schedules taking into account the season, regulation and limitation of the duration of irrigation with provision of delays between the activation of various modes, the ability to enter and store parameters of the programmed manual operating mode in the controller's memory, setting and saving program settings when using additional power from batteries; ease of viewing entered settings; a prescribed algorithm of actions in case of power failure; compliance with current standards for electronic devices; Possibility of connecting external sensors from popular manufacturers, including models for wireless control of frost and rain sensors; built-in diagnostics of electrical connections; preview functions. The main task of an automated irrigation system is to provide plants with the exact amount of water they need.

Keywords: Greenhouse model, Automatic control, Microclimate, Control method, Microprocessor technology.

МЕТОДЫ АВТОМАТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ МИКРОКЛИМАТОМ В ТЕПЛИЧНОМ КОМПЛЕКСЕ

АННОТАЦИЯ

Новые технологии и методы, основанные на использовании электроники и микропроцессоров прочно вошло в наш быт. Регулярный уход за растениями теперь можно автоматизировать и доверить автоматическим системам. Правильная настройка оборудования и учет индивидуальных потребностей позволит сохранить микроклимат и создать оптимальные условия для роста и развития растений. Цель работы - разработка новых методов автоматического управления микроклиматом в теплице. Для достижения цели работы были решены следующие задачи: построить модель теплицы, изучить принцип работы характеристик датчиков влажности и микроконтроллера, разработать алгоритм управления влажностью в теплице. Контроллеры с цифровым интерфейсом упрощают процесс программирования полива и имеют небольшие размеры. Они предназначены для работы с оросительными системами различной конфигураций. К полезным функциям цифровых микроконтроллеров можно отнести: наличие различных программ запуска оросительных систем; использование разных графиков работы с учетом сезона; регулирование и ограничение продолжительности полива с обеспечением задержек между активацией различных режимов; возможность введения и сохранения параметров программируемый ручной режим работы в памяти контроллера; установка и сохранение настроек программы при использовании дополнительного питания от аккумуляторов; удобства просмотра введенных настроек; прописанный алгоритм действий при отключении электроэнергии; соответствия действующим стандартам на электронные устройства; возможности подключения внешних датчиков популярных производителей, в том числе моделей для беспроводного управления датчиками мороза и дождя; встроенная диагностика электрических соединений; функции предварительного просмотра. Основная задача автоматизированной системы полива – обеспечить растения именно тем количеством воды которое им необходимо.

Ключевые слова: модель теплицы, автоматический контроль, микроклимат, методы управления, микропроцессорная техника.

1876 ANAYASASI'NIN HAZIRLANMASI SÜRECİNDE MEVLEVİ ŞEYHİ OSMAN SELÂHADDİN DEDE'NİN ROLÜ

Prof. Dr. Ergin ERGÜL

Ankara Medipol Üniversitesi

Ankara, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-6974-6594

erginergul@gmail.com

ÖZET

Bildiri, modern anlamda ilk Türk Anayasası olan 1876 tarihli Osmanlı Anayasası'nın (Kanun-i Esasi) hazırlanması sürecinde, dönemin önemli ve etkili şahsiyetlerinden Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Osman Selâhaddin Dede'nin (1820-1887) rolünü aydınlatmayı amaçlamaktadır. Bu konuda aile içinde sözlü olarak aktarılan rivayete göre, Sultan II. Abdülhamid tahta çıktıktan sonra anayasayı hazırlama görevini Midhat Paşa ile Osman Selâhaddin Dede'ye vermiştir. Kanun-i Esasi, 23 Aralık 1876 tarihinde Sultan II. Abdülhamid tarafından bir ferman şeklinde ilan edilmiştir. Türk anayasa hukuku kitaplarında, Anayasa fikrinin Sultan Abdülhamid'e kabul ettirilmesi ve taslağının hazırlanma süreci ile ilanının zamanlamasında dönemin etkili devlet adamı Midhat Paşa'nın (1822-1884) belirleyici rolüne işaret edilir. Osman Selâhaddin Dede II. Mahmud devrinden beri sosyal ve siyasi hayattaki rolü ile öne çıkmaktadır. Yenikapı Mevlevihânesi Tanzimat devlet adamlarının ve Genç Osmanlıların uğrak yeridir. Osman Selâhaddin Dede de gerek Midhat Paşa, gerekse II. Abdülhamid ile yakın ilişkileri olan bir şahsiyettir.

Bildiride, Osman Selâhaddin Dede'nin Anayasanın hazırlanmasında rolünü vurgulayan aile içinde günümüzde onun anne tarafından torunun oğlu olan Osman Bayru (Doğum tarihi: 1943) beyefendiye kadar aktarılagelen söz konusu rivayet, tarihçiler ve anayasa hukukçularının eserleri ile Mevleviliğe ve Yenikapı Mevlevihânesine ilişkin çalışmalardaki bilgiler ışığında değerlendirilecektir. Bu bağlamda özellikle, Yenikapı Mevlevihânesi, Osman Selâhaddin Dede'nin şahsiyeti ve siyasi hayattaki rolü, II. Abdülhamid, Midhat Paşa ve Veliâht Mehmed Reşad ile ilişkileri, Kanun-i Esasi'nin ilanını hazırlayan siyasi gelişmeler, II. Abdülhamid'den tahta çıkarılma koşulu olarak anayasanın ilanı sözü alınması, Midhat Paşa'nın öncülüğünde Kanun-i Esasi'nin hazırlanması hususlarına ilişkin kaynaklardaki bilgiler gözden geçirilecektir. Son olarak ulaşılan sonuçlar değerlendirilerek Türk Anayasa ve hukuk tarihinin önemli bir dönemine ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 1876 Anayasası, Meşrutiyet, Osman Selâhaddin Dede, II. Abdülhamid, Midhat Paşa.

THE ROLE OF MAWLAVI SHEIKH OSMAN SELÂHADDİN DEDE IN THE PREPARATION PROCESS OF THE 1876 CONSTITUTION

Prof. Dr. Ergin ERGÜL

ABSTRACT

This paper aims to illuminate the role of Osman Selâhaddin Dede (1820-1887), the sheikh of Yenikapı Mawlawi Lodge, one of the important and influential figures of the period, in the preparation process of the The Ottoman Constitution of 1876 (the Kânûn-i Esâsî/Basic Law), which is the first Turkish Constitution in the modern sense. According to the rumor that runs in the family on this subject, after Sultan Abdulhamid II ascended to the throne, he gave the task of preparing the new constitution to Midhat Pasha and Osman Selâhaddin Dede. The Constitution on 23 December 1876 was declared in the form of an edict by Sultan Abdulhamid II. In Turkish constitutional law books, the decisive role of the influential statesman of the period, Midhat Pasha (1822-1884), in the adoption of the idea of the Constitution by Sultan Abdulhamid II and in the preparation of its draft and in the timing of its announcement is pointed out. Osman Selâhaddin Dede has come to the fore with its role in social and political life since the reign of Sultan Mahmud II. Yenikapı Mevlevîhânesi was a frequented place for Tanzimat statesmen and Young Ottomans. Osman Selâhaddin Dede was a person who had close relations with both Midhat Pasha and Abdulhamid II.

This story, which has been passed down to Osman Bayru (born in 1943), who is the son of the grandson of Osman Selâhaddin Dede, will be evaluated in the light of the works of historians and constitutional lawyers, and the information in the studies on Mawlawi order and Yenikapı Mawlawi Lodge. In this context, Yenikapı Mawlawi Lodge, the personality and role of Osman Selâhaddin Dede in the political life, his relations with Abdülhamid II, Midhat Pasha and Crown Prince Mehmed Reşad, political developments that prepared the announcement of 1876 Constitution, the information in the sources about the proclamation of the constitution as a condition of enthronement from Abdulhamid II, the preparation of the constitution under the leadership of Midhat Pasha will be reviewed. Finally, by evaluating the results, it will be tried to shed light on an important period in the history of the Turkish Constitution and law.

Keywords: 1876 Constitution, Constitutional Monarchy, Osman Selâhaddin Dede, Abdulhamid II, Midhat Pasha

BOŞANMIŞ VE ÇALIŞAN KADINLARIN ÇOCUKLARI İLE OLAN İLETİŞİM PROBLEMLERİ

Ayşe ULAŞ

ORCID ID: 0009-0003-8788-9198

ayseulas1978@gmail.com

ÖZET

Bu çalışma genel olarak, boşanmış ve çalışan kadınların çocukları ile yaşadıkları sorunlar üzerine eğilmiştir. Boşanmış ve çalışan kadınlar ekseninde evlilik ve aile kurumları irdelenmiş, boşanma ve boşanmanın kadın üzerindeki etkileri incelenmiştir. Boşanma olgusu incelenirken de özellikle boşanmış ve çalışan kadınların çocukları ile ilgili problemleri ve çocukları ile yaşadıkları iletişim sorunları anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışan ve boşanmış çocuklu kadınları konu edinen bu çalışma ile ilgili literatüre katkı sağlamak hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine ve gözlem tekniğine başvurulmuştur. Verilerin analizi için söylem analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışma Bursa İl Merkezi ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın araştırma grubunu çeşitli kamu kurumlarında ve özel sektörde çalışmakta olan boşanmış çocuklu kadınlar oluşturmaktadır.

Boşanmış ailelerin çocuklarının boşanma sürecini algılayıp kabullenmeleri ve bu durumu ebeveynleri ile olan ilişkilerine yansıtma biçimleri araştırılmıştır. Çalışan ve boşanmış kadınlar ile bu kadınların çocukları ile olan ilişkilerinde, çocukların boşanma durumunu anne ile olan ilişkilerine yansıtma tarzları irdelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular yedi başlık altında incelenmiştir. Araştırma düzen-düzensizlik, eğitim başarısı, ilgi çekmek, kişisel bakım, öfke kontrolü, ebeveyn ile kişisel ilişki kurmak ve somatik/fiziksel etki boyutlarında yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Boşanma, Boşanmış kadınlar, Çalışan boşanmış kadınlar, Boşanma ve çocuk.

*Bu bildiri Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında yürütülmekte olan "Boşanmış ve Çalışan Kadınların Çocukları ile Olan İletişim Problemleri" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

COMMUNICATION PROBLEMS OF DIVORCED AND WORKING WOMEN WITH THEIR CHILDREN

Ayşe ULAŞ

ABSTRACT

This study primarily focuses on the challenges faced by divorced and employed women in raising their children. It delves into the realms of marriage and family institutions within the context of divorced and employed women, examining the impact of divorce and its consequences on women. In the exploration of the phenomenon of divorce, particular attention is given to understanding the problems that divorced, employed women encounter in relation to their children and the communication issues they experience with their children. The aim of this study is to contribute to the existing literature concerning employed and divorced women with children.

To achieve this objective, a qualitative research method has been employed. Data collection involved the use of semi-structured interviews and observation techniques. Discourse analysis was employed as the technique for data analysis. The study is limited to the central district of Bursa. The research group for this study consists of divorced women with children who are employed in various public institutions and the private sector.

The research investigates how the children of divorced families perceive and adapt to the divorce process and how they reflect this situation in their relationships with their parents. It also examines the ways in which employed and divorced women and their children cope with the impact of divorce on their relationships. The findings obtained from the study are categorized into seven main dimensions: order-disorder, academic success, seeking attention, personal care, anger management, establishing a personal relationship with parents, and somatic/physical effects.

Keywords: Marriage, Divorce, Divorced women, Employed divorced women, Divorce and children.

APPLICATION OF DIGITALIZATION IN LEGAL SCIENCE: THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS

Mukhitdinova Firyuza Abdurashidovna

Doctor of Law, Professor, Tashkent State Law University

Tashkent, Uzbekistan

feruza.mukhitdinova@gmail.com

ABSTRACT

The article of participation at the conference with an article is to reveal the significance and relevance in the legal relations of human rights in the newest conditions of society, when digitalization and its applications are developing around. In this modern society, it is necessary to analyze and develop on sound research evidence-based recommendations for applications, on the use of computer technology. The author examines the legal framework governing this process, as well as theoretical, historical and legal analysis of digitalization, comparative and scientific research of modern trends in the use of digital technologies in human life; based on the study of foreign and national experience.

Keywords: Digitalization, Resource, Internet, Relations, Law, Court, Lawsuit, Archive, Uzbekistan

ПРИМЕНЕНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ В ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКЕ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна

АННОТАЦИЯ

Целью участия, на конференции со статьей раскрыть значение и актуальность в правоотношениях прав человека в новейших условиях общества, когда вокруг развивается цифровизация и её применения. В этом современном обществе, необходимо проанализировать и разработать на обоснованных исследованиях научно-обоснованных рекомендаций применений, по использованию компьютерных технологий. Автор рассматривает правовую основу, регламентирующая данный процесс, а также осуществляется теоретико, историко-правовой анализ цифровизации сравнительное и научное исследование современных тенденций в использовании цифровых технологий в жизни человека; на основе изучения зарубежного и национального опыта.

Ключевые слова: цифровизация, ресурс, интернет, отношения, закон, суд, иск, архив, Узбекистан

ABU RAYHAN BERUNYI-THE ROLE OF THE GREAT GENIUS OF THE MIDDLE AGES IN EDUCATING THE SPIRITUAL THINKING OF THE YOUTH OF NEW UZBEKISTAN

Diloram Babajanova

Doctor of Historical Sciences, Professor
Uzbek State University of World Languages
bobojonova@mail.ru

ANNOTATION

This article is devoted to highlighting the role of Abu Rayhan Beruniy's views in enriching the worldview of the youth of New Uzbekistan, the outstanding contribution of the great genius of the Middle Ages to the development of world consciousness, life and activity of the eternal. The great legacy of our great personalities to generations in order to lead the world to good and progress through the study of science and education is an invaluable treasure for humanity. In the new Uzbekistan, special attention is paid to the issue of in-depth study of the heritage of our ancestors, enlightened grandfathers who came out of the people of our history, and above all the great emirs who passed away. Among these great people, the scientific and spiritual legacy of our great-grandfather Abu Rayhon Beruni, which he left to today's generations, is incomparable and is considered an important factor in increasing their intellectual potential. The main purpose of this article is to increase the intellectual and spiritual potential of young people, to study in depth the scientific and historical heritage of great geniuses, to encourage them to learn and learn from the life of these breeds, as well as to direct them to show enthusiasm for high achievements and creativity.

Keywords: Abu Rayhan Beruni, Scientific heritage, Great genius, World civilization, Encyclopedist, Great scholars, New Uzbekistan.

ABU RAYHON BERUNIY-O'RTA ASR BUYUK DAHOSINING YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARI MA'NAVY TAFAKKURINI YUKSALTIRISHDAGI O'RNI

Diloram Babajanova

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola Abu Rayhon Beruniy qarashlarining Yangi O'zbekiston yoshlari tafakkur olamini boyitishdagi o'rni, o'rta asr buyuk dahosining dunyo tamaddunini rivojlantirishga qo'shgan beqiyos hissasi, mangukka daxldor hayoti va faoliyatiga doir ma'lumotlarni yoritishga bag'ishlangan. Buyuk siymolarimizning ilmu ma'rifat o'rganish orqali olamni ezgulikka, taraqqiyotga yetaklash maqsadida avlodlarga qoldirgan buyuk merosi insoniyat uchun bebaho xazinadir. Yangi O'zbekistonda tariximiz, eng avvalo o'tgan buyuk siymolar xalq orasidan chiqqan, shu omma taqdiri bilan hamnafas ajdodlarimiz, ma'rifatparvar bobolarimiz merosini chuqur o'rganish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ana shu buyuklar qatorida ulug' alloma bobomiz Abu Rayhon Beruniyning ham bugungi avlodlarga qoldirgan ilmiy va ma'naviy merosi beqiyos bo'lib, ularning intellektual salohiyatini yuksaltirishda muhim omil sanaladi. Ushbu maqolada yoshlarning intellektual va ma'naviy salohiyatini yuksaltirish, buyuk daholar ilmiy-tarixiy merosini chuqur o'rganish, bu zotlar hayotidan ibrat olish va saboq chiqarishga undash hamda ularni yuksak marralar va bunyodkorlik sari jonbozlik ko'rsatishga yo'naltirish asosiy maqsad qilib qo'yilgan.

Kalit so'zlar: Abu Rayhon Beruniy, Ilmiy meros, Buyuk daho, Dunyo tamadduni, Qomusiy olim, Buyuk allomalar, Yangi O'zbekiston

STATE POLICY ON THE ATTITUDE OF WOMEN AND GIRLS IN UZBEKISTAN

Nilufar Dalibaevna DJURAEVA

Uzbekistan State University of World Languages

Head of the Department of History of Uzbekistan

nilufardjuraeva68@gmail.com

ABSTRACT

In the modern society, where the processes of globalization are advancing, the self-identification of women is changing, and the social status, culture and education level of women are increasing, attracting the attention of many researchers. In particular, the recognition of the issue of women and girls as a social phenomenon on a global scale, and the efforts to consistently discuss the issue of women, the wide participation of women in social life, increase the status of women in society, and provide women with a wide field of activity. As a result, having economic independence, he had the opportunity to fully demonstrate his talents and abilities.

In the years of independence, the following 2 historical stages can be identified based on the essence of the legal and regulatory documents adopted on the issue of treatment of women in the state policy of Uzbekistan: The first stage - 1991-2016. In these years, laws and international documents on human rights and freedoms reflecting the personal, social, political and cultural rights of women were adopted and implemented in the republic. The second stage-within the framework of the Action Strategy of 5 priority directions for the further development of the Republic of Uzbekistan, including the years 2017-2023, and the Development Strategy of New Uzbekistan, which is its logical continuation, current problems in the socio-economic and cultural spheres are rooted in the state policy on women's issues. caused reforms. Due to the great opportunities and conditions created for women in the country by the initiative of the head of the state, women are actively participating in the life of the state and society. The implemented state policy creates ample opportunities for women to ensure their rights and freedoms, for their intellectual and spiritual growth, and for the harmonious fulfillment of professional and family obligations. The participation of women in the decision-making process affecting the life of the country has increased significantly. As a result, the number of women in the parliament reached a level consistent with the recommendations set by the UN and made 32%. The share of women in management positions has increased to 27% (in 2023 this figure will increase to 35%), in the field of entrepreneurship to 25%, in political parties to 44%, and in higher education to 46%. The social status of women in the family and society is increasing.

Keywords: New Uzbekistan, Women, State policy, Strategy, Development.

O‘ZBEKISTONDA XOTIN-QIZLARGA MUNOSABAT MASALASIDAGI DAVLAT SIYOSATI

Nilufar Dalibayevna DJURAYEVA

ABSTRAKT

Globalashuv jarayonlari ildamlashib borayotgan zamonaviy jamiyatda ayollarning o‘z-o‘zini identifikatsiya qilish jarayoni o‘zgarib, ularning ijtimoiy mavqei, madaniyat va ta’lim darajasi tobora o‘shib borayotgani ko‘pgina tadqiqotchilarning diqqat-e’tibopini o‘ziga jalb etgani holda, xotin-qizlar muammolari bilan shug‘ullanish tasodifiy hol emasligida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, xotin-qizlar masalasining jahon miqyosida umumijtimoiy hodisa sifatida e’tibor etilishi hamda ayollar muammosining izchillik bilan barcha tomonlardan bopishga harakat qilinishi, ularning ijtimoiy hayotdagi keng ishtiroki xotin-qizlarning jamiyatdagi mavqeini oshirib, ularga tupli xildagi keng faoliyat maydonini yaratib berilmoqda. Natijada ular iqtisodiy mustaqillikka ega bo‘lgani holda, o‘z iste’dod va qobiliyatlarini to‘la namoyon etish imkoniyatiga ega bo‘ldilar.

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonning davlat siyosatida xotin-qizlarga munosabat masalasiga doir qabul qilingan huquqiy-me’yoriy hujjatlar mazmun-mohiyatidan kelib chiqib, quyidagi 2 ta tarixiy bosqichni ko‘rsatish mumkin: Birinchi bosqich – 1991-2016 yillar. Mazkur yillarda respublikada xotin-qizlarning shaxsiy, ijtimoiy, siyosiy va madaniy huquqlarini aks ettiruvchi inson huquqlari va erkinliklariga oid qonunlar, xalqaro hujjatlar qabul qilinib, hayotga tatbiq etildi. Ikkinchi bosqich – 2017-2023 yillarni o‘z ichiga olib, O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha 5 ta ustuvor yo‘nalishdan iborat Harakatlar strategiyasi hamda uning uzviy-mantiqiy davomi bo‘lgan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi doirasida ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy sohalaridagi dolzarb muammolar xotin-qizlar masalasidagi davlat siyosatida tub islohotlarga sabab bo‘ldi. Davlat rahbarining tashabbusi bilan mamlakatda xotin-qizlarga yaratib berilayotgan ulkan imkoniyat va sharoitlar tufayli ayollar davlat va jamiyat hayotida faol ishtirok etmoqda. Amalga oshirilayotgan davlat siyosati xotin-qizlarning huquq va erkinliklarini ta’minlash, intellektual va ma’naviy yuksalishi, kasbiy hamda oilaviy majburiyatlarni hamohang tarzda bajarishi uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Ayollarning mamlakat hayotiga daxldor bo‘lgan qarorlarni qabul qilish jarayonidagi ishtiroki sezilarli darajada ortdi. Natijada parlamentda xotin-qizlar soni BMT tomonidan belgilangan tavsiyalarga mos darajaga yetib, 32 %ni tashkil etdi. Xotin-qizlarning boshqaruv lavozimidagi ulushi 27 %ga (2023 yilda bu ko‘rsatkich 35 %ga yetdi), tadbirkorlik sohasida 25 %ga, siyosiy partiyalarda 44 %ga, oliy ta’limda 46 %ga yetdi. Ayollarning oila va jamiyatdagi ijtimoiy mavqei yuksalib bormoqda.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, Xotin-qizlar, Davlat siyosati, Strategiya, Taraqqiyot.

THE IMMORTAL STORY OF THE TURKISH PEOPLE

Sayyora TOYCHIEVA

Professor of the International Islamic Academy of Uzbekistan
doctor of philosophy

ABSTRACT

"Alpomish" is one of the extraordinary and unique artistic events that rarely occur in the history of world aesthetic thought. Its extraordinary and unique feature is that this great epic, created in ancient times, was sung by Bakhshis for centuries and reached us orally in living epic traditions. That is why today it is a great gift of antiquity, the general worldview of the era in which it was created, and at the same time, it expresses the objective state of the spirit of the people in the conditions of lively traditional creation and performance, and sometimes expands and narrows in terms of content and form. It is considered as a great epic, a literary monument passed down from ancestors to generations in various versions and forms, a unique artistic expression of heroic events in the national history of the people wrapped in a legend. Although "Alpomish" epic took the form of a complete epic based on the ancient epic traditions of the Turkic peoples a thousand years ago, as an example of folk oral creativity, in fact, the oldest layers of the "Alpomish" epic represent the artistic interpretation of the processes that took place in our country in the centuries before Christ. reflected in the wall. As a result of the migration of the Kungirat tribe to different regions and their inclusion in the newly formed nations, the epic spread to other clans and peoples and was reworked based on their epic traditions, and finally, in its creation, the ancestors It became the epic of every nation that performed. The copies of the epic "Alpomish" that have reached us in oral epic traditions were created in the 9th-10th centuries. But such a conclusion does not deny that the mythological and historical-life roots of the plot and leading motifs, which are the basis of the epic, go back to ancient times - to BC. The plot of the epic contains pre-Islamic views and a mythological layer. And the mythological layer in it, kad. are artisticized and idealized ways of life. Variants of "Alpomish" have been recorded since 1922.

Keywords: Alpomish, History, Kungirat, Turkic peoples, Folklore

TURK XALQINING O'LMAS HIKOYA

Sayyora TO'YCHIYEVA

ANNOTATSIYA

“Alpomish” dunyo estetik tafakkuri tarixida kamdan-kam uchraydigan favqulodda va noyob badiiy hodisalardan biridir. Uning favqulodda va noyobligi shundaki, qadimiyatda yaratilgan bu ulkan epos baxshilar tomonidan asrlar davomida kuylanib, jonli epik an'analarda og'zaki ravishda bizgacha yetib keldi. Shuning uchun ham u bugungi kunda qadimiyatning buyuk bir ehsoni, o'zi yaratilgan davrning umumiy dunyoqarashi, ayni paytda jonli an'anaviy ijod va ijro sharoitlarida xalq ommasi ruhining obyektiv holatini davrlararo ifodalab, mazmun va shakl jihatidan goh kengayib, goh torayib, ko'plab variantlarda va xilma-xil ko'rinishlarda ajdodlardan avlodlarga yetib kelgan adabiy yodgorlik, xalq milliy tarixidagi qahramonlik voqealarining afsonalar qobig'iga o'ralgan o'ziga xos badiiy ifodasi, buyuk epos sifatida baholanadi. „Alpomish“ dostoni bundan ming yil oldin turkiy xalqlarning qadim dostonchilik an'analari asosida xalq og'zaki ijodi namunasi sifatida yaxlit doston shaklini olgan bo'lsada, aslida „Alpomish“ dostonining eng qadim qatlamlari miloddan avvalgi yuz yilliklarda yurtimizda kechgan jarayonlarning badiiy talqinini o'zida aks ettirgan. Qo'ng'iroq qabilasining turli hududlarga siljishi va ularning yangidan shakllanayotgan xalqlar tarkibiga kira borishi natijasida doston boshqa urug' va elatlarga ham o'tib, ularning epik an'analari asosida qayta ishlana borib, juda keng tarqaldi va nihoyat, uning yaratilishida ota-bobolari ishti-rok etgan har bir xalqning o'z eposiga aylandi. “Alpomish“ dostonining ogzaki epik an'analarda bizgacha yetib kelgan nusxalari IX-X asrlarda yaratilgan. Ammo bunday xulosa dostonga asos bo'lgan syujet va yetakchi motivlarning mifologik va tarixiy-hayotiy ildizlari qadimgi davrlarga-miloddan avvalgi zamonlarga taqalishini inkor etmaydi. Doston syujet tarkibida islomgacha bulgan karashlar va mifologik qatlam mavjud. Undagi mifologik qatlam esa, kad. turmush tarzining badiylashtirilgan va ideallashtirilgan ko'rinishlaridir. “Alpomish” variantlari 1922-yildan yozib olina boshlangan.

Kalit so'zlar: Alpomish, Tarix, Qo'ng'iroq, Turkiy xalqlar, Xalq og'zaki ijodi

THE FEMALE INFERIORITY COMPLEX FROM THE PRINCIPLE OF DOWRY IN THE SOCIAL CONTEXT OF BANGLADESH: AN IMMINENT FEATURE OF MARRIAGE.

Dr. A. H. M. Ershad UDDIN

Faculty of Theology
Kocaeli University, Turkey
ershad.uddin@kocaeli.edu.tr

ABSTRACT

Marriage is an institution regarded as a stabilizing factor in the family structure in society. However, it is believed to be a lifetime contract between husband and wife, especially by women with their in-laws. Many families accept and tag the cost of either their sons or daughters. Regular dowry payment is similar to purchasing a product from a market. The magnitude of dowry payments is never at a rational level, even for people living below the poverty line. Despite their harsh living conditions, they are bound to such payments. However, the limit of one's wage is never a factor of consideration when one has a daughter, as the magnitude of costs only increases rather than decreases. Time has modernized, and minds have revolutionized, yet this principle has not altered in any sector of the people, such as in Bangladesh. All of the problems above are rooted in societal discrimination, the majority of which forbids the notion of any rights for women; even acknowledging such a concept becomes a source of shame for the community, which fuels rising suicide, murder, and rape rates. An awakening is required for such bestial minds. However educated they might be, in the humane sense, they are ignorant. In the sub-continental regions, the peak of dowry demand as the primary function of marriage in the society of Bangladesh affects the family involved in giving the proportion and the women who are to enter into this sacred institution yet face ultimate violence for this vague factor that is inconsistent with the suicide counts. This paper shows that the dowry system is a continuous ritual among the residents of Bangladesh, regardless of their status, but to what extent Islamic law allows such an act in Islam will explain the views of jurists on this subject in detail. This research aims to investigate the persistent practice of the dowry system in Bangladesh and its impact on women, focusing on the societal discrimination and violence associated with dowry demands. The research problems addressed include the irrational magnitude of dowry payments, the disregard for the financial limitations of families, and the perpetuation of gender inequality. The hypotheses put forth indicate that the dowry system remains deeply ingrained in societal norms despite the march of modernization, and the absence of women's rights contributes to a surge in suicide, murder, and rape rates. This study aims to raise awareness and prompt a reconsideration of societal norms, challenging the detrimental practices associated with dowries while advocating for gender equality.

Keywords: Islamic Law, Dowry, Violence, Women, Body, Bangladesh.

MÜSTƏQİLLİK DÖVRÜ LƏNKƏRAN ƏDƏBİ MÜHİTİNDƏ QƏLƏBƏ MOTİVLƏRİ

Dr. Nərmin MƏMMƏDOVA

Filologiya

ele.eliyev@gmail.com

Hələ də yaşadığımız dövrü əhatə edən müstəqillik dövrü hal-hazırkı zaman çərçivəsində baş verən ictimai-siyasi hadisələri də özündə əks etdirir. Xüsusilə də Aprel döyüşləri buna misal ola bilər. Belə ki, 2016-cı il aprelin 1-dən 2-nə keçən gecədən başlayan Aprel döyüşləri Dağlıq Qarabağda 1994-cü ildə atəşkəs haqqında saziş imzalandıqdan bəri baş vermiş ən şiddətli döyüşlərdən biridir. Döyüşlər Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin qələbəsi ilə nəticələnmiş, Tərtər rayonunun Talış kəndi ətrafındakı yüksəkliklər və Seysulan kəndi, Cəbrayıl rayonunun Lələtəpə yüksəkliyi və Cocuq Mərcanlı, Goranboy rayonunun Güllüstan kəndi, Tərtər rayonunun Qazaxlar kəndi və Tərtər rayonunun Madaqiz kəndi istiqamətində yollar düşməndən azad olunmuşdur. Bu qələbə həmçinin adiblərə də stimül vermiş və onların yaradıcılığına da birmənalı şəkildə yansımışdır.

İNSAN HAKLARI: SON MU, GELECEK Mİ?

Yıldırım ORTAOĞLAN

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

ORCID ID: 0000-0001-5813-1191

yildirim.ortaoglan@gmail.com

ÖZET

Sağduyuya sahip olması bakımından, insan öznesinden, yaşamını daha anlamlı kılacak değerler inşa etmesini beklemek garipsenmese gerek. Bu beklenti, bir yönüyle sahip olunan yetilerin geliştirilmesini hedeflerken diğer yönüyle arzuladıklarını zaten onlara sahip olması gereken şeylermiş gibi görmesine neden olabilir. Böylece doğanın ona sundukları ile kendi istekleri arasında bir çatışma kaçınılmazdır. Varlığını devam ettirmesi bakımından insan, daha iyi bir yaşamın olanağı için ne ya da neler ister? Modern dünyada bu istemenin en önemli karşılığı insan haklarıdır. Dolayısıyla, insan haklarından sadece “en üstün ahlâk ilkeleri ve siyasi idealleri” değil aynı zamanda yaşam dünyamızı daha iyi bir yere dönüştürürken bu dünyayı paylaştığımız diğer bireylerin haysiyetini de koruyan olanaklar bütününe anlamak gerekir. Moyn insan haklarını, “henüz varolmayan bir yerin imgesi üzerine kurulu” olduğundan dolayı ütopyacı bir program olarak adlandırır. Bu programın amacı, uluslararası hukukla ülkelerin kesin sınırlarını aşarak onların sınırlarının dokunulmazlığını ortadan kaldırmaktır. Bu bağlamda insan hakları, hakları gasp edilen kimselere daha iyi bir yaşam sunma imkânıyla övünür. Bunu kimi zaman devletlerle iş birliği içinde kimi zamanda –insan haklarını ihlal eden devletler olduğunda- onları suçlayarak yapar. Böylece insan hakları toplumsal hareketlerin en yüksek ideallerini ifade etmesinin yanı sıra siyasi birimlere ilişkin en yüksek tasavvurları taşıyacak bir kavram olarak da tanımlanmıştır. Söz konusu kavram hem geleceğe yönelik bir umut taşır hem de belirli bir amaca doğru harekete geçme isteği uyandırır. Bu bağlamda insan haklarını “savaş dönemi ümitlerinin mezarına bırakılmış bir çelenk” olduğunu düşünmek ne kadar olanaklıdır? İnsan haklarının egemen olduğu bir zaman çağımızın kayıp yoksun zamanını mı ifade etmektedir? Ya da özgürlük ve eşitlik sloganlarıyla insan hakları, ilk olmaktan çok uzak başka hayaller ve ütopyalar çöktüğü için güçlenen diğer ütopyalardan sadece biri midir?

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Ütopya, Adalet, Eşitlik

HUMAN RIGHTS: THE END OR THE FUTURE?

Yıldırım ORTAOĞLAN

ABSTRACT

In terms of having common sense, it should not be strange to expect the human subject to construct values that will make his life more meaningful. While this expectation aims to improve the abilities they have, on the other hand, it may cause them to see what they desire as something they should already have. Thus, a conflict between what nature offers and their own desires is inevitable. What does human want for a better life opportunity in terms of persisting existence? In the modern world, the most important response to this demand is human rights. Thus, human rights should be understood not only as “the highest moral principles and political ideals” but also as a set of possibilities that transform our world for the better while protecting the dignity of the other individuals with whom we share it. Moyn calls human rights a utopian program because it “draws on the image of a place that has not yet been called into being”. The aim of this program is to transcend the strict borders of countries through international law and to abolish the inviolability of their borders. In this context, human rights prides itself on its ability to offer a better life to the disenfranchised. It sometimes happens in cooperation with states and sometimes - when states violate human rights - by denouncing them. Human rights are thus defined as a concept that not only expresses the highest ideals of social movements, but also as a concept that carries the highest visions of political units. The concept carries both the hope for the future and the will to act towards a specific goal. How possible would it be to think human rights as “a funeral wreath laid on the grave of wartime hopes”. Does a time dominated by human rights represent the lost and deprived time of our age? Or are human rights, with their slogans of freedom and equality, not being the first but one of the other utopias that have been strengthened as a result of collapsed distant dreams and utopias?

Keywords: Human Rights, Utopia, Justice, Equality

AYDINLANMANIN AYDINLANMASI: HZ. İBRAHİM ÖRNEĞİ VE BİRLİKTE YAŞAMAK

Arş. Gör. Dr. Mustafa BARIŞ

Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

ORCID ID: 0000-0002-0647-1917

mustafabaris@gmail.com

ÖZET

Tercüme; diyalog ve entelektüel gelişim için oldukça verimli bir araçtır. Toplumların ilerleme yollarını açan ve aydınlatan diğerlerinin anlayış ve başarılarına olan açıklık ve toleranslarıdır. Çok sayıda eserin IX. yüzyıldan itibaren Batı'ya tercüme yoluyla ulaşması modern Batı uyanışının bilimsel temellerine katkı sağlamıştır. Aydınlanma, hayatı anlamlandıran değer ve formların renginin soluklaşması sonucu yeni düzeni oluşturacak düşüncelerin araştırıldığı 18. yüzyıl dönem adıdır. Bu dönem, elçilerin işlevi ile bu anlamda paralellik gösterir. Güzel rol modellikleriyle elçiler, toplumu var eden dini ve ahlaki değerlerin bozulması sonucu birer "aydınlatıcılar" olarak gönderilmiştir. Elçilere ve dolayısıyla getirdikleri değerlere hayat imkanı vermemek, Hz. İbrahim'in ateşe atılması gibi, "karanlıkta kalmak" demektir. Kur'an'a göre böyle toplumlar gücünü kaybeder, kötülüklerle mücadele edemezler. İnsanlık tarihinde uzunca bir dönem literal aydınlanma, oksijen gereksinimi duyan aygıtlarla sağlanmaktadır. Elektriğin havasız/vakumlanmış bir ortamda işlev göstermesi aydınlanmanın bir tez ve antitez, diyalektik ilişki yoluyla gerçekleştiğini göstermektedir. Gaz lambası ve mum kullanımında oksijenin gerekliliğinden, lambada olduğu gibi oksijenin yokluğuna geçiş birbirini değilse de eylemleri doğru, güzel, faydalı ve iyi kılan ölçü; insan medeniyetine yaptığı katkıyla anlaşılır. Artık insan kurban edilmesini engellemesi ve putperestliğe karşı fitrat/hanif dininin tebliğcisi olması yönleriyle Hz. İbrahim'in "güzel örnekliliği" hala insanlığı aydınlatmakta, ısıtmakta ve ışıtmakta başka bir ifadeyle onun öğretisi geçerliliğini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aydınlanma, Hz. İbrahim, Diyalektik, Tolerans, Usûl.

ENLIGHTENMENT OF ENLIGHTENMENT: THE EXAMPLE OF PROPHET ABRAHAM AND LIVING TOGETHER

Res. Assist. Dr. Mustafa BARIŞ

ABSTRACT

Translation is a highly productive tool for dialogue and intellectual development. It paves the way for societies and enhances their understanding and tolerance of the achievements of others. The translation of numerous works to the West from the 9th century onwards contributed to the scientific foundations of the modern Western awakening. The Enlightenment is the name of the 18th-century period when new ideas were explored as the colors of values and forms that give meaning to life faded. This period parallels the role of envoys. Envoys, as exemplary role models, were sent as "illuminators" following the corruption of the religious and moral values that constitute society. Failing to provide life opportunities for envoys and, consequently, the values they brought is equivalent to "remaining in darkness." According to the Quran, such societies lose their power and cannot combat evil. For a long period in human history, enlightenment was provided through devices that required oxygen. The fact that electricity can function in an airless or vacuum environment shows that enlightenment occurred through a dialectical relationship between thesis and antithesis. The necessity of oxygen in the use of gas lamps and candles, and the transition to their absence, does not invalidate but rather affirms actions that are right, beautiful, useful, and good, measured by the contribution they make to human civilization. Hz. Ibrahim (Prophet Abraham), with his role in preventing human sacrifices and propagating the natural/monotheistic religion against idolatry, continues to enlighten humanity. His teachings still maintain their relevance.

Keywords: Enlightenment, Hz. Ibrahim (Prophet Abraham), Dialectic, Tolerance, Method.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ'NDE 21. YÜZYIL BECERİLERİ

Belgin KESKİN

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

ORCID ID: 0000-0001-7642-0325

belgin.kskn@gmail.com

ÖZET

Günümüz dünyasında sürekli değişen şartlara ve karmaşaya ayak uydurmak hayati öneme sahiptir. 21. yüzyıl kendinden önceki yüzyıllar gibi kendisiyle birlikte çeşitli gelişmeleri ve değişiklikleri oluşturmaktadır. Bu değişikliklere uyum sağlamak içinse çeşitli beceriler ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda sosyal ve duygusal beceriler, dil ve iletişim becerileri, üst düzey düşünme becerileri, benlik becerileri, öğrenme becerileri, çalışma becerileri, okuryazarlık becerileri çocuklarda geliştirilmek istenen beceriler olmuştur. Öğrenme-öğretimde kullanılan metinler sıralanan bu becerilerin aktarılmasında araç rolü üstlenmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri de kendi ekseninde belli başlı beceri ve değerleri okuyucusuna ileten metinler arasındadır. Çalışmada Dede Korkut Hikâyeleri'nde geçen 21. yüzyıl becerilerinin ne ölçüde yer aldığı incelenmiştir. Bu yüzden çalışmanın hedefi doğrultusunda nitel araştırma yönteminden faydalanılarak doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Netice olarak her ne kadar 21. yüzyıl becerileri tam anlamıyla bu geleneksel hikâyelerde açıkça ifade edilmemiş olsa da Dede Korkut Hikâyeleri'nin bazı bölümlerinde ele alınan beceriler kendini göstermiştir. Bu becerilere bakıldığında sosyal ve duygusal beceriler, dil ve iletişim becerileri daha çok tespit edilmiştir. Bu temel beceriler genel olarak insanlığın tüm dönemlerinde ve koşullarında ihtiyaç duyabileceği evrensel niteliklere sahiptir. Bu ve benzer evrensel değerlere sahip metinlerin 21. yüzyıl becerilerini barındıracak şekilde öğretimde kullanılması bireylerin kişisel ve mesleki başarılarını desteklemede kritik öneme sahip olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Hikâyeleri, 21. Yüzyıl becerileri, Öğretim, Beceri

21ST CENTURY SKILLS IN DEDE KORKUT STORIES

Belgin KESKİN

ABSTRACT

In today's world, it is vital to keep up with the ever-changing conditions and complexity. The 21st century, like the centuries before it, brings with it various developments and changes. In order to adapt to these changes, various skills have been put forward. In this direction, social and emotional skills, language and communication skills, higher order thinking skills, self skills, learning skills, study skills, literacy skills have become the skills that children want to develop. Texts used in learning-teaching have assumed the role of tools in transferring these skills. Dede Korkut Tales are among the texts that convey certain skills and values to their readers on their own axis. In this study, the extent to which 21st century skills are included in Dede Korkut Tales is examined. Therefore, in line with the objective of the study, qualitative research method was utilized and document analysis technique was used. As a result, although 21st century skills are not clearly expressed in these traditional stories, the skills discussed in some parts of Dede Korkut Stories have manifested themselves. When we look at these skills, social and emotional skills, language and communication skills were mostly identified. These basic skills have universal qualities that humanity may need in all periods and conditions. The use of texts with these and similar universal values in the teaching of 21st century skills can be critical in supporting the personal and professional success of individuals.

Keywords: Dede Korkut Stories, 21st Century skills, Teaching, Skills.

ЕСКІГЕ ЖАҢА КӨЗҚАРАС: КӨНЕ ТҮРКІ ЖАЗУЫ

Dr. Khanshaim KARABAEVA

филология ғылымдарының кандидаты
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Қазақстан, Алматы
khanshaim63@gmail.com

АНДАТПА

Зерттеушілердің мәліметі бойынша адамзат тарихында жүз қырық жазу үлгісі болған. Қырық жазу үлгісі қазіргі заманға дейін жеткен көрінеді. Оның ішінде жиырма жазу үлгісі ресми түрде қолданылып келеді екен. Көне түркі жазуы бүгінгі күнге жеткен қырық жазу үлгісінің қатарында болғанымен, ресми қолданыста жоқ. Соған қарамастан бүгінде көне түркі жазуына деген қызығушылық қазақ қоғамында артып келе жатқаны байқалады. Қызығушылықтың болуы заңдылық. Себебі көне түркі жазуы – түркі халықтарының төл тарихы, төл жазу мәдениетін айшықтайтын бірегей құнды мұра. Қазақ халқында «Ел болған ескісін сақтайды» деген мақал бар. Осы тұрғыдан алғанда, ел болып сақтайтын қазынаның бірі – көне жазуы. Тасқа қашалып жазылған хаттардың бір парасы – Күлтегін ескерткішінің көшірмесі Астанаға жеткізіліп, білім ордасынан орын алды. Бұл тарихи оқиға қазақ елінің рухани жаңғыруына жасалған және бір тың қадам деп бағаланады.

Автордың мақаласында көне түркі ескерткіштерін зерттеумен айналысқан қазақстандық ғалымдардың кеңес дәуіріндегі және тәуелсіздік жылдарындағы ғылыми ізденістеріне қысқаша шолу жасалады. Шетелдік тіл мамандарының көне түркі жазуының мүмкіндігі мен болашағына қатысты пікірлері сараланады.

Мақалада көне түркі жазуы мәдени мен тарихи мұра ескерткіші ретінде ғана қаралмай, оны заманауи мақсат, мүдде тұрғысынан жаңа қолданысқа еніп жатқандығына назар аударылады. Көне түркі жазуын насихаттау мақсатында қазақстандықтардың республикалық және халықаралық деңгейде атқарып жатқан іс-шаралары мен жобалары туралы баяндалады.

Кілт сөздер: жазу үлгісі, жазу мәдениеті, көне түркі жазуы, түркітану, қазақ жазуының тарихы, жазба ескерткіштер

GELENEKSEL KAZAK TOPLUMUNDA YARGI YETKİSİ

Indira SHAKIRBAYEVA
Al Farabi Kazak Millî Üniversitesi
Almatı, Kazakistan
indira.81-81@mail.ru

ÖZET

Giriş: Kazak bozkırlarında eski zamanlardan beri geleneksel toplumda yasalar da dâhil olmak üzere çeşitli işlevleri yerine getiren yargıçların görevini kadılar ve soy aksakalları üstlenirdi. Rus hükümetinin 19. yüzyılın başlarında Kazakistan topraklarında kabul ettiği idari ve hukuki reformların yürütülmesi geleneksel toplumun köklü bir yıkımına ve değişmesine etki ettiği bellidir. Dolayısıyla yeniçağın başlangıcında idari reformların uygulanması yargı gücünde kadıların etkisinin azalmasına yol açmıştır. Ancak siyasi idari ve hukuki reformlardan sonraki yıllarda da Kazak toplumunda kadılar mahkemesinin önemini yitirmediği ve göçebe toplumun sosyo-ekonomik hayatının düzenleyicisi rolünü üstlendiği görülmektedir.

Amaç ve hedefler: Bildiride geleneksel Kazak toplumundaki sosyal düzenlemenin en önemli mekanizmalarından olan yargı yetkisinin önemi ve değişim sürecine değinilmiştir.

Yöntemler ve materyaller: *Problem-tematik yöntem* kullanılarak yargı gücünün oluşumu ve geleneksel Kazak toplumunda gerçekleştirdiği özel işlevi tetkik edilmiştir. Araştırma sürecinde *temel analiz yöntemi* kullanılarak teorik ve olgusal materyaller ile tarihsel veriler pekiştirilmiştir. Problemin disiplinler arası bağlantısı göz önünde bulundurularak tarih, antropoloji, hukuk, sosyoloji bilim dalı çerçevesinde ele alınmıştır.

Sonuç: Araştırmanın neticesine göre, kadılar mahkemesinin basit yasalarla anlaşmayı sağlayarak, adaletli bir şekilde toplumdaki istikrarın korunmasına katkıda bulunduğu belirlenebilir. Bu bağlamda mahkeme sürecinin tanımı ile açıklığı, göçebelerin kadılara olan güven ve saygısını göstermektedir. Zira Kazak cüzlerinin Rus imparatorluğuna boyun eğmesinden kaynaklanan değişen siyasi ve hukuki koşullara rağmen, kadılar toplum karşısında itibarını kaybetmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kazak toplumu, Göçebe yasası, Kadılar mahkemesi, Dava, Adalet.

ЕМЛЕ ЕРЕЖЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ ҰСТАНЫМДАРЫ

Dr. Toleubek ZAÏSANBAEV

Ulusal Tıp Üniversitesi

Almatı, Kazakistan

Araştırmacı Ainur ABDYKADYROVA

Ulusal Tıp Üniversitesi

Almatı, Kazakistan

Araştırmacı Ingkar TURUSSKELDİ

Ulusal Tıp Üniversitesi

Almatı, Kazakistan

beibarys@mail.ru

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада Қазақстан Республикасының болашақта көшетін латын әліпбиі жобасында қандай кемшіліктер бар екендігі туралы айтылады. Ол кемшіліктерді ашып көрсету үшін мақала авторлары қазақ тілінің дыбыстық жүйесінің зерттелуі мен емле ережелерінің қалыптасу тарихына қысқаша шолу жасайды. XX ғасырдың 20-30 жылдары басталған емле ережелері мен қазақ тілінің дыбыстық жүйесі туралы даудың әлі күнге дейін толастамай келе жатуының себебі қазақ тілінің дыбыстық жүйесі туралы тілші ғалымдар арасында біржақты пікір жоқтығынан екенін көрсете келіп, авторлар ол кемшілікті жоюдың ең бірінші шарты– қазақ әліпбиінен қазақ тіліне тән емес дыбыстарды белгілейтін әріптерді шығарып тастау керек деген тұжырым жасайды. Екінші мәселе қазақтың өзінің төл сөздерінің жазылуын бірізділікке түсіру керек дей отырып, авторлар әсіресе латыннегізді әліпби жобасындағы и, у әріптерімен жазылатын сөздерді қайта қарау керек екендігіне тоқталады. Сондай-ақ мақалада кірме сөздердің жазылуын бірізділікке түсірудің жолдарын табу қажеттілігі де сөз болады.

Кілт сөздер: дыбыстық жүйе, емле ережелері, төл сөздердің жазылуы, латын әліпбиі, кірме сөздердің жазылуы, латыннегізді әліпби жобасы.

THE LEGITIMACY OF GOVERNMENT UNDER INTERNATIONAL LAW: NIGER CRISIS CASE

Dr. MONDJOMBO SAIDI SINDANI

ORCID ID: 0000-0002-4009-5951

mondsaidi26@gmail.com

ABSTRACT

On July 26, 2023, the Nigerien army, led by the presidential guard, overthrew President Bazoum and seized power in Niger. The day after the military coup, several thousands of Nigeriens, most of them with waving Russian flags in their hands, marched through the streets of the capital Niamey to celebrate the army's takeover of power. Internationally, the coup d'état of 26 July has been widely condemned by the international community, led by France, Niger's former colonial power. France, the European Union and many other Western powers have refused to recognise the new authorities of the military government of Niger, because, they believe, the new authorities do not have the democratic legitimacy of the people of Niger. Likewise, the Economic Community of West African States (ECOWAS), of which Niger is a founding member, has also condemned this seizure of power by force. It should be remembered that under various international conventions and legal texts in force on the African continent, unconstitutional changes of government violate international law and will be subject to sanctions. In the specific case of Niger, ECOWAS even considered that this should take the form of a military intervention to ensure the restoration of constitutional order in Niger and noted that the aforementioned measures may include the use of force. However, between the security crisis and memories of the colonial and neo-colonial past, the coup d'état in Niger raised questions under international law about the legitimacy of the government and the legitimacy of foreign military intervention to re-establish democratic institutions in a sovereign country. This article aims to answer the following questions: The legitimacy of the government under international law, quid? Could the coup d'état in Niger justify the use of force or intervention in the internal affairs of a State?

Keywords: Legitimacy, Government, International law, Crisis, Niger

DE LA LEGITIMITE DU GOUVERNEMENT AU REGARD DU DROIT INTERNATIONAL : CAS DE LA CRISE DU NIGER

Dr. MONDJOMBO SAIDI SINDANI

RESUME

Le 26 juillet 2023, l'armée nigérienne, avec à sa tête la garde présidentielle, renverse le Président Bazoum et s'empare du pouvoir au Niger. Au lendemain du coup d'Etat militaire, plusieurs milliers des Nigériens, la plupart brandissant des drapeaux russes dans les mains, sont descendus dans les rues de la capitale Niamey pour célébrer la prise du pouvoir par l'armée. A l'échelle internationale, le coup d'Etat du 26 juillet est largement condamné par la communauté internationale, en tête de file la France, l'ancienne puissance coloniale du Niger. Cette dernière, l'Union européenne et tant d'autres acteurs du monde occidental refusent même de reconnaître les nouvelles autorités du gouvernement militaire nigérien, parce que, estiment-ils, que les nouvelles autorités n'ayant pas la légitimité démocratique du peuple nigérien. De même, la Communauté économique des États de l'Afrique de l'Ouest (CEDEAO), dont le Niger est l'un des membres fondateurs, a également condamné cette prise du pouvoir par la force. Il sied de rappeler que dans diverses conventions et textes juridiques internationaux en vigueur sur le continent africain, les changements anticonstitutionnels de gouvernement violent le droit international et seront passibles de sanctions. Dans le cas du Niger, la CEDEAO a même estimé que cela devrait prendre la forme d'une intervention militaire pour assurer le rétablissement de l'ordre constitutionnel en République du Niger et a noté que les mesures susmentionnées peuvent inclure le recours à la force.

Cependant, entre crise sécuritaire provoquée et souvenirs du passé colonial et néocolonial, le coup d'Etat au Niger a soulevé, au regard du droit international, des questions relatives à la légitimité du gouvernement et celles relatives à la légitimité de l'intervention militaire étrangère afin de rétablir les institutions démocratiques dans un pays souverain. Cet article vise à répondre aux questions suivantes: Quid de la notion de légitimité du gouvernement au regard du droit international? Le coup d'Etat au Niger pourrait-t-il justifier le recours à la force ou l'intervention dans les affaires intérieures d'un Etat?

Mots-clés: Légitimité, Gouvernement, Droit international, Crise, Niger

ON THE FORMATION OF A MOTIVATIONAL-VALUES ATTITUDE OF UNIVERSITY STUDENTS TO THEIR HEALTH

Abdullina Liliya Bakirovna

Ufa University of Science and Technology

ahatsalihov@mail.ru

Sterlitamak, Russia

ABSTRACT

The article actualizes the issues of forming a healthy lifestyle of students. To solve this problem, it is necessary to form a motivational and value attitude of students to their health. The analysis of the results of the study showed that the majority of students revealed a low and average level of formation of the corresponding indicator. For this purpose, a systematic approach is used in the formation of a healthy lifestyle of subjects of the educational process at the university, a program has been developed and implemented to form a motivational and value attitude to their health, which has practical significance: improving the quality of life, awareness of the importance of a healthy lifestyle, as a consequence, the formation of beliefs, values and motives that inspire a person to take care of his health. Based on the results of the study, psychological and pedagogical recommendations are given for university teachers and students.

Keywords: healthy lifestyle, motivational and value-based attitude to health, university students, attitude to health.

О ФОРМИРОВАНИИ МОТИВАЦИОННО-ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗА К СВОЕМУ ЗДОРОВЬЮ

Абдуллина Лилия Бакировна

АННОТАЦИЯ

В статье актуализируются вопросы формирования здорового образа жизни студентов. Для решения этой проблемы необходимо сформировать мотивационно-ценностное отношение обучающихся к своему здоровью. Анализ полученных результатов исследования показал, что у большинства студентов выявлен низкий и средний уровень сформированности соответствующего показателя. С этой целью используется системный подход в формировании здорового образа жизни субъектов образовательного процесса в вузе, разработана и реализована программа по формированию мотивационно-ценностного отношения к своему здоровью, имеющего практическую значимость: повышение качества жизни, осознание важности здорового образа жизни, как следствие формирование убеждений, ценностей и мотивов, которые вдохновляют человека заботиться о своем здоровье. По итогам проведенного исследования даны психолого-педагогические рекомендации для преподавателей вуза и студентов.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, мотивационно-ценностное отношение к здоровью, студенты вуза, отношение к здоровью.

BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞININ İTİRAZ YETKİSİNİN KAPSAMI VE UYGULAMADA ORTAYA ÇIKAN HUKUKSAL SORUNLAR

Dr. Mustafa ATALAN
İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi
Cumhuriyet Savcısı
m.atalan4064@gmail.com

ÖZET

Yapılacak tebliğ sunumunda, 5271 sayılı CMK'nın 308/A maddesi kapsamında, Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kesin nitelikteki kararlarına karşı bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı, re'sen veya istem üzerine, kararı veren daireye itiraz edebilir. Buna göre, olağanüstü itiraz olarak tasarlanan bu madde çerçevesinde, yapılan itirazın Daire kararları üzerindeki etkisi, lehe ve aleyhe itirazda süre yönünden getirilen farklılıklar, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından sonra, aleyhe itirazlarda sadece esaslı hatalar yönünden itiraz yoluna gidilebilmesi, esaslı hata kavramının nasıl yorumlanması gerektiği, yapılan itiraz sonucu Dairenin itirazı reddetmesi halinde, 308/A Başkanlar Kurulu tarafından verilen kararların niteliği, bu kararların etkinliği, kararı veren kurulun yapısı ve bu hükümlerin uygulanması ile ilgili ortaya çıkan eksiklikler ile çözüm yolları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Olağanüstü itiraz, 308/A Başkanlar Kurulu, Kararların etkinliği

THE SCOPE OF THE OBJECTION AUTHORITY OF THE CHIEF PUBLIC PROSECUTOR'S OFFICE OF THE REGIONAL COURT OF APPEAL AND THE LEGAL PROBLEMS ARISING IN PRACTICE

Dr. Mustafa ATALAN

ABSTRACT

Within the scope of Article 308/A of the Code of Criminal Procedure No. 5271, the chief public prosecutor's office of the regional court of appeal may, ex officio or upon request, appeal against the final decisions of the criminal departments of the regional court of appeal to the department that rendered the decision. Accordingly, within the framework of this article, which is designed as an extraordinary objection, the effect of the objection on the decisions of the Chamber, the differences brought in terms of the duration of the objection in favour and against, after the cancellation decision of the Constitutional Court, it is possible to appeal only in terms of fundamental errors, how the concept of fundamental error should be interpreted, if the Chamber rejects the objection as a result of the objection made, the nature of the decisions made by the 308/A Presidents Board, the effectiveness of these decisions, the structure of the board that made the decision, and the deficiencies and solutions regarding the implementation of these provisions will be evaluated.

Keywords: Regional Court of Justice Chief Public Prosecutor's Office, Extraordinary objection, 308/A Board of Presidents, Effectiveness of decisions

KIRGIZ KÜLTÜRÜNÜN KAHRAMANLIK KARAKTERİNİ YANSITAN ULUSAL AT OYUNLARI

Abdurasulova Aksana Ikramzhanovna

International University named after K.Sh.Toktomamatov
Kyrgystan, Jalal-Abad sity

ÖZET

Kırgız milli oyunlarının oluşumu sürecinde Kırgızların ataları, Karahanlı devletinin bir parçası olan Orta Asya halklarının ataları ile birlikte belli bir iz bırakmıştır (940 - 1270). Bu yıllar ve yüzyıllar boyunca Orta Asya halklarının beden eğitiminde karşılıklı etki ve iletişim büyük güç kazandı. Tarihsel mirasın önemini yalnızca kültürel olgularda değil aynı zamanda toplumsal ilişkilerde de yansıttığı nesnel bir gerçektir.

Kırgız halkının milli göçebe oyunlarının ve geleneksel yarışmalarının tarihi göçebe kavimler arasında büyük bir yeri olduğunu biliyoruz. Dünya görüşünün şekillenmesinde, gençlerin eğitilmesinde, sağlıklarının iyileştirilmesinde, hayvancılık ve askerliğe hazırlanmada önemli rol oynamıştır. Göçebe Kırgız boylarının yaşamının ve eğlencesinin her alanına girdiler. Bayram ve anma günlerinde, asker toplama ve avlanma organizasyonlarında, çocukların ve gençlerin eğitiminde oyunlar ve yarışmalar yapılırdı. Mutlu atalarımızın halk oyunlarının ve kahramanlık yarışmalarının, özellikle hayvancılığın ve atçılığın korunduğu cumhuriyetin bölgelerinin sakinleri için bağımsızlık döneminde bile geçerliliğini kaybetmediğini belirtmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Kırgız kültürü, Göçebe yaşam, Milli oyunlar, At oyunları.

КЫРГЫЗ МАДАНИЯТЫНЫН БААТЫРДЫК МҮНӨЗҮН ЧАГЫЛДЫРГАН УЛУТТУК АТ ОЮНДАРЫ

Абдурасулова Аксана Икрамжановна

АННОТАЦИЯ

Кыргыздын улуттук оюндарынын калыптанышынын процессинде кыргыздын ата-бабалары, караханид мамлекеттин курамына кирген Орто Азия элдеринин ата – бабалары менен бирге белгилүү бир из калтырган (940 – 1270жж.). Ушул жылдар жана кылымдар аралыгында Борбордук Азия элдеринин дене тарбиясындагы өз ара таасир жана өз ара байланыш чоң күчкө ээ болгон. Тарыхый мурас өзүнүн маани-маңызын бир гана маданий кубулуштарда эмес, социалдык мамилелерде чагылдырылышы – объективдүү факт.

Элдик көчмөн оюндар жана кыргыз элинин салттуу мелдештери тарыхый көчмөн урууларында чоң орунду ээлегенин билебиз. Алар дүйнө таанымын калыптандырууда, жаштарды тарбиялоодо, алардын ден-соолугун чыңдоодо, мал чарбачылыгына жана аскер иштерине даярданууда маанилүү роль ойношкон. Алар көчмөн кыргыз урууларынын жашоосунун жана эс алуунун бардык чөйрөлөрүнө киришкен. Оюндар жана мелдештер эс алуу учурларында, майрамдарда жана эскерүү маалында, аскерлерди чогултуу учурунда жана аңчылыкты уюштуруу учурунда, балдарды жана жаштарды тарбиялоодо өткөрүлчү.

Белгилей кетүүчү нерсе, элдик оюндар жана бактылуу ата – бабаларыбыздын баатырдык мелдештери эгемендүүлүк доорунда да актуалдуулугун жоготкон жок, айрыкча республиканын мал чарбачылыгы жана жылкы өстүрүү сакталган аймактарынын тургундары үчүн.

Ачык сөздөр: Кыргыз маданияты, көчмөндүк жашоо, улуттук оюндар, ат оюндары.

STATE REVENUES OF THE GENERAL-GOVERNORATE OF TURKESTAN.

Uygun Khalimjonovich JUMAEV
uljaevashohistahon@gmail.com

ABSTRACT

This article reveals that although the establishment of financial institutions in Turkestan, their centralization and systematization was an important step in the field, they did not ignore the fact that their activities were directed to the empire's ability to obtain as much economic profit from its colony as possible. Also, the reviewed information is highlighted based on the sources that the tax policy of the government of the Russian Empire in the Turkestan Governorate, all measures to establish a new revenue system are aimed at using the country's natural, raw and labor resources for the benefit of the metropolis.

Keywords: Turkestan, History, Colony, Russia, Finance

ТУРКИСТОН ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРЛИГИ ДАВЛАТ ДАРОМАДЛАРИ

Jumaev Uygun Khalimjonovich

ABSTRAKT

Ushbu maqolada Turkistonda moliya institutlarining tashkil etilishi, ularning markazlashtirilishi va tizimlashtirilishi bu sohada muhim qadam bo'lgan bo'lsa-da, ularning faoliyati imperiyaning o'z mustamlakasidan qancha iqtisodiy foyda olish imkoniga ega bo'lishiga qaratilganligini e'tibordan chetda qoldirmaganligi ochib berilgan. Shuningdek, ko'rib chiqilgan ma'lumotlarda Rossiya imperiyasi hukumatining Turkiston guberniyasidagi soliq siyosati, yangi daromad tizimini o'rnatish bo'yicha barcha chora-tadbirlar mamlakatning tabiiy, xomashyo va mehnat resurslaridan o'z manfaatlari yo'lida foydalanishga qaratilganligi manbalar asosida alohida ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Turkiston, Tarix, Mustamlaka, Rossiya, Moliya

THE ROLE OF FAMILY AND NATIONAL VALUES IN FORMING INDEPENDENT THINKING ACTIVITY OF YOUTH IN UZBEKISTAN

Saodatoy Ikromaliyeva
uljaevashohistahon@gmail.com

ABSTRACT

One of the most urgent and complex tasks facing education today is to educate the young generation who can think independently. Education begins with the family. Therefore, first of all, the parents themselves should be knowledgeable, educated and educated. A child grows up hearing Uzbek folk tales and proverbs from his family. Proverbs have an invaluable place in the formation of a child's personality in the family. Proverbs are rich, diverse and colorful in terms of subject matter. In them, the ideas of love for the Motherland, protecting it from external and internal enemies, being loyal to it are embodied in very clear, melodious, figurative expressions. It is very important to use such proverbs in the family for the purpose of education.

The mother's role in the development of the child's language and speech is incomparable. A mother prays to her child when he is young. With this, he gives his love to the child. Gradually, the mother should turn the child into telling stories, memorizing riddles and proverbs. When he grows up, he should make the child interested in books. These will develop the child's speech and intelligence.

For example, by repeating and memorizing riddles, the child's language and speech will be sharpened. The world of fairy tales calls the child to work, be brave, and be honest. From time immemorial, fairy tales have educated the people, especially the young generation, in the spirit of humanity, love for the country, honesty, honesty, hard work, politeness and humility. So, boys and girls who have a mature upbringing in a family environment will think independently in the future and develop speech culture. Taking this into account, family and national values have a special role in developing the ability of the young generation to think independently in Uzbekistan.

Keywords: Family, Dignity, Spirituality, Education, Child

O'ZBEKISTONDA YOSHLARNI MUSTAQIL FIKRLASH FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISHDA OILA VA MILLIY QADRIYATLARNING O'RNI

Saodatoy Ikromaliyeva

ANNOTATSIYA

Hozirgi kun ta'limi oldidagi eng dolzarb va murakkab vazifalardan biri mustaqil fikrlay oladigan yosh avlodni tarbiyalash. Tarbiya oiladan boshlanadi. Shunday ekan avvalo ota-onaning o'zi ilmi, bilim va tarbiyalangan bo'lishi lozim. Bola yoshligidanoq oiladan alla, o'zbek xalq ertaklari, maqollarni eshitib ulg'ayadi. Oilada bola shaxsini shakllantirishda maqollar bebaho o'ringa ega. Maqollar mavzu jihatidan sermazmun, turfa, rang-barangdir. Ularda Vatanga muhabbat, uni tashqi va ichki dushmanlardan mustahkam saqlash, unga sodiq bo'lish g'oyalari juda lo'nda, ohangdor, bir shaklda, obrazli ifodalarda gavdalantirilgandir, oilada bu kabi maqollarni tarbiya maqsadida qo'llash o'ta muhimdir.

Farzandning tili va nutqini rivojlantirishda onaning o'rni beqiyos. Ona farzandiga yoshligida alla aytadi. Bu bilan bolaga o'z mehrini beradi. Sekin asta esa ona allani ertak aytishga, topishmoq va maqollarni yodlashga aylantirishi kerak. Ulg'aygach esa bolani kitobga qiziqtrishi lozim. Bular bolani nutqini qobilyatini va zehni rivojlantiradi.

Masalan, topishmoqlarni qaytarish, yodlash orqali bolaning tili nutqi o'tkirlashadi. Ertaklar olami esa bolani mehnatga, jasurlikka, halollikka chaqiradi. Ertaklar azaldan xalqni, ayniqsa, yosh avlodni insonparvarlik, vatanga muhabbat, rostgo'ylik, halollik, mehnatsevarlik, xushmuomilalik va kamtarlik ruhida tarbiyalab kelgan. Demak, oila muhitida etuk tarbiyaga ega bo'lgan og'il-qiz kelajakda mustaqil fikrlaydi, nutq madaniyati rivojlanadi. Shularni inobatga olgan holda aytadigan bo'lsak, O'zbekistonda yosh avlodni mustaqil fikrlash qobilyatini rivojlantirishda oila va milliy qadryatlarning alohida o'rni mavjud.

Kalit so'zlar: Oila, Qadr-qimmat, Ma'naviyat, Tarbiya, Bola

THE SPIRITUAL AND ETHICAL CONCEPTS OF EASTERN CONCEPTS ON EDUCATION

Dr. Nilufar Mirzaeva
uljaevashohistahon@gmail.com

ABSTRACT

It is not for nothing that our people say that "they do what they see in the bird's nest". If you look at history, the ancient Greek philosophers Plato and Aristotle believed that the society is responsible for the education of children, and all important processes in this regard should be carried out by the state. They tried to prove that child education is primarily related to the needs of society. But Eastern thinkers, on the contrary, believed that parents should first of all be engaged in raising children.

Keywords: Moral principles, Traditions, Values, Customs, Parents, Behavior, Relationships.

SHARQ MUTAFAKKIRLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OID MA'NAVIY VA AXLOQIY QARASHLARI

Dr. Nilufar Mirzaeva

ABSTRACT

Наш народ неспроста говорит «Птица делает то, что видит в гнезде». Если обратить взор в историю, древнейшие греческие философы Платон и Аристотель считали, что общество отвечает за воспитание ребёнка, все важнейшие в этом деле процессы должно осуществлять государство. Они пытались доказывать это тем, что воспитание ребёнка в первую очередь связано с потребностью общества. Но восточные мыслители наоборот считали, что воспитанием детей в первую очередь должны заниматься родители. Поэтому они ведущую роль отводят семейному воспитанию.

Ключевые слова: нравственные принципы, традиции, ценности, обычаи, родители, поведение, отношения,

KAZAK TÜRKÇESİNDEKİ -LI ADDAN AD EKLE YAPILAN YER VE SU ADLARI

Dr. Meirim İssakhanova
beibarys@mail.ru

ÖZET

Kazakistan yüz ölçümü olarak dünyada dokuzuncu sıradadır. Muazzam, büyük evi yüzlerce, binlerce yer ve su adlar yüzyılların bir kalıntısı, kültürümüzün ve tarihimizin bir hazinesi olduğunu söyleyebiliriz. Kazakistan'da toplamda on yedi bölgede bulunan su ve yer adlarındaki addan ad ve addan sıfat yapım -II ekiyle yapılan türetimler üzerinde çalışılacaktır. Kazakistan'da yüz otuzdan fazla millet yaşamaktadır. Bazı bölgelerde yaşayan milletlerin dili de yer ve su adları türetilirken etkilemiştir. Özellikle son yıllarda Kazakistan'da bölgelerin yer ve su adları, Rusça kökenli yer ve su adları Kazakçaya çevrilmeye başlamıştır. Rusça bazı yer ve su adları çevrilirken de -II eki kullanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı Kazak Türkçesinde yaygın olan -II addan ad ekle yapılan yer ve su adları sözcüklerini bulmaktır. Addan ad terimlerinden kelime oluşturma ekin en sık kullanılan yapım eklerinden biri, yer adı da dahil olmak üzere, yer adını içerir. Çalışmada yöntem olarak yer ve su adları sözlüğü taranıp addan ad ekleriyle ilçe, köy, mahalle, deniz, göl ve nehirler adları Kazakistan genelinde gözden geçirilecektir. Kazak Türkçesi yer adları üzerine yapılan çalışmalar taranıp addan ad yapılan yer adları alınacaktır.

Sonuç olarak Kazak Türkçesindeki çok işlevi olan -II ve diğer addan ad eklerinin tek bir işlevi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kazak Türkçesi, Yer ve Su Adları, Dilbilim, Kültür

GÜNEY AZERBAJYCANLI YAZARIN BAKIŞ AÇISINDAN "AĞRI DAĞININ AFSANASI" ROMANINDAKİ GELENEKLER

Şehram ZEMANI

Tebriz Üniversitesi, İran
zshahram348@gmail.com

ÖZET

Türk yazar Yaşar Kamal'ın yazdığı "Ağrı Dağının Efansanesi" özliğin`de Ağrı dağında yaşayan insanların hayatında gelenek ve göreneklerin rolünü anlatıyor. İnsanların kendi gelenek ve göreneklerini yaşatmak uğruna canlarını ve hepsinden önemlisi manevi liderlerini feda etmeye kadar her türlü bedeli ödemeye hazır olduklarını görürüz. Romanın başında okuyucu, özellikle Han'ın, istediklerinin beş katını ödemeyi teklif etmesiyle tüm bu maliyet ve zorluklara katlanmanın gerekli olup olmadığı düşüncesine kapılır. Ama sonunda geleneklerini sürdürme konusundaki dirençleri nedeniyle, Han'ın zulmünden bir anda kurtulurlar ve böylece Han, hem geleneğini sürdürdüğü hem de görevinden indiği için intihar etmek zorunda kalır! Ve bu gelenekler romanda iki aşığın öldürülmesinin de sebebidir. Ve modern dünyada gelenekleri sürdürmenin doğruluğuna ilişkin bu kendinden şüphe, onun doğasında olan rasyonellikle ikiye katlanıyor. Ama bu meseleye Güney Azerbaycan aydınının perspektifinden farklı bir açıdan ve daha geniş bir ufuktan bakılıyor ve anlaşılıyor. Mevcut duruma ve yaşanan tecrübeye göre Güney Azerbaycan insanı, mevcut durumdan kurtulmak ve birinci sınıf vatandaş olarak saygı duygusunu kazanmak için geleneklerin modernitenin araçsal rasyonelliğinden daha etkili bir rol oynadığından memnundur. Asgari vatandaşlık haklarından yararlanır ve bu özdeşleşmeyi romanla yüz kat yapar ve bilinçsizce kendi kendine şu halk şiirini fısıldıyor: "Geçme Namard Korpüsünden koy Aparsın sel seni, Yatma Tülkü Daldasında koy yasin Aslan seni"

Açar sözler: Yaşar Kamal, Roman, Gelenek, Aghri Daghi, Azerbaycan

**HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLULARIN DIŞARI İLE HABERLEŞME HAKLARINA
GETİRİLEN BİRTAKIM SINIRLANDIRMALARIN ANAYASA AYKIRILIĞI SORUNU**
Öğr. Gör. Şeyda Betül EKİN AYDIN
İnönü Üniversitesi, Adalet MYO
ORCID ID: 0000-0001-6758-7430
betul.aydin@inonu.edu.tr

ÖZET

5275 sayılı Kanun incelendiğinde hükümlü veya tutukluların kurum dışındaki kişilerle görüşme veya haberleşme hakkının bazı sınırlandırmalara tabi tutulduğu görülmektedir. Temel hak ve özgürlüklerden biri olan haberleşme hakkının bir Kanun düzenlemesi ile sınırlandırılmasında buraya kadar bir sorun bulunmamaktadır. Anayasanın 22. maddesine bakıldığında haberleşme hürriyetinin belli hallerde kural olarak ancak bir hakim kararı ile sınırlandırılabilceği belirtilmiş ise de ceza infaz kurumları istisnaların uygulanabileceği kamu kurumları arasında kabul edilmektedir (5275 s. Kanun m.6/1-b).

İnfaz Kanununun 83. maddesinin 4. fıkrasına 17/6/2021 tarihinde getirilen düzenleme ile örgüt suçlarından hüküm giymiş kimselerin dışarı ile ilişkilerinde gerçekleşen görüşmelerinin dinlenip kayda alınabilmesinin önü açılmıştır. Ayrıca maddede “*dışarı ile iletişiminin kurum güvenliği açısından tehlikeli olabileceği değerlendirilen*” hükümlülerin de haberleşme haklarının kısıtlanabileceği ve tehlikelilik durumunun tespitinin ne şekilde yapılacağı muğlaklığı hususları ortadadır. Dolayısıyla terör suçlarından hüküm giymemiş ancak dışarı ile iletişimi tehlikeli bulunan her hükümlünün, suçu adi nitelikte olsa bile, dinlenmesi ve görüşmelerinin kayda alınması mümkün kılınmıştır. Kanaatimizce bu durum Anayasanın 13. maddesinde düzenlenen temel hak ve özgürlükler sınırlandırılırken hakkın özüne dokunmama kuralına aykırılık teşkil etmektedir.

Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmeliğin 41/1. maddesi ise yukarıda izah etmeye çalıştığımız Kanun maddesini bile aşar boyuttadır. İnfaz Kanununa göre yalnızca terör suçlarından hüküm giyenler ile dışarı ile iletişimi kurum güvenliği açısından tehlikeli bulunanlar hakkında dinleme ve kayıt yapılması mümkün iken Yönetmelik düzenlemesi ile bu kurala görüşmeyi Türkçe dışında bir dil ile yapan her hükümlü veya tutuklunun dinlenmesi ve görüşmesinin kayda alınması kuralı eklenmiştir. Anayasada düzenlenen temel hak ve hürriyetlerden olan haberleşme hakkının gizliliği kural iken istisnaların hakkın özünü aşar boyuta vardığı ve bir Yönetmelik düzenlemesi ile istisnaların genişletilmesinin Anayasaya aykırı olduğu düşüncesindeyiz. Bir sınırlandırma yapılmadan önce bu sınırlandırmanın ancak bir Kanun düzenlemesi ile yapılması ve temel hak ve özgürlüklerin kural, sınırlandırmaların ise istisna olduğunun unutulmaması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması, İnfaz Kanunu, Hükümlülerin Haberleşme Hakkı

THE PROBLEM OF UNCONSTITUTIONALITY ARISING FROM CERTAIN RESTRICTIONS ON THE COMMUNICATION RIGHTS OF CONVICTS OR DETAINEES

Lecturer Şeyda Betül EKİN AYDIN

ABSTRACT

Upon examination of Law No. 5275, it is observed that the right of convicts or detainees to meet or communicate with individuals outside the institution is subject to certain restrictions. The restriction of the right to communication, a fundamental right and freedom, through legislative measures is not inherently problematic. Article 22 of the Constitution mandates that the freedom of communication can only be restricted in specific instances by a judicial decision. Nevertheless, penal execution institutions are considered an exception among public institutions where such exceptions may be applied (Law No. 5275, Article 6/1-b).

The amendment introduced on June 17, 2021, to Article 83, Paragraph 4 of the Execution Law, opens the door to intercepting and recording the conversations occurring during the interactions of individuals who have been convicted of organized crimes with the outside world. Furthermore, the provision suggests that the communication rights of convicts perceived as posing a danger to the security of the institution may be restricted. However, the vagueness surrounding the determination of what constitutes a dangerous situation is apparent. Consequently, the amendment has made it possible to intercept and record the conversations of any convict, irrespective of whether their offense is of a common nature, if their communication with the outside world is deemed hazardous. In our view, this situation is in violation of the constitutional principle that, when restricting fundamental rights and freedoms as regulated in Article 13 of the Constitution, the essence of the right should remain untouched.

Additionally, Article 41/1 of the Regulation on Visiting Convicts and Detainees surpasses the abovementioned statutory provision. While the Execution Law only permits interception and recording for those convicted of terrorism offenses and individuals regarded as dangerous to the institution's security, the regulation stipulates that conversations and visits conducted by any convict or detainee in a language other than Turkish should be intercepted and recorded. We contend that the expansion of exceptions through regulation in this manner contravenes the privacy of the right to communication, which is a fundamental right and freedom enshrined in the Constitution. Prior to any restriction, it should be recognized that such limitations should exclusively be imposed through legislative measures, and that fundamental rights and freedoms represent the norm, while restrictions serve as the exception.

Keywords: Restriction of Fundamental Rights and Freedoms, Execution Law, Communication Rights of Convicts.

TREATIES AND RESOLUTIONS IN ISLAM: A CASE STUDY ON 'AHD' AND 'SULH'

Dr. Saifudheen Kunju S.

Faculty JBAS Centre for Islamic studies

University of Madras

Chennai, India

ABSTRACT

Treaties and other international agreements between sovereign states or between states and international organizations are considered most vital parts in the international law to sustain peace and stability in the region. These treaties and agreements satisfy basic needs of parties in mutual relations to regulate by consent issues of common concern. These international agreements and treaties are most significant means that create international standards and rules. Sovereign states and other international actors are supposed to follow and abide by these rules. In modern political context, the relevance of treaties and agreements has been hugely increased. These have been utilized to settle land disputes, to end war and sometimes even establish new states. The treaties are often formed according to the number of signatory states. These important documents sometimes known as a pacts or conventions provide rights to the parties and decides obligations. As bearing huge tradition of political theories and discourses, Islam puts forward insightful perspectives about treaties and agreements. Islam insists the justice and power balance should be upheld in every mutual interaction. As per Islamic sources both parties must have equal positions in the agreements and should benefit according to mutual interests. This paper provides insights about the concept of 'Ahd' (Covenant) and 'Sulh' (Peace, Resolution) in Holy Qur'an and Islamic sources.

Keywords: Treaties, Islamic political Philosophy, Ahd, Sulh, Qur'an

İSLAM'DA ANTLAŞMALAR VE KARARLAR: 'AHD' VE 'SULH' ÜZERİNE BİR ÖRNEK ÇALIŞMA

Dr. Saifudheen Kunju S.

ÖZET

Egemen devletler arasındaki veya devletler ile uluslararası kuruluşlar arasındaki anlaşmalar ve diğer uluslararası anlaşmalar, bölgede barış ve istikrarın sürdürülmesi için uluslararası hukukun en hayati parçaları olarak kabul edilmektedir. Bu anlaşmalar, karşılıklı ilişkilerdeki tarafların, ortak ilgi alanlarını rıza yoluyla düzenlemelerine yönelik temel ihtiyaçlarını karşılar. Bu uluslararası anlaşmalar, uluslararası kural ve standartları oluşturan en önemli araçlardır. Egemen devletlerin ve diğer uluslararası aktörlerin bu kurallara uyması gerekiyor. Modern siyasi bağlamda anlaşmaların önemi büyük ölçüde arttı. Bunlar toprak anlaşmazlıklarını çözmek, savaşı sona erdirmek ve hatta bazen yeni devletler kurmak için kullanıldı. Anlaşmalar genellikle imzacı devletlerin sayısına göre oluşturulur. Bazen anlaşmalar veya sözleşmeler olarak da bilinen bu önemli belgeler, taraflara haklar sağlar ve yükümlülükler karar verir. Geniş bir siyasi teori ve söylem geleneği taşıyan İslam, anlaşmalar konusunda anlayışlı bakış açıları ortaya koymaktadır. İslam, her karşılıklı etkileşimde adalet ve güç dengesinin korunması gerektiğinde ısrar ediyor. İslami kaynaklara göre anlaşmalarda her iki taraf da eşit konumda olmalı ve karşılıklı çıkarlara göre faydalanmalıdır. Bu makale, Kur'an-ı Kerim'de ve İslami kaynaklarda 'Ahd' (Misak) ve 'Sulh' (Barış, Kararlılık) kavramları hakkında bilgiler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anlaşmalar, İslam Siyaset Felsefesi, Ahd, Sulh, Kur'an

COMMERCIAL ISSUES OF UZBEKISTAN AND TURKEY

Baltabaeva Manzura

PhD docent of historical sciences of NUU
baltabaevamanzura68@gmail.com

Sobirjonova Mohlaroy

International Islam Academy of Uzbekistan
uljaevashohistahon@gmail.com

ABSTRACT

The article covers the information about economic cooperation between two countries- Uzbekistan and Turkey, targets at the new stage of mutually beneficial cooperation and scientific analysis of the achieved results. Uzbekistan and Turkey are based on the same roots as language and history, similar culture and traditions, and the two countries are entwined by close friendship and brotherly relations. Thence, the importance of the Eternal Friendship and Cooperation Agreement concluded between the two countries when Turkey one of the firsts had accepted independence of Uzbekistan, the promotion of cooperation between two countries to the level of strategic partnership based on the Joint Statement, which was a result of the official visit of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to Turkey in 2017, which was empowered in 2018. The tasks of developing comprehensive mutual cooperation in the high-level Uzbekistan-Turkey strategic cooperation council were analyzed. The main target of the article is to highlight the fact that the cooperation between the two countries at the new stage of economic reforms makes a way to a wide opportunities for the development of mutual cooperation between entrepreneur women and businesswomen of Uzbekistan and of Turkey.

Keywords: Eternal friendship and cooperation agreement, Strategic partnership, Uzbekistan-Turkey Cooperation Council, Action strategy, Business woman.

ЎЗБЕКИСТОН ВА ТУРКИЙ ХАМКОРЛИК MASALALARI

Baltabaeva Manzurahon

Cobirjonova Mjhlaroy

ABSTRACT

Mazkur maqola O'zbekiston va Turkiya o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlik masalalariga, o'zaro manfaatli hamkorlikning yangi bosqichdagi vazifalari va erishilgan natijalar ilmiy taxliliga bag'ishlangan.

O'zbekiston bilan Turkiya mushtarak til va tarix, o'xshash madaniyat va an'analarga asoslangan bo'lib, ikki davlatni yaqin do'stlik va qardoshlik munosabatlari birlashtirib turadi. Maqolada Turkiyaning O'zbekiston mustaqilligini birinchi bo'lib tan olgan davlat sifatidagi faoliyatida ikki davlat o'rtasida tuzilgan Abadiy do'stlik va hamkorlik shartnomasining ahamiyati, 2017 yil O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Turkiyaga tashrifi natijasida tuzilgan Qo'shma bayonotga asosan ikki mamlakat o'rtasidagi hamkorlikning strategik sheriklik darajasiga ko'tarilishi, 2018 yildan o'z faoliyatini boshlagan Oliy darajadagi O'zbekiston-Turkiya strategik hamkorlik kengashidagi har tomonlama o'zaro hamkorlikni rivojlantirish vazifalari tahlil etilgan.

Xususan, iqtisodiy islohotlarning yangi bosqichidagi ikki davlat hamkorligi O'zbekiston tadbirkor va ishbilarmon ayollarining Turkiya ishbilarmon ayollari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini rivojlantirishga keng yo'l ochib berayotganligini yoritish asosiy maqsad qilib qo'yilgan.

Kalit so'zlar: Abadiy do'stlik va hamkorlik shartnomasi, Strategik sheriklik, O'zbekiston Turkiya hamkorlik kengashi, Harakatlar strategiyasi, Ishbilarmon ayol.

FUNDAMENTALS OF YOUTH POLICY IN UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE

Hojiev Farhod Jumaboevich

Independent Researcher of UzSWLU

Editor-in-Chief of "Uzbekistan-24" TV channel

ABSTRACT

This article is devoted to the historical and theoretical foundations of youth policy in Uzbekistan during the years of independence, including the formation of the ideological and legal foundations of the attitude to youth policy in our country, and the problems of historical, scientific and theoretical research of the youth issue. The past years of independence were a period of fundamental changes in the lives of young people, the worldview of the country's youth is changing due to the work done, the formation of a strong patriotism and a firm citizenship position in the young generation, well-developed, free-thinking people in all aspects. , aimed at educating young men and women, analyzing the work done historically.

Keywords: New Uzbekistan, state policy on youth, youth life, human value, global changes

MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘ZBEKISTONDA YOSHLAR SIYOSATINING TARIXIY-NAZARIY ASOSLARI

Hojiyev Farhod Jumaboyevich,

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola mustaqillik yillarida O‘zbekistonda yoshlar siyosatining tarixiy-nazariy asoslari, jumladan, mamlakatimizda yoshlar siyosatiga bo‘lgan munosabatning g‘oyaviy-huquqiy asoslarining shakllantirilishi, yoshlar masalasining tarixiy, ilmiy-nazariy tadqiqoti muammolariga bag‘ishlangan. Mustaqillikning o‘tgan yillari yoshlar hayotida tub o‘zgarishlar davri bo‘lganligini, amalga oshirilgan ishlar tufayli mamlakat yoshlarining dunyoqarashi o‘zgarib borayotgani, yosh avlodda mustahkam vatanparvarlik g‘oyasi hamda qat’iy fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, har jihatdan barkamol rivojlangan, erkin fikrlaydigan, yigit-qizlarni tarbiyalash, amalga oshirilgan ishlarni tarixiy jihatdan tahlil qilish maqsadi qo‘yilgan.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, yoshlarga oid davlat siyosati, yoshlar hayoti, inson qadri, global o‘zgarishlar

TOPLU YAPI KAPSAMINDAKİ ORTAK YERLERİN BAKIM VE KORUNMASINDA RIZA

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KÜÇÜKDAĞLI
Kahramanmaraş Sütçü İmam Ün., İİBF
ORCID ID: 0000-0001-6759-194X
akucukdagli@gmail.com

ÖZET

Yaşam alanlarının kentlere kayması ve buralardaki mevcut yapıların konut ihtiyacını karşılamaması üzerine klasik kat mülkiyeti yerini toplu yapılara (sitelere) bırakmaktadır. Ancak toplu yapı uygulaması, klasik kat mülkiyetine kıyasla daha karmaşık sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan birisi de toplu yapı kapsamındaki ortak yerlerde, Kat Mülkiyeti Kanunu (KMK) m. 19/I'de düzenleme bulan anagayrimenkulün bakım ve korunması yükümlülüğü çerçevesinde gerçekleştirilen yapı işlerine kimlerin (hangi kat maliklerinin) rızasının gerektiğidir. Anagayrimenkul kavramı, ortak yerleri de kapsamına almakta ve KMK m. 19/II, bu ortak yerlerde –kural olarak– “bütün” kat maliklerinin beşte dördünün rızası olmadıkça inşaat ve onarım yapılamayacağını ve değişik renkte dış badana ve boyanın yasaklandığını öngörmektedir. Ancak genel hüküm niteliğindeki KMK m. 19, KMK m. 74 atfı nedeniyle toplu yapılar bakımından uygulanabilir olmakla birlikte, hükmün toplu yapılarda aynen/doğrudan uygulanma olanağı yoktur. Zira toplu yapılarda “ortak yer” kavramı ve “bütün kat malikleri” ifadeleri klasik kat mülkiyetine nazaran detaylandırılmaya muhtaçtır. Bu nedenle KMK m. 19 hükmünün toplu yapılar bakımından kıyasen nasıl uygulanacağını incelenmesi gerekmektedir. Ortak yerlerin bakım ve korunması yükümlülüğü, “güzelliği” ve “sağlamlığı” koruma yükümlülüklerini de kapsadığından, doğal afetler ve özellikle depremlerin neden olduğu hasarlar, bu sorunun uygulamadaki yeri ve önemini artırmıştır.

Bu tebliğ kapsamında, toplu yapı kapsamındaki ortak yerlerin bakım ve korunmasına yönelik yapı işleri için hangi kat maliklerinin rızasına ihtiyaç bulunduğu incelenecektir. Ayrıca rızanın şekli, kapsamı ve rıza gerekmeyen haller ele alınmak istenen konulardandır.

Anahtar Kelimeler: Kat mülkiyeti, Toplu yapı, Ortak yer, Kat malikleri, Ana gayrimenkulün bakım ve korunması

**CONSENT FOR THE MAINTENANCE AND PROTECTION OF COMMON AREAS
WITHIN THE SCOPE OF HOUSING ESTATES**

Assist. Prof. Dr. Ayşegül KÜÇÜKDAĞLI

ABSTARCT

As living spaces are shifting to urban areas and the existing structures in these areas do not meet the need for housing, classical flat ownership is being replaced by housing estates (collective building). However, collective building practice brings with it more complex problems compared to classical flat ownership. One of these problems is who (which flat owners) should consent to the construction works carried out in the common areas within the scope of the housing estates within the framework of the obligation to maintain and protect the main real estate, which is regulated under Article 19/I of the Code of Flat Ownership (CFO). The concept of the main real estate includes the common areas, and Article 19/II of the CFO stipulates that -as a rule- construction and repair cannot be carried out in these common areas without the consent of four-fifths of "all" flat owners, and exterior whitewash and painting in different colors are prohibited. However, although Article 19 of the CFO, which is a general provision, is applicable to housing estates due to the reference to Article 74 of the CFO, it is not possible to apply the provision exactly/directly in housing estates . This is because the concept of "common area" and the expressions of "all flat owners" need to be elaborated in housing estates compared to classical flat ownership. Therefore, it is necessary to examine how Article 19 of the CFO will be applied by analogy in housing estates. Since the obligation to maintain and protect common areas also includes the obligations to preserve their "beauty" and "soundness", the damages caused by natural disasters and especially earthquakes have increased the importance of this problem in practice.

Within the scope of this Communiqué, it will be examined which flat owners' consent is required for construction works for the maintenance and protection of common areas within the scope of a housing estate. In addition, the form and scope of the consent and the cases where consent is not required are among the issues to be addressed.

Keywords: Flat ownership, housing estate, common areas, flat owners, maintenance and protection of the main real estate

V. I. KUSHELEVSKII IN THE WORK "MATERIALS FOR THE MEDICAL GEOGRAPHY AND SANITARY DESCRIPTION OF THE FERGANA REGION" INFORMATION ABOUT THE FOOD OF THE INHABITANTS OF THE VALLEY

Khulkar Turaeva

Former editor-in-chief of the National Television and Radio Company of Uzbekistan

Allaberdiyeva Sayyora

Journalist of the National Television and Radio Company of Uzbekistan

uljaevashohistahon@gmail.com

ABSTRACT

V. I. Kushelevskii's work "Materials for the medical geography and sanitary description of the Fergana region" was written in 1891.

Some information about the food of Fergana region was given in it. In particular, "... The main dish of the local population is, without a doubt, pilaf (palau, or soup) and flat bread, which replaces bread. Osh usually means food, and most locals call it pilaf by that name. In no other European nation is there a dish that is so widespread and used by all strata of society like pilaf. In the palaces of the former khans and the huts of the brave, the same unchanging, never boring and always desired food is cooked. Even the poor who work from morning to night for a week will save their pennies so that they can eat their favorite pilaf at least on Thursday and Sunday evening.

This dish is prepared as follows: first, mutton fat is melted in a pot. Carrots, onions are specially fried in this oil. Water is poured and boiled. Then brass is thrown on top of this zirvak. The rice is kept until it absorbs the spring water and then it is left to soak for at least 20 minutes. When the rice is ripe, the pilaf is ready.

Poor people cook pilaf in vegetable oil (sesame, linseed, etc.), and the meat is prepared in the morning, the day before, or even before.

Some pilaf eaters eat pilaf with radish and yogurt. Sometimes pilaf is poured on the table with pomegranate juice, vinegar and other sour liquids.

Keywords: Pilaf, Ferghana Valley, Zirvak, Mutton, Food

V. I. KUSHELEVSKIY "FARG'ONA VILOYATINING TIBBIY GEOGRAFIYASI VA SANITARIYA TAVSIFI UCHUN MATERIALLAR" ASARIDA VODIY AHOLISINING TAOMLARI HAQIDAGI MA'LUMOTLAR

Xulkar To'rayeva

Allaberdiyeva Sayyora

ANNOTATSIYA

V. I. Kushelevskiy "Farg'ona viloyatining tibbiy geografiyasi va sanitariya tavsifi uchun materiallar" asari 1891 yilda yozilgan.

Unda asosan Farg'ona viloyatining taomlari haqida ham ba'zi ma'lumotlar berib o'tilgan. Xususan "... Mahalliy aholining asosiy taomi, shubhasiz, non o'rnini bosuvchi palov (palau, yoki osh) va yassi non hisoblanadi. Osh odatda, taom degan ma'noni anglatadi va ko'pchilik mahalliy aholi uni shu nom bilan palov deb atashadi. Boshqa hech bir Yevropa xalqida palov kabi bu qadar keng tarqalgan va jamiyatning barcha qatlamlarida ishlatiladigan taom yo'q. Sobiq xonlar saroylarida va mardkorlarning kulbalarida xuddi shunday o'zgarimas, hech qachon zerikarli bo'lmagan va doimo orzu qilingan taom pishiriladi. Bir hafta davomida ertadan kechgacha ishlaydigan kambag'allar ham hech bo'lmaganda payshanba yakshanba oqshomida o'zlarining sevimli palovini yeyishlari uchun tiyinlarini tejashadi.

Bu taom quyidagicha tayyorlanadi: birinchi navbatda, qo'y gyog'i qozonga solinib eritiladi. Sabzi, piyoz va bu yog'da maxsus qovuriladi. Suv quyilib zirvak qaynatiladi. So'ng bu zirvak ustiga gurunch tashlanadi. Gurunch zirvak suvini tortib olgunicha ushlab turiladi va keyin kamida 20 daqiqa davomida dimlab qo'yiladi. Gurunch yetilgach palov tayyor bo'ladi.

Kambag'allar palovni o'simlik yog'ida (kunjut, zig'ir urug'i va hokazo) pishiradi, go'shti esa ertalab, bir kun oldin, hatto undan oldin tayyorlab qo'yiladi.

Ba'zi palovxo'rlar palovni turp, qatiq bilan iste'mol qiladilar. Ba'zan palov anor sharbati, zirk sirkasi va boshqa nordon suyuqliklar bilan dasturxonga quyiladi.

Kalit so'zlar: Palov, Farg'ona vodiysi, Zirvak, Qo'y go'shti, Taom.

THE ROLE OF ORPHANS AND DEPRECATED CHILDREN IN SOCIETY

Safikhodjaeva Nadira NABIEVNA

Uzbekistan State University of World Languages

uljaevashohistahon@gmail.com

ABSTRACT

This article aims to analyze the life and living conditions of orphans living in orphanages or growing up with relatives in the Republic of Uzbekistan. The analysis of this article will be of great importance in order to describe this topic more fully and openly and to reduce the number of orphans.

In the countries of the world, there are special state boarding schools for orphans and children deprived of parental care and family environment, and their activities were under state control. To the issue of strengthening their socio-political position, especially the role of non-governmental non-profit organizations in their lives and their rapid adaptation to the changing requirements of the market economy, orphanages have a socio-economic, spiritual and educational aspect, in terms of the direction and principles of the educational system, and the economy. provided by the state both in terms of supply and in terms of medical services. Moreover, all their rights were guaranteed by special laws. It is assumed that it is important to research the issues of organizing orphanages, reorganizing or closing existing ones, recognizing them as independent legal entities, kindness to orphans, kindness, compassion, and the special role of humanity from a scientific and theoretical point of view, Currently, it is necessary to carry out large-scale research in order to improve the activities of orphanages, to run the economy, to further increase their social activity, to study the causes of the problems encountered in this process.

With globalization and the demands of the times, introducing a radically updated system of raising orphans and children deprived of parental care, creating the necessary conditions for their formation as a mature generation and ensuring their social adaptation, as well as orphans and parents In order to ensure the implementation of the results of the discussion held with the general public on the issues of state support for children deprived of care, the President of the Republic of Uzbekistan on August 9, 2021 "On measures to introduce a fundamentally updated system of raising orphans and children deprived of parental care" Decision No. PQ-5215 was adopted. According to it, the Cabinet of Ministers, the Ministry of Public Education, the Ministry of Health and the National Guard approved the proposal to attach "Mercy" houses, Children's towns, family orphanages and Children's Homes of the Ministry of Health system to the National Guard.

It was decided to establish cooperation with children's neighborhoods of the National Guard "SOS - Children's Neighborhoods of Uzbekistan" association. Also, take measures to return the students of educational institutions to their parents or substitutes, appoint a guardian or sponsor, adopt and adopt other forms of placement for the National Guard; material, legal and psychological-pedagogical support for orphans and children deprived of parental care; to help establish a quality education and training process in educational institutions, to improve their living conditions, as well as to meaningfully organize free time of students and to develop their intellectual, physical and creative abilities; organization of spiritual, educational and cultural events for orphans and children deprived of parental care; additional tasks such as forming physically healthy, spiritually mature and broad-minded young people using modern methods and forms, interest and involvement of orphans and children deprived of parental care in sports were assigned.

Keywords: Orphans, Orphanage, Happiness, Parents, Trust

YETIM VA OTA-ONA QARAMOG‘IDAN MAHRUM BO‘LGAN BOLALARNING JAMIYATDAGI O‘RNI

Safixodjayeva Nodira Nabiyeva

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi mehribonlik uylarida yashayotgan, yoki qarindoshlari bilan katta bo‘layotgan yetim bolalar hayoti va yashash sharoitini tahlil etish maqsadi qo‘yilgan. Ushbu mavzuni to‘liq va ochiqroq tasvirlash va yetim bolalar sonini kamaytirish uchun mazkur maqolaning tahlil etilishi katta ahamiyatga ega buladi, ularga biroz bo‘lsada baxt ulashishdek savobli ishlar amalga oshiriladi, deyish mumkin.

Dunyo mamlakatlarida yetim-yesir bolalar va ota-onasi qarovidan hamda oila muhitidan mahrum bo‘lgan farzandlar uchun maxsus davlat internati tamoyilidagi ta‘lim-tarbiya muassasalari mavjud bo‘lib, ularning faoliyati davlat nazoratiga olingan edi. Ularning ijtimoiy-siyosiy mavqeini mustahkamlash masalasiga, ayniqsa, ular hayotida nodavlat notijorat tashkilotlarining o‘rni va ularning bozor iqtisodiyotining o‘zgaruvchan talablariga tez moslashishi, bolalar uylari ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan ham, ma‘naviy-ma‘rifiy jihatdan ham, ta‘lim-tarbiya tizimining yo‘nalish va tamoyillari jihatidan ham, xo‘jaligining ta‘minoti jihatidan ham, tibbiy xizmat ko‘rsatish masalalari bo‘yicha ham davlat tomonidan ta‘minlanib kedindi. Qolaversa, ularning barcha huquqlari maxsus qonunlar orqali kafolatlangan edi. Bolalar uylarini tashkil qilish, mavjudlarini qayta tashkil etish yoki tugatish, ularning mustaqil yuridik shaxs sifatida tan olinishi, yetim-yesirlarga mehr-muruvvat, mehr-nafqat, mehr-oqibat, insonparvarlikning alohida o‘rni masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etilishi muhim ekanligi nazarda tutilib, hozirgi kunda mehribonlik uylari faoliyatini takomillashtirish, xo‘jalik yuritish, ularning ijtimoiy faolligini yanada oshirish, bu jarayonda uchraydigan muammolar sabablarini o‘rganish yuzasidan keng ko‘lamli tadqiqot ishlari olib borish taqozo etilmoqda.

Globalashuv va zamon talabi bilan bugungi kunga kelib, yetim bolalar va ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni tarbiyalashning tubdan yangilangan tizimini joriy etish, ularning barkamol avlod sifatida shakllanishi hamda ijtimoiy moslashuvini ta‘minlash uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, shuningdek, yetim bolalar va ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash masalalari bo‘yicha keng jamoatchilik bilan o‘tkazilgan muhokama natijalari ijrosini ta‘minlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 9 avgustda “Yetim bolalar va ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni tarbiyalashning tubdan yangilangan tizimini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-5215-son qarori qabul qilindi. Unga ko‘ra, Vazirlar Mahkamasi, Xalq ta‘limi vazirligi, Sog‘liqni saqlash vazirligi va Milliy gvardiyaning “Mehribonlik” uylari, Bolalar shaharchalari, oilaviy bolalar uylari va Sog‘liqni saqlash vazirligi tizimining Bolalar uylarini Milliy gvardiyaga birlashtirish to‘g‘risida gi taklifiga rozilik berildi.

Milliy gvardiya “SOS – O‘zbekiston bolalar mahallalari” uyushmasining bolalar mahallalari bilan hamkorlik o‘rnatishi belgilab qo‘yildi. Shuningdek, Milliy gvardiyaga o‘quv-tarbiya muassasalarining tarbiyalanuvchilarini ota-onasi yoki ularning o‘rnini bosuvchi shaxslarga qaytarish, vasiy yoki homiy tayinlash, farzandlikka berish va joylashtirishning boshqa shakllarini qo‘llash choralari ko‘rish; yetim bolalar va ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni moddiy, huquqiy va psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash; o‘quv-tarbiya muassasalarida sifatli ta‘lim va tarbiya jarayonini yo‘lga qo‘yishga, ularning maishiy shart-sharoitlari yaxshilanishiga, shuningdek, tarbiyalanuvchilarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish hamda ularning intellektual, jismoniy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ko‘maklashish; yetim bolalar va ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalar uchun ma‘naviy-ma‘rifiy va madaniy tadbirlarni tashkil etish; zamonaviy usul va shakllardan foydalangan holda jismonan sog‘lom, ma‘naviy yetuk va dunyoqarashi keng yoshlarni shakllantirish, yetim bolalar va ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni sport turlariga qiziqtirish va jalb etish kabi qo‘shimcha vazifalar yuklatildi.

Kalit so‘zlar: Yetim bolalar, Mehribonlik uyi, Baxt, Ota-ona, Ishonch

STATE POLICY ON WOMEN AND GIRLS AT THE NEW STAGE OF REFORMS IN UZBEKISTAN

Zarnigor Olimjon qizi OLİMJONOVA

Docent M. Baltabaeva

uljaevashohistahon@gmail.com

ABSTRACT

Today, in the new Uzbekistan, where the foundations of a democratic society have been strengthened and settled, the issue of women has risen to the level of state policy. Special importance was paid to increasing their activity in the socio-economic and political life of the society. A number of laws and decrees were adopted on the issue of women during the transitional reforms aimed at the renewal and democratization of society. On the basis of these legal documents, measures aimed at creating decent living conditions for women, ensuring gender equality, restoring their health, ensuring their employment, directing them to the profession, and protecting the rights of women in the family were systematically implemented. In this article, multifaceted efforts, reforms, draft laws aimed at ensuring gender equality are studied.

Keywords: New Uzbekistan, Women, Gender equality, Social protection, Legal literacy

O'ZBEKISTONDAGI ISLOHOTLARNING YANGI BOSQICHIDA XOTIN-QIZLARGA OID DAVLAT SIYOSATI

Olimjonova Zarnigor Olimjon qizi

Ilmiy rahbar-dotsent M.Baltabaeva

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda demokratik jamiyat asoslari mustahkamlanib qaror topib rivojlanayotgan Yangi O'zbekistonda xotin-qizlar masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy hayotida ularning faolligini oshirishga alohida ahamiyat qaratildi. Jamiyatni yangilash va demokratlashtirishga qaratilgan o'tish davri islohotlarida aynan xotin-qizlar masalasida qator qonun va farmonlar qabul qilindi. Bu huquqiy hujjatlarga asosan xotin-qizlarga munosib turmush sharoitlarini yaratish, gender tengligini ta'minlash, ularning salomatligini tiklash, bandligini ta'minlash, kasbga yo'naltirish, oilada ayollar haq-huquqlarini himoya qilishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimli ravishda amalga oshirildi. Ushbu maqolada amalga oshirilayotgan ko'p qirrali sai-harakatlar, islohotlar, gender tenglikni ta'minlashga qaratilgan qonun loyihalari organib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, Xotin-qizlar, Gender tenglik, Ijtimoiy himoya, Huquqiy savodxonlik

XVII ƏSR - XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA MƏSNƏVİ JANRI

Ruziyə Zaman qızı Quliyeva

AMEA Gəncə bölməsi Humanitar Tədqiqatlar
İnstitutu Ədəbiyyat şöbəsinin müdiri
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
ORCID ID: 0009-0008-8093-7114
ruziya.zaman.55@bk.ru

Azərbaycan ədəbiyyatında məsnəvinin inkişaf mərhələləri düzxətli deyil, dalğavarıdır. Formadan janra doğru böyük bir təşəkkül dövrü keçən məsnəvinin tərəqqi və tənəzzülü zaman-zaman bir-birini əvəzləmişdir. Ədəbiyyatşünas alim Y.Priyev bu barədə yazırdı ki, “Azərbaycan poemalarının ən yüksək inkişaf mərhələsi, heç şübhəsiz, XII əsr hesab edilir. Sonrakı əsrlərdə poema janrının inkişafında müəyyən durğunluq dövrü başlanır”.

XVII-XVIII əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatında məsnəvi ənənəsi nisbətən zəifləyir. Bu dövrlərdə yaranmış bütün epik əsərlərdə olduğu kimi məsnəvidə də artıq rəsmi giriş: tövhid, minacat, nət, meracnamə, mədhiyyə kimi hissələrin bir çoxundan istifadə olunur. Eyni zamanda məsnəvilərdəki ənənəvi başlanğıc (sözün tərifi, əsərin yazılma səbəbi, eşqin tərifi, bahariyyə və s.) çox az görünməyə başlayır. Belə ki, XVI əsrin sonu və XVII əsrdə bir neçə ənənəvi poema yaransa da (“Bəxtiyarnamə”, “Vərqa və Gülşa”, “Qəndəharnamə” və s.) bədii-sənətkarlıq cəhətdən bu əsərlər Nizami və Füzuli səviyyəsinə qalxa bilmir”.

17. YÜZYIL - 20. YÜZYIL BAŞI AZERBAJYCAN EDEBİYYATINDA MESNEVİ TÜRÜ

Ruziyə Zaman qızı Quliyeva

ÖZET

Azərbaycan edebiyatında mesnevinin gelişim aşamaları doğrusal değil dalgalıdır. Biçimden türe büyük bir oluşum sürecinden geçen mesnevinin ilerleyişi ve gerileyişi zaman zaman bir-birinin yerini almıştır. Edebiyatçı Y. Priyev bu konuda şöyle yazmıştır: “Azerbaycan şiirinin en yüksek gelişme aşaması hiç şüphesiz 12. yüzyıl olarak kabul edilmektedir. Sonraki yüzyıllarda şiir türünün gelişiminde bir duraklama dönemi başlar.

XVII-XVIII. yüzyıl Azerbaycan edebiyatında mesnevi geleneği nispeten zayıftır. Bu dönemde yaratılan tüm destan eserlerinde olduğu gibi mesnevide de tevhid, minât, nat, meracnâme, mezhep gibi pek çok kısım kullanılmıştır. Aynı zamanda mesnevilerde geleneksel başlanğıc (kelimenin tanımı, eserin yazılış sebebi, aşkın tanımı, bahariyye vb.) çok az görülmeye başlar. Öyle ki, 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyılda pek çok geleneksel şiir (Bakhtiyarname, Varga ve Gülşa, Kandaharname vb.) oluşturulmuş olsa da bu eserler sanatsal-zanaatkarlık bakımından Nizami ve Fuzûlî'nin seviyesine yükselemez.

MOLEKÜLER FİZİK BÖLÜMÜ LABORATUAR DERSLERİNİN STEM YÖNTEMİYLE ÖĞRETİLMESİNİN ETKİNLİĞİ

Doç. Dr. Aliya SARYBAYEVA

Türkistan/KAZAKISTAN
ORCID ID: 0000-0001-6002-6243
alya.sarybayeva@ayu.edu.kz

Assem AKHANOVA

ORCID ID: 0009-0006-9963-6712
Türkistan/KAZAKISTAN
assem.akhanova@ayu.edu.kz

Öğretmen Aigerim BAIMAKHANOVA

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi
Türkistan/KAZAKISTAN
ORCID ID: 0000-0002-5364-0146
aygerim.baymakhanova@ayu.edu.kz

Doç. Dr. Ganiya ORMANOVA

Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Çimkent/KAZAKISTAN
ORCID ID: 0000-0002-4990-7485
Ganya_66@mail.ru

ÖZET

Bu makalede, yüksek öğretim kurumlarında moleküler fizik bölümünün öğrencilerinin öğrenim yöntemine ve orada hangi çalışmaların yürütüldüğüne ilişkin bilgi olan yenilikçi Stem'in (science, technology, engineering, mathematics) incelenmesine adanmıştır. Şu anda eğitim kurumları, biri STEM yöntemi olan modern eğitim yaklaşımlarını kullanmaktadır. Dünya tecrübesine dayanarak, bu yöntemin, fen bilimleri alanında öğrenenlerin geniş ve derinlemesine öğrenilmesi amacıyla uygulanan disiplinler arası bir yaklaşım olduğunu biliyoruz. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin fen bilimleri eğitimi alanında yaygın olarak kullanılması, yeni bir öğrenme deneyine (sanal deney) yol açmıştır. STEM teknolojinin sanal simülasyonunun bir biçimi olarak kabul edilir.

Sanal laboratuvar, bilgisayardaki fiziksel süreçleri simüle eden, koşullarını ve yürütme parametrelerini değiştirmenize izin veren bir bilgisayar programıdır. Böyle bir program, etkileşimli öğrenmeyi gerçekleştirmek için özel koşullar yaratır. STEM içeriğine dayalı fizik konularını düzenleyerek, bunun ortak konuların entegrasyonuna nasıl katkıda bulunduğunu, problemleri bulma ve çözme yeteneğini geliştirdiğini gözlemlemek mümkündür.

Bu konuyla ilgili makalede, moleküler fizik bölümünün laboratuvar derslerinin STEM yöntemiyle öğretilmesinin etkinliğini arttırmak amacıyla Algodoo-2D fizik simülasyonu için dijital programların dilini, «Açık fizik» bilgisayar simülasyon programlarını nasıl uygulayacağını incelemektedir.

Moleküler fizik bölümünün laboratuvar derslerini STEM yöntemiyle öğretmeye çalışırken, öğrenciler için yardımcı öğretim materyalleri olarak elde edilen ürünlerin gittikçe daha fazla ilgi gösterdiği gözlemlenebilir. Çalışmadan elde edilen veriler, yüksek ve orta öğretim kurumlarında kullanılmak üzere sunulmakta ve bu sonuçlar, fizik eğitimi alanında yeni bir yönde araştırma için temel teşkil etmektedir.

Anahtar kelimeler: STEM yöntemi, Etkileşimli PhET simülasyonu, Algodoo, Bilgisayar simülasyonu, Fizik, Sanal simülasyon

МОЛЕКУЛАЛЫҚ ФИЗИКА БӨЛІМІНІҢ ЗЕРТХАНАЛЫҚ САБАҚТАРЫН STEM- ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ТИІМДІЛІГІ

Әлия САРЫБАЕВА
Әсем АХАНОВА
Айгерим БАЙМАХАНОВА
Гания ОРМАНОВА

ТҮЙІН

Мақалада инновациялық STEM (science, technology, engineering, mathematics) - білім беру әдісіне қатысты жоғары оқу орындарындағы молекулалық физика бөлімінен студенттерде қандай ақпарат бар және ол жерде қандай жұмыстар атқарылып жатқанын зерттеуге арналған. Қазіргі таңда оқу орындарында заманауи білім беру тәсілдері қолданылуда, сол тәсілдің бірі әрі бірегейі - STEM-әдісі. Әлемдік тәжірибеге сүйене отырып, бұл әдістің жаратылыстану бағыттарын оқытуда білім алушыларға кең, әрі терең білім беру мақсатында қолданылатын пәнаралық тәсіл екендігін білеміз. Жаратылыстану білім беру саласында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды кеңінен қолдану оқу экспериментінің жаңа түрін – виртуальды эксперименттің пайда болуына әкелді. Бұл STEM технологиялардың виртуальды модельдеу түрі болып саналады.

Виртуальды зертхана – компьютерде физикалық үдерістерді модельдейтін, оның шарттары мен жүргізу параметрлерін өзгертуге мүмкіндік беретін компьютерлік бағдарлама. Мұндай бағдарлама интерактивті оқытуды іске асыру үшін ерекше жағдай жасайды. STEM мазмұнға негізделген физика пәндерін ұйымдастыра отырып, бұл жалпы пәндердің интеграциясына ықпал етуін, проблемаларды табу және шешу қабілеттерін дамытуын байқауға болады. Осы мәселеге қатысты мақалада молекулалық физика бөлімінің зертханалық сабақтарын STEM-әдісі арқылы оқыту тиімділігін жетілдіру мақсатында PhET интерактивті модельдеу, Algodoo - 2D физика модельдеулеріне арналған сандық бағдарлама тілін, «Ашық физика» компьютерлік модельдеу бағдарламаларын қолдану жолдары қарастырылған.

Молекулалық физика бөлімінің зертханалық сабақтарын STEM-әдісі арқылы оқытуды зерттеу кезінде алынған өнімдер студенттерге көмекші оқу материалдары ретінде қамтамасыз ету көбірек қызығушылықтар танытатындығын байқауға болады. Зерттеуден алынған мәліметтер жоғары және орта білім беру ұйымдарында қолданысқа ұсынылады және бұл нәтижелер физиканың білім беру саласы бойынша жаңа бағыттағы зерттеулерге негіз болады.

Кілт сөздер: STEM-әдісі, PhET интерактивті модельдеу, Algodoo, компьютерлік модельдеу, физика, виртуальды модельдеу

THE EFFECTIVENESS OF STEM TECHNOLOGY IN THE FORMATION OF EDUCATIONAL AND COGNITIVE COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN PHYSICS

Assoc. Prof. Dr. Ganiya ORMANOVA

South Kazakhstan State Pedagogical University
Shymkent/Kazakhstan

ORCID ID: 0000-0002-4990-7485

Ganya_66@mail.ru

Assoc. Prof. Dr. Khadisha ABDRAKHMANOVA

South Kazakhstan State Pedagogical University
Shymkent/Kazakhstan

ORCID ID: 0000-0002-6110-970X

khadi_kab@mail.ru

Akylbek KULZHANOV

South Kazakhstan State Pedagogical University
Shymkent/Kazakhstan

ORCID ID: 0009-0009-7321-437X

kulzhanov20@mail.ru

ABSTRACT

Like all previous industrial revolutions, the Fourth One changes not only production, but also our whole life - the economy, the relations between people, even to some extent the very understanding of what it means to be a human being. Artificial intelligence and robotics, the Internet of Things (IoT) and 3D printing, virtual and augmented reality, bio- and neurotechnologies - these latest methods are becoming part of our daily existence before our eyes. Because of this, the use of physics in various fields of modern natural science began to grow rapidly due to the multiple increase in digital devices.

The subject of physics is distinguished by its proximity to people's lives, that is, it has a direct practical orientation. Currently, physical knowledge is used in endless fields: science and technology, engineering and manufacturing, etc.

Currently, education in Kazakhstan is conducted according to the updated content program, where the main priority is not the assessment of students' knowledge, but the motivation of students to study, the formation of their competencies. The use of STEM technology in the process of teaching physics serves as a tool that allows students to be active and implement an idea based on the use of science and technology.

The article discusses the methods of formation of educational and cognitive competencies of students by teaching Multisim Electronics Workbench Group applications based on STEM technology (science, technology, engineering, math—a curriculum combining lessons of natural science, technology, engineering and mathematics) in physics lessons.

Keywords: Industrial revolution, Educational and cognitive competence, STEM technology, Electronics Workbench Group application, Multisim program.

**ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФИЗИКА ПӘНІНЕН ОҚУ-ТАНЫМДЫҚ
ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ**
п.ғ.к, доцент Гания ОРМАНОВА
х.ғ.к., доцент Хадиша АБДРАХМАНОВА
2 курс магистранты Акылбек КУЛЖАНОВ

ТҮЙІН

Барлық алдыңғы өнеркәсіптік революциялар сияқты, төртіншісі өндірісті ғана емес, бүкіл өмірімізді — экономиканы, білімді, адамдар арасындағы қарым-қатынасты, тіпті белгілі бір дәрежеде адам болу дегенді түсінуді өзгертеді. Жасанды интеллект және роботтандыру, заттар интернеті (IoT) және 3D басып шығару, виртуалды және кеңейтілген шындық, био және нейротехнология-бұл соңғы әдістер біздің күнделікті өміріміздің бір бөлігіне айналады. Осыған байланысты сандық құрылғылардың еселеп көбеюі себепті физиканың қазіргі жаратылыстанудың әртүрлі салаларында қолданылуы тез өсе бастады.

Физика пәні адамдардың өміріне жақындығымен ерекшеленеді, яғни тікелей практикалық бағытқа ие. Қазіргі уақытта физикалық білім шексіз салаларда қолданылады: ғылым мен техникада, инженерия мен өндірісте және т. б.

Қазіргі кезде Қазақстанда оқыту жаңартылған мазмұн бағдарламасы бойынша жүргізіледі, онда негізгі басымдылық оқушылардың білімін бағалау емес, білім алушыларды оқуға ынталандыруға, олардың бойында құзіреттіліктерді қалыптастыруға бағытталған. Физиканы оқыту процесінде STEM технологиясын қолдану студенттерге белсенді болуға және ғылым мен техниканы қолдануға негізделген идеяны жүзеге асыруға мүмкіндік беретін құрал ретінде қызмет етеді.

Мақалада физика сабақтарында Electronics Workbench Group қосымшасының Multisim бағдарламасын STEM (science, technology, engineering, math – жаратылыстану, технология, инженерия және математика сабақтарын біріктіретін оқу бағдарламасы) технологиясына негіздеп оқыту арқылы оқушылардың оқу-танымдық құзіреттерін қалыптастыру әдістері қарастырылған.

Тірек сөздер: өнеркәсіптік революция, оқу-танымдық құзіреттілік, STEM технологиясы, Electronics Workbench Group қосымшасы, Multisim бағдарламасы.

AGE RESTRICTIONS OF MOVIE INDEXES

Lecturer Galymzhan TAZHIBEYEV

Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

galymzhan.tazhibayev@ayu.edu.kz

ABSTRACT

In this study, television rating systems are examined through examples in the United States and Kazakhstan. This paper attempts to reveal the efficiency of the television rating system implemented in Kazakhstan. The main thesis of this study is that the rating system cannot protect children from the harmful effects of television as it intended.

Keywords: Television, Rating system, Smart signs

ТЕЛЕӨНІМДЕРДІҢ ЖАС ШЕКТЕУ КРИТЕРИЙЛЕРІ

Ғалымжан Қуанышбекұлы Тәжібаев

ТҮЙІН

Теледидарда эфирден берілетін барлық бағдарламалардың басталуында көрерменге жас шеткеуі туралы ескертпе ретінде «фильм индекстері» атауымен заңдық нормативтерге байланысты ескертіліп келеді. Осы филм индекстердің шығу тарихы мен қолданылу аясын Америка, Еуропа елдері мен Қазақстан мемлекеттерінде жүзеге асыру айырмашылықтары туралы жазылған. Фильм индекстерін қолданысқа еңгізген заңдық нормалар қарастырылып, жас шектеу жүйесінің қаншалықты тиімді қолданылғандығы зерттеледі. Фильм индекстерін алғашқы болып қолданған Америка жүйесімен салыстырыла отырып отандық жүйенің артықшылығы мен айырмашылықтары зерттеледі.

Кіліт сөздер: теледидар, фильм индекстері, жас шектеу, ата ана бақылауы.

**RESPONSABILITE INDUSTRIELLE DU TITULAIRE D'UN DROIT MINIER POUR DES
DOMMAGES CAUSES AUX PERSONNES, AUX BIENS ET A L'ENVIRONNEMENT DU
FAIT DES ACTIVITES MINIERES EN RD CONGO**

Par Aimé BANZA Ilunga

Professeur à la Faculté de Droit
de l'Université de Lubumbashi (RD Congo)

ORCID ID: 0009-0006-0826-4686

aimebanza07@gmail.com

RÉSUMÉ

La République démocratique du Congo comme bien d'autres Etats du monde regorge de nombreuses ressources minières dans son sous-sol. L'exploitation de ces ressources met en danger l'environnement et la vie des hommes dans les communautés locales. L'installation des sociétés d'exploitation minière a de l'impact négatif sur l'atmosphère, sur les infrastructures, sur les propriétés privées et sur la santé, etc. En effet, cette exploitation pollue l'air et l'eau ; et sur le plan sanitaire, les réactions chimiques de certains minerais exposent les populations environnantes à des maladies toxiques. Ces constats sont démontrés par de nombreux cas pratiques , rapports et études concordants.

Mots-clé: Responsabilité industrielle, Titulaire, Droit minier, Dommages individuels et écologiques, Environnement, Réparation appropriée, Activités minières.

ZEKÂTIN VEREN AÇISINDAN FAYDASI

Dr. Öğr. Üyesi Fatih OKUMUŞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Kahramanmaraş, Turkey

ORCID ID: 0000-0003-0148-2905

fatihokumus@yahoo.com

ÖZET

Zekât artma kabiliyeti bulunan mallardan alınarak sosyal sorumluluk alanlarına aktarılan bir tür vergidir. Tevbe Suresi 60. ayet-i kerimesine göre sekiz sınıfa verilebilen zekât, literatürde yoksulların menfaatıyla ilişkilendirilmektedir. Mamafih zekât müessesesi muazzam bir sosyal yardımlaşma ağı tesis etmektedir.

Bunun yanında zekâtın veren açısından yararı yeterince incelenmemiştir. Biz bu çalışmamızda zekâtın tarifesi, vergi ile ilişkisi, faize alternatif bir finansman temin imkânı oluşu konularına da bağlam gereği değinmekle birlikte esas itibarıyla veren açısından zekâtın yararına dikkatleri çekmeyi amaçlıyoruz.

Halkın zenginlerinden alınıp fakirlerine verilen bir tür varlık vergisi zekâtın bir üst limiti yoktur. Alt limit ise kamu otoritesi veya ilmi otorite tarafından her dönemin ve toplumun ihtiyaçlarına göre belirlenebilir.

Zekâtın yüzyıllardır çoğunlukla uygulandığı gibi, münhasıran tüketim yardımı olarak verilmesi de şart değildir. Zekât üretim desteği olarak da verilebilir, bu amaçla micro kredi veren kuruluşlar tesis edilebilir.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, Zekât, Faiz, Vergi, Sosyal adalet, Sosyal dayanışma.

BENEFITS OF THE ZAKAT FOR THE GIVER

Assist. Prof. Dr. Fatih OKUMUŞ

ABSTRACT

Zakat is a type of tax collected from goods that have the ability to increase and transferred to social responsibility areas. Zakat, which can be given to eight classes according to the 60th verse of the Surah At-Tawbah, is associated with the benefit of the poor in the literature. However, the zakat institution establishes an enormous social cooperation network.

In addition, the benefits of zakat for the giver have not been adequately examined. In this study, we also touch on the issues of zakat's rate, its relationship with taxes, and the possibility of providing alternative financing to interest, but we aim to draw attention to the benefits of zakat from the perspective of the giver.

Zakat, which is a type of wealth tax taken from the rich and given to the poor, has no upper limit. The lower limit can be determined by the public authority or scientific authority according to the needs of each period and society.

It is not necessary to give zakat exclusively as consumerist aid, as has been mostly practiced for centuries. Zakat can also be given as productive support, and micro-credit institutions can be established for this purpose.

Keywords: Islamic law, Zakat, Interest, Tax, Social justice, Social solidarity.

BİKAMARALİZM, ÜNİTER DEVLET VE FRANSIZ SENATOSU: ÜNİTER DEVLETTE İKİNCİ MECLİSİN ROLÜ?

Prof. Dr. Hüseyin ÖZCAN
huseyin.ozcan@atauni.edu.tr

ÖZET

Bikameralizm, ya da diğer ismiyle çift meclis sistemi, parlamento yetkilerinin iki ayrı meclis tarafından kullanılmasını ve yasama görev ve yetkilerinin bu iki meclis tarafından gerçekleştirilmesini öngören sistemdir. Bikameralizm, ya da diğer ismiyle çift meclislilik oldukça yaygın bir fenomendir: Günümüz itibarıyla, devletlerin yaklaşık üçte birinin anayasaları iki meclisli bir parlamenter yapıyı öngörmektedir. Parlamentolararası Birliğin 2016 rakamlarına göre, 192 parlamentonun 77 tanesi, yani % 40,1'i çift meclislidir. Ayrıca çift meclisli sistemlerin yarısı batı tarzı demokrasilerdedir. İkinci meclis mutlaka tarihsel araka plana sahip olmak zorunda değildir. Mesela Norveç'te 2009 yılında ve İzlanda'da 1991 yılında, bir meclisten ikinci bir meclis türetilmiştir. Arend Lijphart, bu iki durumu bir buçuk meclisli sistemler olarak adlandırmıştır.

Üniter devlet, dünyada en yaygın devlet türlerinden biridir. Özellikle klasik demokrasileri esas alarak; Türkiye, Fransa, Danimarka, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsrail, İtalya, İzlanda, Hollanda, Japonya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Yunanistan gibi devletlerin üniter devlet olduğunu görmekteyiz.

Üniter devletin dendiğinde öğretilerde farklı tanımlamalar yapılmaktadır: Değişik açılardan ve ölçütlerden hareketle yapılan bu tanımlamalar üniter devlet sayısı kadar çoktur. Bu tanımların ortak özelliği devletin, ülke, millet ve egemenlik unsurları ve keza yasama, yürütme ve yargı organları bakımından teklik özelliği itibarıyla. Bu tanımlara göre üniter devlet, devletin unsurları ve devletin organları açısından teklik özelliği gösteren devlettir. Yani, devletin organları ve unsurları, merkezde ve teklik arz eden bir tekil, tek yapılı bir devlettir. Üniter devletten kayışı ifade eden bölgesel devletlerde bile bir tekillik, tek yapılılık vardır.

İkinci meclisler federal devletlerin temel özelliklerinden biridir. Federe devletlerin parlamentoda temsili ikinci meclisi gerektirir. Bu nedenle ikinci meclisi ya da senatosu olmayan bir federal devlet düşünülemez. Ancak ikinci meclisler üniter devletler için olmazsa olmaz (sine qua non) değildir.

Diğer yandan ikinci meclis dendiğinde ilk akla gelen Birleşik Krallık Lordlar Kamarasıdır. Birleşik Krallığın üniter devlet olduğu düşünülürse, ikinci meclisin birleşik krallıkta doğduğu söylenebilir. Ancak birleşik krallıkta lordlar kamarası, soylular ve rahiplerden oluşmaktadır. Yani, Lordlar Kamarası asiller sınıfı olan bir toplumun ürünüdür.

Fransa siyasi rejim açısından birçok sistemin hayat bulduğu bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Monarşi, devrimci diktatörlük ve parlamenter sistemden sonra yarı başkanlık sistemini benimsemiştir. Günümüzde Fransa'nın hükümet sistemine bakıldığında çift başlı yürütmeye devlet başkanının güçlü yetkilerle donatıldığı yarı başkanlık sisteminin uygulandığı görülmektedir. Bu sistemin temeli V. Cumhuriyet dönemi 1958 Fransız Anayasasında 1962 yılında yapılan değişiklikle cumhurbaşkanının halk tarafından seçiminin kabulüyle atılmıştır.

Fransız anayasası yasama yetkisini hem millet meclisine hem de senatoya vermektedir. Senato millet meclisi ile kongre adı verilen yapıyı oluşturmaktadır. Fransa yasamasında senato ve millet meclisi arasında simetrik olmayan bir çift meclis ilişkisi son konusudur. Senato 6 yıllığına seçilen 348 senatörden oluşmaktadır.

Fransız senatonun görev ve yetkilerine bakıldığında; kanun teklif etme, karma komisyonda temsil edilme, anayasa değişikliği kanunu hazırlama, anayasa değişikliği kanunlarını reddetme, senato başkanının cumhurbaşkanına vekalet etmesi, senatonun hükümeti denetlemesi ve millet meclisi ile kullandığı yetkiler karşımıza çıkmaktadır.

Burada sorulması gereken, Fransız anayasa yapıcısının böyle bir senatoya neden ihtiyaç duyduğudur. Soylular sınıfı olmayan, üniter yapıda bir Fransız devletinde bu tür yetkilere sahip bir senatonun işlevi nedir sorusudur. Aslında bu soru bize 1982 Anayasa Koyucusunun Cumhuriyet Senatosundan neden vazgeçtiği sorusunu da beraberinde getirmektedir.

DİJİTALLEŞME SİGORTA ACENTELERİNİN GELECEĞİ İÇİN BİR TEHDİT Mİ, YOKSA BİR FIRSAT MI?

Öğr. Gör. Dr. Erdinç CESUR

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sapanca MYO

Sakarya, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-4697-3866

ecesur@subu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma dijitalleşme ile birlikte ortaya çıkan iş modellerinin sigorta acentelerinin geleceğine olan etkilerine odaklanmaktadır. Cevabı aranan temel araştırma sorusu şudur: “Yaşanan teknolojik değişimler yakın gelecekte sigorta acenteciliği mesleğini ortadan kaldıracak mı, yoksa bu dijitalleşmenin getireceği fırsatlar onlara yeni kapılar mı açacaktır?”

Dijital çağ olarak tanımlanan günümüzde teknolojik gelişmelerin sayısı hızla artmakta, bu gelişmeler de işletmelerin yeniden yapılandırılmalarını zorunlu hale getirmektedir. Birçok işletme şimdiye kadar alışlagelmiş geleneksel iş yapma tarzlarını terk ederek, dijital iş yöntemlerinden oluşan uygulamaları hayata geçirmektedir. Dijital çağda yaşanan bu değişimler yalnızca mevcut iş modellerini değiştirmekle kalmayıp aynı zamanda işletmeler için yeni fırsatların kapısını aralarken, bazı iş organizasyonlarının da sonunu getirmektedir.

Dijitalleşme ile birlikte bilgi işlem teknolojilerinin, mobil cihazlarının sayı ve modellerinin artması, internetin toplumun büyük çoğunluğu tarafından erişilebilir hale gelmesi gibi etkenler sayesinde sigorta şirketleri herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan doğrudan müşterilere ulaşma ve onları etkileme imkânına sahip olmakta, yapay zekâ destekli kendi kendine satın alma uygulamaları ile poliçe üretip satabilmektedirler. Bir başka ifade ile yaşanan bu teknolojik devrim sigorta işletmelerinin geleneksel sigorta dağıtım sistemlerini değiştirmeye zorlamaktadır.

Nitel bir araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada önce dijital çağ, dijitalleşme, sigorta ve sigortacılık ile ilgili temel kavramlarla kavramsal çerçeve yer almaktadır. Çalışmada hem birincil hem de ikincil veriler kullanılmıştır. Birincil veriler, İstanbul, Kocaeli ve Sakarya’da yer alan sigorta şirketi ve sigorta acenteleri ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen verilere dayanmaktadır. İkincil veriler ise, konu hakkında uzman profesyonel danışmanlık firmalarının hazırlamış olduğu sektör raporları ve ilgili literatürdeki araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan çalışmalardan oluşmaktadır.

Çalışmanın sonuçlarına göre, gelecekte dijitalleşme sigorta dağıtım kanallarının yapı ve işleyişini önemli derecede etkileyecek, kendilerini bu değişime adapte edebilen sigorta acentelerinin müşterilerine daha yakın ve etkili şekilde hizmet etmeye devam edeceği tespit edilmiştir. Diğer yandan teknolojik değişim süreceğinde kendilerinden beklenen performansı sergileyemeyen sigorta acentelerinin ise saf dışı kalabileceği görüşü ağırlık kazanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Çağ, Dijitalleşme, Sigorta, Sigorta İşletmeleri, Sigorta Acenteleri,

IS DIGITALIZATION A THREAT OR AN OPPORTUNITY FOR THE FUTURE OF INSURANCE AGENCIES?

Lecturer Dr. Erdiñ CESUR

ABSTRACT

This study focuses on the effects of business models emerging with digitalization on the future of insurance agencies. The main research question to be answered is: "Will the technological changes eliminate the insurance agency profession in the near future, or will the opportunities brought by this digitalization open new doors for them?"

Today, defined as the digital age, the number of technological developments is increasing rapidly, and these developments make it necessary for businesses to restructure. Many businesses are abandoning their traditional ways of doing business and implementing digital business methods. While these changes in the digital age not only change existing business models, but also open the door to new opportunities for businesses, they also bring the end of some business organizations.

Thanks to digitalization, factors such as the increase in the number and models of information processing technologies, mobile devices, and the internet becoming accessible to the majority of the society, insurance companies have the opportunity to reach and influence customers directly without the need for any intermediary, and artificial intelligence-supported self-purchasing applications. They can produce and sell policies. In other words, this technological revolution forces insurance companies to change their traditional insurance distribution systems.

In this study, where a qualitative research method is used, the basic concepts and conceptual framework related to the digital age, digitalization, insurance and insurance are included. Both primary and secondary data were used in the study. Primary data is based on data obtained from semi-structured interviews with insurance companies and insurance agencies in Istanbul, Kocaeli and Sakarya. Secondary data consists of sector reports prepared by professional consultancy firms specialized in the subject and studies prepared by researchers in the relevant literature.

According to the results of the study, it has been determined that digitalization will significantly affect the structure and functioning of insurance distribution channels in the future, and insurance agencies that can adapt themselves to this change will continue to serve their customers more closely and effectively. On the other hand, as technological change continues, insurance agencies that cannot demonstrate the performance expected from them may be eliminated.

Keywords: Digital Age, Digitalization, Insurance, Insurance Companies, Insurance Agencies

OTİSTİK SPECTRUM BOZUKLUĞU TANISI ALAN ÇOCUKLARA SAHİP EBEVEYNLERİN BİLGİ DÜZEYİ

Dr. Azamat AMETOV

Özel Çocuk Gelişim Merkezi, Şımkent, Kazakistan

ORCID ID: 0000-0001-5606-6752

ametovazamat37@gmail.com

Dr. Azhar ZHAIYKKYZY

Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü

Sakarya-Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5852-2061

zh.azhar@inbox.ru

ÖZET

Otistik spektrum bozukluğu (OSB) tanısı alan çocukların gelişimi ve eğitimi büyük ölçüde ailenin etkisi ve rolüne bağlıdır. Bu çalışmanın amacı, OSB tanısı alan çocukların ebeveynlerinin bilgi düzeyini değerlendirmektir. Çalışmada, 2 ile 7 yaş arasındaki çocuklarına OSB tanısı konmuş 55 anne verileri kullanıldı. Çalışma çerçevesinde aşağıdaki veriler kullanıldı: a) Sosyodemografik anket (yaş, eğitim vb.); b) Otizm bilgi anketi (OBA). OBA, OSB hakkında bilgi düzeyini ölçmek amacıyla literatür analizi sonucu geliştirilmiş 30 soruluk bir anketidir. Çalışmanın sonuçları SPSS yöntemi kullanılarak analiz edildi. Katılımcılar, "Otizm Belirtileri Anketi" sorularında %74,47 oranında doğru cevaplar verdi. Bu sonuç, katılımcıların otizm hakkında belirli bir bilgi düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Sosyodemografik anketin analizi sırasında anneler arasında sosyodemografik faktörlere bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu. Otizm hakkında kitaplar okuyan ve bu konuda filmler izleyen katılımcılar anket sorularında daha doğru cevaplar verdi. Yüksek öğrenim gören ebeveynler, diğer gruplara göre anket sorularında daha yüksek doğru cevap oranını gösterdi. Çocuklarının OSB tanısı aldıktan sonra ilk 0-3 ay içinde terapiye başlayan aileler, daha geç başlayan ailelere göre anket sorularında daha fazla doğru cevap verdi. Ayrıca, çocuklarının gelişiminde bozukluğu fark eden anneler, daha sonra fark eden annelere göre daha doğru cevaplar verdi. Elde edilen sonuçlar, özellikle otizmliler çocukların ebeveynleri arasında eğitim ve bilinç düzeyinin önemini vurgulamaktadır. Eğitim ve bilgi programları, OSB hakkındaki bilgiyi artırabilir ve bilinç düzeyini yükseltebilir.

Anahtar Kelimeler: Otistik spektrum bozukluğu, Otizm bilgi düzeyi, Annelerin otistik spektrum bozukluğu bilgisi.

СТЕПЕНЬ ОСВЕДОМЛЕННОСТИ РОДИТЕЛЕЙ С ДЕТЬМИ, ИМЕЮЩИХ ДИАГНОЗ РАССТРОЙСТВО АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА

Dr. Азамат ӘМЕТОВ
Dr. Ажар ЖАЙЫҚҚЫЗЫ

АБСТРАКТ

Развитие и образование детей с диагнозом расстройства аутистического спектра (РАС) в значительной степени зависят от влияния и роли семьи. Целью данного исследования является оценка уровня знаний родителей, дети которых имеют диагноз РАС. В исследовании использовались данные, полученные от 55 матерей, у которых дети в возрасте от 2 до 7 лет с поставленным диагнозом РАС. В рамках данного исследования использовались а) *Социодемографическая анкета (возраст, образование и т. д.); б) Анкета по знанию об аутизме (АЗА)*. АЗА – состоит из 30ти вопросной анкеты, разработанная исследователями после анализа литературы и предназначенная для измерения уровня осведомленности о РАС. Результаты исследования проанализированы с помощью SPSS. Участники исследования продемонстрировали долю правильных ответов на вопросы «Опросника о признаках аутизма» в размере 74,47%. Из чего следует вывод, что участники имеют определенные знания об аутизме. При анализе социодемографической анкеты среди матерей были выявлены статистически значимые различия в зависимости от социодемографических факторов. Группа участников, которые читали книги об аутизме и смотрели фильмы на эту тему, дали более точные ответы в опроснике. Родители с высшим образованием также продемонстрировали более высокий уровень верных ответов в опроснике по сравнению с другими группами. Семьи, начавшие терапию для своих детей в первые 0-3 месяцев после постановки диагноза РАС, также показали более высокий уровень правильных ответов в опроснике по сравнению с семьями, начавшими терапию позже. Также отмечено, что матери, заметившие различия в развитии своих детей в возрасте 0-19 месяцев, также дали более точные ответы по сравнению с матерями, которые заметили различия позже. Полученные результаты подчеркивают важность образования и информированности среди семей, особенно у родителей детей с аутизмом. Образовательные и информационные программы могут способствовать увеличению знаний и повышению осведомленности о РАС.

Ключевые слова: Расстройства аутистического спектра, Уровень знаний об аутизме, Знании матерей о расстройствах аутистического спектра.

AİLE HEKİMLERİ'NİN OTİSTİK SPEKTRUM BOZUKLUĞU HAKKINDA YETERLİLİK VE BİLİNÇ SEVİYESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: KAZAKİSTAN ÖRNEĞİ

Dr. Azamat AMETOV

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eskişehir- Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5606-6752

ametovazamat37@gmail.com

Dr. Azhar ZHAIYKKYZY

Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü

Sakarya-Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5852-2061

zh.azhar@inbox.ru

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), en yaygın gelişimsel bozukluklardan biridir. Aile hekimleri, OSB'nin erken tanısında önemli rolü üstlenmektedir. Bu çalışmanın amacı, aile hekimlerinin OSB erken tanısındaki bilgi düzeyini ve farkındalığını değerlendirmektir. Araştırmada nitel ve nicel analiz yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, aile hekimlerinin OSB hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, aile hekimleri tanı koyma sırasında genellikle ebeveyn şikayetlerine dayalı değerlendirmeler yaptığı görülmüştür. Dolayısıyla oluşan bu durumda genel pratisyenlerin çocuklar için özel eğitim ve bu eğitimin önemine yeterince hâkim olmadıkları ve bu nedenle de tanı konulduktan sonra dinamik gözlem konusunda ilgisiz oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile hekimleri, Otizm spektrum bozukluğu, Otizm, Otizmin erken tanısı.

ОЦЕНКА УРОВНЯ ЗНАНИЙ И ОСВЕДОМЛЕННОСТИ ВРАЧЕЙ ОБЩЕЙ ПРАКТИКИ О РАССТРОЙСТВАХ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА: НА ПРИМЕРЕ КАЗАХСТАНА

Dr. Азамат ӘМЕТОВ

Dr. Ажар ЖАЙЫҚҚЫЗЫ

АБСТРАКТ

Расстройства аутистического спектра (РАС), является одним из наиболее распространенных нарушений развития. Врачи общей практики (ВОП) играют важную роль в инициировании ранней диагностики РАС. Цель данной работы, оценить уровень знаний и осведомленности ВОП в ранней диагностике РАС. Данное исследование было построено по методу: качественного и количественного анализа. По результатам исследования выявлено, что ВОП не имеют достаточной информации о РАС. А также, результат исследования показал, что, во время диагностики ВОП часто проводят оценки на основе жалоб родителей. Тем самым в данной сложившейся ситуации можно сказать, что ВОП недостаточно осведомлены о специальном образовании для детей и в понимании важности данного образования; вследствие чего не заинтересованы в динамическом наблюдении после постановки диагноза.

Ключевые Слова: Врач общей практики, Расстройства аутистического спектра, Аутизм, Ранняя диагностика аутизма.

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU İLE İLGİLİ SOSYAL REFAH TRENDİ OLARAK DESTEKLEYİCİ TEKNOLOJİLER: WEB OF SCIENCE VERİ TABANI ÜZERİNDEN BİBLİYOMETRİK ANALİZ (2010-2023)

Dr. Azamat AMETOV

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eskişehir- Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5606-6752

ametovazamat37@gmail.com

ÖZET

Web of Science veri tabanı üzerinden 2010-2023 yılları arasında ASB'de destekleyici teknolojilerin kullanımı ile ilgili bibliyometrik verilerin analizi, bu alandaki dinamik gelişim ve araştırma ortamının bir görünümünü sunmayı amaçlamaktadır. ASB ve destekleyici teknolojilerle ilgili bilimsel makaleler, konferans bildirimleri ve diğer bilimsel çalışmaların analizi, bu alandaki önde gelen yazarları, en çok alıntılanan yayınları ve en yeni trendleri belirlemeyi hedeflemektedir. Arama stratejisi, "*autism*" ve "*assistive technologies*" ile ilgili anahtar kelimelerin "*ve*" ve "*veya*" mantıksal operatörlerini kullanarak başlıkta birleştirilmesini içermiştir. Toplamda, ASB ve destekleyici teknolojilerle ilgili 237 yayın bulunmuştur. Bu konudaki yayın sayısı, genel olarak zamanla artmaktadır, bazı dalgalanmalarla birlikte. Web of Science veri tabanında bu çalışmaların 2010'dan başlayarak 2023 yılına kadar 9 farklı disiplin/alan içinde sunulduğu görülmüştür. Bu çalışmada, ASB için destekleyici teknolojilerin geliştirilmesiyle ilgili akademik literatürdeki trendleri incelemek için bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Belgeler, Web of Science veri tabanından alınmış ve "*autism*" ve "*assistive technologies*" anahtar kelimeleri araştırma stratejisi olarak kullanılmıştır. VOSviewer yazılımının kullanımı, bibliyometrik ağları yazarlar, anahtar kelimeler ve araştırma kümeleri arasındaki ilişkileri görselleştirmek için kullanılarak, ASB için destekleyici teknolojilerin mevcut durumu hakkında kapsamlı bir anlayış sunmaktadır. Bu tür bir analiz, ASB'li bireylerin ve engellilerin günlük yaşamlarını desteklemek için yenilikçi çözümlerin geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

Anahtar Kelimeler: Otizm, Yardımcı teknolojiler, VOSviewer.

АССИСТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ТРЕНД СОЦИАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ ПРИ РАССТРОЙСТВЕ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА: БИБЛИОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ БАЗЫ ДАННЫХ WEB OF SCIENCE (2010-2023)

Dr. Азамат ӘМЕТОВ

АБСТРАКТ

Анализ библиометрических данных о тенденциях использования ассистивных технологий в расстройстве аутистического спектра (РАС) на основе базы данных Web of Science с 2010 по 2023 год позволит получить представление о динамике и исследовательской среде в этой области. Исследование на основе анализа научных статей, конференционных докладов и других научных работ, связанных с РАС и ассистивными технологиями, направлено на выявление ключевых авторов, наиболее цитируемых публикаций и новейших трендов в данной области. Стратегия поиска состояла в объединении ключевых слов, связанных с "аутизмом" и "технологиями поддержки", с использованием операторов логического сложения "или" и "и" в заголовке. Всего было найдено 237 публикации, связанные с технологиями поддержки и аутизмом. Количество публикаций на эту тему, в целом, увеличивается со временем, с некоторыми колебаниями. В базе данных Web of Science было отмечено, что эти исследования были представлены в 9 различных дисциплинах/областях, начиная с 2010 года и до наиболее свежих публикаций 2023 года. В данном исследовании был использован библиометрический анализ для изучения тенденций в академической литературе, касающийся разработок технологий поддержки для расстройства аутистического спектра. Документы были извлечены из базы данных Web of Science, и ключевые слова "autism" и "assistive technologies" использовались как стратегия поиска. Использование программного инструмента VOSviewer для визуализации библиометрических сетей позволит отобразить связи между авторами, ключевыми словами и исследовательскими кластерами, предоставив всестороннее представление о текущем состоянии ассистивных технологий для РАС. Такой анализ может способствовать разработке и совершенствованию инновационных решений для поддержки индивидуумов с РАС и инвалидностями в их повседневной жизни.

Ключевые слова: Аутизм, Ассистивные технологии, VOSviewer.

İNGİLTERE'DE OTİSTİK SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARIN PSİKOSOSYAL DURUMLARINI İYİLEŞTİRMEYE YÖNELİK BÜTÜNLEŞTİRME OKULLARIN DENEYİMİ: SİSTEMATİK İNCELEME

Dr. Azamat AMETOV

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eskişehir, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5606-6752

ametovazamat37@gmail.com

ÖZET

İngiltere'de, otistik spektrum bozukluğuna (OSB) sahip olan çocukların sayısı artmaktadır ve bu çocukların çoğunluğu inklüzyon bütünlendirme eğitimi veren özel okullarda eğitim almaktadır. Ancak, belirtilen okulun, çocukların psikososyal durumlarını iyileşmeleri üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar yetersizdir. Çalışmada, nitel ve nicel inceleme yöntemi kullanılmış olup: OSB'li çocukların İngiltere'deki özel okullarındaki deneyimleri ele alınmıştır. Dokuz elektronik veri tabanında yapılan sistemli bir araştırma, bu incelemeye dahil edilmeye hak kazanan 21 çalışmayı içeren 24 makale tespit edilmiştir. Anlatı sentezi ve eleştirel bir gözden geçirme neticesinde yapılan kaynak taramasında genel olarak bu çalışmaların özetlendiği ve önyargı riski değerlendirildiği söylenebilir. Elde edilen sonuçlar neticesinde özel eğitim okullarına entegrasyonun OSB'li çocukların psikososyal iyileşmesini sağlamak açısından yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Sosyal bağlılık ve aidiyet hissinin programa dahil edilmesi hususunda önemli olduğu belirleyici faktörler olabilir.

Anahtar Kelimeler: Bütünlendirme okulları, Otistik spektrum bozukluğu olan çocuklar, Otizm, CYP-AS.

ОПЫТ ИНКЛЮЗИВНЫХ ШКОЛ ДЛЯ ПСИХОСОЦИАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ ДЕТЕЙ С РАССТРОЙСТВОМ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА В ВЕЛИКОБРИТАНИИ: СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ ОБЗОР

Dr. Azamat ӘМЕТОВ

АБСТРАКТ

Большое количество детей с расстройствами аутистического спектра (CYP-AS) в Великобритании посещают специализированные учреждения инклюзивного образования. Однако исследования показали, что влияния специализированных школ на улучшение психосоциального благополучия остаются недостаточными. В данной работе рассматривается опыт CYP-AS в британских учреждениях инклюзивного образования. Систематический поиск данных по девяти электронным базам выявил 24 статьи, в которых сообщалось о 21-ти исследованиях, имеющих право на включение в данный обзор. Сочетание нарративного синтеза и критического обзора описывало и обобщало результаты исследований, а также оценивало риск предвзятости. Полученные результаты подтверждают гипотезу о том, что одной только интеграции в общеобразовательные школы недостаточно для поддержания психосоциального благополучия CYP-AS. Рекомендуется внедрить методы по развитию социальной связанности и развить чувство принадлежности, которые могут быть решающими факторами в улучшении школьного образования для группы детей с расстройствами аутистического спектра.

Ключевые слова: Инклюзивные школы, Дети с расстройствами аутистического спектра, Аутизм, CYP-AS.

GÜNCEL AŞAMADA ÇOCUKLARDA OTİZM ŞİDDET DERECESESİ İLE SOSYAL İLETİŞİM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dr. Azamat AMETOV

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eskişehir- Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5606-6752

ametovazamat37@gmail.com

Munara KENZHEGUL

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sakarya, Türkiye

kenzhegul255@gmail.com

ORCID ID: 0009-0007-2560-7246

ÖZET

Otizmin farklı şiddet derecelerini içeren bir spektrumu bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Şimkent şehrindeki (Kazakistan) genel eğitim ve rehabilitasyon okullarındaki çocuklarda otizmin şiddet derecesi ile sosyal iletişim arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma, nitel analiz şeklinde yürütülmüştür. Araştırma için 3 ile 12 yaş arasındaki 200 çocuktan oluşan bir grup seçilmiştir, bunların 100'ü otizm tanısı almış çocuklardan oluşurken diğer 100 çocuk kontrol grubunu oluşturmaktadır. Veriler, sosyo-demografik anket, sosyal iletişim ölçeği ve çocuk otizm değerlendirme ölçeği kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen sonuçların analizinde IBM SPSS Statistics 22 kullanılmıştır. Grup değişkenleri arasındaki farkları belirlemek için One-Way ANOVA (Bağımsız gruplarda tek yönlü varyans analizi), T-testi ve Bonferroni kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Grup değişkenleri arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi, cross-scheduling, faktör analizi ve Frekans testi kullanılarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, otizmin şiddet derecesinin çocuklarda sosyal iletişim üzerinde önemli bir etkisi olduğu bulundu. Tanı almış çocuklarda otizmin şiddet derecesi arttıkça sosyal iletişimlerinin azaldığı görülmüştür. Otizmin klinik belirtilerini azaltmak amacıyla sosyal iletişim eksikliklerinin giderilmesi önemlidir ve bu noktada otizmin erken tespiti ve tedavi sürecinin yürütülmesinde birinci basamak sağlık hizmetinin (BBSH) önemli rol üstlendiğinin altı çizilmesi gerekir.

Anahtar Kelimeler: Çocuklarda Otizm, Otizm, Sosyal İletişim.

СВЯЗЬ СТЕПЕНИ ТЯЖЕСТИ АУТИЗМА С СОЦИАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИЕЙ У ДЕТЕЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Dr. Азамат ӘМЕТОВ

Мұнара КЕНЖЕГҰЛ

АБСТРАКТ

Существует спектр аутизма, который включает различные степени тяжести данного расстройства. Цель работы: изучить взаимосвязь степени тяжести аутизма с социальной коммуникацией у детей с общеобразовательных и в школах с реабилитационным уклоном города Шымкент (Казахстан). Исследование проводилось в форме качественного анализа. Контингент для исследования составил 200 детей, в возрасте от 3 до 12 лет, города Шымкент. Из них, 100 с диагнозом аутизм и 100 с контрольной группы. Данные были собраны методом социально-демографической анкеты, шкалы социальной коммуникации и шкалы оценки детского аутизма. Для анализа полученного результата использовалась IBM SPSS Statistics 22. One-Way ANOVA (односторонний дисперсионный анализ в независимых группах), t-test и Bonferroni были использованы для определения разницы между групповыми переменными. Значение значимости было принято равным $p < 0,05$. С помощью корреляционного анализа Pearson, cross-scheduling, факторного анализа, фреканс теста определены корреляции между групповыми переменными. В результате исследования было выявлено, что тяжесть аутизма у детей оказывает весьма значимое влияние на социальную коммуникацию. Социальная коммуникация уменьшается с увеличением тяжести аутизма у детей с подтвержденным диагнозом. Важно спланировать устранение недостатков социальной коммуникации, с целью уменьшения выраженности клинической картины аутизма, где первичная медико-санитарная помощь (ПМСП) занимает важное место в раннем выявлении аутизма и ведении процесса лечения и коррекции.

Ключевые Слова: Аутизм у детей, Аутизм, Социальная коммуникация.

TÜRKİYE'YE TEDAVİ AMAÇLI GELEN KAZAKİSTANLI SAĞLIK TURİSTLERİN HASTANELERDEN MEMNUNİYETİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Azamat AMETOV

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eskişehir, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5606-6752

ametovazamat37@gmail.com

ÖZET

Sağlık turizminde temel amaç, müşteri memnuniyetini sağlamaktır. Müşterinin memnuniyeti, sunulan hizmetten beklentilerinin ne ölçüde karşılandığına bağlıdır. Bu anlamda Türkiye gelişmiş teknoloji faaliyetleri ile bu kaliteyi en iyi şekilde sunmaya çalışmaktadır. Araştırmanın amacı, Kazakistan'dan Türkiye'ye sağlık turizminden faydalanmak için gelen sağlık turistlerin aldıkları hizmetten memnuniyet düzeylerini belirlemektir.

Çalışmada basit tesadüfi yöntem üzerinden çalışılmıştır, rastsal şekilde 30 anket değerlendirilmiştir. Araştırmanın anket sorularından alınan veriler, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programında incelenerek analiz edilmiştir. Kalite, üretim işletmelerine kadar hizmet işletmeleri için de kaçınılmaz bir süreçtir. Hizmet işletmelerinde kaliteyi ölçmenin yöntemlerinden biri de müşteri memnuniyetinin sayısal olarak ölçülmesidir. Hizmet işletmelerinden olan sağlık kuruluşlarında, müşteri memnuniyetinin sağlanması, tedavi sürecindeki kaliteyi artıracak ve verimliliği yükseltecektir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizm, Sağlık, Müşteri Memnuniyeti.

A RESEARCH ON THE SATISFACTION OF KAZAKHSTAN HEALTH TOURISTS FROM HOSPITALS COMING TO TURKEY FOR THERAPEUTIC PURPOSES

Dr. Azamat AMETOV

ABSTRACT

In health tourism, the main goal is to ensure customer satisfaction. Customer satisfaction depends on the extent to which their expectations are met by the services provided. In this regard, Turkey strives to offer this quality through advanced technological activities. The aim of the research is to determine the satisfaction levels of health tourists coming from Kazakhstan to Turkey to benefit from health tourism services.

The study was conducted through a simple random sampling method, with 30 surveys randomly evaluated. Data obtained from the survey questions of the research were analyzed using the SPSS (Statistical Package for Social Sciences) program. Quality is an inevitable process for service businesses, extending from manufacturing businesses. One of the methods to measure quality in service businesses is to measure customer satisfaction numerically. Ensuring customer satisfaction in healthcare facilities, which are service businesses, will enhance the quality of the treatment process and increase efficiency.

Keywords: Health Tourism, Health, Customer Satisfaction

OKUL ÖNCESİ OTİZMLİ ÇOCUKLARDA SOSYAL BECERİLERİN GELİŞİMİ: KAZAKİSTAN ÖRNEĞİ

Dr. Azamat AMETOV

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eskişehir- Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5606-6752

ametovazamat37@gmail.com

ÖZET

Otizm, nörolojik bir gelişim bozukluğudur ve genellikle çocukluk döneminde belirgin hale gelen bir sosyal problemdir. Bu soruna literatürde geniş yer verilmiştir. Bu süreç elbette birçok bilim dalında bulunabilen karmaşık, çok boyutlu olgular kategorisine aittir: psikoloji, pedagojik, sosyolojik, tıbbi alanları kapsamaktadır. Çalışmada Kazakistan'daki özel çocuk gelişim merkezinde otizmlı çocukların vücut diyagramının oluşumuna yönelik uygulanan yöntemler ele alınmıştır. Araştırmanın amacı, Kazakistan'da okul öncesi otizmlı çocukların sosyal becerilerinin gelişimi üzerindeki çalışmaların etkisini bilimsel olarak doğrulamaktır. Bu sebeple çalışmada otizme ilişkin eserler ele alınmış ayrıca vücut diyagramının motor aktivitenin, refleksif-istemli düzenleme ve kişilerarası iletişimin düzenlemeye, desteklemeye yönelik uygulama kullanılmıştır. Tüm seviyeler birbirine bağımlı olacak şekilde hazırlanmıştır. Bu şekilde ele alınan çalışmanın sonucunda otizmlı çocukların aile üyeleriyle birlikte yaptığı aktivitelerin önemli rol oynadığı tespit edilmiştir. Yapılan uygulama neticesinde otizmlı çocukların okul öncesi vücut diyagramının gelişiminde ebeveynlerin katılımı önemle arz edildiği ve olmazsa olmaz bir unsur olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Otizm, Otizmlı çocuklar, Sosyal becerilerin gelişimi

DEVELOPMENT OF SOCIAL SKILLS IN PRESCHOOL AUTISTIC CHILDREN: THE CASE OF KAZAKHSTAN

Dr. Azamat AMETOV

ABSTRACT

Autism is a neurological developmental disorder, and it is often a prominent social issue that becomes apparent during childhood. This issue has been extensively covered in the literature. This process certainly falls into the category of complex, multidimensional phenomena that can be found in many fields of science: psychology, pedagogy, sociology, and the medical field. The study discusses the methods applied to the formation of the body diagram of autistic children in a special child development center in Kazakhstan. The aim of the research is to scientifically confirm the impact of studies on the development of social skills in preschool autistic children in Kazakhstan. Therefore, the study examines works related to autism, and in addition, the application of the body diagram is used to support motor activity, reflexive-voluntary regulation, and interpersonal communication. All levels are prepared to be interdependent. As a result of the study conducted in this way, it was determined that activities carried out by autistic children with their family members play a significant role. It is concluded that parental involvement is crucial and an essential element in the development of the pre-school body diagram in autistic children through the application carried out.

Keywords: Autism, Children with autism, Development of social skills

INFLUENCE OF RELATIONSHIP ON PERSONALITY DEVELOPMENT

Dr. Gulnara Shyngysova DZHUMAGULOVA

Dr. Zhamilya Balkybekovna MUNASHOVA

Ortalyk Asia Innovative University

Shymkent, Kazakhstan

yesimova.anar@bk.ru

ABSTRACT

Enlarging people's daily experience of communication, getting to know one another, meeting them, and giving them a chance, organized according to the order of "real therapy", are also formed on this basis. In the psychological researches that pay particular attention to the importance of people's communication and reveal its basis, he determined that the characteristics of a person's personality play a special role.

Relationship Levels:

1) Macro level - the individual is reflected in the way other people communicate in accordance with the relations, traditions, customs established in the society.

2) Meso level is determined by the topic content.

3) The micro level is a contact relationship that is manifested by its content and external indicators. The most basic means of communication is language.

And the following sciences study the non-verbal way of communication:

1) Kinestics - studies the external appearance of human feelings and emotions, mimicry is the movement of facial muscles, gesticulation is the gestural movement of each part of the body, pantomime studies all body motility, posture, behavior, bending.

2) Taxika studies touching, shaking hands, kissing, caressing, pushing, etc. in relational situations.

3) Proxemics studies the location of people in space during communication.

Mass communication is the presence of many, direct contacts of people who do not know each other, as well as communication of various mass messages.

Art can be considered as an important form of mass communication, as aesthetic communication. Aesthetic communication, on the one hand, is mass communication itself (theatrical performances, literary evenings, etc.), on the other hand, art itself is an artistic processing of human relations and its other aspects. It can be said that during the role relationship, people lose the stability of their certain behavior, because their actions are mentioned or shown in the performed role.

The term "communication" is translated from Latin and means "to share with everyone". If there is no mutual understanding, there will be no interaction.

In order to know the success of communication, you need to know feedback, that is, how people perceived you, how they received you, and similar questions should be answered. Relationships have different forms and types.

Keywords: Communication, Levels of communication, Verbal, Non-verbal, Communication

ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ ЖЕКЕ ТҮЛҒАНЫҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІ

Джумагулова Гульнара Шынгысовна, п.ғ.к.
Мунашова Жамиля Балкыбековна, п.ғ.к.

ТҮЙІН

Адамдардың күндегі қарым-қатынас тәжірбиесін молайту, «нақтылы терапия» тәртібі бойынша ұйымдастырылған танысу, қарсы алу, көңіл бөлу белгілері де осы бойынша қалыптасады. Адамдардың қарым - қатынас жасауының маңызына ерекше мән беріп, оның негізін ашып көрсететін психологиялық зерттеулерде адамның жеке басына тән қасиеттер айрықша роль атқаратынын анықтаған. Қарым-қатынас деңгейлері:

1) Макродеңгей – индивид басқа адамдардың қалыптасқан қоғамдағы қатынастарға, дәстүрлерге, салтқа сәйкес қарым-қатынас жасауынан көрінеді.

2) Мезодеңгей – тақырып мазмұнымен анықталады.

3) Микродеңгей – мазмұны мен сыртқы көрсеткіштері арқылы көрінетін контактілік байланыс. Ең негізгі қарым-қатынас құралы - тіл. Ал қарым-қатынастың вербальді емес тәсілін келесі ғылымдар зерттейді:

1) Кинестика – адам сезімдері мен эмоциясының сыртқы көрінісін, мимика беттің бұлшықеттерінің қозғалысын, жестика дененің әр бір бөлігінің жестік қозғалысын, пантомимика дененің барлық моторикасын, поза, жүріс-тұрысын, иіледі зерттейді.

2) Таксика қарым-қатынас жағдайындағы жанасуды, қолды қысуды, сүйісу, сипау, итеру және тағы басқаларды зерттейді.

3) Проксемика қарым-қатынас кезіндегі адамдардың кеңістікте орналасуын зерттейді.

Жаппай қарым-қатынас - бұл бір-бірін танымайтын адамдардың көптеген, тікелей байланыстары, сонымен бірге қосымша әртүрлі жаппай хабарлардың қатынасының болуы. Жаппай қарым-қатынастың маңызды бір түрі ретінде, эстетикалық қатынас ретінде өнерді алуға болады. Эстетикалық қатынас, бір жағынан өзіндік жаппай қатынас (театрлық көріністер, әдебиет кештері т.б.) басқа жағынан өнердің өзі адамдардың қарым-қатынасын көркемдік өңдеу болып табылады және оның басқа түрлерінің орнын баса алады.

Рөлдік қатынас кезінде адамдар өздерінің белгілі бір мінез- құлқының тұрақтылығынан айырылып қалады деп айтуға болады, өйткені оның жасаған іс-әрекетті орындалып отырған рөлде айтылып немесе көрсетіліп отырады. «Коммуникация» терминін латын тілінен аударғанда, «жалпы, барлығымен бөлісу» дегенді білдіреді. Егер өзара түсінушілік болмаса, өзара ара қатынас та да болмайды. Өзара байланыс жетістігін білу үшін, кері байланысты білу керек, яғни адамдар сізді қалай түсінді, қалай қабылдады тағы сол сияқты сұрақтарға жауап берілуі тиіс. Формалары және түрі жағынан қарым-қатынас әр түрлі болады.

Кілтті сөздер: қарым-қатынас, қарым-қатынас деңгейлері, вербальды, вербальсыз, коммуникация

THE SPIRITUAL HERITAGE OF NOMAD CIVILIZATION

Researcher Anarkul Elmuratkyzy YESIMOVA

M. Auyezov South Kazakhstan University

Shymkent, Kazakhstan Republics

yesimova.anar@bk.ru

ABSTRACT

The article deals with the study of nomadic culture. Cultural and civilizational security presupposes the formation of various mechanisms that ensure its existence, functioning and enrichment, based on the "spiritual values of nomads", such as a high level of self-organization (self-regulation), ecological cleanliness and the desire to achieve harmony. Balance with nature, social principles of justice, community and closeness to one's ethnic territory, tolerance and inter-ethnic universalism and "cosmism" of thinking, traditionalism (even certain conservatism), predominance of spiritual values, ethicalization of social relations, etc. Factors of nomadic livestock farming and its manifestation in the consciousness and spiritual culture of the Turkic-speaking peoples, which are a single geographical continuum, the basis and essence of which is a necessary unity. This Turkic country and the unity of Central Asia have come a long way.

KAZAKİSTAN VE TÜRKİYE CUMHURİYETLERİNDE MEDYA MEVZUATLARINDA İFADE HÜRRİYETİ

Öğr. Gör. Galymzhan TAZHİBEYEV

Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

ÖZET

Demokrasiyle yönetilen toplumlarda herkes ifade (söz) hürriyetine (*right to speech*) sahiptir. İfade hürriyeti, aynı zamanda başkalarının fikir ve düşüncelerine saygı göstermeyi de ifade eder. İfade hürriyeti çalışmanın ana konusu olan radyo ve televizyon yayıncılığı açısından en önemli kavramdır. İfade hürriyeti olmadan kitle iletişim araçlarının tümünü ve onun içinde radyo ve televizyon yayınlarından söz etmek anlamsız olur.

Kazakistan Cumhuriyetinde radyo ve televizyon yayıncılığının, ifade hürriyeti, düşünce ve kanaatleri açıklama ve yayma hürriyeti ve kitle iletişim hürriyeti bağlamında Batı ülkeleri ile Türkiye'deki gelişmeler ışığında ve bunların mevzuatı da dikkate alınarak nasıl daha sağlam esaslara dayandırılması gerektiği karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Kazakistan ve Türkiye'nin radyo ve televizyon mevzuatında var olan konuyla ilgili Kanun hükümleri; uluslararası ve ulusal alanda yürürlükte olan sözleşmeler ile bazı ülke anayasalarının ilgili metinleri ışığında mukayese edilerek ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İfade (söz) hürriyeti, İletişim kanunları, Radyo-televizyon, Uluslararası medya mevzuatı.

СРАВНЕНИЕ ТЕЛЕ- И РАДИОВЕЩАНИЕ СО СВОБОДОЙ ВЫРАЖЕНИЯ ДЕЙСТВУЮЩЕГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И РЕСПУБЛИКИ ТУРЦИИ

Ғалымжан ТӘЖІБЕЕВ

ABSTRAKT

В обществах, управляемых демократией, каждый имеет право на свободу слова. Свобода выражения также означает уважение идей и мыслей других. Свобода выражения мнений является наиболее важной концепцией с точки зрения радио и телевизионного вещания. Без свободы выражения мнений было бы бессмысленно говорить обо всех средствах массовой информации, радио и телевизионных передачах. В статье рассматривается радио и телевизионное вещание в Республике Казахстан, свобода выражения сравнивается с мыслями и мнением выражения и распространения, а также в контексте свободы средств массовой информации в свете событий в Турции с западными странами и их законодательство, как оно должно быть основано на более прочной основе. В статье рассматриваются соответствующие положения Закона Казахстана и действующего законодательства Турции в области радио и телевидения; В свете соответствующих текстов конституций некоторых стран и действующих соглашений в международной и национальной областях.

Ключевые слова: свобода выражения мнений, законы о коммуникации, радио-телевидение, международное законодательство о СМИ.

THE ISSUE OF WOMEN-GIRLS IN UZBEKISTAN (1940s-1980s)

PhD, Doçent Sobirova Dilfuza Tokhtasinovna
Andijan State University, Department of "History of Uzbekistan"

ABSTRACT

During the Soviet totalitarian regime, the Communist Party pursued a policy based on its own goals and interests in the treatment of women, so trying to solve this issue under ideological pressure had serious consequences. That is, the Soviet government and the Communist Party set themselves the main task of "educating a completely new generation of women, not people who think only about the family, but people who want to actively participate in the social and political life of society on an equal basis with men." had done." Therefore, a whole system of "ensuring women's equality" with men in every field was developed, the basis of which was the ideological and production factors influencing women's activities.

The article contains information about the fact that the activities of women and girls were shaped by the totalitarian regime, that a highly ideological policy was carried out against them, but despite this, women preserved their humanity and national values. The positive and negative consequences of the policies of the Soviet government and the Communist Party among women are revealed based on the sources.

Keywords: Totalitarian regime, Women, Ideology, Communist party, Nation

O‘ZBEKISTONDA XOTIN–QIZLAR MASALASI (1940-1980 yillar)

Sobirova Dilfuza To‘xtasinovna

ANNOTATSIYA

Sovet totalitar rejimidavrida kommunistik partiya xotin-qizlarga nisbatan munosabatda o‘z maqsad-manfaatlaridan kelib chiqqan holda siyosat yuritdi, shuning uchun ham mazkur masalani mafkuraviy tazyiq ostida hal etishga harakat qilinishi og‘ir oqibatlariga olib keldi. Ya‘ni, sovet hokimiyati va kommunistik partiya o‘z oldiga «ayollarning butunlay yangi avlodini, ularni faqat oilani o‘ylaydigan shaxslar emas, balki ko‘proq jamiyat ijtimoiy, siyosiy hayotida erkaklar bilan teng asosda faol ishtirok etishni istaydigan shaxslar qilib tarbiyalashni asosiy vazifa qilib qo‘ygan edi”. Shuning uchun xotin-qizlarni har sohada erkaklar bilan “tenghuquqliligini ta‘minlash”ning butun bir tizimi ishlab chiqildiki, uning asosini xotin-qizlar faoliyatiga ta‘sir etishning mafkuraviy va ishlab chiqarish omillari tashkil etdi.

Xotin-qizlarning faoliyati totalitar tuzum tomonidan maxsus qolipga solinganligi, ularga nisbatan o‘ta mafkuralashtirilgan siyosat olib borilganligi, lekin shunga qaramay ayollar o‘zlarining insonparvarligini, milliy qadriyatlarini saqlab qolganligi haqidagi malumotlar maqolada o‘z ifodasini topgan. Sovet hokimiyati va kommunistik partiyaning xotin-qizlar orasida olib borgan siyosatining ijobiy va salbiy oqibatlari manbalar asosida ochib berilgan.

Kalit so‘zlar : Totalitar rejim, Xotin-qizlar, Mafkura, Kommunistik partiya, Millat

ÖZEL HASTAELERİN HASTANE ENFEKSİYONU NEDENİYLE TAZMİNAT SORUMLULUĞU

Prof. Dr. Zafer ZEYTİN

Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fak.

Medeni Hukuk ABD

zeytin@tau.edu.tr

ÖZET

Hastane enfeksiyonunda en belirleyici unsur hastanın bu enfeksiyonu hastanede kapmasıdır. Genelde önleyici hijyen kurallarına dikkat edilmemesine bağlı olarak hastane personelinden, kullanılan ekipmanlardan, bina yapısal veya organizasyon eksikliklerinden kaynaklanır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre hastanede yatarak tedavi gören her 10 hastadan birinde hastane enfeksiyonu ortaya çıkmaktadır ve hem sübjektif açıdan hasta için hem de mali ekonomik götürüleri açısından toplum için önemli bir sağlık sorunudur.

Hastane enfeksiyonlarının ortaya çıkması için mikroorganizmalar için bir kaynak, bu mikroorganizma ile kolonize veya enfekte olmaya hazır duyarlı bir konak ve kaynaktan konağa mikroorganizmaların taşınmasında rol oynayan bulaş yollarına ihtiyaç vardır. Genelde bunlardan konağa ilişkin riskler değiştirilemez, diğer iki alana ait riskler ise değiştirilebilir kabul edilmektedir. Bununla beraber bir enfeksiyonun hastane enfeksiyonu kabul edilmesinde şu üç unsura bakılmaktadır. Birincisi yer veya hastane unsuru, ikincisi zaman unsuru üçüncüsü patojen unsurdur. Özellikle zaman unsuru ile hastane unsurunun oluşturdukları adi karine ispat kolaylığı sağlamakta; patojen unsurunun ispatındaki zorluğun aşılmasında önemli rol oynamaktadır.

Özel hastaneler açısından sorumluluk sözleşmeden kaynaklan kusuru sorumluluğu olmalıdır. Hastane enfeksiyonun gösterilen özene rağmen gerçekleştiği ve bir komplikasyon olarak değerlendirilmesinin mümkün olduğu hallerde dahi tehlike sorumluluğu yerine kusur sorumluluğu tercih edilmelidir, meğerki bu risk hastane tarafından mali sorumluluk sigortası ile zorunlu veya ihtiyari olarak üstlenilmiş olsun.

Anahtar Kelimeler: Hastane Enfeksiyonları, Sağlık Hizmeti İlişkili Enfeksiyonlar, Tazminat, Sorumluluk, İspat Yükü, Hijyen Kuralları, Covid-19, Pandemi, Salgın, Çoklu Dirençli Mikroorganizmalar

*Bu bildiri 5-13 Ekim 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen 6. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresinde sunulmuştur.

COMPENSATION LIABILITY OF PRIVATE HOSPITALS DUE TO NOOSPITAL INFECTION

Prof. Dr. Zafer ZEYTİN

ABSTRACT

The decisive factor for a nosocomial infection is that the patient acquires the infection in the hospital. It is usually caused by the hospital staff, the equipment used, structural or organisational deficiencies in the building, or by a lack of adherence to preventive hygiene rules. According to the World Health Organisation, nosocomial infection occurs in one in ten hospital patients and represents a significant health problem both for the patient in terms of health consequences and for society in terms of economic consequences.

For nosocomial infections to occur, there needs to be a source of microorganisms, a susceptible host that is willing to colonise or become infected with these microorganisms, and the transmission routes that lead to the transfer of the microorganisms from the source to the host. In general, the risks associated with the host are considered to be immutable, while the risks in the other two areas are considered to be variable. However, the following three factors are considered when classifying an infection as a nosocomial infection. The first is the site or hospital element, the second is the time element and the third is the pathogen element. In particular, the rebuttable presumption created by the time element and the hospital element facilitates detection and thus plays an important role in overcoming the difficulties in detecting the pathogen element.

In the case of private hospitals, liability should be contractual fault liability. Also, in cases where the nosocomial infection occurs despite the measures taken and can be considered a complication, fault liability should be preferred to strict liability. Unless this risk is assumed by the hospital through compulsory or voluntary liability insurance.

Keywords: Hospital Infections, Healthcare Associated Infections, Compensation, Liability, Burden of Proof, absolute liability, Hygiene Rules, Covid-19, Pandemic, Outbreak, Multi-Resistant Microorganisms

THE GOVERNOR-GENERAL OF TURKESTAN K.P.FON KAUFMAN'S CULTURAL POLICY IN THE COUNTRY (IN THE EXAMPLE OF ISLAM)

Kamolova Muxlisa Farhod qizi

The teacher of the National University of Uzbekistan
named after Mirzo Ulugbek
Uzbekistan, Tashkent
kamolova.muxlisa7@mail.ru

ABSTRACT

This article discusses the policy of the first governor-general of the country, K.P. Kaufman's politics about Islam, its essence and the purpose of this after the conquest of Central Asia by the Russian Empire. Islam and Sharia laws are leading importance in almost every field in the Turkestan region. In the country, the rights of the local population to the land were also managed on the basis of Islam laws. That is why the issue of religion was one of the important issues to be resolved in the Turkestan General Governate. The article provides information about the main issues and their results of K.P. Kaufman's policy of "ignoring Islam". The article is written on the basis of information from the sources of that time and modern research.

Keywords: The governor-general, Islam, Vakf, Politics of "denial", Mufti

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORI K.P. FON KAUFMANNING O'LKADA MADANIY SOHADA YURITGAN SIYOSATI (ISLOM DINI MISOLIDA)

Muxlisa Farhod qizi KAMOLOVA

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Rossiya imperiyasining O'rta Osiyoni bosib olgandan so'ng o'lkaning birinchi general-gubernatori K.P.Kaufmanning hududda islom dini masalasida yuritgan siyosati, uning mohiyati va ushbu siyosatdan ko'zlangan maqsad haqida fikr yuritiladi. Turkiston o'lkasida islom dini, shariat qonun-qoidalari deyarli har bir sohada yetakchi ahamiyatga ega bo'lgan. O'lkada mahalliy aholining yerga bo'lgan haq-huquqlari ham shariat qonun-qoidalari asosida boshqarilgan. Shuning uchun ham Turkiston general-gubernatorligida din masalasi hal qilinishi lozim bo'lgan muhim masalalar qatorida turgan. Maqolada K.P. Kaufmanning "islomni e'tiborsiz qoldirish" siyosati doirasida amalga oshirilgan asosiy masalalar va ularning natijalari haqida ma'lumot keltiriladi. Maqola o'sha davr manbalari hisoblangan ma'lumotlar hamda zamonaviy tadqiqotlar asosida yozilgan.

Kirish so'zlar: General-gubernator, Islom, Vaqf, "Inkor etish" siyosati, Muftiylik

O'ZBEKISTON VA TURKIY XAMKORLIK MASALALARI

Baltabaeva Manzurahon
tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
O'zbekiston Milliy universiteti
baltabaevamanzura68@gmail.com
Cobirjonova Mohlaroy
O'zbekiston xalqaro islom
akademiyasi tadqiqotchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola O'zbekiston va Turkiya o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlik masalalariga, o'zaro manfaatli hamkorlikning yangi bosqichdagi vazifalari va erishilgan natijalar ilmiy taxliliga bag'ishlangan.

O'zbekiston bilan Turkiya mushtarak til va tarix, o'xshash madaniyat va an'analarga asoslangan bo'lib, ikki davlatni yaqin do'stlik va qardoshlik munosabatlari birlashtirib turadi. Maqolada Turkiyaning O'zbekiston mustaqilligini birinchi bo'lib tan olgan davlat sifatidagi faoliyatida ikki davlat o'rtasida tuzilgan Abadiy do'stlik va hamkorlik shartnomasining ahamiyati, 2017 yil O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Turkiyaga tashrifi natijasida tuzilgan Qo'shma bayonotga asosan ikki mamlakat o'rtasidagi hamkorlikning strategik sheriklik darajasiga ko'tarilishi, 2018 yildan o'z faoliyatini boshlagan Oliy darajadagi O'zbekiston-Turkiya strategik hamkorlik kengashidagi har tomonlama o'zaro hamkorlikni rivojlantirish vazifalari tahlil etilgan.

Xususan, iqtisodiy islohotlarning yangi bosqichidagi ikki davlat hamkorligi O'zbekiston tadbirkor va ishbilarmon ayollarining Turkiya ishbilarmon ayollari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini rivojlantirishga keng yo'l ochib berayotganligini yoritish asosiy maqsad qilib qo'yilgan.

Kalit so'zlar: Abadiy do'stlik va hamkorlik shartnomasi, Strategic sheriklik, O'zbekiston Turkiya hamkorlik kengashi, Harakatlar strategiyasi, Ishbilarmon ayol.

UZBEKISTAN AND TURKISH COOPERATION ISSUES

Baltabaeva Manzurahon
Cobirjonova Mohlaroy

ABSTRACT

The article covers the information about economic cooperation between two countries- Uzbekistan and Turkey, targets at the new stage of mutually beneficial cooperation and scientific analysis of the achieved results. Uzbekistan and Turkey are based on the same roots as language and history, similar culture and traditions, and the two countries are entwined by close friendship and brotherly relations. Thence, the importance of the Eternal Friendship and Cooperation Agreement concluded between the two countries when Turkey one of the firsts had accepted independence of Uzbekistan, the promotion of cooperation between two countries to the level of strategic partnership based on the Joint Statement, which was a result of the official visit of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to Turkey in 2017, which was empowered in 2018. The tasks of developing comprehensive mutual cooperation in the high-level Uzbekistan-Turkey strategic cooperation council were analyzed. The main target of the article is to highlight the fact that the cooperation between the two countries at the new stage of economic reforms makes a way to a wide opportunities for the development of mutual cooperation between entrepreneur women and businesswomen of Uzbekistan and of Turkey.

Keywords: Eternal friendship and cooperation agreement, Strategic partnership, Uzbekistan-Turkey Cooperation Council, Action strategy, Business woman.

HISTORY OF WOMEN'S PRESS IN UZBEKISTAN

Dildora Valisherovna Alinazarova

(PhD), acting associate

docent of the Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan

Uzbekistan, Tashkent

dildoraalinazarova@gmail.com

Salomova Barchinoy Zhurakulovna

History teacher of school No. 301 in Tashkent

Tashkent, Uzbekistan

orator8787@mail.ru

ABSTRACT

Based on a wide range of sources and literature, the article highlights the issue of the formation and development of women's journalism in Uzbekistan. The problems of the formation and development of periodicals in Uzbekistan under the leadership of leading journalists and writers of their time, who laid the foundations of Uzbek women's journalism, such as Tozhikhon Shodieva, Sobira Holdor, Khosiyat Tillakhonova, Saodat Shamsieva, Fotima Niezova, Ikbol Akbarkhuzhayeva, Oidin, Zulfiya and Halima Khudoiberdiyev, are considered. Along with them, the article talks about such Tatar teachers as Kamilla Muzaffaria and Fatima Makayeva, who also founded a women's press in the region. And also reveals the theme of the first Uzbek women's magazine – «Saodat».

Keywords: Periodical press, women's journalism, «Saodat», «Gulchehralar», magazine, mass media.

ИСТОРИЯ ЖЕНСКОЙ ПЕЧАТИ В УЗБЕКИСТАНЕ

Алиназарова Дилдора Валишеровна,

Саломова Барчиной Журакуловна

АННОТАЦИЯ

Основываясь на широком спектре источников и литературы, в статье освещается вопрос становления и развития женской журналистики в Узбекистане. Рассматриваются проблемы становления и развития периодических изданий в Узбекистане под руководством ведущих журналистов и писательниц своего времени, заложивших основы узбекской женской журналистики, таких как Тожихон Шодиева, Собира Холдорова, Хосият Тиллахонова, Саодат Шамсиева, Фотима Ниёзова, Икбол Акбархужаева, Ойдин, Зулфия и Халима Худойбердиевы. Наряду с ними в статье рассказывается о таких татарских учителях, как Камилла Музаффария и Фатима Макаева, которые также основали женскую прессу в крае. А также раскрывается тематика первого узбекского женского журнала – «Саодат».

Ключевые слова: Периодическая печать, женская журналистика, «Саодат», «Гулчехралар», журнал, СМИ.

65 YAŞ ÜSTÜ BİREY SAYISINDAKİ ARTIŞ VE YAŞLI HAKLARI

Öğr. Gör. Pervin Ahu ÇERÇİ

Beykoz Üniversitesi Lojistik Meslek Yüksekokulu

ORCID ID: 0000-0002-2807-8155

pervinahucerci@beykoz.edu.tr

ÖZET

Dünya nüfusu yıldan yıla yaşlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde genç nüfus artış oranı yaşlı nüfusa kıyasla azalarak artarken gelişmiş ülkelerde ise daha hareketli yaşam süren yaşlı bireylerin ileriye dönük sağlık harcamalarında artış yaşanmaktadır. Ülkeler bazında nüfus yapısı incelendiğinde son yıllarda yaşlı nüfus oranının genel nüfus içindeki payının arttığı gözlemlenmektedir. Bunun sebepleri arasında ortalama yaşam süresindeki artış ve doğurganlık oranlarında yaşanan düşüş ile sağlık hizmetleri ve teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sayılabilir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (ASHB) açıklamış olduğu veriler sonucunda ülkemizde yaşlı nüfus 2010 yılına kıyasla 2020 yılında %49 oranında bir artış göstermiştir. ASHB'nin yapmış olduğu nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının 2080 yılına kadar yükseleceği öngörülmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından ilki 1982 yılında Viyana'da gerçekleşen Dünya Yaşlılık Asamblesi kapsamında dünya genelinde yaşlı nüfus artışının yarattığı sorunların çözümü için üye ülkelerin dahil olduğu bir örgütsel yapının oluşturulması kararı alınmıştır. 1982 yılında ilki gerçekleşen I.Dünya Yaşlılık Asamblesi'nden yaklaşık 20 yıl sonra Madrid'de II. Dünya Yaşlılık Asamblesi düzenlenmiştir. II. Dünya Yaşlılık Asamblesi'nde yaşlıların topluma hangi ölçüde ve nasıl katkı yapacağına dair konular üzerinde durulmuştur. Benzer bir konferans 2002 yılında Berlin'de düzenlenmiş ve yaşlıların haklarının iyileştirilmesi yönelik görüşler dile getirilmiştir. 2002 yılından itibaren her beş yılda bir düzenli olarak konferanslar düzenlenmiştir.

Ülkemizde 11. Kalkınma Planı (2019-2023) çerçevesinde Birleşmiş Milletlerin yaşlıların haklarına yönelik yaptığı çalışmalara katılım sağlanması ve "Yaşlı Hakları Sözleşmesinin" imzalanmasına yönelik çalışmaların yapılması aynı zamanda yaşlılara yönelik mevcut hizmetler ve yaşlı hakları konularında bilgi eksiklerinin giderilmesine yönelik maddeler eklenmiştir. Böylelikle ileriye dönük yaşlılara daha iyi yaşam standardının sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı Hakları, Yaşlı Sorunları, Nüfusun Yaşlanması

INCREASE IN THE NUMBER OF PERSON OVER 65 AND THE RIGHTS OF THE ELDERLY

Lecturer Pervin Ahu ÇERÇİ

ABSTRACT

The world population is aging year by year. In developing countries, the rate of growth of the young population is decreasing compared to the elderly population, while in developed countries, there is an increase in the future health expenditures of older person who lead more active lives. When the population structure is analyzed on a country basis, it is observed that the share of the elderly population in the general population has increased in recent years. The reasons for this are the increase in life expectancy, the decline in fertility rates and the developments in health services and technologies. As a result of the data announced by the Ministry of Family and Social Services (MoFSS), the elderly population in Turkey increased by 49% in 2020 compared to 2010. According to the population projections made by the MoFSS, the share of the elderly population in the total population is projected to increase until 2080.

Within the scope of the World Assembly on Ageing, the first of which was held by the United Nations in Vienna in 1982, it was decided to establish an organizational structure involving member countries to solve the problems created by the increase in the elderly population worldwide. Approximately 20 years after the first World Assembly on Ageing in 1982, the Second World Assembly on Ageing was organized in Madrid. At the Second World Assembly on Ageing, issues on how and to what extent older persons can contribute to society were emphasized. A similar conference was held in Berlin in 2002, where views were expressed on improving the rights of older persons. Since 2002, conferences have been organized regularly every five years.

Within the framework of the 11th Development Plan (2019-2023) in our country, articles have been added to participate in the work of the United Nations on the rights of the elderly and to work towards the signing of the "Convention on the Rights of the Elderly", as well as to eliminate the lack of information on existing services for the elderly and the rights of the elderly. Thus, it is aimed to provide a better standard of living for the elderly in the future.

Keywords: Elderly Rights, Elderly Problems, Population Aging

THE ROLE OF ORPHANS AND DEPRECATED CHILDREN IN SOCIETY

Safikhodjaeva Nadira Nabievna

Uzbekistan State University of World Languages

ABSTRACT

This article aims to analyze the life and living conditions of orphans living in orphanages of the Republic of Uzbekistan or growing up with their relatives. The analysis of this article will be of great importance in order to describe this topic more fully and openly and to reduce the number of orphans.

In the countries of the world, there are special state boarding schools for orphans and children deprived of parental care and family environment, and their activities were under state control. To the issue of strengthening their socio-political position, especially the role of non-governmental non-profit organizations in their lives and their rapid adaptation to the changing requirements of the market economy, orphanages are both socio-economically, spiritually, and educationally - it was provided by the state both in terms of the direction and principles of the education system, in terms of the maintenance of the economy, and in terms of medical services. Moreover, all their rights were guaranteed by special laws. It is assumed that it is important to research the special role of children's homes, reorganization or termination of existing ones, recognition of them as independent legal entities, kindness to orphans, charity, kindness, humanitarianism from a scientific and theoretical point of view. It is necessary to carry out large-scale research in order to improve the activities of orphanages, manage their economy, increase their social activity, and study the causes of problems encountered in this process.

YETIM VA OTA-ONA QARAMOG'IDAN MAHRUM BO'LGAN BOLALARNING JAMIYATDAGI O'RNI

Safixodjayeva Nodira Nabiyevna

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi mehribonlik uylarida yashayotgan, yoki qarindoshlari bilan katta bo'layotgan yetim bolalar hayoti va yashash sharoitini tahlil etish maqsadi qo'yilgan. Ushbu mavzuni to'liq va ochiqroq tasvirlash va yetim bolalar sonini kamaytirish uchun mazkur maqolaning tahlil etilishi katta ahamiyatga ega buladi, ularga biroz bo'lsada baxt ulashishdek savobli ishlar amalga oshiriladi, deyish mumkin.

Dunyo mamlakatlarida yetim-yesir bolalar va ota-onasi qarovidan hamda oila muhitidan mahrum bo'lgan farzandlar uchun maxsus davlat internati tamoyilidagi ta'lim-tarbiya muassasalari mavjud bo'lib, ularning faoliyati davlat nazoratiga olingan edi. Ularning ijtimoiy-siyosiy mavqeini mustahkamlash masalasiga, ayniqsa, ular hayotida nodavlat notijorat tashkilotlarining o'rni va ularning bozor iqtisodiyotining o'zgaruvchan talablariga tez moslashishi, bolalar uylari ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan ham, ma'naviy-ma'rifiy jihatdan ham, ta'lim-tarbiya tizimining yo'nalish va tamoyillari jihatidan ham, xo'jaligining ta'minoti jihatidan ham, tibbiy xizmat ko'rsatish masalalari bo'yicha ham davlat tomonidan ta'minlanib kedindi. Qolaversa, ularning barcha huquqlari maxsus qonunlar orqali kafolatlangan edi. Bolalar uylarini tashkil qilish, mavjudlarini qayta tashkil etish yoki tugatish, ularning mustaqil yuridik shaxs sifatida tan olinishi, yetim-yesirlarga mehr-muruvvat, mehr-nafqat, mehr-oqibat, insonparvarlikning alohida o'rni masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etilishi muhim ekanligi nazarda tutilib, hozirgi kunda mehribonlik uylari faoliyatini takomillastirish, xo'jalik yuritish, ularning ijtimoiy faolligini yanada oshirish, bu jarayonda uchraydigan muammolar sabablarini o'rganish yuzasidan keng ko'lamli tadqiqot ishlari olib borish taqozo etilmoqda.

THE ROLE OF IFEAC IN STRENGTHENING THE COOPERATION BETWEEN FRANCE AND CENTRAL ASIA

Yulduz Bakhromovna KUSHANOVA

Researcher of Coordinating-methodological center
under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan

ORCID ID: 0000-0002-5908-6406

yu.razikova@mail.ru

ABSTRACT

In the article, at the beginning of the 90s of the 20th century, Central Asia remained an unexplored object for European countries. To establish political relations with the states of the region, the need to study it first of all was on the agenda. One of the unique instruments of French diplomacy with a long history was the interest in strengthening cooperative ties and expanding the sphere of influence through scientific research institutions. By establishing more than 30 scientific institutions, France formed the concept of "French scientific diplomacy" in international relations. Through this, France has been successfully conducting a cultural-humanitarian or "soft power" policy with the support of science at the international level. From the first years of independence, the Republic of France established strong bilateral and multilateral relations with the countries of Central Asia in the fields of education, science, and culture.

Keywords: IFEAC, "Soft power", France, Central Asia, Cultural diplomacy

FRANSIYA VA MARKAZIY OSIYO HAMKORLIGINI MUSTAHKAMLASHDA IFEAC NING O‘RNI

Yulduz Baxromovna KUSHANOVA

ANNOTATSIYA

Maqolada XX asrning 90 yillari boshida Yevropa davlatlari uchun Markaziy Osiyo tadqiq qilinmagan obyekt sifatida qolayotgan edi. Mintaqa davlatlari bilan siyosiy munosabatlarni o‘rnatish uchun eng avvalo uni o‘rganish zaruriyati kun tartibiga chiqdi. Ko‘p yillik tarixga ega bo‘lgan fransuz diplomatiyasining noyob vositalaridan biri ilmiy tadqiqot muassasalari orqali hamkorlik aloqlarini mustahkamlash va ta’sir doirasini kengaytirishdan manfaatdor edi. 30 dan ortiq ilmiy muassasalarni tashkil qilish orqali Fransiya xalqaro munosabatlarda “fransuz ilmiy diplomatiyasi” tushunchasini shakllantirdi. Shu orqali Fransiya xalqaro miqyosda ilm fanni qo‘llab-quvvatlash bilan madani-gumanitar yoki “yumshoq kuch” siyosatini muvoffaqiyatli yuritib kelmoqda. Mustaqillikning ilk yillaridan Fransiya Respublikasi Markaziy Osiyo davlatlari bilan ta’lim, fan va madaniyat sohalarida mustahkam ikkitomonlama va ko‘p tomonlama munosabatlarni o‘rnatganligi ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: IFEAC, “Yumshoq kuch”, Fransiya, Markaziy Osiyo, Madaniy diplomatiya.

THE STATUE OF KHORAZMSHAH JALOLIDDIN KHORAZM BECOME A "VISIT PAPER".

Tojiyev Alisher Sultannazirovich
UrSU, History Department teacher.
Alishertojiyev@mail.ru

ABSTRACT

In this scientific article, the construction of a memorial complex in the main square of Urganch in memory of Jalaluddin Manguberdi, the transformation of this square into a "visiting card" of Khorezm for tourists, and the creation of the necessary infrastructure for foreign tourists visiting our country, as well as the struggle of the warlord for the freedom of the homeland, at the same time, it is said that the village where Sultan Jalaluddin settled forever has been identified.

Keywords: Jalaluddin statue, "visiting card" of Khorezm, tourism infrastructure, Shahabeddin al-Nasawi, Malik Shahabeddin.

XORAZMSHOH JALOLIDDIN HAYKALI XORAZMNING "TASHRIF QOGOZI"GA AYLANSIN

Tojiyev Alisher Sultannazirovich

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy maqolada Jaloliddin Manguberdi xotirasiga Urganch shahrining bosh maydonida yodgorlik majmuasining barpo qilinganligi, bu maydonning sayyohlar uchun Xorazmning "tashrif qog'oziga" aylanishi va yurtimizga tashrif buyuradigan xorijiy sayyohlar uchun zarur infratuzilmaning yaratilayotganligi, hamda sarkardaning vatan ozodligi yo'lida olib borgan kurashi, shu bilan birga Sulton Jaloliddin mangu qo'nim topgan qishloq aniqlanganligi haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Jaloliddin haykali, Xorazmning "tashrif qog'oziga", turizm infratuzilmasi, Shahobiddin an-Nasaviy, Malik Shahobiddin.

USING COMPUTER GRAPHICS IN BOOK ILLUSTRATION

Allayorova Shakhnoza
Privat Grand school
shahnoza.a.97@mail.ru

ABSTRACT

Computer graphics is considered as one of the special types of visual arts and is the most important innovative tool of artistic creation. However, despite the widespread use of computer graphics in book design, there are problems with it. It is not sufficiently covered in theoretical sources. The exception is educational publications, user manuals. However, such publications, as a rule, do not consider the problems of book illustration and do not pay enough attention to the analysis of computer graphics as an art form. At the same time, computer graphics is an important innovative form of artistic creation, and research in this area is timely and relevant.

The article examines the features of book illustration using computer graphics. Computer graphics is considered a special type of fine art. Special attention is paid to non-photorealistic visualization, which is widely used in modern book illustration. This direction of computer graphics allows you to achieve high-quality images and avoid unnecessary photographic details.

Keywords: Book design, Illustration, Graphic image, The graphic editor, Postmodernist tendencies, Non photorealistic Visualization.

KITOB ILLYUSTRATSIYASIDA KOMPYUTER GRAFIKASIDAN FOYDALANISH

Allayorova Shahnoza

ANNOTATSIYA

Kompyuter grafikasi tasviriy san'atning maxsus turlaridan biri sifatida qaralib, badiiy ijodning eng muhim innovatsion vositasi hisoblanadi. Biroq, kitob dizaynida kompyuter grafikasi keng qo'llanilishiga qaramay, u bilan bog'liq muammolar mavjud. U nazariy manbalarda etarli darajada yoritilmagan. Istisno - bu o'quv nashrlari, foydalanuvchilar uchun o'quv qo'llanmalari. Biroq, bunday nashrlarda, qoida tariqasida, kitob illyustratsiyasi muammolari ko'rib chiqilmaydi va kompyuter grafikasini san'at turi sifatida tahlil qilishga etarlicha e'tibor berilmaydi. Shu bilan birga, kompyuter grafikasi badiiy ijodning muhim innovatsion shakli bo'lib, bu boradagi tadqiqotlar o'z vaqtida va dolzarbdir.

Maqolada kompyuter grafikasi yordamida kitob illyustratsiyasining xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Kompyuter grafikasi tasviriy san'atning o'ziga xos turi sifatida qaraladi. Zamonaviy kitob illyustratsiyasida keng qo'llaniladigan fotorealistik bo'lmagan vizualizatsiyaga alohida e'tibor qaratiladi. Kompyuter grafikasining ushbu yo'nalishi yuqori sifatli tasvirlarga erishish va keraksiz fotografik tafsilotlardan qochish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: Kitob dizayni, Illyustratsiya, Grafik tasvir, Grafik muharrir, Postmodern tendentsiyalar, Fotorealistik bo'lmagan vizualizatsiya

HISTORY OF FEW NATIONS IN UZBEKISTAN

Yusupova Sevara Nizamitdinovna

Andijan State Pedagogical Institute, Head of Social and
Humanities Department, Associate Professor
yusupovasevara1818@gmail.com

ANNOTATSIYA

In this article, the process of globalization taking place in the world, issues related to national diversity, small number of nationalities, diasporas in the socio-spiritual life of the countries of the world are expressed. By the present time, the widespread development of migration processes on a global scale also reveals problems related to national minority groups, which are few in number in different countries. These problems are manifested in different regions of the world to one degree or another, and are the cause of certain confessional, ethnic, racial, territorial and other types of contradictions, conflicts and conflicts. In this regard, political issues such as the fact that the activities of the UN High Commissioner for Minorities (UNHCR) at the international level have been focusing on identifying and preventing the above-mentioned conflicts and solving problems have been reflected with the help of facts and examples. Since the first years of Uzbekistan's independence, ensuring inter-ethnic harmony and tolerance in society has been defined as one of the priorities of state policy. In this article, comprehensive reforms have been implemented to further develop inter-ethnic relations, preserve and develop the language, culture, traditions of representatives of different nationalities, and create social and economic conditions.

Keywords: Uzbekistan, Minority, Nation, Harmony, Tolerance

O'ZBEKISTONDA KAM SONLI MILLATLAR TARIXI

Yusupova Sevara Nizamitdinovna

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada jahonda ro'y berayotgan globalashuv jarayoni dunyo mamlakatlari ijtimoiy-ma'naviy hayotida milliy xilma-xillik, kam sonli millatlar, diasporalar bilan bog'liq masalalarni dolzarb ahamiyatga molik masalalar o'z ifodasini topgan. Hozirgi davrga kelib migratsiya jarayonlarining dunyo miqyosida keng tus olishi turli davlatlarda kam sonli bo'lmish milliy ozchilik guruhlar bilan bog'liq muammolarni ham o'rta tashlamoqda. Ushbu muammolar dunyoning turli hududlarida u yoki bu darajada namoyon bo'lib, ma'lum konfessional, etnik, irqiy, hududiy va boshqa xildagi qarama-qarshilik, ziddiyat va to'qnashuvlarning kelib chiqishiga ham sabab bo'lmoqda. Bu borada BMTning kam sonli millatlar bo'yicha Oliy Komissarligi (VKMM) xalqaro miqyosdagi faoliyatini yuqorida qayd etilgan ziddiyatlarni aniqlash va oldini olishga, muammolar yechimiga o'z e'tiborini qaratib kelayotganligi kabi siyosiy masalalar fakt va misollar yordamida o'z aksini topgan. O'zbekiston mustaqilligining dastlabki yillaridan boshlab jamiyatda millatlararo totuvlik va bag'rikenglikni ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Mazkur yo'nalishda millatlararo munosabatlarni yanada rivojlantirish, turli millat vakillarining tili, madaniyati, urf-odatlarini saqlash va rivojlantirish, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar yaratish bo'yicha keng qamrovli islohotlar amalga oshirilganligi mazkur maqolada batafil bayon etilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, Kam sonli, Millat, Totuvlik, Bag'rikenglik

MINIATURES OF THE "BABURNAMA" MANUSCRIPT. MINIATURE ART OF THE BABURIAN PERIOD

Norchayev Ravshan Toshtemirovich

professor institute of the Kamoliddin Behzod
national painting and design institute, academician of Turon AC

Toshtemirova Maftuna Ravshan kizi

Kamoliddin Behzod national painting and design institute

ABSTRACT

This article briefly talks about the paintings made in the centuries-old "Boburnoma". In "Boburnoma" we can see the king, father, army chief, sincere, generous, righteous Babur. The oldest and rarest manuscripts of "Boburnoma" from the last quarter of the 16th century have reached us in Persian translation by Abdurahim Khan. They are richly illustrated by Indian miniature painters in Akbar's palace library.

Kamoliddin Behzad's student Mir Said Ali Tabrizi introduced the traditions of the Herat miniature school during the Timurid period, and Khoja Abdus Samad Sherozi introduced the traditions of Iranian miniature art during the Safavid period into Indian miniatures. So, we can say that they were the link connecting the Timurid, Safavid and Babur schools of miniature art. Mir Said Tabrizi and Khwaja Abdus Samad Shirazy laid the foundation of Babur miniature art. They headed the new school established by Humayun in his imperial library. Thus, a new style of art is born, in which the techniques and traditions of the Timurid and Safavid miniatures are filled with new content.

Keywords: Babur dynasty, Miniature, Fine art, Tradition, Skill

"BOBURNOMA" QO'LYOZMASINING MINIATYURALARI. BOBURIYLAR DAVRI MINIATYURA SAN'ATI

**Norchayev Ravshan Toshtemirovich,
Toshtemirova Maftuna Ravshan qizi**

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada ko'p asrlik "Boburnoma"da ishlangan rasmlar haqida qisqacha so'z borgan. "Boburnoma"da shahanshoh, padar, lashkarboshi, samimiy, saxovatli, xaqgo'y Boburni ko'rishimiz mumkin. XVI asrning so'nggi choragiga oid "Boburnoma"ning eng qadimiy va noyob qo'lyozmalari Abdurahimxonning fors tiliga tarjimasida bizgacha yetib kelgan. Ular Akbar saroy kutubxonasida hind miniatyura rassomlari tomonidan juda boy tasvirlangan.

Kamoliddin Behzod shogirdi Mir Said Ali Tabriziy Temuriylar davridagi Hirot miniatyura maktabi an'alarini, Xoja Abdus Samad Sheroziy esa safaviylar davridagi Eron miniatyura san'ati an'alarini hind miniatyuralariga kiritdilar. Demak, ular miniatyura san'atining temuriylar, safaviylar va boburiylar maktablarini bog'lovchi bo'g'in bo'lgan desak bo'ladi. Mir Said Tabriziy va Xoja Abdus Samad Sheroziylar boburiylar miniatyura san'atining poydevorini qo'ydilar. Ular Humoyun o'zining imperator kutubxonasida tashkil etgan yangi maktabga rahbarlik qildilar. Shunday qilib, temuriylar va safaviylar miniatyurasi texnikasi va an'alari yangicha mazmun bilan to'ldiriladigan yangi san'at uslubi tug'iladi.

Kalit so'zlar: Boburiylar sulolasi, Miniatyura, Nafis san'at, An'ana, Mahorat

IMPACT OF MIGRATION PROCESSES ON SECURITY AND STABILITY OF ARAB STATES IN THE REGION

Assoc. Prof. Durdona MADAMINOVA
Tashkent State University of Oriental Studies
d_madaminova@mail.ru

ANNOTATION

This article is devoted to a categorical analysis of the concepts of migration and security. The deepening of the process of globalization in the world and the complexity of the interrelationship of socio-economic and political situations at the national, regional and international levels show that the specific characteristics of migration processes, including the significant influence of migration on growth rates, are increasing. In this regard, migration issues are comprehensively addressed based on an interdisciplinary approach, among sectors such as population-labor migration and educational migration, security migration, digital migration, climate migration and tourism migration, as well as migration processes in the Arab countries of the Middle East, aimed at improving the methodological and methodological foundations of interstate, interorganizational and intersectoral approaches. Special attention is paid to the research on the topics. Migration processes in the Arab countries of the Middle East are manifested as a negative factor of regional security in their own way. At this point, it becomes one of the urgent tasks to pay special attention to the issue of migration securitization aimed at the security and stability of the Middle East Arab states. The article examines the issue of interrelationship between migration and security as a research object, and special attention is paid to studying the nature of migration as a threat to security.

Keywords: Migration processes, Security, Middle East, Arab countries, Stability

MIGRATSION JARAYONLARNING MINTAQADAGI ARAB DAVLATLARI XAVFSIZLIGI VA BARQARORLIGIGA TA’SIRI

Durdona MADAMINOVA

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola migratsiya va xavfsizlik tushunchalarining kategorial tahliliga bag'ishlangan. Jahonda globallashuv jarayonining chuqurlashuvi hamda milliy, mintaqaviy va xalqaro miqyosdagi ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy vaziyatlarning bir-biri bilan bog'lanishidagi murakkabliklar migratsion jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlari, jumladan migratsiyaning o'sish sur'atlariga sezilarli darajada ta'siri oshib borayotganligini ko'rsatmoqda. Bu borada migratsiya masalalarini fanlararo yondashuv asosida kompleks tarzda aholi-mehnat migratsiyasi va ta'lim migratsiyasi kabi tarmoqlar qatorida xavfsizlik migratsiyasi, raqamli migratsiya, iqlim migratsiyasi va turizm migratsiyasi hamda Yaqin Sharq arab davlatlaridagi migratsion jarayonlarni davlatlararo, tashkilotlararo va sohalararo yondashuvlarning metodologik-uslubiy asoslarini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy mavzulardagi tadqiqotlarga alohida e'tibor qaratilmoqda. Yaqin Sharq arab davlatlaridagi migratsion jarayonlar o'ziga xos tarzda mintaqaviy xavfsizlikning salbiy omili sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Bu o'rinda, Yaqin Sharq arab davlatlarixavfsizligi va barqarorligiga qaratilgan migratsiya sekyuritizatsiyasi masalasiga alohida e'tibor qaratishni dolzarb vazifalardan biriga aylantirmoqda. Maqolada migratsiya va xavfsizlikning o'zaro aloqadorligi masalasi tadqiqotobyekti sifatida o'rganilgan hamda migratsiyaning xavfsizlikka nisbatan tahdid sifatidagi mohiyatini o'rganishga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Migratsion jarayonlar, Xavfsizlik, Yaqin Sharq, Arab davlatlari, Barqarorlik

KAYS İBN MULAVVAH'IN POETİKASI İLE NİZAMİ GENCEVİ'NİN MİRASI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Sadıqova Könül Fahreddin kızı

AMEA M.Fizuli adına Elyazmalar İnstitutu

Azerbaycan, Bakı

ORCID ID: 0009-0002-7178-3738

k1o1n1u11@gmail.com

ÖZET

Aşık olup sevgilinden şiir dinlemezsen dünyada hiçbir iyilik yoktur (Mecnun Leyla)

Kays ibn Mulavvah, 689-700 yılları arasında yaşamış, "Uzri" şairi olarak bilinen (saf aşkla ilgili şiirler yazan) bir Arap şairidir. Bazı kaynaklarda onun hiç yaşamadığı, hayali bir kişi olduğu aktarılan bilgiler bulunmaktadır. YE. Bertels'in araştırmasına göre bazı Arap kaynakları destanın kahramanı Kays İbn Mulavvah Mecnu'yu tarihi bir figür olarak değerlendiriyor ve Mecnu'nun (Qays) da tarihi bir figür olduğu söyleniyor. Kaynaklara göre Beni Amir kabilesindendi. Asıl adı Kays ibn Mulavvah (veya Kays ibn Muad) idi. Leyli'yi "deli" gibi sevdiği için kendisine "Mecnun" denildi. Bu noktaya ilk kez İbn Kuteybe'nin "Kitabuş-şir ve şuara" (كتاب الشعر والشعراء) adlı eserinde değinilmiştir. Bu konuda Arap düşünürlerinden İbn Hakim el-Galbi (ö.764), İbn Hişam el-Galbi (ö. 764) ö.819) ve birçok Arap tarihçi de Mecnun'un tarihi bir şahsiyet olmadığını, isminin sembolik olduğunu, acı dolu aşkın sembolü olduğunu yazmıştır.

Bu şiirlerin o dönemde yaşayan, genç ve aşk acısı çeken, Benu Emevi kabilesine mensup Mecnun lakaplı biri tarafından yazıldığı söylenmektedir. Böylece 7. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Mecnun mahlasıyla Arap şiirinde Muncli (Mungli) şiirleri yaygınlaşmıştır. Zamanla Mecnun'un efsaneleri ve hikayeleri farklı şekillerde ortaya çıktı ve yayıldı.

Dahi Azerbaycan şairi ve düşünürü Nizami Gencevi, "Leyla ve Mecnun" destanının temelini atarken, ona mekanik bir yaklaşım göstermemiştir. Dağınık anlatılardan mükemmel, olgun ve ölümsüz bir aşk hikayesi yarattı. Nizami'nin şiirini İbn Kuteybe, Ebu'lferac İsfahani, el-Velibi gibi yazarların eserleriyle karşılaştıran bilim adamları, Nizami'nin bu ölümsüz eseri yazarken o yazarların eserlerinden faydalandığı görüşündedir. Şair, Azerbaycan ve İran'da yaygın olarak yayılan efsanelerden aynı anda faydalanamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Nizami, divan, Qeys.

KAZAK TÜRKÇESİ VE TÜRK LEHÇELERİ ARASINDAKİ YERİ

Bayan ZHUNUSSOVA

Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enst.
bayan75-75_75@mail.ru

ÖZET

Kazak Türkçesi, Türk dilinin bir lehçesidir. Şu an yer yüzünde yaklaşık otuza yakın Türk lehçesi bulunmaktadır. Türkçe konuşan halkların çoğunluğu eski SSCB topraklarında, ayrı cumhuriyetlerde, Rusya Federasyonu içindeki cumhuriyetler ile oradaki özerk bölgelerde yaşamaktadırlar. Bunlar: Kazak, Azerbaycan, Kırgız, Özbek, Türkmen, Çuvaş, Karakalpak, Tatar, Başkurt, Yakut, Tuva, Hakas, Altay, Kumuk, Karaçay-Balkar, Gagavuz, Türk, Uygur vs. halıklarıdır. Türkçe konuşan halklar Türkiye’de, İran’da, Afganistan’da, Çin’de, Moğol Halk Cumhuriyeti’nde vb. yaşamaktadır. Kazakça, sadece Kazakistan’da değil, diğer kardeş cumhuriyetlerde ve yurt dışında (Çin, Afganistan, Moğolistan vb.) yaşayan Kazakların da ana dilidir. Türk dilleri birbirleriyle akraba oldukları için birçok benzerliğe ve ortak özelliğe sahiptirler. Kazakçaya en yakın lehçeler: Nogayca, Karakalpakça, Karaçay-Balkarca, Kırgızca, Tatarca, Başkurtça ve Kumukçadır. Türk dillerinin akrabalığı sözlüksel, fonetik (ses) ve dil bilgisel yapılarında izlenebilir. Türk dillerinde pek çok kelime ortaklığı vardır. Bildiride bu ortak kelimeler sözcüksel-anlamsal konulara göre gruplandırılarak analiz edilmiştir. Bu ortaklıklar tabloda görünebilir. Ayrıca makalede isimlerin çekimi, fiillerin çekimi, iyelik ve çokluk eklerindeki benzerlikleri de tablo halinde özetlenmiştir. Dillerarası ilişkiler, sözcüksel, dil bilgisel birimlerin kısalmasına, karşılıklı yer değiştirmelerine, biçimsel farklılıkların ihmal edilmesine, çekimsel çekim sistemlerin, yardımcı ve diğer proseslerin değiştirilmesine yol açabilir. Bir dilin diğerine etkisinin ilk aşaması bireysel sözcüklerin ve kelimelerin aktarımıyla sınırlanırsa, zaman geçtikçe sürecin daha karmaşık hale geldiği görünebilir, yani dile çeşitli eklerin ve hatta ek sistemlerinin girdiği belirlenebilir. Türk dillerinin, Kazak dili de dahil olmak üzere, sözlüksel, dil bilgisel sisteminde, Arap, Fars dillerinden gelen kelimeler de vardır. Makalede bu kelimelerin günümüzdeki Kazak lehçesindeki kullanımı ve gelişim yolları somut örnekler üzerinde gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kazak Lehçesi, Türk Dilleri, Ortak Kelimeler, Kök, Ekler, Fillerin Çekimi, İsimlerin Çekimi.

KAZAKH TURKISH AND ITS PLACE BETWEEN TURKISH DIALECTS

Bayan ZHUNUSSOVA

ABSTRACT

Kazakh Turkish is a dialect of the Turkish language. Currently, there are approximately thirty Turkish dialects in the world. The majority of Turkish-speaking peoples live in the territory of the former USSR, in separate republics, in the republics within the Russian Federation and in the autonomous regions therein. These people are: Kazakh, Azerbaijani, Kyrgyz, Uzbek, Turkmen, Chuvash, Karakalpak, Tatar, Bashkir, Yakut, Tuvan, Khakas, Altai, Kumyks, Karachay-Balkar, Gagauz, Turk, Uyghur, etc. Turkish language is speaking by peoples live in Turkey, Iran, Afghanistan, China, the Mongolian People's Republic, etc. Kazakh language is the mother language of Kazakhs living not only in Kazakhstan, but also in other sister republics and abroad (China, Afghanistan, Mongolia, etc.). Since Turkish languages are related to each other, they have many similarities and common features. The closest dialects to Kazakh are: Nogai, Karakalpak, Karachay-Balkar, Kyrgyz, Tatar, Bashkir and Kumyk. The connection of Turkish languages can be traced in their lexical, phonetic (sound) and grammatical structures. There are many common words in Turkish languages. In this paper, these common words were grouped and analyzed according to lexical-semantic topics. These partnerships may appear in the table. In addition, in the article, the similarities in the conjugation of nouns, conjugation of verbs, possessive and plural suffixes are summarized in a table. Interlingual relations can lead to the lexical and the shortening of grammatical units, their mutual substitution, neglect of formal differences, modification of inflectional systems, auxiliary and other processes. If the initial stage of influence of one language on another is limited to the transmission of individual words and phrases, it may seem that over time the process becomes more complex, as the various affixes and even systems of affixes can be entered into the language. In the lexical and grammatical system of Turkish languages, including the Kazakh language, there are also words coming from Arabic and Persian languages. In this paper, the usage and development paths of these words in today's Kazakh dialect are shown with tangible examples.

Keywords: Kazakh Dialect, Turkish Languages, Common Words, Root, Suffixes, Conjugation of Verbs, Conjugation of Nouns.

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR - BUYUK DAVLAT ARBOBI, YIRIK OLIM VA TAFAKKUR SOHIBI

Prof. Dr. Rahmonali Xasanov

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va *dizayn* instituti

(Zahiriddin Muhammad Bobur taalludining 540 yilligiga bag'ishlanadi)

ANNOTATSIYA

Zahiriddin Muhammad Bobur va Boburiylar sulolasiga doir moddiy va ma'naviy boyliklar hususida so'z yuritar ekanmiz eng avvalo Zahiriddin Muhammad Boburning adolatli hukmdor, buyuk davlat arbobi, boburiylar sulolasining asoschisi, iste'dodli sarkarda, tarixchi, ruhshunos, nozikta'b shoir, tarjimon, etnograf va geograf olim, ko'p mamlakatlar bilan iqtisodiy-siyosiy aloqa o'rnatishga harakat qilgan tadbirli diplomat ekanligini e'tirof etmoq maqsadga muvofiqdir.

Zahiriddin Muhammad Boburning ilmiy-ijodiy merosini, davlatchilik va sarkardalik faoliyatini keng o'rganish borasida olib borilayotgan tadqiqotlar jahon muzeylarida saqlanayotgan Z.M.Boburga tegishli assori atiqalar, nodir qo'l yozmalar, qadimiy kitoblar, san'at asarlari va boshqalar xususida jahon hamjamiyati tomonidan e'tirof etilishi, respublikamiz hamda xorijlik olimlarimiz tomonidan olib borilgan tadqiqotlar va ularning qiyosiy tahlili bayon etilgan

Kalit so'zlar: Z.M.Bobur, Boburiylar sulolasi, Movarounnahr, Samarqand, Farg'ona

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BABUR - GREAT STATESMAN, GREAT SCIENTIST AND THOUGHT

Prof. Dr. Rahmonali Xasanov

(Dedicated to the 540th anniversary of the birth of Zahiruddin Muhammad Babur)

ABSTRACT

Annotation: When we talk about the material and spiritual wealth of Zahiriddin Muhammad Babur and the Babur dynasty, first of all Zahiriddin Muhammad Babur is a just ruler, a great statesman, the founder of the Babur dynasty, a talented general, historian, psychologist, poet, translator, ethnographer and geographer. it is appropriate to recognize that he was an active diplomat who tried to establish economic and political relations with many countries.

Zahiriddin Muhammad Babur's scientific-creative heritage, statesmanship and military activities are being widely studied. researches conducted by our foreign scientists and their comparative analysis are described

Keywords: Z.M. Babur, Babur dynasty, Movarounnahr, Samarkand, Fergana

TRAINING OF INDUSTRIAL PERSONNEL IN UZBEKISTAN (1920-1960)

Akramova Fazilat Artikbaevna

Lecturer at the National University Uzbekistan's name is Mirzo Ulugbek
fazilat_3110@mail.ru

ABSTRACT

In this article, the author on the basis of the study of fundamental works, studies the issue of training industrial personnel in Uzbekistan. The chronological framework of the article covers from the 1920s to the end of 1960. At the end of the 20s. in Uzbekistan, command and administrative methods of economic management were finally established and the transition to an accelerated pace of industrialization began to be carried out, which began in the country from the second half of the 20s. by the decision of the XIV Congress of the CPSU (b) (December 1925).

Keywords: Industry, Personnel, Labor forces, Production, Profession.

ПОДГОТОВКА ПРОМЫШЛЕННЫХ КАДРОВ В УЗБЕКИСТАНЕ (1920-1960 гг.)

Акратова Фазилят Артикбаевна

АННОТАЦИЯ

В данной статье автор на основе изучения фундаментальных работ, исследован вопрос подготовки промышленных кадров в Узбекистане. Хронологические рамки статью охватывает, начиная с 1920-х годов до конца 1960 года. В конце 20-х гг. в Узбекистане окончательно утвердились командно-административные методы управления экономикой и начал осуществляться переход к ускоренным темпам индустриализации, которая началась в стране со второй половины 20-х гг. по решению XIV съезда ВКП(б) (декабрь 1925 г.).

Ключевые слова: Промышленность, кадры, рабочие силы, производство, профессия.

THE MEANING OF THE TERMS “DIASPORA” AND “IRREDENTA” IN DIASPOROLOGY

Isakov Bakhadir Nigmatullayevich

Candidate of Historical Sciences

Uzbekistan State World Languages University

b.isakov@uzswlu.uz

ABSTRACT

This article analyzes the meaning of the terms “diaspora” and “irredenta”, which are widely used in diaspora studies. The correct use of these terms in diasporology is important. The increased interest among researchers in the search for criteria that provide clear definitions for the terms “diaspora” and “irredenta” indicates the complexity and diversity of this sociocultural phenomenon.

Keywords: Globalization, Diaspora, Immigrants, Migration, National policy.

DIASPOROLOGIYA FANIDAGI “DIASPORA” VA “IRREDENTA” TERMINLARINING MAZMUN-MOHIYATI

Isakov Baxadir Nigmatullayevich

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada diasporologiya fanida keng qoʻllaniladigan “diaspora” va “irredenta” terminlarining mazmun-mohiyati tahlil qilinadi. Mazkur terminlardan diasporologiya fanida oʻrinli foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi kunda ham, tadqiqotchilar oʻrtasida “diaspora” va “irredenta” kabi tushunchalarni belgilaydigan aniq nazariy va uslubiy koʻrsatmalar beradigan mezonlarni izlash bilan bogʻliq tadqiqotlarga ehtiyoj kuzatilishi ushbu ijtimoiy-madaniy hodisaning murakkabligi va serqirraligidan dalolat beradi.

Kalit soʻzlar: Globallashuv, Diaspora, Immigrantlar, Migratsiya, Milliy siyosat.

GREAT UNIVERSAL SCIENTISTS AND THEIR PLACE IN THE HISTORY OF WORLD CIVILIZATION

Inoyatov Kutlugjon Hamdamovich

doctor of history, academician of Turon FA
National painting named after Kamoliddin Behzod
and a professor at the Institute of Design

ABSTRACT

It is known that the upsurge in cultural life that began in the 9th century in Eastern countries led to changes in spiritual life as well. This rise was called the Eastern Renaissance because it encompassed the entire Arab caliphate, Yakin and Middle Shark. This Renaissance process started from the 9th century and continued until the 15th and 16th centuries.

Along with the Arab peoples, scientists from Iran, North Caucasus, North Africa, and Central Asia also took part in this process. Because the renaissance period that arose in the 9th century in the Arab caliphate began in the cities of Baghdad, Damascus, Aleppo and spread to the cultural life of all other nations, which prepares the ground for cultural development in those countries and starts this process.

In this article, the scientific heritage of the great scholars and encyclopedic scientists, who are famous for their services in the field of science and enlightenment in the whole Eastern world, including Movarounnahr, and their place in the history of world civilization are researched.

Keywords. Eastern Renaissance, Encyclopedic scientists, Observatory, Religious knowledge, Worldly knowledge

BUYUK QOMUSIY OLIMLAR VA ULARNING JAHON SIVILIZATSIYASI TARIXIDA TUTGAN O'RNI

Inoyatov Qutlug'jon Hamdamovich

ANNOTATSIYA

Ma'lumki IX asrda Sharq mamlakatlarida boshlangan va madaniy xayotda yuz bergan ko'tarinkilik ma'naviy xayotda ham o'zgarishlar bo'lishiga olib keldi. Ana shu ko'tarinish butun Arab xalifaligini, Yakin va o'rta sharkni kamrab olganligi uchun xam Sharq Uyg'onish davri deb ataldi. Bu Uyg'onish jarayoni IX asrlardan boshlanib XV-XVI asrlargacha davom etdi.

Bu jarayonda arab xalqlari bilan birga Eron, Kavkaz orti, Shimoliy Afrika, Markaziy Osiyo olimlari ham ishtirok etdilar. Chunki Arab xalifaligida IX asrda vujudga kelgan uyg'onish davri xalifaligining Bag'dod, Damashk, Xalab shaharlarida boshlanib, barcha boshka xalqlar madaniy xayotiga tarkaladi, bu esa u davlatlarda xam madaniy rivojlanishga zamin tayyorlaydi va bu jarayonni boshlab beradi.

Mazkur maqolada Butun Sharq olamida, jumladan, Movarounnaxrda xam ilm-fan va ma'rifat soxasida o'z xizmatlari bilan dunyoga mashxur bo'lgan buyuk alloma qomusiy olimlarning ilmiy merosi va ularning jahon sivilizatsiyasi tarixida tutgan o'rni tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: Sharq Uyg'onish davri, Qomusiy olimlar, Rasadxona, Diniy bilimlar, Dunyoviy bilimlar

ADVANCED JADID CULTURE IN CENTRAL ASIA AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

Gairat Talipovich Abdullahodzhaev

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of the Department of Social Disciplines and Physical Culture at the National Institute of Arts and Design named after. K. Behzada, academician of the Turon Academy of Sciences
Gayratxodja 1952@gmail.com

ABSTRACT

At the beginning of the 20th century. In Central Asia, significant changes occurred due to the development of industry and trade. Particularly noticeable growth was observed in the cotton-growing agro-industrial complex, which contributed to the emergence of a layer of wealthy people who owned significant capital. This was the young Turkestan bourgeoisie. As a rule, it depended on Russian capital and did not occupy an independent position in economic and political life, which determined its duality. On the one hand, she was drawn to progress, on the other, she tenaciously clung to the old, fearing that the new way of life would shake the centuries-old traditions of Muslim psychology, undermine its foundations and deprive it of privileges. Therefore, the Central Asian bourgeoisie put forward very limited claims and was ready for any compromise with the authorities.

The article presents an analysis of the activities of the Jadids in the Turkestan Governorate General and protectorates of Russia - the Bukhara Emirate and the Khanate of Khiva at the beginning of the 20th century. The author traces the formation of this movement from the moment of its emergence to the spread of Jadidism as an advanced culture in the Central Asian khanates, which was reflected in education and drama.

Keywords: Progress, Jadidism, New method, Doctrine, Culture

ПЕРЕДОВАЯ КУЛЬТУРА ДЖАДИДОВ В СРЕДНЕЙ АЗИИ В НАЧАЛЕ XX В.

Гайрат Талипович Абдуллаходжаев

АННОТАЦИЯ

В начале XX в. в Средней Азии происходили значительные изменения в связи с развитием промышленности и торговли. Особенно заметный рост наблюдался в сфере хлопководческого агропромышленного комплекса, что способствовало выделению прослойки состоятельных людей, владевших значительными капиталами. Это была молодая туркестанская буржуазия. Как правило, она зависела от русского капитала и не занимала самостоятельного положения в экономической и политической жизни, что обусловило её двойственность. С одной стороны, она тянулась к прогрессу, с другой – цепко держалась за старое, опасаясь того, что новый образ жизни поколеблет вековые традиции мусульманской психологии, подорвет её устои и лишит привилегий. Поэтому среднеазиатская буржуазия выдвигала весьма ограниченные претензии и была готова к любому компромиссу с властью.

В статье представлен анализ деятельности джадидов в Туркестанском генерал – губернаторстве и протекторатах России – Бухарском эмирате и Хивинском ханстве в начале XX в. Автор прослеживает формирование данного течения с момента его возникновения до распространения джадидизма как передовой культуры в среднеазиатских ханствах, что нашло отражение в просвещении, драматургии.

Ключевые слова: прогресс, джадидизм, новый метод, доктрина, культура

CEZA HUKUKUNDA KASTI ENGELLEYEN HATA TÜRLERİ

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇINAR

Türk-Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

ORCID ID: 0000-0002-5086-5219

ismail.cinar@tau.edu.tr

ÖZET

Ceza hukukunda hata failin tasavvuru ile gerçekliğin uyuşmaması olarak tanımlanır. Bilmeme ve yanlış varsayım şeklinde karşımıza çıkan hatanın birçok türü bulunmaktadır. Bu hatalardan bir kısmı kastı engellerken bir kısmı failin kusurluluğunu etkilemekte, bir kısmı ise önemsiz addedilmektedir. Kendisine bağlanan hukuki sonuçların farklılığı sebebiyle hangi hata türünün gerçekleştiğinin belirlenmesi önem arz etmektedir. TCK m. 21/1’de suçun oluşmasının kastın varlığına bağlanması, kastı engelleyen hata türlerinin belirlenmesini zaruri kılmaktadır. Hangi hata türlerinin kastı engelleyeceği, kastın bilme unsurunun kapsamını belirlemeyi zorunlu kılmaktadır. TCK m. 21’de kast suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi olarak tanımlanır. TCK m. 30/1’e göre fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen kimse kasten hareket etmiş olmaz. Dolayısıyla bu düzenlemelere göre kastın kapsamına suçun kanuni tanımındaki maddi unsurlar girmektedir. Suçun kanuni tanımındaki maddi unsurlardan neyin anlaşılması gerektiği başta olmak üzere hangi hata türünün bu unsurlara ilişkin olduğu tartışmalıdır. Kanaatimizce kastı engelleyen hata türlerinin belirlenmesinde öncelikle failin suçun kanuni tanımındaki maddi unsurlara ilişkin bilgisinin mahiyetini belirlemek gerekir. Bu bilgi kanunda yer alan kavramlara ilişkin değil, bu kavramlara tekabül eden olgulara ilişkindir. Failin bir olgunun bilgisine sahip olması ise duyusal algı, anlam ve değerlendirme şeklinde üç yolla olabilir. Bu sebeple kastı engelleyen hata türlerini de fiili olgu hatası, anlam hatası ve değerlendirme hatası olarak ele almak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kast, Fiili Olgu Hatası, Anlam Hatası, Değerlendirme Hatası

TYPES OF ERROR THAT PREVENT INTENTION IN CRIMINAL LAW

Assist. Prof. Dr. İsmail ÇINAR

ABSTRACT

In criminal law, a mistake is defined as a mismatch between the offender’s perception and reality. There are many types of mistakes that occur as ignorance and false belief. Some of these mistakes prevent intent, others affect the culpability of the offender, and still others are considered irrelevant. Due to the different legal consequences associated with them, it is important to determine which type of mistake is realised in a specific case. Since the realisation of the criminal offence in Article 21/1 TCC depends on the existence of intent, it is necessary to determine the types of mistakes that prevent intent. Determining which types of mistakes prevent intent requires determining the requirements for the knowledge side of intent. According to Article 21 TCC, intent is defined as knowing and intending the realisation of the elements listed in the legal definition of the offence. According to Article 30/1 TCC, a person who does not know the material characteristics of the offence when committing the act does not act with intent. According to these provisions, the scope of intent therefore also includes the elements of the offence. It is disputed what is meant by the material elements of the offence and what types of mistakes are associated with these elements. In our opinion, when determining the mistakes that prevent intent, it is first necessary to determine the nature of the offender's knowledge of the essential elements of the offence as legally defined. This knowledge does not refer to the terms of the law, but to the facts corresponding to these terms. The offender's knowledge of a fact can be established in three ways: through sensory perception, meaning and evaluation. For this reason, the types of mistakes that prevent intent can be described as mistake of fact, mistake of meaning and mistake of evaluation.

Keywords: Intent, Mistake of Fact, Mistake of Meaning and Mistake of Evaluation

ULUSLARARASI SUÇLARDA BİREYSEL CEZAI SORUMLULUK VE DOKUNULMAZLIK SORUNSALI

Dr. Öğr. Üyesi Derya Nur KAYACAN
Türk-Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
ORCID ID: 0000-0003-4475-4472
deryanur.kayacan@tau.edu.tr

ÖZET

Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında ve Hamas'a karşılık İsrail'in Gazze'ye saldırısıyla beraber silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insancıl hukuk son zamanlarda gündemi oldukça meşgul eden konulardır. Raporlara göre bu bölgelerde vukuu bulan olaylar uluslararası suçlar kategorisinde yer alan savaş suçlarının ve insanlığa karşı suçların işlendiğini göstermekte, ve hatta soykırım suçunun varlığını ihtimal dahiline getirmektedir. Bu gelişmeler karşısında ve özellikle hem Ukrayna'nın hem de Filistin'in Uluslararası Ceza Mahkemesinin (UCM) yargı yetkisini kabul etmiş olmaları bakımından uluslararası suçlarda kişilerin bireysel cezai sorumluluğunun yeniden ele alınması önem arz etmektedir.

UCM'nin Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin hakkında verdiği tutuklama kararının akabinde devlet başkanlarının ve diğer üst düzey devlet yetkililerinin resmi görevleri dolayısıyla yararlandıkları kişi ve yargı dokunulmazlığı tartışma konusu olmuştur. Her ne kadar Roma Statüsü madde 27'de dokunulmazlığın cezai sorumluluktan muafiyet sağlamayacağı ifade edilmiş olsa da, uygulamada durum böyle değildir. UCM'nin Sudan eski Devlet Başkanı Ömer el-Beşir hakkında verdiği tutuklama kararları, Roma Statüsüne taraf birçok devleti ziyaret etmiş olmasına rağmen 13 senedir uygulanmamasında devlet başkanlarının dokunulmazlığı sebep gösterilmiştir. Dolayısıyla uluslararası örf ve adet kuralı olarak kabul edilen devlet başkanlarının kişi ve yargı dokunulmazlığının uluslararası suçlarda bireysel cezai sorumluluklarına olan ilişkisini analiz edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ceza Mahkemesi, uluslararası suçlarda bireysel cezai sorumluluk, uluslararası suçlarda kişi ve yargı dokunulmazlığı, devlet başkanlarının dokunulmazlığı ve cezai sorumluluğu

INDIVIDUAL CRIMINAL RESPONSIBILITY AND THE ISSUE OF IMMUNITY IN RELATION TO INTERNATIONAL CRIMES

Assist. Prof. Dr. Derya Nur KAYACAN

ABSTRACT

In the aftermath of the Russian-Ukrainian War and the Israeli attack on Gaza in retaliation to Hamas, the law of armed conflict and international humanitarian law have recently been topics of high interest. According to the reports, the events that have taken place in these regions amount to war crimes, crimes against humanity, and perhaps even the crime of genocide, all of which fall under the category of international crimes. In the face of these developments, and considering both Ukraine and Palestine have accepted the jurisdiction of the International Criminal Court (ICC), it is important to reconsider individual criminal responsibility with regard to international crimes.

Following the ICC's arrest warrant against Russian President Vladimir Putin in early 2023, the personal and judicial immunity enjoyed by heads of state and other high-level state officials has become a subject of debate. Although Article 27 of the Rome Statute states that immunity does not provide impunity from criminal responsibility, this has not been the case in practice. The ICC arrest warrants against the former President of Sudan, Omar al-Bashir, have not been implemented for 13 years by several States party to the Rome Statute. The reason cited for the non-implementation was the immunity of heads of state. The relationship between personal and judicial immunity of heads of state, which is considered a customary international rule, and their individual criminal responsibility for international crimes should be analysed in light of the new events.

Keywords: International Criminal Court, individual criminal responsibility for international crimes, personal and judicial immunity in relation to international crimes, immunity of heads of state and their criminal responsibility

COĞRAFYA ÖĞRETMEN ADAYLARININ KAYAÇLARI TANIMA VE SINIFLANDIRMA BECERİLERİ

Araş. Gör. Ertuğrul Alper KURBAN

Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ORCID ID: 0009-0004-1519-3914

ealperkurban@trakya.edu.tr

Coğrafya Öğrt. Muhammet ALAN

MED Eğitim Kurumları

İstanbul, Türkiy

muhammetalan@medegitim.com.tr

ÖZET

Araştırmanın amacı coğrafya öğretmen adaylarının kayaçları tanıma ve sınıflandırma yeterlilik düzeylerini ortaya koymaktır. Araştırma 2023-2024 Eğitim Öğretim yılı güz döneminde bir devlet üniversitesinde öğrenim görmekte olan 3 ve 4. Sınıf toplam 40 coğrafya öğretmen adayı ile yürütülmektedir. Araştırmada veri toplamak amacı ile araştırmacılar tarafından geliştirilen “kayaç tanıma ve sınıflandırma ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler analiz edilirken nicel araştırmalarda veri analiz çözümü için sıkça kullanılan ve yaygın olan SPSS veri analiz programı ile analiz edilecektir. Veri toplama aracı olarak kullanılan ölçeğin, Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı hesaplanarak çalışmanın güvenilirliğini ortaya koyacaktır. Elde edilen bulgular ışığında coğrafya öğretmen adaylarının kayaçları tanıma ve sınıflandırma yeterlilik düzeylerinin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Öğretmen Adayları, Kayaç Tanıma, Beceri, Mesleki Yeterlilik

THE POWER OF THE POETIC WORD ON MARTIN HEIDEGGER, CHATBOTS AND THE POST-HUMAN LANDSCAPE

Dr. Gabriela IVANOVSKA

Istanbul University, Faculty of Literature
Ss. Cyril and Methodius University in Skopje
ORCID ID: 0009-0000-0333-6421
gabriela.ivanovska@istanbul.edu.tr

ABSTRACT

Motivated by the work and thoughts of German philosopher Martin Heidegger on language and words as a means of self-discovery, and his comments on the role of poetry in the understanding of human life and the world, in this text we focus on the creative potential of the poetic word vis-à-vis the new developments in the multimodal large language models (LLMs) and Chatbots.

The current moment (in which we witness the capacity of human destructive powers and its military interventions on the one hand, and human creative potentials and achievements on the other hand), poses a challenge for reinterpretation of Martin Heidegger's question: 'what are poets for in a destitute time?' inspired by Friedrich Hölderlin's famous verse: "who wants poets in lean years?" ("Bread and Wine") through a post-humanist and affective prism.

Keywords: Martin Heidegger, The function of poets, LLMs and stochastic parrots

ŞİİRSSEL KELİMENİN GÜCÜ

MARTIN HEIDEGGER, CHATBOTLAR VE İNSAN SONRASI MANZARA ÜZERİNE

Dr. Gabriela IVANOVSKA

ÖZET: Bu çalışmada, çok modlu büyük dil modelleri (LLM'ler) ve Chatbot'lar alanındaki yeni gelişmelerle bağlantılı olarak şiirsel sözcüğün yaratıcı potansiyeli üzerine durulacaktır. Çalışmanın esin kaynağını, Alman filozof Martin Heidegger'in kendini keşfetme aracı olarak dil ve sözcük üzerine çalışmaları ve düşünceleri ile birlikte şiirin, insan yaşamını ve dünyayı anlamadaki rolüne ilişkin yorumları oluşturmuştur.

İnsanların bir yandan yıkıcı gücünün kapasitesine ve askeri müdahalelerine, diğer yanda yaratıcı potansiyeline ve başarılarına tanık olduğumuz bu an, Martin Heidegger'in, Friedrich Hölderlin' ünlü "Neye yarar ozanlar yoksunluk zamanında?" dizelerinden ("Ekmek ve Şarap") esinlenerek sorduğu "Şairler lüzümsüz zamanda ne işe yarar" sorusunun post-hümanist ve duygulanımsal bir açıdan yeniden yorumlanmasını gerekli kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Martin Heidegger, Şairlerin işlevi, LLM'ler ve stokastik papağanlar

İNCİL METİNLERİNE GÖRE SU OLGUSU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Ramazan YILDIRIM

Müftü Yrd., Gaziantep, Türkiye
ORCID ID: 0009-0002-6762-9041
abadem06@hotmail.com

ÖZET

Su hayatın kaynağı ve mevcut bilgilerimize göre bilinen hayat formlarının vazgeçilmez ögesidir. Canlıların yaşaması için hayati öneme sahip olan bu unsur dünya gezegeni yapısının da temel maddesidir. Başta insan olmak üzere, bütün canlılar sudan yaratılmıştır. Kendisi insanlık için rızık olan su aynı zamanda rızık sebebi, temizlik aracı ve yeryüzünü ölümden sonra diriltip, insanlar ve hayvanlar için her türlü yeşil bitki, ekin ve meyvenin meydana gelmesinin de sebebidir. Bütün din ve kültürde varoluşun asli unsuru olduğuna inanılan su, evrensel bir sembol ‘arkhe’ kabul edilerek hayat, sonsuzluk, yenilenme, iyileşme, temizlenme, doğurganlık ve kutsallıkla ilişkilendirilmiştir.

Her şeyin başı ve sonu olarak kabul edilen su hakkında beşerî ve semavi dinlerde, eski medeniyet, kültür ve mitolojilerde de bazı destan ve olağanüstü durumlarla karşılaşmak mümkündür. Su, içinde her şeyin çözülüp şeklini kaybettiği, temizlendiği ve yeniden canlandığı kaynaktır. Bu anlamda İncil’in ifadesine göre; insanlığın günahlarından dolayı belli bir zaman suyun altında kalması olan tufan, insanlığı aslına geri döndürmüş, yeni bir çağ ve insanlık inşa etmiştir. Aynı şekilde vaftiz de bozulmanın ardından gelen yenilenmeyi, yeniden doğmayı, günahlardan arınmayı ve kutsanmayı temsil etmektedir. Dolayısıyla Tanrı’nın krallığına girmenin aslî şartı kabul edilmektedir.

Suyu kutsal ruhun tahtı olarak kabul eden Hıristiyan inancına göre vaftiz manevi anlamda hayat verme fonksiyonudur. Vaftiz meselesinden dolayı suya bambaşka bir perspektiften bakan ve öyle değerlendiren Hristiyanlık elbette referanslarını kendi kutsal metni olan İncil’den almaktadır. İşte bu çalışma İncil’in su hakkındaki cümlelerini merkeze alarak Hristiyanlıktaki suya yaklaşımı ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmamızda, Türkiye’deki Yahudi ve Hristiyanlar için özel olarak basılmış, onların dinî terminoloji ve algılarına en uygun Türkçe metin olan Kitabı Mukaddes Şirketi’nin bastığı *Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat-Zebur-İncil)* metinlerinden ve konu hakkında yazılan eski ve yeni çalışmalardan istifade ettik.

Anahtar Kelimeler: Hristiyanlık, İncil, Su, Vaftiz, Kutsama

ACCORDING TO THE TEXTS OF THE BIBLE: AN EVALUATION ON THE PHENOMENON OF WATER

Dr. Ramazan YILDIRIM

ABSTRACT

Water is the source of life and an indispensable element of known life forms according to our current knowledge. This essential element, vital for the existence of living beings, is also the fundamental substance of the structure of the planet Earth. All living beings, especially humans, are created from water. Water, which is sustenance for humanity, is also the cause of sustenance, a means of cleanliness, and the reason for the emergence of all kinds of green plants, crops, and fruits on Earth, reviving the earth after death for humans and animals. Water, believed to be the essential element of existence in all religions and cultures, is considered a universal symbol known as the 'ark' and is associated with life, eternity, renewal, healing, purification, fertility, and sanctity.

In human and divine religions, ancient civilizations, cultures, and mythologies, it is possible to encounter some epics and extraordinary situations related to water, which is considered the beginning and the end of everything. Water is the source where everything dissolves, loses its shape, is cleansed, and revitalized. In this sense, according to the expression in the Bible, the flood, which resulted in humanity being submerged for a certain period due to their sins, returned humanity to its origins and established a new era and humanity. Similarly, baptism represents renewal, rebirth, purification from sins, and sanctification that follows corruption. Therefore, it is considered the essential condition for entering the Kingdom of God.

According to the Christian faith, which regards water as the throne of the Holy Spirit, baptism is a function of giving spiritual life. Christianity, which views water from a completely different perspective due to the issue of baptism, naturally derives its references from its sacred text, the Bible. This study aims to reveal the approach to water in Christianity by focusing on the sentences about water in the Bible. In our study, we benefited from the texts of the Holy Bible Old and New Testaments (Torah-Psalms-Gospel), published specifically for Jews and Christians in Turkey by the Bible Society, which is the most suitable Turkish text for their religious terminology and perceptions, as well as from previous works on the subject.

Keywords: Christianity, Bible, Water, Baptism, Blessing

KAZAK DİLİNİN DEVLET DİLİ OLARAK ÖĞRETİLMESİNE YÖNELİK UYGUN METODOLOJİNİN OLUŞTURULMASI SORUNU

Prof. Dr. Sayle Jumakasovna SHAHİNA

E. A. Boketov'un adını Karaganda Üniversitesi Profesörü
beibarys@mail.ru

ÖZET

Dil, insanların birbirleriyle iletişim kurmasını sağlayan bir araçtır. Dilin bu iletişimsel işlevi tek tek kelimelerle değil cümlelerle gerçekleştirilir.

Bir kişi, bir düşünceyi ifade etmek için bir düşünceyi iletme için gerekli kelimeleri kullanır, ancak tek tek kelimeler ilgili düşünceyi ifade edemez. Dilimizin çeşitli gramer birimleri ve kelimeleri birbirine bağlama yolları vardır. Örneğin:

«...Жүрегімнің түбіне терең бойла,
Мен бір жұмбақ адаммын, оны да ойла.
Соқтықпалы, соқпақсыз жерде өстім,
Мыңмен жалғыз алыстым, кінә қойма...»

Abai'nin şiirinin bu dört satırında 20 kelime kullanılıyor. Bu 20 kelimenin şiirdeki sırasını koruyarak tek tek orijinal haliyle isimlendirirsek şiirdeki anlamları ortaya çıkmayacaktır. Örneğin:

Жүрек түп терең бойла,
Мен бір жұмбақ адам, ол да ойла.
Соқтықпалы, соқпақсыз жер өс,
Мың жалғыз алыс, кінә қойма.

Bu tür örneklerden söz varlığının ilgili bir düşünceyi tek başına ifade edemeyeceğini görebiliriz. Şiirdeki kelimeler birbiriyle ilişkilendirildiğinde anlamları ortaya çıkar ve düşünce net bir şekilde aktarılır. Buradan, dilimizin gramer yapısının sözcükleri birbirine nasıl bağlayacağımızı belirlediğini görebiliriz. Bu nedenle dil öğrenen kişinin Kazakça konuşma becerisini geliştirmek için dilimizde cümleyi oluşturan ana karakterlerin öğretilmesinin kendine has özellikleri vardır.

Yabancı dil sınıflarında dil öğreniminin metinler aracılığıyla gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Her zamanki gibi metinle dil öğrenimi, metindeki yeni kelimeleri belirlemek, tercüme etmek ve sözlük oluşturmakla başlar. Daha sonra bu kelimelerin sözlük anlamlarına (gerçek veya değişken anlam) dikkat edeceğiz.

Daha sonra dil öğrenen kişiye metindeki ifadeleri yazma ve anlamlarını belirleme görevi verilir. Bir cümlede herhangi bir kelime tek başına ya da kök olarak bir ya da daha fazla sözcüksel anlamda kullanılmanın yanı sıra dilbilgisinin kontrolüne girer ve birden fazla dilbilgisel anlam taşır. Bu bağlamda sözcüksel anlamı olan tek tek sözcüklerin diğer sözcüklerle temasa geçerek hangi dilbilgisel anlamı ifade ettiğini belirlemesi gerekir.

DİKKAT EKSİKLİĞİ HIPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU (DEHB) EĞİTİM PROGRAMININ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DEHB DÜZEYLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Prof. Dr. Suna KAYMAK ÖZMEN
Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Kars, Türkiye
sunakaymak@hotmail.com

ÖZET

Günlük, akademik ve sosyal yaşama olumsuz etkileri nedeniyle yetişkinlerde DEHB'ye yönelik müdahale çalışmaları gittikçe önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, Bilişsel Davranışçı temele dayalı Yetişkin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) eğitim programının, üst düzeyde DEHB belirtileri gösteren üniversite öğrencilerinin DEHB belirtileri üzerine etkisini incelemektir. Araştırmada deney-kontrol gruplu, öntest-sontest ve izleme ölçümlü (ÖSKD) deneysel bir desen kullanılmıştır. Çalışma grubunu Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı'nda öğrenim görmekte olan DEHB belirtileri yüksek düzeyde olan 28 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın başlangıcında, deney grubu (9 kişi), plasebo kontrol grubu (9 kişi) ve bekleme durumundaki kontrol grubundaki (10 kişi) deneklere "Erişkin DEB/DEHB Tanı ve Değerlendirme Envanteri" ve "Wender Utah Derecelendirme Ölçeği" öntest olarak uygulanmıştır. Deneysel işlemin etkililiğini test etmek için "Erişkin DEB/DEHB Tanı ve Değerlendirme Envanteri" kullanılmış, "Wender Utah Derecelendirme Ölçeği" ise sadece çalışma grubunun seçiminde bir kriter olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra deney grubuna 6 oturumdan oluşan yetişkin DEHB eğitimi programı uygulanmıştır. Eş zamanlı olarak plasebo kontrol grubu ile de 4 oturum bir araya gelinerek DEHB ile doğrudan ilişkisi olmayan etkinlikler yapılmıştır. Bekleme durumundaki kontrol grubu ile herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Eğitim programının bitiminden hemen sonra hem deney hem de kontrol gruplarında yer alan katılımcılara "Erişkin DEB/DEHB Tanı ve Değerlendirme Envanteri" sontest olarak uygulanarak grupların DEHB düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı test edilmiştir. DEHB eğitimi programının etkisinin uzun süreli olup olmadığını saptamak amacıyla, son testlerin uygulanmasından 3 hafta (İzleme 1) ve 6 ay sonra (İzleme 2) hem deney ve hem de kontrol gruplarına "Erişkin DEB/DEHB Tanı ve Değerlendirme Envanteri" izleme ölçümü yapmak amacıyla tekrar uygulanmıştır. Verilerin analizinde tek faktör üzerinde tekrarlanmış ölçümler için iki faktörlü ANOVA (3X4) kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; deney grubundaki katılımcılar, plasebo kontrol ve bekleme durumundaki kontrol grubunda yer alan katılımcılara göre DEHB belirtilerinde (dikkat eksikliği ve sorun alt boyutlarında ve toplam puanda) anlamlı düzeyde fark gösterirken, aşırı hareketlilik-dürtüsellik boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılığın ortaya çıkmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu, DEHB Eğitim Programı, Bilişsel Davranışçı Eğitim Programı, Lisans öğrencileri, Deneysel desen

**THE EFFECT OF THE ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER (ADHD)
TRAINING PROGRAM ON UNIVERSITY STUDENTS ADHD LEVELS**

Prof. Dr. Suna KAYMAK ÖZMEN

ABSTRACT

Intervention studies of ADHD in adults have increasingly gained importance due to the disorder's adverse effects on daily, academic and social life. The main purpose of this study is to investigate the effect of the adult attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) training program based on cognitive behavioral on the ADHD symptoms of university students who showed indications of high-level ADHD. It used an experimental design with experimental and control groups, pretest-posttest and follow-ups. A total of 28 university student from the Department of Guidance and Psychological Counseling in the Education Faculty of Kafkas University participated in the study. At the beginning of the study, the Adult ADD/ADHD DSM-IV Based Diagnostic Screening and Rating Scale and the Wender Utah Rating Scale were administered as a pretest to the participants in the experimental group (9 individuals), placebo control group (9 individuals) and the standby control group (10 individuals). The Adult ADD/ADHD DSM-IV Based Diagnostic Screening and Rating Scale was used to test the effectiveness of the experiment. The Wender Utah Rating Scale was only used as a criterion for participant selection. Later, an ADHD training program consisting of six sessions was administered to the participants in the experimental group. The placebo control met simultaneously in four sessions, and activities not directly related to ADHD were carried out with them. No study was carried out with the standby control group. Shortly after the educational program, the Adult ADD/ADHD Diagnosis and Evaluation Inventory was administered as a posttest to the participants in both the experimental and control groups to determine whether there was a significant difference in their ADHD levels. The Adult ADD/ADHD DSM-IV Based Diagnostic Screening and Rating Scale was again administered to the participants in both the experimental and control groups three weeks (follow-up 1) and six months (follow-up 2) after the posttests to determine whether the effect of the ADHD program was lasting. In the analysis of the data, two-factor ANOVA (3x4) was used for measures repeated on one factor. The results of the study indicated that there was a significant difference in the ADHD symptoms (in the sub-dimension of attention deficit, trouble and total score) between the experimental group and the placebo control and the standby control groups, but no significant difference in the dimension of hyperactivity and impulsivity.

Keywords: Adult attention deficit hyperactivity disorder, ADHD training program, cognitive behavioral training program, university student, experimental design.

O‘ZBEKISTONDA ZIYORAT TURIZMINING RIVOJLANISHI

Sanabar Nurmatovna DJURAYEVA

tarix fanlari doktori

O‘zbekiston Milliy universiteti.

sanabar.djuraeva@bk.ru

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada turizm sohasi jahon davlatlarida siyosat darajasiga ko‘tarilganligi, bu borada mamlakatimizda ichki va tashqi turizmni rivojlantirish uchun Prezident farmon va qarorlarining qabul qilinishi, yurtimizda ziyorat turizmini rivojlantirish uchun olib borilayotgan islohatlar, ajdodlarimiz ma‘naviy va moddiy merosining tiklanishi, ekoturizmni rivojlantirish, turistlar uchun shart-sharoitlar yaratish, O‘zbekistonda ziyorat turizmining moddiy-ma‘naviy ahamiyati, turizm yo‘nalishida ilmiy tadqiqotlar, innovatsion loyihalar yaratish masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Turizm, Moddiy meros, Ob‘ekt, Yodgorlik, Obida, Maqbara, Ziyoratgoh, Arxitektura, San‘at, Ekoturizm, An‘ana, Qadriyat, Urf-odat.

DEVELOPMENT OF PILGRIMAGE TOURISM IN UZBEKISTAN

Sanabar Nurmatovna DJURAYEVA

ABSTRACT

In this article, the tourism sector has risen to the level of politics in the countries of the world, in this regard, the adoption of residential decrees and decisions for the development of domestic and foreign tourism in our country, the reforms carried out for the development of pilgrimage tourism in our country, the restoration of the spiritual and material heritage of our ancestors, the development of ecotourism, the conditions for tourists creation, the material and spiritual importance of pilgrimage tourism in Uzbekistan, scientific research in the field of tourism, creation of innovative projects are highlighted.

Keywords: Tourism, Material heritage, Object, Monument, Mausoleum, Shrine, Architecture, Art, Ecotourism, Tradition, Value, Custom.

GÖSTERİŞÇİ TÜKETİM BAĞLAMINDA BOŞ ZAMAN OLGUSU

Arş. Gör. Duygu NURAL

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Van, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-6216-1705

duygumetin@yyu.edu.tr

Arş. Gör. Beste Nisa ORHUN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Van, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5578-2546

bestenisaorhun@yyu.edu.tr

ÖZET

Tüketim kültürü zamanla, bireylerin yaşam tarzlarını ve kişisel kimliklerini tanımlama biçimini derinden etkileyen ve bireylerin toplumda kendilerini konumlandırma çabalarında bir araç görevi gören önemli bir etken haline gelmiştir. Bu bağlamda tüketim kültürü, zaman içinde sadece ihtiyaçları karşılamaktan çok, lüks ve gösterişli ürünlerin vurgulanmasıyla gösterişçi tüketime evrilmiştir. Kapitalizmin tüm dünyaya sirayet etmesi ile toplumlarda yaygın bir alışkanlık haline gelen gösterişçi tüketim, temelde bireylerin toplumda sosyal statü veya prestijlerini vurgulamak amacıyla yaptıkları tüketim faaliyetlerini ifade etmektedir. Bu tüketim biçiminin temelinde, satın alınan ürünlerin veya etkinliklerin çevre tarafından prestij simgesi olarak algılanması amacı yatmaktadır. Bu olgu zamanla insanların boş zamanlarını geçirirken tercih ettikleri etkinliklerde de kendini göstermeye başlamış ve bu noktada “gösterişçi boş zaman” kavramı ortaya çıkmıştır. Gösterişçi boş zaman, kişilerin boş vakitlerini büyük ölçüde tüketimle geçirmelerini, lüks aktivitelere katılmalarını ve bu etkinlikleri kendilerini toplumda belirli bir statüde konumlandırma ve onay alma amacıyla çevrelerine gösterme çabalarını içeren bir fenomeni ifade etmektedir. Bu çalışmada, “gösterişçi boş zaman” olgusunun kullanıldığı çalışmaların, bibliyometrik analizinin yapılması ile rekreasyon alan yazınındaki çalışmalarda bu teorinin kullanım sıklığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini; 1985-2023 yılları arasında Scopus veri tabanında “Gösterişçi Tüketim & Rekreasyon” ve “Gösterişçi Boş Zaman” anahtar kelimelerini başlık ve anahtar kelime olarak kullanan toplam 111 çalışma oluşturmuştur. Yapılan analiz sonucunda, gösterişçi boş zaman kavramını kullanan 26 adet çalışma olduğu tespit edilirken hem gösterişçi tüketim hem de boş zaman kavramlarını bir arada kullanan toplam 85 çalışmanın olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca gösterişçi boş zaman kavramına ilişkin ilk yayının 1997 yılında yayımlandığı belirlenmiştir. 2006 yılından sonra ise yapılan çalışmaların artış gösterdiği görülmüştür. Diğer bir araştırma bulgusunda ise gösterişçi boş zaman kavramı ile ilgili en fazla yayın yapan ülkelerin sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Avustralya olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tüketim Kültürü, Gösterişçi Tüketim, Gösterişçi Boş Zaman

THE PHENOMENON OF LEISURE IN THE CONTEXT OF CONSPICUOUS CONSUMPTION

Res. Assist. Duygu NURAL
Res. Assist. Beste Nisa ORHUN

ABSTRACT

Over time, consumer culture has become an important factor that deeply affects the way individuals define their lifestyles and personal identities, and serves as a tool in individuals' efforts to position themselves in society. In this context, consumption culture has evolved over time into conspicuous consumption by emphasizing luxury and flashy products rather than just meeting needs. Conspicuous consumption, which has become a widespread habit in societies with the spread of capitalism all over the world, basically refers to the consumption activities carried out by individuals in order to emphasize their social status or prestige in society. The basis of this form of consumption lies in the aim of perceiving the purchased products or activities as a symbol of prestige by the environment. Over time, this phenomenon began to show itself in the activities that people preferred while spending their free time, and at this point the concept of "conspicuous leisure" emerged. Conspicuous leisure refers to a phenomenon that involves people spending their free time largely on consumption, participating in luxurious activities, and their efforts to display these activities to their surroundings in order to position themselves in a certain status in society and gain approval. In this research, it is aimed to reveal the frequency of use of this theory in studies in the recreation literature by conducting a bibliotectic analysis of studies in which the phenomenon of "conspicuous leisure" is used. The sample of the research; between 1985 and 2023, a total of 111 studies were created in the Scopus database using the keywords "Conspicuous Consumption & Recreation" and "Conspicuous Leisure" as titles and keywords. As a result of the analysis, it was determined that there were 26 studies using the concept of conspicuous leisure time, while a total of 85 studies used the concepts of both conspicuous consumption and leisure time together. It was also determined that the first publication on the concept of conspicuous leisure was published in 1997. It was observed that the studies carried out increased after 2006. In another research finding, it was concluded that the countries that published the most about the concept of conspicuous leisure were the United States, the United Kingdom and Australia, respectively.

Keywords: Consumer Culture, Conspicuous Consumption, Conspicuous Leisure

ASKERİ GÜLABOĞLU ESERLERİNİN BAKÜ YAZMA NÜSHALARI HAKKINDA

Tünzale Elizade kızı Seyfullayeva
Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Mehemmed Füzuli adına Elyazmalar Enstitüsü
Filoloji üzre felsefe doktoru
ORCID ID: 0009-0005-5018-5968
tunzale-s@mail.ru

Askeri Gülaboğlu 17. yüzyıl Türk tasavvuf edebiyatının büyük şairi, Halvati tarikatının tanınmış isimlerinden biridir. Tasavvufa bağlı bu büyük şairin yaratıcılığı "Divan", "Camei-esrar", "Sülükus-salikin fi beyani-esrarul arifin" adlı eserlerden oluşmaktadır.

Eserlerinde ve şiirlerinde Halveti tarikatına olan bağlılığını fazlasıyla yansıtmıştır. Asıl adı Muhammed (Mehmed), mahlası Askeri'dir. Babasının adından dolayı "Gülabi", "Gülaboğlu" ve "Çalık Muhammed Ağa" lakaplarıyla da tanınmıştır. "Divan"ındaki şiirlerinde "Muhammed", "Gülaboğlu", "Gülaboğlu Muhammed", "Muhammed Han", "Askeri", "Derviş Askeri", "Askeri Derviş" gibi adı ve mahlası iç-içe geçmektedir. Şairin eserlerinin Türkiye kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunmaktadır. Belitmeliyiz ki, Türkiyede şairin eserleri üzerinde muhtelif mevzularda araştırmalar yapılmıştır.

Azerbaycanda ilk kez olarak Askeri Gülaboğlu'nun yaratıcılığı ile bağlı araştırmalar tarafımızdan yapılmaktadır. Bu yönden şairin Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Mehmed Füzuli adına Elyazmaları Enstitüsü'nde bulunan eserlerinin yazma nüshalarını dikkata alarak araştırmalarımızı devam ettirmekteyiz.

Sunduğumuz makalede şairin Azerbaycan'daki yazma eserleri hakkında geniş bilgi vermişiz. Elyazmalar Enstitüsü'nde Askeri "Divan"ının 25, "Camei-esrar" mesnevisinin 3 ve "Sülükus-salikin fi beyani-esrarul arifin" risalesinin 2 nüshası muhafaza edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Askeri Gülaboğlu, Tasavvuf, Bakü, Yazma nüshaları

“ŞERHİ-MESNEVİ”ESERİNİN BAKÜ YAZMA NÜSHASI

Mirzayeva Xoşqedem Alyoşa kızı
Azerbaycan Milli Elmler Akademisinin
Mehemmed Füzuli adına Elyazmalar İnstitutu
Araştırma görevlisi
<https://orcid.org/0009-0005-6558-2368>
Mirzayevakhoshgadam@gmail.com

Mevlana Celaleddin Rumi, Türk dünyasının en büyük şahsiyetlerinden biri olmuştur. Dünya edebiyatı hazinesine bahş ettiği "Mesnevi"sinde felsefi düşünceleri bedii sözün yüksek duygu ifadesiyle vahdet teşkil etmiş, beşeri özelliğe sahip, konu ve poetik üslubunun zenginliği nedeniyle seçilmiştir.

“Mesnevî” kaleme alınmasından kısa bir süre sonra başta Anadolu olmak üzere bütün İslam coğrafyasında büyük bir şöhret kazanmış ve hakkında şerh, tercüme, konulara göre tasnif, sözlük, içindeki ayet ve hadislerin tespiti gibi çalışmalar yapılmıştır.

Bu şerhlerin içinde en çok rağbet göreni ise İsmail Rüşuhiyi Ankaravinin “Mecmuatü'l-Letaif ve Matmüratü'l-Maarif” adlı eseridir. Eserin ismi “Mecmuatü'l-Letaif ve Matmüratü'l-Maarif”tir. Ancak eser, kaynakların çoğunda “Şerhi-Mesnevi” biçiminde geçmektedir. İsmail Rüşuhi Ankaravinin “Şerhi-Mesnevî” si XVII yüzyılda telif edilen ve hem yazıldığı dönemde, hem de kendinden sonraki dönemlerde “Mesnevi” nin anlaşılması için sıklıkla başvuru alan en önemli şerhlerden biridir. Bu eserin Bakü nüshası yazılma tarihine göre Türkiyede bulunan ve kaynak rolünü oynayan yazma eserlerle aynı yıllarda kaleme alınmıştır. Azerbaycanda Mehmed Füzuli adına Elyazmalar İnstitutunda tek nüsha bulunmaktadır. D-517/ 10494 kayıtlı bu nüsha h.1094\ m.1682 yılında nastalîk hattı ile yazılmıştır. Bu yazma nüshası İsmail Ankaravinin “Şerhi-Mesnevi” eserinin III cildidir. Biz bu makalede D-517 kayıtlı nüshanın özellikleri hakkında bilgi vermişiz. Bu yazma nüshasının da elmi bakımdan araştırılmasına vesile olmayı dileriz.

Anahtar Kelimeler: “Şerhi-Mesnevi”, Yazma eserler, Ankaravi, Bakü

INTERETHNIC RELATIONS IN CENTRAL ASIA: HISTORY AND MODERNITY

Yusupova Sevara Nizamitdinovna

Head of the Department of Social Sciences and Humanities

ASPI, PhD, Associate Professor

Oripova Shakhnoza Kadirovna

Master's student of AGPI

Andijan State Pedagogical Institute

shahnozka1122@gmail.com

ABSTRACT

In this article describes the interaction and relations of the peoples who lived in Central Asia. In the current era of globalization, inter-ethnic relations and their further strengthening are becoming more important than ever. The Central Asian region has been at the center of many civilizations and important historical processes in term of its geographical location. During the formation of great states, the formation of important trade routes, the attacks of invaders and other important historical events, the interaction of the nations and peoples located in this region deserves special attention. Each nation maintains its own identity and conducts cultural, political, and socio-economic relations with other ethnic groups, and even today, the Turkic countries are expanding these diplomatic relations in their own way. The national diversity and unique aspects of the peoples of Central Asia are expressed in the article.

Keywords: Central Asia, People, Interethnic relations, Culture, Policy, History, Traditions, Customs.

MARKAZIY OSIYODA MILLATARO MUNOSABATLAR: TARIX VA ZAMONAVIYLIK

Yusupova Sevara Nizamitdinovna

Oripova Shakhnoza Kadirovna

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Markaziy Osiyoda yashagan xalqlarning o'zaro aloqalari va munosabatlari haqida bayon etilgan. Hozirgi globallashuv zamonida millatlararo munosabatlar va ularning yanada mustahkam va barqarorlashib borishi har doimgidanda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Markaziy Osiyo mintaqasi geografik joylashuvi jihatidan juda ko'p sivilizatsiyalar va muhim tarixiy jarayonlar markazida bo'lgan. Buyuk davlatlar tuzilishi, turli xil dinlar almashinuvi, muhim savdo yo'llari shakllanishi, bosqinchilar hujumlari va boshqa muhim tarixiy hodisalar davomida ushbu mintaqada joylashgan millat va elatlarning o'zaro munosabatlari alohida e'tiborga loyiq. Har bir millat o'ziga xosligini saqlab qolgan holda boshqa entoslar bilan birgalikda madaniy, siyosiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy aloqalar olib boradi va bugungi kunga kelib ham turkiy davlatlar bu diplomatik aloqalarni o'ziga xos ravishda kengaytirib bormoqda. Maqolada Markaziy Osiyo xalqlarining milliy xilma-xilligi va o'ziga xos jihatlari ham o'z ifodasini topgan.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, Xalqlar, Millatlar, Millatlararo munosabatlar, Madaniyat, Siyosat, Tarix, An'analar, Urf-odatlar.

KAZAKİSTAN'DA EĞİTİMCİ HAZIRLIĞININ ÖZELLİKLERİ

Doç. Dr. Ademi BOTABAYEVA

Sherhan Murtaza Uluslararası Taraz İnovasyon Enstitüsü
ORCID ID: 0000-0001-5296-9671
Ademi_e76@mail.ru

Doç. Dr. Rahat YELUBAYEVA

Sherhan Murtaza Uluslararası Taraz İnovasyon Enstitüsü
Dr. Aygerim TAZHIKOVA

Sherhan Murtaza Uluslararası Taraz İnovasyon Enstitüsü
Kazakistan Cumhuriyeti

ÖZET

Modern devletin eğitim alanındaki temel amacı, modern profesyonel öğretmenlerin oluşumu ile ulusal bir eğitim modelinin oluşturulmasıdır. Pedagojik personelin hazırlanmasında aşağıdaki evraklar önemli sayılır: Kazakistan Cumhuriyeti'nin pedagojik eğitiminin modernizasyonu programı, profesyonel standart «Öğretmen», Kazakistan Cumhuriyeti'nin 2020-2025 yılları için eğitim ve bilimin geliştirilmesi programı ve başka programlar da mevcuttur. Adı geçen programlara ve resmi evraklara dayanarak, gelecekteki eğitimcilerin eğitimini geliştiriyoruz. Son yıllarda Kazakistan'da pedagojik uzmanlık alanlarında üniversiteye kabul edildiğinde öğretmenlerin faaliyetlerindeki esneklik ve bilgi düzeyini belirlemek için özel bir sınav (pedagojik durumlara göre) belirlendi. Kazakistan'daki Bolonya sürecinin parametreleri açısından, Kazakistan'ın yüksek öğrenim sisteminde pedagojik personelin hazırlanması aşağıdaki yapıya sahiptir: Bakalorya - yüksek öğrenim, eğitim programları ilgili uzmanlık alanında «lisans» derecesinin atanmasıyla personelin eğitime odaklanmaktadır. Yüksek lisans, eğitim programları «yüksek lisans» derecesiyle personelin eğitime odaklanan lisansüstü bir eğitimidir. Doktora eğitimi, eğitim programları doktora derecesi ile bilimsel, pedagojik ve mesleki faaliyetler için personel hazırlamayı amaçlayan lisansüstü bir eğitimidir. Buna ek olarak, 2023'ten itibaren genç üniversite mezunları için «Stajyer Öğretmen» yeterlilik kategorisi için özel bir test yapılacaktır. İstihdamdaki öğretmenlerin, "Stajyer Öğretmen" yeterlilik kategorisinde elde edilen bir sertifika ve diplomaya sahip olmaları gerekmektedir. Pedagojik personelin hazırlanması, büyük bir sorumluluğa sahip olan bir ülkede sorumlu bir faaliyettir. Pedagojik uzmanlar hükümetten iyi destek aldıklarından, son yıllarda ülkede bu mesleğe olan talep artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan Cumhuriyeti, Öğretmen, Hazırlık, Bolonya süreci, Eğitim programları, Uzmanlık alanı.

ҚАЗАҚСТАНДА ПЕДАГОГТАРДЫ ДАЯРЛАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

БОТАБАЕВА АДЕМИ ЕРКЕБАЕВНА
ЕЛУБАЕВА РАХАТ САЙЛАУБЕКОВНА
ТАДЖИКОВА АЙГЕРИМ ДЖАМБУЛОВНА

АННОТАЦИЯ

Қазіргі мемлекетіміздің білім беру саласындағы алдына қойып отырған басты мақсаты – заман талабына сай кәсіби педагогтарды қалыптастыра отырып, білім берудің ұлттық моделін қалыптастыру. Педагог мамандарын даярлауда келесі құжаттарды басшылыққа алады, атап айтсақ: Қазақстан Республикасының педагогикалық білім беруді жаңғырту тұжырымдамасы, «Педагог» кәсіптік стандарты, Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған бағдарламасы және т.б. құжаттар. Аты аталған т.б. құжаттарды негізге ала отырып, болашақ педагогтарды даярлау ісін дамытып келеміз. Соңғы жылдары Қазақстанда педагог мамандықтары бойынша жоғары оқу орнына түсу кезінде педагог қызметіне икемділік деңгейін анықтауға арналған арнаулы (педагогикалық жағдаяттарға негізделген) емтихан енгізілді. Қазақстанда Болон процесінің параметрлері тұрғысынан Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде педагог мамандарын даярлау келесі құрылымға ие: *Бакалавриат* - білім беру бағдарламалары тиісті мамандық бойынша «бакалавр» дәрежесін тағайындаумен кадрларды даярлауға бағытталған жоғары білім. *Магистратура* - білім беру бағдарламалары «магистр» дәрежесімен кадрларды даярлауға бағытталған жоғары оқу орнынан кейінгі білім. *Докторантура* - білім беру бағдарламалары философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесін бере отырып, ғылыми, педагогикалық және (немесе) кәсіптік қызметке кадрларды даярлауға бағытталған жоғары оқу орнынан кейінгі білім. Сонымен қатар, жоғары оқу орындарын бітіруші жас түлектер үшін 2023 жылдан бастап «Педагог тағылымдамашы» біліктілік санатына арнайы тест тапсырады. Педагогтар жұмысқа орналасқанда «Педагог тағылымдамашы» біліктілік санаты бойынша алған сертификат пен диплом болуы керек. Педагог мамандарын даярлау елімізде жауапты қызмет, оған артар міндеттемеде көп. Соңғы жылдары елімізде педагог мамандарына үкімет тарапынан жақсы қолдау көрсетілгендіктен, бұл мамандыққа сұраныс артуда.

Кілт сөздер: Қазақстан Республикасы, педагог, даярлау, Болон процесі, білім беру бағдарламалары, мамандық.

IN THE MODERN SYSTEM THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE STUDY OF INTERNATIONAL RELATIONS

Zhurayeva Kamola Saifiddinovna

Tashkent City Applicant

State University of Oriental Studies

Kamosha_2008@mail.ru

ANNOTATION

Theoretical and methodological foundations for the study of the Central Asian region in the system of modern international relations are presented. The author focused on the regional and geopolitical problems of the Central Asian region. The history and culture of the peoples of Central Asia of foreign countries in the Central Asian region is close, and scientific works in this area have also been analyzed. Turkey and Uzbekistan are connected by many foundations—a similar language, dormant traditions and traditions, a single religion, long-standing friendship and harmonious cultural ties. Many aspects of the two peoples' tamaddu have also been studied in common, ranging from geopolitical settlement and historical progress to the specificity of the reforms taking place at the present stage of development. History and today clearly testify that the Turkic-Uzbek peoples are real fraternal peoples not only in terms of ethnicity, but also in their psyche. These two fraternal peoples have been strengthening their national statehood with perseverance and hard work, having implemented the necessary reforms to remain competitive in a rapidly changing world, despite all the evils of historical progress. Such closeness and the potential of joint approaches have not yet been fully opened. Uzbek-Turkish cooperation is an important and most reliable guarantee of such international scientific conferences in the strengthening of the peoples of both countries on the way to their well-being!

Keywords: Theory, Methodology, Basis, Region, Relationship, State.

ZAMONAVIY TIZIMDA XALQARO MUNOSABATLARNI O'RGANISHNING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI

Jurayeva Kamola Sayfiddinovna

АННОТАЦИЯ

Markaziy Osiyo mintaqasini zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida o'rganishning nazariy va uslubiy asoslari keltirilgan. Muallif Markaziy Osiyo mintaqasining mintaqaviy va geosiyosiy muammolariga e'tibor qaratdi. Markaziy Osiyo mintaqasidagi xorijiy davlatlarning ham Markaziy Osiyo xalqlarining tarixi, madaniyati yaqin bo'lib, mazkur sohadagi ilmiy asarlar ham tahlil etilgan. Turkiya va O'zbekistonni ko'p asos — o'xshash til, uyqash an'ana va tutumlar, yagona din, azaliy do'stlik va uyg'un madaniy aloqalar bog'lab turadi. Ikki xalq tamadduni geosiyosiy joylashuv va tarixiy taraqqiyotdan tortib, hozirgi rivojlanish bosqichida kechayotgan islohotlarning o'ziga xosligigacha bo'lgan ko'p umumiy jihatlar ham o'rganilgan. Tarix va bugungi kun turk-o'zbek xalqlari nafaqat etnik kelib chiqishi jihatidan, balki ruhiya-tiga ko'ra ham haqiqiy qardosh xalqlar ekaniga yaqqol guvohlik beradi. Bu ikki qardosh xalq tarixiy taraqqiyotning barcha evrilishlariga qaramasdan, shiddat bilan o'zgarayotgan dunyoda raqobatbardosh bo'lib qolish uchun zarur islohotlarni amalga oshirgan holda o'z milliy davlatchiligini matonat va mehnatsevarlik bilan mustahkamlanib kelmoqda. Mana shunday yaqinlik va yondashuvlarning mushtarakligi salohiyati hali to'liq ochilmagan o'zbek-turk hamkorligi bundan buyon ham har ikki mamlakat xalqlari farovonligi yo'lida mustahkamlanishida ana shunday xalqaro ilmiy kolferentsiyalar muhim va eng -ishonchli garovidir!

Kalit so'zlar: Nazariya, Metodologiya, Asos, Mintaqa, Munosabatlar, Davlat.

YAPILANDIRMA HUKUKU BAKIMINDAN HOLLANDA HUKUKUNDAKİ GELİŞMELERE İLİŞKİN OLARAK BAZI TESPİT VE DEĞERLENDİRMELER

Doç. Dr. Efe DIRENİSA

Türk-Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

ORCID ID: 0000-0002-2220-9468

direnisa@tau.edu.tr

ÖZET

Yeniden yapılandırma hukukuna yabancı hukukta ve Türk hukukunda atfedilen değer gün geçtikçe artmaktadır. Bu durumun temel nedeni, iflâsın hem şirketler hem de genel olarak ticarî ve toplumsal hayat yönünden ağır sonuçları bulunmasıdır. Yeniden yapılandırma hukukuna ilişkin düzenlemeler açısından birçok Avrupa ülkesinde önemli düzenlemeler mevcuttur. Bu konuda Hollanda önemli bir yere sahiptir. 1 Ocak 2021 yılında Hollanda'da Yapılandırma Planının Onaylanmasına Dair Kanun (*the Act on the Confirmation of Private Plans*) yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme genel itibarıyla şirketlerin temerrüdünü ve iflâsını önlemek için çeşitli imkânlar sağlamaktadır. Tebliğde ilgili düzenlemeler çeşitli yönleriyle ele alınacaktır. Bu konuda kanunun genel takdiminden sonra yapılandırmaya kimler tarafından başvurulacağı, yapılandırma planı, mühlet, oylama ve onay aşamaları anlatılacaktır. İlgili düzenlemeler ayrıca Türk hukukuyla da karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Türk yapılandırma hukuku bakımından sonuçlar çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İflâs hukuku, Yapılandırma hukuku, Yapılandırma plânı, Mühlet, Oylama.

SOME OBSERVATIONS AND EVALUATIONS REGARDING DEVELOPMENTS IN DUTCH LAW IN THE CONTEXT OF RESTRUCTURING LAW

Assoc. Prof. Dr. Efe DIRENİSA

ABSTRACT

The value attributed to restructuring law in foreign and Turkish Law is increasing day by day. The fundamental reason for this situation is the major repercussions of bankruptcy on both companies and, more broadly, on commercial and societal life. Many European countries have significant regulations in terms of restructuring law. Regarding this, the Netherlands holds an important position. On 1st January 2021, *the Act on the Confirmation of Private Plans came into effect in the Netherlands*. Generally, this regulation provides various opportunities to prevent the default and bankruptcy of companies. The paper shall cover the relevant regulations from various aspects. Following the general introduction of the law on this matter, the paper will describe who can apply for restructuring, the restructuring plan, the deadline, voting and approval stages. The relevant regulations will also be evaluated comparatively with Turkish Law. The conclusions will be drawn regarding the Turkish Restructuring Law.

Keywords: Insolvency law, Restructuring law, Restructuring plan, Deadline, Voting.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN JOURNALISM: NARRATIVE SCIENCE

Assist. Prof. PhD Gulmira AMANGELDIYEVA

Karaganda Buketov University, Kazakhstan

ORCID ID: 0000-0002-6107-7824

gulmira.sabyr@mail.ru

Assist. Prof. PhD Zhazira YERKIN

Karaganda Buketov University, Kazakhstan

zhazira-erkin@mail.ru

Assist. Prof. PhD Makpal ZHUMATAEVA

Karaganda Buketov University, Kazakhstan

zhumataeva.makpal@bk.ru

ABSTARCT

The emergence of Narrative Science is associated with the development of media communication as a technological basis. In the digital space, the term media text is often used. Narrative Science combines various semiotic codes (verbal, non-verbal, media) into a communicative whole and represents a sign at the content-semantic, compositional-structural and symbolic levels of the text.

The combination of verbal and audiovisual means of transmitting information forms a creolized or polycode text. Through interaction with each other, oral and iconic (pictorial) texts ensure the integrity and harmony of the work, its communicative effect. The iconic component can be represented by illustrations, schemes, tables, symbols, formulas, etc. Verbal and visual elements are used at different levels: substantive, compositional, linguistic. In this case, the priority of a particular type of communication may vary depending on the communicative task and the functional purpose of the text as a whole. In Narrative Science, projects are creolized texts, where written and spoken word, image, sound and design ensure the integrity and harmony of the work, that is, they provide the necessary communicative influence, maximally influencing the addressee of the message.

Within the framework of multimedia journalism, a new type of narrative appears that combines various semiotic elements and allows the reader to tell the story as fully as possible, bringing it closer to the described events and characters. This new narrative technique traditionally differs from going beyond a single sign system and the emergence of unique semantic connections between different elements of the narrative (text, sound, photo, video, infographics, etc.). Changes in the packaging of media texts lead to a change in the perception of their content. In new conditions, text, photography, video, audio recording, graphics, combined with each other, acquire new features that differ from the original functions, complement and expand each other. Narrative Science uses different semantic elements and their combinations in multimedia projects.

In the media space, Narrative Science compensates for technical needs. In addition, it creates hypertext, multimedia, visual Photos/Videos itself. It not only creates new features, but also provides advanced tools for getting into history. In this study, we can talk about the existence of Narrative Science in journalism.

As part of this work, we will explain in the author's program Narrative Science how narrative structures change in the polycode space of the media text and what narrative capabilities multimedia elements provide in journalistic material. We are interested in artificial intelligence in journalism, and not all examples of multimedia communication. At the same time, we will not consider all areas of Narrative Science, but only the history of origin and effectiveness. Most of such materials are presented in the form of linear multimedia longrid.

Keywords: Narrative Science, Artificial Intelligence, Multimedia Journalism, Journalism, Media

ЖУРНАЛИСТИКАДАҒЫ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: NARRATIVE SCIENCE

Gulmira AMANGELDIYEVA

Zhazira YERKIN

Maqpal ZHUMATAEVA

АБСТАРКТ

Narrative Science пайда болуы медиа коммуникацияның технологиялық негізі ретінде дамуымен байланысты. Сандық кеңістікте медиа мәтін термині жиі қолданылады. Narrative Science әртүрлі семиотикалық кодтарды (вербалды, вербалды емес, медиа) коммуникативті тұтастыққа біріктіретін және мәтіннің мазмұнды-семантикалық, композициялық-құрылымдық және символдық деңгейлерде белгіні білдіреді.

Ақпаратты берудің ауызша және аудиовизуалды құралдарының үйлесімі креолизденген немесе поликодты мәтінді құрайды. Бір-бірімен өзара әрекеттесу арқылы ауызша және иконикалық (бейнелеу) мәтіндер шығарманың тұтастығы мен үйлесімділігін, оның коммуникативті әсерін қамтамасыз етеді. Иконикалық компонент иллюстрациялармен, схемалармен, кестелермен, символдармен, формулалармен және т.б. ұсынылуы мүмкін. Ауызша және бейнелеу элементтері әртүрлі деңгейлерде қолданылады: мазмұнды, композициялық, тілдік. Бұл жағдайда байланыстың белгілі бір түрінің басымдығы коммуникативті тапсырмаға және тұтастай мәтіннің функционалдық мақсатына байланысты өзгеруі мүмкін. Narrative Science-те жобалар креолизденген мәтіндер болып табылады, мұнда жазбаша және ауызша сөз, сурет, дыбыс және дизайн шығарманың тұтастығы мен үйлесімділігін қамтамасыз етеді, яғни хабарлама адресатына барынша әсер ете отырып, қажетті коммуникативті ықпал етеді.

Мультимедиялық журналистика аясында әр түрлі семиотикалық элементтерді біріктіретін және оқырманды сипатталған оқиғалар мен кейіпкерлерге етене жақындата отырып, оқиғаны барынша толық айтуға мүмкіндік беретін баяндаудың жаңа түрі пайда болады. Бұл жаңа баяндау техникасы дәстүрлі түрде бір белгі жүйесінен асып кетуден және баяндаудың әртүрлі элементтері (мәтін, дыбыс, фото, видео, инфографика және т.б.) арасында ерекше семантикалық байланыстардың пайда болуынан ерекшеленеді. БАҚ мәтіндерінің қаптамасының өзгеруі олардың мазмұнын қабылдаудың өзгеруіне әкеледі. Жаңа жағдайларда мәтін, фотосурет, бейне, аудиожазба, графика бір-бірімен үйлескенде бастапқы функциялардан өзгеше жаңа мүмкіндіктерге ие болады, бірін-бірі толықтырады және кеңейтеді. Narrative Science мультимедиялық жобаларда әр түрлі семантикалық элементтер мен олардың тіркесімдерін қолданады.

Медиа кеңістікте Narrative Science техникалық қажеттіліктердің орнын толтырады. Сонымен қатар, гипермәтіндік, мультимедиялық, визуалды фото/бейнелерді өзі жасайды. Бұл жаңа мүмкіндіктерді жасап қана қоймай, тарихқа енудің кеңейтілген құралдарын ұсынады. Бұл зерттеуде біз журналистикадағы Narrative Science-тың болуы туралы айта аламыз.

Осы жұмыс аясында біз Narrative Science авторлық бағдарламасында медиа мәтіннің поликодтық кеңістігінде баяндау құрылымдарының қалай өзгертінін және журналистік материалда мультимедиялық элементтердің қандай баяндау мүмкіндіктерін беретінін түсіндіріп өтеміз. Бізді мультимедиялық коммуникацияның барлық мысалдары емес, журналистикадағы жасанды интеллект қызықтырады. Сонымен қатар, біз Narrative Science барлық бағыттарын қарастырмаймыз, тек шығу тарихы мен тиімділігін қарастырамыз. Мұндай материалдардың көп бөлігі сызықтық мультимедиялық лонгрид түрінде ұсынылған.

Кілт сөздер: Narrative Science, жасанды интеллект, мультимедиялық журналистика, журналистика, медиа.

NAMİQ KAMALIN SƏNƏT DÜNYASINDAKİ ROLU

Musayeva Aytən Cəbrayıl qızı

AMEA, Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu Laborant

ORCID ID: 0009-0007-5376-8119

ayten.musa88@gmail.com

Məqalədə zəngin tarixə malik olan Türk xalqları ədəbiyyatının, daha geniş mənada desək türk ədəbiyyatının ən qüdrətli nümayəndələrindən biri olan, Tənzimat ədəbiyyatı təmsalında Türkiyədə ədəbi mərhələnin və böyük ədəbi nəslin formalaşmasında böyük rol daşıyan, “Yeni Osmanlı Cəmiyyəti” nin yaradıcılarından olan Namiq Kamaldan bəhs edilir. Onun qələmə aldığı “Vətən, yaxud Silistrə” (1873), “Gülnihal” (1873), “Zavallı çocuk” (1873), “Akif bəy” (1874), “Cəlaləddin, Xarəzm Şahı” (1885), “Qara bəla” (1885) əsərlərinə müraciət olunmuşdur. Türkdilli ölkələrin ədəbiyyatına vətən, azadlıq, mübarizə, inqilab mövzularının ilk dəfə XIX əsr türk poeziyasının, türk ədəbiyyatının ən qüdrətli nümayəndələrindən olan, mübariz şəxsiyyəti, parlaq üslubu ilə digər yazarlardan fərqlənən Namiq Kamalın adı ilə gətirilməsindən bəhs olunur.

Açar sözlər: Türk ədəbiyyatı, inqilabçı şair, tənzimat dövrü, Namiq Kamal

NAMİG KAMAL'IN SANAT DÜNYASINDAKİ ROLÜ

Ayten Cebrail kızı Musyeva

ÖZET

Makalede, zengin bir tarihe sahip Türk halklarının edebiyatının en güçlü temsilcilerinden biri olan ve daha geniş anlamda edebiyat sahnesinin ve büyük edebiyat sahnesinin oluşmasında önemli rol oynayan, Tanzimat edebiyatı tarzında Türkiye'de yetişen ve "Yeni Osmanlı Cemiyeti"nin kurucularından biri olan Namık Kemal'den bahs edilmiştir. Onun kaleme aldığı "Vatan yahut Silistre" (1873), "Gülnihal" (1873), "Zavallı Çocuk" (1873), "Akif Bey" (1874), "Celaleddin Harzemşah", (1885), "Kara bela" (1885) eserlerine müraciət olunmuştur. Türk dili ülkelerin edebiyatına vatan, özgürlük, mücadele ve s. mevzularının ilk kez 19-cu yüzyılın en güçlü temsilçilerinden biri, kişiliği ve parlak tarzıyla diğer yazarlardan seçilen Namık Kemal ismiyle getirildiği söyleniyor.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, Devrimci şair, Tenzimat devri, Namık Kemal

DİDAKTİK MATERYALİN DİL EDİNİMİNDE BİLGİLENDİRİCİ ÖNEMİ

G. K. ALTINBEKOVA

NJSC "M.O. Auezov'un adını taşıyan Güney Kazakistan Üniversitesi"
Çimkent/Kazakistan Cumhuriyeti
sto0906@mail.ru

ÖZET

Eğitimsel ve metodolojik el kitabı “Çimkent benim memleketimdir” G.K. Altynbekova ve O.A. Sticheva, eğitim sürecinde multimedya teknolojilerinin kullanımına sıkı sıkıya bağlı kalınarak oluşturulmuştur ve pedagojik uzmanlık filolojisi eğitim programlarında uzmanlaşan öğrencilerin yanı sıra metodolojistler, beşeri bilimler öğretmenleri ve sınıf öğretmenleri için tasarlanmıştır. Yazarların manevi ve ahlaki eğitim görevlerini gerçekleştirme arzusu, Cumhuriyetin güneyindeki eşsiz bir şehir hakkında, hem tarihi gerçeklere dayanan hem de modern gerçekleri dikkate alan materyal seçimi yoluyla özel bilgilerin sunulmasında somutlaşmaktadır. Filoloji öğrencileri birçok yeni şey öğrenmeye, çevrelerindeki dünyaya ilişkin anlayışlarını genişletmeye, bölgesel çalışmalarla ilgili bilgilerini derinleştirmeye ve diğer beşeri bilimler disiplinlerinde uzmanlaşırken kendilerine sunulan bilgileri farklı bir açıdan değerlendirmeye teşvik edilir. Kılavuzun içeriği ve metodolojik içeriği, yazarların bir üniversite sınıfında çalışma deneyimine ve gelecekteki uzmanların iletişimsel eğitimi konusundaki beklentilerine ilişkin anlayışa göre belirlenir. "Nasıl öğretilir?" Sorusunu yanıtlayan yazarlar, konuşma gelişimi üzerine çalışma fırsatlarını genişletmek, vatanseverlik ve vatandaşlık eğitimi teşvik etmek ve genel olarak iletişimsel okuryazarlığın gelişimi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olmak için tasarlanmış bilgi açısından önemli materyaller sunmaktadır.

Bugüne kadar Astana yayınevi (Türkiye, Ankara) eserin ikinci baskısını yayınlamış, elektronik versiyonu hazırlanmış olup, bu kitapçık ciddi ve kapsamlı testlerden geçmiştir: a) Cumhuriyet Bayramı çerçevesinde test “Tanıyor musun kendi ülkeni?”; b) “Dil ve Edebiyat” eğitim alanının geliştirilmesinde modern teknolojiler yuvarlak masa toplantısına katılım; c) Türkistan Bölgesi Eğitim Dairesi tarafından düzenlenen bir eğitim seminerinde konuşma yapmak; d) Türkistan bölgesinin en sıra dışı cazibe merkezlerinden biri olan “Kıluet” etnografya müzesinin ziyareti de dahil olmak üzere, filoloji öğrencileri için konuşma pratiği aşamasında materyalin kullanılması. Eğitimsel ve metodolojik el kitabı, G.K. Altynbekova ve O.A. Sticheva "Çimkent benim memleketimdir" sloganının Uluslararası Sempozyum'da onunla çalışmaya yönelik teknolojilerin multimedya formatında sunulması amacıyla tanıtılması planlanıyor.

Anahtar Kelimeler: Öğretim yardımı, Bilgisel önem, Multimedya formatı, Güney metropolü

ИНФОРМАЦИОННАЯ ЗНАЧИМОСТЬ ДИДАКТИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА В УСВОЕНИИ ЯЗЫКОВ

Алтынбекова Гульжан Кулжабаевна

Учебно-методическое пособие «Шымкент-мой город родной» Гульжан Кулжабаевны Алтынбековой и Ольги Андреевны Стычевой создано на основе неукоснительного следования использованию в учебном процессе мультимедийных технологий и предназначено для студентов, осваивающих образовательные программы по филологии педагогических специальностей, а также методистов, преподавателей гуманитарных дисциплин, классных руководителей. Стремление авторов реализовать задачи духовно-нравственного воспитания находит воплощение в представлении конкретной информации об уникальном городе на юге Республики посредством отбора материала – как на основе исторических фактов, так и с учетом современных реалий. Студентам-филологам предлагается узнать много нового, расширить свои представления об окружающем мире, углубить знания по страноведению и под другим углом зрения оценить ту информацию, которая уже предлагалась им при усвоении других гуманитарных дисциплин. Содержательное и методическое наполнение пособия обусловлено наличием у авторов опыта работы в вузовской аудитории и пониманием перспектив коммуникативной подготовки будущих специалистов. Отвечая на вопрос «как учить?», авторы предлагают информационно значимый материал, призванный расширить возможности для работы по развитию речи, способствовать воспитанию патриотизма и гражданственности и в целом – позитивно повлиять на формирование у обучающихся коммуникативной грамотности.

К настоящему времени в издательстве «Astana» (Турция, г. Анкара) опубликовано второе издание пособия, подготовлен его электронный вариант, прошедший серьезную и всестороннюю апробацию путем: а) проведения тестирования в рамках Дня Республики «Знаешь ли ты свой город?»; б) участия в заседании круглого слова «Современные технологии в освоении образовательной области «Язык и литература»; в) выступления на обучающем семинаре, организованном Департаментом образования Туркестанской области; г) использования материала на этапе прохождения студентами-филологами речевой практики, в том числе – и посещения этнографического музея Кылуэт – одной из самых необычных достопримечательностей Туркестанской области. Учебно-методическое пособие, выполненное в соавторстве Г.К. Алтынбековой и О.А. Стычевой «Шымкент – мой город родной» планируется анонсировать на Международном симпозиуме для представления технологий работы с ним в мультимедийном формате.

Ключевые слова: учебно-методическое пособие, информационная значимость, мультимедийный формат, южный мегаполис.

EDEBİYAT EĞİTİMİ İÇİN BÜTÜNLEŞTİRİCİ FIRSATLAR

Prof. Dr. Olga Andreevna STİÇEVA

NJSC Özbekali Zhanibekov'un adını taşıyan Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Ün.
Çimkent, Kazakistan Cumhuriyeti
sto0906@mail.ru

ÖZET

“Ulusun manevi dirilişi programının uygulanmasında yerli resmin didaktik potansiyeli” projesi çerçevesinde gerçekleştirilen çalışma alanlarından biri, okul ve üniversitedeki filolojik döngü derslerinin potansiyelinin sağlanmasıyla ilişkilidir. Sunumları için yöresel resim ve buluşsal çalışmalarla günümüzde Kazakistan okul eğitiminin içeriği ve metodolojik desteği, modern toplumun nesnelere ve olguları arasındaki bağlantı ve ilişkilerin anlaşılmasına, ahlaki, manevi gelişimin geliştirilmesine ve kültürel değerlerin korunmasına odaklanmaktadır. Beşeri bilimler konularının entegrasyonunun gerçekleştiği, öğrencilerin dil eğitiminin ve onların sanatsal yaratıcılık dünyasına ilişkin algılarının sentezlendiği iletişimsel yeterliliğin geliştirilmesi görevi esas konulardan biridir.

Yöresel güzel sanat eserlerinin eğitim sürecinde didaktik bir araç olarak kullanılmasının önemi hakkındaki açıklama, okulda yapılan gözlemlere dayanarak ve deneysel öğrenmenin sonuçlarının analiz edilmesiyle formüle edilmiştir. Çalışma sırasında hipotez doğrulandı. Bir pedagojik üniversitede edinilen bilgi ve becerilerin insani konuların okul öğretimi uygulamasına dönüştürülmesi için, pedagojik üniversite öğrencilerini eğitmenin didaktik koşullarını ve örgütsel biçimlerini belirlemek gerekir. Genç neslin manevi ve ahlaki gelişim görevlerinin uygulanmasına odaklanarak edebiyat ve resim araçları. Proje katılımcılarının yaptığı araştırma, içeriklerine sanat eserleri (edebiyat, resim, müzik) dahil edilmesi durumunda beşeri bilimler konularının bilişsel ve eğitimsel öneminin arttığını göstermektedir. Öğrenciler, okul disiplinlerinin kültürel yönlerinin bütünleştirici gelişimine yönelik programlar uygulayan öğretmen-araştırmacıların derslerine katılarak, öğretmenlik uygulaması aşamasında bu tür çalışmalara aşina olurlar.

Çimkent'teki bazı okullarda, içeriği ulusal sanat eserlerinin duygusal ve estetik algısı için koşullar yaratmayı amaçlayan orijinal programlar test edildi - hem eğitim sorunlarını çözmek hem de üzerinde etkisi olan kültürel bir etki yaratmaktır. Öğretmenler tarafından yürütülen işin eğitimsel potansiyeli yukarıda belirtilen tez, Çimkent şehrinde öğretmenlerin mesleki faaliyetleri ile doğrulanmakta olup, sonuçlarının belirlenen proje çerçevesinde sempozyumda tartışılması planlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Didaktik koşullar, Ruhsal oluşum, Sanat, Ev içi resim

ИНТЕГРАТИВНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ЛИТЕРАТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Ольга Андреевна Стычева

Одно из направлений работы, предпринятой в рамках проекта «Дидактический потенциал отечественной живописи в реализации программы духовного возрождения нации» связано с определением потенциала занятий филологического цикла в школе и вузе путем их обеспечения произведениями отечественной живописи и эвристикой их представления. Содержательное и методическое обеспечение казахстанского школьного образования ориентировано сегодня на познание связей и отношений между предметами и явлениями современного социума, на развитие нравственно-духовных и сохранение культурных ценностей. Особую значимость приобретает задача формирования коммуникативной компетентности, в связи с чем происходит интеграция предметов гуманитарного цикла, синтезирующих языковую подготовку учащихся и восприятие ими мира художественного творчества.

Утверждение о важности использования в учебном процессе произведений отечественного изобразительного искусства в качестве дидактического средства сформулировано на основе наблюдений, проводимых в школе, а также путем анализа результатов опытного обучения. В ходе исследования получила подтверждение гипотеза: чтобы приобретенные в педагогическом вузе знания и умения трансформировались в практику школьного преподавания гуманитарных предметов, необходимо выявление дидактических условий и организационных форм воспитания студентов педвузов средствами литературы и живописи с ориентиром на реализацию задач духовно-нравственного становления молодого поколения. Исследование, проводимое участниками проекта, свидетельствует, что познавательное и воспитательное значение предметов гуманитарного цикла возрастает при условии включения в их содержание произведений искусства – литературы, живописи, музыки. С проведением такого рода работы студенты знакомятся на этапе педагогической практики, посещая уроки учителей-исследователей, реализующих программы интегративного освоения культурологических аспектов школьных дисциплин.

В ряде школ г. Шымкента были апробированы авторские программы, содержанием которых стал ориентир на создание условий эмоционально-эстетического восприятия произведений отечественной живописи – как для решения обучающих задач, так и для создания культурологического эффекта, оказывающего воздействие на воспитательный потенциал проводимой педагогами работы. Выше сформулированный тезис подтвержден профессиональной деятельностью учителей города Шымкента, о результатах которой в рамках обозначенного проекта планируется рассказать в предлагаемой статье.

Ключевые слова: дидактические условия, духовное становление, искусство, отечественная живопись

MODERN OKULDA EDEBİYAT ÖĞRETİMİNİN BİLGİ TEKNOLOJİSİ

Akbilek P. MYNBAYEVA

NAO Özbekali Zhanibekov adına Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Çimkent, Kazakistan Cumhuriyeti
sto0906@mail.ru

ÖZET

Makalede "Lisede Eğitiminde Bilgi Teknolojileri Aracılığıyla Küçük ve Orta Ölçekli Düzyazı Eserlerin Gelişiminin Didaktik Koşulları" adlı bilimsel projeye katılımı çerçevesinde anlatılacaktır. Aynı zamanda Sosyal ve beşeri bilimler alanında yürütülen çalışma, tarih ve kültürün ortaklığını ele almayı, toplumun modernizasyonu koşullarında ulusal geleneklerin ve değerlerin korunmasının zorluklarını ele almayı amaçlamaktadır. Makalede proje çalışmasının ilk aşamasının tamamı, bu sırada orta ve küçük türlerin Kazak nesirlerinin eserlerinin edebi özelliklerinin araştırılmasına yönelik bilimsel ve teorik yaklaşımların analizi de yapılacaktır. Yerli yazarların eserleri, lise öğrencilerinin ruhsal ve ahlaki gelişimine yönelik çalışmaların organizasyonunda «ulusal değerler» kategorisini temel bir tanım olarak anlamak için edebi metinlerin eğitimsel önemini belirleyerek seçilmiştir. Yazarın araştırdığı küçük ve orta formdaki eserlerin sınıflandırılmasının temeli, tür–tematik ilkedir. Ve bu nedenle aileye adanmış çalışmalara, «yaşlı - genç» parametrelerine dayanan ilişkilerin kurulmasına ve Kazak ailesinde bugün geleneksel gelenek ve tutumlarla sağlanan akrabalık ilişkileri sorununa özel önem verilmektedir. Tematik ilkeye göre eserlerin seçimi, genel orta öğretim sistemindeki didaktik temelin içeriğinin yenilenmesini teşvik etmek için tasarlanmıştır ve tür özelliklerinin muhasebeleştirilmesi, öğrencilerin edebiyat bilimi hakkında bilgi sahibi olmaları için gereklidir.

Projedeki çalışmanın ikinci aşamasında, okuldaki yerli edebiyatın öğretiminin metodolojik temellerinin araştırılmasına özen gösterildi. Modern okulda edebiyat öğretiminin etkili yöntemlerinin seçimi ve tanımlanması, gerçek öğretim koşullarında gözlemlerin düzenlenmesi ve Kazak dili ve edebiyatı öğretmenleriyle yapılan görüşmelerle gerçekleştirilmesi konusu da incelenip yazılacaktır. Modern edebiyat dersinin özellikleri hakkında bilimsel ve teorik ve teknolojik bilgilerin sistematizasyonu, bilgi teknolojileri yoluyla küçük ve orta ölçekli çalışmaların okuldaki gelişiminin metodolojik temelleri konusunu incelemeyi doğal kılmıştır. Yürütülen deneysel çalışmaların sonuçları da makalede ayrıntılı yazılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi teknolojisi, Öğretim yöntemleri, Ulusal değerler, Entelektüel kişilik, Öğretim ve metodolojik destek

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Мынбаева Акбилек Пазылхановна

Выступление на симпозиуме подготовлено в рамках участия автора в научном проекте «Дидактические условия освоения малых и средних форм прозаических произведений с помощью информационных технологий в средней школе». Исследование, проводимое в области социальных и гуманитарных наук, направлено на рассмотрение вопросов общности истории и культуры, на решение проблем сохранения национальных традиций и ценностей в условиях модернизации общества. Завершен первый этап работы над проектом, в ходе которого сделан анализ научно-теоретических подходов к исследованию литературоведческих особенностей произведений казахской прозы средних и малых жанров. Были отобраны произведения отечественных авторов путем выявления воспитательной значимости литературных текстов для понимания категории «национальные ценности» как стержневой дефиниции в организации работы по духовно-нравственному развитию учащихся средней школы. В основе разработанной автором классификации произведений малой и средней формы лежит жанрово-тематический принцип, в связи с чем особое внимание уделяется произведениям, посвященным семье, установлению взаимоотношений на основе параметров «старший – младший», а также проблеме родственных взаимоотношений, которые в казахской семье и сегодня обеспечены традиционными обычаями и установками. Отбор произведений по тематическому принципу призван способствовать обновлению содержания дидактической базы в системе общего среднего образования, а учет жанровых особенностей необходим для формирования у школьников знаний по литературоведению.

На втором этапе работы по проекту должное внимание уделялось исследованию методологических основ преподавания отечественной литературы в школе. Отбор и выявление эффективных методов преподавания литературы в современной школе осуществлялся путем организации наблюдений в условиях реального обучения, а также бесед с учителями казахского языка и литературы. Систематизация научно-теоретических и технологических сведений об особенностях современного урока литературы сделала закономерным обращение к изучению вопроса о методологических основах освоения в школе произведений малой и средней формы посредством информационных технологий. Результаты проводимой экспериментальной работы будут представлены автором в выступлении на симпозиуме.

Ключевые слова: информационные технологии, методы обучения, национальные ценности, интеллектуальная личность, учебно-методическое обеспечение

YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNDE İLETİŞİM BECERİLERİNİN GELİŞİMİNDE DRAMATİK ETKİNLİĞİN ROLÜ

Abramova Galina Iosifovna

Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Çimkent, Kazakistan
nishgalina@mail.ru

Talip Gülzhan

Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Çimkent, Kazakistan

Tazabekova Gülmira Balabekovna

7 No'lu Lise, Çimkent, Kazakistan

ÖZET

Makalenin amacı, ağırlıklı olarak Yüksek lisans öğrencilerine yabancı dil öğretiminde dramatik etkinlik yönteminin kullanılmasının özelliklerini incelemektir. İletişim becerilerini geliştirmenin etkili yollarından biri de, drama dahil olmak üzere, herhangi bir eğitim etkinliğidir.

Öğrencilerle iletişimsel yöntemi kullanırken dramatik aktivite kullanmanın ana fikri, öğrencilerin yabancı bir dile hakim olma konusundaki temel yeteneklerini geliştirmektir; okuma, yazma, konuşma ve dinleme ve özellikle iletişimsel yeterliliğin oluşturulmasıdır. Dört becerinin tamamının ve özellikle bir kişinin zihinsel faaliyeti ve zihinsel emeğinin karmaşık bir süreci olan iletişimsel yeterliliğin oluşumunun, Yüksek lisans öğrencilerinin tiyatro oyunlarına katılım sürecinde başarılı bir şekilde eğitildiğini ve ustalaştığını söyleyebiliriz. Yüksek lisans öğrencileri, gelecekteki pedagoji etkinlikleri için yüksek motivasyona sahip olduklarında dramatik etkinlik verimli bir şekilde gelişebilir. Yüksek lisans öğrencilerini motive etmek, içsel olarak ödevleri yerine getirmeye hazır olmalarıyla ilgilidir. Makale, uluslararası bilimsel pedagoji topluluğunun tanınmış üyeleri tarafından açıkça formüle edilen sonuçlara ve varsayımlara dayanmaktadır.

Dramatik etkinliklere katılım, Yüksek lisans öğrencilerinin ödevlerine, amaçlarına, psikolojik tutumları ile ihtiyaçlarına göre motive edilir. İletişimsel yeterliliğin oluşumunun stratejik dönüşümü, Yüksek lisans öğrencilerinin sosyokültürel yeterliliğinin geliştirmektir. Eğitim sürecinde karşılıklı konuşmanın coğrafi özelliklerine önemle üzerinde durulmuştur.

Yüksek lisans öğrencilerinin iletişim becerilerini geliştirmenin pedagojik özellikleri, özel bir kültürel ve eğitimsel ortam yaratma ihtiyacına göre belirlenir. Makalede, iletişim becerilerinin oluşumunda kişinin bireysel psikolojik özellikleri incelenmiştir.

Makalede, iletişimsel yeterliliğin geliştirilmesindeki sorunlar ele alınarak, pedagojik ve psikolojik kaynağın tanımları ve verileri analiz edilmiş ve konuşma iletişiminin beş bileşenini incelenmiştir: iletişim durumu, konuşmayı gönderen, konuşmanın alıcısı, konuşmanın eyleminin seyri ve sesli mesaj.

Makalenin son bölümünde, Yüksek lisans öğrencilerinde dramatik etkinlikler yöntemiyle iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan Shakespeare'in sahne oyunlarının oluşturulması ve geliştirilmesi süreci anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil öğretimi, İletişimsel yöntem, İletişimsel yeterlilik, Sosyokültürel yeterlilik, İletişim becerileri, Drama yöntemi, Cinsiyet yaklaşımı, Sosyalleşme

OKUL ÇOCUKLARININ SİVİL FAALİYETLERİNİ ŞEKİLLENDİRMENİN YOLLARI

A. S. ORTAYEVA

NAO "Özbekali Zhanibekov adına Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi»
Çimkent, Kazakistan
sto0906@mail.ru

“Vatandaşlık faaliyeti»nin temel teriminin tanımı, iki birleştirilmiş sözcüksel birimin – “aktivite” ve “vatandaşlık” anlambiliminin incelenmesine dayanarak formüle edilmiştir. “Sivil faaliyet” kavramının bütünleştirici özü, bireyin vatan sevgisi, halkına olan bağlılığı, sosyal ve politik durumlara karşı bilinçli tutumu, topluma katılma arzusu, aktif bir sivil pozisyona sahip olma, ülkenin yasalarına saygı gösterme gibi özelliklerde kendini gösteren bir bireyin sosyal ve mesleki olgunluğunun en önemli göstergesini yansıtmaktadır. Vatandaşlığın normlarını ve değerlerini kabul etmenin en uygun dönemi ergenliktir, çünkü bu yaşta ahlakın temellerinin oluştuğu, sivil görev, hak ve sorumluluklarının anlaşılması da dahil olmak üzere toplumla olan ilişkilere yönelik sosyal tutumların oluştuğu zamandır. Yazarın yürüttüğü çalışmanın özü, bu kalitenin psikolojik ve pedagojik açıdan temsil edilmesidir - bireyin ruhsal gelişiminin temeli olarak, ulusal benliğinin büyümesinin koşulları incelenip kaleme alınacaktır.

Eğitim potansiyelinin kullanımı, bir gencin faaliyetlere kişisel katılımının önemi göz önüne alındığında artar, bu da tam olarak işin beklentilerini tam olarak neyi gördüğüne bağlıdır. Araştırmanın önde gelen ana konusu: Orta ve lise öğrencilerinin sivil aktivizminin oluşum sürecinin etkili olabilmesi için, onu eğitimin genel görevlerine tabi tutmak, gelişmekte olan eğitim ve öğretim sürecine entegre etmek gereklidir. Yazar, okulun müfredat dışı çalışmaları olanaklarını ve her şeyden önce, öğrencilere ülkenin tarihi ve kültürü, başarıları ve potansiyeli hakkında kapsamlı bilgiler sağlayan konu disiplinlerinin olanaklarını analiz etmiştir. Bu tür bilgiler sadece kültürel seviyeyi, ufku ve dünya görüşünü arttırmakla kalmaz, aynı zamanda sivil pozisyonu aktif olarak ifade etme konusunda belirli beceriler geliştirir. Yazarın derin inancına göre, ortaöğretim okullarının çalışma pratiğinde halk pedagojisi yoluyla ergen okul öğrencilerinin sivil faaliyetlerinin aşamalı olarak oluşturulması, teorik gerekçeye dayanmalı ve sistemlilik ve perspektif ilkeleri temelinde eğitim görevlerinin muhasebeleştirilmesini ve uygulanmasını sağlayan bir sisteme inşa edilmelidir. Makalede, öğretmenlerin öğrencilerin sivil aktivitelerinin gelişimi üzerindeki etkisinin aşamalarını yansıtan çeşitli eğitim çalışmalarının organizasyonu için bir algoritma sunması konusu da incelenip yazılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vatanseverlik, Vatandaşlık, Aktivite, Eğitim etkisi

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

ОРТАЕВА АКМАРАЛ САПАРАЛИЕВНА

Определение стержневого термина «гражданская активность» сформулировано на основе изучения семантики двух объединенных лексических единиц – «активность» и «гражданственность». Интегративная сущность составного понятия «гражданская активность» отражает важнейший показатель социальной и профессиональной зрелости личности, который проявляется в таких чертах, как любовь к Родине, преданность своему народу, сознательное отношение к общественным и политическим ситуациям, стремление участвовать в жизни общества, занимая активную гражданскую позицию, уважая и соблюдая законы страны. Наиболее благоприятным периодом для принятия норм и ценностей гражданственности является подростковый возраст, поскольку именно в этом возрасте складываются основы нравственности, формируются социальные установки на взаимоотношения с обществом, в том числе – и понимание гражданского долга, своих прав и обязанностей. Суть проводимого автором исследования заключается в представлении этого качества в психолого-педагогическом аспекте – как основы духовного развития личности, как условия роста ее национального самосознания.

Использование воспитательного потенциала повышается при условии значимости личного участия подростка в деятельности, которая зависит от того, в чем именно он видит перспективы выполняемой работы. Ведущая идея исследования: для того, чтобы процесс формирования гражданской активности школьников был действенным, необходимо подчинить его общим задачам воспитания, интегрировать в развивающий учебно-воспитательный процесс. Автором проанализированы возможности учебной и внеучебной работы школы, и в первую очередь возможности предметных дисциплин, предоставляющих школьникам обширную информацию об истории и культуре страны, о ее достижениях и потенциале. Такая информация не только повышает культурный уровень, кругозор и мировоззрение, но и вырабатывает определенные навыки активного выражения гражданской позиции. По глубокому убеждению автора, поэтапное формирование гражданской активности школьников-подростков средствами народной педагогики в практике работы общеобразовательных школ должно опираться на теоретическое обоснование и строиться в системе, предусматривающей учет и реализацию воспитательных задач на основе принципов системности и перспективности. В докладе планируется представить алгоритм организации различных форм воспитательной работы, которая отражает последовательность этапов воздействия педагогов на развитие гражданской активности школьников.

Ключевые слова: патриотизм, гражданственность, активность, воспитательное воздействие

INTELLECTUAL AND MORAL EDUCATION OF SCHOOL STUDENTS THROUGH THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC TASTE

N. K. Karazhigitova

Shymkent city, The Republic of Kazakhstan
NC JSC “South Kazakhstan State Pedagogical University
named after Zhanibek Uzbekali
sto0906@mail.ru

A. B. Yessirkepova

Shymkent city, The Republic of Kazakhstan
NC JSC “South Kazakhstan State Pedagogical University
named after Zhanibek Uzbekali
sto0906@mail.ru

ABSTRACT

The science of education is a special field of scientific research that integrates pedagogy and sociology, pedagogy and aesthetics, pedagogy and philology, and is also based on the foundation of psychology, cultural studies, and art history. This determines and justifies the specificity of the methods and means used for the development of personality, which understanding and accepting intellectual values, establishes an objective relationship with the world, resulting in an aesthetic attitude towards life.

In the report prepared for participation in the symposium, education is considered in the unity of philosophical and psychological-pedagogical aspects and is characterized as a unique tool in the development of the emotional-value sphere of the individual for which feelings play a significant role. They are an independent form of consolidating aesthetic norms in the consciousness of the individual; act as emotional reinforcement of moral habits; contribute to the transformation of knowledge into beliefs.

Art plays a major role in the development of an aesthetic attitude to life, since one of its social functions is to equip a person with the experience of an emotional attitude to reality. It seems fair to say that creativity is aesthetic in nature since it involves the activation and concentration of the best human feelings. Creativity is aesthetic precisely because it is always aimed at achieving the highest result expressed in a perfect thing, idea, thought. . Creative activity is practical or theoretical work, because of which something new, unique and original is created that meets artistic criteria.

For educational programs of pedagogical specialties, the humanitarian cycle of university disciplines and such a formulation of learning criteria, which clearly demonstrates the focus on developing a student’s interest in art and the desire to create beauty, is extremely important. In the pedagogical literature, three main directions of aesthetic development of students are identified:

- 1) Development of the emotional sphere of the subject of learning;
- 2) Inclusion of art history knowledge in the humanitarian cycles of disciplines,
- 3) Development of the creative potential of the individual.

The characteristics of the directions and their didactic support constitute the content of the speech proposed for the symposium.

Keywords: Personality, Creativity, Development, Emotional sphere, Activity

ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ РАЗВИТИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВКУСА

**Клара Нурмухамбетовна Каражигитова,
Айгерим Бахытжановна Есиркепова**

Наука о воспитании – особая область научных исследований, которая интегрирует педагогику и социологию, педагогику и эстетику, педагогику и филологию, а также опирается на основы психологии, культурологии, искусствоведения. Этим определяется и обосновывается специфичность способов и средств, используемых для развития личности, которая, понимая и принимая духовные ценности, устанавливает объективные взаимоотношения с миром, выливающиеся в эстетическое отношение к жизни.

В статье, подготовленной для участия в симпозиуме, *воспитание* рассматривается в единстве философского и психолого-педагогического аспектов и характеризуется как своеобразный инструментарий в развитии эмоционально-ценностной сферы личности, для которой существенную роль играют чувства. Они являются самостоятельной формой закрепления эстетических норм в сознании личности; выступают как эмоциональное подкрепление нравственных привычек; способствуют трансформации знаний в убеждения.

Большую роль в развитии эстетического отношения к жизни играет искусство, поскольку одна из его социальных функций – оснащение человека опытом эмоционального отношения к действительности. Справедливым представляется утверждение о том, что творчество по природе своей эстетично, поскольку оно предполагает активизацию и концентрацию лучших человеческих чувств. Творчество эстетично именно потому, что всегда устремлено к достижению высшего результата, выражающегося в совершенной вещи, идее, мысли. Творческая деятельность – это практическая или теоретическая работа, благодаря которой создаётся нечто новое, неповторимое и оригинальное, соответствующее художественным критериям.

Для образовательных программ педагогических специальностей чрезвычайно важен гуманитарный цикл вузовских дисциплин и такая формулировка критериев обучения, в которой ярко проявляется ориентир на формирование у студента интереса к искусству и стремления к созиданию прекрасного. В педагогической литературе определены три основных направления эстетического становления студентов: 1) развитие эмоциональной сферы субъекта обучения; 2) включение в гуманитарные циклы дисциплин искусствоведческих знаний, 3) развитие творческого потенциала личности. Характеристика направлений и их дидактическое обеспечение составляют содержание предлагаемой на симпозиум статьи.

Ключевые слова: личность, творческий потенциал, развитие, эмоциональная сфера, деятельность

GELİŞEN EĞİTİM BAĞLAMINDA BİREYİN SOSYALLEŞMESİ

Madina. K. PULATOVA

Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Çimkent, Kazakistan Cumhuriyeti

Madina S. SYZDYKOVA

Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Çimkent, Kazakistan Cumhuriyeti

ÖZET

Makale, kişisel gelişim eğitiminin organizasyonuna yönelik didaktik yaklaşımları, sosyal ve sosyal koşullarda gerekli olan bu tür karakter özelliklerinin biliş konusuna hakim olmanın etkili bir yolu olarak tanımlar. "Gelişen öğrenme" terimi, görünümünü ve açıklamasını bilim adamı V.V. Davydov. Sınırlı bir fenomen yelpazesini belirtmek için tanıtılan modern koşullarda, kitle pedagojik pratiğinde onurlu bir yer tutar. Makale içeriği anlamı, ana psikolojik ve pedagojik kategorilerle ilişkileri tamamlayıcı özelliklerle ortaya çıkar. Aynı zamanda, gelişim, bir bireyin zaman içinde fiziksel ve zihinsel değişim süreci olarak anlaşılmaktadır. Bu, iyileştirme, özelliklerinden ve parametrelerinden herhangi birinde daha azdan daha fazlaya, basitten karmaşığa, yükselişe geçiş anlamına gelir.

Gelişimsel eğitimin özellikleri göz önüne alındığında, makalenin yazarları, kişisel gelişim eğitiminin sosyal ve sosyal önemini gösteren bu tür bileşenleri tanımladılar. İlk olarak, bu öğretim yöntemi aktif olarak hareket eder. Kullanımı öğretimde dinamik bir fenomen olan kişilik değişikliği yasalarını dikkate almayı gerektirir. İkinci olarak, kalkınma, "eğitim", "sosyalleşme", yani kişisel gelişim için dış koşulların yaratılması ve uygulanması. Üçüncüsü, oldukça hacimli bir kavram olan gelişme, aşağıdakileri içeren ender özelliklerle karakterize edilir. İçkinlik: (doğada doğuştan gelen gelişme yeteneği); biyojenisite (kalıtım mekanizmalarını dikkate alarak); sosyojenite (kişilik oluşumunu etkileyen sosyal çevre).

Adlandırılmış özellikler birbiriyle ilişkilidir ve aşağıdaki faaliyet aşamalarını içerir: hedef belirleme, görevlerin planlanması ve uygulanması, performans sonuçlarının analizi. Aşamaların her biri, kişiliğin gelişimine belirli bir katkı sağlar ve sosyalleşmesine doğrudan bir çıkışa sahiptir. Dolayısıyla, hedef belirleme aşamasıyla ilgili olarak, makale şu kategorileri incelemektedir: seçim özgürlüğü, amaçlılık, haysiyet, onur, gurur, bağımsızlık. Planlama sürecinde irade, yaratıcılık, inisiyatif, organizasyon gelişimi. Görevlerin uygulanması aşamasında, çalışkanlık, beceri, çalışkanlık, disiplin ve etkinlik gündeme getirilir. Analiz aşamasında ilişki kurma, dürüstlük, eleştirelilik ve özeleştirme, vicdan, sorumluluk ve görev becerileri oluşur.

Bireyselliği geliştirme çabasında, kişisel gelişim eğitimi teknolojisi, öğrencilerin sosyal adaptasyonu için çok gerekli olan listelenen kategorilerin kapsamlı gelişimine odaklanır.

Anahtar Kelimeler: Kişisel gelişimsel öğrenme, Sosyalleşme, Gelişim aşamaları, Konu, Sosyal kategoriler.

СОЦИАЛИЗАЦИЯ ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ РАЗВИВАЮЩЕГО ОБУЧЕНИЯ

Мадина Камитжановна Пулатова
Мадина Сембековна Сыздыкова

АННОТАЦИЯ

В статье определяются дидактические подходы к организации личностно-развивающего обучения как действенного способа овладения субъектом познания таких черт характера, которые необходимы в социально-общественных условиях. Термин «развивающее обучение» обязан своим появлением и описанием ученому В.В. Давыдову. Введенный для обозначения ограниченного круга явлений, в современных условиях он занимает почетное место в массовой педагогической практике: его содержание, смысловое значение, взаимосвязи с основными психолого-педагогическими категориями раскрываются путем взаимодополняющих характеристик. При этом под развитием понимается процесс физического и психического изменения индивида во времени, предполагающий совершенствование, переход в любых его свойствах и параметрах от меньшего к большему, от простого к сложному, от низшего к высшему, от менее значимого к более значимому.

Рассматривая характеристики развивающего обучения, авторы статьи выделили в них такие компоненты, которые свидетельствуют о социально-общественной значимости личностно-развивающего обучения. Во-первых, этот способ обучения является активно-действующим, его использование предполагает учет закономерностей изменения личности, которая представляет собой динамическое явление в обучении. Во-вторых, развитие рассматривается как синоним понятиям «воспитание», «социализация», т.е. создание и реализация внешних условий для развития личности. В-третьих, будучи достаточно объемным понятием, развитие характеризуется особыми свойствами, к числу которых относятся: *имманентность*: (способность к развитию, заложенная самой природой); *биогенность* (учет механизмов наследственности); *социогенность* (общественная среда, влияющая на формирование личности).

Названные свойства взаимосвязаны и включают такие этапы деятельности: целеполагание, планирование и реализацию задач, анализ результатов деятельности. Каждый из этапов вносит специфический вклад в развитие личности и имеет непосредственный выход в ее социализацию. Так, применительно к этапу целеполагания в статье рассматриваются такие категории: свобода выбора, целеустремленность, достоинство, честь, гордость, самостоятельность. В ходе планирования развивается воля, творчество, созидание, инициатива, организованность. На этапе реализации задач воспитывается трудолюбие, мастерство, исполнительность, дисциплинированность, активность. На этапе анализа, формируются умения выстраивать отношения, честность, критичность и самокритичность, совесть, ответственность, долг.

Стремясь развить индивидуальность, технология личностно-развивающего обучения ориентирует на всестороннее развитие перечисленных категорий, столь необходимых для социально-общественной адаптации обучаемых.

Ключевые слова: личностно-развивающее обучение, социализация, этапы развития, субъект, социальные категории

TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL GELENEKLERİN TARİHİ

Doç. Dr. Güljamal JORAYEVA

H. A. Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
Türkistan, Kazakistan

ORCID ID: 0009-0003-9737-8770

gulzhamal.zhoraeva@ayu.edu.kz

Balgerim BEKARYS KYZY

Güney Kazakistan Tıp Akademisi öğrencisi

bbekaryskyzy@mail.ru

ORCID ID: 0009-0003-9737-8770

ÖZET

Makale, Türkiye'nin maneviyatına ve çok çeşitli kültürel geleneklerine bakmaktadır. Dünyanın dört bir yanındaki etnik gruplar ve çoğumuz bu ülkede rahatça dinlenmeyi, öğrenmeyi, çalışmayı ve yaşamayı da seviyoruz.

Türkiye'nin kültürü, yerel nüfusun% 97'sinden fazlasının İslam'ı itiraf ettiği için Müslüman bir devletin karakteristik özelliklerine sahiptir. Türkler görgü kurallarına büyük önem veriyorlar. Onlar her zaman kibar, arkadaş canlısı ve kurtarmaya gelmeye hazırlar. Buna ek olarak, Türkiye'deki davranış kuralları, ülkenin tarihi mirasına yönelik düşünceli bir yaklaşım öngörmektedir. Özellikle insanlar ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'le gurur duyuyorlar. Onun portreleri her yerde bulunabilir. Türkiye'nin kültürel özellikleri arasında aile yemekleri ve akşam yemekleri yer almaktadır. Burada kimse yalnız ya da yolda yemek yemiyor. Gün boyunca yemekler eksiksiz bir kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeğidir. Kural olarak, bütün aile masayı ziyaret eder ve sıklıkla tanıdıklarınızı ve arkadaşlarınızı davet eder. Geç kalmanın uygunsuz olduğu kabul edilir. Dünyanın dört bir yanındaki en popüler klasik oryantal tatlılar helva, rahat lokum, marshmallow, pastila, baklava ve şerbettir. XVII-XVIII yüzyıllarda getirilen, sadece tatillerde pişirilen ve servis edilen lukumların tatlı lezzetlerinin kökeni araştırılmaktadır.

Türk kültürünü, halkın zihniyetini anlamak için, ülkede yaklaşık 4000 türden oluşan Türk halk danslarını incelemek gerekir. Türk halkını selamlama ritüeli kendisi benzersizdir. Selamlama ve buluşma sırasında, erkeklerle kadınlar veya akrabalık bağları olan akrabalar arasındaki hayırsever ilişkiler analiz edilir. Türkiye'de akrabalık unvanlarının özelliklerini düşünen insanlar arasındaki ilişkiler çok karmaşıktır, bu nedenle halkın kültüründe atalarından miras kalan birçok ilginç ve güzel yön vardır. Şu anda Türk halkı birlikte yaşıyor, kültürlerini geliştiriyor, geleneklerini ve geleneklerini sağlam bir şekilde koruyor. Daha önce olduğu gibi, gelenekler her geçen gün saygı görüyor, gelişiyor ve yenileniyor.

Anahtar Kelimeler: Kültürel, Ritüel, Etnik gruplar, Aile, Oryantal tatlılar

ТҮРКИЯДАҒЫ МӘДЕНИ САЛТ-ДӘСТҮРЛЕР ТАРИХЫ

Гүлжамал ЖОРАЕВА
Балгерім БЕКАРЫСҚЫЗЫ

ТҮЙІН

Мақалада Түркияның мәдени салт-дәстүрлерінің руханиятқа толы және өте алуан түрлілігі қарастырылады. Бүкіл әлемдегі этностар мен біздің де көпшілігіміз осы елде жайлы демалуды, оқуды, жұмыс істеуді және өмір сүруді жақсы көреміз.

Түркия мәдениеті мұсылман мемлекетіне тән ерекшеліктерге ие, өйткені жергілікті халықтың 97% - дан астамы исламды ұстанады. Түріктер этикетке үлкен мән береді. Олар әрқашан сыпайы, мейірімді және көмекке келуге дайын. Сонымен қатар, Түркиядағы мінез-құлық ережелері елдің тарихи мұрасына әдепті қарауды көздейді. Атап айтқанда, адамдар өздерінің Тұңғыш президенті Мұстафа Кемал Ататүрікті мақтан тұтады. Оның портреттерін барлық жерден табуға болады. Түркиядағы мәдени ерекшеліктер отбасылық түскі ас пен кешкі асты қамтиды. Мұнда ешкім жалғыз немесе жолда тамақтанбайды. Күні бойы тамақтану-бұл толық таңғы ас, түскі және кешкі ас. Әдетте, бүкіл отбасы үстелге қатысады және таныстары мен достарын жиі шақырады. Қонақта болған кезде кеш отыру әдепсіздік болып саналады. Бүкіл әлемдегі ең танымал, классикалық шығыс тәттілері халва, рахат-лукум, зефир, пастила, баклава және шербеттер түрін қарастырады. XVII-XVIII ғасырларда әкелінген, мерекелерде ғана дайындалатын және ұсынылатын тәтті рахат лукумдардың шығу тарихы зерттеледі.

Түрік мәдениетін, халықтың менталитетін түсіну үшін елде 4000-ға жуық түрі бар түрік халық билері зерттелуін қажет етіп отыр. Түрік халқының амандасу салтының өзі ерекше. Амандасу мен танысу кезінде ер адамдар мен әйелдердің, немесе туыстық байланыстағы туысқандардың бір-біріне ізгі қарым-қатынасы талданады. Түркиядағы туыстар атақтарының ерекшеліктерін қарастыратын адамдар арасындағы қарым-қатынас өте күрделі, бұған байланысты халықтың мәдениетінде ата-бабаларынан қалған көптеген қызықты және әдемі аспектілер бар. Қазіргі таңда түрік халқы тату-тәтті өмір сүріп, өздерінің мәдениетін дамытып, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлерін берік сақтап отыр. Бұрынғыдай салт-дәстүрлер құрметтеледі, жетілдіріледі және күннен күнге жаңарып отырады.

Кілт сөздер: Мәдени, салт-дәстүр, этностар, отбасы, шығыс тәттілері.

ALMAN YENİDEN YAPILANDIRMA KANUNU ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Doç. Dr. Anıl KÖROĞLU

Türk-Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
İstanbul, Türkiye
koroglu@tau.edu.tr

Almanya Federal Cumhuriyeti'nde yeniden yapılandırma hukuku alanında yakın dönemde önemli bir gelişme yaşanmıştır. Buna göre, İşletmelerin Sağlamaştırılması ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun ("*Gesetz über den Stabilisierungs- und Restrukturierungsrahmen für Unternehmen*") 1 Ocak 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunda, Alman iflâs hukuku sisteminden önemli ölçüde farklılık gösteren düzenlemelerin olduğu görülmektedir. Tebliğde, bu Kanun'un temel özellikleri incelenmiştir. Bu kapsamda, yeniden yapılandırma sürecinin nasıl başlayacağı, yapılandırmanın şartları, yeniden yapılandırma plânında bulunması gereken hususların neler olduğu, yapılandırma planının oylanması, yapılandırma süreciyle ilgili olarak mahkemenin desteği, yeniden yapılandırma görevlisi ve yapılandırma planının kabul edilmesinin sonuçları aktarılmış; Alman Yeniden Yapılandırma Kanunu'nun bazı yönleri yeniden yapılandırma hukukumuzla ilişkin bazı düzenlemelerle karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeniden yapılandırma, Yapılandırma plânı, Yapılandırma görevlisi, İflâs hukuku, Yapılandırma hukuku

ASSESSMENTS ON THE GERMAN RESTRUCTURING LAW

Assoc. Prof. Dr. Anıl KÖROĞLU

ABSTRACT

The Federal Republic of Germany has recently experienced a significant development in the field of Restructuring Law. Accordingly, the Law on the Stabilisation and Restructuring of Enterprises ("*Gesetz über den Stabilisierungs- und Restrukturierungsrahmen für Unternehmen*") entered into force on 1st January 2021. The regulation in this Law is observed to significantly differ from the German Insolvency Law System. The fundamental characteristics of this Law have been examined in the Paper. Within this scope, the Paper outlines how the restructuring process will commence, the conditions for restructuring, what should be included in the restructuring plan, the voting on the restructuring plan, the support of the court in the restructuring process, the restructuring officer, and the consequences of accepting the restructuring plan. Some aspects of the German Restructuring Law are compared with certain regulations related to Turkish restructuring law.

Keywords: Restructuring, Restructuring plan, Restructuring officer, Insolvency law, Restructuring law

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE ULUSLARARASI HUKUK ARASINDAKİ ETKİLEŞİMDE YÖNTEM SORUNU

Doç. Dr. Derya AYDIN OKUR

İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-8568-5365

deryaaydinokur@istanbul.edu.tr

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Hukuk 'uluslararasılık' fenomenini konu alan ve etkileşim içinde olan iki farklı disiplindir. Disiplin kelimesinin Latince kökeninde öğrenci anlamındaki *discipulus* ile öğretme ya da öğrenciye düzen verme anlamındaki *disciplina* kelimeleri bulunmaktadır. Disiplin kelimesinin, nasıl davranılması ve düşünülmesi gerektiğinin bir otorite tarafından belirlendiği bir anlam boyutu da vardır.

Batı dünyasında bilgi 19. yüzyılda disiplinlere ayrılmıştır. Gerçekliği incelerken, bilgiyi kümelere ayırmak ve söz konusu bilgi kümelerinde uzmanlaşmak gerektiği inancının hâkim olması sonucunda, disiplinlerin oluşumunun kurumsallaşma süreci başlamıştır. Batı bilim dünyasının disiplinleşme sürecinde tarihsel olarak doğa bilimleri ve yöntemleri diğer tüm kategoriler karşısında üstün tutulmuştur.

Pratik fayda ve sonuç üretme vaadi sebebiyle doğa bilimlerinin yüceltilmesi, bir bakıma maddenin manadan koparılmasına, felsefenin dışlanmasına ve ölçülemeyene bilim dünyasında itibar edilmemesine yönelik bir eğilime sebep olmuştur. Söz konusu dışlanma, bilimsel yöntem sorunlarına ilişkin günümüzdeki birçok tartışmanın da kökeninde bulunmaktadır.

Hukukun Antik Dönem'e kadar uzanan bir geçmişi varken, Uluslararası İlişkilerin bir disiplin olarak ortaya çıkışı genel olarak 1919 kabul edilmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplinleşme ve kimlik kazanma süreçlerinde kesin fayda yaratma açısından doğal bilimlere benzeme baskısını doğrudan yaşamış ve ilk oluşum sürecinden itibaren ampirik çalışmalar yapan bir disiplin olduğunu göstermek zorunda kalmıştır. Hukuk ise kadim geçmişi ve bir disiplin olarak kabul görme mücadelesine gerek olmayan toplumsal önemi sebebiyle söz konusu baskıların dışında yer almıştır.

Genel olarak hukuk, özel olarak da Uluslararası Hukuk tarihsel açıdan varlığını ortaya koyabilmek için söz konusu baskıların dışında kalmış olsa da, günümüz bilim dünyasının pozitif yaklaşım ve ampirik yöneme ilişkin devam eden baskısından artık muaf değildir. Bu çalışmada, uluslararası ilişkiler ile uluslararası hukuk arasındaki etkileşim konusu bilimsel yöntem ve disiplinlerarasılık sorunları etrafında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Uluslararası İlişkiler, Bilimsel Yöntem, Disiplin, Disiplinlerarasılık

THE PROBLEM OF METHODOLOGY IN THE INTERACTION BETWEEN INTERNATIONAL RELATIONS AND INTERNATIONAL LAW

Assoc. Prof. Dr. Derya AYDIN OKUR

ABSTRACT

International Relations and International Law are two different and interacting disciplines that deal with the phenomenon of 'internationality'. The Latin root of the word discipline is *discipulus*, meaning student, and *disciplina*, meaning to teach or give order to a student. The word discipline also has a dimension of meaning in which an authority determines how one should behave and think.

In the 19th century in the Western world, knowledge was divided into disciplines. As a result of the dominant belief that it is necessary to divide knowledge into clusters and specialize in these clusters of knowledge while examining reality, the process of institutionalization of the formation of disciplines began. In the disciplinary process of the Western scientific world, natural sciences and their methods have historically been held superior to all other categories.

The glorification of the natural sciences due to their promise of producing practical benefits and results has, in a way, led to a tendency to detach matter from meaning, to exclude philosophy, and to disregard the immeasurable in the world of science. This exclusion is at the root of many contemporary debates regarding scientific method problems.

While law has a history dating back to Ancient Age, the emergence of International Relations as a discipline is generally accepted as 1919. In the process of becoming a discipline and gaining an identity, International Relations has directly experienced the pressure to resemble the natural sciences in terms of creating certain benefits and has had to show that it is a discipline that conducts empirical studies since its early formation. Law, on the other hand, has been excluded from these pressures due to its ancient history and social importance that did not require a struggle to be recognized as a discipline.

Although law in general, and International Law in particular, has historically remained outside of these pressures in order to assert its existence, it is no longer immune from the ongoing pressure of today's scientific world regarding the positive approach and empirical method. In this study, the interaction between international relations and international law will be examined around the problems of scientific method and interdisciplinarity.

Keywords: International Law, International Relations, Scientific Method, Discipline, Interdisciplinarity

ULUSLARARASI HUKUK KOMİSYONU'NUN AFET DURUMUNDA KİŞİLERİN KORUNMASI'NA İLİŞKİN TASLAK MADDELERİ

Doç. Dr. Derya AYDIN OKUR

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

ORCID ID: 0000-0002-8568-5365

deryaaydinokur@istanbul.edu.tr

ÖZET

Son yıllarda gelişmeye başlamış bir alan olan uluslararası afet hukuku, uluslararası hukukun afet konusu ile ilişkilendirilebilecek birçok alanından faydalanmaktadır. İnsan hakları hukuku, insancıl hukuk ve çevre hukuku bu alanlar arasındadır. Günümüzde afet yönetiminin temel yönlerini düzenleyen herhangi bir kapsamlı uluslararası sözleşme bulunmamaktadır. Afetlerle bağlantılı olan yalnızca iki uluslararası sözleşme vardır. Bu sözleşmeler afet yönetiminin yalnızca sınırlı bazı yönlerini ele almış ve sınırlı sayıda ülke tarafından onaylanmıştır. Afetlere ilişkin hukuki çerçeve genelde devletlerin ulusal mevzuatları, iki taraflı sözleşmeler, bazı bölgesel düzenlemeler, yumuşak hukuk kuralları ve rehber olabilecek bazı uluslararası hukuk ilkelerinden oluşmaktadır.

Henüz emekleme aşamasında olan uluslararası afet hukuku mevcut haliyle oldukça dağınık, düzensiz ve yetersiz bir yapı görünümündedir. Yürürlükteki ulusal ve uluslararası metinlerin dağınıklığı, belirli bir afet durumunda uygulanabilir nitelikteki yasal kapsamın belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Afet yönetiminin gerek afet öncesi hazırlık aşamalarında gerekse afet sonrası süreçlerde etkili olabilmesi ve afet mağdurlarının en iyi şekilde korunabilmesi için tutarlı ve kapsamlı bir uluslararası hukuk çerçevesine gerek duyulmaktadır. Afetlerin katlanarak büyümekte olan yıkıcı etkisi, kapsamlı bir hukuk çerçevesi ihtiyacının aciliyetini göstermektedir.

Söz konusu ihtiyacın farkında olarak, Uluslararası Hukuk Komisyonu 2016 yılında "Afet Durumunda Kişilerin Korunmasına İlişkin Taslak Maddeler"i kabul etmiştir. Taslak maddelerin amacı, "ilgili kişilerin haklarına tam saygı gösterilerek temel ihtiyaçlarının karşılanması için afetlere yeterli ve etkili bir şekilde müdahale edilmesini ve afet riskinin azaltılmasını kolaylaştırmaktır". Uluslararası Hukuk Komisyonu daha sonra, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na Taslak Maddeler temelinde bir antlaşma hazırlanmasını tavsiye etmiştir. Bu çalışmada taslak maddelerin içerik analizi yapılacak ve uluslararası bir antlaşmanın temelini oluşturmadaki potansiyel yeterliliği bakımından eleştirel bir değerlendirme sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Afet Hukuku, Uluslararası Hukuk Komisyonu, Taslak Maddeler, Kişilerin Korunması, Afetlere Müdahale

**DRAFT ARTICLES OF THE INTERNATIONAL LAW COMMISSION ON THE
PROTECTION OF PERSONS IN THE EVENT OF DISASTERS**

Assoc. Prof. Dr.Derya AYDIN OKUR

ABSTRACT

International disaster law, which is a field that has started to develop in recent years, benefits from many areas of international law that can be associated with the subject of disaster. Human rights law, humanitarian law and environmental law are among these fields. Today, there is no comprehensive international convention regulating the fundamental aspects of disaster management. There are only two international conventions related to disasters. These conventions address only limited aspects of disaster management and have been ratified by a limited number of states. The legal framework for disasters generally consists of national legislation of states, bilateral agreements, some regional regulations, soft law rules and some guiding principles of international law.

International disaster law, which is still in its infancy, appears to have a very dispersed, irregular and inadequate structure in its current form. The dispersion of applicable national and international texts makes it difficult to determine the legal scope applicable in a specific disaster situation. A consistent and comprehensive international legal framework is needed for disaster management to be effective both in the pre-disaster preparation stages and in the post-disaster processes and to provide the best protection for disaster victims. The exponentially growing destructive impact of disasters demonstrates the urgency of the need for a comprehensive legal framework.

Recognizing this need, the International Law Commission adopted “Draft Articles on the Protection of Persons in the Event of Disasters” in 2016. The purpose of the Draft Articles is to “facilitate the adequate and effective response to disasters, reduction of the risk of disasters, so as to meet the essential needs of the persons concerned, with full respect for their rights”. The International Law Commission subsequently recommended to the United Nations General Assembly the preparation of a treaty on the basis of the Draft Articles. This paper will analyze the content of the Draft Articles and provide a critical assessment of their potential adequacy as a basis for an international treaty.

Keywords: International Disaster Law, International Law Commission, Draft Articles, Protection of Persons, Response to Disasters

ATIK HAVUZLARI VE DAĞ ÇÖPLÜKLERİNİN YÖNETİMİ ALANINDA ÇEVRE İHLALLERİNE İLİŞKİN ULUSLARARASI SORUMLULUK

Araştırmacı PHD Almaz Mamedovna OSMANOVA

"Orta Asya Avukatlar Birliği" Kamu Derneği Yönetim Kurulu Başkanı
Kırgız Ulusal J. Balasagyn Üniversitesi Hukuk Bilimleri Yönetimi
Bişkek/Kırgızistan

ÖZET

Makalede Doğu Avrupa, Kafkaslar ve Orta Asya'daki ülkeler, hizmet dışı bırakılan atık havuzlarının varlığıyla ilgili belirli sorunlarla karşı karşıya olması anlatılacaktır. Ayrıca Avusturya, Sırbistan, Finlandiya ve Çek Cumhuriyeti'nde de atık havuzları bulunmaktadır. Atık depolama alanlarının işletilmesiyle bağlantılı çevresel felaketlerin sonuçları, kaynaklara büyük zarar vermekte ve yoğun nüfuslu bölgelerde çok sayıda mağdura yol açmaktadır. Devletlerin uluslararası sorumluluğu sorunu gerçekten de en karmaşık sorunlardan biridir ve uluslararası hukukta net bir çözümü yoktur.

Çalışmanın amacı: Uluslararası anlaşmalar ve uluslararası hukuk normlarının öngördüğü çevre koruma gerekliliklerinin ihlali ile ilgili çevre suçlarında devletlerin uluslararası sorumluluk sorunlarını ele almaktır.

Makalede iki ana devlet sorumluluğu türü tartışılmaktadır: maddi ve manevi (siyasi). Mali sorumluluk, genellikle parasal tazminat veya doğal çevrenin zarar görmüş durumunun restorasyonu şeklinde hasar tazminatını içerir. Doğal çevreye zarar verilmesi durumunda kural olarak yalnızca doğrudan zarar tazmin edilir. Modern uluslararası hukuka göre, uluslararası suçlar suçlar ve haksız fiiller olarak ikiye ayrılmaktadır. Uluslararası suç niteliği taşımayan her türlü uluslararası hukuki işlem, uluslararası haksız fiil veya adi suç olarak kabul edilmektedir.

Bilimsel yenilik, yabancı ülkelerde ve Kırgız Cumhuriyeti'nde atık havuzları ve dağ çöplüklerinin yönetimi alanında çevre ihlallerine ilişkin sorumluluğun karşılaştırmalı analizinde yatmaktadır.

Sonuç olarak, uluslararası sorumluluk konuları karmaşıktır ve belirli durumlarda yoruma ve anlaşmazlığa tabidir. Bu tür anlaşmazlıkların çözümü genellikle uzun müzakereler gerektirir ve siyasi ve ekonomik değerlendirmeler de dahil olmak üzere birçok faktöre bağlı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Zarar, Hukuk, Ekoloji, Koruyucu tedbirler

МЕЖДУНАРОДНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРАВОНАРУШЕНИЯ В ОБЛАСТИ ОБРАЩЕНИЯ С ХВОСТОХРАНИЛИЩАМИ И ГОРНЫМИ ОТВАЛАМИ

Соискатель PhD Османова Алмаз Мамедовна

АННОТАЦИЯ

В странах Восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии имеются особые проблемы, связанные с наличием выведенных из эксплуатации хвостохранилищ. Кроме того, хвостохранилища имеются в Австрии, Сербии, Финляндии и Чехии. Последствия экологических катастроф, связанных с эксплуатацией хвостохранилищ, наносит огромный ущерб ресурсам, приводит к огромному числу жертв в густонаселенных районах. Проблема международной ответственности государств действительно является одной из сложнейших и не имеет однозначного решения в международном праве.

Цель исследования: рассмотреть проблемы международной ответственности государств за экологические правонарушения, связанные с нарушением предусмотренных международными договорами и нормами международного права требований по охране окружающей среды

В статье рассматриваются два основных вида ответственности государства: материальная и нематериальная (политическая). Материальная ответственность предполагает возмещение ущерба, как правило, в форме денежной компенсации или восстановления нарушенного состояния природной среды. В случае причинения вреда природной среде, как правило, возмещается только прямой ущерб. В соответствии с современным международным правом международные правонарушения подразделяются на преступления и деликты. Всякое международно-правовое деяние, которое не является международным преступлением, признается международным деликтом, или ординарным правонарушением.

Научная новизна заключается в сравнительном анализе ответственности за экологические правонарушения в области обращения с хвостохранилищами и горными отвалами в зарубежных странах и в Кыргызской Республике.

В результате, вопросы международной ответственности сложны и могут подвергаться интерпретации и спорам в конкретных ситуациях. Решение подобных споров обычно требует длительных переговоров и может зависеть от множества факторов, включая политические и экономические соображения.

Ключевые слова: среда, вред, закон, экология, меры защиты.

HÜKÛMET SİSTEMİNİN BELİRLENMESİNDE TARİHSEL OLAYLARIN ETKİSİ

Dr. Öğr. Gör. iur. Berçin KUZU

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

ORCID ID: 0000-0001-5607-3004

bercin.kuzu@marmara.edu.tr

ÖZET

Özellikle 16 Nisan 2017’de yapılan halk oylamasının akabinde gerçekleşen siyasal rejim değişikliği ile gündemden düşmeyen sorunsallardan biri; Türkiye’nin bundan böyle bildiğimiz anlamıyla bir başkanlık sistemi mi veyahut özellikle Fransa’nın özelinde vücut bulmuş olan yarı-başkanlık sistemine mi yakın olduğuydu. Anayasa ve siyaset bilimi özelinde yapılan tartışmaların getirdiği sonuç, Türkiye’deki sistemin bu iki siyasal rejimden farklı bir noktada konumlandırılmasıydı. ‘Türk Tipi Başkanlık Sistemi’ veya ‘Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi (CBHS)’ gibi kavramlarla açıklanmaya çalışılan sistem için son tahlilde gelinen nokta, toplumsal ve siyasi ihtiyaçlara cevap verebilecek bir sistemin olduğu inancıydı. Tüm bu güncel konulardan bağımsız olarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana denenmiş olan farklı anayasa dönemlerindeki kuvvetler birliği ilkesine dayanan 1921 Anayasası’nın ‘Meclis Hükûmeti Sistemi’ veya 1924 Anayasası dönemindeki ‘Kuvvetler Birliği Görevler Ayrılığı’na dayanan bir nevi parlamenter sistemin ve sonrasındaki parlamenter sistem denemelerinin siyasi olarak toplumsal taleplerden kaynaklanıp kaynaklanmadığının kısa bir analizi bu çalışmanın esas temelini oluşturmaktadır.

Nasıl ki 1921 ve 1924 Anayasa dönemlerinde hızlı karar alma mekanizmalarını işletebilecek atik bir parlamentoya ihtiyaç duyuluyor ise sonrasında demokrasinin esas unsurlarından olan seçim sistemlerinin ve meclisin güçlendirilmesini ön plana koyan parlamenter sistem de dönemin şartlarının bir sonucu olarak siyasal rejimlerin belirleyicisi olmuştur. 20. yüzyılın ortalarından itibaren, 2. Dünya Savaşı’nın bitişiyle birlikte (özellikle Kıta Avrupa’sında) temsil kabiliyetini arttıran ve yasama-yürütme arasındaki ahenkli dengeyi koruyan parlamentoların oluşması süreci Türkiye’de de karşılık bulmuştur. Türkiye’deki hükûmet sistemine yönelik tartışmalar, 1961 ve 1982 Anayasası dönemlerindeki anayasal kazanımların yansısı (Anayasanın üstünlüğünün benimsenmesi, yüksek Anayasa Mahkemesinin kurulması, temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye kavuşturulması vb.) daha çok koalisyon dönemlerinde gündeme gelen siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklara bağlı olarak sürekli gündeme gelmiştir. Günümüzde ise bu tartışmaların görünümü, gücün tek merkezde toplandığı kuvvetli bir yürütme organının milleti temsil salâhiyeti şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Hükûmet sistemleri, Siyasal rejimler, Başkanlık sistemi, Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi, Parlamenter sistem

FRANSADA YAŞAYAN TÜRK KÖKENLİ ÇOCUKLARIN ÇİFTDİLLİKLERİ: FRANSIZ- TÜRK ÇOCUKLARIN İKİ DİLLİLİĞİNİN EBEVEYNLERİ VE ÖĞRETMENLERİ TARAFINDAN ALGILAR

Dr. Keziban YILDIZ

Fransa

yildizkeziban@gmail.com

ÖZET

Sosyolengüistik ağırlıklı olan işbu araştırmamızda, Türk ebeveynlerinin ve Fransız öğretmenlerinin Fransız-Türk çocuklarının iki dilliliğine ilişkin betimlemelerine değinilmiştir. Kişilerin diller üzerinde “betimleme” kavramı, günümüzde dilbilimde, özellikle de öğretimde giderek birçok araştırmaya konu olmuştur (Véronique 1990, Zarate 1993; Muller 1998). Gerçekten de, fazlasıyla kalıplaşmış öngörüler, görüntüler, dillerin öğrenilmesini ve uygulanmasını geliştiren veya tersine engelleyen bir güce sahiptir. Bu doğrultuda, çalışmamızın hedefi, Fransız öğretmenlerin ve Fransa’da göçmen kökenli Türkçe konuşan ebeveynlerin dilbilimsel, Türkçe ve Fransızcanın kullanımları ve Türkçe konuşan çocukların kültürleri hakkında var olan betimlemeleri tespit etmeye çalışmak değil, aynı zamanda bu betimlemeler arasındaki neden ve sonuç bağlantılarını ve bunların çocukların dil öğrenimi üzerindeki etkileri de incelemektir. Nitekim herhangi bir kullanım “betimleme olmadan var olmaz (...)ve kullanımlar arasındaki etkileşim ayrılamaz bir bütün oluşturur” (Canut, 1996: 25).

Fransa’da yaşayan göçmen kökenli Türk aileler ile Fransızlar yetkililer arasında kültürlerarası arabulucu kimliğimle saha deneyimimiz ve ebeveynler ve öğretmenlerle olan iletişimimiz, bu konunun ne denli araştırılması gerektiği birçok kez göstermiştir. Bu amaçla, araştırmamızda, Fransa’nın Bordeaux ve çevresindeki ilçelerdeki Fransız ana ve ilkökul öğretmenleri ve Türkçe konuşan göçmen kökenli Türk ebeveynlerinin betimlemelerini ortaya çıkarmayı hedefleyen iki anket formu gerçekleştirdik. Örneklemimiz 124 Türk ebeveyn ve 95 Fransız öğretmenden oluşmaktadır. Bu anketler Türklerin hem dil kullanımlarını hem de Fransız eğitim sistemine bakışlarını, öğretmenlerin ise okul uygulamalarını ve Türk kökenli iki dil ve kültürlü Türkçe-Fransızca konuşan öğrencilerine yönelik görüşlerinin değerlendirmeyi mümkün kılmıştır.

Öncelikle, anketlerimizin sonuçları, her iki grubun da betimlemelerinin hâlâ çok canlı olduğunu kanıtlamıştır. Öğretmenlerin, Türk kökenli ebeveynlerin çocuklarının eğitimine daha fazla müdahil olmalarını bekledikleri ve neredeyse yarısı çok az derecede Fransızca bilen Türk ebeveynlerin ise, kendilerinden bekleneni yaptıklarını düşünmekte olduğu ortaya çıkmıştır. Bu diyalog eksikliği, pedagojik ilişki ve okul performansı açısından her iki tarafın beklentileri üzerinde bir etkiye sahiptir. Sonuçlarımız, bu iki karşıt dünyayı daha iyi bir karşılıklı bilgi için diyaloga sokmanın her zamankinden daha fazla ihtiyaç olduğunu kanıtladığı; bu, yalnızca Türk ebeveynlerin sosyal uyuma değil Fransızca-Türkçe konuşan iki dilli öğrencilerin de akademik başarılarına katkıda bulunacağı aşikârdır.

Anahtar Kelimeler: Dilsel betimleme, İki dillilik, Dil kullanımları, Türk ebeveynler, Fransız ana ve ilkökul öğretmenleri

**BILINGUALISM OF CHILDREN OF TURKISH ORIGIN LIVING IN FRANCE:
PERCEPTIONS OF THE BILINGUALITY OF FRENCH-TURKISH CHILDREN BY
PARENTS AND TEACHERS**

Dr. Keziban YILDIZ

ABSTRACT

Our research, predominantly sociolinguistics perspective, focuses on the question of representations of parents and teachers on the bilingualism of French-Turkish children. The notion of “representation” of persons on languages is nowadays more and more studied in linguistics, especially in teaching (Véronique 1990, Zarate 1993; Muller 1998). Indeed, images, strongly stereotyped, can conceal a valorizing or, conversely, inhibiting with regard to the learning and the practice of languages. The aim of our study is precisely, not only to try to identify the linguistic representations of Turkish-speaking parents and French teachers, vis-à-vis the use of Turkish and French languages and cultures of Turkish-speaking children but also to find cause and effect links between representations and their impact on language learning by these children. Indeed, a use “*does not exist without its representation and (...) the interaction between practices constitutes an inseparable whole*” (Canut, 1996: 25).

Our experience as an intercultural mediator with the Turkish-speaking community and our constant contact with Turkish parents and French teachers gave us the opportunity to be confronted with situations worth exploring. To do this, we used two questionnaires, one aimed at teachers in Bordeaux and its surrounding municipalities and another aimed at Turkish-speaking parents in the same municipalities. Thus, our sample consists of 124 parents and 95 teachers. These questionnaires made it possible to assess language practices of Turks, school practices of teachers and linguistic representations of each other.

The results of our questionnaires show that each other's representations are still very much alive. Teachers expect Turkish-speaking parents to be more involved in their children’s education, and parents, almost half of whom have low proficiency in French, think they are doing what is expected of them. This lack of dialogue is not without having an influence on the educational relationship and on the expectations of each other in terms of school performance. Our results prove that it is more than ever time to bring these two antagonistic worlds into dialogue for a better reciprocal knowledge, which can only contribute to the social integration of parents and to the academic success of bilingual French-Turkish-children.

Keywords: Linguistic representation, Bilingualism, Language practices, Turkish parents, Nursery and primary education teachers

HAZIR OFİS VE PAYLAŞIMLI OFİS SÖZLEŞMELERİ

Öğr. Gör. Dr. Alper AKSU
İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: 0000-0003-2083-4208
alperaksu@outlook.com

ÖZET

Gelişen teknoloji, farklılaşan ticaret ve iş ilişkileri konut ve işyerleri bakımından geleneksel barınma ve kullanma yöntemlerini değiştirmeye başlamıştır. İhtiyaçlar doğrultusunda yeni sistemlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin “ev-ofis (home-office)” sistemi; kişiyi yaşadığı eve ayrı işlerini yürüttüğü işyerine ayrı kira vermektan kurtardığı gibi işe gitmek için hazırlık yapmaya veya trafikte vakit geçirmeye ayırdığı zamandan da tasarruf etmesini sağlamaktadır.

Çalışma konumuzu oluşturan hazır ofis ve paylaşımlı ofis sözleşmeleri de modern çalışma hayatının ihtiyaçlarından ortaya çıkmışlardır. Hazır ofis ve paylaşımlı ofis sözleşmelerinde bir bedel karşılığında kullanıcıya, başta ofis özelliklerinde bir mekân kullandırma olmak üzere bir kişinin büro işlerinde ihtiyaç duyabileceği edimler temel olarak sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu sayede kullanıcılar sürekli ve tek başlarına kullanma ihtiyacı duymadıkları mekân ve hizmetler bütününe masraflarına tek başlarına katlanmak zorunda kalmamaktadırlar. Sağlayan ise bu edimleri bir organizasyon içinde sunmaktadır.

Karma sözleşmelerin kombine akitler grubunda nitelendirilebilecek bu akitler borçlar hukukunun birçok müessesini bünyesinde barındırmaktadırlar. Ayrıca başta 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu olmak üzere başka bazı mevzuata da yakından temas etmektedirler. Çalışmamızda öncelikle bu sözleşmelerin tanımları yapıp kapsamaları belirlenmeye çalışılacaktır. Daha sonra bu sözleşmelerin taraflarına, hak ve yükümlülüklerine yer verilecektir. Son olarak ise sözleşmeler ile ilgili hukuki değerlendirmeler yapıp hüküm ve sonuçlarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hazır ofis sözleşmesi, Paylaşımlı ofis sözleşmesi, Karma sözleşme

READY OFFICE AND COWORKING OFFICE CONTRACTS

Lecturer Dr. Alper AKSU

ABSTRACT

Advancing technology and evolving trade and business relationships have begun to change traditional housing and usage methods for residential and commercial spaces. New systems have emerged to meet these evolving needs. For example, the "home-office" system eliminates the need for individuals to pay separate rents for their living space and their workspace, while also saving them time that would be spent on preparing to commute to work or being stuck in traffic.

Ready office and coworking office contracts, which form the basis of our study, have arisen from the requirements of modern working life. These contracts aim to provide users with a range of services, primarily providing a space with office features, and other services that a person may need for their office work, in exchange for a fee. This way, users do not have to bear the expenses of the space and services that they do not need to use continuously and on their own. The provider offers these services within an organization.

These contracts, which can be classified under the group of combined contracts, encompass many institutions of the law of obligations. Additionally, they closely relate to other legislation, including the Turkish Civil Code No. 4721 and the Condominium Ownership Law No. 634, among others. In our study, we will first provide definitions of these contracts and attempt to determine their scope. Subsequently, we will outline the parties involved, their rights, and obligations. Finally, legal assessments of the contracts will be made, and their judgments and consequences will be addressed.

Keywords: Ready office contract, Coworking office contract, Combined contract

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE ABD'NİN TUTUMU

Dr. Öğr. Üyesi Hazar LEYLANOĞLU

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Sivas, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-1699-2820

hazarleylanoglu@cumhuriyet.edu.tr

ÖZET

Uluslararası Ceza Mahkemesi, soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarıyla suçlanan kişileri yargılayabilecek uluslararası düzeyde yetkiye sahip ilk mahkeme olup 2002 yılında kurulmuştur. UCM'nin yargı yetkisi tamamlayıcı nitelikte olup kararları bağlayıcıdır. UCM'nin uluslararası suçlarla ilgili yargılama yapabilmesi için suçun işlendiği veya sanığın vatandaşı olduğu devletin ya Mahkemeye taraf olması ya da yargılamaya onay vermesi gerektiği söz konusudur. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi'nin BM Şartı'nın 7. Bölümü kapsamında suç faillerini Mahkemeye sevk edebilir ya da Mahkeme Savcının kendiliğinden soruşturma açması ile de başlayabilir. Bu yüzden Mahkemenin mekanizmalarının korunması açısından politize edilmemesi gerekmektedir. Ancak UCM'nin varlığına şiddetle karşı çıkan ve aynı zamanda Mahkeme Statüsü'ne katılmayı dahi reddeden en önemli uluslararası aktörlerden biri şüphesi Amerika Birleşik Devletleridir. Bu çalışmada, ABD'nin Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul etmediğini ve etkinliğini azaltmak için ne gibi önlemler aldığı sorusuna cevap aranacaktır. Ayrıca ABD'nin bu Mahkemeye katılmaması için öne sürdüğü argümanlarının hukuki ve siyasi yönleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ceza Mahkemesi, ABD, Silahlı Çatışmalar hukuku

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK İLE ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU ARASINDAKİ ETKİLEŞİM

Dr. Eray Sinan DEMİRHAN

Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi

eraysinan@gantep.edu.tr

ÖZET

Modern kodifikasyonu 19. Yüzyıla dayansa da kökeni uluslararası teamül hukukuna dayanan uluslararası insancıl hukuk, (UİH) silahlı çatışma durumlarında, uygulanması gereken ilkeleri ve kuralları düzenler. Uluslararası insan hakları hukuku ise, insanlık ailesine ait her bireyin temel hak ve özgürlüklerini eşit ve insan onuruna yakışır bir şekilde nasıl korunacağını düzenleyen kural ve ilkeleri içerir. Prensip olarak, uluslararası insan hakları hukuku kuralları her zaman geçerliken, insancıl hukuk kuralları sadece savaş ve silahlı çatışma durumlarında uygulanır. Her iki disiplinin düzenlediği ve koruduğu alanlar savaş ve çatışma durumlarında örtüşebilir. Böyle durumlarda *lex specialis* ilkesi gereği (daha özel ve spesifik olarak düzenlenmiş kanun kural olarak daha genel kanuna üstün gelir) UİH kurallarının uluslararası insan hakları hukuku kurallarına göre daha öncelikli bir pozisyonda olduğu kabul edilir. Ancak, detaylı bakıldığında uluslararası insan hakları hukuku ile uluslararası insancıl hukuk arasında oldukça kompleks -bazen tamamlayıcı bazen çelişkili- bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar her ikisinin farklı birer disiplinler olduğu konusunda ciddi bir görüş birliği olsa da birbirlerinin tamamlayıcı ve örtüşen yanlarının olması, bu iki disiplin arasında incelenmeyi ve tartışılmayı hak eden karşılıklı bir etkileşim olduğunu gösterir. Bu karşılıklı etkileşimden beslenen çetrefilli ilişki, bu iki disiplinin kapsamı ve uygulama alanları söz konusu olduğunda daha da karmaşık bir hal alır. Bu karmaşık durum günümüzde Rusya-Ukrayna arasında meydana gelen savaş ve İsrail'in Gazze'ye yönelik orantısız ve UİH kurallarını ihlal eder bir biçimde saldırısı sonrası tekrar önemli ve güncel bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, insancıl hukuk ile insan hakları hukuku arasındaki etkileşime dayanan bu güncel sorunsalı eleştirel bir şekilde tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası insancıl hukuk, İnsan hakları

ANAYASA'DAKİ ÇEVRE HAKKININ NORMATİF DEĞERİ: SÜBJEKTİF BİR KAMU HAKKI OLARAK İDARE VE YARGI ÖNÜNDE TALEP EDİLEBİLİRLİĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Muhlis ÖĞÜTÇÜ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fak.

ORCID ID: 0000-002-5540-3056

muhlis.ogutcu@deu.edu.tr

ÖZET

Bu bildiri'de, Anayasa'nın “ Temel haklar ve Ödevler” başlıklı kısmında “ anayasal ” bir “ temel hak ” olmakla birlikte, “ Sosyal ve Ekonomik Hak ve Ödevler” in yer aldığı bölümde 56'ncı maddede Türk Anayasa metinlerinde bir yenilik olarak ilk kez düzenlenen, aslında “dayanışma hakkı ” niteliğindeki “ sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı”nın, kısaca öncelikle bir insan hakkı olan “ çevre hakkı”nın normatif değeri (bağlayıcılığı), sübjektif bir kamu hakkı olarak İdare ve Yargı makamları önünde talep edilebilirliği; Anayasa md.56/1 ile md.56/2 arasındaki anayasal hak ve ödev boyutu birlikte dikkate alınarak, başta Anayasa ve Çevre Kanunu olmak üzere, ilgili diğer Kanun hükümlerinde de (Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, İdari Yargılama Usulü Kanunu) karşımıza çıkan; “ çevre hakkı”nın “ özne”leri ile “yükümlü”leri arasındaki “ hak-ödev ” biçimindeki diyalektik ilişkinin varlığı, insan hakları ile vatandaş/yabancı statüsü arasındaki farklılık ortaya konularak incelendikten sonra, Anayasa md.56/1 ve md.56/2 karşısında Çevre Kanunu (örnek olarak md.1, md.3/1-a, md.3/1-e, md.30) ile ilgili diğer kanunlar arasındaki “anayasal ve yasal gerilim”i yansıtan bu farkı azaltmak için getirilen önerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anayasa md 56/2'deki “ Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek” yönündeki “ Devletin ve vatandaşların ödev(ler)i”ni; “ Devletin temel amaç ve görevleri” başlıklı Anayasa md.5, “Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ” başlıklı Anayasa md.11 ile 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile “ Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları” başlığını alan Anayasa md.65 hükmünün gerekçesiyle birlikte ele alınarak incelendiği Bildiri'de, 1992 tarihli Rio Bildirgesi ve 1998 tarihli Aarhus Sözleşmesi ile Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği düzenlemelerinde de yer alan “ çevresel usuli haklar”ın; Çevre Kanunu'nda 2006 yılında 5491 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrasında, çevrenin “*sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlama*” amacı çerçevesinde giderek “ çevre için bir hak”ka, “çevre'nin hakkı”na doğru yönelen, evrilen maddi nitelikteki insan hakkı olarak “çevre hakkı”nın gerçekleştirilmesindeki etkisi üzerinde durularak; İdare ve Yargı önünde sübjektif bir kamu hakkı olarak talep edilebilirliği çerçevesinde “(Çevre) Yönetim(in)de demokrasi ”nin gereği olarak; çevresel konularda bilgi edinme hakkı, İdare'ye başvuru ve karar alma sürecine katılma hakkı ile Yargıya başvuru (adalete erişim) hakkının “çevrenin korunmasındaki toplum yararı/genel yarar ” gözetilerek *actio popularis* yolu ile kullanılmadığı takdirde, dava türüne göre hukuki yarar, menfaat ihlali ya da hak ihlali şartı aranarak kullanılabilirdiği başta anayasa yargısı ve idari yargı olmak üzere farklı yargı düzenlerindeki dava ve yargısal başvuruların adlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler Çevre hakkının normatif değeri, Sübjektif kamu hakkı, Çevresel usuli haklar, Yargıya başvuru(adalete erişim), *Actio popularis*/ Menfaat ve hak ihlali.

KUTADGU BİLİĞ'TEN ANAYASAL DERSLER

Doç. Dr. Tolga ŞİRİN

Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

tolga.sirin@marmara.edu.tr

ÖZET

Türkiye’de devlet teorisi alanındaki çalışmalarda Türk tarihinin kendine özgü özellikleri ve eski Türk devletlerinin örgütlenme biçimine dönük çalışmaların artması ve derinleşmesi gerekliliği, bir bakıma zorunluluğa dönüşmüş bulunuyor. Bu zorunluluk, hem mevcut devlet düzeninin daha iyi anlamının hem de akademik çalışmalarda Batı taklitçiliğinin ötesine geçip özgün değerlendirmeler yapmanın bir ön koşuludur.

Böyle bakıldığında özellikle Balasagunlu Yusuf’un (baş danışman olduğu için bu sözcüğün karşılığı olan “Has Hacib” sıfatı da kullanılır) 1070’de Karahan hükümdarı Ulu Buğra Han’a sunduğu *Kutadgu Bilig* eseri özellikle öne çıkar. “Kut” sözcüğünün eski Türklerde, “Tanrının onadığı mutluluk, şans, talih ve de devlet” anlamlarına geldiği, *Kutadgu Bilig* sözcüğünün de bir bakıma “mutluluk veren bilgi”, diğer bir bakıma “devlet rehberi” gibi bir anlam taşıdığı dikkate alındığında, bu eserin günümüz kamu hukuku açısından kazandığı anlam belirgin hâle gelmektedir. Zira bu ikili anlam, aslında devletin, halk için var olduğunu; iyi yönetilen bir devletin, halka mutluluk getireceği mesajını içermektedir. Söz konusu mesaj, ABD Bağımsızlık Bildirgesi’nin hemen başında, insanların doğal haklarından sayılan “mutluluğu arama hakkı”na, neredeyse bin yıl öncesinden dikkat çeken bir erken haberci niteliğindedir.

“Kut” sözcüğün “şans” anlamı, devlet yönetiminin bir talih işi olduğunu da imlemektedir. Kaydetmek gerekir ki Türk masallarında Hüma Kuşu’nun gölgesi, devletin başına geçecek kişinin üzerinde belirir ve bu mitolojinin, Osmanlı’da, devleti yöneten heyete “Dîvân-ı Hümâyün” denilerek yaşatılması boşuna değildir. Zira devletin başına geçmek, herkese nasip olmayan bir fırsattır. Bu yüce talih, insanın başına bir kez konar ama daimî kalmaz. Nasıl ki bir kuş daldan dala konarsa, yönetim de elden ele geçer. Yine o sebeptendir ki, devlet sözcüğünün kökeninde “tedavül” yani “elden ele geçmek” vardır. Bu nedenle devlet, tek kişinin varlığına tabi olmayan bir sürekliliği yansıtır.

Yusuf, bu sürekliliğin çöküşünü, yöneticinin değil hukukun ortadan kalkmasıyla gerçekleşeceğini varsaymaktadır: Yazarın “*İl tutmak için erat ve ordu gerek/Erati tutmak için de mal davar gerek/Bu malı elde etmenin gereği halkın zengin olmasıdır/Halkın zenginliği için ise doğru yasalar konmalıdır*” dizeleri, devletin korunması için asker; asker için zenginliğin, zenginlik için müreffeh bir halkı; halkın refahı için de adaletin gerekli olduğunu saf bir dille ortaya koymaktadır.

Adaleti merkeze alan bu yaklaşım, hukuka da üstünlük tanır: “*Yanan ateştir zorbalık, yaklaşan yanar/ Hukuk sudur, akarsa nimet yetişir/ Ey bilge! Yurda uzun süre egemen olmak istersen/ Yasayı doğru yürütüp halkı korumalısın/Yasayla devlet büyür ve düzenlenir dünya/ Zorbalıkla devlet eksilir ve bozulur dünya/Zorba, birçok sarayı bozdu gücüyle/ Sonunda öldü, kendi açlık içinde.*”

Hukukun üstünlüğü ise soyut bırakılmaz; bunun içi eşitlik ilkesiyle doldurulur: “*Gerek oğlum olsun, yakın ya da yabancı/ Gerek yolcu olsun, konup geçici/ Yasada ikisi de bana birdir/ Karar verirken farklı değildir/ Bak bu beyliğin temeli doğruluktur/ Doğrulukla beyler dirlik bulur.*”

Dahası, Yusuf Has Hacib’in eserini dikkatle incelediğimizde, günümüzde yasama, yürütme ve yargı erklerinin ayrılıp bir fren ve denge mekanizması oluşturması ilkesine dönük bazı öncülleri dahi keşfetmek olası sayılabilir: “*Üstünde oturduğum bu kürsü/ Ey gönlümü doyuran, ayağı üçlü/ Üç ayaklı şeyler devrilmeden durur/ Üçü düz durdukça dengede olur/ Eğer üç ayaktan eğrilirse biri/ Kayar ikisi de, uçar üzerindeki.*”

Hattâ o kadar ki Yusuf, mesajını, bu dengenin bozulup da erklerin tek kişinin elinde toplanmasının yaratabileceği zorbalığa karşı da vermektedir: “*Zorba kişi devleti uzun süre yönetemez/ Çünkü halk zorbalığı kaldıramaz.*”

Anılan alıntılar, Türkiye’de devlet teorisinin kendine özgü köklerini bulmak için büyük önem taşımaktadır; daha etraflı incelemelere konu olmalıdır. Tebliğimiz, buna dönük bir deneme girişimidir.

Anahtar Kelimeler: Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib, Türk Devlet teorisi, Adalet dairesi, Türkler

KAZAK DİLİ ÖĞRETİMİNDE İNTERNET KAYNAKLARININ ETKİLİ KULLANIMI

Prof.Dr. Bakyt AİTBAYEVA
El Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi
Almatı, Kazakistan
beibarys@mail.ru

ÖZET

Artık dijital bir toplum, dijital bir ortam oluşuyor ve dijital bir dünyada yaşıyoruz. Çünkü günümüzün küresel dünyasında dijital teknolojiler, çeşitli Gadgetler, dijital medya, mobil uygulamalar ve çeşitli dijital cihazlar hayatımızın bir parçası haline geldi. Hayatımızı değiştirdi ve birçok olasılığın önünü açtı. Gelişmiş ülkelerin teknolojileri insan yararına kullanma olanaklarını giderek artırıyor. "Bu olanaklar dil öğretiminde etkili bir şekilde nasıl kullanılabilir? Kazakçada düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak özgürce ifade etme yeteneği nasıl öğretilir? Dil öğrenen kişiyi motive etmek için hangi yöntem ve teknolojiler kullanılmalıdır?" şeklinde sorular ortaya çıkıyor. Öğretmenin asıl görevi, dil öğrenen kişinin dili pratik açıdan öğrenmesi için uygun koşullar yaratmak, etkili bir yöntem seçmek, yani ilgisini ve yaratıcı etkinliğini arttırmaktır. Dil öğretimine yönelik internet platformları, dil öğrenen kişinin yeteneği ve bilgi düzeyi dikkate alınarak seçilmelidir. İnternet kaynakları eğitimde çok sık kullanılmaktadır.

İnternet kaynaklarının kullanımı derslerin hazırlanması ve yürütülmesi kalitesini yeni bir seviyeye yükseltir, öğrenme sürecini günümüz gerçekliğine uygun hale getirir. Öğrencilerin bilgi kültürünü artırır ve interneti kendi kendine eğitim için kullanma isteklerini geliştirir.

Anahtar Kelimeler: İnternet platformu, Dil öğretim, Platform kullanarak video oluşturmak

EFFECTIVE USE OF INTERNET RESOURCES IN TEACHING KAZAKH LANGUAGE

Prof. Dr. Aitbayeva B. M.

ABSTRACT

Now a digital society, a digital environment is forming and we live in a digital world. Because in today's global world, digital technologies, various gadgets, digital media, mobile applications and various digital devices have become a part of our lives. It changed our lives and opened up many possibilities. Developed countries are increasingly increasing their opportunities to use technologies for human benefit. "How can these opportunities be used effectively in language teaching? How to teach the ability to freely express thoughts verbally and in writing in Kazakh? Questions arise: "What methods and technologies should be used to motivate the language learner?" The main task of the teacher is to adapt the language learner to learn the language in practical terms.

Keywords: Internet platform, Language teaching, Platform create video using.

İDARİ YARGIDA ISLAH SONRASI TAZMİNATLARA UYGULANACAK FAİZ SORUNUNA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Av. Arb. Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

Ahmet Yesevi Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0003-3285-3043

dr.megunes@gmail.com

ÖZET

İdari yargıda, idarenin sorumlu olduğu zararların giderilmesinin uzun sürmesi ve Türkiye gibi ülkelerde yaşanan yüksek enflasyon sebebiyle elde edilen tazminat miktarının zararı gidermeye yetmemesi karşısında tam yargı davalarında nihai karar verilene kadar kişilerin, harcını ödemek suretiyle bir kez başvurulmak kaydıyla başlangıçta talep ettikleri tazminat miktarını “ıslah” yoluyla artırılacakları kabul edilmiştir. İdare aleyhine açılan tam yargı davalarında elde edilecek tazminatın dava yoluyla ödetilmesinde idareye yükletilen borç hesaplanırken maddi tazminatta idari eylemin gerçekleşme tarihinden itibaren, manevi tazminatta ise idari işlemin tesis edildiği veya 2577 Sayılı Kanun’un 13. maddesine göre ikame edilen tam yargı davalarında idareye başvuru tarihinden itibaren hesaplanan miktara faiz uygulanacağı kabul edilmektedir. Ancak tam yargı davasında talep edilen tazminat miktarının “ıslah” yoluyla artırılması üzerine belirlenecek yeni miktara ilişkin faizin başlangıcı konusunda kanunda bir düzenleme yer almamasından ötürü farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu konuda birbirinden farklı birçok görüş arasında yeni tazminat miktarına yönelik faizin, dava açılmadan önce zorunlu olan idareye başvurma tarihinden itibaren başlaması gerektiğini savunanlar olduğu gibi, ilk dava dilekçesinin verildiği tarihten itibaren veya ıslah (miktar artırımı) talebini içeren dilekçenin mahkemeye verildiği tarihten veya ıslah (miktar artırımı) talebini içeren dilekçelerin davalı idareye tebliğ edildiği tarihten veya mahkemenin bu konuda verdiği hüküm tarihinden itibaren başlatılmasını savunan görüşler bulunmaktadır.

Bu çalışmada; idari yargıdaki tam yargı davalarında ıslah sonrası talep edilen yeni tazminat miktarına yönelik faizin hangi tarihten başlatılması gerektiği konusundaki farklı görüşleri idarenin tazminat sorumluluğu ilkeleri kapsamında karşılaştırarak ıslah müessesinin varlık sebebi kapsamında bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. İdari yargının geçerli bir hak arama yargı kolu niteliğine kavuşabilmesi için bu konudaki tercihini belirginleştirmesi gerektiğine katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışmada doktrin ve yargı kararları örnekleri incelenerek yeni bir görüş ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tam Yargı Davası, Islah, Tazminat, Sorumluluk, İdari Yargı.

AN EVALUATION ON THE PROBLEM OF INTEREST TO BE APPLIED TO INDEMNITIES AFTER A PETITION FOR RECLAMATION IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION

Av. Arb. Assoc. Prof. Dr. Mehmet GÜNEŞ

ABSTRACT

In administrative jurisdiction, due to the fact that it takes a long time to eliminate the damages for which the administration is responsible and that the amount of compensation obtained is not sufficient to eliminate the damage due to the high inflation experienced in countries such as Turkey, it has been accepted that until the final decision is made in full remedy cases, persons may increase the amount of compensation they initially demanded by paying the fee, provided that they apply once, through "amendment". It is accepted that interest will be applied to the amount calculated from the date of the administrative action in the case of pecuniary damages, and from the date of the administrative action in the case of non-pecuniary damages, or from the date of application to the administration in full remedy lawsuits filed pursuant to Article 13 of Law No. 2577, while calculating the debt imposed on the administration in the payment of the compensation to be obtained in full remedy lawsuits filed against the administration. However, different opinions have emerged due to the lack of a regulation in the law regarding the commencement of interest on the new amount to be determined upon the increase of the amount of compensation claimed in the full judgment lawsuit through "amendment". Among the many different opinions on this issue, there are those who argue that interest on the new amount of compensation should start from the date of application to the administration, which is mandatory before filing a lawsuit, as well as those who argue that it should start from the date of filing the first lawsuit petition, or from the date of submission of the petition containing the request for amendment (increase in amount) to the court, or from the date of notification of the petitions containing the request for amendment (increase in amount) to the defendant administration, or from the date of the court's ruling on this issue.

In this study; it is aimed to make an evaluation within the scope of the reason for the existence of the institution of amendment by comparing the different opinions on the date from which interest should be started on the new compensation amount requested after the amendment in the full judgment cases in the administrative judiciary within the scope of the principles of compensation liability of the administration. In this study, which aims to contribute to the fact that the administrative judiciary should clarify its preference on this issue in order to qualify as a valid right-seeking jurisdiction, a new opinion will be put forward by examining the examples of doctrine and judicial decisions.

Keywords: Full Remedy Action, Amendment, Restitution, Liability, Administrative Jurisdiction

CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK MEDENÎ KANUNU: DÜNDEN BUGÜNE NELERİ DEĞİŞTİRDİK?

Doç. Dr. Murat SARIKAYA

Türk-Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

ORCID ID: 0000-0002-6787-0460

sarikaya@tau.edu.tr

ÖZET

Bilindiği üzere, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin Batı ülkelerinin kanunlarını iktibas etme kararının bir sonucu olarak İsviçre'den alınan Türk Kanunu Medenîsi, yine İsviçre'den alınan Borçlar Kanunu ile birlikte 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte, henüz Kanun iktibas edilirken iki ülke arasındaki bazı yapısal ve sosyal farklılıklar sebebiyle küçük değişiklikler gerekli görüldüğü gibi, zaman içerisinde de değişen ihtiyaçlar karşısında Kanun'da yenilikler öngörülmüştür. Öte yandan ülkemizde, 1950'li yıllardan itibaren yeni bir Medeni Kanun hazırlama çalışmaları da sürmüştür. Bu çalışmalar neticesinde 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Medenî Kanunu'nun da esas itibarıyla İsviçre Medeni Kanunu'na istinat ettiği belirtilmelidir. Fakat Medeni Kanunumuzun ilk günden bugüne kadar geçirdiği süreç içerisinde mehz İsviçre Medeni Kanunu'ndan farklılaştığı çok önemli konular da ortaya çıkmıştır. Çalışmada, Kanun'un Kişiler Hukuku, Aile Hukuku, Miras Hukuku ve Eşya Hukuku kitaplarının düzenlendiği konular içerisinde mehz İsviçre hukukundan ayrılmış olduğumuz ve toplumsal yaşamımız bakımından da özel bir ağırlık taşıyan noktalar incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Medenî Kanunu, İsviçre Hukuku, Önemli Değişiklik Noktaları.

TURKISH CIVIL CODE ON THE 100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC: WHAT HAVE WE CHANGED UNTIL TODAY?

Assoc. Prof. Dr. Murat SARIKAYA

ABSTRACT

As is well known, on 4 October 1926, as a result of the decision of the newly founded Republic of Turkey to adopt the laws of Western countries, the Turkish Civil Code, adopted from Switzerland, came into force together with the Code of Obligations, which also originated from the same country. However, even at the time of its adoption, minor changes were deemed necessary due to some structural and social differences between the two countries, and it has been amended over time in response to changing needs. On the other hand, efforts to prepare a new Civil Code have also continued in Turkey since the 1950s. It should be noted that the new Turkish Civil Code, which entered into force on 1 January 2002 as a result of these studies, is also based on the Swiss Civil Code. Yet, in the course of the development of our Civil Code from its first day to the present day, very important points have emerged in which it differs from the Swiss Civil Code. The study examines points of divergence from Swiss law that are of particular importance to our social life.

Keywords: Turkish Civil Code, Swiss Law, Important Points of Divergence

İNSAN HAKLARI BELGELERİNİN NİTELİĞİ ÜZERİNE VİRGİNİA İNSAN HAKLARI BİLDİRİSİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Dr. Öğr. Üyesi Özgür AYDIN

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi

ORCID:0000-0002-9827-5015

ozguraydin@akdeniz.edu.tr

ÖZET

İnsan hakları belgelerinin savaş, salgın, doğal afet gibi toplumsal olayların yaşanmasına müteakip çözüm arayışlarının sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir. İnsanların tutum ve davranışlarından ya da insan dışında gelişen doğa olaylarından olduğuna bakılmaksızın meydana gelen felaketler, benzer durumlarda insan haklarının güvence altına alınmasını ve insanların korunmasını gaye edinerek birtakım kararlar almasını icbar etmiştir. Özellikle toplumsal hayatı yönetmek üzere göreve gelmiş olanların insan haklarına ilişkin tutumunda nasıl yol izlemesi gerektiğine işaret eden insan hakları belgeleri, toplumsal yaşamın insan hakları temelinde işlenmesini konu edinmektedir. Öte yandan; bu belgelerin hazırlanması sürecinde, sadece içinde yaşanan felaket değil tarihsel arka planında etkili olan birtakım gelişmeler de etkili olmaktadır. Virginia İnsan Hakları Bildirisi, hem içinde yaşanan toplumsal sorunların hem de tarihsel arka planında birikerek gelen birtakım düşünsel gelişmelerin etkili olduğu insan hakları belgelerinden birisidir. Kendinden önce hazırlanan hak ve özgürlük belgelerinde ele alınan bazı özel durumlardan ziyade yönetim biçiminin demokratikleşmesi, halk egemenliğinin belirgin şekilde ortaya konulması, devlet otoritesinin sınırlandırılması, bireysel ve toplu olarak kullanılacak haklara ilişkin betimlemeler ortaya konması bakımından modern insan hakları belgelerinin temeli ne örnek teşkil etmektedir. Bildiride, insan hakları belgelerinin niteliğine dair özellikler genel olarak betimlendikten sonra Virginia İnsan Hakları Bildirisi'nin tarihsel olarak kendinden önceki belgelerden ayrılan yönleri ve kendinden sonraki insan hakları belgelerine katkısı değerlendirilmektedir. Toplam 16(on altı) maddeden oluşan Virginia İnsan Hakları Bildirisi'nin içinde yaşanan toplumsal olaylar ile ilişkisi, insan haklarına ilişkin İngiliz belgelerinden ayrılan yönü, ABD Bağımsızlık Bildirisi'ne ve Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ne etkileri irdelenmektedir.

AN ANALYSIS ON THE NATURE OF HUMAN RIGHTS INSTRUMENTS THROUGH THE VIRGINIA DECLARATION OF HUMAN RIGHTS

Assist. Prof. Dr. Özgür AYDIN

ABSTRACT

It is seen that human rights documents emerged as a result of the search for solutions following the occurrence of social events such as war, epidemics and natural disasters. Disasters that occur regardless of whether they are caused by human attitudes and behaviours or by natural events that occur outside of human beings have forced some decisions to be taken with the aim of securing human rights and protecting people in similar situations. In particular, human rights documents, which point out how those who have taken office to manage social life should act in relation to human rights, are about the functioning of social life on the basis of human rights. On the other hand, in the process of drafting these documents, not only the current catastrophe but also certain developments in the historical background are influential. The Virginia Declaration of Human Rights is one of the human rights documents in which both the social problems experienced and some intellectual developments accumulated in its historical background are effective. The Virginia Declaration of Human Rights is one of the human rights documents in which both the social problems experienced and some intellectual developments accumulated in the historical background are effective. It is an example of the basis of modern human rights documents in terms of the democratisation of the form of government, the manifestation of popular sovereignty, the limitation of state authority, and the descriptions of the rights that can be exercised individually and collectively, rather than some special situations addressed in the rights and freedom documents prepared before it. In the declaration, after describing the characteristics of human rights documents in general, the aspects of the Virginia Declaration of Human Rights that differ historically from previous documents and its contribution to subsequent human rights documents are evaluated. The relationship of the Virginia Declaration of Human Rights, which consists of a total of 16 (sixteen) articles, with the social events in which it was lived, its differences from the British documents on human rights, its effects on the US Declaration of Independence and the French Declaration of the Rights of Man and Citizen are analysed.

İDARENİN DAVA AÇMA HAKKINI KÖTÜYE KULLANMASI

Doç. Dr. Hüseyin Melih ÇAKIR

Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-3164-3407

melih.cakir@marmara.edu.tr

ÖZET

Kamu tüzel kişileri, merkezi idarenin veya başka bir kamu tüzel kişisinin işlemlerine karşı idari yargıda iptal davası açabilmektedir. Ancak bunun için, idari işlemin, dava açmak isteyen kamu tüzel kişisinin kişisel, güncel ve meşru menfaatini ihlal edici nitelikte bulunması gerekmektedir. Bu anlamda özel hukuk kişileri ile kamu tüzel kişileri arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak özel hukuk kişilerinden farklı olarak, bazı hallerde, kamu tüzel kişilerinin sahip oldukları kamusal yetkileri kullanmak suretiyle dava yoluyla elde edebilecekleri sonuçlara ulaşabilme imkanı bulunmaktadır. Kamu tüzel kişilerinin, mevzuatta öngörülen bu yola başvurmaksızın, kamusal usulleri ihmal ederek, doğrudan dava yoluna gitmesi hukuk düzenince korunmamaktadır. Gerçekten de, birden fazla idarenin katılımıyla gerçekleştirilen idari işlemlerin tesisi sırasında, idarenin görev alanına giren bir konuda işlem tesis etmekten kaçınması ve bu kaçınmanın idari işlemi hukuka aykırı hale getirdiği gerekçesiyle dava yoluna gitmesi hukuken kabul edilemeyecektir. Bu husus, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 2/2'inci maddesinde yer alan, “(b)ir hakkın açığa kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz” hükmüyle paralellik arz etmektedir. Bilindiği üzere, bir hakkın, hak sahibine meşru bir menfaat sağlamak için değil de sırf başkasını zarara sokmak, onu güç duruma düşürmek üzere kullanılması; şekle tabi bir hukuki işlemin gerekli şekle uyulmadan yapılmasına kasten sebep olan tarafın, daha sonra hukuki işlemin şekil yönünden geçersiz olduğunu ileri sürmesi hakkın kötüye kullanılmasına örnek olarak gösterilmektedir. Özel hukukta “hakkın kötüye kullanılması” olarak ifade edilen bu davranışların idarece sergilenmesi halinde ise, “meşru menfaat” yokluğundan, davanın ehliyet yönünden reddi gerekecektir. Bir idarenin, kendisine kanunla verilen görevi yerine getirmeksizin, başka bir idarenin işlemine karşı dava açması; Kanun'un öngördüğü usulü işletmeyerek daha sonra hukuki işlemin şekil yönünden geçersiz olduğunu ileri sürmesi, dava açma hakkının kötüye kullanılması anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda, davacı idarenin “meşru menfaat”inin varlığından bahsedilemeyecektir.

Anahtar Kelimeler: Dava açma hakkı, Hakkın kötüye kullanılması, Meşru menfaat

ABUSE OF THE ADMINISTRATIVE RIGHT TO LITIGATE

Assoc. Prof. Dr. Hüseyin Melih ÇAKIR

ABSTRACT

Public legal entities have the right to bring an administrative lawsuit for annulment against actions of the central administration or another public legal entity. However, for this purpose, the administrative action must have violated the personal, actual, and legitimate interest of the public legal entity wishing to bring a lawsuit. In this sense, there is no difference between private legal entities and public legal entities. However, unlike private legal entities, in some cases, public legal entities have the possibility to achieve the results of successful legal action by instead using their public powers. It is not legally protected for public legal entities to go to court directly without resorting to these administrative procedures provided in legislation. Indeed, it will not be legally acceptable for an administrative entity to refrain from taking an administrative action in a matter falling within its jurisdiction during administrative action carried out with the participation of more than one administrative entity, and to go to court on the grounds that this avoidance renders the administrative action illegal. This is parallel to Article 2/2(b) of the Turkish Civil Code No. 4721, which states that "the legal system does not protect the clear abuse of a right." As is known, the use of a right not to provide a legitimate benefit to the right holder but to harm others, to put them in a difficult situation; or the formal objections of a party that intentionally caused the formal irregularities in a formal legal action are examples of abuse of right. When such behavior, known as "abuse of the right" in private law, are displayed by the administration, the absence of legal standing in face of no "legitimate interest" will require the rejection of their lawsuit. If an administration files a lawsuit against the action of another administration without fulfilling its statutory duty and later claims that the legal act is formally invalid in negligence of the prescribed procedure, it constitutes an abuse of the right to litigate. In such a case, the existence of a "legitimate interest" of the plaintiff administration cannot be claimed.

Keywords: Right of litigation, Abuse of right, Legitimate interest

İDARİ BAŞVURULARA ELEKTRONİK ORTAMDA YAPILMA ZORUNLULUĞU GETİRİLMESİ

Araş. Gör. Melike Sevim AYNURAL

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Hukuk Fakültesi

ORCID: 0000-0001-6392-9464

melikesevimkoksal@gmail.com

ÖZET

Kişilerin menfaatleri bulunan ve idari işlev kapsamına giren konularda idareye başvurusu idari başvuru olarak ifade edilmekte ve idari başvurular dilekçe ile yapılmaktadır. Dilekçe hakkı, Anayasanın 74. maddesi ve Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ile düzenlenmiş olup hak arama özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır.

Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanuna göre dilekçede bulunması zorunlu unsurlardan biri imza olarak belirlenmiş ve imza bulunmayan dilekçelerin incelenmeyeceği düzenlenmiştir. Ancak günümüzde başvuruların üzerinde elle atılan veya elektronik imza bulunmamasına rağmen elektronik ortamda yapılan birçok idari başvurunun kabul edildiği görülmektedir. Kanaatimizce bu durum Kanuna aykırı olup bu konuda kanunda ayrıca düzenleme yapılması gerekmektedir.

Elektronik ortamda başvurunun bir imkan olarak sunulmasının yanında zorunlu olarak düzenlenmesi de gündeme gelebilir. Bu zorunluluklardan ilki bireye elektronik ortamda başvuru imkanı getirmesinin idareye bir yükümlülük olarak yüklenmesidir. Bu yükümlülüğün kamu hizmetlerinin temel ilkelerinden olan uyarılma ilkesi ve idarenin görevlerini mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirmesi hükmüyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

İkinci olarak idari başvuru yapabilmek için bireylere başka bir seçenek sunulmayarak, başvurunun elektronik ortamda yapılması zorunlu hale getirilebilir. İdareler tarafından böyle bir düzenlemenin yapılabileceği kanunda açıkça düzenlenmeden ve herkes için idari başvuruya erişilebilirlik sağlanmadan elektronik idari başvurunun zorunlu tutulması durumunda, dilekçe hakkının ve hak arama hürriyetinin hukuka aykırı şekilde sınırlandırılması söz konusu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İdari başvuru, Elektronik imza, Hak arama hürriyeti, Elektronik başvuru

MANDATORY SUBMISSION OF ADMINISTRATIVE RECOURSE IN ELECTRONIC ENVIRONMENT

Res Assist. Melike Sevim AYNURAL

ABSTRACT

The right to apply to the administration, which is called "administrative recourse," is to apply to the administration on issues of interest to individuals that fall within the scope of administrative duties. Administrative recourse is made by petition. The right to petition is regulated by Article 74 of the Constitution and the Law on the Use of the Right to Petition and constitutes an integral part of the right to seek justice.

According to the Law on the Exercise of the Right to Petition, one of the mandatory elements in the petition has been determined as a signature, and it has been regulated that petitions without a signature will not be examined. However, it is observed that many administrative applications made in electronic form nowadays are accepted even though there is no handwriting or electronic signature in the applications. In our opinion, this situation is illegal, and a separate regulation is required on this matter.

In addition to being offered as an opportunity in electronic form, the obligation to make applications electronically can also be regulated. The first of these obligations is that it is an obligation on the administration to provide the individual with the opportunity to apply electronically. This obligation needs to be evaluated together with the principle of adaptation, which is one of the basic principles of public services, and the provision that the administration fulfills its duties to the extent of the sufficiency of its financial resources.

Secondly, individuals may not be offered another option for making administrative applications, and making electronic applications may be made mandatory. Without a clear regulation in the law and ensuring the accessibility of administrative applications for everyone, if electronic administrative applications are made mandatory by administrations, the right to petition and the right to seek justice will be unlawfully restricted.

Keywords: Administrative recourse, Electronik signature, The right to seek justice, Electronic application

TOPLA DAĞIT KARTELİ UYGULAMASI BAĞLAMINDA REKABET KURULUNUN HIZLI TÜKETİM MALLARI KARARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araş. Gör. Muhammed İsmail ÇEKİÇ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0009-0006-9216-0061

miscekic@hotmail.com

ÖZET

Rekabet Kurulu, 2020 yılında temizlik sektörüne ilişkin çoğunluğu zincir marketlerden oluşan teşebbüslere yönelik yürüttüğü soruşturma kapsamında hızlı tüketim sektöründe de ihlal oluşturabilecek bulgular elde etmiştir. Bu doğrultuda, aralarında bazı zincir marketlerin ve sektörde faaliyet gösteren birçok şirketin bulunduğu toplam 20 teşebbüse karşı 26.04.2021 tarihinde soruşturma başlatmış ve bunlardan 13 teşebbüse 15.12.2022 tarihli kararı ile farklı tutarlarda idari para cezası uygulamıştır. Bu bildiriye, topla-dağıt karteli oluşumuna ilişkin kriterler ve üreticiler de dahil olmak üzere tedarikçi-perakendeci ilişkisi bulunan teşebbüsler açısından ihlale sebebiyet veren davranışlara değinilmiştir.

Topla-dağıt karteli, bilgi akışının bir merkezden birbiriyle rakip şirketlere aktarılması yoluyla oluşturulur. Tipik olarak tedarikçi, perakendeci ya da üçüncü bir kişinin merkez olarak kullanılması ve onun aracılığıyla rekabeti ihlal edici davranışlara imkan tanınması söz konusudur.

Topla-dağıt kartelinde en temel hukuki tartışma kartel oluşumunun ispatı konusundadır. İdari para cezalarının hukuka uygunluk denetiminde ceza hukukunun ilkeleri uygulanagelmekte ise de kartel oluşumunda yargı içtihatları ispat yükünü hafifletmektedir. Bu bağlamda ispat açısından ilgili pazarın bozulmuş olması ve farklı teşebbüs kayıtlarında geçse de makul bir zincir ile ilgili teşebbüsün rekabeti bozucu fiillere iştirak ettiğinin gösterilmesi genel olarak yeterli kabul edilmektedir.

Son olarak, topla-dağıt karteli açısından mevzuattaki tek düzenlemenin Yatay İşbirliği Anlaşmaları Hakkında Kılavuzun 44. Paragrafında rakipler arasında bilgi değişiminin fiyat veya miktar tespiti amacını taşıyan bir anlaşma niteliği taşıdığında kartel olarak kabul edileceği hükmü olduğundan bahsedilmiştir. Topla-dağıt karteli gibi Avrupa Birliği uygulamasında yerleşik hale gelmiş ve son dönemde Türk rekabet uygulamasında da örneği artan bu duruma ilişkin düzenlemelerin 4054 sayılı Kanun'a aktarılması rekabetin korunması adına özellikle kanunilik ilkesinin hukuki belirlilik unsuru bakımından önemli bir güvence oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rekabet, rekabet ihlali, topla-dağıt karteli, hızlı tüketim malları, ispat standardı.

EVALUATION OF THE COMPETITION BOARD'S FAST-MOVING CONSUMER GOODS DECISION IN THE CONTEXT OF HUB-AND-SPOKE CARTEL INVESTIGATIONS

Res. Assist. Muhammed İsmail ÇEKİÇ

ABSTRACT

The Competition Board, within the framework of its investigation targeting enterprises, primarily consisting of chain retailers, in the cleaning sector in 2020, has obtained findings that could also constitute violations in the fast-moving consumer goods sector. In this regard, on April 26, 2021, the Competition Board initiated an investigation against a total of 20 enterprises, including some chain retailers and many companies operating in the sector, and imposed administrative fines of varying amounts on 13 of them with its decision dated December 15, 2022. This report discusses the criteria related to the formation of the hub-and-spoke cartel and the behaviors that led to the violation, particularly in terms of enterprises with a supplier-retailer relationship, including producers.

The hub-and-spoke cartel is established through the transfer of information from a central source to competing companies. Typically, the use of a supplier, retailer, or a third party as the central source and allowing for behaviors that violate competition through this central source are at issue.

The most fundamental legal debate in the hub-and-spoke cartel is about proving the formation of a cartel. Although the principles of criminal law are applied in the review of the legality of administrative fines, judicial precedents in cartel formation lighten the burden of proof. In this context, it is generally considered sufficient to demonstrate that the market in question is distorted in terms of proof and that the enterprise involved in a reasonable chain, even if recorded in different enterprise records, participated in competition-distorting acts.

Finally, in terms of the hub-and-spoke cartel, it is mentioned that the only regulation in the legislation is in Paragraph 44 of the Guideline on Horizontal Cooperation Agreements, which states that an agreement between competitors involving the exchange of information with the aim of price or quantity determination will be considered as a cartel. Such regulations, which have become established in the European Union practice, and have seen an increase in Turkish competition practice in recent times, being incorporated into Law No. 4054 will create an important assurance, especially in terms of the legal certainty aspect of the legality principle, for the protection of competition.

Keywords: Competition, Competition violation, Hub-and-spoke cartel, Fast-moving consumer goods, Proof standard

B2C E-TİCARET İLİŞKİLERİNDE TÜKETİCİNİN CAYMA HAKKI HUSUSUNDA BİLGİLENDİRİLMESİ

Araş. Gör. Murat UÇAK

Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-8659-568X

murat.ucak@medeniyet.edu.tr

ÖZET

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, sözleşme ilişkilerinin geleneksel yapısını değiştirerek söz konusu ilişkilerin elektronik ticaret ortamına kaymasına sebep olmuştur. Artık birçok işletme faaliyetlerini e-ticaret ortamında gerçekleştirmektedir. İşletmelerin elektronik ticaret ortamında doğrudan son kullanıcı olan tüketiciler ile ilişki içerisine girdikleri e-ticaret faaliyetleri “*Business to Consumer (B2C)*” e-ticaret ilişkisi olarak nitelendirilmektedir. B2C e-ticaret ilişkilerinde kurulan elektronik sözleşmeler çoğu zaman mesafeli sözleşme niteliğindedir. Bu çerçevede tüketici mevzuatında yer alan mesafeli sözleşmelere ilişkin hükümler B2C e-ticaret ilişkilerinde de uygulanmalıdır. Tüketici mevzuatında mesafeli sözleşmelerde tüketiciye cayma hakkı tanınmasının yanı sıra satıcı/sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcıya tüketicinin cayma hakkına sahip olduğu hususunda tüketiciyi bilgilendirme yükümlülüğü de getirilmiştir.

Bu kapsamda çalışmamızda tüketiciye yapılacak ön bilgilendirme yükümlülüğünde kural olarak hizmet sağlayıcının sorumlu olduğu, aracı hizmet sağlayıcı aracılığı ile sözleşme kurulması halinde her iki aktörün de müteselsilen sorumlu olacağı, ancak veri girişinin sadece aracı hizmet sağlayıcı tarafından gerçekleştirildiği hallerde aracı hizmet sağlayıcının ön bilgilendirmeden sorumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Ön bilgilendirmenin yapıldığının ispat yükünün hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcıya ait olduğu, gereği gibi ön bilgilendirme yapılmaması halinde tüketicinin cayma süresine bağlı olmayacağı açıklanmıştır. Son olarak gereği gibi ön bilgilendirme yapılmamasına rağmen tüketicinin cayma hakkı hususunda bilgi sahibi olması halinde cayma süresi olan on dört gün geçtikten sonra yine de cayma hakkını kullanabilip kullanamayacağı tartışılmıştır. Bu durumun hakkın kötüye kullanılması teşkil etmeyeceği, kanunda düzenlenen bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirmeyen hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcının bu durumun hukuki sonuçlarına katlanması gerekeceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: E-ticaret, Elektronik sözleşme, Mesafeli sözleşme, Tüketici, Cayma hakkı

INFORMING THE CONSUMER ABOUT THE RIGHT OF WITHDRAWAL IN B2C E-COMMERCE RELATIONSHIPS

Res. Assist. Murat UÇAK

ABSTRACT

In today's world, the development of information and communication technologies has led to a shift of contractual relationships into the electronic commerce environment, thereby changing the traditional structure of these relationships. Many businesses now conduct their activities in the e-commerce environment. The e-commerce activities where businesses engage directly with end-users, who are consumers, are referred to as "Business to Consumer (B2C)" e-commerce relationships. Electronic contracts established in B2C e-commerce relationships are often considered distance contracts. Within this framework, the provisions of distance contracts in consumer legislation should also be applied in B2C e-commerce relationships. Consumer legislation not only grants the right of withdrawal to consumers in distance contracts but also imposes an obligation on the seller/provider and intermediary service provider to inform the consumer of their right to withdrawal.

In this context, our study concludes that, as a general rule, the service provider is responsible for the obligation to provide preliminary information to the consumer. In cases where a contract is established through an intermediary service provider, both actors will be jointly responsible. However, in cases where data entry is solely carried out by the intermediary service provider, the obligation of preliminary information falls on the intermediary service provider. It is explained that the burden of proof for the provision of preliminary information rests with the service provider and the intermediary service provider. It is also noted that if proper preliminary information is not provided, the consumer will not be bound by the withdrawal period. Finally, it is discussed whether the consumer can still exercise their right of withdrawal after fourteen days have passed, even if proper preliminary information was not provided while the consumer knows about the right of withdrawal. It is concluded that this situation does not constitute an abuse of rights, and the legal consequences of non-compliance with the information obligation as regulated by law will be borne by the service provider and the intermediary service provider.

Keywords: E-commerce, Electronic contract, Distance contract, Consumer, Right of withdrawal

İMAR PLANI DEĞİŞİKLİKLERİNDE DEĞER ARTIŞ PAYI UYGULAMASI

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed GÖÇGÜN

Ankara Medipol Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

Ankara, Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-3918-759X

muhammed.gocgun@ankamedipol.edu.tr

ÖZET

3194 sayılı İmar Kanunu'nda 2020 yılında yapılan değişikliklerle; imar planı değişiklikleri sonucunda değerinde artış meydana gelen arsanın artan değeri tutarındaki meblağın taşınmaz maliklerinden değer artış payı olarak alınarak kamuya aktarılması öngörülmüştür. Buna göre, değer artış payı alınabilmesi için imar planı değişikliğinin taşınmaz maliklerinin tamamının talebi üzerine ve ada bazında gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Hukuken vergi benzeri mali yükümlülük olarak nitelendirilebilecek olan değer artış payının ödenmesi, Kanun'da yapı ruhsatı düzenlenmesi için bir zorunluluk olarak kabul edildiği için taşınmaz malikleri bakımından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Diğer yandan imar planı değişikliği sonucu taşınmazın artan değerinin tamamının kamuya aktarılması, taşınmaz maliklerinin mülkiyet haklarına ölçülülük ilkesine aykırı şekilde bir müdahale anlamını taşır. Nitekim Anayasa Mahkemesi, bu gerekçeyle Kanun'daki artan değerinin tamamının ödenmesine ilişkin ibareyi iptal etmiş ve kararın, kanun koyucunun gerekli düzenlemeyi yapması için, dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine hükmetmiştir.

Değer artış payına ilişkin düzenlemeler İmar Kanunu'nun ek 8. maddesinin yanı sıra "İmar Planı Değişikliğine Dair Değer Artış Payı Hakkında Yönetmelik"te de yer almıştır. Bu kapsamda Yönetmelik'te; değer artış payının belirlenmesi, kesinleşmesi ve dağıtımının yanı sıra değer artış payının alınmayacağı alanlar gibi detaylı konular düzenlenmiştir. Bu detaylı düzenlemeler sonucunda değer artış payı uygulamasının hayata geçirilmesi bakımından birtakım tereddütler giderilmişse de uygulamaya ilişkin bazı hususların hukuken ele alınması gerekliliği doğmuştur.

Değer artış payı alınması, İmar Kanunu'nun 18. maddesi uyarınca alınan düzenleme ortaklık payını hatırlatsa da iki uygulama arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bununla birlikte gerek değer artış payı gerekse düzenleme ortaklık payı alınmasındaki amaç; idari tasarruflar sonucu ekonomik açıdan taşınmaz malikleri lehine bozulan dengenin kamu yararı doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalarla yeniden kurulması yoluyla hakkaniyetin sağlanmasıdır.

Anahtar Kelimeler: İmar planı, Kamu yararı, Mülkiyet hakkı, Ölçülülük, Değer artışı.

APPLICATION OF INCREMENTAL VALUE SHARE IN ZONING PLAN AMENDMENTS

Assist. Prof. Dr. Muhammed GÖÇGÜN

ABSTRACT

With the amendment made to the Zoning Law No. 3194 in 2020; it is envisaged that the amount in the amount of the increased value of the land whose value increases as a result of zoning plan changes will be received from the immovable owners as a incremental value share and transferred to the public. Accordingly, in order to receive a incremental value share, the zoning plan change must be made upon the request of all real estate owners and on a zoning block basis. The payment of the incremental value share, which can be legally described as a tax-like financial obligation, has important consequences for the owners of immovable property, as it is accepted as an obligation for the issuance of a building licence in the Law. On the other hand, transferring the entire increased value of the immovable to the public as a result of the zoning plan amendment means an intervention to the property rights of the immovable owners in violation of the principle of proportionality. As a matter of fact, the Constitutional Court cancelled the phrase in the Law regarding the payment of the entire increased value on this ground and decided that the decision would enter into force nine months later in order for the legislator to make the necessary arrangements.

In addition to the additional Article 8 of the Zoning Law, regulations on the incremental value share also included in the “Regulation on Incremental Value Share For Zoning Plan Amendments”. In this context, the Regulation regulates detailed issues such as the determination, finalisation and distribution of the incremental value share, as well as the areas where the incremental value share will not be received. As a result of these detailed regulations, some hesitations regarding the application of the incremental value share were resolved, but some issues regarding the application had to be addressed legally.

Although receiving incremental value share resembles the development readjustment share received pursuant to Article 18 of the Zoning Law, there are significant differences between the two applications. However, the purpose of receiving both the incremental value share and the development readjustment share is; It is to ensure equity by re-establishing the balance that has been disrupted economically in favor of real estate owners as a result of administrative regulations, through practices carried out for the public interest.

Keywords: Zoning plan, Public interest, Property right, Proportionality, Increase in value

SÖZLEŞMELİ ÖĞRETMEN İSTİHDAMINDA SÖZLÜ SINAV VE BU SINAVIN LİYAKAT İLKESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Cemil SOYLU

Gümüşhane Üniversitesi, İİBF
ORCID ID: 0000-0002-2130-4447
a.cemilsoylu@hotmail.com

ÖZET

İdareler, yükümlü oldukları faaliyetleri yerine getirebilmek için insan gücüne ihtiyaç duymaktadır. Kamu görevlisi/personeli olarak adlandırılan bu insan unsuru, kamu yönetimi ve idare hukukunun ortak konularından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu personel yönetimi ve hukukunun ana kaynaklarından birisi olan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, kamu hizmetleri görevlerine girme, görevde yükselme ile görevin sona erme süreçlerini liyakat ilkesine dayandırmaktadır. Liyakat ilkesi bir taraftan eğitim, bilgi, görgü ve tecrübe gibi konularda işe en uygun kişinin tarafsızca seçilmesini, diğer yandan etkin, sürdürülebilir ve verimli bir personel rejimi oluşturulmasını ifade etmektedir. Liyakat ilkesinin sağlanmasına yönelik olarak birtakım sistemler geliştirilmiştir. Bu sistemlerden birisi yarışma sınavlarıyla kamu görevine en uygun kişinin seçilmesidir. Bazı meslek mensupları yazılı sınavların yanı sıra sözlü sınavdan başarılı olma şartı ile kamu görevine girebilmektedir. Bu mesleklerden biri de kamuda istihdam edilen öğretmenlerdir. 2016 yılından günümüze kadar olan süreçte kamuda istihdam edilen öğretmenler sözleşmeli personel olarak göreve başlamaktadır. Sözleşmeli öğretmenlerin kamu hizmetine girmeden önce merkezi ve yazılı bir sınav olan KPSS (Kamu Personeli Seçme Sınavı)'dan belli bir puanı alması, sonrasında ise yapılacak olan sözlü sınavdan başarılı olması şartı aranmaktadır. Sözlü sınav bir başka deyişle mülakat yöntemi, liyakat ilkesine uygun olmadığı iddiasıyla eleştirilmektedir. Bu çalışmada, kamuda istihdam edilecek sözleşmeli öğretmen adaylarının yazılı sınavın yanı sıra sözlü sınav sonucuna göre hizmete alınması ve bu yöntemin liyakat ilkesi açısından değerlendirilmesine çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sözleşmeli öğretmen, Liyakat ilkesi, Sözlü sınav

**ASSESSING ORAL EXAM FOR EMPLOYMENT OF CONTRACTED TEACHERS AND
EVALUATING SUCH EXAM IN TERMS OF THE PRINCIPLE OF MERIT**

Assist. Prof. Dr. Ahmet Cemil SOYLU

ABSTRACT

Administrations require human resources to fulfill any actions they are obliged to take. Being referred to as public officials or civil servants, such human factor represents a shared focal point within the realms of public administration and administrative law. Civil Servants Act no. 657, a cornerstone of public personnel management and law, bases the recruitment, promotion, and termination for public service positions on the principle of merit. The principle of merit implies not only the impartial selection of the most qualified individual for a position based on their education, knowledge, skills, and experience, but also the establishment of an effective, sustainable, and efficient personnel regime. Numerous methodologies have been devised to uphold and safeguard the principle of merit. Within the spectrum of such methodologies, one notable system involves the rigorous selection of the most qualified candidate for public office through competitive exams. In addition to written exams, individuals belonging to specific professional categories may be accepted for public office only if they achieve success in oral exams. Among these vocations, the category of teachers engaged in public sector employment stands as a notable example. Since 2016, teachers employed in public sector have been commencing their tenure as contract employees. Contract teachers are mandated to achieve a specific score on the KPSS (Public Personnel Selection Examination), a centralized written exam, as a prerequisite for serving in the public sector, followed by a success in the subsequent oral exam. Such oral exam, also called interview method, is widely criticized on the grounds that it does not comply with the principle of merit. This study aims to assess the recruitment of prospective contract teachers for public sector employment on the basis of the successful result of not only an oral exam but also a written exam, and to evaluate such method in terms of the principle of merit.

Keywords: Contracted teachers, The principle of merit, Oral exam

İDARİ YARGILAMA USULÜNDE DURUŞMA ESNASINDA DELİL İBRAZİ HALİNDE SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİNİ TEMİN ETMEDE TUTANAK HAKKINDA DÜZENLEME YAPILMASININ GEREKLİLİĞİ

Araş. Gör. Muhammed Cihad ŞAYLAN

Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

ORCID ID: 0000-0003-2757-0321

cihad.saylan@marmara.edu.tr

ÖZET

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 21. maddesinde 'Sonradan İbraz Olunan Belgeler' düzenlenmiştir. Madde adil yargılanma hakkının bir unsuru olan silahların eşitliği ilkesi gözetilerek kabul edilen yeni delillerin karşı tarafa tebliğini hüküm altına almıştır. Vaktinde ibraz edilemeyen belgelerin duruşmada ibraz edilmesi halinde ise diğer taraf cevabını hemen verebileceğini beyan edebilecektir. Duruşmada cevap vermesi ya da cevap vermeye lüzum görmemesi halinde ise ayrıca delilin tebliğ edilmeyeceği belirtilmiştir. Maddenin duruşmaya ilişkin kısmında da silahların eşitliği ilkesinin gözetildiği söylenebilecektir. Fakat duruşmalara ilişkin 2577 sayılı Kanun'da yer alan diğer düzenlemeler birlikte incelendiğinde düzenlemenin sorunlar ihtiva ettiği ileri sürülebilecektir. Duruşma sırasında ibraz edilen belgelere ilişkin karşı taraf tebliğ yapılması talebinde bulunduğu halde bu talep yerine getirilmeden karar verilmesi durumu bir bozma sebebi teşkil edecektir. Bu durumun ispatı da ancak duruşma tutanağı ile sağlanabilecektir. Fakat idari yargıda duruşmalarda tutanak düzenlenmesini zorunlu tutan bir kanun hükmü yer almamaktadır. Duruşmalarda tutanak tutulmasına ilişkin Yönetmelik düzeyinde bir düzenleme olmakla birlikte sadece hakimlerin bu tutanağa imza atacağı belirtilmiş, tutanağın ne zaman ve kimlerin huzurunda düzenleneceği ise belirtilmemiştir. Bu sebeple silahların eşitliği ilkesinin teminine ilişkin 2577 sayılı Kanun'un 21. Madde düzenlemesinin tam manasıyla işler kılınabilmesi için duruşma tutanaklarının da yeterli detayı içerek şekilde kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Bu şekilde yargılama işlemlerinin gerektiği gibi yapıldığı kayıt altına alınmış olacak ve ihtilaf halinde ispat vasıtası olarak kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: İdari yargı, Delil ibrazı, Silahların eşitliği, Duruşma, Tutanak

**NECESSITY TO MAKE REGULATIONS ABOUT THE RECORD OF TRIAL TO
ENSURE THE PRINCIPLE OF EQUALITY OF ARMS IN CASE OF PRESENTATION OF
EVIDENCE DURING THE HEARING IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION**

Res. Assist. Muhammed Cihad ŞAYLAN

ABSTRACT

The 21st article of Law No. 2577 on Administrative Procedure Law addresses the issue of 'Documents Submitted Later.' This article outlines the requirement to notify the opposing party of any new evidence, with consideration for the principle of ensuring a fair trial through the equality of arms. If documents that couldn't be submitted in a timely manner are presented during the trial, the opposing party has the option to promptly indicate their intent to respond. Additionally, if the opposing party chooses not to respond or deems it unnecessary during the trial, the article specifies that the evidence won't be separately communicated. The principle of equality of arms is also evident in the section of the article related to the trial. Nevertheless, when we examine this regulation in conjunction with other provisions in Law No. 2577 related to trials, it becomes apparent that there may be issues with the regulation. If one party requests the opposing party's notification regarding the documents presented during the trial, and this request isn't honored before a decision is reached, it can be considered a valid reason for annulment. Verification of this situation can only be accomplished through the trial record. However, there is no legal mandate in administrative justice requiring the recording of trial proceedings. Although there exists a Regulation governing record-keeping during trials, it specifies that only judges will sign this record and doesn't provide details on when and in the presence of whom the record will be maintained. Consequently, for the comprehensive implementation of Article 21 of Law No. 2577, which aims to ensure the principle of the equality of arms, it's crucial to establish a comprehensive legal framework for the proper maintenance of trial records. This way, the proceedings will be adequately documented and can serve as a means of evidence in case of disputes.

Keywords: Administrartive juristiction, Submission of evidence, Equality of arms, Hearing, Record of trial

KAMU İHALE SÜRECİNDEN DOĞAN UYUŞMAZLIKLARDA İDARİ YARGI KARARININ FİİLİ İMKÂNSIZLIK NEDENİYLE UYGULANMAMASI HALİNDE YOKSUN KALINAN KÂRIN TAZMİNİ

Dr. Öğr. Üyesi Sinan SEÇKİN

İstanbul Medipol Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-9540-9682

sseckin@medipol.edu.tr

ÖZET

4734 sayılı Kamu İhale Kanuna tâbi olan idarelerin her türlü kaynaktan karşılanan mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin ihaleleri bu Kanunda yer alan usul ve esaslara göre yürütülmektedir. İhale sürecine ilişkin idari işlemlerin denetimi için şikayet ve itirazın şikayet yolları düzenlenmiş, Kamu İhale Kurulu kararlarına karşı da idari yargıda iptal davası açılabilmesi öngörülmüştür. Ancak Kamu İhale Kurulu kararının hukuka aykırı bulunarak mahkemece iptal edilmesi sonrasında Kamu İhale Kurulu tarafından verilen kararlara rağmen ihaleyi yapan idareler, bazı hallerde ihale konusu işin tamamlanmış olduğundan hareketle fiili imkânsızlık nedeniyle idari yargı kararının uygulan(a)mayacağına karar vermektedir. Bu halde ise ekonomik açıdan en avantajlı teklif sahibinin yükleniciden farklı bir istekli olmasına rağmen ihale konusu işin, ekonomik açıdan en avantajlı teklif sahibi olmayan yüklenici tarafından ifa edilmesi söz konusu olmaktadır. Bu durumda ise ekonomik açıdan en avantajlı teklif sahibi olmasına rağmen sözleşme imzalanamayan isteklinin zararının idarenin sorumluluğu esasları çerçevesinde ihaleyi yapan idare tarafından karşılanması gerekmektedir. Ancak Danıştay, bu tür uyuşmazlıklarda yoksun kalınan kârın, gerçekleşmiş ve kesin zarar niteliğinde olmadığından tazmininin mümkün olmadığına karar vermektedir. Anayasa Mahkemesi ise *Kaçmaz Danışmanlık Reklam Organizasyon Tekstil Otomotiv ve Turizm Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. kararında*, yargı kararının uygulanamaması neticesinde oluşan bütün zararların giderilmesi gerektiğine ve maddi zararların mal varlığındaki eksilme ile sınırlı tutulmasının ilgililerine aşırı bir külfet yüklediğine karar vermiştir. Bu çalışmada konuya ilişkin yargı içtihatları incelenecek ve kamu ihale sürecinden doğan uyuşmazlıklarda yargı kararının fiili imkânsızlık nedeniyle uygulanmaması halinde yoksun kalınan kârın tazmininin mümkün olup olmadığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Fiili imkânsızlık, İdarenin sorumluluğu, Kamu ihalesi, Yargı kararının uygulanmaması, Yoksun kalınan kâr.

İŞGÜCÜ PİYASALARINDA CENTİLMENLİK ANLAŞMALARINI VE TÜRK REKABET HUKUKUNDA GÜNCEL GELİŞMELER

Dr. Öğr. Üyesi Gökmen GÜNDOĞDU

Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF

İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-9175-6895

gokmen_gundogdu@yahoo.com

ÖZET

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m. 1 hükmüne göre bu kanunun amacı, özetle, “mal” ve “hizmet” piyasalarında rekabetin korunmasını sağlamaktır. Açıktır ki bu hüküm, “işgücü” piyasalarına yönelik herhangi bir açık düzenleme içermemektedir.

Bununla birlikte, çalışan ayartmama anlaşmaları, ücret ve çalışma koşullarının belirlenmesi anlaşmaları veya çalışanlara ilişkin rekabete duyarlı bilgi paylaşımı gibi eylemlerle, işgücü piyasalarında da rekabet ihlali pekâlâ mümkündür. Hatta bazı sektörlerde, teşebbüsler arasında bu tür “centilmenlik anlaşmaları”nın bulunduğu çalışanlar tarafından da uzun zamandır dile getirilmektedir.

01.04.2021 tarihinde Rekabet Kurulu, işgücü piyasalarındaki centilmenlik anlaşmalarına yönelik bir soruşturma başlatmış; 05.08.2021 tarihli ve 16.12.2021 tarihli kararlarıyla da soruşturmayı genişletmiştir. 02.08.2023 tarihinde Kurum’un internet sitesinde yapılan resmi duyuru ile de, 16 teşebbüsün birbirlerinin çalışanlarının istihdam edilmesini engellemeyi ve çalışan hareketliliğini kısıtlamayı konu alan çalışan ayartmama anlaşması yaptıklarını tespit ettiğini duyurmuştur.

Bu karar, Türk rekabet hukuku açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Zira Kurul’un işgücü piyasalarında centilmenlik anlaşmalarını konu alan soruşturmaları oldukça nadirdir. Bu kararı ile Kurul, RKHK m. 1’de açıkça sayılmasa bile işgücü piyasalarının da Kanun’un kapsamında olduğunu, aynı sektörde faaliyet göstermeyen teşebbüslerin işgücü piyasaları bağlamında rakip olabileceklerini ve RKHK m. 4 bağlamında kartel benzeri bir anlaşma yapabileceklerini kabul etmiştir. Bu karar üzerine Kurul’un işgücü piyasalarını daha yakın takibe alacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çalışmada, bu karardan hareketle, işgücü piyasalarındaki rekabet ihlallerine ilişkin Türk hukukundaki son gelişmeler incelenmiş ve olası etkilerine ilişkin değerlendirme ve öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Centilmenlik Anlaşmaları, Ücret Belirleme Anlaşmaları, Ayartmama Anlaşmaları, İşgücü Piyasalar, Rekabet Hukuku

GENTLEMEN'S AGREEMENTS IN THE LABOR MARKETS AND RECENT DEVELOPMENTS IN TURKISH COMPETITION LAW

Assist. Prof. Dr. Gökmen GÜNDOĞDU

ABSTRACT

Article 1 of Code No. 4054 on the Protection of Competition (the Code) provides that the Code's primary purpose is to ensure the protection of competition in markets for "goods" and "services". However, this article does not contain clear regulations concerning "labor markets." This lacuna has not prevented increasing prevalence of competition law violations in labor markets, often involving no-poaching agreements, wage and working conditions-fixing agreements, or the sharing of competitively sensitive information among competitors. Additionally, employees in certain markets have long complained about the existence of gentlemen's agreements between businesses.

The Turkish Competition Board (the Board) initiated an investigation into these gentlemen's agreements. This investigation began with the Board's decision dated 01.04.2021, expanded further with decisions dated 05.08.2021 and 16.12.2021. As a result of these investigations, the Board made an official announcement on its website on 02.08.2023, declaring that sixteen entities had engaged in gentlemen's agreements to prevent the employment of each other's employees and restrict employee mobility.

This Board decision is a landmark development in Turkish competition law, as there have been only a few cases in which the Board has examined no-poaching agreements in labor markets. With this decision, the Board reaffirmed that labor markets fall under the scope of the Code, despite the absence of a specific mention in Article 1. It can also be inferred from this decision that businesses operating in different markets can become competitors and potentially violate Article 4 of the Code by creating a quasi-cartel in terms of labor markets. Following this decision, it is expected that the Turkish Competition Authority will intensify its scrutiny of labor markets.

In this study, we analyze recent developments regarding gentlemen's agreements in labor markets within the context of Turkish competition law and consider the potential effects of the Board's decision.

Keywords: Gentlemen's Agreements, Wage-Fixing Agreements, No-Poaching Agreements, Labor Markets, Competition Law

**İSVİÇRE MEDENİ KANUNU'NUN MİRAS HUKUKU HÜKÜMLERİNDE 1.1.2023
TARİHİNDE YÜRÜRLÜĞE GİREN DEĞİŞİKLİKLER İŞİĞİNDA TÜRK HUKUKU'NDA
SAKLI PAYLI MİRASÇILAR VE SAKLI PAY ORANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

Dr. Öğr. Üyesi Nuri Aziz MİDYAT
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Medeni Hukuk Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0001-5407-4652
nmidyat@istanbul.edu.tr

ÖZET

İsviçre Medeni Kanunu'nun miras hukukuna ilişkin hükümlerinde birtakım değişiklikler öngören kanun teklifi 18.12.2020 tarihinde parlamentoda kabul edilmiş ve 1.1.2023 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Yeni kanun ile değişikliğe uğrayan hükümler arasında saklı paylı mirasçılar ve bunların saklı pay oranlarına ilişkin düzenlemeler de yer almaktadır. Bu çerçevede mirasbırakanın ana babası saklı paylı mirasçı olmaktan çıkartılmış ve tüm saklı paylı mirasçıların saklı payı, miras paylarının yarısı olarak düzenlenmiştir. Bu değişiklikle İsviçre Hukuku mirasbırakanın tasarruf özgürlüğünü genişletmeye yönelik genel eğilimini sürdürmüş olmaktadır.

Mirasbırakanın tasarruf özgürlüğü bakımından İsviçre-Türk hukuklarında temel olarak karma sistem benimsenmiştir. Buna göre birtakım mirasçılar saklı paylı mirasçı olarak belirlenerek bunların belli orandaki miras payları korunmuş, buna karşılık bu kısım dışında mirasbırakanın dilediği şekilde tasarruf edebileceği düzenlenmiştir. Böylece saklı paylı mirasçılarla mirasbırakanın tasarruf özgürlüğü arasında bir denge gözetilmeye çalışılmıştır. Ancak zaman içerisinde sosyal ve ekonomik hayat içerisinde ortaya çıkan gelişmeler, aile ilişkilerinin zayıflaması ve kişilerin malvarlığı değerleri üzerinde dilediği şekilde tasarruf etme arzusu gibi sebeplerle tasarruf özgürlüğünün genişletilmesi yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bu eğilimin bir sonucu olarak İsviçre Hukuku'nda 1988 yılında yürürlüğe giren bir değişiklik mirasbırakanın kardeşleri saklı paylı mirasçı olmaktan çıkartılmıştır. Aynı yönde bir değişiklik Türk Hukuku'nda da 10.5.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Öte yandan belirtmek gerekir ki Türk Hukuku'nda miras bırakanın tasarruf özgürlüğünün genişletilmesi yönündeki düzenlemeler bununla sınırlı değildir. Yeni Medeni Kanun'da altsoy, eş ve anne babanın saklı paylarının azaltılmış olması da mirasbırakanın tasarruf özgürlüğünü genişleten bir başka gelişme olmuştur. Görüldüğü üzere İsviçre Hukuku'nda olduğu gibi Türk Hukuku'nda da genel eğilim mirasbırakanın tasarruf özgürlüğünün genişletilmesi yönündedir.

Kaynak kanun olan İsviçre Medeni Kanunu'nda saklı paya ilişkin olarak yakın zamanda yapılan değişiklikler bunların Türk Hukuku bakımından da incelenmesini ve bizim hukukumuz bakımından da uygulanabilirliğinin tartışılmasını gerekli kılar. Zira yukarıda da belirtildiği üzere Türk Hukuku'nda da genel eğilim mehz kanuna uygun olarak tasarruf özgürlüğünün genişletilmesi yönündedir. Bu bakımdan tebliğimizde öncelikle İsviçre Hukuku'ndaki bu değişiklikler açıklanacak ardından da Türk Hukuku'na olası yansımaları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Saklı Pay, Miras Payı, İsviçre Medeni Kanun'u, Miras Hukuku, Tasarruf Özgürlüğü

HUKUK VE DİSİPLİNLERARASILIK

Dr. Öğr. Üyesi GÜNEŞ ÇAP

Türk-Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-8374-857X

gunes.cap@tau.edu.tr

ÖZET

Disiplinlerarasılık talebi modern bilim kadar eskidir. Söz konusu talep, antik çağlardan beri tekrar tekrar tartışılan bilimlerin birliği şeklindeki felsefi anlayışla, evrensel ve genel bir bilimsel söylem ve bilginin anlaşılabilirliği umudunu paylaşmaktadır.

Günümüzde disiplinlerarası çalışmalara yönelik azımsanamayan bir ilgi mevcuttur. Özellikle bilimin popülerleşmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması disiplinlerarası eğilimleri olumlu yönde etkilemiştir. Bu dönüşümün, hukuk alanında da daha fazla disiplinlerarasılığa ya da en azından disiplinlerarası çalışmalara daha hazırlıklı olmaya doğru bir yönelimi beraberinde getireceği söylenebilir.

Disiplinlerarası işbirliğinin önündeki engeller ise çoğunlukla farklı disiplinler yöntemlerinden ve ilgilere kaynaklanmaktadır. Bilgi nesnesi ve araştırma yöntemi, disiplinler arasında farklılıklar gösterebilir. Bazen yöntem, bir disiplini disiplin yapan şey olarak karşımıza çıkabilir. Bu nedenle, disiplinlerarasılığın disiplinellik düşüncesinden bağımsız olmadığını iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Hukukun disiplinlerarasılığını analiz etmek hem hukukun disiplinellik hem de hukukun disiplinlerarasılık tartışmasından ayrı düşünülemez. Disiplinlerarasılığa dair araştırmaların genel bulgularının hukuka uyarlanabilir olup olmadığı ise hukukun terminolojisi, organizasyonları, uygulamaları, yöntemleri ve diğer yapıları dikkate alındığında başlı başına yanıtlanmayı bekleyen bir soru olarak karşımıza çıkar.

Bilim teorisi ve bilim sosyoloji gibi sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında disiplinlerarası çalışmalara gösterilen teorik ilgiye hukuk dünyasında benzer oranda rastlanmamaktadır. Hal böyle olunca, hukukta disiplinlerarası çalışmalara daha çok yer verilmesi gerektiğine ilişkin istekler hukuk disiplininin kendine özgü karakterini, diğer disiplinlerle olan ilişkilerini ve hukukun disiplinlerarası çalışmaların konusu yapılabileceğini sorunsallaştıran ve kavramlaştıran teorik çalışmaların literatürdeki azlığı sebebiyle bir temenniden öteye geçememektedir.

Söz konusu bu çalışma, hukukun disiplinlerarasılığının mümkün olup olmadığı sorusuna odaklanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle disiplinlerarasılık dendiğinde ne anlaşılması gerektiği kavramsal bir çerçeve olarak ortaya konacak; devamında hukukun disiplinlerarasılığı tartışılacaktır. Bu bağlamda hukukta disiplinlerarasılığın sınırlarına, hukukun disiplinlerarasılığının gerekçelendirilmesine ve hukuktan örneklerle disiplinlerarası araştırma türlerine yer verilecektir. Son olarak, hukukun hangi koşullar altında disiplinlerarası çalışmaların konusu yapılabileceği soruna bir yanıt bulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Disiplinlerarasılık, Disiplin, Disiplinlerötesilik, Hukuk bilimi, Metodoloji

LAW AND INTERDISCIPLINARITY

Assist. Prof. Dr. iur. Güneş ÇAP

ABSTRACT

The demand for interdisciplinarity is as old as modern science. It shares with the philosophical notion of the unity of the sciences, which has been repeatedly discussed since antiquity, the hope for a universal and general scientific discourse and the intelligibility of knowledge.

Today, there is a considerable interest in interdisciplinary studies. Especially the popularisation of science and the widespread use of mass media have positively affected interdisciplinary tendencies. It can be said that this transformation will bring about a tendency towards more interdisciplinarity in the field of law, or at least towards being more prepared for interdisciplinary studies.

The obstacles to interdisciplinary collaboration mostly stem from different disciplinary methods and interests. The object of knowledge and the research method may differ between disciplines. Sometimes the method may construct a discipline. Therefore, it would not be wrong to claim that interdisciplinarity is not independent from the idea of disciplinarity.

Analysing the interdisciplinarity of law cannot be separated from the discussion of both disciplinarity of law and interdisciplinarity of law. Whether the general findings of research on interdisciplinarity are adaptable to law is a question that awaits an answer in itself when the terminology, organisations, practices, methods and other structures of law are taken into consideration.

The theoretical interest in interdisciplinary studies in various fields of social sciences, such as the theory of science and sociology of science, cannot be found at a similar rate in the legal world. As such, requests for more interdisciplinary studies in law cannot be more than a wish due to the scarcity of theoretical studies that problematise and conceptualise the unique character of the discipline of law, its relations with other disciplines and whether law can be made the subject of interdisciplinary studies.

This study focuses on the question of whether the interdisciplinarity of law is possible or not. In this context, firstly, what should be understood when interdisciplinarity is mentioned will be put forward as a conceptual framework; then the interdisciplinarity of law will be questioned. In this context, the limits of interdisciplinarity in law, the justification of the interdisciplinarity of law and the types of interdisciplinary research with examples from law will be discussed. Finally, an attempt will be made to find an answer to the question under which conditions law can be the subject of interdisciplinary studies.

Keywords: Interdisciplinarity, Discipline, Transdisciplinarity, Science of law, Methodology

TEDARİK ZİNCİRİ ÇEVİKLİĞİ VE TEDARİK ZİNCİRİ DAYANIKLILIĞININ FİRMA PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Öğr. Gör. Dr. Esra Nur GÖKHAN

Beykoz Üniversitesi

İstanbul, Türkiye

esranurgokhan@beykoz.edu.tr

ÖZET

Günümüzün artan rekabet koşulları her geçen gün daha zorlu ve karmaşık hale geliyor. Firmalar da hayatta kalabilmek ve rekabet avantajı kazanabilmek için tedarik zincirine daha fazla önem vermeleri gerektiğini biliyor; özellikle beklenmeyen riskli koşullarda günümüzün en önemli kavramları arasında karşımıza tedarik zinciri dayanıklılığı ve tedarik zinciri çevikliği kavramları çıkıyor.

Literatüre göre firmaların risklere karşı koyabilmek, müşteri memnuniyeti yaratmak, kesinti ve risklere karşı gelmek için dayanıklı olmaları ; talep dalgalanmalarına hızlı yanıt vermeleri, maliyet ve stok optimizasyonu sağlamaları için çevik olmaları gerekmektedir. Müşteri memnuniyeti için firma performansını artıracak yollar geliştirmek , kaynakları doğru dağıtmak ve acil durum senaryoları hazırlamak kaçınılmazdır.

Derleme niteliğinde olan bu çalışmada da literatürde yapılan çalışmalar değerlendirilecek, tedarik zinciri dayanıklılığı ve tedarik zinciri çevikliğinin kapsamı hakkında geniş bilgi verilecektir. Yapılan çalışmaların analiz sonuçları değerlendirilecek ve öneriler detaylı bir şekilde paylaşılacaktır. Çalışmanın literatüre olan teorik katkısı ile birlikte uzmanlara yönetsel çıkarım sağlaması da beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tedarik zinciri dayanıklılığı, Tedarik zinciri çevikliği, Firma performansı, Tedarik zinciri yönetimi, Rekabet avantajı

THE EFFECT OF SUPPLY CHAIN AGILITY AND SUPPLY CHAIN RESILIENCE ON FIRM PERFORMANCE

Lecturer Dr. Esra Nur GÖKHAN

ABSTRACT

Today's increasingly competitive conditions are becoming more challenging and complex every day. Companies also know that they need to pay more attention to the supply chain to survive and gain competitive advantage; The concepts of supply chain resilience and supply chain agility are among the most important concepts of today, especially in unexpected risky conditions.

According to the literature, companies must be resilient to withstand risks, create customer satisfaction, and resist interruptions and risks; They need to be agile to respond quickly to demand fluctuations and ensure cost and stock optimization. For customer satisfaction, it is inevitable to develop ways to increase company performance, allocate resources correctly, and prepare emergency scenarios.

In this review article, studies in the literature will be evaluated and detailed information will be given about the scope of supply chain resilience and supply chain agility. The analysis results of the studies will be evaluated and recommendations will be shared in detail. In addition to the theoretical contribution of the study to the literature, it is also expected to provide managerial implications for experts.

Keywords: Supply chain resilience, Supply chain agility, Firm performance, Supply chain management, Competitive advantage

ÇEVİRİMİÇİ ALIŞVERİŞ YAPAN MÜŞTERİLERİN SON MİL TESLİMATI İÇİN KENDİN TOPLA HİZMETLERİNİ KULLANMA NİYETİ

Öğr. Gör. Dr. Esra Nur GÖKHAN

Beykoz Üniversitesi

İstanbul, Türkiye

esranurgokhan@beykoz.edu.tr

ÖZET

Son zamanlarda değişen insan ihtiyaç ve beklentileri firmaları sürekli yenilik yapmaya ya da var olan değişimlere uyum sağlamaya itmektedir. Günümüzde firmaların değil tedarik zincirlerinin yarıştığını göz önünde bulunduracak olursak, rekabet avantajı kazanmak için yeni yöntemler keşfetmek bunu da dijital teknolojilerle kolaylaştırmak mümkün olabilmektedir. Özellikle kargo şirketleri en hızlı hizmeti verme konusunda yarışırken yeni teknoloji araçlarını ve hizmetlerini müşterilerine sunmaktadırlar.

Son mil teslimatta şimdilerde kullanılan en popüler araçlardan biri de teslim alma noktalarıdır. Özellikle son yıllarda online alışverişin hızla artması, müşterilerin, kargo hizmeti için daha hızlı ve pratik çözümler araması kendin al noktalarını 7/24 hizmet sebebiyle de ilgi çekici hale gelmiştir.

Bu çalışma da inovasyonun beş temel özelliği arasında göreceli avantaj, uyumluluk - denenebilirlik, gözlemlenebilirlik ve karmaşıklık özelliklerinin müşterilerin kendin al yöntemini kullanma niyetini nasıl etkilediğini araştırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca 2019 yılında henüz kavram Türkiye de çok yeni iken yapılan çalışmadaki sonuç ile karşılaştırma yapılarak gelinen noktada kullanıcıların niyetinin ne yönde değiştiği değerlendirilecektir.

Toplanan veriler ile regresyon analizi yapılacak olan analizin, hem konu hakkında literatürü zenginleştirilmesi hem de uzmanlara yönetsel çıkarım sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Son (adım) mil teslimatı, Kendin al sistemi, e-ticaret, İnovasyonun algılanan özellikleri, Pazarlama, tedarik zinciri

ONLINE SHOPPERS INTENTION TO USE SELF COLLECTION SERVICES FOR LAST MILE DELIVERY

Lecturer Dr. Esra Nur GÖKHAN

ABSTRACT

Recently changing human needs and expectations push companies to constantly innovate or adapt to existing changes. Considering that supply chains, not companies, compete today, it is possible to discover new methods to gain competitive advantage and facilitate this with digital technologies. Especially as cargo companies compete to provide the fastest service, they offer new technology tools and services to their customers.

One of the most popular tools now used in last-mile delivery is pickup points. Especially in recent years, online shopping has increased rapidly; Customers' search for faster and more practical solutions for cargo service has become interesting due to the 24/7 service at pick-up points.

This study aims to investigate how relative advantage, compatibility - trialability, observability, and complexity among the five basic features of innovation affect customers' intention to use the self-collection method. In addition, it will be evaluated in what direction the intention of the users has changed at this point by comparing it with the results of the study conducted in 2019 when the concept was still very new in Türkiye.

It is expected that the regression analysis will be carried out with the collected data and will both enrich the literature on the subject and provide managerial implications for experts.

Keywords: Last (step) mile delivery, Self-collection system, e-commerce, Perceived characteristics of innovation, Marketing, supply chain

NETİCESİ SEBEBİYLE AĞIRLAŞMIŞ SUÇLARA DAİR TARTIŞMALI HUSUSLAR

Dr. Öğr. Üyesi Aslihan ÖZTEZEL

İstanbul Beykent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-6862-2522

aslihanoztezel@beykent.edu.tr

ÖZET

Türk ceza hukuku siteminde suçlarda aranan manevi unsur kural olarak kast istisnai olarak taksirdir. Fakat Türk Ceza Kanunu (TCK) md. 23 kast ve taksir kombinasyonundan oluşan bir karma bir suç tipine de yer vermekte ve bunlara netice sebebiyle ağırlaştırılmış suç demektir. Bu suç tipinin düzenlenmiş olmasının amacı, temelleri kanonik hukuka dayanan *versari* kuralından uzaklaşarak, modern ceza hukukunun kabul etmediği objektif sorumluluk esasını bertaraf etmek ve kusur sorumluluğunu kabul etmektir.

Failin kasıtlı hareketi ile ortaya çıkan suç ile bu suçun fail tarafından istenmeyen, daha ağır veya başkaca bir neticeye sebebiyet vermesi durumunda failin fiili ile oluşan netice arasındaki nedensellik bağına dayandırarak cezalandırılan eski anlayış, yeni TCK md. 23 ile yerini, failin kasıtlı hareketinin istenmeyen, daha ağır veya başkaca bir neticeye sebebiyet vermesi halinde oluşan neticede, failin en azından taksirle davranmış olmasını aramaktadır. Eski TCK düzenlemesinde objektif olarak belirlenmesi gereken sorumluluk yeni düzenleme ile (en azından özen yükümlülüğünün ihlali olan taksir ile) kusur sorumluluğu ile temellendirmektedir. Kanun objektif sorumluluk esasını değerlendirme dışında bırakmayı, bir nev’i, daha ağır veya başka neticenin (ikinci suçun) en azından taksirle işlenmesini koşul olarak düzenleyerek sağlamaktadır.

Neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçta daha bir ağır cezaya hükmedilmesi aslen kastla işlenmiş suçta, öngörülenden farklı veya daha ağır neticenin en başta fail tarafından yapılan hareketin neticesinin bu riski de taşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Kanunda düzenlenmiş her neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç açısından, temel suç tipi ile istenmeyen, ağır veya başka netice arasındaki bağ, halihazırda oluşmuş neticenin riski taşıma ilişkisine göre değişmektedir. Bu bakımdan neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçta, temel suç tipi ve onun olası neticelerinin tespiti önem arz etmektedir. Riske dahil neticenin gerçekleşmesinde kusursuz sorumlulukla karar verilmemesi için kanun en az taksir sorumluluğu aramaktadır. Taksir sorumluluğunun tespitinde “öngörme/ öngörebilme” üzerinde durulacaktır.

Doktrinde neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçlar gerçek ve gerçek olmayan (görünüşte) neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu suç tipinin Anayasa’nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesine aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa’ya aykırı olduğu ileri sürülmüş fakat Anayasa Mahkemesi bu suç tipinin kusursuz suç olmaz ilkesine aykırı olmadığını ileri sürerek iptal edilmemesine karar vermiştir. Mukayeseli hukuk ve türk hukukunda tartışma, temel suç kastını takip eden neticeden failin sorumlu tutulmasını en azından taksirin varlığına bağlamanın bir filtre görevi görüp görmediği çerçevesinde devam etmektedir. Bu husustaki ikinci filtre de Kanunda açık hüküm yoksa neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçtan bahsedilemeyecek olmasıdır.

Doktrinde neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçların kast- kast, kast- olası kast ve kast- taksir kombinasyonları şeklinde işlenebileceği konusunda olan görüş birliği bu tür suçların taksir- taksir kombinasyonu da işlenebileceği konusunda bulunmamaktadır. Sunumda taksirle işlenen suçtan kaynaklanan ağır neticeler bakımından doktrinindeki farklı görüşler ortaya konmaya çalışılacaktır.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların cezalandırılması ile TCK md. 44'te düzenlenen fikri içtima hükümleri birbirleri ile karıştırılabilecek kavramlar olarak görülse de, farklılardır. Fikri içtimada her zaman kast ve/veya taksirle işlenen iki farklı suç söz konusu iken, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçta temel suçun neticesi bakımından kastedilenden daha ağır bir sonucun ortaya çıkması durumu bulunmaktadır. Sunumda neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar ile fikri içtima hükümleri arasında uygulanabilirlik açısından tespitlerde bulunulacaktır.

Konuyla ilgili olarak bir diğer aydınlatılması gereken husus, azmettirme ile işlenmiş bir suçun neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç olması halidir. Yargıtay'ın yerleşik içtihadı nicelik yönünden sınırın aşılması durumunda, yani azmettirilen suçun daha ağır bir neticesinin ortaya çıkması halinde oluşan neticenin kastın kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yani azmettirenin kastının bu riski de kapsadığı yönündedir.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç yapısı dolayısıyla objektiftir. Neticenin failin kastı ile başlayan eylemine yüklenebilmesi ile ilgilidir. Buradan hareketle eğer kusur sorumluluğu ilkesi katı olarak kabul ediliyorsa ve bunun uzantısı olarak objektif sorumluluk tamamen ortadan kaldırılmak isteniyorsa, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların Kanundan kaldırılmaları gerekmekte; aksi takdirde Türk ceza hukukunda istisnai olarak uygulanan objektif sorumluluk hükümleri olarak kabulü gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç, Kusur sorumluluğu, Kast-taksir kombinasyonu, Azmettirme, Fikri içtima

DISPUTED ISSUES REGARDING CRIMES AGGRAVATED BY CONSEQUENCE

Assist. Prof. Dr. Ashhan ÖZTEZEL

ABSTRACT

In the Turkish criminal law system, the moral element sought in offences is, as a rule, intent and, exceptionally, negligence. However, Article 23 of the Turkish Penal Code (TPC) also includes a mixed type of offence consisting of a combination of intent and negligence and calls it an aggravated offence. The purpose of regulating this type of offence is to move away from the *versari* rule, which is based on canonical law, to eliminate the principle of objective responsibility, which is not accepted by modern criminal law, and to accept fault responsibility. The old understanding, which was based on the causal link between the offence caused by the intentional act of the perpetrator and the consequence caused by the act of the perpetrator in the event that this offence causes an undesired, heavier or other consequence by the perpetrator, is replaced by Article 23 of the new TPC, which requires the perpetrator to have acted at least negligently in the event that the intentional act of the perpetrator causes an undesired, heavier or other consequence. The responsibility, which should have been determined objectively in the old TPC regulation, is based on fault responsibility with the new regulation (at least with negligence, which is a breach of the duty of care). The law excludes the principle of objective responsibility from the assessment by stipulating that the graver or other consequence (the second offence) must be committed at least negligently.

There are problems with this type of offence due to the claim of unconstitutionality, whether it can be committed with a combination of negligence and recklessness, the responsibility of the instigator, and its similarity to aggregation. All these issues were addressed in the presentation.

Keywords: Aggravated crime, Culpability, Combination of intent and negligence, Instigation, Combination of crimes

HOW DO CHILDREN BARGAIN - AN EXPERIMENTAL STUDY

Dr. Öğr. Üyesi Levent YILMAZ

Türk-Alman Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0002-5077-0877

Levent.Yilmaz@tau.edu.tr

ABSTRACT

Bargaining is central piece of economic and social activities. In many situation, game theoretical solution of bargaining situation depends on backward induction. Hence, bargaining theory has been received much attention and accordingly, many experiments have been tested the bargaining ability of adult population and showed the mismatch between the individual behavior and the equilibrium predictions. We use the alternating-offer bargaining game to investigate how children behave in a simple structured Rubinstein bargaining game. We find that about two third of the proposer offer equilibrium prediction. In equilibrium, rejection still exists. Higher offers are more likely accepted and one third of the responder could increase (decrease) their payoff through rejection. We also find that proposers always receive more payoff than responders do. We did not discover any differences in age.

SAMAD VURGUN'UN EDEBİ VE TEORİK GÖRÜŞLERİ

Lala Safar kızı Hüseynova

Azərbaycan Milli İlimlər Akademisi

Mehemmed Füzuli adına Elyazmalar Enstitüsü

ORCID ID: 0009-0004-4321-5877

huseynova085@gmail.com

ÖZET

Makalede Azərbaycan halkını ve milli kültürünü dünyaya tanıtan seçkin halk şairi, oyun yazarı ve tanınmış halk figürü Samad Vurgun'un edebi ve teorik görüşleri anlatılmaktadır. Samad Vurgun'a göre edebiyat ve bilim toplumu ileri taşımanın en büyük aracıdır.

Samad Vurgun edebiyat okulu, yüzyıllardır süregelen edebiyat geleneklerinin modernlikle ilişkilendirilmesi ve genişletilmesi temelinde oluşturulmuştur. Romantizm ve gerçekçilik sorununu anlatırken yazarın hayata ve gerçekliğe karşı tutumunu ve insan faktörünü esas almıştır. Edebiyatta romantizm teorisi Samad Vurgun ismiyle bağlantılıdır. Samad Vurgun'un geleneğe olan yenilikçi bağlılığı, onu klasik mirasa güçlü bir şekilde bağlı kıldı. Bu da ona 20. yüzyılda bu mirasın en değerli mirasçısı olma onurunu kazandırdı. Çağdaş Azərbaycan şiirini klasik edebiyat ve milli folklorla ilişkilendirerek şiire ve Azərbaycan edebiyat düşüncesine sağlıklı bir yön verdi. Halk şairi Samad Vurgun sadece derin şiirsel sözleriyle değil, aynı zamanda büyük vatanseverliği ve yüksek Azərbaycan idealleriyle de unutulmaz.

Anahtar Kelimeler: Samad Vurgun, Şiir, Romantizm, Gerçekçilik, Yenilik

SƏMƏD VURĞUNUN ƏDƏBİ-NƏZƏRİ GÖRÜŞLƏRİ

Hüseynova Lalə Səfər qızı

Məqalədə Azərbaycan xalqını və onun milli mədəniyyətini dünyaya tanıtdıran, görkəmli xalq şairi, dramaturq və tanınmış ictimai xadim Səməd Vurğunun ədəbi-nəzəri görüşlərindən bəhs olunur. Səməd Vurğun üçün ədəbiyyat və elm cəmiyyəti irəli aparmağın ən böyük vasitəsidir.

Səməd Vurğun ədəbi məktəbi çoxəsrlik ədəbi ənənələrin müasirliklə əlaqələndirilməsi və genişləndirilməsi əsasında formalaşmışdır. O romantizm və realizm probleminə bəhs edərkən həyata, gerçəkliyə yazıçı münasibətini və insan amilini əsas götürürdü. Ədəbiyyatda romantizm nəzəriyyəsi məhz Səməd Vurğunun adı ilə bağlıdır. Səməd Vurğunun ənənəyə novatorcasına bağlılığı onun klassik irslə möhkəm tellərlə bağlılığını yaratmışdı. Bu da ona bu irsin XX əsrdə ən layiqli varisi olmaq şərəfini gətirdi. O, Çağdaş Azərbaycan şeirini klassik ədəbiyyata, milli folklorla bağlamaqla poeziyaya və Azərbaycan ədəbi fikrinə sağlam istiqamət verirdi. Xalq şairi Səməd Vurğun dərin məzmunlu poetik sözü ilə yanaşı, həm də böyük vətənpərvərliyi, yüksək azərbaycançılıq idealları ilə unudulmazdır.

Açar sözlər: Səməd Vurğun, Şeir, Romantizm, Realizm, Novatorluq

ŞANLI VE ŞEREFLİ ZAFER

Chinara Tofiq kızı Gabulova

Azerbaycan Milli İlimler Akademisi

Muhammed Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü

Belgelerle çalışma bölümü. Uzman

<https://orcid.org/0009-0003-7815-2207>

chinara.qabulova@mail.ru

Devlet geleneklerimiz tarihi hafızamızdır. İlk Bağımsız devletimiz Azerbaycan 70 yıllık Sovyet işgalinden sonra Bağımsız Azerbaycan. Haydar Aliyev ve Kurtuluş Günü. Haydar Aliyevin orduda, ekonomide ve tarımda reformları. Haydar Aliyevin sloganı “İki devlet, tek millet”. Devletimiz emin ellerde-Cumhurbaşkanımız İlham Aliyev. İlham Aliyev ve Recep Tayyip Erdoğanın dostluğu. Ordumuzun kahramanlığı büyük bir zaferdir.

Anahtar Kelimeler: Devlet, Ordu, Türk, Tarih, Zafer

ŞANLI VƏ ŞƏRƏFLİ ZƏFƏR

Qəbulova Çinarə Tofiq qızı

Dövlətçilik ənənələrimiz tarixi yaddaşımızdır. İlk Müstəqil Azərbaycan dövlətimiz. 70 illik sovet işğalından sonrakı Müstəqil Azərbaycan. Heydər Əliyev və Qurtuluş günümüz. Heydər Əliyevin orduda, iqtisadiyyatda, kənd təsərrüfatında apardığı islahatlar. Heydər Əliyevin “İki dövlət, bir millət” şüarı. Dövlətçiliyimiz əmin əllərdə-prezidentimiz İlham Əliyev. İlham Əliyev və Rəcəb Tayyib Ərdoğan dostluğu. Ordumuzun qəhrəmanlığı-böyük zəfər.

Açar sözlər: Dövlət, Ordu, Türk, Tarix, Zəfər

TÜRK EDEBİYATINDA SERBEST ŞİİRİN GELİŞMESİNDE NAZİM HİKMET'İN ROLÜ

Araş. Gör. Ramide Akif kızı Abbasova

AMEA, Mehmed Füzuli adına Elyazmalar Enstitüsü

ORCID ID: 009-0001-6301-8588

ramidet@gmail.com

ÖZET

Makale kadim geleneklere sahip Türk edebiyatının yeni evresini konu almaktadır. Bu aşamayı zirveye taşıyan ve değerli bir edebiyat mirasına sahip olan Nazım Hikmet'in lirikası ve serbest şiirin gelişmesindeki rolünden bahs edilmiştir. Ünlü şairin şiirlerindeki yöntem incelenir, özellikleri, manası, muhteva ve şekil nitelikleri tahlil edilmiştir.

Nazım Hikmet'in Türk şiirinin gelişmesinde ve yepyeni bir yön kazanmasında vazgeçilmez bir rolü vardır. Yenilikçi bir şair olan Nazım Hikmet, Türk edebiyatını yeni bir biçim ve içerikle zenginleştirdi. Her zaman yeniliğin destekçisi olmuş, kafiye sınırlarını aşarak serbest şiirin en güzel örneklerini yaratmayı başarmıştır. Makalede şairin farklı şiirlerinden örnekler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Türk edebiyatı, Nazım Hikmet, Serbest şiir

NAZİM HİKMETİN TÜRKİYƏ ƏDƏBİYYATINDA SƏRBƏST ŞEİRİN İNKİŞAFINDA ROLU

Abbasova Ramidə Akif qızı

Məqalədə qədim ənənələrə malik olan Türkiyə ədəbiyyatının yeni mərhələsindən (XIX-XX əsrlər) , bu mərhələni zirvəyə qaldıran, qiymətli ədəbi irsə malik olan Nazim Hikmətdən, onun lirikasından, sərbəst şeirin inkişafındakı rolundan bəhs edilir. Qüdrətli şairin şeirlərinin metodu araşdırılır. Onun xüsusiyyətləri, mənası, məzmunu və forma keyfiyyətləri təhlil edilir.

Türk şeirinin inkişafında və tamamilə yeni bir istiqamət qazanmasında Nazim Hikmətin əvəzsiz rolu var. Novator şair olan Nazim Hikmət türk ədəbiyyatını yeni forma və mütərəqqi məzmunla zənginləşdirmişdir. O həmişə yeniliyin tərəfdarı olmuş, vəzn və qafiə sərhədlərini aşaraq sərbəst şeirin ən gözəl nümunələrini yaratmağa nail olmuşdur. Məqalədə şairin ayrı - ayrı şeirlərindən nümunələr gətirilərək təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: Türkiyə, Türk ədəbiyyatı, Nazim Hikmət, Sərbəst şeir

TRANSFORMATION OF THE SOCIAL FUNCTIONS OF CULTURE AND ART IN CREATING A NEW SPIRITUAL SPACE

Khodjaeva Rozibi Madievna

Performance on folk instruments professor of the department

Uzbekistan State Conservatory

navouzbek@mail.ru

ABSTRACT

In the current period, when new Uzbekistan is entering a new stage of development, is rapidly changing, and the foundation of the Third Renaissance is being created, the issues of in-depth study of the rich heritage of great scholars and its communication to the general public have become one of the priority tasks. For many years, issues related to the creation of a new spiritual space in a process where social tasks regarding the national-cultural historical heritage of the Uzbek people, the international, national, cultural, historical, civilizational, natural-scientific, social humanitarian, spiritual, linguistic, philosophical problems of the development of modern civilization are being set. is becoming more and more relevant and this issue will remain relevant in the future.

Keywords: Art, Spirituality, Culture, Nation, Khafiz, Bastakor, Musician

YANGI MA'NAVIY MAKONNI YARATISHDA MADANIYAT VA SAN'AT IJTIMOY VAZIFALARINING TRANSFORMATSIYASI

Xodjaeva Ro'zibi Madiyevna

ANNOTATSIYA

Yangi O'zbekiston taraqqiyotning yangi bosqichiga qadam qo'yayotgan, shiddat bilan o'zgarib borayotgan, Uchinchi Renessans poydevori yaratilayotgan hozirgi davrda buyuk allomalar boy merosini chuqur o'rganish va uni keng jamoatchilikka etkazish masalalari ustuvor vazifalardan biriga aylangan. Ko'p yillar davomida o'zbek xalqining milliy-madaniy tarixiy merosi, zamonaviy sivilizatsiya rivojlanishining xalqaro, milliy, madaniy, tarixiy, sivilizatsion, tabiiy-ilmiy, ijtimoiy gumanitar, ma'naviy, lisoniy, falsafiy muammolari borasidagi ijtimoiy vazifalar qo'yilayotgan bir jarayonda yangi ma'naviy makonni yaratish bilan bog'liq masalalar tobora dolzarblik kasb etmoqda va bu masala kelgusida ham dolzarb bo'lib qolaveradi.

Kalit so'zlar: San'at, Ma'naviyat, Madaniyat, Millat, Hofiz, Bastakor, Sozanda

YÖRESEL RESMİN EĞİTİM POTANSİYELİNİN İNSANİ DİSİPLİNLERİN ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI

Prof. Dr. İleskan Smanov

Çimkent, Kazakistan Cumhuriyeti

Özbekali Janibekov Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi

ÖZET

Ö. Janibekov Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi öğretim üyelerinden oluşan bir grup, birkaç yıl boyunca (2021-2023), «Ulusun Manevi Canlanma Programının Uygulanmasında Yöresel Resmin Didaktik Potansiyeli" başlıklı bir hibe projesini gerçekleştirmektedir. Projenin amacı, çağdaş pedagojik üniversitelerde eğitim gören geleceğin öğretmenleri üzerinden okul çocuklarının ruhsal oluşumuyla ilgili çalışmaların sistematik olarak modellenmiş bir tanımını sunmaktır.

Ulusal kültür, gelenekler ve değerler alanındaki araştırmalar, gençlerin ruhsal oluşumunda ulusal resim eserlerinin kullanılmasına duyulan ihtiyacı göstermektedir: Burada, ulusal ruhun tezahürü olan «Büyük Bozkırın» pedagojik yönü ülkenin genç neslinin ruhsal oluşumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olarak güçlü bir potansiyele yol açmaktadır. Araştırmanın önde gelen fikri: yerli resmin hedonik işlevini, insan değerleri hakkındaki fikirlerin oluşumunun en güçlü mekanizması ve özel bir eğitim aracı olarak tanımlanmasına izin vererek onu istisnai bir konuma getirir.

Proje, gençlerin ruhsal ve ahlaki oluşumunun zorluklarını çözmek için yerli resim eserlerini kullanma konusunda bilgi ve becerilere tam olarak hakim olan pedagoji alanı mezunlarının hazırlanması için gerçek anlamda geçerli bir model oluşturmayı amaçlamaktadır. Şu anda, yerli resim eserlerinin öğrenilmesi yoluyla insani konuların anlamlı ve didaktik olarak sağlanmasına yönelik çalışılan bu proje son aşamasına gelmiştir. Gözlemleri organize etmek de dahil olmak üzere sistem modelleme malzemesinin toplanması ve işlenmesi ayrıca deneysel öğrenme de gerçekleştirilmiştir. Araştırma konusuyla ilgili bir dizi yayın yapılmıştır. Beşeri bilimler disiplinlerinin öğretmenleri için, pedagojik uzmanlık öğrencilerinin mesleki eğitimini organize etmek için, entegrasyon ilkelerini göz önünde bulundurarak ve yöresel eserlerinin katılımı yoluyla metodolojik öneriler oluşturulmuştur. Çalışmanın sonuçlarının sempozyumda açıklanması planlanmaktadır.

Projenin bilimsel ve pratik önemi, bu tür yerli yaratıcılığın ulusal ruhunun, ulusun folklorik, edebi, tiatro, müzik mirasında, Kazak halkının estetik görüşlerinin etkili sunum biçimlerinden biri olarak kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerli resim, Manevi oluşum, Didaktik koşullar

YERLİ RESMİN EĞİTİM SÜRECİNDE DİDAKTİK POTANSİYELİNİ UYGULAMA MODELİ

Prof. Dr. Gaziza İleskanovna SMANOVA

Kazakistan Cumhuriyeti, Çimkent
Özbekali Janibekov Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi

ÖZET

Güney Kazakistan Pedagoji Üniversitesi'nden bir grup öğretim üyesi tarafından üzerinde çalışılan "Ulusun Manevi Canlanması Programının Uygulanmasında Yöresel Resmin Didaktik Önemi" projesi, Kazakistanlı ressamın ülkenin eğitim alanındaki çalışmaları için anlamlı ve didaktik destek sağlamayı amaçlamıştır. Resim eserleri, muazzam bir eğitim potansiyeline sahip ve genç neslin manevi ve ahlaki niteliklerinin geliştirilmesinde etkili bir araç görevi görür ve proje çerçevesinde yürütülen araştırma, onun öncü fikrini nesneleştirmeye yöneltilmiştir. Yerli ressamın tematik özgünlüğü ve performans becerisi, tuvalindeki insani değerlerin yaşamın bağlamına yerleşmesi, algılanmasına, anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Yöresel resmin didaktik potansiyelini ortaokulun eğitim sürecinde uygulama modeli, proje katılımcıları tarafından önümüzdeki sempozyumda sunulması planlanmıştır. Program uygulamasının ilk modülü *motivasyonel ve durumsal* olarak belirlenmiştir. Motifler, ilkelerin geliştirilmesi, amaçlanan öğrenme durumunun amaç ve hedeflerinin formüle edilmesi yoluyla belirlenmiştir. Materyal seçiminde modelin uygulanmasına yönelik didaktik koşullar dikkate alınmıştır. Öncelikle projenin temasına uygun olarak pedagojik üniversiteler olarak belirlenen bir eğitim platformunun hazırlanması gerçekleştirilmiştir. İkinci *içerik-prosedür* modülü, temel disiplinlerin seçimi ve seçmeli derslerin geliştirilmesinin yanı sıra, yöresel resim eserleri kullanılarak beşeri bilimler konularının üniversite öğretimi uygulamasındaki bireysel bileşenlerine ayrılmıştır. Burada eğitimsel ve metodolojik komplekslerin geliştirilmesi, didaktik materyalin seçilmesi ve sistemleştirilmesi, onun seminer ve konferanslarda sunumlar yoluyla test edilmesi, gösteri derslerinin düzenlenmesi ve araştırma materyallerinin dergilerde ve tematik bilimsel eserlerde yayınlanması ele alınmıştır. Üçüncü modül *ekstrapolasyon-verimli* olarak belirlenmiştir. Bu aşamada yöresel resmin didaktik potansiyelinin eğitim kurumunun öğrenme sürecine girmesi organize edilmektedir. Yöresel resim çalışmalarının tematik korelasyonunu (entegrasyon ilkesi) okul disiplinlerinin insani döngüleriyle tanımlamak için çalışmalar yürütülmekte, sınıf dışı ve okul dışı çalışmalarda yerli resmin eğitim potansiyelinin kullanılmasının didaktik koşulları belirlenmiştir.

Ana sonuç, okul çocuklarının yöresel resim çalışmalarına sistematik bir şekilde katılmasını sağlayarak estetik bir tutum oluşturulmasını, manevi, ahlaki niteliklerin ve vatanseverlik eğitiminin gelişmesini sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Proje, Model, Didaktik koşullar, Modüller, Manevi ve ahlaki eğitim

EĞİTİMİN UNSURLARI OLARAK KONUŞMA FAALİYET TÜRLERİ

Doç. Dr. Zhuparkul Sadbekovna AULBEKOVA

NJSC Muhtar Auyezov Güney Kazakistan Üniversitesi
Çimkent, Kazakistan

Araştırmacı Gulnara Turganaliyeva TURGIMBAYEVA

NJSC Muhtar Auyezov Güney Kazakistan Üniversitesi
Çimkent/Kazakistan

ÖZET

Makalede Kazakistan Cumhuriyeti üniversitelerinin teknik uzmanlık alanlarında “Dilbilim” (Kazakça, Rusça, İngilizce dilleri) eğitim alanının önceliği, eğitim faaliyetlerinde uzmanlaşmanın ön koşulu olacak temel iletişim becerilerinin yetkili organizasyonu için geliştirilmesi konusu ve bilişsel çalışma biçimleri anlatılacaktır. Bu beceriler şunları içerir: dinleme, konuşma, okuma, yazma. Konuşma etkinliği türleri öğrenme unsurlarına dönüştürülür ve bu nedenle bunların metodolojik desteği sorunu önem kazanmaktadır. Sözlü konuşma biçimi iki türle temsil edilir: dinleme ve konuşma. Ve öğretmenin görevi, sınıfta öğrencilere ses bilgisini algılamayı ve duyduklarına tepki olarak ve kendi düşüncelerini akılcıca ve doğru bir şekilde dile getirmenin bir yolu olarak konuşma çalışmaları oluşturmayı öğretmek için sistematik, amaçlı bir çalışmanın olmasını sağlamaktır.

Bilginin tutarlı ve anlaşılır sunumu belirli koşullar altında oluşur ve bunların oluşturulması dilbilimin temel görevlerinden biridir. İletişim becerilerini geliştirme çalışmalarında diğer iki tür konuşma etkinliği de daha az önemli değildir - okuma ve yazma. Yüksek sesle okuma, okulda bilinç, doğruluk ve ifade gücü gereksinimlerine uygun olarak geliştirilir. Sessiz okumaya gelince, bir üniversite uzmanının gelişimi aşamasında, bilgiye hakim olmanın ana yolu haline gelir ve bu nedenle, öğrencilerin aşağıdaki gibi çeşitli becerilerini geliştirmeyi amaçlayan sınıflarda çeşitli çalışma biçimlerinin düzenlenmesi çok önemlidir: ders çalışmak, giriş, görüntüleme. Bildiğiniz gibi hafızaya en iyi yardımcı kayıttır ve bu nedenle duyduklarınızın veya okuduklarınızın grafik tasarımı özel bir önem kazanır.

Aslında, bir öğrenme ortamında düzenlenen listelenen konuşma etkinliği türleri, derslerin metodolojik içeriğini belirler ve kullanılan teknolojik tekniklerin seçimini etkiler. Ve eğer okulda dil bilimleri disiplinlerini incelerken görev, mezunların gerçek iletişim koşulları sürecinde dili kullanma becerilerine hakim olmalarını sağlamaksa, o zaman bir üniversitenin dil programının görevi, bu tür konuşmaya hakim olma ihtiyacı nedeniyle karmaşıklaşır ve profesyonel olarak nitelendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dinleme, Okuma, Konuşma, Yazma, Uzmanlık

ВИДЫ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ЭЛЕМЕНТЫ ОБУЧЕНИЯ

К.ф.н, доцент Жупаркуль Садбековна Аульбекова
Гульнара Турганалиевна Тургимбаева

АННОТАЦИЯ

Приоритетом образовательной отрасли «Лингвистика» (казахский, русский, английский языки) на технических специальностях вузов Республики Казахстан является становление базовых коммуникативных навыков, которым предстоит стать предпосылкой для овладения учебными действиями, для грамотной организации познавательных форм работы. К таким навыкам относятся: слушание, говорение, чтение, письмо. Виды речевой деятельности трансформируются в элементы обучения, в связи с чем важным становится вопрос об их методическом обеспечении. Устная форма речи представлена двумя видами - слушанием и говорением. И задача преподавателя заключается в том, чтобы на занятиях шла системная целенаправленная работа по обучению студентов восприятию звучащей информации и созданию речевых произведений - как реакции на услышанное и как способа разумного и точного озвучивания собственных мыслей.

Последовательное и понятное изложение информации формируется при определённых условиях, и их создание - одна из основных задач лингводидактики. Не менее значимы в работе по совершенствованию коммуникативных навыков и другие два вида речевой деятельности - чтение и письмо. Чтение вслух формируется в школе в соответствии с требованиями сознательности, правильности, выразительности. Что же касается чтения про себя, то оно на этапе вузовского становления специалиста становится главным способом овладения знаниями, а потому так важно, чтобы на занятиях были организованы различные формы работы, направленные на развитие у студентов навыков таких его разновидностей, как: изучающее, ознакомительное, просмотровое. Как известно, лучшей помощницей памяти является запись, в связи с чем графическое оформление услышанного или прочитанного приобретает особую значимость.

По сути, перечисленные виды речевой деятельности, организуемые в обучающей среде, определяют методическое наполнение занятий и влияют на отбор используемых технологических приёмов. И если при изучении лингвистических дисциплин в школе задача сводилась к тому, чтобы выпускники овладели навыками использования языка в процессе реальных условий общения, то задача вузовской лингвистической программы осложняется необходимостью овладения такой речью, которая характеризуется как профессиональная.

Ключевые слова: слушание, чтение, говорение, письмо, специальность

RESİM PRİZİNDAN ULUSAL TARİH

Araştırmacı Elena Vladimirovna SPİNOVA

A.S. Puşkin 1 Nolu Lise
Şımkent, Kazakistan

ÖZET

Yazarın spor salonu bileşenine dahil edilmek üzere derlenen programı lise 1, lise 2 sınıftaki öğrencilere yöneliktir. Bu tür derslerin öğretimi sırasında geliştirilmesi planlanan eğitimsel yeterlilikler arasında çok yönlü zeka, güçlü araştırma becerileri, aktif vatandaşlık ve üst düzeyde kültürel gelişim yer almaktadır. Modern orta öğretim sisteminde, Kazakistan tarihine ilişkin spor salonu bileşeni konu bilgisini derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Eğitim içeriğinin farklılaştırılması için koşullar yaratılmaktadır; yaratıcı bilişsel etkinliklerin organizasyonu yoluyla öğrencilerin eğitimsel yeterliliklerinin geliştirilmesidir. Ve programın özel bir özelliği, ana didaktik ilkelere biri olan entegrasyon ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalmaktır. Yazar, ana öğretim aracı olarak, Kazakistan tarihinin program konuları hakkındaki bilgiyi derinleştirmek, genç nesiller arasında vatansever bir ruh ve yüksek kültür oluşturmak için tasarlanmış yerli resim eserlerini kullanmayı önermektedir.

Didaktik destek, kamu bilincinin modernizasyonu ve maneviyatın geliştirilmesinin temel hükümlerini dikkate alarak, ülkenin eğitim kurumlarında eğitim çalışmalarını organize etmeye yönelik metodolojik önerileri temsil eden yurtsever proje "Tugan Zher"e dayanmaktadır. Deneysel eğitim, tarihi şahsiyetleri ve olayları tasvir eden bu tür sanat eserlerinin tarih öğretiminde kullanılmasının, öğrencilerin ülkeleri hakkındaki bilgilerini genişletip derinleştirdiğini, gençliğin vatansever ruhunun oluşmasına katkıda bulunduğunu göstermiştir. Kazak sanatçıların çalışmalarına aşinalık, eserlerinin derste kullanılmak üzere seçilmesi - bu araştırma yönü, yürütülen "Ulusun manevi canlanması programının uygulanmasında yerli resmin didaktik potansiyeli" Eğitim Projesinin hedeflerini yansıtmaktadır. Çimkent'teki Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi'nden bir grup öğretmen tarafından hazırlandı. Yazarın, öğrencilerin bilişsel çalışmalarının didaktik olarak yetkin bir şekilde düzenlenmesi için yöntemler seçerek, pedagojik faaliyetlerinde proje teknolojisini vurguladığı belirtilmelidir. Ülke tarihinin anlaşılmasında ulusal resim eserlerinin seçimi, tanımlanması ve kullanılmasına yönelik bireysel, grup ve kolektif projelerin oluşturulması, konu hakkındaki bilginin sistematikleştirilmesi ve derinleştirilmesi için didaktik açıdan sağlam bir yaklaşımdır. Programın test edilmesi, savunması hem ders saatlerinde hem de çeşitli öğrenci araştırma yarışmalarında gerçekleştirilen bilimsel projelerin oluşturulması temelinde gerçekleştirildi.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Resim, Maneviyat, Araştırma, Proje

ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ИСТОРИЯ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЖИВОПИСИ

Е. В. СПИНОВА

АБСТРАКТ

Авторская программа, составленная для включения в гимназический компонент, адресована учащимся 9 (10) классов. К образовательным компетенциям, формирование которых планируется в ходе преподавания такого рода курсов, относятся разносторонний интеллект, прочные навыки исследовательского труда, активная гражданская позиция, высокий уровень развития культуры. В системе современного среднего образования гимназический компонент по истории Казахстана направлен на углубление предметных знаний: создаются условия для дифференциации содержания обучения; для развития образовательных компетенций учащихся путем организации творческой познавательной деятельности. Особенностью программы является неукоснительное следование одному из главных дидактических принципов – принципу интеграции. В качестве основного средства обучения автор предлагает использовать произведения отечественной живописи, призванные углубить знания по программным темам истории Казахстана, сформировать у молодого поколения патриотический дух и высокую культуру.

В основе дидактического обеспечения – патриотический проект «Туған жер», представляющий собой методические рекомендации по организации воспитательной работы в образовательных учреждениях страны с учетом стержневых положений модернизации общественного сознания и развития духовности. Опытное обучение показало, что использование в преподавании истории таких произведений живописи, на которых изображены исторические личности и события, расширяют и углубляют знания учащихся о своей стране, способствуют становлению патриотического духа молодежи. Знакомство с творчеством казахстанских художников, отбор их произведений для использования на уроке, – такое направление исследования отражает задачи образовательного проекта «Дидактический потенциал отечественной живописи в реализации программы духовного возрождения нации», выполняемого группой преподавателей ЮКГПУ г. Шымкента. Необходимо отметить, что, отбирая способы дидактически грамотной организации познавательной работы учащихся, автор в своей педагогической деятельности выдвигает на первый план проектную технологию. Организация индивидуального, группового и коллективного создания проектов, посвященных отбору, описанию и использованию произведений отечественной живописи при усвоении истории страны – дидактически обоснованный подход к систематизации и углублению знаний по предмету. Апробация программы осуществлялась на основе создания научных проектов, защита которых проходила как в урочное время, так и на различного рода конкурсах ученических исследований.

Ключевые слова: история, живопись, духовность, исследование, проект

TEMEL HAKLARIN İHLALİ NEDENİYLE AVRUPA TUTUKLAMA EMRİNİN REDDİ

Dr. Öğr. Üyesi Coşkun KOÇ

Uşak Üniversitesi Adalet MYO

ORCID ID: 0000-0001-9453-5919

coskun.koc@usak.edu.tr

ÖZET

Avrupa Tutuklama Emri, 2002/584/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararı uyarınca, bir hapis cezasının veya tutuklama kararının infazı amacıyla basitleştirilmiş bir sınır ötesi adli teslim prosedürüdür. Avrupa Birliği (AB) üyesi herhangi bir ülkenin adli makâmı tarafından çıkarılan müzekkere, AB topraklarının tamamında geçerlidir. Mekanizma Üye Devletler arasında insan haklarına saygı konusunda benzer standartların olduğu varsayımdan oluşan karşılıklı güven ve yargı kararlarının karşılıklı tanınması ilkesine dayanmaktadır. Bağlayıcı nitelikte olan bu karar af, aynı suçtan dolayı daha önce yargılanma, reşit olmama gibi sınırlı sayıda duruma bağlı olarak reddedilebilir. Ancak son dönemde AB içerisinde en tartışmalı konulardan biri Avrupa Tutuklama Emrindeki iade talebinin belirli temel haklar standartlarına uyulmaması durumunda, talepte bulunulan Devletin yetkilileri tarafından reddedilip reddedilemeyeceği, eğer öyleyse ne ölçüde reddedilebileceği sorusudur. Hukuk doktrininde bu konu “insan hakları istisnası” başlığı altında ele alınmaktadır. Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) konuya ilişkin güncel kararlarında temel hakların ihlali gerekçesiyle Avrupa Tutuklama Emrinin reddini kabul etmektedir. Her ne kadar tüm Üye Devletler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) uymak zorunda olsa da, uygulamada tutukluluğa ilişkin önemli farklılıklar vardır ve tutukluluğun maddi koşulları Üye Devletler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. *Aranyosi/Căldăraru* (C-404/15 - C-659/15 PPU) kararında ABAD tarafından da kabul edildiği gibi tutukluluk koşullarındaki bu farklılıklar, Avrupa Tutuklama Emrinin işleyişine temel teşkil eden Üye Devletler arasındaki karşılıklı güven ilişkisini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bazı Üye Devletlere karşı güvensizlik olduğu bir dönemde, Avrupa Tutuklama Emrinin uygulanmasında temel hakların konumu güçlendirilmiştir. 2016 yılından bu yana, yaklaşık 300 davada Avrupa Tutuklama Emrinin uygulanması, temel hakların ihlaline ilişkin gerçek risk nedeniyle ertelenmiş veya reddedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Tutuklama Emri, Temel haklar, Adil yargılanma

REFUSAL OF EUROPEAN ARREST WARRANTS DUE TO FUNDAMENTAL RIGHTS INFRINGEMENTS

Assist. Prof. Dr. Coşkun KOÇ

ABSTRACT

The European Arrest Warrant is a simplified cross-border judicial surrender procedure for the purpose of execution of a prison sentence or detention order, in accordance with Council Framework Decision 2002/584/JHA. A warrant issued by a judicial authority of any EU Member State is valid throughout the EU territory. The mechanism is based on the principle of mutual trust and mutual recognition of judicial decisions, which assumes similar standards of respect for human rights among Member States. This binding decision may be rejected based on a limited number of circumstances, such as amnesty, previous trial for the same crime, or being underage. However, one of the most controversial issues within the EU lately is the question of whether an extradition request in a European Arrest Warrant can be rejected by the authorities of the requested State if certain fundamental rights standards are not complied with, and if so, to what extent. In legal doctrine, this issue is addressed within the scope of the "human rights exception". In its current decisions on the subject, the Court of Justice of the European Union accepts the rejection of EAW on the grounds of violation of fundamental rights. Although all Member States must comply with the European Convention on Human Rights (ECHR), there are significant differences regarding detention in practice and the material conditions of detention vary widely between Member States. As recognized by the CJEU in the Aranyosi/Căldăraru (C-404/15 - C-659/15 PPU) decision, these differences in detention conditions adversely affect the mutual trust between Member States, which is the basis of the European Arrest Warrant. At a time of distrust towards some Member States, the position of fundamental rights in the application of the European Arrest Warrant has been strengthened. Since 2016, in nearly 300 cases, the application of the European Arrest Warrant has been postponed or refused due to a real risk of violation of fundamental rights

Keywords: European Arrest Warrant, Fundamental rights, Fair trial

ADADDİN EL-İCİ'NİN EL YAZMALARI HAZİNESİNDEKİ ESERLERİ

Doç. Dr. Rubaba Şirinova

ANAS M. Fuzuli adına Elyazmaları Enstitüsü

Bakü, Azərbaycan

ORCID ID: 0009-0003-9470-5860

rubaba.sirinova@mail.ru

ÖZET

Ortaçağda yaşamış olan Ahmet el-İci eş-Şirazi, belâgat, usul ve dil bilgini olup 680/1281 yılında Şiraz yakınlarındaki İci'de doğmuştur. "El-vadiyye", "el-Muvakif fi ilm el-kelam", "Risâle fi ilm el-ahlak", "Talikat litafsir el-Cürcânî lil-Muvakif fi ilm el-kelam", "Edeb zasaf el-Aduddiyye" vb. Hafız, Şirazi'nin yazdığı "Hafız divanı"nda fars bölgesinin beş önemli şahsiyetinden biri tarafından "bilgi ülkesinin krallarının kralı" olarak anılır. Adudeddin el-İci'nin yazdığı "Edebü'l-Bahs" onlarca şerh, dipnot ve alıntıyla yazılmıştır. Azerbaycanlı alimlerden Muhammed Hanefi Karabaği Tebrizi (942/1535), Mahyeddin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed el-Bardai et-Tebrizi el-Hanefi şerh yazmıştır (927/1521) ve Mir Abi-l-Fath Erdabili (875/1470)) bir yorum yazmıştır. Elazmaları Enstitüsü'nde ilk olarak İci'nin "er-Risala fil-vaz" ve "Uyun el-cevahir" eserlerini keşfettim. Onun "er-Risala fil-vaz" (194b) ve "Uyun el-cevahir" (372b-373a) adlı eserleri hazinemizde B-733 koduyla muhafaza edilmektedir. Bu elyazması Abdulgani Nuhavi Halisagarizade'nin koleksiyonundandır. Eser, 1267/1851 yılında Şeki şehrinde katip Abdulgani Nuhavi Halisagarizade tarafından kopyalanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ortaçağ, Azerbaycanlı alimler, Elyazma, Hazine, Divan

ƏDUDƏDDİN ƏL-İCİNİN ƏSƏRLƏRİ ƏLYAZMALAR XƏZİNƏSİNDƏ

Rübabə Bahadır qızı Şirinova

Orta əsrlərdə yaşamış Əhməd əl-İci eş-Şirazi kəlam, üsul və dil alimi olub, 680/1281- ci ildə Şiraz yaxınlığındakı İcidə anadan olmuşdur. O, yüksək biliyə malik olmuş və bir çox əsərlər yazmışdır: "ər-Risələ əl-adudiyyə fi əl-vadiyə", "əl-Muvaqif fi elm əl-kəlam" "Risələ fi elm əl-əxlaq", "Təliqat litəfsir əl-Curcani lil-Muvaqif fi elm əl-kəlam", "Ədəb bəhs əl-Aduddiyyə" və s. Haffiz Şirazi yazdığı "Hafiz divanı"nda onu fars bölgəsinin beş önəmli şəxsiyyətlərindən biri "bilgi ölkəsinin padşahlar padşahı" adlandırmışdır. Ədudəddin əl-İcinin yazdığı "Ədəb əl-Bəhs" əsərinə onlarla şərhlər, haşiyələr və təliqlər yazılmışdır. Azərbaycanlı alimlərdən, Məhəmməd Hənəfi Qarabaği Tebrizi (942/1535), Məhyəddin Məhəmməd bin Məhəmməd bin Məhəmməd əl-Bərdəi et-Tebrizi əl-Hənəfi şerh (927/1521), Mir Əbi-l-Fəth Ərdəbili isə (875/1470) haşiyə yazmışdılar.

Əlyazmalar İnstitutunda İcinin "ər-Risələ fil-vaz" və "Uyun əl-cəvahir" əsərini ilkin olaraq aşkarlamışam. Onun "ər-Risələ fil-vaz" (194b) və "Uyun əl-cəvahir" (372b-373a) adlı əsərləri xəzinəmizdə B-733 şifri altında mühafizə olunur. Bu əlyazma Əbqülqəni Nuxəvi Xalisəqarizadənin kolleksiyasındandır. Əsər katib Əbqülqəni Nuxəvi Xalisəqarizadə tərəfindən 1267/1851-ci ildə Şeki şəhərində köçürülmüşdür.

Açar sözlər: Orta əsr, Azərbaycanlı alimlər, Əlyazma, Xəzinə, Divan

ARAP DİLİNİN GELİŞİMİNDE ORTAÇAĞ AZERBAYCAN BİLİM ADAMLARININ ROLÜ

Dr. Bayramova Sevinc Behram gızı

Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Muhammed Fuzuli El Yazmaları Enstitüsü

ORCID ID: 0000-0001-5211-6898

sevincbayram@mail.ru

ÖZET

Yakın ve Orta Doğu ülkelerinde ortaya çıkan zengin ve çok yönlü dil bilimine Arap dil bilimi denir. Arap dil bilimi İslam'ın gelişi ve yayılmasıyla gelişmeye başladı. Halifelik döneminde Arapça bilimin ve devletin dili olarak biliniyordu. Bu dil, Latince'nin Avrupa'da oynadığı rolün aynısını Doğu'da, İslam dünyasında da oynadı. Arap dilinin gelişimi doğrudan Kur'an-ı Kerim ile ilgiliydi. Dolayısıyla klasik dille nazil olan Kur'an-ı Kerim'i doğru okuyup anlamak ve Arap olmayanlara doğru bir şekilde aktarmak, dönemin alimlerinin önemli görevlerinden biriydi. Bu amaçla İslam'ın ilk günlerinden itibaren Arapça okullar açılmış, burada Arap dilinin ve Kur'an'ın doğru okunmasının kuralları yani tecvit ilmi öğretilmeye başlanmıştır.

Arap dilbiliminin gelişmesinde Arapların yanı sıra Arap olmayanların da rolü az değildir. Böylece Azerbaycanlı bilim adamları Arap diline bilim ve metodoloji açısından birçok yenilik getirmişlerdir. Bu alimler arasında IX-XV yüzyıllarda yaşamış olan Muhammed İbni Meragî, Hatib Tebrizi (1030-1109), Ebu Muhammed el-Varandi (1089-1146), Safieddin el-Urmavi (1249-1323), Mahmud el-Arrani (?-1333), Mahmud el-Zencani (?-1258), Muhammed bin Ahmed el-Huvayyi (1229-1294), Muhammed el-Tebrizi el-Karabaği (?-1495), Cemal el-Din bin Muhammed el-Aksarayi el-Tebrizi (1339), İbrahim el-Araşi el-Şekevi (XVIII-XIX), Hubaysh el-Tiflisi, Sadaddin Sadullah el-Bardai, Cemaleddin Muhammed el-Erdabili (?-1248), Muhammed İbn Zeyd el-Bardai, Ebu Bekir el-Maraghi, Ahmed bin Hasan Çarpardi (1265-1347) ve diğerlerinin isimlerini zikr edebiliriz. Bu bilim adamlarının Arap dil bilimi alanındaki faaliyetlerine bakıldığında Araplardan geri kalmadıkları, aksine her birinin Arap dilinin gelişimi ve kalkınmasına önemli katkılarda buldukları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Azerbaycanlı bilim adamları, Arap dil bilimi, Arap olmayanlar, Kalkınma, Rol

MİLLİYETÇİLİK TİPOLOJİLERİNE YENİDEN BAKMAK VE TÜRKİYE'DE YÜKSELEN MİLLİYETÇİLİĞİ KONUMLANDIRMAK

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÇINKARA

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Konya, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-8372-8571

gokhan.cinkara@erbakan.edu.tr

ÖZET

Milliyetçilik kökeni 19.yy'a uzanan bir siyasal hareket ve ideolojidir. Milliyetçilik Fransız Devrimi'nin ivmelendirmesiyle milletin siyasetin yönünü değiştiren temel bir aktör olmasıyla öne çıkmıştır. Milletin siyasi değişimin özne olmasıyla demokrasi ve liberalizm arasında içeriğinin oluşmaya başladığı görülür. Fakat 19.yy sonlarına doğru sosyalizmin yükselişi milliyetçiliği bu ideoloji karşısında konumlanmaya itmiştir. Avrupa'nın imparatorluk sistemi ve sonrasında cumhuriyetçi ulus devletleri milliyetçiliği öne alan politikaları izlemeye başladılar. Böylece milliyetçilik siyasi elitlerin elindeki kullanışlı bir argümana dönerek araçsallaştırılmaya başlanmıştır. Akademik çevrelerde milliyetçilik 19.yy'dan itibaren araştırılan bir konu başlığı olmuştur. Milliyetçiliğin tarihiyle başlayan bu çalışmalar sonrasında milliyetçiliğin üstlendiği işleve odaklanmaya bırakmıştır. Milliyetçilik farklı ülke deneyimleri altında incelenerek farklı milliyetçilik tipleri olgusu işlenmeye başlanmıştır.

Türkiye'de milliyetçilik son yıllarda yeniden yükselişe geçen bir siyasal hareket ve ideoloji olarak görülebilir. Arap baharı sonrası ülkeye gelen kitlesel göçler sonucunda milli kimliğe dönük sorgulamalar da beraberinde gelmiştir. Bu çalışmada milliyetçilik literatürü göz önüne alınarak Türkiye'de yükselişe geçen milliyetçiliğin literatür içerisindeki analitik konumlandırılması yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Milliyetçilik Tipolojileri, Türkiye'de Milliyetçilik, Avrupa Siyaseti, Türkiye Siyaseti

REVISITING NATIONALISM TYPOLOGIES AND ASSESSING THE RISING TREND OF NATIONALISM IN TURKEY

Assist. Prof. Dr. Gökhan ÇINKARA

ABSTRACT

Nationalism, a political movement and ideology dating back to the 19th century, gained prominence alongside the rapid unfolding of events during the French Revolution. The nation emerged as a pivotal actor, exerting a transformative influence on the political landscape. This evolution in the significance of the nation, in turn, led to the development of a nuanced discourse situated between the realms of democracy and liberalism. However, the latter part of the 19th century witnessed the ascendance of socialism, which prompted nationalism to adopt a stance opposing this emerging ideology. Consequently, Europe's imperial systems and subsequently established republican nation states pursued policies accentuating the importance of nationalism. As a result, nationalism became a potent instrument in the hands of political elites, progressively harnessed for various purposes.

Within academic circles, nationalism has been a subject of rigorous investigation since the 19th century. Initial scholarly inquiries delved into the historical evolution of nationalism, subsequently shifting their focus towards discerning the functional aspects of this ideology. Notably, these studies have expanded to encompass cross-national perspectives, examining the diverse manifestations of nationalism across different countries.

In the context of Turkey, a resurgence of nationalism has been observed as a notable political movement and ideological force in recent years. This resurgence can be attributed, in part, to the significant influx of migrants into the country following the Arab Spring, which has ignited inquiries concerning national identity. The presentation seeks to provide an analytical positioning of the burgeoning nationalism in Turkey within the existing scholarly literature on nationalism.

Keywords: Nationalism, Typologies in Nationalism, Nationalism in Turkey, European Politics, Turkish Politics

**KAN, KAN ÜRÜNLERİ'NİN KULLANILMASI VE TAKİP SİSTEMİ'NİN
(HEMOVİJİLANS) SAĞLIK HUKUKU BAĞLAMINDA İDARENİN
SORUMLULUĞUNUN KAMU HUKUKU YÖNÜNDEN İNCELENMESİ**

Dr. Hakife AKTAŞ BELEK

ORCID ID: 0000-0002-2126-9389

aktasbelek@hotmail.com

ÖZET

Kan canlı doku ve hücrelerden oluşan sağlığın korunması ve devam ettirilmesi için gerekli olan spesifik bir sıvıdır. Modern tıpta hastaya tam kan ya da ihtiyaca göre komponent tranfüzyonu yapılabilmektedir. Kan tranfüzyonu bir tıbbi tedavidir, tıbbi tedavide öncelikli olarak yarar sağlamak ve etkin sonuç elde etmek amaçlanır. Karar verilen kan türünün hastaya zarar vermemesi için tranfüzyondan önce kanla geçebilecek hastalıkları tanımlayan testler ve gelişebilecek reaksiyonların önlenmesi, başka zararlarla karşılaşmaması için donör ile hasta kanının cross-match'ı yapılır. Tedaviden beklenen yararın elde edilebilmesi için öncelikli tedbir olarak hastanın yaşamını riske sokacak her türlü risk ekarte edilir. Kan tranfüzyonundan önce kullanılacak kan veya komponentinin yarar ve zararları hakkında, hasta aydınlatılarak yazılı onamı alınır. Tranfüzyon sırasında veya sonrasında gelişebilecek reaksiyonların hemşire veya hekime bildirmesi yönünde hasta uyarılır.

Sağlık Hukuku, sağlık hakkı ve yaşam hakkına ilişkin sorunların çözümüne yönelik faaliyet yürüten multidisipliner bir bilim dalı olması nedeniyle, sağlığın korunması, sürdürülmesi ve yaşam hakkına dair meydana gelen hukuki sorunların çözümü ile ilgilenmektedir. Hastanın güvenli tedaviye ulaşması tedavinin başarıya ulaşmasının önemli basamaklarından biridir. Hasta güvenliğinin sağlanması görevi idarenin sorumluluğundadır. Bu bağlamda idare adına sağlık hizmeti yürüten kişilerin, hizmeti güvenli ve gereği gibi yürütme yükümlülüğü bulunmaktadır. Türk Borçlar Kanunu 49. maddeye göre, “Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren” verdiği zararı gidermekle yükümlüdür. Anayasa'nın 125. maddesinin birinci fıkrasında, “idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu; yedinci fıkrasında da idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle” yükümlü bulunduğunu hüküm altına almıştır.

**USE OF BLOOD, BLOOD PRODUCTS AND TRACKING SYSTEM (HEMOVIGILANCE)
IN THE CONTEXT OF HEALTH LAW EXAMINATION OF THE RESPONSIBILITY OF
THE ADMINISTRATION IN TERMS OF PUBLIC LAW**

Dr. Hakife AKTAŞ BELEK

ABSTRACT

Blood is a specific fluid that is necessary for the protection and maintenance of health, consisting of living tissues and cells. In modern medicine, the patient can be transfused with whole blood or components as needed. Blood transfusion is a medical treatment, the primary aim of medical treatment is to provide benefit and achieve effective results. In order to ensure that the decided blood type does not harm the patient, before transfusion, tests are performed to identify diseases that can be transmitted through blood, and to prevent possible reactions and to prevent other harm, a cross-match of donor and patient blood is performed. In order to obtain the expected benefit from the treatment, as a primary precaution, any risks that could put the patient's life at risk are eliminated. Before blood transfusion, the patient is informed about the benefits and harms of the blood or its component to be used and written consent is obtained. The patient is warned to report any reactions that may occur during or after transfusion to the nurse or physician.

Since Health Law is a multidisciplinary branch of science that operates to solve problems related to the right to health and the right to life, it deals with the protection and maintenance of health and the solution of legal problems related to the right to life. The patient's access to safe treatment is one of the important steps in the success of the treatment. Ensuring patient safety is the responsibility of the administration. In this context, people who provide health services on behalf of the administration have the obligation to provide the service safely and properly. According to Article 49 of the Turkish Code of Obligations, "Anyone who harms someone else with a defective and unlawful act" is obliged to compensate for the damage he has caused. In the first paragraph of Article 125 of the Constitution, it is stated that "judicial remedy is open against all kinds of actions and transactions of the administration; In the seventh paragraph, it is stipulated that the administration is obliged to pay the damages arising from its own actions and transactions.

YAPAY ZEKA NELER VAAD EDİYOR?:TÜRKİYE'DE SANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARINDA YAPAY ZEKA'NIN POTANSİYEL ETKİLERİ

Öğr. Gör. Dr. İsmail KUĞU

Necmettin Erbakan Üniversitesi
Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi
Konya, Türkiye

ÖZET

Yeryüzünde yaratılan canlılar içerisinde düşünme ve davranışları idrak etme yetisi ile bezenmiş yegâne canlı olan insanoğlu, teknolojik devrimlerin kendi kullanımına sunulması sayesinde büyük avantajlar elde etmiştir. Bilgisayarın hayatımıza girmeye başladığı yıllardan itibaren, Bilgisayar Çağı içerisinde sadece günlük yaşam faaliyetleri değil bilimsel çalışmalar da bu büyük evrimden nasibini almıştır. Nitekim, bu büyük gelişmeler dizisinin son halkasında yer alan Yapay Zeka'nın ortaya çıkışı, insanoğlunun bütün sezgisel ve düşünsel faaliyetlerini taklit etmesi bakımından hem endişe verici hemde sevindirici bir gelişmedir. Özellikle beşerî bilimler alanında yapay zeka ve yapay sinir ağları ile donatılmış metodların kullanımı hızla artmaktadır. Avrupa ve Amerika'da sanat tarihi alanında yapılan çalışmalarda bunun örnekleri görülmektedir.

Bu bildiri, yapay zeka (YZ) teknolojilerinin sanat tarihi araştırmalarına getirdiği önemli katkıları ele almaktadır. Yapay zeka'nın gelişmiş görüntü tanıma, sanat eserlerinin dijitalleştirilmesi, büyük veri analizi ve sanat eserleri restorasyonunda kullanılması gibi potansiyelleri, Türkiye'deki sanat tarihçileri ve kültürel miras koruyucuları için büyük bir fırsat sunmaktadır. Bu teknolojinin kullanılması, Türkiye'nin zengin kültürel mirasının korunması, daha fazla insanın bu mirasa erişimi ve sanat tarihi araştırmalarının hızlanması açısından önemli bir rol oynayabilir. Ancak bu potansiyeli tam anlamıyla kullanabilmek için, işbirliği ve teknolojiye yatırım gereklidir.

Yapay zeka, sanat tarihi araştırmalarına yeni bir boyut kazandırırken, Türkiye'nin kültürel mirasının korunması ve tanıtılması için büyük bir potansiyele sahiptir. Bu bildiri, Yapay Zeka'nın Türkiye'deki sanat tarihçilerine, kültürel miras koruyucularına ve eğitimcilerine nasıl yardımcı olabileceğini anlatmaktadır. Kültürel mirasın dijitalleştirilmesi, büyük veri analizi ve sanat eserleri restorasyonu gibi alanlarda Yapay Zeka'nın uygulamaları, Türkiye'nin tarihini ve sanatını daha geniş bir izleyici kitlesiyle paylaşmak ve gelecek nesillere aktarmak için güçlü bir araç olarak kullanılabilir. Bu bildiri, Türkiye'deki sanat tarihçileri ve kültürel miras koruyucularının Yapay Zeka teknolojilerini benimsemesi ve bu alandaki potansiyeli tam anlamıyla değerlendirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

WHAT ARTIFICIAL INTELLIGENCE PROMISES?: POTENTIAL IMPACTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON ART HISTORY RESEARCH IN TURKEY

Lecturer Dr. İsmail KUĞU

ABSTRACT

Among all living creatures on Earth, human beings stand out as the only creatures adorned with the ability to perceive and comprehend thoughts and behaviors. Thanks to the introduction of technological revolutions to their disposal, humans have gained significant advantages. Since the advent of computers in our lives, not only daily life activities but also scientific studies have undergone a major transformation within the Computer Age. The emergence of Artificial Intelligence, the latest link in this chain of great advancements, is both alarming and gratifying in terms of its ability to mimic all intuitive and intellectual activities of human beings. Particularly in the field of humanities, the use of artificial intelligence and artificial neural networks equipped methodologies is rapidly increasing. Examples of this can be seen in art history studies conducted in Europe and America.

This paper explores the significant contributions of artificial intelligence (AI) technologies to art history research. The potentials of AI, such as advanced image recognition, digitization of artworks, big data analysis, and art restoration, offer a great opportunity for art historians and cultural heritage preservationists in Turkey. The utilization of this technology can play a crucial role in preserving Turkey's rich cultural heritage, increasing access to this heritage for a broader audience, and accelerating art history research. However, realizing this potential requires collaboration and investment in technology.

Artificial intelligence adds a new dimension to art history research while holding great potential for preserving and promoting Turkey's cultural heritage. This paper explains how artificial intelligence can assist art historians, cultural heritage preservers, and educators in Turkey. Applications of AI in areas such as digitizing cultural heritage, analyzing big data, and restoring artworks can serve as powerful tools to share Turkey's history and art with a wider audience and pass it on to future generations. This paper emphasizes the importance of Turkish art historians and cultural heritage preservationists embracing AI technologies and fully exploiting the potential in this field.

İKLİM KRİZİ BAĞLAMINDA ORTAK AMA FARKLILAŞMIŞ SORUMLULUKLAR VE GÖRECELİ KABİLİYETLER İLKESİ&GÜNCEL GELİŞMELER

Arş. Gör. Ayşen KÖSE

İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0009-0008-4924-845X

aysenkose@istanbul.edu.tr

ÖZET

İklim değişikliği, günümüzde uluslararası toplumun karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Ülke sınırları veya gelişmişlik düzeyi gibi ölçütlerden bağımsız olarak küresel boyutta bir tehdit olan iklim değişikliğinin yalnızca olumsuz etkilerinden zarar gören ülkelerin değil tüm insanlığın ortak kaygısı olduğu ve alınacak tedbirlerin ülkelerin münferit çabalarıyla başarıya ulaşmasının mümkün olmadığı, süregelen iklim krizi mücadelesi boyunca defalarca kez anlaşılmıştır.

İnsanların iklim sistemi üzerindeki olumsuz etkisini ve baskısını azaltmak için Birleşmiş Milletler ve uluslararası kuruluşların öncülüğünde yapılan çalışmalar neticesinde 1992 yılında BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda ortaya çıkan ortak ama farklılaşmış sorumluluklar ve göreceli kabiliyetler ilkesi, günümüze ulaşan süreçte adım adım geliştirilip desteklenerek iklim krizi ile mücadelede önemli bir yer kazanmış, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS), Kyoto Protokolü (KP) ve Paris Anlaşması'nın (PA) oluşturulmasında temel alınmıştır.

BMİDÇS Taraflar Konferansları ve son olarak 27. Taraflar Konferansı'nda alınan kararlar, ilkenin uygulama alanı olarak iklim mücadelesinin uluslararası işbirliği ile yönetilen komuta merkezini oluşturmaktadır. 28. Taraflar Konferansı'na sayılı günler kala, tüm dünyada yaşanan iklim felaketlerinin yarattığı tahribat, krizin boyutlarını ve bu ilkenin önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Tüm bu sebeplerle bu çalışmanın amacı, çevre hukuku ve iklim krizi bağlamında ortaya çıkmış olan ortak ama farklılaşmış sorumluluklar ve göreceli kabiliyetler ilkesinin genel hatlarını ve ilke ile bağlantılı güncel tartışma ve gelişmeleri ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: İklim krizi, Ortak kaygı, Sorumluluk, Farklılaşmış sorumluluklar

PRINCIPLE OF COMMON BUT DIFFERENTIATED RESPONSIBILITIES AND RESPECTIVE CAPABILITIES IN THE CONTEXT OF THE CLIMATE CRISIS & CURRENT DEVELOPMENTS

Res. Assist. Ayşen KÖSE

ABSTRACT

Climate change has been considered one of the biggest problems for the international community in the present day. It has been understood throughout the ongoing struggle against the climate crisis that climate change, which is a global threat regardless of any criteria such as borders or the development level of a country, is a common concern not only for the countries that suffer from its negative effects but also for all of humanity. It is not possible for the measures to be taken to be successful with the individual efforts of countries.

In order to reduce the negative impact and pressure of humans on the climate, the principle of common but differentiated responsibilities and relative capabilities, which emerged at the UN Conference on Environment and Development in 1992 as a result of the efforts carried out under the leadership of the United Nations and international organizations, has been developed and supported step by step until the present day. It has been used to combat the climate crisis and gained an important place in the struggle. It served as one of the basis' for the creation of the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), Kyoto Protocol (KP), and Paris Agreement (PA).

The decisions taken at the UNFCCC Conferences of the Parties, and finally at the 27th Conference of the Parties, constitute the command center of the climate struggle managed through international cooperation, and the main execution area of the principle. With only a few days left until the 28th Conference of the Parties, the devastation caused by climate disasters all over the world once again reveals the dimensions of the crisis and the importance of this principle.

For all these reasons, the aim of this study is to reveal the general outlines of the principle of common but differentiated responsibilities and relative capabilities, which has emerged in the context of environmental law and the climate crisis, and the current debates and developments related to the principle.

Keywords: Climate crisis, Common concern, Responsibility, Differentiated responsibilities.

İNSAN HAKLARI TAZMİNAT KOMİSYONU VE ADİL YARGILANMA HAKKININ AYRILMAZLIĞI SORUNU

Dr. Ömer E. EGELİĞİ

Türk-Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-2742-8456

egeligi@tau.edu.tr

ÖZET

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine götürülen başvuruların birçoğu adil yargılanma hakkına ilişkindir. Daha da özde makul sürede yargılanma hakkının ihlali iddialarını taşımaktadır. Doğrusu uzun yargılanmalar sorununun yaygınlığı yalnızca Türkiye'ye özgü değildir. Bu sorun karşısında ülkeler kendi hukuk sistemlerine özgü çözüm yolları getirmeye çalışmaktadır.

Bu çözümler İnsan Hakları Avrupa Mahkemesinin verdiği birtakım pilot kararlar neticesinde açılan komisyonlar yoluyla olabileceği gibi yargı organlarına verilen yeni yetkilerle de sağlanabilmektedir.

Bildiride bu yoldaki bazı örneklerle yer verilecektir. Yargı organları içerisindeki çözüm örneklerinden Slovakya ve Almanya deneyimleri aktarılacaktır. Çözümü bir Komisyona havale eden örneklere kısaca değindikten sonra bunlardan Türkiye uygulamasına odaklanılacaktır.

Tazminat Komisyonuna ilişkin mevzuat ve mevzuat değişimi incelenecektir. Mevzuatın gerekçesi ve arka planındaki davalara yer verilecektir. Tazminat Komisyonunun genişleyen görev kapsamına değinilecektir. Bildirinin temel sorusunu sorduran ise Anayasa Mahkemesinin güncel içtihadındaki gelişmelerdir. Anayasa Mahkemesi uzun yargılamalarla ilgili başvuruları görmeme ve bu başvuruları Tazminat Komisyonuna yönlendirme eğilimindedir. Bildiride bunun usulüne de değinilecektir.

Ancak tartışma daha çok uzun yargılanma şikayetlerinin mevcut olduğu başvurularda doğan bazı sorunlara yöneliktir. Öncelikle bir yargılamanın uzun olup olmadığının tespiti işinin yine o yargı yolu içerisinde bir mahkemeye verilmesinin daha faydalı olacağını belirtmek gerekir. Bu açıdan Almanya örneğinin incelenmesi Türk yüksek yargısında yeni bir teşkilatlanmaya ilham verebilir. Bu çerçevede Yargıtay bünyesinde uzmanlığı uzun yargılamalar olan yeni dairelerin kurulması ya da ilgili dairece uzun yargılama tespit edilebilmesi seçenekleri değerlendirilecektir.

Ne var ki bu tartışmalar da yalnızca uzun yargılamaların tespiti ve tazminine yönelik çarelerdir. Ancak uzun yargılamalar karşısında bir başvuru yolunun etkili kabul edilebilmesi için yargılamayı hızlandırıcı etkisinin de olması gerekir. Fakat Tazminat Komisyonu böylesi bir etkiye sahip değildir. Bildiride kısaca destek için hâkim görevlendirilmesi, gecikme bildirisi gibi karşılaştırmalı hukuktan çözüm önerilerine yer verilecektir.

Son olarak adil yargılanma hakkının ayrılmazlığına ilişkin sorun ise uzun yargılamaların her zaman tek başına adil yargılanma hakkı ihlali doğurmamasıdır. Anayasa Mahkemesi önüne taşınan davaların çoğu makul sürede yargılanma hakkının yanı sıra bir başka hak ya da özgürlüğün ihlali iddialarını da taşıyabilmektedir. Bu durum da aynı başvuruda hak ve özgürlüklerin farklı mercilerce incelenmesine yol açmaktadır.

Sonuç olarak bildiri Tazminat Komisyonunun yapısı, amacı ve yetkileri çerçevesinde adil yargılanma hakkı ve diğer temel hak ve özgürlüklerin korunması ve giderilmesine ilişkin sorunlu alanların tespiti ve çözüm önerilerini sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adil yargılanma hakkı, Makul sürede yargılanma, Tazminat Komisyonu, Bireysel başvuru

BLOKZİNCİR TEKNOLOJİSİNİN AKREDİTİF MEKTUPLARINDA KULLANILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem SOLAK

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
ekremsolak@medeniyet.edu.tr

ÖZET

Milletlerarası ticarete alıcının ve satıcının karşılaştığı en önemli sorunlardan bir tanesi ödemedir. Milletlerarası ticari bir ilişkide ödemenin sözleşmenin kurulduğu anda ifa edilmesi halinde alıcı, sözleşme konusu malların teslimi anında ifa edilmesi halinde ise satıcı risk almaktadır. Milletlerarası ticari ilişkinin doğasından kaynaklanan bu riskin en aza indirilmesi için geliştirilen yöntemlerden bir tanesi de akreditif mektuplarıdır. Bu sebeple akreditif mektupları milletlerarası ticaretin en önemli araçlarından bir tanesidir. Akreditif mektuplarının kullanılması alıcı ve satıcının maruz kaldığı riski önemli bir ölçüde azaltsa da yine de alıcı ve satıcının hile, sahtecilik veya suiistimal sonucunda zarar görmesi muhtemeldir. İşte bu riski azaltmak ve işlem güvenliğini daha da artırmak için alternatif yollar aranmaktadır. Bu yollardan bir tanesi de yeni teknolojilerin akreditif mektuplarında kullanılmasıdır. Blokzincir teknolojisinin ve akıllı sözleşmelerin uygulama alanları hızlı bir şekilde gelişmekte ve pek çok finansal kuruluş bu teknolojileri kendi hizmetlerine dahil etmeye çalışmaktadır. Bu teknolojilerin dahil edildiği alanlardan bir tanesi de akreditif mektuplarıdır. Blokzincir teknolojisi ve akıllı sözleşmeler ile güçlendirilmiş akreditif mektuplarıyla ödeme süreci daha hızlı, ucuz ve güvenli gerçekleşebilecektir. Bu çalışmada akreditif mektuplarında blokzincir teknolojisinin ile akıllı sözleşmelerin nasıl kullanılabileceği ve bu kullanımın hukuki sonuçları üzerinde durulacaktır.

ADİL YARGILANMA HAKKI BAKIMINDAN YABANCILARIN TEMİNAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Av. Muhsine Zeynab ÖZKAN

Müftüoğlu Hukuk Bürosu

<https://orcid.org/0009-0008-6841-6076>

muhsinezozkan@gmail.com

ÖZET

Türk mevzuatı bakımından 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un ("MÖHUK") 48. Maddesinde düzenlenen "yabancılık teminatı", bir kimsenin "yabancı" olması sebebiyle dava açarken, davaya katılırken veya icra takibimi yaparken ifa etmesi gereken ek ödeme yükümlülüğünü ifade etmektedir. Birçok ülkede bu yükümlülüğün bulunmasının amacı, yabancı kişinin o ülke ile bağlarının zayıf olması nedeniyle ileride ortaya çıkabilecek güçlükler karşısında önceden güvence tesis edilmesidir. Bu yükümlülüğün uygulanma biçimi, Anayasa'nın 36. Maddesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı bakımından tartışma konusu olabilmektedir.

MÖHUK madde 48/2'de, yabancılık teminatından karşılıklılık esasına göre muafiyet sağlanacağı belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de çok taraflı ve iki taraflı sözleşmelere taraf olmak¹ suretiyle pek çok ülke ile bu yükümlülüğü karşılıklı olarak kaldırmıştır. Karşılıklılığın yalnızca sözleşmeler ile değil kanuni veya fiili² olarak da sağlanması mümkündür. Dolayısıyla, bir yabancı gerçek veya tüzel kişinin, yabancılık teminatından muafiyeti değerlendirilirken sadece Türkiye ile yabancı kişinin ülkesi arasındaki iki ve/veya çok taraflı anlaşmaların değil, ayrıca ilgili yabancının ülkesindeki mevzuatın ve fiili uygulamanın da incelenmesi gerekmektedir.

Uygulamada bu araştırmanın doğru şekilde yapılmaması, birçok yabancının hak kaybına uğramasına sebebiyet vermektedir. Örneğin, Türkiye ve Hindistan arasındaki ikili antlaşma³ kapsamında yabancılık teminatından muafiyete ilişkin açık hüküm bulunmamaktadır. Türk mahkemeleri, bu konuda açık hüküm bulunmamasını sebep göstererek, Hindistan vatandaşlarının teminatı ödemesini zorunlu tutmaktadır.⁴ Oysaki Hindistan'daki bu konuya dair mevzuat ve fiili uygulama incelendiğinde⁵, yabancılık teminatı kavramına ilişkin herhangi bir düzenleme ve/veya uygulama bulunmadığı, zira Hindistan tabiiyetinde olup olunmadığına bakılmaksızın tüm insanların eşit şartlar ile dava açması ilkesinin benimsendiği ve dolayısıyla, Hindistan'da Türk vatandaşları dahil olmak üzere hiçbir yabancı kişinin ek teminat ödemediği görülmektedir. Aşikardır ki fiili karşılıklılığa dayalı olarak Hindistan vatandaşlarının da Türkiye'de bu yükümlülüğün, Türk Yargı uygulamasının aksine, muaf tutulması, adil yargılanma hakkının bir gereğidir.

Bu açıklamalar çerçevesinde, adil yargılanma hakkının temini için yabancılık teminatı yükümlülüğü değerlendirilirken, salt ikili/ çoklu anlaşmaların değil, fiili uygulamanın ve karşı ülke mevzuatının da araştırılması gerekmektedir. Bu husus gözetilmeden yabancılık teminatının yatırılmasına hükmedilmesi, adil yargılanma hakkının bir gereği olan hak arama hürriyetinin özüne ve amacına aykırıdır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılık teminatı, Adil yargılanma hakkı, Hak arama hürriyeti

¹ Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Yabancıların Teminat Yatırma Yükümlülüğü, <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yabancilarin-teminat-yatirma-yukumlulugu05032021034324>, son erişim tarihi: 08.11.2023.

² Yargıtay 4. Hukuk Dairesi E. 2021/27291 K. 2023/5354 T. 12.4.2023.

³ Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Hindistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hukukî ve Ticarî Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması. 18/01/1990 tarihli ve 3605 sayılı Kanunla onaylanmış ve 23/07/1990 tarih ve 20583 sayılı Resmî Gazete ile 16/08/1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁴ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, T. 26.2.2015 E. 2014/32652 K. 2015/4066.

⁵ Hindistan Anayasası'nın 14. Maddesi. Ayrıca, Hindistan Usul Kanunu, 1908 ve Mahkeme Harçlar Kanunu, 1870 kapsamında, yabancıların teminat ödemesine yönelik hiçbir hüküm bulunmamaktadır.

KAZAKİSTAN'DA COVID SONRASI TURLAR VE AKTİVİTELERİN İYİLEŞTİRİLMESİ İÇİN YENİLİKÇİ ÇÖZÜMLER, BÜYÜK NUR-SULTAN ÖRNEĞİ

Dr. Azamat AMETOV

Özel Çocuk Gelişim Merkezi, Şımkent, Kazakistan

ORCID ID: 0000-0001-5606-6752

ametovazamat37@gmail.com

Adlet ASSYKPAYEV

M. S. Narikbayev KAZGUU University School of Liberal Arts

Astana- Kazakistan

ORCID ID: 0009-0000-1288-2707

asykpaev_2000@mail.ru

ÖZET

Covid-19 nedeniyle, Kazakistan da dünya genelinde olduğu gibi önemli bir turizm düşüşü yaşadı. Geniş kapanmalar ve seyahat kısıtlamaları turistlerin serbestçe seyahat edememesine yol açtı. Tüm konaklama sektörü bundan etkilendi. Bu makalede, büyük Nur-Sultan örneğinde, Covid sonrası turizmin nasıl toparlandığını analiz edeceğiz. Turizm toparlanmasının Kazakistan'da ana itici güçlerinden biri olduğunu düşündüğümüz için Tur Etkinliği sektörüne odaklanmaya karar verdik. Projenin amacı, tur şirketleri pazarını analiz etmek ve onların pandemi döneminde nasıl hayatta kaldıklarını incelemektir. Sosyal medya, içerik ve performans pazarlama araçları blokları üzerinden inceledik, coğrafi hizmetlerin ve çevrimiçi seyahat acentelerinin nasıl çalıştığını, şirketlerin coğrafi hizmetlerini ve çevrimiçi seyahat acentelerini nasıl optimize edebileceklerini, yerli turizm toparlanmasını sermayelendirmek için doğrudan kanalları nasıl hızlandırabileceklerini inceledik.

Bu makalede 60'dan fazla tur operatörü ve tur acentasını analiz ettik. Endüstri liderlerini tanımladık ve daha detaylı inceledik. Özellikle bu şirketlerin ana pazarlama araçları olarak BT veya Bilgi ve İletişim Teknolojilerini analiz ettik. Ayrıca, çalışmamıza dayalı olarak diğer şirketlere önerilerde bulunduk. Bu araştırma, başkent tur operatörlerinin ve bağımsız sağlayıcıların mevcut pazarlama karışımını ve itibar durumunu anlamaya yönelik bir ilk adım olarak görülebilir ve bu, destinasyon rekabetinin ana direklerinden biri olarak. Bu araştırma diğer bölgelerde tekrarlanabilir ve yerel ve küresel çevrimiçi seyahat acenteleri, tur otomasyon sistemleri, web sitesi geliştirme ve mevcut platformlardaki itibar yönetimi uygulamaları gibi daha karmaşık satış kanalları üzerinden daha fazla rekabetçilik bulgularının temeli olabilir. Pazar analizi bulgularına dayanarak, tur şirketleri Covid sonrası dönemde daha etkili ve rekabetçi bir şekilde toparlanmak için temel önerilere ulaşacaktır.

Anahtar Kelimeler: Covid sonrası turlar ve turizm, Turizmde yenilikçi çözümler, Turizm.

ҮЛКЕН НҰР-СҰЛТАН МЫСАЛЫНДА COVID-ТЕН KEЙІНГІ ТУРЛАР МЕН ТУРИЗМНІҢ ҚАЛПЫНА КЕЛУІНІҢ ЖАҢАШЫЛ ШЕШІМДЕРІ

Dr. Азамат ӘМЕТОВ

Адлет АСЫҚПАЕВ

АБСТРАКТ

Covid-19-ға байланысты Қазақстан, бүкіл әлем сияқты, туризмнің айтарлықтай құлдырауын бастан кешірді. Жаппай карантиндер мен сапарларға шектеулер туристердің еркін жүре алмауына әкелді. Бұл бүкіл қонақжайлылық индустриясына әсер етті. Бұл мақалада біз үлкен Нұр-сұлтан мысалында covid-тен кейінгі туризмнің қалпына келуін талдаймыз. Біз туристік қызмет секторына баса назар аударуды жөн көрдік, өйткені оны Қазақстандағы туризмді қалпына келтірудің негізгі факторларының бірі деп санаймыз. Бұл жобаның мақсаты туристік компаниялардың нарығын және пандемия кезінде өмір сүру жолдарын талдау болып табылады. Біз құралдар блоктарымен – әлеуметтік желілермен, олардың мазмұнымен және өнімділік маркетингімен, геосервистер мен ОТА (онлайн-туристік агенттіктер) қалай жұмыс істейді, компанияның геосервистері мен ОТА-ның беделін қалай арттыруға және бәсекеге қабілеттілігін онтайландыруға, сондай-ақ ішкі туризмді қалпына келтіруден пайда алу үшін тікелей арналарды қалай жылдамдатуға болатынын зерттедік.

Бұл мақалада біз 60-тан астам туроператорлар мен турагенттерді талдадық. Бізсала көшбасшыларын анықтап, оларды тереңірек зерттедік. Атап айтқанда, біз акт немесе ақпараттық-коммуникациялық технологияларды осы компаниялар үшін негізгі маркетингтік құрал ретінде талдадық. Сондай-ақ, біз зерттеуге сәйкес басқа компаниялар үшін ұсыныстар жаздық. Бұл зерттеуді астаналық туроператорлар мен тәуелсіз жеткізушілердің туристік нарығы мен іс-шараларын түсінудің алғашқы қадамы ретінде қарастыруға болады, олардың қолданыстағы маркетингтік ешені мен беделінің мәртебесі туристік бағыттардың бәсекеге қабілеттілігінің негізгі тіректерінің бірі ретінде түсініледі. Бұл зерттеуді басқа аймақтарда көбейтуге болады және жергілікті және жаһандық онлайн-туристік агенттіктер, турларды автоматтандыру жүйелері, веб-сайттар құру және барлық қол жетімді платформаларда беделді басқару әдістері сияқты күрделі сату арналары арқылы бәсекеге қабілеттілік туралы одан әрі қорытынды жасауға негіз бола алады. Нарықты талдау нәтижелеріне сүйене отырып, туристік компаниялар covid-тен кейінгі дәуірде тиімді және бәсекеге қабілетті қалпына келтірудің негізгі ұсыныстарын табады.

Кілт сөздер: Covid-тен кейінгі турлар мен туризм, Туризмде жаңашыл шешімдер, Туризм.

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KORUNMASININ KOŞULLARI

Arş. Gör. Kemal BAŞOL

Türk-Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

İstanbul, Türkiye

ORCID: 0000-0002-1118-4103

basol@tau.edu.tr

ÖZET

Basın özgürlüğü, her ne kadar kitle iletişim araçları arasında en eskisi olan basın kavramının etrafında şekillenip gelişse de günümüzde bu sınırları aşarak çok daha işlevsel ve geniş bir anlama ulaşmıştır. Öyle ki basın özgürlüğünün koruduğu değerler, yalnızca gazete ve dergi gibi basılı yayınlarla sınırlı kalmayıp radyo, televizyon, internet gibi diğer kitle iletişim araçlarını da kapsar hale gelmiştir. Bu husus, kullanılan terimler üzerinden tarihsel ve sistematik olarak ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, kitle iletişim özgürlüğü ve bilgilendirme hakkı şeklinde ilerleyen bir gelişim süreciyle de ifade edilebilir.

Basın özgürlüğünün koruduğu değerlere ilişkin hak, görev ve hukuki dayanaklarına göre sınıflandırmalar yapılırsa da basın özgürlüğünü üç temel süreç altında incelemek, kapsamının tam olarak ortaya konması ve gerçek anlamda bir korumanın gerçekleştirilmesi için gereklidir. İletişim kavramındaki kaynak, ileti ve hedef kitle öğelerine benzer olarak bu süreçteki ilk koşul, bilgi ve görüşlere ulaşmaktır. Devletin elindeki bilgileri paylaşmasını, gazetecilerin gizli haber kaynaklarını açıklamamasını ve bilgi edinme hakkını kapsayan bu süreç, en temel ve olmazsa olmaz bir aşama olarak değerlendirilebilir.¹ İkinci aşama elde edilen bu bilgi ve görüşleri işleme, diğer bir deyişle yorumlama ve eleştirebilmedir. Eğer elde edilen bilgi, yalın haliyle, bir yorum ve eleştiri katılmadan kaynağından hedef kitleye doğru aktarılsaydı, bu durumda basın çalışanlarının sadece aracılık işlevi gören bir araçtan farkının kalmayacağı söylenebilirdi². Diğer yandan bilginin niteliğini artıran farklı görüş ve yorumlamalara ulaşma imkanı kalmazdı. Üçüncü ve son aşama ise bilgi ve görüşleri basma, çoğaltma ve kitle iletişim araçları ile yaymayı kapsamaktadır. Bu aşamaya yönelik olarak özellikle basın özgürlüğünün önündeki en büyük engellerden sansür ve tekelleşmeyle mücadele esastır.³

Anahtar Kelimeler: Basın Özgürlüğü, Kitle İletişim Özgürlüğü, Sansür, Gazetecilik, Haber Kaynakları.

¹ AİHM, Goodwin v. Birleşik Krallık, Başvuru No: 17488/90, 27 Mart 1996, paragraf 39.

² AİHM, Oberschlick v. Avusturya, Başvuru No: 11662/85, 23 Mayıs 1991, paragraf 58.

³ AYM, İptal Davası, Esas No: 2002/100, Karar No: 2004/109, 21 Eylül 2004.

ASYA ÜLKELERİNDE FİNANSAL GELİŞMİŞLİK İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: 2000-2020 DÖNEMİ İÇİN BİR PANEL VERİ ANALİZİ

Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Kırgızistan

ihsgozu@manas.edu.kg

Eriş ÜNVER

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Kırgızistan

2150D03001@manas.edu.kg

ÖZET

Ekonomik büyüme ile finansal gelişmişlik arasındaki nedensellik ilişkisi ekonomik büyümenin dinamikleri ya da oluşturduğu finansal zemin açısından oldukça önemlidir. Büyüme teorilerinin zaman içerisinde geçirdiği evrim ve neticesinde ortaya konan modern yaklaşımlar, Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) finansal gelişme ile yakın ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak ilişkinin yönü ve şekli konusunda literatürde farklı sonuçlar elde edilmiş olması, uygulanacak ekonomi politikalarında kararsızlığa yol açabilmektedir. Buna rağmen çalışmaların büyük bir kısmı GSYH ile finansal gelişmişlik değişkenleri arasında aynı yönde bir ilişkinin bulunduğu doğrultusundadır. Bu nedensellik ilişkisinin tek yönlü olduğunu savunanlar kadar iki yönlü bir ilişki olduğunu savunan görüşler de literatürde yer almaktadır. Sınırlı görüşler ise ikisi arasında ilişkinin olmadığı ya da ters yönlü bir ilişkinin olduğu şeklindedir. 24 Asya ülkesi üzerinde yapılan ve 2000-2020 dönemini kapsayan bu panel veri analizinde öncelikle ikinci nesil birim kök testlerinden Cross-sectionally Augmented Dickey-Fuller (CADF) Birim Kök Testi ve daha sonra Dumitrescu & Hurlin (2012) Panel Z_{NT} nedensellik testleri uygulanmıştır. Nedensellik testi sonucuna göre GSYH ile finansal gelişmişlik arasında çift yönlü bir etkileşim tespit edilmiştir. Ayrıca modele kontrol değişkeni olarak dahil edilen gayri safi sabit sermaye oluşumu (GSSO) ile her iki değişken arasında da çift yönlü ilişkilerin varlığına dair bulgular elde edilmiştir. Buna göre GSYH, GSSO ve finansal gelişmişlik arasında sıkı bir nedensellik ilişkisi mevcuttur. Böylece test sonuçları, teoride yer alan hem arz öncüllü görüşün hem talep takipli görüşün desteklendiği karşılıklı etkileşim görüşünün geçerliliğini doğrulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, Finansal Gelişmişlik, Finansal Liberalizasyon, Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu, Asya

THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL DEVELOPMENT AND ECONOMIC GROWTH IN ASIAN COUNTRIES: A PANEL DATA ANALYSIS FOR THE PERIOD 2000-2020

**Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ
Eriş ÜNVER**

ABSTRACT

The causality relationship between economic growth and financial development is very important in terms of the dynamics of economic growth or the financial background it creates. The evolution of growth theories over time and the resulting modern approaches reveal that Gross Domestic Product (GDP) is closely related to financial development. However, the fact that different results have been obtained in the literature on the direction and shape of the relationship may lead to indecision in the economic policies to be implemented. Nevertheless, most of the studies suggest that there is a relationship between GDP and financial development variables in the same direction. There are views in the literature that argue that this causality relationship is unidirectional as well as those that argue that there is a bidirectional relationship. Limited views are that there is no relationship between the two or that there is an inverse relationship. In this panel data analysis of 24 Asian countries covering the period 2000-2020, firstly Cross-sectionally Augmented Dickey-Fuller (CADF) Unit Root Test, one of the second-generation unit root tests, and then Dumitrescu & Hurlin (2012) Panel Z_{NT} causality tests were applied. According to the causality test results, a bidirectional interaction between GDP and financial development is found. In addition, gross fixed capital formation (GFCF), which is included in the model as a control variable, has been found to have a bidirectional relationship with both variables. Accordingly, there is a tight causality relationship between GDP, GFCF and financial development. Thus, the test results confirm the validity of the interaction view in the theory, which supports both the supply-led and demand-following views.

Keywords: Gross Domestic Product, Financial Development, Financial Liberalization, Gross Fixed Capital Formation, Asia

KIRGIZİSTAN CUMHURİYETİ'NDEKİ YABANCI YATIRIM ORTAMI

Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Kırgızistan

ihsugozu@manas.edu.kg

Nurzat CEEMBAEVA

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Kırgızistan

nurzat.zheembaeva@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmada, Kırgızistan Cumhuriyeti'ndeki yatırım ortamının ana özellikleri ele alınmaktadır. Bununla birlikte kategoriler halinde bu yatırım ortamının avantajları dezavantajları güçlü ve zayıf yönleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kırgızistan'ın, her ne kadar millet tarihi olarak eski çağlara dayanan bir geçmişi olsa da Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından itibaren bağımsızlığını henüz yeni kazanmış olması dolayısıyla ekonomisini hızlı bir şekilde istikrarlı hale getirmek için çabalayan genç bir Cumhuriyettir. Yatırımın, üretimin ve kalkınmanın gerçekleşmesi için en önemli adımlardan bir tanesi de yabancı yatırımların ülkeye çekilmesidir. Özellikle doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeye olumlu etkisi ile ilgili oldukça fazla çalışma bulunduğundan dolayı genel kabul gören düşünce pozitif etkisi olduğu üzerinedir. Bu çalışmada bu düşünce temel alınarak ülkedeki yabancı yatırım ortamı araştırılmıştır. Kırgızistan'da yabancı sermaye yatırımlarını çekmek ve yabancı yatırım yapılmasını kolaylaştırmak için çeşitli yasal veya idari düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanında Kırgızistan'ın jeopolitik olarak önemli bir konumda bulunması, İpekyolu güzergahı üzerinde yer alması ve önemli doğal kaynaklara ve güzelliklere sahip olması dolayısıyla yabancı yatırım açısından oldukça avantajlı durumdadır. Ancak genç bir devlet olmasından dolayı henüz siyasi istikrarın tam anlamıyla yerleşmemiş olması, bu açıdan dezavantajlı durumu göstermektedir. İdari yapıdaki sorunların da bir an önce aşılması beklenmektedir. Bunun neticesinde ülkenin yabancı yatırımlar açısından oldukça avantajlı bir hale geleceği ve kalkınmanın daha hızlı gerçekleşeceği düşünülmektedir. Çalışmada bu sürecin teorik altyapısı ve ana belirleyiciler üzerinden yatırım ortamı ile ilgili değerlendirmeler yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kırgızistan, Kırgız Cumhuriyeti, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Dış Ticaret, İpek Yolu, Yatırım Ortamı

FOREIGN INVESTMENT ENVIRONMENT IN THE KYRGYZ REPUBLIC

Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ
Nurzat CEEMBAEVA

ABSTRACT

In this study, the main features of the investment climate in the Kyrgyz Republic are discussed. In addition, the advantages, disadvantages, strengths and weaknesses of this investment environment are tried to be evaluated in categories. Although Kyrgyzstan has a history dating back to ancient times as a nation, it is a young republic striving to stabilize its economy rapidly due to the fact that it has just gained its independence since the collapse of the Soviet Union. One of the most important steps for the realization of investments, production and development is the attraction of foreign investments to the country. Especially since there are many studies on the positive effect of foreign direct investments on economic growth, the generally accepted idea is that it has a positive effect. In this study, the foreign investment environment in the country was investigated based on this idea. Various legal or administrative regulations have been made in Kyrgyzstan to attract foreign capital investments and facilitate foreign investment. In addition, Kyrgyzstan is in a very advantageous situation in terms of foreign investment due to the fact that it is located in a geopolitically important geography, located on the Silk Road route, has important natural resources and beauties. However, since it is a young state, the fact that political stability has not yet been fully achieved shows the disadvantageous situation in this respect. The problems in the administrative structure are expected to be overcome as soon as possible. As a result, it is thought that the country will become very advantageous in terms of foreign investments and development will be realized faster. In this study, the theoretical background of this process and evaluations about the investment climate through the main determinants are put forward.

Keywords: Kyrgyzstan, Kyrgyz Republic, Foreign Direct Investment, Foreign Trade, Silk Road, Investment Climate

MODERN SUCCESSFUL SCHOOL MANAGEMENT MODEL

Researcher Chinar TYLEGENOVNA MAZHINOVA

"School-center of additional education № 48"
Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

In connection with the final modernization of the socio-economic and political structure in today's space – developed age of Science and teaching, the main task is to create a different concept and make new demands on the national education system.

The article describes the main direction of school management management - successful teaching, management and strategic planning of the successful development of the school.

Leadership models are proposed when it is reported that the head of the school should be not only a manager who has mastered management, but also a person who can show respect and trust in a person, see and anticipate the possibilities of leadership and distributed leadership, whose goal is not management, but leadership and mentoring. In addition, experiences in school management are cited.

Keywords: Successful teaching and Learning, Self-Assessment, Management, Successful student, Successful school

ЗАМАНАУИ ТАБЫСТЫ МЕКТЕПТІ БАСҚАРУ МОДЕЛІ

Зерттеуші Чинар ТЫЛЕГЕНОВНА МАЖИНОВА

АННОТАЦИЯ

Бүгінгі ғылым мен ілімнің ғарыштап дамыған заманда әлеуметтік-экономикалық және саяси құрылымның түпкілікті жаңаруына байланысты алға қойылып отырған басты міндет – ұлттық білім жүйесіне басқаша тұжырымдама жасап, жаңаша талап қою.

Мақалада мектепті басқару менеджментінің басты бағыты - табысты оқыту, басқару және мектептің табысты дамуын стратегиялық жоспарлау туралы баяндалады.

Мектеп басшысы менеджментті игерген менеджер ғана емес, адамға деген құрмет көрсетіп, сенім арта білетін, көшбасшылық пен бөлінген көшбасшылықтың мүмкіндіктерін көре және болжай алатын, мақсаты- басқару емес, жетекшілік пен тәлімгерлікке бұрылған тұлға болу қажеттігі туралы баяндала келе, көшбасшылық моделдері ұсынылады. Сонымен қатар, мектеп басқарудағы тәжірибелер келтіріледі.

Түйін сөздер: табысты оқыту мен оқу, өзін-өзі бағамдау, басқару, табысты оқушы, табысты мектеп.

EFFECTIVE MANAGEMENT OF EDUCATIONAL WORK AT SCHOOL: IDEAS OF THE ALASH INTELLIGENTSIA AND NATIONAL VALUES

Researcher Zhansaya MURATOVNA IMANKENOVA

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

This report examines the problem of effective management of educational work at school, taking into account the ideas of the Alash intelligentsia about national values in its works. The main aspects of the management of educational activities, as well as their relationship with the national values and heritage of the Alashordyn people are described.

The introductory part of the work provides an overview of the progress of educational work in a modern school, the management of educational work, modern approaches to the organization of educational activities.

In the main part, he will briefly dwell on the works of the Alash intelligentsia, their influence on national consciousness. Special attention is paid to the ideas of alashords in the context of education and upbringing. The interrelation of national values and the management of educational work is given, as well as examples of their practical implementation in the educational work of the school. The prospects for the development of national education using the educational work management system in the future will be considered in the final part of the work.

Keywords: Management in educational work, Works of the Alash intelligentsia, National consciousness, National values, National education

МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ТИІМДІ МЕНЕДЖМЕНТІ: АЛАШ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ИДЕЯЛАРЫ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

Зерттеуші Жансая МУРАТОВНА ИМАНКЕНОВА

АННОТАЦИЯ

Бұл баяндамада Алаш зиялыларының еңбектеріндегі ұлттық құндылықтар туралы идеялары ескере отырып, мектептегі тәрбие жұмысын тиімді басқару мәселесі айтылады. Тәрбие қызметі менеджментінің негізгі аспектілері, сондай-ақ олардың ұлттық құндылықтармен және алашордалықтардың мұрасымен өзара байланысы баяндалады.

Жұмыстың кіріспе бөлімінде қазіргі мектептегі тәрбие жұмысының барысы, тәрбие жұмысының менеджменті, тәрбие қызметін ұйымдастырудың заманауи тәсілдеріне шолу жасалады.

Негізгі бөлімде Алаш зиялыларының еңбектеріне, олардың ұлттық санаға әсеріне қысқаша тоқталады. Алашордалықтардың білім беру және тәрбие контекстіндегі идеяларына баса назар аударылады. Ұлттық құндылықтар мен тәрбие жұмысы менеджментінің өзара байланысы, сонымен қатар оларды мектептің тәрбие жұмысында практикалық тұрғыда іске асырудың мысалдары келтіріледі. Болашақта тәрбие жұмысының менеджмент жүйесін Алаш зиялыларының құнды ойларын қолдана отырып, ұлттық тәрбиені дамыту перспективалары жұмыстың қорытынды бөлімінде қаралады.

Түйін сөздер: тәрбие жұмысындағы менеджмент, Алаш зиялыларының еңбектері, ұлттық сана, ұлттық құндылықтар, ұлттық тәрбие беру.

THE ROLE OF THE STUDENT IN SELF-DEVELOPMENT THROUGH THE STEM METHOD IN MASTERING CHEMISTRY

Researcher Shynar AKYLBEKOVNA ALTAYEVA

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

In this report, the importance of education through the STEM method is associated with the development of modern digital technologies and the rapid growth of digitalization of all spheres of human activity and is an urgent problem. In chemistry classes, students describe the deepening of theoretical knowledge, the study of modeling work, the study of technologies for collecting and processing experimental data, the development of engineering graphics and design skills.

In the introductory part of the work, an overview of the modern approach to the STEM method was made. In the main part, by doing interesting experiments and experiments using the STEM method, drawing up projects, connecting one subject and another, that you can easily understand the terms. Based on the results of checking students' progress, the aim was to determine the effectiveness of the implementation of the STEM approach in Chemistry Lessons in the 8th grade within the framework of the updated content of Education. The results showed that the use of STEM technologies in Chemistry Lessons had a positive effect on the progress of the participants in the experiment.

Keywords: The era of digitalization, The STEM method, Competitiveness, School, Society that contributes to the development of students.

ХИМИЯ ПӘНІН ИГЕРУДЕ STEM ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ ДАМУДАҒЫ РӨЛІ

Зерттеуші Шынар АҚЫЛБЕКОВНА АЛТАЕВА

АННОТАЦИЯ

Бұл баяндамада STEM әдісі арқылы білім беру маңыздылығы заманауи цифрлық технологияларды дамыту және адам қызметінің барлық салаларын цифрландырудың жылдам қарқынмен өсуіне байланысты және өзекті мәселе болып табылады. Химия сабақтарында оқушылар теориялық алған білімдерін тереңдету, моделдеу жұмыстарын зерттеу, тәжірибелік мәліметтерді жинау және өңдеу технологияларын үйрену, инженерлік графика және дизайн жасау дағдыларын дамытуды баяндайды.

Жұмыстың кіріспе бөлімінде STEM әдісінің заманауи тәсілдеріне шолу жасалды. Негізгі бөлімде STEM әдісі арқылы қызықты эксперименттер мен тәжірибелер жасап, жобалар құрастыру арқылы, бір пән мен екінші пәнді байланыстыра отырып, терминдерді оңай түсінетінін. Оқушылардың үлгерімін тексеру нәтижелері бойынша жаңартылған білім мазмұны аясында 8-сыныпта химия сабақтарында STEM тәсілін жүзеге асырудың тиімділігін анықтау болды. Нәтижелер химия сабақтарында STEM технологияларын қолдану экспериментке қатысушылардың үлгеріміне оң әсер еткенін көрсетті.

Түйін сөздер: Цифрландыру дәуірі, STEM әдісі, бәсекеге қабілеттілік, оқушы дамуына ықпал ететін мектеп, қоғам.

PRESENTATION OF NATIONAL VALUES TO STUDENTS BY TEACHING THE ART OF AITYS

Researcher Saule MYRZABEKOVA AITONOVNA

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

Quality education and conscious upbringing are formed by National Education. The richness of the native language plays a special role in National Education. In the course of teaching the Kazakh language and literature, the art of aitys is very important in educating the younger generation in folk and national values. Aitys is one of the most difficult, voluminous and valuable branches of art. He is a constant companion, mentor, expert, sharp tool of the Kazakh people, who have lived in the steppe since ancient times. Not only the art of the word, but also the language, mentality, the school of the nation, the ladder of sharpness, combined with ingenuity and quick wit, leadership and eloquence. This sacred heritage has a lot to give to the younger generation. Listening to the art of aitys, the student learns what eloquence, mobility, ingenuity, and word formation are.

The aitysker poet was sure to be able to play the Kazakh National Instrument - the sacred dombra, composed poems himself, performed songs in folk songs. Kazakh and dombra are inseparable concepts. The dombra is a sacred instrument that became the basis for the Legends of ancient times. The sacred dombra, which came from ancient times, is inherited from generation to generation. In modern terms, this is our national brand. Therefore, instilling the dignity of the dombra in the student's mind is a very important task.

Kazakh national costumes can also be seen in the aitysker Akyn. An intelligent, embroidered cape, a beret made of expensive fur, an owl worn on the roof of a beret. Due to the superstition of eye contact, the owl was also worn on the head of the dombra.

The national costume is a rich historical and cultural heritage. The clothes made by Kazakh businessmen show the worldview, philosophical views and perception of the world of our nation. This is our national culture.

Teaching the genre of aitys, you can see in the actions of poets what Kazakh traditions are, as well as national values. When Sal-Seri travel around the country, they are greeted, that is, hospitality, slaughtering animals, riding horses, dressing in robes, showing gifts-prove that the Kazakh people respect, respect and appreciate people of art.

Keywords: National value, Education, Art of aitys, Culture, Traditions and customs.

АЙТЫС ӨНЕРІН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРҒА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ТАНЫТУ

Зерттеуші Сауле АЙТОНОВНА МЫРЗАБЕКОВА

АННОТАЦИЯ

Сапалы білім мен саналы тәрбие беру ұлттық тәрбиемен қалыптасады. Ұлттық тәрбиеде ана тілі байлығының алар орны ерекше. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту барысында өскелең ұрпақты халықтық, ұлттық құндылыққа тәрбиелеуде айтыс өнерінің мәні өте зор. Айтыс - өнердің ең қиыны, көлемді де құнды салаларының бірі. Ол - ықылым заманнан бері сайын даланы мекен еткен қазақ атты халықтың айнымас серігі, ақылшысы, сарапшысы, өткір құралы. Сөз өнері ғана емес, тапқырлық пен ұшқыр ой, көсемдік пен шешендік ұштасқан тіл, діл, ұлт мектебі, өткірлік баспалдағы. Осы киелі мұраның өскелең ұрпаққа берері өте мол. Оқушы айтыс өнерін тыңдай отырып, шешендік, ұтқырлық, тапқырлық, сөз саптаудың не екенін үйренеді.

Айтыскер ақын міндетті түрде қазақтың ұлттық аспабы - киелі домбырада ойнай білген, өлеңін өзі шығарған, әнін халық әндеріне салып орындаған. Қазақ пен домбыра – бір-бірінен бөле-жаруға болмайтын егіз ұғым. Домбыра – көне заманның аңыздарына арқау болған киелі аспап. Ежелгі дәуірден жеткен қастерлі домбыра ұрпақтан-ұрпаққа мирас болып келеді. Қазіргі тілмен айтсақ, бұл біздің ұлттық брендіміз. Сондықтан домбыраның қадір-қасиетін білім алушының санасына сіңіру – өте маңызды міндет.

Қазақтың ұлттық киімдерін де айтыскер ақын бойынан көруге болады. Зерделі, кестелі шапан, қымбат аң терісінен тігілген бөрік, бөріктің төбесіне тағылған үкі. Көз тимесін деген ырымға байланысты үкіні домбыраның басына да таққан.

Ұлттық киім – бай тарихи – мәдени мұра. Қазақ ісмерлерінің қолынан шыққан киімдерден ұлтымыздың дүниетанымдық, философиялық көзқарасы мен дүниені қабылдауы көрінеді. Ол — біздің ұлттық мәдениетіміз.

Айтыс жанрын оқыта отырып, ұлттық құндылықтармен қатар қазақтың салт-дәстүрлерінің қандай екенін ақындардың іс-әрекеттерінен де көруге болады. Салт-серілер ел аралағанда оларды күтіп алу, яғни қонақжайлық, малдың сойылуы, ат мінгізу, шапан кигізу, сый-сияпат көрсету – қазақ халқының өнер адамдарын аса қадірлеп, құрметтейтінін, бағалайтынын дәлелдейді.

Түйін сөздер: ұлттық құндылық, тәрбие, айтыс өнері, мәдениет, салт-дәстүр.

THE IMPORTANCE OF THE LITERARY SUBJECT IN THE DEVELOPMENT OF MORAL QUALITIES OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Researcher Anargul ZAMANOVNA AKHMADIEVA

Researcher Altyn ZHURSINKANKYZY ZHURSINKANOVA

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

In this scientific work, the author considers the importance of the literary educational discipline in the development of moral qualities of Primary School students.

by the words of the great Kazakh poet Abay Kunanbayev, who was a harbinger of morality and goodness, showing from his experience, he calls for hard work, diligence, thrift.

"The stage of Primary School is the foundation of the student's development, a powerful stage in the formation of educational activity. One of the ways to increase the educational cognitive activity of a student is unique in that the development of student abilities can be realized through the reading of works of art. To stimulate the cognitive interest of each student through works of art, to guide them to apply the acquired knowledge and skills in everyday life.

Reading works of art – the student expands his worldview and trains in the ability to recognize literary genres. The requirements of the new age are comprehensively developed, the upbringing of a student with individualized personal qualities.

This article describes the importance of the literary discipline in the development of moral qualities of Primary School students.

Keywords: Primary School Education, Literary discipline, Development of personal qualities, Artistic works, Awakening of cognitive interests

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АДАМГЕРШІЛІК ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУДА ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ ПӘНІНІҢ МАҢЫЗЫ

Зерттеуші Анаргүль ЗАМАНОВНА АХМАДИЕВА

Зерттеуші Алтын ЖҮРСІНҚАНҚЫЗЫ ЖҮРСІНҚАНОВА

АННОТАЦИЯ

Берілген ғылыми жұмыста автор бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік қасиеттерін дамытуда әдебиеттік оқу пәнінің маңызын, өз іс – тәжірибелерінен көрсете отырып, адамгершілік пен жақсылықтың жаршысы болған қазақтың ұлы ақыны Абай Құнанбаевтың қара сөздері арқылы еңбекқорлыққа, ұқыптылыққа, үнемшілдікке шақырады.

«Бастауыш сынып сатысы – оқушы дамуының іргетасы, тәрбие әрекеті қалыптасуының қуатты жүретін кезеңі. Оқушының оқу танымдық белсенділігін арттырудың бір жолы көркем шығармаларды оқу арқылы оқушы қабілеттерін дамытуды іске асыруға болатынын ерекше. Әр оқушыны көркем шығармалар арқылы танымдық қызығушылығын оятып, алған білім, білік дағдыларын күнделікті өмірде қолдана алуларына бағыт бағдар беру.

Көркем шығармаларды оқи отырып – оқушы дүниетанымы кеңейіп, әдеби жанрларды тани білуге жаттығады. Жаңа заман талабы жан-жақты дамыған, жеке тұлғалық қасиеттері дараланған оқушыны тәрбиелеу.

Аталған мақалада бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік қасиеттерін дамытуда әдебиеттік оқу пәнінің маңызы жайында баяндалған.

Түйін сөздер: бастауыш сыныптарға білім беру, әдебиеттік оқу пәні, тұлғалық қасиеттерді дамыту, көркем шығармалар, танымдық қызығушылықтарын ояту

WAYS TO INCREASE THE STUDENT'S CREATIVITY THROUGH NEW LEARNING PLATFORMS

Researcher Akgul SAIRANBEKKYZY

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

Modern requirements are the development of creative abilities in the classroom and extracurricular time in order to attract students to creative work, increase their activity and interest. One of the new teaching technologies is interactive technique and technology. At the stage of its development, the main task of the teacher is to train modern and qualified workers. For example, I decided to focus on the technologies that helped me a lot in this. These are: strategies for critical thinking, techniques for forming competencies. That is why the use of modern information technologies, electronic textbooks and internet resources is one of the most relevant topics in the educational process, showing the development of students' creative abilities.

B. D. Elkonin gives the following definition of creativity: "creativity is creation in a special context, when a newly created thing is not a mechanical repetition of the previous ones, but is distinguished by its semblance, homogeneity, self - testifying, proving, then we can talk about the creative act that gave rise to this thing."- says. Therefore, I think that we should not forget at some point that we need a generation with a highly developed mindset, an intelligent, versatile mind.

Keywords: New technology, Ability, Resource, Transformation, Correct use of Information and communication technologies

ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ПЛАТФОРМАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Зерттеуші Ақгүл САЙРАНБЕКҚЫЗЫ

АННОТАЦИЯ

Қазіргі заман талабы - оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылығын арттыра түсу үшін шығармашылық қабілеттерін сабақта және сабақтан тыс уақытта дамыту. Оқытудың жаңа технологияларының бірі - интерактивті техника және технология. Оның дамуы кезеңінде осы заманға сай білімді, әрі білікті жұмысшы мамандарын даярлау оқытушының басты міндеті болып табылады. Мысалы, бұл ретте маған көп көмек көрсеткен технологияларға тоқтала кетуді жөн көрдім. Олар: сыни тұрғыдан ойлау стратегиясы, құзіреттілікті қалыптастыру амалдары. Сондықтан да қазіргі заман талабына сай ақпараттық технологияларды, электрондық оқулықтарды және интернет ресурстарды пайдалану оқушының білім беру үрдісінде шығармашылық қабілетін дамытуға жол көрсетуінде өзекті тақырыптардың бірі болып саналады.

Б.Д.Эльконин шығармашылыққа мынандай анықтама береді: «Шығармашылық - бұл ерекше тұрғыдағы жасампаздық, жаңадан жасалған нәрсе бұрынғы нәрселердің механикалық қайталануы емес, өзінің сонылығымен, біртұмалығымен ерекшеленетін болса, өзін - өзі куәландыратын, дәлелдейтін болса, онда бұл нәрсені туғызған шығармашылық акт туралы сөз қозғауға болады.»-дейді. Сондықтан да, ой өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан - жақты парасатты ұрпақ керек екенін бір сәтте естен шығармағанымыз жөн деп ойлаймын.

Түйін сөздер: жаңа технология, қабілет, , ресурс, түрлендіру, АКТ дұрыс қолдану

THE IMPORTANCE OF PEDAGOGY IN THE FORMATION OF THE CORRECT ATTITUDE TO WORK AND MASTERING THE CULTURE OF WORK

Researcher Asel ZHANARBEKKYZY KADYLBEK

Researcher Arai BOLATOVNA ZARIPOVA

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

Recently, President K. Tokayev outlined three important areas that should be especially understood by the youth of the New Kazakhstan, noting the high expectations of educated youth. Education and science do not stand still. As the requirements of the times increase, we adapt to it. The current 21st century is the culmination of psychology. This is because psychology is a person himself, his thoughts, his knowledge, his development. That is why I think that the place of psychology in pedagogy and child education is one of the most important topics that we consider today.

Abai also dedicated most of his poems to the younger generation: "There are three things that protect all human beings. Then it is necessary to run away: first – ignorance, second – laziness, third - cruelty." Laziness is the enemy of art all over the world. This is what makes me think that I am not the only one who is not the only one who is not the only one who is not the only one who is not the only one. One of the worst enemies of Labor, one of the spiritual troubles that does not lead a person to success and does not pull him away from his neck." Therefore, no matter what field we study, only a student who has worked, understood the need for it and received a competent education will achieve his goal.

Keywords: Modern, Pedagogy, Labor, New technology

ЕҢБЕККЕ ДЕГЕН ДҰРЫС КӨЗҚАРАСТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ЖӘНЕ ЕҢБЕК МӘДЕНИТІН МЕҢГЕРУДЕ ПЕДАГОГИКАНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Зерттеуші Әсел ЖАНАРБЕКҚЫЗЫ ҚАДЫЛБЕК

Зерттеуші Арай БОЛАТОВНА ЗАРИПОВА

АННОТАЦИЯ

Жақында Президент Қ. Тоқаев Жаңа Қазақстанның жастары айрықша түсінуге тиіс үш маңызды бағытты атап, білімді жастардан үлкен үміт күтетінін жеткізді. Білім мен ғылым бір орнында тұрмайды. Заман талабы артқан сайын, оған бейімделе түсеміз. Қазіргі 21 ғасыр психологияның шарықтау кезі десек те болады. Себебі, психология – ол адамның өзі, ойы, дүние-танымы, дамуы. Сондықтан да педагогикадағы, балаоқытуда психологияның орны бүгінгі күні қарастыратын маңызды тақырыптардың бірі деп ойлаймын.

Абай да өз өлеңдерінің де көбін жас буынға арнады: «Күллі адам баласын қор қылатын үш нәрсе бар. Содан қашпақ керек: әуелі – надандық, екіншісі – еріншектік, үшіншісі – залымдық». Еріншектік – күллі дүниедегі өнердің дұшпаны. Талапсыздық, жігерсіздік, ұятсыздық, кедейлік – бәрі осыдан шығады. Еңбектің қас жауы, адамды табысқа жеткізбей, желкесінен тартып жібермейтін рухани кеселдің бірі», - деді. Сондықтан да, қай саланы оқымасақ та, еңбектеніп, оның қажеттілігін түсініп, сауатты білім алған оқушы ғана мақсатына жетпек.

Түйін сөздер: заманауи, педагогика, еңбек, жаңа технология

MY POINT OF VIEW ON UPBRINGING

Researcher Manar KAKESHOVNA ZHANKEBAYEVA

Researcher Nargiz KAIRATKYZY SABYR

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

Educational work is the interaction of educators and pupils aimed at one goal. "We see that the concept of education is also mentioned first of all in the meaningful words of the second teacher in the World, Abu-Nasir al-Farabi," education given without education is the worst enemy of humanity."

The task of the school in the new century is to educate the younger generation of our sovereign country with full development. This requires the teaching community to take a very responsible approach to raising children. "The teacher is going to be what he is at school. That is, if the teacher is educated, he wants to get more children out of school. And then, first of all, the school needs a well-educated teacher, knowledge of pedagogy, methodology, good teaching," A. Baitursynov said. Therefore, the mechanism of the main person in school education and upbringing can be called the teacher, as well as his theoretical knowledge and professional skills, creative activity. And the highest level of professional skills is creative work, the ability to create an educational process with innovations and changes, that is, to carry out innovative activities. Its main manifestation is the organization of work with the introduction of technologies, methods and techniques of training and education, development into the educational process.

Keywords: Pedagogy, Value, Education, Unified educational program, Teacher, Education

ТӘРБИЕГЕ БАЙЛАНЫСТЫ МЕНІҢ КӨЗҚАРАСЫМ

Зерттеуші Манар Какешовна ЖАНКЕБАЕВА

Зерттеуші Наргиз Қайратқызы САБЫР

ABSTRACT

Тәрбие жұмысы – тәрбие берушілер мен тәрбиеленушілердің бір мақсатқа бағытталған өзара әрекеттестік іс-әрекеті. Қазақстанның Халық батыры, Ұлы Отан соғысының ардагері Б.Момышұлы атамыздың: «Мен ақылды тентектің тәрбиесіз болуынан қорқамын» десе, әлемдегі екінші ұстаз Әбу-Насыр Әл-Фараби «Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы» деген мағыналы сөздерінен тәрбие ұғымының білімнен де бірінші аталып отырғанын байқаймыз.

Жаңа ғасырдағы мектеп алдындағы міндет-егеменді еліміздің жас ұрпағына жан-жақты дамыта отырып тәрбиелеу. Бұл ұстаздар қауымынан бала тәрбиесіне үлкен жауапкершілікпен қарауды талап етеді. «Мұғалім қандай болса, мектепте сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі білімді, педагогикадан, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім», - деген А. Байтұрсынов. Демек мектептегі білім мен тәрбие берудегі негізгі тұлғаның тетігі ұстаз, сондай-ақ оның теориялық білімі мен кәсіби шеберлігі, шығармашылық қызметі деуге болады. Ал, кәсіби шеберліктің жоғары шегі шығармашылық еңбек, оқу-тәрбие үрдісін жаңашылдықпен, өзгеріспен құра білу, яғни инновациялық қызметті жүзеге асыру. Оның негізгі көрінісі оқыту мен тәрбиелеудің, дамытудың технологияларын, әдіс-тәсілдерін оқу-тәрбие үрдісіне енгізе отырып, жұмысты ұйымдастыру.

Түйін сөздер: педагогика, құндылық, тәрбие, біртұтас тәрбие бағдарламасы, ұстаз, білім

A QUALIFIED TEACHER IS A REQUIREMENT OF TIME

Researcher Bakyt DAVLETCANOVNA OZHEKENEVA

Researcher Alira PAZYLOVNA NIGMETOVA

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

In the XXI century, the transformations of the world, new strategic programs of economic development, the openness of society, its rapid informatization and rapid development are changing the requirements for education. In the practice of other countries, each country has its own system of general secondary education and school model, each of which has its own internal structure and content.

A national model of education is being formed in the country, replacing traditional education. As they say, education is a powerful force for the development of human society, a new education system is being created in our sovereign country, which is moving towards entering the world educational space.

Times have changed, and we have moved in a new direction. A modern teacher should act as a teacher who has different skills, and most importantly, the necessary education. Currently, a number of new programs and teaching methods are being implemented in our country, consisting of different items and categories, as a result of which a teacher can meet all the requirements of a teacher of the XXI century.

The main purpose of these programs and teaching methods is to help teachers improve and evaluate their teaching experience, i.e. to develop and train students, organize research activities, and apply the knowledge gained in practice.

During the organization of each lesson, it is necessary to monitor the child's readiness to participate in the lesson, greeting students, spending moments of psychological and emotional preparation and looking into their souls.

Students give us the opportunity to reveal ourselves, to find talents in ourselves that we do not even suspect. Now is the time of new technologies, the age of digitalization, and we teachers must change along with today's changes, move, run ahead of all trains, because they are looking at us – the future generation, generation "Z".

Keywords: Transformation, Innovation, National model of education, Digitalization

КВАЛИФИЦИРОВАННЫЙ УЧИТЕЛЬ-ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ

Исследователь, Бакыт ДАВЛЕТЧАНОВНА ОЖЕКЕНЕВА

Исследователь, Алира ПАЗЫЛОВНА НИГМЕТОВА

АННОТАЦИЯ

В XXI веке трансформации мира, новые стратегические программы экономического развития, открытость общества, его стремительная информатизация и стремительное развитие меняют требования к образованию. В практике других стран каждая страна имеет свою систему общего среднего образования и школьную модель, каждая из которых имеет свою внутреннюю структуру и содержание.

В стране формируется национальная модель образования, заменяющая традиционное образование. Как говорится, образование - мощная сила для развития человеческого общества, в нашей суверенной стране создается новая система образования, которая движется к вхождению в мировое образовательное пространство.

Времена изменились, и мы двинулись в новом направлении. Современный учитель должен выступать в роли учителя, который владеет разными навыками, а самое главное необходимым образованием. В данное время в нашей стране реализуются ряд новых программ и методов обучения, состоящую из разных пунктов и категорий, в результате прохождения которых учитель может соответствовать всем требованиям учителя XXI века.

Основная цель данных программ и методов обучения помочь учителям улучшить и оценить свой педагогический опыт, т.е. развить и обучить студентов, организовать исследовательскую деятельность, применить полученные знания на практике.

Во время организации каждого урока нужно контролировать готовность ребенка к участию в уроке, приветствуя учеников, проводя моменты психологической и эмоциональной подготовки и заглядывая в их души. Ведь взаимопонимание и дружеские отношения между учителями и учениками - главный залог успешного урока.

Мир развивается и процветает день ото дня. Сегодня наша задача - сформировать и воспитать достойную, творческую, талантливую, грамотную и интеллигентную личность в соответствии с требованиями XXI века, полную инноваций.

Ученики дают нам возможность раскрыть себя, отыскать в себе таланты о которых мы даже не подозреваем. Сейчас время новых технологий, век цифровизации, и мы учителя должны наравне с сегодняшними изменениями изменяться, двигаться, бежать впереди всех поездов, ведь на нас смотрят они – будущее поколение, поколение «Z».

Ключевые слова: трансформация, инновации, национальная модель образования, цифровизация

IN THE ERA OF GLOBAL INFORMATIZATION, STUDENTS INSTILLING NATIONAL VALUES

Researcher Aizhan ASKARKYZY

Researcher Madina ALTYNKHANOVNA SAKALBAYEVA

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

In this article, one of the most pressing issues is the education of the generation today. Today, the emphasis is placed on the task of educating a person with a high culture and national values in accordance with world knowledge, mastering the "internet" system in connection with globalization. Because the true qualities of the Kazakh people, such as modern morality, decency and morality, are considered the weak point of humanity, and the traditions inherited from our ancestors play an important role in restoring the poison of technogenic civilization.

The main task of the education system is to educate a patriotic citizen of his country. The subject of computer science taught at the school is based on teaching students all the possibilities of computer technology. It is the instilling of national values in the student, linking this education with educational work on a national basis.

Keywords: National value, Globalization, Technogenic civilization, Patriotism, Heritage

ҒАЛАМДЫҚ АҚПАРАТТАНДЫРУ ДӘУІРІНДЕ ОҚУШЫ БОЙЫНА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДАРЫТУ

Зерттеуші Айжан АСКАРКЫЗЫ

Зерттеуші Мадина АЛТЫНКАНОВНА САКАЛБАЕВА

АННОТАЦИЯ

Бұл мақалада бүгінгі күнгі ұрпақ тәрбиесі өзекті мәселелердің бірі екендігін қарастырады. Қазіргі таңда ғаламдасуға байланысты «интернет» жүйесін жетік меңгере отырып, әлемдік білімге сай, мәдениеті жоғары, ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген жеке тұлға тәрбиелеу алға қойған міндет екендігіне баса назар аударылады. Себебі, қазіргі адамгершілік, әдептілік, имандылық сынды қазақ халқына тән шынайы қасиеттерді адамзатың әлсіз тұсы деп қарауға жетіп қалған техногендік өркениеттіліктің уытын қайтару үшін ата-бабаларымыздан мұра болып қалған салт-дәстүрлерге маңызды рөл жүктеледі.

Білім беру жүйесінің басты міндеті өз елінің ұлтжанды азаматын тәрбиелеу. Мектепте оқытылатын информатика пәні оқушыларға компьютерлік технологиялардың барлық мүмкіндіктерін үйретуге негізделген. Міне, осы білім беруді ұлттық негіздегі тәрбиелік жұмыстармен байланыстыра отырып, оқушы бойына ұлттық құндылықтарды сіңіру.

Түйін сөздер: ұлттық құндылық, ғаламдану, техногендік өркениеттілік, ұлтжандылық, мұра

EDUCATING PRIMARY SCHOOL STUDENTS ON THE BASIS OF NATIONAL VALUES

Researcher Kamila ASSYLBEK

Researcher Alina SEITKANKYZY ZAIKONOVA

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

Raising a child is an important task for all of us. That's why the society should focus on this work sensibly and soberly. It is impossible to inculcate the right education and training in the next generation without learning the good traditions and lessons of our people, culture, history, and the works of the last great thinkers in the education of the next generation. Teaching the young generation to understand the model of national education handed down from our ancestors and raising them to be cultured, humane, creative individuals is a modern life requirement and a need of society.

Kazakh poet Magzhan Zhumabaev concluded that "A young child is a young stick, whatever way you bend it when you are young, it will remain in that bent state when you grow up." Today's young generation should be educated based on national values from childhood, that is, from an early age.

Human beings always need education. Education is necessary for the development of the present and future of our country and nation. That is why, first of all, it is necessary to determine the direction of the future of the nation, which is compatible with today's society. Every nation has its own way of education system that has been coming from time immemorial. If education is separated from its national natural roots, it loses its educational quality.

Keywords: National value, Education, Tradition, History, Young generation

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ НЕГІЗІНДЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Зерттеуші Алина СЕЙТҚАНҚЫЗЫ ЗӘЙКӨНОВА
Зерттеуші Кәмілә АСЫЛБЕК

АННОТАЦИЯ

Бала тәрбиесі – баршамызға ортақ маңызды іс. Сондықтан да қоғам бұл жұмысқа парасаттылық танытып, байсалдылықпен жұмылуы керек. Ұрпақ тәрбиесінде ежелден қалыптасқан халқымыздың жақсы дәстүрі мен тағылымдарын, мәдениетін, тарихын, бұрынғы-соңғы ұлы ойшыл педагогтердің еңбектерін оқып, жетік білмей, оны жақсы меңгермей тұрып, келер буынға дұрыс тәрбие-тағылымын сіңіру мүмкін емес. Жас ұрпаққа ата-бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, оларды мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – қазіргі таңдағы өмір талабы және қоғам қажеттілігі.

Қазақ ақыны Мағжан Жұмабаев «Жас бала – жас бір шыбық, жас күнде қай түрде иіп тастасаң, есейгенде сол иілген күйінде қалмақ» деп тұжырым жасаған екен. Бүгінгі жас ұрпақты бала шақтан, яғни ерте жастан ұлттық құндылықтарға сүйене отырып тәрбиелеу керек.

Адам баласы қашанда тәрбиеге мұқтаж. Тәрбие еліміздің, ұлтымыздың бүгінгі мен болашағы баянды болу үшін қажет. Сондықтан да алдымен, бүгінгі қоғам келбетімен үндесетін ұлт болашағының бағытын анықтап алу керек. Әр ұлттың баяғы заманнан келе жатқан тәрбиелеу жүйесінің өзіндік жолы бар. Тәрбие ұлттық табиғи тамырынан кіндік үзсе, тәрбиелік қасиетін жоғалтады. Сондықтан оны рухани тұрғыда ұлт тағдырымен байланыстыра отырып, бүгінгі қоғам келбетімен санаса отырып, алға бастыру қажет.

Түйін сөздер: Ұлттық құндылық, тәрбие, салт-дәстүр, тарих, жас ұрпақ

CHOOSING A PROFESSION-CORRECTLY LAYING ONE BRICK OF YOUR LIFE

Researcher Ayaulym KUMAROVNA ASSYLBAYEVA

Researcher Umit KYZYROVNA AKHMETOVA

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

Choosing a profession is not only choosing the job you want to do, but also choosing the environment in which you want to get involved. It is not for nothing that Kazakh said: "a person should not be mistaken in two different situations: one - when choosing a wife, the other - when choosing a profession."

The word "profession" comes from the Latin word, which means "to speak in public, to declare". In the old days, where there was no memory, there was no such variety of profession as now. As times changed, man also matured, and market relations appeared. Society developed, and various jobs and, accordingly, different professions came into the world. And at the present stage, choosing a profession that is close to you is a difficult task. 4.3% of graduates of modern higher educational institutions are lawyer, economist, customs officer. In their opinion, the owners of the same business have a great future. There is no denying that he earns more in professions than in others. However, at the moment, it is unlikely that graduates of these specialties will find a job and get somewhere. As a result, many of our young people today embrace their diplomas and lie in construction, in the market or without work.

Keyword: Profession, Golden nest, Direction, Communication, Nanotechnology

МАМАНДЫҚ ТАҢДАУ–ӨМІРІҢІЗДІҢ БІР КІРПІШІН ДҰРЫС ҚАЛАУ

Зерттеуші Умит ҚЫЗЫРОВНА АХМЕТОВА

Зерттеуші Аяулым КУМАРОВНА АСЫЛБАЕВА

АННОТАЦИЯ

Мамандық таңдау деген өзің айналысқың келетін жұмысты таңдау ғана емес, өзің араласқың келетін ортаны да таңдау. Қазақ: "Адам екі түрлі жағдайда қателеспеу керек: бірі - жар таңдағанда, екіншісі - мамандық таңдағанда" деп бекер айтпаған.

"Мамандық" сөзі латын сөзінен шыққан, "жұрт алдында сөйлеу, жариялау" дегенді білдіреді. Есте жоқ ескі заманда мамандықтың қазіргідей түр-түрі болмады. Заман өзгерген сайын, адам да жетіліп, нарықтық қарым-қатынас пайда болды. Қоғам дамып, дүниеге түрлі жұмыстар, сәйкесінше, түрлі мамандықтар келді. Ал қазіргі кезеңде өзіңнің жаныңа жақын мамандық таңдау – қиынның - қиыны. Қазіргі жоғары оқу орындарын бітіргендердің 4,3 бөлігі заңгер, экономист, кеденші мамандықтарын құрайды. Олардың ойынша сол кәсіп иелерінің болашағы зор. Жоққа шығаруға болмайды, ол мамандықтардың табар табысы басқаларға карағанда көптеу. Әйткенмен қазіргі таңда нақ осы мамандықтар бойынша оқу бітіргендердің жұмыс тауып, бір жерге сіңісіп кетуі екіталай. Соның салдарынан бүгінде көптеген жастарымыз дипломдарын құшақтап, құрылыста, базарда немесе жұмыссыз жатқандары ақиқат.

Түйін: мамандық, алтын ұя, бағыт-бағдар, қарым-қатынас, нанотехнология

THE PLACE OF NATIONAL VALUES AND COMPETENT EDUCATION IN THE UPBRINGING OF CHILDREN IN THE ERA OF GLOBALIZATION

Researcher Almira KONAKAEVNA YEDILBAEVA
Researcher Zhanna RIZABEKOVNA SUYUNDINOVA

Municipal state institution
"School-center of additional education № 48"
Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

Educated young people are the backbone of every country. Therefore, competent education of students as parents, schools, and society is one of the most relevant topics. The young people we educate must have a high spirit and vigilance. I want to convey to the head of state the words: "people with open eyes and awake eyes begin to move the country forward." In connection with the direct introduction of new technologies, information and scientific development in our country, the goal of society in pedagogical priority is the formation and preservation of universal values of spiritual culture. Although we are not talking here about the significance of national education, it is well known. The future of a child brought up and instilled with national values will undoubtedly be bright. Such a child will be close to science and knowledge, and is constantly on the lookout. The school occupies a special place in the educational system, the formation of the child as a person. The school educates a socially active person with a developed comprehensive consciousness, formed psychological and legal culture, spiritual and moral, healthy, patriotic consciousness. Such young people will definitely bring a new look, a special impulse, and new changes.

Keywords: Youth, Upbringing, National value, Competent education, Globalization.

ЖАҢАНДАНУ ЗАМАНЫНДА БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН САУАТТЫ ТӘРБИЕНІҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Зерттеуші Альмира КОНАКАЕВНА ЕДИЛЬБАЕВА
Зерттеуші Жанна РИЗАБЕКҚЫЗЫ СҮЙІНДИНОВА

АННОТАЦИЯ

Әр елдің тірегі - білімді жастар. Сол себепті де оқушыларды ата-ана, мектеп, қоғам болып сауатты тәрбиелеу өзекті тақырыптардың бірі. Біз тәрбиелейтін жастардың рухы биік, санасы сергек болуы тиіс. Ойымды мемлекет басшысының «Көзі ашық, көкірегі ояу азаматтар елді алға бастайды» деген сөздерімен жеткізгім келеді. Елімізге жаңа технологиялардың, ақпараттық-ғылыми дамудың бірден енуіне байланысты қоғамның педагогикалық басым бағыттағы мақсаты – рухани мәдениеттің жалпы адами құндылықтарының қалыптасуы мен сақталуы.

Мұндағы ұлттық тәрбиенің маңызын айтпасақ та, белгілі. Тәрбиелі, ұлттық құндылықтарды бойына сіңіріп өскен баланың болашағы жарқын болары сөзсіз. Ондай бала ғылым мен білімге жақын болады, үнемі ізденіс үстінде жүреді. Тәрбие жүйесінде, баланың жеке тұлға болып қалыптасуында мектептің алатын орны ерекше. Мектеп жан-жақты сана-сезімі дамыған, психологиялық, құқықтық мәдениеті қалыптасқан, рухани-адамгершілік, дені-сау, патриоттық сана сезімі жоғары, әлеуметтік белсенді жеке тұлғаны тәрбиелейді. Осындай жастар жаңа көзқарас, ерекше серпін, тың өзгерістер әкелетіні сөзсіз.

Түйін сөз: жастар, тәрбие, ұлттық құндылық, сауатты білім, жаһандану

NATIONAL VALUES-THE FORTRESS OF THE NATION

Researcher Ainur GALYMBEKOVNA OSPANOVA

Researcher Syndar USENOVNA AKTAEVA

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

This article is aimed at popularizing national values, instilling them in future generations. Today, the formation of a full-fledged national, intellectual generation is a common problem for humanity. Analyzing the causes and consequences of some spiritual delusions, delusions in the essence of today's generation, it is analyzed that the generation should be able to learn from the life of past ancestors, characteristic of the nation, without looking for its appearance in imitation of another culture.

Abay said: "The Times will rule a person, the Times will be bad." This makes it possible to understand the path of World Development. For us, not to disappear in the artificial world, but to preserve our national identity in the age of globalization. For us, preserving our national identity and national values is a precious treasure.

Today, any nation, the fortress of the nation, has been

Keywords: Value, Independence, Culture, Tradition, Time, Language

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР-ҰЛТ ҚОРҒАНЫ

Зерттеуші Айнур ГАЛЫМБЕКОВНА ОСПАНОВА

Зерттеуші Сындар ҮСЕНҚЫЗЫ АҚТАЕВА

АННОТАЦИЯ

Бұл мақалада ұлттық құндылықтарды дәріптеу, болашақ ұрпақтың бойына сіңіру. Бүгінгі таңда ұлттық болмысы толық, интеллектуалды ұрпақ қалыптастыру адамзатқа ортақ түйінді мәселе. Бүгінгі ұрпақ болмысындағы кезектегі кейбір рухани адасушылықтың, жатсынудың себебі мен салдары саралана отырып, ұрпақ өзінің келбетін басқа мәдениетке еліктеуден іздемей ұлтына тән, өткен бабалар өмірінен сабақ ала білуі қажет екендігі талданады.

Абай : «Адамды заман билемек, заманға жаман күйлемек» - деді. Бұл әлемдік даму жолын түсінуге мүмкіндік береді. Біз үшін жасанды әлемде жоғалып кетпеу, жаһандану заманында өзіміздің ұлттық болмысымызды сақтап қалу. Біз үшін ұлттық ерекшелігіміз бен ұлттық құндылықтарымызды сақтау – қымбат қазына. Бүгінгі таңда кез келген ұлт, ұлттың қамалы болып тұрған құндылықтарды сақтап қалуы тиіс. Мәңгілік Елге айналуының алғашқы қадамы ұлттық құндылықтарды бағалап, оны ұрпақ өмірімен сабақтастыра білу екендігі қарастырылады.

Түйін сөздер: Құндылық, тәуелсіздік, мәдениет, дәстүр, уақыт, тіл.

SPECIFIC STEPS IN THE PATRIOTIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Researcher Gulnaz NURLYBEKOVNA MUSINOVA
Researcher Dinara SAKHANOVNA AKHMETOVA

Municipal state institution
"School-center of additional education № 48"
Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

According to the current updated content of education, one of the main tasks in the Republic of Kazakhstan is the further development and improvement of deep education and upbringing of young people, taking into account national characteristics.

The whole world on this day recognizes the need for the most experienced, talented, very responsible class teachers-specialists in educational activities. Because the school period is very important in the fate of a person. "I don't know," he said. Therefore, the class leader must be a qualified specialist, a master of his craft.

The class leader should always be an example for students who constantly educate themselves in accordance with the requirements of society, quickly enter into communication with people, especially with students, have organizational skills, know their duties and activities, have a combination of talents and experience, actively participate in political life in their society, and love for the land of their country. The skill of a class teacher is not a special art that requires talent, but it is a profession that is necessary for teaching other specialists. We can mention teachers who have devoted their entire lives and strength and noble feelings to the upbringing of the younger generation.

Keywords: Pedagogy, Education, Teacher of a new format, Modern, Patriotic

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ПАТРИОТТЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ НАҚТЫ ҚАДАМДАР

Зерттеуші Мусинова Гульназ Нурлыбековна
Зерттеуші Ахметова Динара Сахановна

АННОТАЦИЯ

Қазіргі жаңартылған білім мазмұны бойынша Қазақстан Республикасында басты міндеттердің бірі — ұлттық ерекшеліктерді еске алып, жастарға терең білім мен тәрбие беру ісін одан әрі дамыту және жетілдіру.

Бүкіл әлем бұл күнде тәлім-тәрбие қызметіне ең білгір, ең талантты, өте жауапкершіл сынып жетекші — мамандардың қажеттігін мойындап отыр. Себебі адам тағдырында мектептік кезеңі аса маңызды. Балалардың өмірлік бастауында жетесіз сынып жетекші тұрса, одан келер шығынды өлшеп болмайды. Сондықтан да сынып жетекші білікті маман, өз ісінің шебері болуы керек. Яғни сынып жетекші шебер болу үшін: өзінің мүмкіндіктерін жаңа формация мұғалімі ретінде объективті бағалай алуы керек, кәсіби мамандығына қажетті қабілеттерді меңгеруі тиіс, жалпы мәдениетті, интеллектуалды іс-әрекетті, мінез-құлық, қарым-қатынас мәдениетін меңгеруі тиіс, сонымен қатар әлемдік білім беру кеңістігі қарқынына бағыт алуы керек.

Сынып жетекші әрқашанда өзін қоғам талабына сай үздіксіз тәрбиелеп отыратын, адамдармен, әсіресе, оқушылармен қарым-қатынасқа тез түсе білетін, ұйымдастырушылық қабілеті бар, өз міндеті мен қызметін жетік білетін, таланты мен тәжірибесі тоғысқан, өзінің қоғамындағы саяси өмірге белсенді араласып, өз елі жеріне деген сүйіспеншілігі негізінде оқушыларға үлгі болуы керек. Сынып жетекшінің шеберлігі — талантты қажет ететін ерекше бір өнер емес, бірақ, ол басқа да мамандарды шеберлікке үйретуде қажет болатын мамандық. Жас ұрпақ тәрбиесіне бүкіл ғұмыры мен қайратын және бойындағы асыл сезімдерін бағыттаған мұғалімдерді айтуға болады.

Түйін сөздер: Педагогика, тәрбие, жаңа форматтағы мұғалім, заманауи, патриот

UNIVERSAL EDUCATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS THE IMPORTANCE OF VALUES IN RAISING CHILDREN

Researcher Nazerke **BAKYTBEEKYZY ASSYLBEK**

Researcher Nazym **NURLANKYZY MAUILKANOVA**

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

The law of the Republic of Kazakhstan "on education" emphasizes: "the main task of the education system is the formation, development and professional improvement of the individual on the basis of national, universal values, achievements of Science and practice", which provides for the formation of each person as an educated and qualified, conscious citizen in accordance with modern requirements. Universal values are the basis of spiritual and moral education and upbringing, personality formation. Therefore, teachers play a decisive role in the education of self-confidence, instilling in a child from an early age the qualities of virtue, kindness, charity, hard work, that is, moral value. The fate of the generation is the fate of the nation, by the way, the future of the nation is in the hands of its educated, talented, educated generation, which has absorbed moral and noble qualities. In the educational process, universal values are of great importance in the upbringing of children.

Keywords: Education, Universal value, Education, Generation, Pedagogy

ОҚУ ТӘРБИЕ ҮРДІСІНДЕ ЖАЛПЫАДАМЗАТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ МАҢЫЗЫ

Зерттеуші Назерке Бақытбекқызы Асылбек

Зерттеуші Назым Нұрланқызы Мәуілқанова

АННОТАЦИЯ

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті - жеке тұлғаны ұлттық, жалпыадамзаттық құндылықтардың, ғылым мен практиканың жетістіктері негізінде қалыптастыру, дамыту және кәсіби тұрғыдан жетілдіру», - деп атап көрсетілуі әр тұлғаның заман талаптарына сай білімді де білікті, саналы азамат ретінде қалыптасуын көздейді. Жалпыадамзаттық құндылықтар – рухани-адамгершілік білім мен тәрбиенің, тұлғаны қалыптастырудың негізі. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, еңбекқорлық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өзіне сенімділікті тәрбиелеуде педагогтар шешуші рөл атқарады. Ұрпақ тағдыры – ұлт тағдыры демекші, ұлттың болашағы - оның білімді, талантты, адамгершілік асыл қасиеттерді бойына сіңірген тәрбиелі ұрпақтың қолында. Оқу тәрбие үрдісінде жалпыадамзаттық құндылықтардың бала тәрбиесіндегі маңызы өте зор.

Тірек сөздер: тәрбие, жалпыадамзаттық құндылық, білім беру, ұрпақ, педагогика

COLLOQUIAL LEXEME FOUND IN ARTICLES IN THE NEWSPAPER "DIDAR" OF EAST KAZAKHSTAN REGION

Researcher Tolkyñ ALPYSPAYEVNA TEMKENEVA

Municipal state institution
"School-center of additional education № 48"
Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

The language, state, and social changes of any nation are reflected in the language of mass media - newspapers and magazines of that nation. Along with the comprehensive development of society, the vocabulary of the language is also developing. According to academician Mukhtar Auezov, "some new words and new terms are born among the people, this is a natural process. Those who were born prematurely die, those who were born knowing the time will become winged and join the ranks of civil words." It is believed that mass media based on oral speech have a great influence and influence on language development. In mass information, the language periodically undergoes changes, innovations. The study of the language of the newspaper, its linguistic features is an urgent problem.

The newspaper "Didar" of the East Kazakhstan region is a newspaper that managed to preserve the values of Soviet journalism. The newspaper "Didar" is aimed at the reader and aims to make both thoughts and language clear to the general public. The types of sentences characteristic of the newspaper language, vocabulary are analyzed and sorted in such a way as to allow them to go beyond the interests of the same purpose. The newspaper's lexicon contains a number of colloquial words that reflect the face and relief of a hero of different times. The main source of enrichment of the newspaper's vocabulary is also local words, which are used only within the framework of each district of the region, which have a distribution limit.

It is reflected in the language of the media of any nation. The language changes from time to time, is subject to innovation. There are many unexplored aspects of the language of the newspaper, its linguistic features, which is why this topic is relevant and fresh today. My goal in writing this article is to identify, analyze, and study the impact of mass media based on oral speech on language development. The language of the press, which teaches language culture and aesthetics, should not inappropriately deviate from the literary norm.

Keyword: Didar newspaper, Colloquial speech, Vocabulary, Local words, Press language.

ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ «ДИДАР» ГАЗЕТІНДЕГІ МАҚАЛАЛАРДА КЕЗДЕСЕТІН АУЫЗЕКІ СӨЙЛЕУ ЛЕКСЕМАСЫ

Зерттеуші Толкын АЛПЫСПАЕВНА ТЕМКЕНЕВА

АННОТАЦИЯ

Кез-келген ұлттың тілі, жағдайы, әлеуметтегі өзгерісі сол ұлттың бұқаралық ақпарат құралдары - газет-журналдар тілінен көрініс табады. Қоғамның жан-жақты дамуымен бірге тілдің сөздік қоры да дами түсуде. Академик Мұхтар Әуезовтің айтқанына назар салсақ: «Халық арасында небір жаңа сөз, жаңа терминдер туып жатады, бұл – табиғи үрдіс. Солардың шала туғандары өліп, мезгілін біліп туғандары қанаттанып, азаматтық сөздер қатарына қосылады». Ауызша сөйлеу тіліне негізделген бұқаралық ақпарат құралдарының тілдік дамуға тигізер әсері мен септігі зор екендігі туралы пайымдалып тұр. Бұқаралық ақпаратта тіл мезгіл сайын өзгеріске, жаңашылдыққа ұшырайды. Газет тілін, оның тілдік ерекшеліктерін зерттеу - өзекті мәселе.

Шығыс Қазақстан облысының «Дидар» газеті - кеңестік публицистиканың құндылықтарын сақтап қала білген газет. «Дидар» газеті оқырманға бағытталып, қалың қауымға ойы да, тілі де түсінікті болуды мақсат етеді. Газет тіліне тән сөйлем түрлері, сөздік қор сол мақсат мүддесінен шығуға мүмкіндік беретіндей болып екшеленеді, сұрыпталады. Газет лексикасында әр заман кейіпкерінің бет-бейнесі мен бедерін танытатын ауызекі сөздер қатары мол. Облысымыздың әр ауданның тек өз шеңберінде қолданылатын, таралу шегі бар жергілікті сөздер де газет лексикасын байытудың негізгі көзі болып отыр.

Кез-келген ұлттың бұқаралық ақпарат құралдары тілінен көрініс табады. Тіл мезгіл сайын өзгереді, жаңашылыққа ұшырайды. Газет тілінің, оның тілдік ерекшеліктерінің зерттелмеген тұстары көп, сондықтан да бұл тақырып бүгінде өзекті, әрі тың. Осы мақаланы жазудағы мақсатым - ауызша сөйлеу тіліне негізделген бұқаралық ақпарат құралдарының тілдік дамуға тигізер әсерін анықтау, талдау, зерделеу. Тіл мәдениетін, эстетикасын үйрететін баспасөз тілі әдеби нормадан жөнсіз ауытқымауы керек.

Түйін сөз: Дидар газеті, ауызекі сөйлеу, лексика, жергілікті сөздер, баспасөз тілі.

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH THE GAME IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Researcher Ademi **BOLATKYZY BAIZHUMANOVA**

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

This article examines the importance of the game in the development of communication skills of Primary School students in the educational process. He emphasizes that the game is an effective tool for acquiring knowledge and skills, developing creative thinking and social skills. The article discusses various ways of playing, such as role-playing games, dramatization and collective games, and explains how they contribute to the development of speech, logical thinking, teamwork and the ability to listen to others. According to the results of the article, the use of the game in the educational process creates a favorable atmosphere, activates educational activities and contributes to the formation of a full-fledged personality of Primary School students.

Keywords: Primary school, Game, Communication skills, Educational process, Logical thinking.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНДЕ ОЙЫН АРҚЫЛЫ КОММУНИКАТИВТІК БІЛІКТІЛІКТЕРІН ДАМУ

Зерттеуші Әдемі **БОЛАТҚЫЗЫ БАЙЖУМАНОВА**

АННОТАЦИЯ

Бұл мақала бастауыш сынып оқушыларының оқу-тәрбие процесінде коммуникативті дағдыларын дамытудағы ойынның маңыздылығын зерттейді. Ол ойын білім мен дағдыларды игерудің, шығармашылық ойлау мен әлеуметтік дағдыларды дамытудың тиімді құралы екенін атап көрсетеді. Мақалада рөлдік ойындар, драматизация және ұжымдық ойындар сияқты әртүрлі ойын тәсілдері қарастырылады және олардың сөйлеу, логикалық ойлау, топтық жұмыс және басқаларды тыңдау қабілеттерін дамытуға қалай ықпал ететіндігі түсіндіріледі. Мақаланың қорытындысы бойынша оқу-тәрбие процесінде ойынды пайдалану қолайлы атмосфераны қалыптастырады, оқу қызметін жандандырады және бастауыш сынып оқушыларының толыққанды тұлғасын қалыптастыруға ықпал етеді.

Түйін сөздер: бастауыш сынып, ойын, коммуникативті дағдылар, оқу-тәрбие процесі, логикалық ойлау.

PROFESSIONAL ORIENTATION WORK AT SCHOOL

Researcher Zhaniya KAIRBEKOVNA SATKENEVA

Researcher Aizada BAKYTZHANOVNA SAMEKENOVA

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

The main goal of education aimed at the global educational space is not only to acquire knowledge, but also to train independent, inquisitive, healthy, educated and qualified teenagers as well-rounded individuals through knowledge and skills. In the implementation of these goals, the problems posed to today's schoolchildren are becoming more and more demanding every day. Because today's schoolchildren are the main person of our future society. That is why the professional orientation work given at the school is of great importance today.

There are three main tasks of general education: to ensure the child's own general development, a comprehensive worldview, and to prepare him for a certain profession in the future. Among these three tasks, it has been proven that as social development becomes more complex, developing a child in a young age oriented towards a future profession is becoming the most important issue.

At present, the task of general education is not only to ensure the general development of children, but most importantly, to be able to guide them to a specific profession according to their abilities and interests at a young age. Vocational training is a science-based system of training young people to freely and independently choose a profession, taking into account the characteristics of each individual and professions that are in demand in the national economy and individual industries.

Vocational guidance is an activity aimed at preparing the young generation to consciously analyze the relevant profession they like. By providing professional orientation, it is necessary to educate students in the world of professions, their content, characteristics, the demands placed on the individual with their own qualities, and to educate them to be interested in a profession that is consciously chosen in accordance with the tasks of the development of production and economic sectors, its role in the market economy. The formation of a person's abilities is also of great importance in the conscious choice of a profession.

Keywords: Professional orientation, Economy, Labor, Profession, Society.

МЕКТЕПТЕГІ КӘСІБИ БАҒДАР БЕРУ ЖҰМЫСТАРЫ

Зерттеуші Жания КАИРБЕКОВНА САТКЕНЕВА
Зерттеуші Айзада БАҚЫТЖАНОВНА САМЕКЕНОВА

АННОТАЦИЯ

Әлемдік білім беру кеңістігіне бағытталған білім берудің негізгі мақсаты білімді меңгеріп қана қоймай, білік пен дағды арқылы дербестік, ізденімпаздық, дені сау, өзгермелі жағдайда білімді де білікті жасөспірімдерді жан-жақты жеке тұлға ретінде даярлау. Осы мақсаттарды іске асыруда бүгінгі мектеп оқушыларына қойылып отырған мәселелер күн сайын талаптануда. Өйткені келешек қоғамыздың басты тұлғасы бүгінгі мектеп оқушылары. Сондықтан мектепте берілетін кәсіби бағдар жұмыстарының бүгінгі күні маңызы зор болып табылады.

Жалпы білімнің басты үш міндеті бар олар: баланың өзіндік жалпы дамуын, жан-жақты дүниетанымын қамтамасыз ету, және оны болашақ белгілі бір кәсіпке даярлау. Осы үш міндеттің ішінде қоғамдық даму күрделенген сайын баланы жастай алдағы кәсіпке бағдарлай әзірлеу – ең көкейкесті мәселеге айналып отырғаны дәлелденді.

Қазіргі кезеңде жалпы білімнің міндеті – баланың жалпылама дамуын қамтамасыз ету ғана емес, ең бастысы оларды жастай өз қабілеті мен қызығуына қарай белгілі бір мамандыққа арнайы бағыттай білу. Кәсіпке баулу – бұл әрбір жеке тұлғаның ерекшеліктерін және халық шаруашылығына, жеке салаларға қажетті сұранысы бар мамандықтарды ескере отырып жастарды еркін және өзіндік мамандық таңдауға дайындаудың ғылыми негізделген жүйесі.

Кәсіби бағдар беру — жас ұрпақты өзіне ұнаған тиісті мамандықты саналы талдап алуға дайындауға бағытталған іс-әрекеті. Кәсіби бағдар беру арқылы оқушыларды мамандықтар әлемінде, олардың мазмұны, ерекшеліктері, жеке тұлғаға қоятын талаптарын өз бойындағы қасиеттерімен ұштастырып, өндіріс, шаруашылық салаларының даму міндеттеріне, оның нарықтық экономика жағдайындағы рөліне сай саналы таңдалып алынған мамандыққа мүдделілігін тәрбиелеуді қажет етеді. Мамандықты саналы таңдауда адамның қабілеттілігінің қалыптасуының да үлкен маңызы бар.

Түйін сөздер: кәсіби бағдар, экономика, еңбек, мамандық, қоғам.

ALPHA CHILDREN: TOPICAL ISSUES TO CONSIDER IN TRAINING AND EDUCATION

Researcher Rysbekova Shynar Maulykhanovna

Researcher Oralbayeva Zhuldyz Manarbekovna

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

We know that children born since 2010 are called Alpha generations by scientists. The article discusses what their features are and how they can be brought up as a successful person.

Alpha children are our, that is, their parents: "don't sit on the Internet!" he doesn't understand what we keep saying. For them, this is an ordinary, vital need, like breathing.

For those who have just started school, the personality of the teacher, his communication and readiness for dialogue are especially important. Children today are mentally weaker than their parents. They like to communicate on an equal footing, not to speak the mind. For them, a teacher is an adult who is able to motivate and lead to development, to know the world.

Now the trend of gamification and education (learning by playing) is gaining momentum. "Surprise me" - this is the motto that underlies the new educational technologies that today's children perceive well. Agree or disagree, studying the structure of a fish, collecting its parts in a phone application is much more interesting for alphas than listening to a class lesson and a monotonous monologue of a teacher, decorated with posters with few old pictures. The scientific report discusses some features of the process of education and training of alpha-generation.

Keywords: Alpha generation, Features of training and education, Psychological features, Rational use of internet sources, Gamification

АЛЬФА – БАЛАЛАР: ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУДЕГІ ЕСКЕРЕТІН ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Зерттеуші, Шынар МАУЛЫТХАНОВНА РЫСБЕКОВА

Зерттеуші, Жұлдыз МАНАРБЕКҚЫЗЫ ОРАЛБАЕВА

АННОТАЦИЯ

2010 жылдан бастап дүниеге келген балаларды ғалымдар Альфа ұрпақ деп атап жүргенін білеміз. Мақалада олардың ерекшеліктері қандай және оларды қалай табысты адам етіп тәрбиелеуге болатындығы қарастырылған.

Альфа балалар біздің, яғни ата-анасының: «Интернетте отыра берме!» дей беретінімізді түсінбейді. Олар үшін бұл тыныс алу сияқты кәдімгі, өмірлік қажеттілік.

Мектеп табалдырығын енді аттағандар үшін мұғалімнің жеке тұлғасы, оның қарым-қатынасы және диалогқа дайындығы ерекше маңызды. Бүгінгі балалар ата-аналарына қарағанда психикалық жағынан әлсіздеу. Олар ақыл айтқанды емес, тең дәрежеде сөйлескенді ұнатады. Ұстаз деген олар үшін дамуға, әлемді тануға ынталандыратын, жетелей білетін ересек адам.

Қазір геймификация мен эдьютеймент үрдісі (ойната отырып үйрету) қарқын алуда. «Мені таң қалдырыңыз» - бүгінгі балалар жақсы қабылдайтын жаңа білім беру технологияларының негізінде жатқан ұран осы. Келіссеніз де, келіспесеніз де, балықтың құрылымын зерттеу, оның бөліктерін телефон қосымшасында жинау альфалар үшін ескі суреттері аз плакаттармен безендірілген сыныптағы сабақ пен мұғалімнің монотонды монологын тыңдаудан әлдеқайда қызықты. Ғылыми баяндамада альфа-ұрпақты тәрбиелеу мен оқыту үрдісінің кейбір ерекшеліктері қарастырылған.

Түйін сөздер: альфа-ұрпақ, оқыту мен тәрбиелеу ерекшеліктері, психологиялық ерекшеліктер, интернет көздерін ұтымды пайдалану, геймификация

THE ROLE OF THE CLASS TEACHER IN RAISING CHILDREN

Researcher Altynai ADILBEKOVNA ANUARBEKOVA

Researcher Moldir ZHUMAKANKYZY SMAGULOVA

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

The XXI century is a time of rapid development of Science and education , a time of a competition of thoughts that requires the upbringing of a person who can find a way out of a flexible impasse in life. At the same time, the role of the school and the teaching staff of the school, including the class teacher, is enormous. In addition to always being innovative, the class teacher is a creative person who can find a place in the heart of every student.

Akhmet Baitursynov, a unique Kazakh citizen, simply did not call the teacher a " human farmer". After all, he is a wise person who sows knowledge in his student, sows the seeds of morality. He is the servant of eternal light. It takes a lot of work for a young spindle to have deep roots, a lush leaf and abundant fruiting, which the gardener will wait for for a long time. The class leader is also like this gardener. Only a qualified specialist, who is in a comprehensive, constant search, keeps up with the Times and improves himself, brings up talented students. Therefore, our words should be straight, our head should be high, our spirit should be strong, our mind and chest should be awake.

Keywords: Modern requirements, Creativity, Class teacher, Psychological climate, New methods and techniques

СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ АЛАТЫН ОРНЫ

Зерттеуші Алтынай АДІЛБЕКОВНА АНУАРБЕКОВА

Зерттеуші Молдир ЖУМАКАНКЫЗЫ СМАГУЛОВА

АННОТАЦИЯ

XXI ғасыр ғылым мен білімнің қарқынды дамыған заманы бой емес, ой жарыстыратын заманда, өздігінен тығырықтан шығуға жол таба білетін, өмірге икемді тұлғаны тәрбиелеуді қажет етеді. Осы тұста, мектептің және мектепте қызмет атқаратын ұстаздар қауымының, соның ішінде сынып жетекшінің алатын орны орасан зор. Сынып жетекші әрдайым жаңашыл болумен қатар, креативті, әрбір оқушының жүрегінен орын таба алатын тұлға.

Қазақтың біртуар азаматы Ахмет Байтұрсынов атамыз «Адамдық диқаншысы» деп ұстазды жайдан-жай атамаған. Өйткені ол шәкіртінің бойына білім нәрін себетін, адамгершілік дәнін егетін абзал жан. Ол-мәңгі нұрдың қызметшісі. Жас шыбықтың тамыры терең, жапырағы жайқалып, жемісі мол болуы үшін үлкен еңбек қажет, оны бағбан ұзақ күтеді. Сынып жетекші де осы бағбан тәрізді. Тек, жан-жақты, үнемі ізденісте жүретін, заман ағымен жүріп, өз-өзін жетілдіріп отыратын білікті маман ғана, дарынды шәкірттерді тәрбиелеп шығады. Сондықтан да, сөзіміз – түзу, еңсеміз – биік, рухымыз – мықты, санамыз бен көкірегіміз ояу болуы керек.

Түйін сөздер: заман талабы, креатив, сынып жетекші, психологиялық ахуал, жаңа әдіс-тәсілдер

WAYS TO FORM EFFECTIVE METHODOLOGICAL WORK AIMED AT IMPROVING THE READING LITERACY OF A STUDENT IN PRIMARY SCHOOL

Researcher Aiyngul KAKENKYZY KUMALKANOVA

Researcher Raushan ERLANOVNA AKYLBAYEVA

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

Today, the problems of increasing competition in the quality of education in Kazakhstan's education system, adaptation to real life stages indicate that a person must live and function in society in conditions that require high professionalism and intellectual activity in order to make the right decisions related to various life problems.

The article discusses ways to improve the reading literacy of Primary School students along with methodological work.

"Literate reading is the understanding, use, display and work of a written text to achieve goals, develop knowledge and potential, and participate in society." Text is a form of learning that occupies a large place in the process of teaching languages. Firstly, the educational material from the language is in the form of teaching texts, and secondly, the presentation of exercises in the form of a whole text also requires a differentiated systematization of the work performed by the text. Presentation of the function of the text – allows the student to know the units of the language from a functional point of view, thereby forming a consistent logical thinking. In this regard, the teacher will be able to achieve a real result only if he systematically conducts work with the text and is able to form the student's skills of competent reading. It is written that the main tasks can be achieved through literate training of students.

Keywords: Intellectual, Visual, Fragment, Interpretation, Illustration

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУШЫНЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ТИІМДІ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҰМЫСТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Зерттеуші Айымгүл КАКЕНҚЫЗЫ ҚҰМАЛҚАНОВА
Зерттеуші Раушан ЕРЛАНОВНА АҚЫЛБАЕВА

АННОТАЦИЯ

Бүгінгі таңда қазақстандық білім беру жүйесінің алдында білім сапасының бәсекелестігін арттыру, шынайы өмірлік кезеңдерге бейімделендіру мәселелері — адам қоғамда түрлі өмірлік мәселелерге байланысты дұрыс шешімдер қабылдау үшін жоғары кәсіптілік пен интеллектуалдық әрекеттерді қажет ететін жағдайларда заман талабына сай өмір сүріп, қызмет ету керектігін көрсетеді.

Мақалада бастауыш сыныптағы оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру жолдарын әдісемелік жұмыспен қатар қалыптастыру жолдары қарастырылған.

«Сауатты оқу – бұл мақсатқа қол жеткізу, білім мен әлеуетті дамыту, қоғамға қатысу үшін жазбаша мәтінді түсіну, пайдалану, көрсету және жұмыс жасау». Мәтін – тілдерді оқыту барысында үлкен орын алатын оқыту нысаны. Біріншіден, тілден білім беретін материал оқыту мәтіндері түрінде болса, екіншіден, жаттығулардың тұтас мәтін түрінде берілуі де мәтінмен орындалатын жұмыстардың сараланып жүйеленуін қажет етеді. Мәтіннің қызметін таныту – оқушыға тіл бірліктерін функционалдық тұрғыдан танып-білуіне, сол арқылы логикалық ойлауы бірізді қалыптасуына мүмкіндік береді. Осыған байланысты мұғалім мәтінмен жұмысты жүйелі жүргізгенде және оқушының сауатты оқу дағдысын қалыптастыра білгенде ғана нақты нәтижеге қол жеткізе алады. Оқушыларды сауаты оқыту арқылы негізгі міндеттерге жетуге болатыны туралы жазылған.

Кілт сөздер: интеллектуал, визуал, фрагмент, интерпретация, иллюстрация

STUDY OF SOCIAL ADAPTATION OF CHILDREN IN THE PROCESS OF TRANSITION FROM PREPARATORY CLASSES TO PRIMARY SCHOOL

Researcher Bakytgul SOVETOVNA TURABAYEVA

Researcher Karlygash KATAYEVNA ZHUMAGALIYEVA

Municipal state institution

"School-center of additional education № 48"

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

ABSTRACT

The transition from pre-school classes to Primary School is an important stage in the development of a child, which includes many changes and difficulties. One of the main aspects of adaptation is social adaptation, which has a significant impact on the formation of the child's personality and social skills. In this study, we will focus on the analysis of factors affecting the social adaptation of children during the transition from preparatory classes to Primary School.

The purpose of the study is to identify the main factors affecting the social adaptation of children during the transition from pre – school classes to primary school and develop recommendations to optimize this process.

The results of research work confirm the importance of social adaptation of children during the transition from preparatory classes to primary school for successful integration into a new social environment. The implementation of the proposed recommendations can contribute to a harmonious process of adaptation and ensure the full development of the child in the educational environment.

Keywords: Teaching methods in preparatory classes, Social adaptation, Social skills, Research work, Harmonious development

МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫПТАРЫНАН БАСТАУЫШ МЕКТЕПКЕ КӨШУ ПРОЦЕСІНДЕ БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУІН ЗЕРТТЕУ

Зерттеуші Бакытгуль СОВЕТОВНА ТУРАБАЕВА

Зерттеуші Қарлығаш ҚАТАЙҚЫЗЫ ЖУМАҒАЛИЕВА

АННОТАЦИЯ

Мектепалды даярлық сыныптарынан бастауыш мектепке көшу баланың дамуындағы көптеген өзгерістер мен қиындықтарды қамтитын маңызды кезең болып табылады. Бейімделудің негізгі аспектілерінің бірі - баланың жеке басы мен әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға айтарлықтай әсер ететін әлеуметтік бейімделу. Бұл зерттеуде біз даярлық сыныптарынан бастауыш мектепке ауысу кезінде балалардың әлеуметтік бейімделуіне әсер ететін факторларды талдауға назар аударамыз.

Зерттеудің мақсаты – мектепалды даярлық сыныптарынан бастауыш мектепке көшу кезінде балалардың әлеуметтік бейімделуіне әсер ететін негізгі факторларды анықтау және осы процесті оңтайландыру үшін ұсыныстар жасау.

Зерттеу жұмыстарының нәтижесі жаңа әлеуметтік ортаға сәтті интеграциялау үшін даярлық сыныптарынан бастауыш мектепке көшу кезінде балалардың әлеуметтік бейімделуінің маңыздылығын растайды. Ұсынылған ұсыныстарды іске асыру бейімделудің үйлесімді процесіне ықпал ете алады және баланың білім беру ортасында толыққанды дамуын қамтамасыз етеді.

Түйін сөздер: даярлық сыныптарындағы оқыту әдістемесі, әлеуметтік бейімделу, әлеуметтік дағдылар, зерттеу жұмыстары, үйлесімді даму

M. JUMABAEV'İN "TÜRKİSTAN" ŞİİRİNİN "ŞAHNAMA" BÖLÜMÜ İLE BAĞLANTISI

Araştırmacı Aygül Erkinovna MAMAEVA

Çimkent Üniversitesi
Çimkent, Kazakistan
mamayeva68@mail.ru

ÖZET

Makalede Alaş'ın ünlü milliyetçilerinden biri Magzhan Zhumabaev, dünya edebiyatının en iyi eseri olarak kabul edilen ve yazıldığı dönemin sanatsal kroniği olan "Türkistan" şiirini yazması konusu ele alınacaktır. Şairin, Türkistan'ın bütün, ortak ve genel olarak eşsiz bir soy bölgesi olduğunu bize tam olarak aktardığını anlıyoruz. Ve bu konuda detaylı inceleyip yazacağız. Magzhan'ın yaratıcılığı, milyonlarca neslin bağımsız kalplerinde sonsuza kadar yaşama hakkına sahiptir.

Neredeyse tamamını oldukça duygulu bir tavırla söylediği eseri "Türkistan" şiiri vatana, ülkeye, tarihe sevgi ve saygı dolu olduğunu görebiliyoruz. Şiirleriyle toprağa ve suya yakınlık duygusunu örüyor. "Türkistan" şiiri günümüze kadar değerini kaybetmemiş, nesilden nesile aktarılan şiirlerden biridir. Ayrıca Kazak edebiyatı tarihine de yer etmiş değerli bir eserdir. Ayrıca Kazak edebiyatı tarihine de yer etmiş değerli bir eserdir. Magzhan Zhumabayev böylesine harika bir eseri "Shakhnama" destanıyla ustaca birleştirdi. İçerisindeki hoş imgeleri şiirinde karakter olarak kullanmıştır. Şehname ("Kralların Kitabı" anlamına gelen Farsça'dan çevrilmiştir), İran şairi Abilqasim Firdausi tarafından (977-1010) yazılmış, İran edebiyatının büyük bir mirası olan destansı bir şiirdir. Makalede bu eserler konusunda incelenip yazılacaktır

Anahtar Kelimeler: Mağjan Jumabayev, Destan, Şiir, Türkistan, Şahname.

M.ЖҰМАБАЕВТЫҢ «ТҮРКІСТАН» ПОЭМАСЫНЫҢ «ШАХНАМА» ДАСТАНЫМЕН БАЙЛАНЫСЫ

Зерттеуші Мамаева Айгүл Еркінқызы

ТҮЙІН

Мақалада әлем әдебиетінің үздік туындысы саналатын, жазылған кезеңнің көркем шежіресі саналатын «Түркістан» поэмасын жазған Алаштың белгілі ұлт қайраткерлерінің бірі Мағжан Жұмабаев туралы сөз болады. Түркістанның біртұтас, ортақ, жалпы бір текті өңір екенін ақын бізге толық жеткізетінін түсінеміз. Ал біз оны егжей-тегжейлі зерттеп, жазамыз. Мағжан шығармашылығы миллиондаған ұрпақтың тәуелсіз жүрегінде мәңгі өмір сүруге құқылы.

Оның түгелдей дерлік өте әсерлі күйде айтқан «Түркістан» поэмасы туған жерге, елге, тарихқа деген сүйіспеншілік пен құрметке толы екенін көреміз. Өлеңдері арқылы жер-суға жақындық сезімін өрбітеді. «Түркістан» поэмасы бүгінгі күнге дейін құндылығын жоймай, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан жырлардың бірі. Бұл да қазақ әдебиетінің тарихында өзіндік орны бар құнды шығарма. Бұл да қазақ әдебиетінің тарихында өзіндік орны бар құнды шығарма. Осындай тамаша туындыны Мағжан Жұмабаев «Шахнама» дастанымен шебер үйлестірген. Ондағы жағымды образдарды поэзиясында кейіпкер ретінде пайдаланған. Шахнама (парсы тілінен аударғанда «Патшалар кітабы» деген мағынаны білдіреді) — ирандық ақын Әбілқасым Фирдаусидің (977-1010) жазған эпикалық поэмасы, Иран әдебиетінің үлкен мұрасы. Бұл мақалада бұл жұмыстар қарастырылады және жазылады.

Кілт сөздер: Мағжан Жұмабаев, дастан, поэзия, Түркістан, Шахнама

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ÇALIŞMA SÜRECİNDE BİLİŞSEL AKTİVİTELERİNE YÖNELİK MOTİVASYONUN PSİKOLOJİK - PEDAGOJİK TEMELLERİ

Araştırmacı Marziya Abdukhalykyzy KUBEEVA

Çimkent Üniversitesi

Çimkent, Kazakistan

m-kubeeva@mail.ru

ÖZET

Makalede bilişsel çabaların motivasyonu-ilkokul öğrencilerinin entelektüel yeteneklerini geliştirme yolları psikolojik-pedagojik çalışmalarda kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

Pedagojik sürecin her bir konusunun motivasyon alanı oldukça farklıdır: Öğretmen öncelikle öğrenciler için, sonra sadece kendisi için çalışır ve öğrenciler kendileri için hareket ederler. Değişmeyen şey, öğrenme sürecinin her iki konusunun da ortak bir hedefe ulaşmak için çalışmasıdır. Öğretmenin ve öğrencinin eylemlerini açıklayan bir güdüdür.

"Eğitim genellik, farkındalık, esneklik, istikrar, bağımsız düşünme gibi bir dizi entelektüel niteliğe dayanır."

Ortaokul öğrencilerinin öğrenme motivasyonunun genel yapısı aşağıdakilerden oluşur:

İlköğretim sınıflarında herhangi bir akademik konuyu öğrenmeye yönelik derin ilgi nadirdir, ancak yüksek başarılı çocuklar, en zorlu akademik konular da dahil olmak üzere çeşitli alanlara ilgi duyarlar. Öğrenme süreci sırasında çocuk bir şeyi anladığı, anladığı, öğrendiği için mutlu olmaya başlarsa, öğrenme faaliyetlerinin yapısına karşılık gelen motivasyon oluşması konusu da araştırılıp yazılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, Motivasyon, Bilişsel aktivite, Bilişsel aktivite, Çocuğun zekasının gelişimi

КІШІ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ТАНЫМДЫҚ ІС- ӘРЕКЕТІНЕ МОТИВАЦИЯНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ - ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДІЛІГІ

Исследователь Кубеева Марзия Абдухалыкқызы

ТҮЙІН

Танымдық күш-жігерді мотивациялау – психологиялық-педагогикалық жұмыстарда бастауыш сынып оқушыларының интеллектуалдық қабілеттерін дамыту жолдары жан-жақты қарастырылған.

Педагогикалық процестің субъектілерінің әрқайсысының мотивациялық сферасы айтарлықтай ерекше: мұғалім ең алдымен оқушылар үшін жұмыс жасайды, содан кейін тек өзі үшін, оқушылар өздері үшін әрекет етеді. Өзгеріссіз қалғаны – оқу процесінің екі субъектісі де ортақ мақсатқа жету үшін жұмыс істейді. Мұғалім мен оқушының іс-әрекетін сипаттайтын мотив болып табылады.

«Оқыту жалпылық, саналылық, икемділік, тұрақтылық, дербес ойлау сияқты интеллект қасиеттерінің тұтас жиынтығына негізделген».

Кіші мектеп оқушыларының оқу мотивациясының жалпы құрылымы мыналардан тұрады:

Бастауыш сыныптарда кез келген оқу пәнін оқуға деген терең қызығушылық сирек кездеседі, бірақ үлгерімі жоғары балалар әртүрлі, соның ішінде ең күрделі, академиялық пәндерге тартылады. Егер оқу процесі кезінде бала бір нәрсені ұқтым, түсіндім, үйрендім деп қуана бастаса, онда оқу іс-әрекетінің құрылымына сәйкес келетін мотивация қалыптасады деген сөз.

Кілт сөздер: бастауыш сынып, мотивация, танымдық әрекет, танымдық белсенділік, бала интеллектісінің дамуы.

ÇOKDİLLİ EĞİTİMİN GELECEĞİ

Akzhunisova N.B.
Smakova T.

E. A. Boketov'un adını taşıyan Karaganda Üniversitesi

ÖZET

Bu makale Kazakistan'da çokdilli eğitimin sorunlarını incelemektedir. Çok dilli eğitim alanına özel alanlar belirlendi. Yazarlar, kendi diline hakim olarak Kazakça, Rusça ve İngilizce öğrenirken üç dilliliğin aşamalarını anlattılar. Üç dillilik devlet dili temelinde gelişirse bu sorun çözülecektir. Ülkemizin dil politikasında öncelikli olan Kazak dili, dil statüsünü giderek güçlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çok dillilik, iki dillilik, çok dilli eğitim, üç dilli eğitim, iki dilli eğitim, Üç dilli dil, eğitim süreci, dilsel ve dilsel olmayan konular, çok kültürlü kişilik, çok dilli kişilik, linguodidaktik, yabancı dil eğitimi, düzey eğitimi, çok dilli eğitim kavramının verilmesi

THE FUTURE OF MULTIPLE EDUCATION

Akzhunisova N.B.
Smakova T.

ABSTRACT

The article discusses the issues of multilingual education in Kazakhstan. Highlighted specific areas of multilingual educational space. The authors describe the steps trilingual, which, along with the study of Kazakh, Russian, English, required for knowledge of the native language. This problem will be the right decision if trilingual will be developed on the basis of the state language. The Kazakh language is the dominant language of the language policy pursued in our country is gradually strengthening its status.

Keywords: Multilingualism, bilingualism, multilingual education, trilingual education, bilingual education, Trilingual language, educational process, linguistic and non-linguistic issues, multicultural personality, multilingual personality, linguodidactics, foreign language education, level education Giving the concept of multilingual education

ABAY'IN ESERLERİNDE MANEVİ EĞİTİM

Baymoldina Anar Sabyrovna

Saran İnsani ve Teknik Koleji'nde Kazak dili ve edebiyatı öğretmeni

ÖZET

Bu makalede Abay'ın ebedi mirasının her eserine yansıdığı, Abay'ın hâlâ incelenmesi gereken dipsiz, derin bir olgu olduğu değerlendirilmektedir. Büyük bilim adamı, edebiyat araştırmacısı, şair-çevirmen Ahmet Baytursynov: "Abay'ın sözlerinin dünyada kalması Kazaklar için büyük bir hediyedir. Kazak çocukları, yüzlerini doğrultup doğru yolu gösterenlere ve doğru yolu bulanlara çok müteşekkirdir. Abay'ın sözlerinin sıradan bir insan için anlaşılmasının zor olduğu doğrudur. Ancak bu zorluk Abai'nin konuşmamasından kaynaklanan bir kusur değil, öğrencilerin anlayamamasından kaynaklanan bir kusurdur. Abay ne hakkında yazarsa yazsın, kökenini, kökenini, iç sırlarını, vasıflarını kavramadan yazıyor. Abay, halkını çok eleştiren bir şairdir. Bunun nedeni Kazaklardan nefret etmesi değil, ülkesini diğer ülkelerle eşit hale getirmeye odaklanmış olması, birlik, bilim ve çalışma için çabalamasıydı. Abay, doğanın mevsimlerini kendine has bir dille seslendirdi. Çocukların ve gençlerin şıklığa ve güzelliğe bakış açılarının oluşmasında Abai'nin şiirlerinin rolü çok önemlidir. Abai'nin evrensel bir kişilik olduğu ve mirasının ölümsüz olduğu her esere yansıyor. Abai hâlâ üzerinde çalışılması gereken berbat, derin bir olgudur. Keşfettikçe farklı yönleri ortaya çıkaran bir yapıtıdır.

Anahtar Kelimeler: Abay'ın eserleri, İlim, Sanat, Akıl, Kazak insanı

SPIRITUAL EDUCATION IN ABAY'S WORKS

Baymoldina Anar Sabyrovna

Teacher of Kazakh language and literature at Saran Humanitarian and Technical College

ABSTRACT

In this article, it is evaluated that Abay's eternal legacy is reflected in every work of his, and that Abay is a bottomless, deep phenomenon that still needs to be examined. Great scientist, literary researcher, poet-translator Ahmet Baytursynov: "The fact that Abay's words remain in the world is a great gift for the Kazakhs. Kazakh children are very grateful to those who straighten their faces and show the right path and find the right path. The fact that Abay's words are understandable to an ordinary person It is true that it is difficult. However, this difficulty is not a defect arising from Abai's inability to speak, but a defect arising from the students' inability to understand. Whatever Abay writes about, he writes without understanding its origin, origin, inner secrets and qualities. Abay is a poet who is very critical of his people. This is because of the Kazakhs. It was not that he hated, but that he focused on making his country equal with other countries, and that he strived for unity, science and work. Abay sang the seasons of nature in his own unique language. The role of Abai's poems is very important in forming the perspective of children and young people on elegance and beauty. Abai' That he is a universal personality and his legacy is immortal is reflected in every work. Abai is a terrible, deep phenomenon that still needs to be studied. A masterpiece that reveals different aspects as you explore it.

Key words: Abay's works, Science, Art, Mind, Kazak people.

İBRAHİM'İN ÖĞRETİSİ

Rakhmetova Bazar Anasovna

Candidate of Philology

Pedagogical Institute named after I. Altynsarin, Kazakhstan

Serikbayeva Zhannur Kuanyshbaevna

Pedagogical Institute named after I. Altynsarin, Kazakhsta

beibarys@mail.ru

ÖZET

Bu makale İbray çalışmalarının başlıca temel sorunlarını ele almaktadır. Yazarın eserlerinin, halkın zor zamanlarında iyi eğitilmiş ve kültürlü bir neslin yetişmesinde yol gösterici olduğu belirtilmektedir. İbray Altynsarin'in ana odağı Kazak yaşamıdır. Ülkenin durgunluk durumu. Mektuplardan birinin metninde İbray Kyr oğluna vaaz veriyor. Bir öğrenci kardeşine hasta olduğunu haber veriyor. Y. Altynsarin'in öğretme, eğitme ve yazma çalışmaları özel ilgiyi hak ediyor. Sonuçta İbray Altynsarin'in öğretme faaliyeti ve yaratıcılığı birbiriyle bağlantılı şeyler. Sanatsal eserlerin yazımını kendi aydınlanma düşüncesine tabi kılmıştır. İbray Altynsarin'in tarihi temeli, milletin kimliği ve yerli halkının kaderi ile kök salmış ve iç içe geçmiş özel bir olgudur. Kazak bozkırında kalıcı olarak eğitim yönüne yönelen İbray, Rus-Kazak okullarının Kazakların sosyal ve manevi yaşamını etkileyeceğine ve yeni bir kültür başlatacağına inanıyordu.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretim, Aydınlanma, Görev, Metodoloji.

THE DOCTRINE OF ABRAHAM

Rakhmetova Bazar Anasovna

Serikbayeva Zhannur Kuanyshbaevna

ABSTRACT

This article is dealt with the major key problems of İbray studies. It is indicated that the works of the writer has become a guide to the upbringing of a well-educated and cultured generation in difficult times of the people. İbray Altynsarin's main focus is Kazakh life. The state of the country's stagnation. In the text of one of the letters, İbray Kyr preaches to his son. A student informs his brother that he is ill. Y. Altynsarin's teaching, educational and writing work deserves special attention. After all, İbray Altynsarin's teaching activity and creativity are things that are connected to each other. He subordinated the writing of artistic works to his idea of enlightenment. The historical foundation of İbray Altynsarin is a special phenomenon that is rooted and intertwined with the identity of the nation and the fate of its native people. After opening schools for the first time in the Kazakh steppe, İbray permanently moved to the direction of education, he believed that Russian-Kazakh schools would influence the social and spiritual life of Kazakhs and start a new culture.

Keywords: Education, Training, Enlightenment, Mission, Methodology.

KARKARALI BÖLGESİNDEKİ YER VE SU ADLARI

Muftalova Akku Kusayimovna

Abay Kunanbayev'in adını taşıyan Saran İnsani ve Teknik Koleji'nde Kazak dili ve edebiyatı öğretmeni

ÖZET

Bu makalede Karkaralı bölgesinde yer alan yer-su adlarının kökenlerinin tarihçesi, yapılan araştırmalardan yola çıkılarak özetlenmektedir. Makaleyi yazarken tarihi araştırmalar eserlerle ve halkın ağzından çıkan tarihi bilgilerle desteklenir. "Karkaralı ismi nasıl ortaya çıktı?" Madi dedemizin dediği gibi "Adın Karkaralı olacak" genel olarak "Karkara" farklı anlamlarda kullanılıyor. 1. Kuş adı. 2. Kızın başlığı. 3. Yüksek dağ, büyük dağ, dev dağ. Moğollar yüksek dağa "Harhiraa" adını verdiler. Karkara - Arapça "tuz", Türkçe konuşan halklarda düz arazi kavramını verirken, Kazakça isminde "Karkara" özellikle dağların arasında yüksek olan kümeleri ifade eder. Aşağıdaki konseptte göre "Karkara" adında bir başlık da var. Ayrıca "Karkara", arabanın bulunmadığı durumlarda deve ile hareket etmek anlamına gelir. Şimdi doğrudan "Karkaralı" isminin kökeninden bahsedelim, "İki komşu köyün zenginleri, çocuklarını doğmadan önce bir araya getirirler. Bir zamanlar köyler arasında anlaşmazlıklar çıkmış ve adı geçen kız ve oğlan birbirinden ayrılıp götürülmüş. Kız çok güzel olacak ve oğlan büyüyecek gerçek bir kahraman olacak. Yıllar sonra tanışan iki aşık, birbirleri olmadan hayatın anlamsız olduğunu anlayarak köylerinden kaçarlar.

Anahtar Kelimeler: Bölge, Türk, Dzungar saldırısı, Efsane.

NAMES OF PLACES AND WATERS IN KARKARALI REGION

Muftalova Akku Kusayimovna

ABSTRACT

In this article, the history of the origins of place-water names in the Karkaralı region is summarized based on the research conducted. While writing the article, historical research is supported by works and historical information from the public. "How did the name Karkaralı come about?" As our grandfather Madi said, "Your name will be Karkaralı." In general, "Karkara" is used in different meanings. 1. Bird name. 2. The girl's headdress. 3. High mountain, big mountain, giant mountain. The Mongols called the high mountain "Harhiraa". Karkara - Arabic "salt" gives the concept of flat land in Turkish-speaking peoples, while "Karkara" in the Kazakh name refers to high clusters especially among mountains. There is also a title called "Karkara" based on the following concept. Also, "Karkara" means moving by camel when a car is not available. Now let's talk directly about the origin of the name "Karkaraly", "The rich people of two villages of Karkaraly unite their children before they are born, once there was a disagreement between the villages and the girl and the boy in question. divorced. The girl is very beautiful, the guy grows up to be a real hero. Realizing that life without each other is meaningless, two lovers who met years later run away from their village.

Keywords: Region, Turk, Dzungar attack, Legend.

YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ ANGLO-SAKSON MODELİ: TARİHSEL GELİŞİMİ, KAPSAMI VE ÖNEMİ

Araş. Gör. Dr. Eyüp Kaan DEMİRKIRAN

Türk-Alman Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0002- 1729-8101

demirkiran@tau.edu.tr

ÖZET

Yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı, demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları kavramlarıyla önemli ilişkileri barındırmaktadır. Yasama sorumsuzluğu genel itibariyle ülke anayasalarında yeknesak bir uygulama göstermektedir. Yasama dokunulmazlığı ise literatürde başlıca Kıta Avrupası modeli ve Anglo-Sakson modeli şeklinde iki ayrı model altında kendisine yer bulmaktadır. Anglo-Sakson modeli konu itibariyle ceza hukuku alanında sonuç doğurmadığı için çoğunlukla literatürde ihmal edilmiştir. İngiltere’de bu koruma tutuklamaya karşı koruma (freedom from arrest) korumasına denk düşmektedir. Dokunulmazlığın Anglo-Sakson modeli parlamenterlerin ihanet (treason), ağır suç (felony) ve kamu güvenliğinin ihlali (breach of the peace) haricinde tutuklanamayacağını ifade etmektedir. Bu formülasyon İngiliz parlamento tarihinde ortaya çıkmıştır. Anglo-Sakson hukuk sistemi etkisindeki diğer ülkelerde de bu düzenleme biçimini bulmak mümkündür. Özellikle günümüzde dokunulmazlığın bu modelinin öneminin kalmadığı değerlendirmeleri gündeme gelmiştir. Bu eleştirilerde haklılık payı olmakla beraber gerek İngiltere’de gerek ABD’de dokunulmazlık hükümleri varlığını korumaktadır ve çeşitli durumlarda uygulamalarına şahit olunmaktadır. Bunlardan önemli bir tanesi 1962 yılında İngiltere’de gerçekleşen Stourton/ Stourton davasıdır. Bu davada bir aile hukuku problemi söz konusudur ve milletvekilinin tazyik hapsi ile ilgili olarak dokunulmazlığı gündeme gelmiştir. Bu durum İngiltere’de dokunulmazlığın beklenmedik bir anda uygulamasının ortaya çıkması sonucunu doğururken konunun dokunulmazlığın koruduğu temel menfaatlerle ilgisinin çok zayıf olması eleştirilere de sebep olmuştur. Aslında bu durum Anglo-Sakson modelinde yer alan dokunulmazlığın düzenlenme şekliyle ilgili görünmektedir. Sunumda bu problemler ele alınacak dokunulmazlığın Anglo-Sakson modeli tarihsel gelişimi, kapsamı ve bugünkü değeriyle incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yasama Dokunulmazlığı, Yasama Sorumsuzluğu, Yasama Bağımsızlıkları.

THE ANGLO-SAXON MODEL OF THE LEGISLATIVE INVIOABILITY: HISTORICAL DEVELOPMENT, SCOPE AND SIGNIFICANCE

Res. Assist. Dr. Eyüp Kaan DEMİRKİRAN

ABSTRACT

Legislative non-liability and legislative inviolability have important relations with the concepts of democracy, rule of law and human rights. Legislative non-liability is generally uniformly applied in the constitutions of countries. Legislative inviolability, on the other hand, is mainly found in the literature under two different models, namely the Continental European model and the Anglo-Saxon model. The Anglo-Saxon model has been mostly neglected in the literature since it does not produce results in the field of criminal law. In the UK, this protection corresponds to freedom from arrest. The Anglo-Saxon model of inviolability states that parliamentarians cannot be arrested except for treason, felony and breach of the peace. This formulation originated in British parliamentary history. It is possible to find this form of organisation in other countries influenced by the Anglo-Saxon legal system. Especially today, it has been criticised that this model of inviolability has lost its significance. Although there is some merit in these criticisms, both in the UK and the USA, the inviolability provisions still exist and their applications are witnessed in various situations. One of the important cases is *Stourton v. Stourton*, which took place in England in 1962. In this case, a family law problem was in question and the inviolability of the MP was brought to the agenda in relation to the deputy's preventive detention. While this situation resulted in the unexpected emergence of the application of inviolability in the UK, the fact that the issue was very weak in relation to the fundamental interests protected by inviolability also caused criticism. In fact, this situation seems to be related to the way inviolability is organised in the Anglo-Saxon model. In this presentation, these problems will be discussed and the Anglo-Saxon model of inviolability will be analysed in terms of its historical development, scope and present value.

Keywords: Legislative Inviolability, Legislative Non-liability, Legislative Immunities.

INTENSIFICATION OF STUDENTS' COGNITIVE ACTIVITY

Prof. Dr. Koblanov Zhanpeis

M. Auezov South Kazakhstan State University

Shymkent, Kazakhstan

koblanova.o.n@mail.ru

ABSTRACT

Among the most modern methodological approaches to improving the general and professional training of students, experts call methods and forms of activating cognitive activity. It is largely ensured by the interconnection of learning. Instills in the student the needs for deep mastering of knowledge, improvement of professional skills, erudition and culture.

First of all, the specific features, content and structure of cognitive activity of students, universities and faculties of physical culture have not been investigated, a model of cognitive activity of students has not been developed, optimal ways and conditions for activating this activity have not been determined.

Pedagogical experience in this direction is episodic, not always supported by fundamental theoretical research.

In our opinion, based on this, the relevance of the problem of activating the cognitive activity of students – future teachers, is determined by:

- a) high requirements for the professionalism of a modern teacher;
- b) the significance of the formation of students' cognitive activity as an important part of their professional training at the university;
- c) the importance of students mastering cognitive skills and abilities for a more complete development of theoretical and special disciplines;
- d) insufficient development of the pedagogical aspect of the problem of cognitive activity in the study of special disciplines.

The methodological basis for the study and development of effective ways to solve this problem should be the fundamental principles of a systematic approach; theory of activity; unity of scientific knowledge and practice; the doctrine of the comprehensive and harmonious development of personality, its professional formation; theory of cognition. It is fundamental to understand the improvement of general theoretical and professional training of specialists in higher education.

Self-education of students is an integral part of the formation of cognitive activity. The role of interaction between a teacher and a student of students in the activation of cognitive activity is determined. The content of mutual learning has been experimentally determined: mutual observation, mutual imitation, mutual evaluation, borrowed correction of errors, mutual assistance.

Keywords: Activation, Activity, Requirements, Improvements, Mutual assistance.

ИНТЕНСИФИКАЦИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Проф. Др. Кобланов Жанпейс

РЕЗЮМЕ

В числе наиболее современных методических подходов повышения общей и профессиональной подготовки студентов специалисты называют методы и формы активизации познавательной деятельности. Она во многом обеспечивается взаимосвязью обучения. Прививает студенту потребности к глубокому освоению знаний, совершенствованию профессионального мастерства, эрудиции и культуры.

Прежде всего не исследованы специфические особенности, содержание и структура познавательной деятельности студентов, университетов и факультетов физической культуры, не разработана модель познавательной деятельности студентов, не определены оптимальные пути и условия активизации этой деятельности.

Педагогический опыт в этом направлении носит эпизодический характер, не всегда подкреплен фундаментальными теоретическими изысканиями.

На наш взгляд, исходя из этого, актуальность проблемы активизации познавательной деятельности студентов – будущих учителей, обуславливается:

- а) высокими требованиями к профессионализму современного учителя;
- б) значимостью формирования у студентов познавательной активности как важной составной части их профессиональной подготовки в ВУЗе;
- в) важностью овладения студентами познавательными умениями и навыками для более полного освоения теоретических и специальных дисциплин;
- г) недостаточной разработанностью педагогического аспекта проблемы познавательной деятельности при изучении специальных дисциплин.

Методологической основой при исследовании и разработке эффективных путей решения указанной проблемы должны стать основополагающие принципы системного подхода; теории деятельности; единства научного знания и практики; учение о всестороннем и гармоничном развитии личности, ее профессиональном становлении; теория познания. Принципиальным является понимание совершенствования общетеоретической и профессиональной подготовки специалистов в высшем учебном заведении.

Самовоспитание студентов является составной частью формирования познавательной деятельности. Определена роль взаимодействия преподавателя и студента учащих между собой в активизации познавательной деятельности. Экспериментально определено содержание взаимообучения: взаимонаблюдение, взаимоподражание, самооценка, взаимное исправление ошибок, взаимопомощь.

Ключевое слово: активизация, деятельность, требования, совершенствования, взаимопомощь.

TÜRK MİLLETİNİN KÖK TARİHİ

Abrorbek Alişeroğlu KADİROV
Andijan Devlet Pedagoji Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler
abrorqdirov003@gmail.com

ÖZET

Bu makalede Türk halklarının köken tarihi ve coğrafi konumu, dünya ve yerel tarihçilerin Türk halklarının tarihi araştırmaları ve günümüz Türk halkları hakkındaki çalışmaları ele alınmaktadır.

Aynı zamanda birçok eski ve ortaçağ yazarı Türk halkları ve boyları hakkında yazılar yazmıştır. Ancak Türk halklarının tarihine ilişkin bilimsel araştırmaları ilk yapanlar Avrupalılar olması konusundadır. Onların ve eski yazarların isimlerini yeniden yazmayacağız çünkü sonuçları dağınık, tutarsız ve sonuçlarının gerçekliğimiz açısından önemi açık değil. Akademisyen E. I. Eichwald, çağımızdan çok önce Avrupa'da Türk boylarının yaşadığı fikrini bilimsel olarak kanıtlayan ilk kişiydi. Yurttaşımız L. N. Gumilyov, Türk tarihi çalışmalarına büyük katkı yaptı. "Eski Türkler" ve "Hazar Denizi Çevresinde Bin Yıl" adlı eserleri Türkçe konuşan halklara ithaf edilmiştir. Hatta eserlerinin bilimsel etnolojinin temelini oluşturduğu bile araştırılıp yazılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkhalklar, Togli Altay, Ashinqabilasi, Hunlar, Prototurk.

HISTORY OF THE ORIGIN OF THE TURKISH PEOPLE

Abrorbek Alisher KADYROV

ABSTRACT

This article discusses the history of the origin of the Turkic peoples and their geographical location, the works of world and local historians on the history of the study of the Turkic peoples, and the current Turkic peoples.

At the same time, many ancient and medieval writers wrote about Turkish peoples and tribes. However, Europeans were the first to conduct scientific research on the history of the Turkish people. We will not rewrite their names and those of ancient authors because their results are scattered, inconsistent, and the significance of their consequences for our reality is unclear. Academician E. I. Eichwald was the first to scientifically prove the idea that Turkish tribes lived in Europe long before our era. Our compatriot L. N. Gumilyov made a great contribution to the study of Turkish history. His works "Ancient Turks" and "A Thousand Years Around the Caspian Sea" were dedicated to Turkish-speaking peoples. It will even be researched and written that his works form the basis of scientific ethnology.

Keywords: Turkic peoples, Mountain Altai, Ashin tribe, Huns, Proto-Turk.

TRADE ROUTES IN INNER RUSSIA: ON THE EXAMPLE OF THE SOUTHERN URALS OF THE EARLY TWENTIETH CENTURY

Zuhra Ramilevna SABİROVA

Candidate of Historical Sciences,
Ufa Federal Research Center
Russian Academy of Sciences
Ufa, Rusya
timerbulat2009@mail.ru

ABSTRACT

The evolution of Russian trade in the late XIX – early XX centuries brought the provinces of Inner Russia and Siberia to a completely new level. Trade routes received new railways, which were combined with river and horse-drawn transport. Exchanges, customs offices, fairs, markets, shops have expanded and strengthened their ties. Thanks to this, Russia's foreign trade has become multilevel. Internal interconnections and interactions of districts and regions strengthened the foundation of demand for Russian goods and accelerated the exchange of information between participants in the trade process on the formation of supply and demand in European and Asian Russia. Economic regions began to gravitate towards the universalization of the development of their industries and retail outlets. Turning to the study of the trade experience of this period will open up a new perspective on the prospects of international trade in Russia and friendly regions.

Keywords: Trade, Customs, Railway, Ural, Inner Russia, XX century.

ТОРГОВЫЕ ПУТИ ВО ВНУТРЕННЕЙ РОССИИ: НА ПРИМЕРЕ ЮЖНОГО УРАЛА НАЧАЛА XX ВЕКА

Сабирова Зухра Рамилевна

АННОТАЦИЯ

Эволюция торговли России в конце XIX – начале XX вв. вывела губернии Внутренней России и Сибири на совершенно новый уровень. Торговые пути получили новые железнодорожные магистрали, которые были объединены с речным и гужевым транспортом. Биржи, таможни, ярмарки, рынки, магазины расширили и укрепили свои связи. Благодаря этому внешняя торговля России стала многоуровневой. Внутренние взаимосвязи и взаимодействия районов и регионов укрепляло фундамент спроса на российские товары и ускоряло обмен информацией участников торгового процесса о формировании спроса и предложения европейской и азиатской России. Экономические районы начали тяготеть к универсализации развития своих производств и торговых точек. Обращение к изучению опыта торговли этого периода откроет новый взгляд на перспективы международной торговли России и дружественных регионов.

Ключевые слова: торговля, таможня, железная дорога, Урал, Внутренняя Россия, XX век

YANGI O‘ZBEKISTONDA BARKAMOL AVLOD TARBIYASI

Xayriniso Jo‘rayeva

Samarqand davlat chet tillar instituti

ANNOTATSIYA

O‘zbekiston Respublikasi davlat ta‘lim va tarbiya siyosatida o‘shib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama rivojlantirish, ularda yuksak ma‘naviyat va madaniyatni shakllantirish ustuvor yo‘nalishlardan biri etib belgilangan.

Bugungi kunda dunyo miqyosida g‘oyaviy tahdid va axborot xurujlari kuchayib, odamlar ongi va qalbini egallash borasidagi kurash tobora murakkab tus olmoqda. Ayniqsa, turli xil terroristik oqimlar, missionerlar va boshqa jangovar to‘dalar o‘zlarining yovuz maqsadlarini aynan axborot yordamida amalga oshirayotgani, bunda ular asosan, yosh avlod ongidagi g‘oyaviy bo‘shliqni, dastlab yolg‘on rag‘bat, keyinchalik esa yovuzlik va tubanlik bilan zaharlash orqali egallash uchun kurashmoqda. Bunday keskin vaziyatda xalqni, jamiyatning taraqqiyoti va tinchlik-farovonligini, avvalo, ezgulik, ma‘naviyat va ma‘rifat bilan sug‘orilgan mafkuragina qutqara oladi.

Kalit so‘zlar: Vatan ravnaqi, ijtimoiy hamkorlik, komil insonni tarbiyalash, millatlararo totuvlik, dinlararo bag‘rikenglik.

EDUCATION OF THE PERFECT GENERATION IN THE NEW UZBEKISTAN

Khairiniso Jorayeva

ABSTRACT

In the state education and training policy of the Republic of Uzbekistan, comprehensive development of the young generation, formation of high spirituality and culture in them is defined as one of the priorities.

Today, ideological threats and informational attacks are increasing on a global scale, and the struggle to win people's minds and hearts is becoming more and more complicated. Especially the fact that various terrorist movements, missionaries and other militant groups are carrying out their evil goals with the help of information, in which they mainly fill the ideological gap in the minds of the young generation, first with false motivation, and then with evil. and is fighting to take over by poisoning the bottom. In such a tense situation, only an ideology imbued with goodness, spirituality and enlightenment can save the nation, the development and peace of society.

Keywords: Development of the Motherland, Social cooperation, Education of a perfect person, Interethnic harmony, Interreligious tolerance.

MIGRANT MOVEMENT IN TURKESTAN AT THE END OF THE 19TH - EARLY 20TH CENTURIES

Faizulla Kabilov

National painting and design named after Kamoliddin Behzod senior teacher of the "Applied graphics and artistic photography"

ABSTRACT

In this article, the Jadid movement in the Turkestan region in the late 19th-early 20th centuries and the ideas they put forward, the proposed reforms and intense efforts in this direction, the first established schools of the new method, the textbooks published by the Jadid movement centers, educational-methodological opinions about literature are stated.

Keywords: Jadid, Jadidchilar, Dargs of the Jadid movement, "Usuli Savtiya", "Usuli Jadida"

XIX ASR OXIRI –XX ASRNING BOSHLARIDA TURKISTONDA JADIDCHILIK HARAKATI

Fayzulla Kabilov

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada XIX asr oxiri–XX asr boshlarida Turkiston O‘lkasida jadidchilik harakati va ular ilgari surgan g‘oyalar, taklif qilgan islohotlar va bu yo‘ldagi qizg‘in sa’y-harakatlar , dastlabki tashkil etilgan yangi usul maktablari , jadidchilik harakati darg‘alari tomonidan chop etilgan darslikdar, o‘quv –uslubiy adabiyotlar xususidagi fikrlar bayon etilgan.

Tayanch so‘zlar: Jadid, jadidchilar, jadidchilik harakati darg‘alari, “Usuli savtiya”, “Usuli jadida”

KHOJA AHMAD YASSAVIY IS THE FOUNDER OF THE YASSAVIYA TARIQAT

Gulistan Masharipova

Tashkent University of Applied Sciences
Docent of the Department of "Social Sciences"
amirjahon1116@gmail.com)
Uzbekistan

ABSTRACT

Khwaja Ahmed Yassavi, the founder of the first mystical order that appeared in Central Asia in the 12th century, is said to have been born in Sayram (Yassi) in the second half of the 11th century, in some sources in 1103. "The time of his death is written in many manuscript sources as 1167. But in some narrations, it is said that he lived for 130 years.

His father, Shaykh Ibrahim, was one of the most influential people of the youth tradition. His mother was Aisha Khotun, the daughter of Musa Sheikh. Soon after Ahmed's birth, his mother died. At the age of seven, he also separated from his father. Her sister named Gavhar Shahnoz will take care of her education.

The article describes the fact that Khwaja Ahmed Yassavi is a manifestation of Sufism and the founder of the Yassaviya order, a brief description of the work "Devoni Hikmat", as well as the idea of loyalty to religious and moral values under his influence, and the continuation of the tradition of philosophical wisdom.

Keywords: Ahmad Yassavi, Sufism, Yassaviism, Tariqat, "Devoni Hikmat

XOJA AHMAD YASSAVIY – YASSAVIYA TARIQATINING ASOSCHISI

Guliston Masharipova

ANNOTATSIYA

O'rta Osiyoda XII asrda paydo bo'lgan ilk tasavvufiy tariqatning asoschisi Xoja Ahmad Yassaviy ba'zi manbalarda XI asrning ikkinchi yarmida, ba'zi manbalarda 1103yilda Sayramda (Yassi) dunyoga kelgani aytiladi. "Uning vafot etgan vaqti ko'pgina qo'lyozma manbalarda 1167 yil deb yozilgan. Ammo ba'zi rivoyatlarda uni 130 yil yashagan", deyishadi.

Otasi Shayx Ibrohim javonmardlik tariqiga mansub nufuzli zotlardan bo'lgan. Onasi esa Muso Shayxning qizi Oysha Xotun edi. Ahmad tug'ilgach ko'p o'tmay onasi vafot etadi. Yetti yoshida u otasidan ham ajraladi. Uning tarbiyasi bilan Gavhar Shahnoz ismli opasi mashg'ul bo'ladi.

Maqolada Xoja Ahmad Yassaviyning tasavvuf ilmining namoyondasi va Yassaviya tariqatining asoschisi ekanligi, "Devoni hikmat" asarining qisqacha tavsifi, hamda uning ta'sirida diniy va ahloqiy qadriyatlarga sodiqlik g'oyasi, falsafiy hikmatnavislik an'anasining davomiyligi yoritilgan.

Tayanch so'zlar: Ahmad Yassaviy, tasavvuf, yassaviylik, tariqat, "Devoni hikmat

PROCESSES OF STUDYING AND MUSEUMALIZATION OF AXISKENT HISTORY

Hasanova Feruza Rahmonaliyeva

National painting named after Kamoliddin Behzod and
Institute of Design Teacher of the Department of “Museum Studie”s
Tashkent, Uzbekistan

ABSTRACT

Studying and researching the history of Akhsikent, which is considered an important source in the formation of Uzbek statehood, and making it a museum is one of the most important current issues of the present time.

It is known that recently, a number of scientific studies were conducted, scientific conferences were organized, and archeological excavations were carried out on the history of Ahsikent and its transformation into an "open-air museum", the place of the ancient monument of Ahsikent in the world civilization, the importance of Uzbek statehood in the region.

In this article, the issues of studying the cities of Akhsi and Akhsikent, the efforts made to turn it into an open-air museum and the development of tourism, the researches carried out by our republican and foreign scientists and their comparative analysis are described.

Keywords: Aksikent, "Davan Tipi", Zhang Xiang, "Boburnoma", "Jahonnoma

AXSIKENT TARIXINI O‘RGANISH VA MUZEYLASHTIRISH JARAYONLARI

Hasanova Feruza Rahmonaliyeva

ANNOTATSIYA

O‘zbek davlatchiligining shakllanishida muhim manba xisoblangan Axsikent tarixini o‘rganish, tadqiq etish hamda uni muzeylashtirish hozirgi davrning eng muhim dolzarb masalalaridan biridir.

Ma’lumki, keyingi paytlarda Axsikent tarixi va uni “Ochiq osmon ostidagi muzey” ga aylantirish , qadimiy Axsikent yodgorligining jahon tamaddunndagi tutgan o‘rni, o‘zbek davlatchiligining rivljidagi ahamiyati borasida bir qator ilmiy tadqiqotlar olib borildi, ilmiy konferensiyalar tashkil etildi, arxeologik qazuv ishlari amalga oshirildi.

Mazkur maqolada, Aysi va Axsikent shaxristonini o‘rganish masalalari, uni Ochiq osmon ostidagi muzeyga aylantirish va turizmni rivojlantirish borasida olib borilgan sa’y-harakatlar, respublikamiz hamda xorijlik olimlarimiz tomonidan olib borilgan tadqiqotlar va ularning qiyosiy tahlili bayon etilgan

Tayanch so‘zlar: Axsikent, “Davan tipi”, Chjan Syan, “Boburnoma”, “Jahonnoma

BUILDINGS AND HISTORICAL MONUMENTS OF THE TEMURIAN PERIOD

Vokhidova is the daughter of Shahlo Bakhrom

Turin Polytechnic in Tashkent

2nd stage graduate student of the university

ABSTRACT

Every country has historical monuments and monuments that remind people of their past and glorious history. Through these monuments, people get spiritual nourishment, are proud of the history of their country and feel a sense of pride.

The best period in Muslim architecture is associated with the name of Amir Timur and his descendants. During the Timurid era, construction works and architecture developed to an unprecedented level. Amir Temur is also famous for building great buildings, mosques and mausoleums, huge gardens, and water structures. During the time of Temur and his descendants, there were great monuments in Samarkand, Tashkent, Bukhara, Shakhrisabz, Karshi, Turkestan, Herat, Mashhad, Nishapur, Kabul and other cities. creative works were carried out.

In this article, the researches, historical written sources and the opinions expressed in the work on Bibikhanim Mosque and its construction history, which showed the fame and creativity of the great statesman, patron of science and culture, Amir Temur's reign, are described.

Keywords: Amir Temur, Timurids, architecture, "Zafarnoma", "Boburnoma"

TEMURIYLAR DAVRI INSHOATLARI VA TARIXIY OBIDALARI

Voxidova Shahlo Baxrom qizi

ANNOTATSIYA

Har bir davlatda xalqlarning o'tmishi va ulug'vor tarixini eslatib turuvchi tarixiy obidalar va yodgorliklar mavjud. Ushbu yodgorliklar orqali insonlar ma'naviy ozuqa oladi, o'z davlatining tarixidan faxrlanadi va g'urur tuyg'usini his yetadi.

Musulmon me'morligidagi eng yaxshi davr Amir Temur va uning avlodlari nomi bilan bogliq. Temuriylar davrida qurilish ishlari, me'morchilik misli ko'rilmagan darajada rivojlangan. Amir Temur buyuk imoratlar, masjid va maqbaralar, ulkan bog'u-rog'lar, suv inshootlari barpo etganligi bilan ham mashhur. Temur va uning avlodlari davrida Samarqand, Toshkent, Buxoro, Shaxrisabz, Qarshi, Turkiston, Hirot, Mashhad, Nishapur, Qobul va boshqa shaharlarda buyuk yaratuvchilik ishlari olib borilgandi.

Mazkur maqolada Buyuk davlat arbobi, ilm-fan, madaniyat homiysi, Sohibqiron Amir Temur saltanatining shuhratini, bunyodkorligini namoyon etgan – Bibixonim masjidi va uning qurilish tarixi xususida olib borilgan tadqiqotlar, tarixiy yozma manbalar va asarlarda bayon etilgan fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Amir Temur, Temuriylar, me'morchilik, "Zafarnoma", "Boburnoma"

ADOLESCENCE, PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF MORALITY OF A SELF-DESTRUCTIVE PERSON

PhD Associate Professor H. F. Sirojiddinova

Andijan State Pedagogical Institute

Department of "Pedagogy and Psychology"

ABSTRACT

In this article, in order to understand the adolescent period, the various social, economic and spiritual processes taking place among the adolescent youth, its problems, hormonal changes, psychological conditions, solutions to them, and its spiritually self-destructive morality. the characteristics of rational and irrational attitudes towards the world are discussed.

It is known that the events taking place in our society today, especially the various social, economic, and spiritual processes taking place among teenagers, do not leave any of us indifferent. It is no secret that today our teenagers imitate European culture, do not value our national culture, and their mental state worries the members of the society.

Sometimes it is difficult to understand psychological changes in a teenager, but parents should always put themselves in his place and find out what is bothering him. After all, he will have his own problems. It is impossible to look at these problems "just". Although they seem simple to us adults, they seem very difficult to teenagers. Maybe your child has a falling out with his best friend or has a crush on someone at school. Teenagers want their parents to know that life is not easy for them and not to criticize them, not to scold them, and also not to immediately question them when they come home from the street. But we don't mean to ask for anything. All you have to do is invite an open conversation with a smile on your face. Do not ask your child questions that have a yes or no answer. Such questions quickly bring the conversation to an end.

Keywords: Social, Economic, Spiritual processes, Psychological processes, Ethics.

O'SMIRLIK DAVRI, O'ZINI O'ZI BARBOD QILAYOTGAN SHAXS AXLOQIGA PSIXOLOGIK TAHLIL

Dotsenti v.b. X. F.Sirojiddinova

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o'smirlik davri, o'smir yoshlar o'rtasida kechayotgan turli ijtimoiy, iqtisodiy ma'naviy jarayonlar, undagi muammolar, garmonal o'zgarishlar, psixologik xolatlar, ularga yechimlar, ruhan o'zini o'zi yemiruvchi axloqini tushunish uchun uning dunyoga nisbatan bo'lgan ratsional va irratsional munosabatlari xususiyatlari borasida fikr yuritilgan.

Ma'lumki jamiyatimizda bugungi kunda ro'y berayotgan voqea xodisalar, ayniqsa o'smir yoshlar o'rtasida kechayotgan turli ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy jarayonlar hech birimizni befarq qoldirmaydi. O'smir yoshlarimizni bugungi kunda Yevropa madaniyatiga taqlid qilishlari, milliy madaniyatimizni qadrlamasliklari, ularni psixik holatlari jamiyat a'zolarini tashvishlantirayotgani sir emas.

O'smirdagi psixologik o'zgarishlarni ba'zida tushunish qiyin, ammo ota-onalar hamisha o'zlarini uning o'rniga qo'yib, nimadan bezovtalanayotganini aniqlashlari lozim. Axir uning ham o'ziga yarasha muammolari bo'ladi. Bu muammolarga «shunchaki» deb qarash aslo mumkin emas. Bizdek kattalarga ular oddiy bo'lib ko'rinsa-da, o'smirlarga ancha mushkuldek tuyuladi. Ehtimol, farzandingiz eng yaqin do'sti bilan arazlashgan yoki maktabida kimnidir qattiq sevib qolgandir. O'smirlar, hayot ular uchun oson emasligini ota-onalari bilishlari va tanqid qilmasliklari, dakki bermasliklari, shuningdek, ko'chadan uyga kelganda darrov so'roqqa tutmasliklarini istashadi. Ammo bu bilan hech nimani so'ramang, demaymiz. Bor-yo'g'i chehrangizdagi tabassum bilan ochiq suhbatga chorlasangiz bo'lgani. Farzandingizga javobi «ha» yoki «yo'q» so'zlaridan iborat bo'ladigan savollar bermang. Bunday savollar suhbatni tezda nihoya siga yetkazib qo'yadi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy, Iqtisodiy, Ma'naviy jarayonlar, Psixologik jarayonlar, Axloq.

THE ROLE OF OUR WOMEN IN SOCIETY

Akhrarova Sevar Akhmedovna

Department of Philosophy and National Idea professor

ABSTRACT

It is no exaggeration to say that the concepts of attention and respect for women in Uzbekistan have changed a lot compared to previous times. Because today's woman is a very strong, self-confident, persistent, smart, and courageous woman. The economic and social developments taking place in Uzbekistan are making serious changes in the social life of women. In the process of democratization of all spheres of society's life and determination of human rights, the gender aspect appeared and is developing again. At this stage of the development of independent Uzbekistan, the processes taking place in this field are of great scientific and practical interest both in our republic and in highly developed and developing countries of the West and East. "Women's position in society, socio-economic, political, cultural-spiritual spheres is one of the important indicators of the intensity of her development.

Keywords: Woman, Leader, Scholar, Ambitious, Entrepreneur, Society and state

AYOLLARIMIZNING JAMIYATDA TUTGAN O'RNI

Axrarova Sevar Axmedovna

ANNOTATSIYA

O'zbekistonda ayollarga e'tibor, ularga hurmat tushunchalari avvalgi davrlarga nisbatan ancha o'zgargan desak mubolag'a bo'lmaydi. Chunki hozirgi davr ayoli juda ham kuchli, o'ziga ishongan, qat'iyatli, ziyrak, shijoatli ayoldir. O'zbekistonda yuz berayotgan iqtisodiy va ijtimoiy yuksalishlar ayollarning ijtimoiy hayotida ham jiddiy o'zgarishlar yasamoqda. Jamiyat hayotining barcha sohalarini demokratlashtirish va inson huquqlarini qaror toptirish jarayonida gender jihat paydo bo'ldi va yana rivojlanmoqda. Mustaqil O'zbekiston rivojlanishining mazkur bosqichida ushbu sohada yuz berayotgan jarayonlar bizning respublikada ham, G'arb va Sharqning yuksak darajada rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarida ham katta ilmiy-amaliy qiziqish uyg'otmoqda. "Ayollarning jamiyatdagi, ijtimoiy - iqtisodiy, siyosiy, madaniy-ma'naviy sohalaridagi mavqei u kamol topishi intensivligi darajasining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Ayol, Rahbar, Ilmli, Shijoatli, Tadbirkor, Jamiyat va davlat

UNIFYING FORCES: THE IMPERATIVE OF GLOBAL COLLABORATION IN ADVANCING GENDER EQUALITY

Ganieva Dinora Abuqaxxor qizi

"master's student in the second year of NUU

khabibidoc@gmail.com

Docent M. Baltabaeva

ABSTRACT

Gender equality stands as a universal imperative, demanding a collective and global response. The complexities of this issue necessitate a collaborative approach that transcends geographic, cultural, and socio-economic boundaries. In an interconnected world, where information flows seamlessly across borders, the imperative of global collaboration becomes paramount for fostering substantive and enduring change in the pursuit of gender equality. This article explores the multifaceted dimensions of global collaboration in advancing gender equality, emphasizing its pivotal role in shaping a more equitable and inclusive future.

Keywords: Gender equality, Globally, International, Educational, Education, Global, Cultural, Efforts.

BIRLASHTIRUVCHI KUCHLAR: GENDER TENGLIGI YO`LIDA XALQARO HAMKORLIKNING ZARURLIGI.

Ganieva Dinora Abuqaxxor qizi

Docent M. Baltabaeva

ANNOTATSIYA

Ushbu savol yechimi geografiya, madaniy, ijtimoiy-iqtisodiy chegaralardan holi bolgan umumiy yondashuvni talab qiladi. Istalgan har qanday ma'lumot hech bir to'siqsiz chegaralardan o'tayotgan uzviy bog'liq bir zamonda gender tengligini stabilashtirish va boqiyashtirishga qaratilgan sayf harakatlarda global imperativ hamkorlik eng ustuvor omil sifatida baho berilmoqda. Ushbu maqolada gender tengligi yo'lida global hamkorlikda amalga oshirilayotgan ko'pqirrali say-harakatlar, adolatli va inklyuziv kelajakni ta'minlashda gender tengligining ustuvor o'rnini tasdiqlovchi aspektlari o'rganib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Gender tengligi, Global, Xalqaro ta'lim, Ta'lim, Madaniy harakatlar.

THE THIRD RENAISSANCE: THE NEED AND SIGNIFICANCE OF CREATING A NEW UZBEKISTAN NATIONAL EDUCATION

Hojiyev Farhod Jumaboyevich

Independent researcher of UzDJTU

editor-in-chief of UzMTRK "Uzbekiston 24" TV channel

farhod.hojiyev.7519@mail.ru

ABSTRACT

This scientific article analyzes the processes in the historical development of the East and the West, including the scientific foundations of the first and second renaissance periods of Uzbek statehood.

Also, the importance of the reforms taking place at the current stage of development of New Uzbekistan, the selected strategy for the establishment of the third renaissance and the fundamental changes being implemented in the country in connection with its implementation are based on relevant facts and data.

Development of human capital in Uzbekistan, the essence of state policy on youth issues is scientifically based. Efforts to reach the level of developed countries of the world were also mentioned.

The negative impact of fighting and fighting on development, and the fact that it caused decline, is scientifically justified through the analysis of the past historical reality in the Central Asian region. And today, peace, stability, good neighborly relations are being established in the Central Asian region and its importance has been revealed.

Scientific conclusions are given about the necessity and importance of creating the Uzbek "National Education" based on Eastern civilization. And proposals are made to strengthen scientific research in this direction.

UCHINCHI RENESSANS: YANGI O‘ZBEKISTONNING MILLIY TA’LIMOTINI YARATISHNING ZARURATI VA AHAMIYATI

Hojiyev Farhod Jumaboyevich

ANNOTATSIYA

Mazkur ilmiy maqolada sharq va g‘arb tarixiy taraqqiyotidagi jarayonlar, jumladan O‘zbek davlatchiligining birinchi va ikkinchi renessans davrining ilmiy asoslari tahlil qilingan.

Shuningdek, Yangi O‘zbekistonning bugungi rivojlanish bosqichida kechayotgan islohotlar, uchinchi renessansni barpo etish yo‘lidagi tanlangan strategiya va uning hayotga tatbiq etish yuzasidan mamlakatda amalga oshirilayotgan tub o‘zgarishlarning ahamiyati tegishli fakt va ma’lumotlar bilan asoslangan.

O‘zbekistonda inson kapitalini rivojlantirish, yoshlar masalasidagi davlat siyosati mazmun-mohiyati ilmiy asoslangan. Shuningdek, dunyoning taraqqiy etkan davlatlari darajasiga yetishiga bo‘layotgan harakatlar tilga olingan.

Urishlar, jangu-jadallarning taraqqiyotga salbiy ta’siri, tanazzulga sabab bo‘lganligi Markaziy Osiyo mintaqasida kechgan tarixiy voqelik tahlili orqali ilmiy asoslab berilgan. Va bugun Markaziy Osiyo mintaqasida tinchlik, barqarorlik, yaxshi qo‘shnichilik munosabatlarining o‘rnatilayotganligi va uning ahamiyati ochib berilgan.

Sharq tamadduniga asoslangan o‘zbek "Milliy ta’limoti"ni yaratishning zarurati va ahamiyati xususida ilmiy xulosalar berilgan. Va bu yo‘nalishdagi ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirish bo‘yicha takliflar keltirilgan.